

ทฤษฎารฎจลล
เตปฎก
๒๕๔๙
พทฐวสเส

สตุตนตปฎเก
ขุททกนิกายลล
จุพนทเทสปาล

ทฤษฎารฎจลล เตปฎก

๒๕๔๙ พทฐวสเส

ทฤษฎสงฆมทาเธรสภาคเมน มุททาปิต

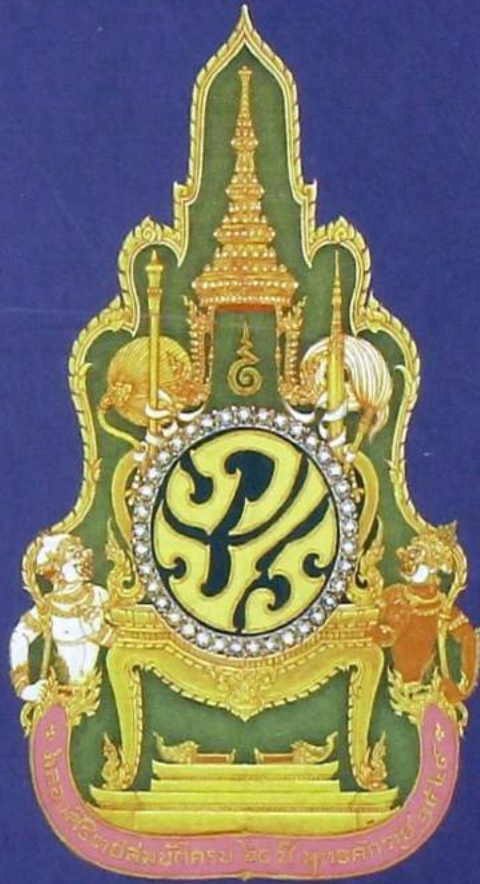
Ra
CRE
2014
632715
V. 30

๓๐

ทอญ 12/06/2566

ทยุขรฎุจสุส
เตปีฎกั
๒๕๔๙
พุทฐวสุเส

สุตตเตปีฎเก
ขุททกนิกายสุต
จูฬนิกายปาฬ

ทยุขรฎุจสุส เตปีฎกั

๒๕๔๙ พุทฐวสุเส

ทยุขสงุมมหาเถรสมาคม มุททาปัต

๓๐

หมดอายุ 12/06/2566

๓

632715

TULIB

3 1379 01483903 0

ทฤษฎีจิต เตตปิฎก

๒๕๔๙ พุทธวสุเส

สูตรตตปิฎก ขุททกนิกายสุส
อุพนิทเทสปาติ
ปาติวิโสธกตเถเรหิ วิโสธิตา

ภูมิพลสุส ปรมินทรมหาราชวรสุส
ปริปฺณณสฏฺฐิวิสุเส สิริราชชมมงคลมหามุมกาเล
ทฤษฎีสงฆมหาเถรสมาคม มุททาปีตา

หมดอายุ 12/06/2566

๓๐

With the Compliment

- 5 ส.ค. 2558

ศาสตราจารย์

อรรถกฤษณ์

ศาสตราจารย์

ศาสตราจารย์

Ra

CRE

2014

632715

V.30

หมดอายุ 12/06/2566

สมเด็จพระพุทธอาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ ป.ธ.๙)

หมดอายุ 12/06/2566

อดีตประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

(๑๑ มกราคม ๒๕๓๑ - ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๖)

ประวัติ เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ ป.ธ.๘)

๑๑ มกราคม ๒๔๗๑ - ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๖

อายุ ๘๕ ปี พรรษา ๖๓

เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ นามเดิมว่า เกี่ยว นามสกุล โชคชัย นามฉายา อุปเสโณ บิดา นายเลื่อน โชคชัย มารดา นางยี่ โชคชัย เกิดเมื่อวันศุกร์ที่ ๑๑ มกราคม ๒๔๗๑ ณ บ้านเขวง ตำบลบ่อผุด อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

การบรรพชาอุปสมบท

เมื่อยังเยาว์ ได้ศึกษาระดับประถมศึกษา ที่โรงเรียนวัดเขวง จนจบประถมศึกษา ปีที่ ๔

เมื่ออายุได้ ๑๒ ปี ได้บรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดเขวง (วัดสว่างอารมณ์) อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยมีพระอธิการพัฒน์ ภาทุมณี วัดภูเขาทอง เป็นพระอุปัชฌาย์ แม้เจตนาจะบวชเพียงแค่ ๗ วัน แต่ด้วยอุปเพทตบุญญตา ทำให้เจ้าประคุณสมเด็จฯ ยังคงมั่นในสมณเพศต่อมา หาได้คิดลาสิกขาไม่ โยมมารดาจึงนำไปฝากไว้กับท่านพระครูอรุณกิจโกศล (หลวงพ่อพริ้ง โกสโล) วัดแจ้ง ตำบลอ่างทอง อำเภอเกาะสมุย

เจ้าประคุณสมเด็จฯ เป็นผู้ฝึกฝนในการศึกษา มีวิริยะ อุตสาหะ จนหลวงพ่อพริ้ง เห็นอุปนิสัย ได้นำไปฝากไว้กับเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช (อยู่ ญาณถยมมหาเถร) โดยอยู่ในการปกครองของพระธรรมเจดีย์ (เทียบ ธมฺมธโร) ณ วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

ต่อมา พ.ศ. ๒๔๙๒ เมื่อมีอายุครบอุปสมบท ก็ได้อุปสมบท ณ วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร โดยมีเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช (อยู่ ญาณถยมมหาเถร) ทรงเป็นพระอุปัชฌาย์

ด้านพระกรรมฐาน

เจ้าประคุณสมเด็จฯ ได้เรียนพระกรรมฐานในเบื้องต้น จากหลวงพ่อพริ้ง ซึ่งเป็นพระวิปัสสนาจารย์องค์สำคัญของเกาะสมุย โดยหลวงพ่อพริ้งได้นำเจริญพระกรรมฐานบนหลุมฝังศพขณะมีอายุ ๑๒ ปี ต่อมาได้เรียนพระกรรมฐานจากสมเด็จพระสังฆราช

(อยู่ ญาณโทยมหาเถร) ซึ่งมีความชำนาญในพระกรรมฐานด้านกสิณ และยังได้ให้ความสนใจวิธีการเจริญพระกรรมฐานตามแนวต่างๆ ที่ปฏิบัติในประเทศ จนมีความชำนาญทุกสาย

เจ้าประคุณสมเด็จฯ เป็นผู้ริเริ่มวางรากฐานแนวคิดงานพระศาสนาเชิงรุกที่สำคัญในด้านต่างๆ ริเริ่มให้พระสงฆ์นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้กับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา อนุวัติให้สอดคล้องกับโลกสมัยใหม่

ได้บริจาคเงินสร้างโรงเรียนและตึกสงฆ์อาพาธในท้องถิ่นชนบทที่อยู่ห่างไกลความเจริญหลายแห่ง ในนาม “อาคารผู้มีพระคุณ” เพื่อพยาบาลพระภิกษุ สามเณร ผู้อาพาธ และสาธุชนทั่วไป

ในด้านต่างประเทศ

เจ้าประคุณสมเด็จฯ เป็นผู้ริเริ่มเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ ริเริ่มการสร้างวัดไทยในต่างประเทศ ริเริ่มให้มีการฝึกอบรมพระธรรมทูตไปประจำ ณ วัดไทยในต่างประเทศ ริเริ่มสานศาสนสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ต่อมาได้ดำรงตำแหน่งรองประธานสภาสงฆ์โลก นับเป็นพระสงฆ์ไทยรูปแรก ที่ก้าวขึ้นสู่การบริหารองค์กรสงฆ์โลก เป็นคณะสงฆ์ไทยคณะแรกเยือนทำเนียบขาวอย่างเป็นทางการ ตามคำนิมนต์ของรัฐบาลสหรัฐอเมริกา เป็นคณะสงฆ์ไทยคณะแรกเยือนนครรัฐวาติกัน กรุงโรม อย่างเป็นทางการ ได้ออกเดินทางไปต่างประเทศทั่วทุกมุมโลก เพื่อหาแนวทางที่จะให้มีวัดเกิดขึ้นในประเทศนั้นๆ จนเกิดวัดไทยทั่วทุกมุมโลก ในปัจจุบัน

ลำดับสมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๕๐๑	เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่ พระเมธีสุทธิวงศ์
พ.ศ. ๒๕๐๕	เป็นพระราชาคณะชั้นราชที่ พระราชวิสุทธิเมธี
พ.ศ. ๒๕๐๗	เป็นพระราชาคณะชั้นเทพที่ พระเทพคุณาภรณ์
พ.ศ. ๒๕๑๔	เป็นพระราชาคณะชั้นธรรมที่ พระธรรมคุณาภรณ์
พ.ศ. ๒๕๑๖	เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะที่ พระพรหมคุณาภรณ์
พ.ศ. ๒๕๓๓	เป็นสมเด็จพระราชาคณะที่ สมเด็จพระพุฒาจารย์
พ.ศ. ๒๕๔๗	เป็นประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ ป.ธ.๙) อดีตประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ประธานกรรมการมหาเถรสมาคม ประธานสำนักงานกำกับดูแลพระธรรมทูตไปต่างประเทศ แม่กองงานพระธรรมทูต เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก และเจ้าอาวาสวัดสระเกศ ราชวรมหาวิหาร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร เป็นพระมหาเถระที่อุทิศตนและเสียสละเพื่อพระพุทธศาสนา ประเทศชาติ บ้านเมืองมาโดยลำดับ เป็นที่ปรากฏชัดเจน

ดังบทคติธรรมซึ่งเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ได้ประทานไว้ในหลายโอกาส ความว่า “**ความเสียสละ เป็นพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเป็นพระพุทธรจิริยาที่ทรงสร้างสมจนถึงวาระแห่งการตรัสรู้ จุดหมายสูงสุดของความเสียสละในพระพุทธศาสนา คือ การเสียสละเพื่อบรรลुพระนิพพาน ความเสียสละจึงก้าวสูงขึ้นไปด้วยลำดับ ความเสียสละทุกระดับล้วนมีความสำคัญ เช่น ความเสียสละเพื่อรักษาแผ่นดิน ถ้าไม่มีผู้เสียสละเพื่อแผ่นดิน ชาติไทยคงไม่มีแล้ว ความเสียสละเพื่อสถาบัน ความเสียสละเพื่อหน้าที่การงาน เป็นต้น ความเสียสละโดยทางหนึ่ง เป็นการลดความเห็นแก่ตัว จนถึงขั้นไม่มีความเห็นแก่ตัว**”

รัฐบาลได้มอบหมายให้สำนักนายกรัฐมนตรี และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จัดพิมพ์พระไตรปิฎก ฉบับพิมพ์มหาเถรสมาคมชำระและจัดพิมพ์ เพื่อน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายเป็นพระราชกุศล ถวายพระพรชัยมงคลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในโอกาสพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๙ ซึ่งเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ เป็นผู้ปรารภให้มีการชำระและจัดพิมพ์

ในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ ป.ธ.๙) อดีตประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส ในวันอาทิตย์ ที่ ๙ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๗ นั้น

รัฐบาลจึงจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับดังกล่าวโดยเสด็จพระราชกุศล ในพิธีพระราชทานเพลิงศพเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ เพื่อบูชาพระคุณ พร้อมอุทิศกุศล น้อมถวายในสัมปรายภพ ตราบจนบรรลुพระนิพพานเป็นที่สุด

คำนำ

มหาเถรสมาคม ได้ปรารภการจัดกิจกรรมร่วมงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๙ แล้วมีมติให้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการผู้มีความรู้และทรงธรรมวินัยพิจารณาตรวจสอบแก้ไขต้นฉบับให้ถูกต้อง โดยใช้พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ปีพุทธศักราช ๒๕๓๐ เป็นต้นฉบับ เพราะได้ตระหนักถึงความสำคัญของพระไตรปิฎกในฐานะเป็นพระบรมศาสนาดาทะนองคัมภีร์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งพระมหากษัตริย์ไทยและประชาชนชาวไทยได้นับถือพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติไทย และพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะและเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกมาโดยตลอด ดังที่ปรากฏเป็นหลักฐาน เช่น

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง หลักที่ ๑ ด้าน ๒ “คนเมืองสุโขทัยนี้มักทาน มักทรงศีล มักโอยทาน พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้า ท่วยปั้ว ท่วยนาง ลูกเจ้าขุน ทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชาย ทั้งผู้หญิง ฟุ้งท่วย มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน เมื่อออกพรรษากرانกฐินเดือนหนึ่งจึงแล้ว...”

พระบรมสัตยาธิษฐานของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่ตรัสประกาศแก่เทพยดาทั้งปวงว่า “ให้บังเกิดมาในประยูรมหาเศวตฉัตร จะให้บำรุงพระพุทธศาสนา ไฉนจึงมิช่วยให้สว่างแลเห็นข้าศึกเล่า” พอตกพระโอษฐ์ลง พระพาก็พัดควันอันเป็นหมอกมืดนั้นสว่างไป...

นำพระราชหฤทัยและพระราชดำรัสของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช “พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ จะให้เราเข้ารีตตั้งนั้นหรือ เรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่มาก เพราะในราชวงศ์ของเราก็นับถือพระพุทธศาสนามาช้านานแล้ว จะให้เปลี่ยน

ศาสนา อย่างนี้เป็นกรยากอยู่ และถ้าพระเจ้าผู้สร้างฟ้าสร้างดินจะต้องการให้คนทั่วโลกได้นับถือศาสนาอันเดียวกันแล้ว พระเจ้ามีจัดการให้เป็นเช่นนั้นเสียแล้วหรือ?” “จริงอยู่ เมื่อฟอลคอนในเวลาหมอบอยู่ข้างพระบาทเจ้ากรุงสยามได้แปลคำชักชวนที่พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ได้รับสั่งมากับราชทูตนั้น ฟอลคอนก็กลัวจนตัวสั่น และสมเด็จพระนารายณ์ทรงพระกรุณาโปรดให้อภัยแก่ฟอลคอน แต่ก็ได้รับสั่งว่า ได้ทรงนับถือศาสนาอันได้นับถือต่อๆ กันมาถึง ๒,๒๒๕ ปีแล้ว เพราะฉะนั้น ที่จะให้พระองค์เปลี่ยนศาสนาเสียนั้น เป็นการที่พระองค์จะทำไม่ได้”

พระราชปณิธานของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

“อันตัวพ่อ	ชื่อว่า	พระยาตาก
ทนทุกข์ยาก	กู้ชาติ	พระศาสนา
ถวายเป็นดิน	ให้เป็น	พุทธบูชา
แต่พระศาสนา	สมณะ	พระพุทธรูป
ให้ยืนยง	คงถาวร	ห้าพันปี
สมณะพราหมณ์ชี	ปฏิบัติ	ให้พอสม
เจริญสมณะ	วิปัสสนา	พ่อชื่นชม
ถวายเป็นคัม	รอยบาท	พระศาสดา
คิดถึงพ่อ	พ่ออยู่	คู่กับเจ้า
ชาติของเรา	คงอยู่	คู่พระศาสนา
พุทธศาสนา	อยู่ยง	คู่องค์กษัตริย์
พระศาสดา	ฝากไว้	ให้คู่กัน”

พระราชปณิธานของพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

หมดยุ 12/06/2566

“ตั้งใจจะอุปถัมภ์
ป้องกันขอบเขตอาณา

ยอพระพุทธรูป
รักษาประชาชนและมนตรี”

พระราชศรัทธาของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย “ศุภมัสดุ ๑๑๗๙ ศก... พระบาทสมเด็จพระบรมธรรมิกมหาราชารามาธิราช บรมนารถบรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัว... ทรงพระราชศรัทธาจะยกเรือวิสาขบูชามหาโยธูปิธิ อันขาดประเพณีมานั้นให้กลับคืนเจียรจิติกาล ปราภฏสำหรับแผ่นดินสืบไป จะให้เป็นอรรถดัดถประโยชน์และปรารถประโยชน์ ทรงพระราชศรัทธาจะให้สัตว์โลก ข้าขอบขัณฑสีมาทั้งปวงจำเริญอายุและอยู่เย็นเป็นสุขปราศจากทุกข์ภัยในชั่วนี้แลชั่วหน้า...”

น้ำพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว “ด้วยกำลัง ทรงพระมหากรุณาเมตตากับไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินเป็นอันมาก ทรงพระกรุณา ดำรัสให้จดหมาย (คือ จด) กระแสพระราชโองการปฏิญาณยกพระนาม พระรัตนตรัยสรณาคมนันอันอุดมเป็นประธานพยานอันยิ่ง ให้เห็นความจริง ในพระบรมหฤทัย แล้วทรงพระราชดำรัสยอมอนุญาตให้เจ้าพระยาพระคลัง ว่าที่สมุหพระกลาโหม พระยาศรีพัฒน์รัตนราชโกษา พระยาราชสุภาวดีกับ ขุนนางผู้น้อยทั้งปวง จงมีความสโมสรมัคคีรสปรึษาพร้อมกัน เมื่อเห็นว่าพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์ใดที่มีวิญญูปริชารอบรู้ราชานุวัตร จะเป็น ศาสนูปถัมภกยกพระบวรพุทธศาสนา แลจะปกป้องไพร่ฟ้าอาณาประชาราษฎร์รักษาแผ่นดินให้เป็นสุขสวัสดิ์โดยยิ่ง เป็นที่ยินดีแก่มหาชนทั้งปวงได้ ก็สุดแท้แต่จะเห็นดีประนีประนอมพร้อมใจกัน ยกพระบรมวงศานุวงศ์ พระองค์นั้นขึ้นเสวยมไหสวรรยาธิปัตย์ราชสีบสันตติวงศ์ดำรงราชประเพณีต่อไปเถิด อย่าได้เกร็งเกรงพระราชอัธยาศัยเลย เอาแต่ให้ได้เป็นสุขทั่วหน้า อย่าให้เกิดการรบราฆ่าฟันกันให้ได้ความทุกข์ร้อนแก่ราษฎร...”

พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงประกาศพระราชทานส่วนพระราชกุศลในการที่ทรงบริจาคเพชรใหญ่ประดับพระอุณาโลมพระพุทธรูปมหาเมธีรัตนปฐมากร “การพระราชบริจาคอันนี้ทรงพระราชดำริ เห็นว่าไม่ขัดขวางเป็นเหตุให้ท่านผู้ใดชุนเคืองขัดใจเลย พระนครนี้เป็น

ถิ่นที่ของคณับถือพระพุทธศาสนาแต่เดิม ไม่ใช่แผ่นดินของศาสนาอื่น คนที่ถือศาสนาอื่นมาแต่อื่นก็ดี อยู่ในเมืองนี้ก็ดี จะโหม่นสน้อยใจด้วยริษยาแก่พระพุทธศาสนาเพราะบูชาอันนี้ไม่ได้ ด้วยไม่ใช่เมืองของศาสนาตัวเอง ถ้าโหม่นสักก็ชื่อว่าโลกล่วงเกินไป...”

พระราชปฎิญาณและพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช “ข้าพเจ้าจะไม่มีจิตยินดีน้อมไปในศาสนาอื่น นอกจากสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระธรรมอันพระองค์ได้ตรัสรู้ชอบดีแล้ว กับทั้งพระสงฆ์หมู่ใหญ่ อันได้ประพฤติตามคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นเลยเป็นอันขาด จนตราบอกว่าสิ้นชีวิต...”

พระราชนิพนธ์และพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว “พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาสำหรับชาติเรา เราจำเป็นต้องถือด้วยความกตัญญูต่อบิดา มารดา และต้นโคตรวงศ์ของเรา... เมื่อรู้สึกแน่นอนแล้วว่า ศาสนาในสมัยนี้เป็นของที่แยกจากชาติไม่ได้... ถ้าข้าพเจ้าจะขอแก้ท่านทั้งหลายว่า พุทธศาสนาเป็นของไทย เรามาชวนกันนับถือพระพุทธศาสนาเถิด... ผู้ที่แปลงศาสนา คนเขาถูกดูยิ่งเสียกว่าผู้ที่แปลงชาติ... เพราะเหตุฉะนั้น เป็นความจำเป็นที่เราทั้งหลายผู้เป็นไทย จะต้องมั่นอยู่ในศาสนาพระพุทธซึ่งเป็นศาสนาสำหรับชาติเรา...” และพระองค์ได้พระราชทานความหมายแห่งไตรรงค์ไว้ดังนี้

“ขอรำรำพรรณบรรยาย	ความคิดเครื่องหมาย
แห่งสีทั้งสามงามถนัด	
ขาวคือบริสุทธิ์ศรีสวัสดิ์	หมายพระไตรรัตน์
และธรรมะคัมภีร์ไทย...”	

พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว “แต่บ้านเมืองในลานนาถึงกาลวิบัติ พระพุทธศาสนาก็เศร้าหมองจนสงฆ์มณฑล

เลื่อมทราภระสำระสายมาช้านาน... มาจนถึงรัชกาลสมเด็จพระปิยมหาราช พระบรมชนกนาถของเราจึงได้เริ่มทรงจัดการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในมณฑลนี้ มาโดยทรงพระราชดำริจะให้พุทธจักรและอาณาจักรเจริญรุ่งเรืองสมกับสมัย เป็นต้นว่า ในการสั่งสอนประชาชนทั้งหลายให้รัฐบาลเอาเป็นธุระสั่งสอนส่วน คดีโลก ให้พระสงฆ์รับภาระการสั่งสอนส่วนศีลธรรมเป็นอุปการะแก่กัน ดังนี้ สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชของเราก็ได้โปรดให้จัดการสืบมาโดยทางนั้น”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลปัจจุบัน ได้ตรัสพระปฐมบรมราชโองการซึ่งเป็นพระราชปณิธานแก่ปวงชนชาวไทยใน พระราชพิธีพระบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ ในพระบรมมหาราชวัง ว่า “เราจะครองแผ่นดิน โดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” ได้มีพระราชดำรัสตรัส ลาผนวชต่อพระบรมวงศานุวงศ์ คณะองคมนตรี คณะรัฐมนตรี คณะทูตานุทูต สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และข้าราชการ ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๙๙ ว่า “โดยที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนา ประจำชาติของเรา ทั้งตามความศรัทธาเชื่อมั่นของข้าพเจ้าก็เห็นเป็นศาสนา ที่ดีศาสนาหนึ่ง เนื่องในบรรดาสัจธรรมคำสั่งสอนอันชอบด้วยเหตุผล จึง เคยคิดอยู่ว่า ถ้าโอกาสอำนวย ข้าพเจ้าควรจักได้บวชสักเวลาหนึ่งตาม ราชประเพณี ซึ่งจักเป็นทางสนองพระคุณบูรพการีตามคตินิยมด้วย...” และได้มีพระราชดำรัสในโอกาสพระสันตะปาปา จอห์น พอล ที่ ๒ เข้าเฝ้า ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๗ ว่า “คนไทยเป็นศาสนิกที่ดีด้วยกัน ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา อันเป็น ศาสนาประจำชาติ”

การดำเนินงานตรวจชำระสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกให้คงความ บริสุทธิ์แห่งพระบาลีพุทธพจน์ซึ่งเป็นหลักวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำเป็นต้องอาศัยความสุขุมคัมภีรภาพด้านความรู้ความชำนาญในภาษาบาลี ของพระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตทั้งหลาย จึงนับว่าเป็นงานที่มี

[๖]

ความสำคัญอย่างยิ่งและเป็นกุศลกิจอันยิ่งใหญ่ที่กระทำได้ยาก ดังนั้น การที่พระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตทั้งหลายมีอิทธิบาทธรรมร่วมกันตรวจชำระสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จึงควรแก่การอนุโมทนาสาธุการของบรรดาพุทธบริษัททั้งหลาย เพราะทราบได้ที่พระไตรปิฎกยังคงความบริสุทธิ์อยู่ ย่อมเป็นที่มั่นใจได้ว่า ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธก็ดำรงอยู่ ก่อให้เกิดสันติสุขแก่มวลมนุษยชาติตราบนั่น

ในนามของมหาเถรสมาคม ขอแสดงความชื่นชมยินดีต่อคณะกรรมการคณะอนุกรรมการ และคณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกที่ได้ดำเนินการจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ นับเป็นการเฉลิมพระเกียรติและถวายเป็นพระราชกุศลแด่ สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรคุปต์) อดีตเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เนื่องในวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ดังกล่าว

ขออานุภาพแห่งมหากุศลอันยิ่งใหญ่ที่เกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของพระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตทั้งหลายที่ได้ร่วมกันพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยซึ่งถือว่าเป็นพระบรมศาสดาแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในครั้งนี้ ได้โปรดอภิบาลคุ้มครองรักษาสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรคุปต์) อดีตเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ ให้ทรงพระเกษมสำราญ มีพระชนมายุยิ่งยืนนาน สถิตมั่นเป็นมิ่งขวัญร่มเกล้าของเหล่าพสกนิกรชาวไทยสืบไปตลอดจิรัฏฐิตกาล เทอญ

สมเด็จพระพุทธปาพจนบดี

7

(สมเด็จพระพุฒาจารย์)

หมดอายุ 12/06/2566

ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

คำปรารภ

ศาสนธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เดิมทีนั้น เรียกว่า พระธรรมวินัย พระธรรม ได้แก่คำสั่งสอนที่แสดงหลักความจริงที่ควรรู้ และแนะนำหลักความดีที่ควรประพฤติ พระวินัย ได้แก่ข้อบัญญัติที่ทรงวางไว้เป็นหลักกำกับความประพฤติให้เป็นระเบียบเรียบร้อยเสมอกัน กาลต่อมา เมื่อพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพาน พระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ ทรงแสดงไว้ทรงบัญญัติไว้ในกาลโอกาสต่าง ๆ มีความสำคัญยิ่งในฐานะ เป็นพระบรมศาสดาแทนพระพุทธองค์ โดยมีหลักฐานปรากฏในมหา ปรินิพพานสูตร (ที.ม. ๑๐/๒๑๖) ว่า ขณะที่ทรงพระประชวรจวนจะเสด็จ ดับขันธปรินิพพาน พระพุทธองค์หาได้ทรงตั้งพระสาวกรูปใดรูปหนึ่งไว้ใน ตำแหน่งพระบรมศาสดาไม่ หากแต่ตรัสกะท่านพระอานนท์พุทธอุปัฏฐากว่า

โย โว อานนท มยา ธมฺโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺณตฺโต,
โส โว มมจฺจเยน สตุถา.

แปลความว่า “ดูก่อนอานนท์ ธรรมและวินัยอันใดที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่พวกเธอ ธรรมและวินัยอันนั้นจักเป็นศาสดาของพวกเธอ โดยกาลล่วงไปแห่งเรา”

จากพระพุทธพจน์นี้เป็นหลักฐานยืนยันถึงความสำคัญของพระธรรมวินัย ซึ่งได้รับกัารสังคายนารวบรวมประมวลเป็นบทสวดสำหรับสวดทานความ ถูกต้องมิให้คลาดเคลื่อนไปจากที่พระพุทธองค์ตรัสสั่งสอนจริงด้วยสังฆานุมัติ พร้อมกันครั้งแรกโดยพระอรหันตเถระ ๕๐๐ รูป ภายหลังพุทธปรินิพพานได้ ๓ เดือน การสังคายนาพระธรรมวินัยในครั้งแรกนั้นได้ยกเอาพระพุทธพจน์ ที่ทรงแสดงโปรดเวไนยสัตว์ตลอดระยะเวลา ๔๕ พรรษา ขึ้นสู่การพิจารณา สวดทานรับรองความบริสุทธิ์ถูกต้องในท่ามกลางสงฆ์ แล้วประมวลจัด

เป็นหมวด ไว้ ๓ หมวดใหญ่ เรียกว่า **พระไตรปิฎก** อันประกอบด้วย **พระวินัยปิฎก** **พระสุตตันตปิฎก** และ**พระอภิธรรมปิฎก**

พระวินัยปิฎก หมวดพระวินัย ว่าด้วยพระพุทธานุญาตที่ทรงวางหลักความประพฤติและมารยาทอันเป็นแบบอย่างเยี่ยงอารยชนของผู้เข้ามาบวช ประพฤติพรหมจรรย์ชั้นสูงในพระพุทธศาสนา เป็นประมวลพระพุทธานุญาตดำรัสตรัสสั่งสอนเกี่ยวกับศีลหรือสิกขาบทตลอดจนพิธีกรรมและขนบธรรมเนียมของพระสงฆ์ อันเป็นกฎระเบียบที่พระภิกษุและพระภิกษุณีต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัด นอกจากนี้ยังได้ประมวลเหตุการณ์พุทธประวัติที่สำคัญๆ นับตั้งแต่แรกตรัสรู้เสวยวิมุตติสุขเป็นต้นไปพร้อมทั้งประวัติการทำสังคายนาไว้ด้วย มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แบ่งออกเป็น ๕ คัมภีร์ คือ *มหาวิภังค์* *ภิกขุณีวิภังค์* *มหาวรรค* *จุลวรรค* และ*ปริวาร* โดยพระไตรปิฎกของไทยเราจัดพิมพ์เป็น ๔ เล่มหนังสือ ในจำนวน ๔๕ เล่ม ได้แก่พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑ ถึงเล่มที่ ๔

พระสุตตันตปิฎก หมวดพระสูตร ว่าด้วยประมวลพระธรรมเทศนาตรัสบรรยายธรรมของพระพุทธองค์ที่ตรัสให้เหมาะแก่บุคคลและโอกาส เป็นประมวลหลักพุทธธรรมที่ทรงแสดงโดยบุคลาธิษฐานหรือทรงใช้สมมติโวหารตลอดจนบทคาถาประพันธ์ เรื่องเล่า และเรื่องราวชั้นเดิมที่แสดงถึงประวัติของพระพุทธองค์และพระอรหันตสาวกทั้งหลาย มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แบ่งออกเป็น ๕ คัมภีร์ เรียกว่า *นิกาย ๕* คือ *ทีฆนิกาย* *มัชฌิมนิกาย* *สังยุตตนิกาย* *อังคุตตรนิกาย* และ*ขุททกนิกาย* โดยพระไตรปิฎกของไทยเราจัดพิมพ์เป็น ๒๕ เล่มหนังสือ ในจำนวน ๔๕ เล่ม ได้แก่พระไตรปิฎกเล่มที่ ๕ ถึงเล่มที่ ๓๓

พระอภิธรรมปิฎก หมวดพระอภิธรรม ว่าด้วยประมวลพระพุทธานุญาตอันเกี่ยวกับหลักปรมัตถธรรมที่เป็นความหมายที่แท้จริงของสรรพสิ่ง เป็นประมวลคำอธิบายหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาถ้วน ๆ โดยธรรมาธิษฐาน

คือไม่ยกบุคคล สถานที่ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ อันเป็นสมมติบัญญัติเข้ามาประกอบความ มี ๔๒,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แบ่งออกเป็น ๗ คัมภีร์ คือ ัมมสังคณี วิภังค์ ธาตุกถา ปุคคลบัญญัติ กถาวัตถุ ยมก และปฏิจจกัน โดยพระไตรปิฎกของไทยเราจัดพิมพ์เป็น ๑๒ เล่มหนังสือ ในจำนวน ๔๕ เล่ม ได้แก่พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๔ ถึงเล่มที่ ๔๕

พระไตรปิฎก จัดเป็นหนึ่งในพระสัทธรรม ๓ คือปริยัติสัทธรรมที่ประมวลไว้ซึ่งนวัคสัตตสุตตสน์ทั้งหมด เป็นปทัฏฐานให้เกิดปฏิบัติสัทธรรม คือศีล สมาธิ ปัญญา และนำไปสู่การบรรลุปฏิเวธสัทธรรม คือมรรค ผล นิพพานในที่สุด ดังนั้น จึงถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในทางพระพุทธศาสนา ดังพระปรารภของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ในคราวจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐ ความว่า

“พระไตรปิฎกเป็นพระคัมภีร์ที่รวบรวมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พระอรหันตสาวกได้รับการธุระสั่งสอนสืบต่อกันมา เป็นพระคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา เท่ากับเป็นสัญลักษณ์ของพระบรมศาสดา พระภิกษุสามเณรและพุทธศาสนิกชนผู้สนใจพระพุทธศาสนามีความจำเป็นต้องศึกษาหาความรู้จากพระไตรปิฎก เพราะฉะนั้น คัมภีร์พระไตรปิฎกนี้พระเถรานุเถระแต่ปางก่อนจึงได้ช่วยกันรักษาสืบต่อกันมา ในการสร้างวัดวาอารามสมัยก่อนนั้น จะต้องสร้างหอไตรประจำวัด ซึ่งเป็นที่เก็บรักษาพระไตรปิฎกอันประกอบด้วยคัมภีร์ใบลาน พระภิกษุสามเณรผู้บวชในพระพุทธศาสนาจะเป็นศาสนทายาท ก็จำเป็นต้องศึกษาภาษาบาลีอันเป็นภาษาที่จารึกในคัมภีร์พระไตรปิฎก พร้อมทั้งอรรถกถาฎีกา โยชนา สัททาวีเสส อันเป็นคัมภีร์ประกอบเพื่อให้เข้าใจเนื้อความพระไตรปิฎกนั้น พระมหากษัตริย์ทรงนับถือพระพุทธศาสนาในปางก่อน

จึงได้ให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนหาความรู้ในพระไตรปิฎกนั้นๆ ให้แตกฉาน เพื่อนำเอาความรู้มาสั่งสอนแก่พุทธศาสนิกชน สำหรับในประเทศไทย พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะมาตลอดสาย และได้ทรงให้พระภิกษุสงฆ์ได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมคือพระไตรปิฎกนี้สืบต่อกันมา ทรงถือเป็นพระราชกิจสำคัญ มีการสอบพระปริยัติธรรมเพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้แสดงความรู้ที่ได้ศึกษาพระไตรปิฎกนั้นๆ และทรงปูนบำเหน็จความสามารถแก่พระภิกษุสามเณรผู้สอบไล่ได้พระปริยัติธรรม ซึ่งทุกวันนี้ได้ขยายวงกว้างออกมาเป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลีสนามหลวง ตลอดจนพระราชนานพระบรมราชูปถัมภ์ให้พระภิกษุสามเณรผู้ทรงความรู้ทำการสังคายนาพระไตรปิฎก ถือเป็นการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอันยิ่งใหญ่...”

พระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทได้รับการนำสืบๆ กันมาด้วยภาษามคร หรือภาษาบาลี อันหมายถึงภาษาที่รักษาไว้ซึ่งพระพุทธรพจน์ โดยวิธีมุขปาฐะหรือมุขบาฐ คือวิธีทรงจำนำสืบต่อ ๆ กันด้วยการสาธยายท่องจำกัน สั่งสอนกันจากปากสู่ปาก หรือวิธีบอกเล่ากล่าวสอนจากอาจารย์สู่ศิษย์โดยโวหารต่างๆ เป็นเวลาถึง ๔ พุทธศตวรรษ จึงได้รับการจารึกเป็นลายลักษณ์อักษรลงในใบลานในคราวสังคายนาครั้งที่ ๕ ในประเทศศรีลังกา เมื่อพุทธศักราช ๔๓๓ ตลอดระยะเวลาดังกล่าวนี้ ถ้าในสมัยใดมีความผันเพื่อเลอะเลือนจำกันมาผิด มีข้อบกพร่องผิดพลาดอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือมีคำสอนของลัทธิอื่นเข้ามาปะปนในพระไตรปิฎก อันเป็นเหตุให้พระสงฆ์ประพจน์ผิดหลักพระธรรมวินัย บรรดาพระอรหันต์หรือพระมหาเถระในยุคสมัยนั้นๆ ก็จะต้องเอาเป็นการธุระดำเนินการประชุมพระสงฆ์ทำสังคายนาเพื่อสอบทานสวดรับรองความถูกต้องพร้อมกันเป็นครั้ง ๆ โดยประวัติการทำสังคายนานั้น สามครั้งแรกทำในประเทศอินเดีย ครั้งที่ ๔ และครั้งที่ ๕

ทำในประเทศศรีลังกา ซึ่งในการทำสังคายนาครั้งที่ ๕ นี้เอง พระเถระ
 สังคีติกจารย์ทั้งหลายได้คำนึงถึงว่า “ในอนาคต กุลบุตรคงมีศรัทธาน้อยลง
 และปัญญาที่จะทรงจำพระธรรมวินัยสืบอายุพระพุทธศาสนาคงน้อยลงด้วย
 ควรที่คณะสงฆ์จะสังคายนาพระธรรมวินัยแล้วลงบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์
 อักษร” เพราะประจักษ์ที่พวกทมิฬไม่นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งปกครอง
 ประเทศศรีลังกาแล้วทำให้เกิดภัยพิบัติอย่างใหญ่หลวงต่อพระพุทธศาสนา
 เป็นเหตุให้พระภิกษุสาวกทั้งหลายต่างพากันปลีกตนไปอยู่ตามป่าเขาอย่าง
 ลำเค็ญ มีความผิดเคืองด้วยภิกษาหาร ต้องอดทนอยู่อย่างลำบากถึง ๑๒ ปี
 แต่ท่านเหล่านั้นหาคำนึงถึงความลำบากทางกายของตนไม่ ต่างช่วยกัน
 ทรงจำพระไตรปิฎกท่านละหนึ่งนิกายบ้าง สองนิกายบ้าง ถึงแม้ไม่มีอะไร
 จะฉับเป็นภตดาหาร ก็ฉับไปไม่แทน เพื่อให้ร่างกายมีกำลังทรงอยู่เพียงเพื่อ
 สาระยายท่องบ่นทบทวนพระไตรปิฎกที่ทรงจำไว้นั้น ทั้งนี้เพื่อมิให้พระไตรปิฎก
 ที่ทรงจำไว้นั้นสูญไปพร้อมกับชีวิตของท่าน เพราะขณะนั้นพระภิกษุสาวกที่
 ทรงจำพระไตรปิฎกได้มีจำนวนน้อยเต็มที บางท่านเกิดเตโชธาตุในท้องกำเริบก็
 ต้องนอนเอาทรายกลบท้อง เพื่อให้ดูดความร้อนจากร่างกายแล้วส่าย
 ทบทวนพระไตรปิฎกนั้นมิให้ลืมนั่นสูญหายไป เมื่อได้ประจักษ์ชัดถึงการ
 ทรงจำพระไตรปิฎกด้วยวิธีมุขปาฐะว่าไม่อาจจะรักษาพระไตรปิฎกไว้ได้ต่อไป
 จึงได้มีมติจารึกพระไตรปิฎกลงในใบลานเป็นลายลักษณ์อักษรด้วยภาษามคธ
 พร้อมทั้งจารึกอรรถกถา (คัมภีร์อธิบายความแห่งพระไตรปิฎก) ด้วยภาษา
 สิงหล แล้วนำสืบเผยแพร่ไปยังประเทศต่างๆ ที่นับถือพระพุทธศาสนา และ
 ต่อมาเมื่อวิทยาการด้านการพิมพ์เจริญขึ้น ได้มีการพิมพ์พระไตรปิฎกเป็น
 รูปเล่มหนังสือ โดยใช้อักษรของประเทศนั้น ๆ จึงปรากฏเป็นพระไตรปิฎก
 ฉบับอักษรสิงหล ฉบับอักษรเทวนาครี ฉบับอักษรพม่า ฉบับอักษรขอม
 ฉบับอักษรไทย ฉบับอักษรโรมัน ฉบับอักษรมอญ เป็นต้น และเมื่อจะจัด

พิมพ์หรือจัดสร้างซ้ำแต่ละครั้งเนื่องในโอกาสสำคัญๆ ก็จะมีการสังคายนาตรวจชำระสอบทานเพื่อคงความบริสุทธิ์บริบูรณ์โดยการนำคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับอักษรต่าง ๆ มาเทียบเคียงกัน ตรวจสอบให้ลงกันสมกันเป็นสำคัญ โดยมีการจัดทำเครื่องหมายวรรคตอน จัดทำเชิงอรรถแสดงปาฐะที่ต่างกัน พร้อมทั้งจัดทำดัชนีคือปทานุกรม นามานุกรม คาถานุกรม และอัมมประเภทแสดงลำดับหมวดธรรม เพื่อสะดวกในการสืบค้นดังที่ปรากฏในปัจจุบัน

สำหรับประเทศไทย ได้นำพระไตรปิฎกจากประเทศศรีลังกามาสืบทอดศึกษาเล่าเรียนกันโดยลำดับ โดยในส่วนที่เกี่ยวกับการสังคายนาตรวจชำระสอบทานพระไตรปิฎกในประเทศไทย มีประวัติการดำเนินงานในแต่ละยุคสมัยที่พระบรมมหาราชวังไทยผู้ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกและทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงโปรดฯ รับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ดังปรากฏตามหลักฐานที่บันทึกไว้ ดังนี้

ในรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราชแห่งเชียงใหม่ ได้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกจารึกลงในใบลานด้วยอักษรธรรมล้านนาขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช ๒๐๒๐ ต่อมา ในสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ภายหลังจากที่ทรงกู้อิสรภาพจัดการบ้านเมืองไทยเสร็จแล้ว ทรงใฝ่พระทัยในการพระพุทธานุศาสนเป็นอย่างยิ่ง ทรงปรารถนาว่าพระไตรปิฎกกระจัดกระจายเสียหายไปมาก จึงทรงโปรดฯ ให้อัญเชิญพระไตรปิฎกจากเมืองนครศรีธรรมราชซึ่งมีความสมบูรณ์มารวบรวมไว้ที่กรุงธนบุรี เมื่อพุทธศักราช ๒๓๑๓

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี เมื่อพุทธศักราช ๒๓๓๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ ทรงโปรดฯ ให้รวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกในส่วนที่กระจัดกระจายให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นแล้วทรงอาราธนาพระเถรานุเถระและเชษฐราชบัณฑิตผู้ทรงความรู้ ให้ทำการสังคายนาตรวจ

ชำระพระไตรปิฎก แล้วทรงโปรดฯ ให้ช่างคัดลอกจำลองพระไตรปิฎกพร้อมทั้งอรรถกถาและฎีกาจารึกด้วยอักษรขอมลงในใบลาน จำนวน ๓,๗๔๖ ผูก พร้อมทั้งปิดทองหีบ ปกหน้า ปกหลัง และกรอบ เรียกว่า พระไตรปิฎก ฉบับทอง ต่อมา พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ ทรงโปรดฯ ให้มีการซ่อมส่วนคัมภีร์พระไตรปิฎกที่ชำรุดให้สมบูรณ์ และทรงโปรดฯ ให้สร้างฉบับใหม่ขึ้นมาอีก เรียกว่า ฉบับรดน้ำแดง แม้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ก็ทรงโปรดฯ ให้สร้างคัมภีร์พระไตรปิฎก ๕ ฉบับ มีฉบับรดน้ำเือก ฉบับเทพชุมนุม เป็นต้น พร้อมทั้งทรงโปรดฯ ให้อาราธนาพระมหาเถระเข้าไปถวายพระธรรมเทศนาในพระบรมมหาราชวัง โดยให้เรียบเรียงพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา เป็นสำนวนพระธรรมเทศนา และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ก็ทรงโปรดฯ ให้สร้างคัมภีร์พระไตรปิฎกที่ขาดหายไปให้ครบสมบูรณ์ พร้อมทั้งทรงโปรดฯ ให้สร้างฉบับใหม่ขึ้นมาอีก เรียกว่า ฉบับล่องชาด

พระไตรปิฎกทั้ง ๔ รัชสมัยแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ดังกล่าวมานี้ยังเป็นภาษาบาลีอักษรขอม ดังนั้น ในปีพุทธศักราช ๒๔๓๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ จึงทรงโปรดฯ ให้มีการสังคายนาชำระพระไตรปิฎกและปริวรรตบาลีอักษรขอมเป็นบาลีอักษรไทย และทรงโปรดฯ ให้จัดพิมพ์เป็นเล่มหนังสือขึ้นเป็นครั้งแรก จำนวน ๓๙ เล่ม รวม ๑,๐๐๐ ชุด เพื่อฉลองในวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี

ต่อมา พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงมีพระราชประสงค์อุทิศพระราชกุศลถวายแด่พระบรมเชษฐาธิราช พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ จึงทรงโปรดฯ ให้มีการตรวจชำระต้นฉบับที่ขาดหายไปเพิ่มอีกจากที่มีอยู่ ๓๙ เล่ม และจัดพิมพ์เป็น ๔๕ เล่ม จบบริบูรณ์ เพื่อให้เท่ากับจำนวนพรรษาที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญ

พุทธกิจ การตรวจชำระพระไตรปิฎกครั้งนี้คณะสงฆ์กระทำอย่างโอฬารยิ่ง โดยปรับปรุงแก้ไขเครื่องหมายวรรคตอน ใช้เครื่องหมายพินทุแทนยามักการ เริ่มจัดทำตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๖๔ จนถึงปีพุทธศักราช ๒๔๗๓ จึงแล้วเสร็จ และเรียกชื่อพระไตรปิฎกฉบับนี้ว่า สยามรฏฺฐสฺส เตปิฎกํ : พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ พิมพ์จำนวน ๑,๕๐๐ ชุด ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่ได้มีการจัดพิมพ์ คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับอักษรไทยครบสมบูรณ์ และพระไตรปิฎกบาลีฉบับสยามรัฐนี้ได้มีการพิมพ์ซ้ำสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม พระไตรปิฎกที่ได้รับการตรวจชำระและจัดพิมพ์ทั้งหมด นับแต่สมัยโบราณมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๗ เป็นภาษาบาลีหรือภาษามคร แม้จะได้มีการแปลเป็นภาษาไทยมาช้านานแล้วตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่ก็ยังมีได้มีการแปลอย่างเป็นทางการในนามของคณะสงฆ์ จึงต่อมา ในปีพุทธศักราช ๒๔๔๓ คณะสงฆ์โดยได้รับพระบรมราชูปถัมภ์จากพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๔ ได้ประชุมกันดำเนินการแปลพระไตรปิฎกภาษาบาลีเป็นภาษาไทยบริบูรณ์และจัดพิมพ์เป็นครั้งแรก เรียกว่า พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง โดยแปลตามความในพระไตรปิฎกภาษาบาลี แล้วพิมพ์เป็นเล่ม ๒,๕๐๐ ชุด ชุดละ ๔๐ เล่ม เพื่อให้เท่ากับจำนวนพระชนมายุของพระพุทธเจ้าส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งแปลเป็นสำนวนเทศนา โดยถือเอาพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐเป็นต้นฉบับ พิมพ์ลงในใบลาน ๑,๒๕๐ กัณฑ์ เพื่อให้เท่ากับจำนวนพระอรหันตสาวกในครั้งพุทธกาลที่มาเฝ้าพระพุทธเจ้าโดยมีนัยหมายเพื่อประชุมฟังพระโอวาทปาติโมกข์ในคราวจาตุรงคสันนิบาต ดิถีเพ็ญแห่งมาฆมาส อนึ่ง การแปลและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกครั้งนี้กระทำเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองในโอกาสที่พระพุทธศาสนาได้ดำรงมั่นมาครบ ๒๕ พุทธศตวรรษ อีกส่วนหนึ่งด้วย

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวงนี้ คณะสงฆ์ได้ดำเนินการตรวจชำระจัดพิมพ์สืบต่อมาเนื่องในวโรกาสสำคัญอีก ๓ วาระ รวมเป็น ๔ วาระด้วยกัน

กล่าวคือ วาระที่ ๒ พิมพ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๑๔ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช เนื่องในมหามงคลวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี จำนวน ๒,๐๐๐ ชุด ชุดละ ๔๕ เล่ม วาระที่ ๓ พิมพ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๒๑ จำนวน ๒,๐๐๐ ชุด และวาระที่ ๔ พิมพ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๒๕ จำนวน ๓,๐๐๐ ชุด เนื่องในวโรกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี

ปีพุทธศักราช ๒๕๒๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงมีพระราชดำริว่า พระพุทธทวณะอันเรียกว่าพระไตรปิฎกย่อมเป็นหนังสือที่ประมวลพระธรรมวินัยของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งยังบริบูรณ์และตั้งมั่นอยู่ตราบใด ก็ย่อมเป็นหลักของพุทธบริษัทที่จะปฏิบัติให้เป็นสัมมาปฏิบัติ ถึงความมอกลงามรุ่งเรืองอยู่ตราบนั่น จึงทรงมีพระราชศรัทธาเลื่อมใสพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ในการสังคายนาพระไตรปิฎกถวายตามที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ถวายพระพร เนื่องในมงคลดิถีที่มีพระชนมพรรษาจะบรรจบ ๕ รอบนักษัตร ในวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๐ และมีพระบรมราชโองการประกาศขออาราธนาสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ พระสงฆ์เปรียญธรรมพร้อมด้วยศาสนบัณฑิต เป็นภาระธุระดำเนินการสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี เพื่อความเจริญรุ่งเรืองสถาพรแห่งพระบวรพุทธศาสนาสืบไป

การสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกเนื่องในมหามงคลวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๕ รอบนักษัตร ในปีพุทธศักราช ๒๕๓๐ นี้ คณะสงฆ์ได้มอบให้กระทรวงศึกษาธิการ โดยกรมการศาสนา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับสนองงานคณะสงฆ์ขณะนั้นเป็นผู้รับผิดชอบโครงการ โดยรัฐบาลซึ่งมี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็น

นายกรัฐมนตรีขณะนั้นได้จัดสรรงบประมาณอุดหนุน และได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกอบพระราชพิธีพระฤกษ์ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม แล้วได้ดำเนินการสังคายนาตรวจชำระในรูปของคณะกรรมการ ประกอบด้วย คณะกรรมการสังคีตการกสงฆ์ คณะกรรมการปาฬิวิโสธกะ คณะกรรมการการแห่งสังคีตการกสงฆ์ คณะกรรมการศาสนบัณฑิต ทั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ และคณะกรรมการดำเนินการและประสานงาน และมีสังฆานุมัติให้ใช้ตำหนักสมเด็จพระมหาธาตุยวราชรังสฤษฎิ์ เป็นสถานที่ตรวจชำระ โดยนำพระไตรปิฎกที่ได้ดำเนินการจัดพิมพ์เป็นฉบับหลวงแล้วนั้นมาตรวจสอบให้มีความถูกต้องทั้งฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทย กล่าวคือ ในส่วนของฉบับภาษาบาลี ได้ใช้ พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐ เป็นต้นฉบับสอบเทียบกับพระไตรปิฎกฉบับอื่นๆ โดยได้ตั้งข้อ ย่อหน้า ยกหัวข้อสูตรหรือมาติกาให้เห็นชัดเจน และได้อ้างหน้าคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ ฉบับฉัฐสังคีติ (อักษรพม่า) ฉบับอักษรเทวนาครี และฉบับอักษรโรมัน ในบรรทัดแรกของหน้านั้นๆ เพื่อสะดวกต่อการค้นคว้าของนักศึกษา รวมทั้งบอกเลขบรรทัดแต่ละหน้าของพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีนี้ไว้ด้วย สำหรับฉบับภาษาไทย ได้นำ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง มาเป็นต้นฉบับในการตรวจสอบพิจารณาสำนวนแปล

การดำเนินการสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกตามที่กล่าวมานี้ได้แล้วเสร็จทันพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบนักษัตริ์ และเรียกชื่อพระไตรปิฎกฉบับนี้ว่า ทพยรรณจุสส สงฺคีติเตปิฎก ๒๕๓๐ พุทธวสุเส : พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐ โดยจัดพิมพ์ฉบับภาษาบาลีจำนวน ๑,๐๐๐ ชุด และจัดพิมพ์ฉบับภาษาไทย จำนวน ๓,๐๐๐ ชุด

ต่อมา พุทธศักราช ๒๕๓๐ พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐ ทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยดังกล่าวนี้ได้มีพุทธศาสนิกชนผู้มีจิตศรัทธา

สร้างถวายเป็นพระไตรปิฎกนั้นเป็นพระคัมภีร์ที่มีความสำคัญ คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมจึงเตรียมการที่จะจัดพิมพ์ซ้ำ แต่เพื่อให้เป็นไปตามประเพณีที่ทำกันมา คือก่อนจะจัดพิมพ์พระไตรปิฎกแต่ละครั้ง ต้องมีการประชุมสงฆ์ผู้ทรงความรู้และศาสนบัณฑิตตรวจชำระสอบทานความถูกต้องในเบื้องต้น กอปรกับได้พิจารณาเห็นว่าพระไตรปิฎกฉบับสังคายนาฯ ในส่วนภาษาบาลีนั้น แม้จะดำเนินการตรวจชำระจากคณะกรรมการสังคิติกการกสงฆ์ในครั้งนั้นมาแล้ว แต่ก็ยังมีปาฐะที่บกพร่องผิดพลาดอยู่บ้างในบางเล่ม บางสูตร บางข้อ ทั้งนี้เพราะมีข้อจำกัดด้านเวลาและขั้นตอนการจัดพิมพ์เป็นสำคัญ แม้ในส่วนฉบับภาษาไทยก็ปรากฏว่าสูตรเดียวกันซึ่งมีบทพระบาลีเหมือนกัน หรือข้อความพระบาลีอย่างเดียวกันแต่ปรากฏต่างที่กันกลับมีข้อความสำนวนแปลที่ไม่ลงกันสมกัน เป็นต้น ทั้งนี้เพราะเกิดจากคณะกรรมการแปลมีหลายชุดจึงแปลสำนวนต่างกัน แต่เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า พระไตรปิฎกนั้นเป็นพระคัมภีร์สำคัญในพระพุทธศาสนาสำหรับศึกษาค้นคว้าอ้างอิงของพุทธบริษัท หาใช่เป็นหนังสืออ่านทั่วไปไม่ แม้จะเป็นฉบับภาษาไทยก็ควรที่จะมีเอกภาพในด้านสำนวนคำแปลที่เป็นแบบอย่างและมีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับของบัณฑิตชน ดังนั้น เพื่อให้การจัดพิมพ์พระไตรปิฎกเผยแพร่ในปัจจุบันมีข้อบกพร่องผิดพลาดน้อยที่สุด คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมจึงแต่งตั้งคณะกรรมการสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวนี้ได้มีฉันทานุมัติชำระสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนา ทั้ง ๔๕ เล่ม เป็นอันดับแรก โดยกำหนดแนวทาง คือ ให้สอบทานคำแปลของพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาให้ถูกต้องสมบูรณ์ มิให้ตกหล่นคลาดเคลื่อนจากบทปาฐะในพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนา หากพบว่าตกหล่น ก็แปลเพิ่มให้สมบูรณ์ หากพบว่าคลาดเคลื่อน ก็แปลให้ถูกต้องตามนัยอรรถกถา และหากพบว่าสำนวนคำแปลของสูตรใด หรือข้อใดที่ปรากฏหลายที่ทั้งในเล่มเดียวกันหรือ

ต่างเล่มไม่ตรงกัน ซึ่งเมื่อเทียบเคียงกับฉบับภาษาบาลีแล้วปรากฏว่ามีข้อความพระบาลีอย่างเดียวกัน ก็ปรับแก้สำนวนให้ตรงกัน เป็นต้น

คณะกรรมการดังกล่าวนี้ได้เพียรพยายามดำเนินการตรวจสอบต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาสำเร็จเพียงขั้นตอนการสอบทานคำแปลมิให้ตกหล่นจากต้นฉบับภาษาบาลี โดยมีได้ปรับแก้สำนวนคำแปลที่ลักลั่นกันในบางสูตรให้ลงกันสมกัน จึงต่อมา คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม ได้มีมติให้ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. ๙ ราชบัณฑิต) วัดราชโอรสาราม รับเป็นภาระธุระดำเนินการสานต่อในขั้นตอนที่เหลือให้สำเร็จเรียบร้อย ซึ่งในเบื้องต้น พระธรรมกิตติวงศ์ ได้นำต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนา ที่คณะกรรมการดังกล่าวได้สอบทานคำแปลกับฉบับภาษาบาลีไว้แล้วนั้นมาให้คณะศิษย์ดำเนินการบันทึกข้อมูลลงในคอมพิวเตอร์เพื่อให้เกิดความสะดวกในการปรับแก้สำนวนและการเชื่อมโยงข้อมูลแล้วได้ศึกษาการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อที่จะได้ดำเนินการปรับแก้สำนวนคำแปลในเครื่องคอมพิวเตอร์ด้วยตนเอง อันเป็นการลดขั้นตอนที่ไม่ต้องพิมพ์ข้อมูลออกมาเป็นปรู๊ฟเพื่อตรวจและสั่งแก้ ซึ่งช่วยประหยัดทั้งด้านเวลาและวัสดุประกอบการพิมพ์ พร้อมทั้งได้เตรียมรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพระไตรปิฎกภาษาไทยจากแหล่งต่างๆ ที่พระโบราณจารย์ได้แปลไว้ เช่น พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวงและฉบับอื่นๆ เพื่อจัดทำมาเป็นอุปการะสอบทานเทียบเคียงประกอบการปรับแก้สำนวนคำแปล และที่สำคัญ ได้นำคัมภีร์อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่นายพร รัตนสุวรรณ ได้ประชุมศาสนบัณฑิตตรวจชำระและจัดพิมพ์อย่างครบบริบูรณ์มาเป็นอุปกรณ์ประกอบการปรับแก้สำนวนคำแปลให้ถูกต้องตามพุทธานุญาต นอกจากนี้ยังได้จัดหาซีดีรอมพระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ที่มหาวิทยาลัยมหิดลจัดทำไว้มานำสืบค้นข้อความพระบาลีที่ซ้ำกันเพื่อจะได้ปรับสำนวนคำแปลให้เป็นเอกภาพกันอีกด้วย เมื่อเสร็จขั้นตอนการบันทึกข้อมูลดังกล่าวแล้ว จึงได้ดำเนินการ

ปรับแก้ข้อมูลสำนวนคำแปลพระไตรปิฎกภาษาไทยในเครื่องคอมพิวเตอร์ไปตามลำดับเล่ม จนแล้วเสร็จทั้ง ๔๕ เล่ม พร้อมทั้งจะให้พิสูจน์อักษรก่อนเสนออนุมัติจัดพิมพ์ แต่ได้พิจารณาเห็นว่า พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวงและฉบับสังคายนาที่พระโบราณจารย์ได้แปลและจัดทำไว้นั้น มิได้ทำเชิงอรรถคือคำอธิบายศัพท์หรือข้อความที่ยากต่อความเข้าใจไว้ ดังนั้น เพื่อเอื้อประโยชน์ ในการอ่านพระไตรปิฎกให้เข้าใจสำหรับประชาชนทั่วไปและสามารถเป็นแหล่งค้นคว้าอ้างอิงที่ถูกต้องอันเหมาะสมแก่ยุคสมัยปัจจุบันที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ จึงได้เพิ่มขั้นตอนการจัดทำเชิงอรรถขึ้นโดยกำหนดแนวทางในการจัดทำ คือทำคำอธิบายเฉพาะคำศัพท์วิชาการทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกซึ่งแปลทับศัพท์ไว้หรือข้อความที่ยากต่อความเข้าใจ โดยตรวจดูคำอธิบายจากคัมภีร์อรรถกถาภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาฯ ที่อธิบายหรือแยกประเภทศัพท์หรือข้อความแห่งพระบาลีนั้นๆ เป็นเบื้องต้นแล้วแปลสรุปความเป็นภาษาไทยที่กะทัดรัด พร้อมทั้งอ้างอิงคัมภีร์อรรถกถาเป็นอักษรย่อและบอกเล่มหรือหน้าไว้ในวงเล็บเพื่อประโยชน์ในการสืบค้นอ้างอิงของผู้ต้องการหลักฐานอ้างอิงหรือต้องการศึกษาพระพุทธศาสนาชั้นสูง ในกรณีคำแปลภาษาไทยที่ไม่นิยมใช้ซึ่งเกรงว่าคนทั่วไปอ่านแล้วไม่เข้าใจและต้องเสียเวลาเปิดดูความหมายในพจนานุกรม โดยที่คัมภีร์อรรถกถาก็ไม่ได้ให้คำอธิบายไว้ เช่น คำว่า *ทิม* ซึ่งหมายถึงศาลาแถวหรือห้องแถวสำหรับเป็นที่พักหรือเก็บของ ก็ได้ทำเชิงอรรถไว้โดยอ้างที่มาจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หรืออธิบายเพิ่มเติมตามสมควร พร้อมทั้งบอกหน้ากำกับไว้เพื่อการสืบค้น เป็นต้น ซึ่งขั้นตอนการจัดทำเชิงอรรถพร้อมทั้งจัดหน้าบรรดตอนนี้ได้อาศัยความละเอียดและใช้เวลาในการจัดทำเป็นอย่างมาก

การจัดทำต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาฯ เพื่อเสนอจัดพิมพ์ดังกล่าวนี้ ได้ใช้เวลาในการดำเนินการจัดทำเป็นเวลานาน จึงแล้วเสร็จเป็นข้อมูลต้นฉบับอยู่ในคอมพิวเตอร์ ในส่วนของการจัดทำต้นฉบับ

พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนาฯ นั้นยังมิได้มีการตรวจชำระสอบทาน
แต่อย่างใด จนถึงปีพุทธศักราช ๒๕๔๔ คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม ประารภ
เหตุที่พระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทรงดำรงอยู่ในฐานะองค์
เอกอัครศาสนูปถัมภกและทรงเป็นพุทธมามกะ พระราชกรณียกิจของพระ
มหากษัตริย์แต่ละพระองค์อันเกี่ยวเนื่องกับการพระพุทธานุศาสนานอกจากจะ
ทรงอุปถัมภ์พระสงฆ์ให้สามารถบริหารงานปกครอง งานการศึกษา
งานเผยแผ่ งานสาธารณูปการ งานสาธารณสงเคราะห์ และงานการศึกษา
สงเคราะห์อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว พระราชกรณียกิจอันเกี่ยวเนื่องกับ
การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธานุศาสนาอีกส่วนหนึ่ง ก็คือทรงโปรดฯ ให้มีการ
ตรวจชำระจัดพิมพ์พระไตรปิฎก ซึ่งพระราชกรณียกิจส่วนนี้ได้อำนวยผลให้
พระสงฆ์และประชาชนมีหลักในการศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่พระพุทธานุศาสนา
อันก่อให้เกิดความดำรงมั่นคงแห่งพระพุทธานุศาสนาคู่กับชาติไทยตราบเท่า
ทุกวันนี้ ดังนั้น ในมหามงคลโรกาสนี้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา-
ภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช
บรมนาถบพิตร ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์แห่ง
ราชอาณาจักรไทย ตั้งแต่วันที่ ๕ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๘๙ นับเวลา
ถึงปัจจุบัน เป็นปีที่ ๖๐ สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ได้
เสด็จดำรงสยามรัฐสิมาราชาณาจักร ทรงประพฤติปฏิบัติพระองค์มั่นคงอยู่
ในทศพิธราชธรรมและจักรวรรดิวัตร ประสิทธิ์ประสาทความไพบูลย์รุ่งเรือง
วัฒนาสถาพร ทรงพระมหากรุณาแก่พสกนิกรถ้วนหน้า คณะสงฆ์โดย
มหาเถรสมาคม สำนักในพระมหากรุณาธิคุณที่มีต่อพสกนิกร ประเทศชาติ
และพระพุทธานุศาสนา จึงมีมติให้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและ
ฉบับภาษาไทย เพื่อเป็นการเฉลิมพระบุญญาธิการและเฉลิมพระเกียรติคุณ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเพื่อเป็นการสืบสานพระไตรปิฎกให้เป็น

หลักสำคัญของพระพุทธศาสนาในการศึกษาสัมมาปฏิบัติของพุทธบริษัท ซึ่งกิจกรรมส่วนนี้นับเป็นหนึ่งในแปดกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติ ในวโรกาสมหามงคลสมัยที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๙

ในการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๗/๒๕๔๘ เมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๔๘ มหาเถรสมาคมได้มีมติเห็นชอบแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาดัชนีฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ ประกอบด้วยบรรพชิต ๔๐ รูป คฤหัสถ์ ๔ คน รวม ๔๔ รูป/คน โดยมี สมเด็จพระพุทธมาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ ป.ธ. ๙) วัดสระเกศ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เป็นประธานกรรมการ พระพรหมมุนี (จันท์ พรหมคฺคฺโต ป.ธ. ๙) วัดบวรนิเวศวิหาร พระพรหมเวที (สนิท ชวนปญฺโญ ป.ธ. ๙) วัดไตรมิตรวิทยาราม เป็นรองประธานกรรมการ และพระราชสุธี (โสภณ โสภณจิตฺโต ป.ธ. ๙) วัดเทวราชกุญชร เป็นเลขานุการ ซึ่งต่อมา เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๔๙ คณะกรรมการ ฯ นี้ได้ประชุมพิจารณาแนวทางในการดำเนินงานจัดพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาบาลีและภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ และได้ข้อสรุปเป็นแนวปฏิบัติว่า ในการดำเนินงานตรวจชำระพระไตรปิฎกภาษาบาลีให้นำพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนา พุทธศักราช ๒๕๓๐ เป็นต้นฉบับในการตรวจชำระ และให้นำพระไตรปิฎกฉบับอื่นๆ มาเทียบเคียงโดยให้ทำเชิงอรรถในปาฐะที่ต่างกันไว้ ส่วนการตรวจชำระพระไตรปิฎกภาษาไทยให้นำต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาฯ ที่พระธรรมกิตติวงศ์และคณะได้จัดทำไว้แล้วตามมติมหาเถรสมาคม มาตรวจสอบคำแปลและจัดทำหัวข้อให้ตรงกันกับพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนาฯ ที่คณะกรรมการตรวจชำระแล้ว ทั้งนี้ประธานคณะกรรมการฯ ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานกองงานพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เป็น ๓ กอง คือ

๑. คณะทำงานกองงานพระวินัยปิฎก จำนวน ๒๕ รูป/คน มี พระธรรมคุณาภรณ์ (เอื้อน หาสมุโม ป.ธ. ๙, Ph.D.) วัดสามพระยา เป็น ประธาน

๒. คณะทำงานกองงานพระสุตตันตปิฎก จำนวน ๑๙ รูป มี พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร โอนมคุโณ ป.ธ. ๙, พธ.ด. กิตติมศักดิ์) วัด ปากน้ำ เป็นประธาน

๓. คณะทำงานกองงานพระอภิธรรมปิฎก จำนวน ๒๑ รูป/คน มี พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ. ๙, Ph.D.) วัดพิชยญาติการาม เป็น ประธาน

ในการพิจารณาตรวจต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาบาลีนั้น ได้นำ พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับอื่นๆ ทั้งในและต่างประเทศมาเทียบเคียง ตรวจสอบทำเชิงอรรถในปาฐะที่ต่างกัน จำนวน ๗ ฉบับ ประกอบด้วย พระไตรปิฎกบาลี อักษรไทย ๓ ฉบับ คือ (๑) ทวยธรรมาภรณ์ สงคิตติเตปิฎก (๒๕๓๐ พุทธวสุเส) (๒) สยามธรรมาภรณ์ เตปิฎก (๒๕๒๕ พุทธวสุเส) (๓) มหาจุฬาลงคปิฎก (อนุสรณีย์ ๒๕๐๐ พุทธวสุเส) และพระไตรปิฎก บาลีอักษรต่างประเทศ ๔ ฉบับ คือ (๑) ฉนฺทสงคิตติเตปิฎก (พระไตรปิฎก บาลีอักษรพม่า ฉบับฉนฺทสงคิตติเตปิฎก พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๔) (๒) อังคลิศเตปิฎก (พระไตรปิฎกบาลีอักษรโรมัน ฉบับสมาคมบาลีปกรณ์) (๓) สิทฺธิเตปิฎก (พระไตรปิฎกบาลีอักษรสิงหล) (๔) นาลันทาทเวนาศรีปาตีเตปิฎก (พระ ไตรปิฎกบาลีอักษรเทวนาครี ฉบับมหาวิทยาลัยนาลันทา)

คณะทำงานแต่ละกองงานได้เพียรพยายามพิจารณาตรวจต้นฉบับ พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยตามที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็ม กำลังความสามารถ เริ่มตั้งแต่เดือนกันยายน พุทธศักราช ๒๕๔๙ เป็นต้นมา จึงทำให้การพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี และฉบับภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ สำเร็จลุล่วงด้วยดี

บัดนี้ การพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาบาลี และภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในมหามงคลสมัยที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ได้บรรลุผลเสร็จสิ้นแล้ว นับว่า สำเร็จได้โดยอาศัยพระบารมีพระบรมเดชานุภาพแห่งองค์พระมหากษัตริยาธิราช กอปรด้วยความวิริยะอุตสาหะอุทิศเวลาเป็นพุทธบูชาของคณะกรรมการ พระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตผู้ดำเนินการพิจารณาตรวจต้นฉบับและความร่วมมือร่วมใจจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ขออานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย และอานุภาพแห่งกุศลเจตนาในการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์ พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ ครั้งนี้ จง เป็นพลวปัจจัยดลบันดาลให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรส พระราชธิดา พร้อมทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ ทรงเจริญพระชนมายุยิ่งยืนนาน สถิตใน ไฉสวรรยราชสมบัติ ทั้งสุขโสมนัสสวัสดิ์จงเกิดมีในที่ทุกสถาน ขอให้รัฐบาล ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจงประสบความสำเร็จในการบริหารราชการ แผ่นดิน ขออาณาประชาราษฎร์และสรรพสัตว์ทุกหมู่เหล่าจงอยู่เย็นเป็นสุข ภายใต้พระบรมโพธิสมภาร เจริญงอกงามในธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมา สัมพุทธเจ้าตลอดจิรัฏฐิตกาล เทอญ

สทา ทิปปตฺตํ สทฺธมฺโม ตถาคตปฺปเวทิตอ

ทสฺสเนนฺโต สพฺพโลกสฺส อุมฺมคฺคํ วิสุทฺธิยา.

ขอพระสังฆธรรมที่พระตถาคตเจ้าทรงประกาศไว้ แสดง
ทางตรงเพื่อความบริสุทธิ์แก่โลกทั้งปวง จงรุ่งเรืองทุกเมื่อ เทอญ.

THE PALĪ ALPHABET IN THAI AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

อ = a -า = ā อิ = i -ี = ī อุ = u -ู = ū เ = e โ = o

CONSONANTS WITH VOWEL “A”

ก = ka	ข = kha	ฅ = ga	ฌ = gha	ง = ṅa
จ = ca	ฉ = cha	ช = ja	ฌ = jha	ญ = ña
ฎ = ṭa	ฐ = ṭha	ฑ = ḍa	ฒ = ḍha	ณ = ṇa
ด = ta	ถ = tha	ท = da	ธ = dha	น = na
ป = pa	ผ = pha	พ = ba	ภ = bha	ม = ma

ย = ya ร = ra ล = la ว = va ส = sa ห = ha พ = ḷa ° = ṁ

VOWELS IN COMBINATION

ก = ka กา = kā กิ = ki กี = kī กุ = ku กู = kū เก = ke โก = ko
 ข = kha ขา = khā ขิ = khi ขี = khī ขุ = khu ขู = khū เข = khe โข = kho

FIGURES

๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๐
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

ทฤษฎารณรส เตปฏเก สงเกตวิญญาปน

อ.	=	อังกลิสเตปฏก
จ.	=	จณรสงคิตเตปฏก
ทย.	=	ทยารณรส สงคิตเตปฏก (๒๕๓๐ พุทธวสเส)
เท.	=	นาลนทาเทวนาคริปาลิตเตปฏก
โป.	=	โปราณเตปฏก
มหา.	=	มหาจุพาเตปฏก (อนุสสรณีย ๒๕๐๐ พุทธวสเส)
สี.	=	สีหพเตปฏก
สยา.	=	สยามารณรส เตปฏก (๒๕๒๕ พุทธวสเส)

สุตตตันตปิฎก ขุทฺทกนิกายสุต

จูฬนิกายปาติยา

กิตฺตฺนปคฺคํ

มติก

องเก

ปรณนคค

วตฺตคค	๑
๑. อชิตมณวปณ	๗
๒. ติสฺสเมตฺเตยฺยมณวปณ	๙
๓. ปุณฺณกมณวปณ	๙
๔. เมตฺตคฺคมณวปณ	๑๑
๕. โชตกมณวปณ	๑๓
๖. อปสวมณวปณ	๑๕
๗. นนฺทมณวปณ	๑๖
๘. เหมกมณวปณ	๑๙
๙. โตเทยฺยมณวปณ	๑๙
๑๐. กปฺปมณวปณ	๒๐
๑๑. ชตฺกณฺณมณวปณ	๒๑
๑๒. ภทฺรารุชฺชมณวปณ	๒๒
๑๓. อุทยมณวปณ	๒๓
๑๔. โปสาลมณวปณ	๒๔
๑๕. โมฆราชมณวปณ	๒๔

มาตรา

๑๖.	ปิงคิยมาณวปณฺหา	๒๕
๑๗.	ปารายนตฺถุติคาถา	๒๖
๑๘.	ปารายนานุคิตติคาถา	๒๗

ปารายนวกุโ

๑.	อชิตมาณวปณฺหานิทฺเทโส	๓๑
๒.	ติสฺสเมตฺเตยฺยมาณวปณฺหานิทฺเทโส	๕๕
๓.	ปฺนุณฺณกมาณวปณฺหานิทฺเทโส	๖๓
๔.	เมตฺตคฺคฺกมาณวปณฺหานิทฺเทโส	๘๗
๕.	โธตกมาณวปณฺหานิทฺเทโส	๑๒๖
๖.	อุปสึวมาณวปณฺหานิทฺเทโส	๑๔๔
๗.	นฺนทมาณวปณฺหานิทฺเทโส	๑๕๙
๘.	เหมกมาณวปณฺหานิทฺเทโส	๑๗๗
๙.	โตเทยฺยมาณวปณฺหานิทฺเทโส	๑๘๕
๑๐.	กปฺปมาณวปณฺหานิทฺเทโส	๑๙๒
๑๑.	ชตฺกณฺณิมาณวปณฺหานิทฺเทโส	๒๐๒
๑๒.	ภทฺทราฐมาณวปณฺหานิทฺเทโส	๒๑๑
๑๓.	อุทฺทยมาณวปณฺหานิทฺเทโส	๒๒๐
๑๔.	โปสาลมาณวปณฺหานิทฺเทโส	๒๓๓
๑๕.	โมฆราชมาณวปณฺหานิทฺเทโส	๒๔๖
๑๖.	ปิงคิยมาณวปณฺหานิทฺเทโส	๒๖๘
๑๗.	ปารายนตฺถุติคาถานิทฺเทโส	๒๗๗
๑๘.	ปารายนานุคิตติคาถานิทฺเทโส	๒๘๗

มาติกา

๐๓๒๔

๑๙. ขุคฺควิสัณสฺสุตตนิทฺเทโส
 ปทานุกฺกโม
 อสัณณามานี
 คณานํ ปจฺมปาทา
 ๐๓๒๕
 ๐๓๒๖
 ๐๓๒๗

๓๒๔
 ๔๓๕
 ๔๕๔
 ๔๕๖
 ๔๖๑

สุตตนุตปิฎก ขุทฺทกนิกายสุต จูฬนิกายเทโส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

ปารายนวกุโ

วตฺตกาถา

[๑]	โกสลาณํ ปุรา รมฺมา
อาภิชฺฌณฺณํ ปตฺถยาโน	อคฺมา ทกฺขิณาปถํ
พฺราหฺมโณ มนฺตปารคฺค.
[๒]	โส อสฺสทสฺส วิสเย
วสี ^๒ โคธาวรีกุเล	มฺพทสฺส ^๑ สฺมาสเน
อญฺเชน จ ฉเลน จ.
[๓]	ตสฺเสว อุปนิสฺสาย
ตโต ชาเตน อาเยน	คาโม จ วิปฺโล อหุ
มหายญฺณมกปฺปยิ. ^๓
[๔]	มหายญฺณํ ยชิตฺวาน
ตสฺมี ปฏฺวิฏฺฐมฺหิ	ปุณ ปาวีสี อสฺสมํ
อญฺเณ อากญฺฉิ พฺราหฺมโณ.
[๕]	อุคฺคฆฏฺฐปาโท ตสิโต
โส จ นํ อุปสงฺกมฺม	ปงฺกทนฺโต รชสฺสิโร
สตานิ ปญฺจ ยาจติ.
[๖]	ตเมณํ พาวรี ทิสฺวา
สฺขญฺจ กุสลํ ปุจฺฉิ	อาสเนน นิมนฺตยิ
อิทํ วจนมพฺรวิ.

หมดอายุ 12/06/2566

^๑ ฉ.,เท. มพทสฺส

^๒ สฺยา. วสี

^๓ สฺยา. มหายนฺณํ อกปฺปยิ

- [๗] ยัม โข มม^๑ เทยยธมมัม สพพัม วิสชชิตัม มยา
อนุชานาหิ เม พุรุหุเม นตถิ ปญจ สตานิ เม.
- [๘] สเจ เม ยาจมานสสุ ภาวัม นานุปปทสฺสติ
สตุตตเม ทิวเส ตุยหิ มุทฺธา ผลตุ สตุตฺธา.
- [๙] อภิสงฺขริตฺวา กุหโก เภรวัม โส อภิตตยิ
ตสฺส ตัม วจัน สุตฺวา พาวรี ทุกฺขิโต อหุ.
- [๑๐] อุตฺตสฺสติ อนาหาโร โสกลลสมปฺปิโต
อโถปิ เอวํจิตฺตสฺส ฌาเน^๒ น รมติ มโน.
- [๑๑] อุตฺตสฺส ตัม ทุกฺขิตัม ทิสฺวา เทวตา อตฺถกามินี
พาวรี อุปสงฺกมม อิทํ วจนมพุริ.
- [๑๒] น โส มุทฺธัม ปชานาติ กุหโก โส ธนตฺถิกโก
มุทฺธนิ มุทฺธาธิปาเต^๓ จ ฌาณํ ตสฺส น วิชชติ.
- [๑๓] โภที^๔ จรหิ ชานาติ ตมฺเม อกฺขาหิ ปุจฺจิตา
มุทฺธัม มุทฺธาธิปาตญฺจ ตัม สฺสโนม วโจ ตว.
- [๑๔] อหมฺเปตัม น ชานามิ ฌาณมฺเมตฺถ^๕ น วิชชติ
มุทฺธัม มุทฺธาธิปาโต^๖ จ ชินานํ เหตุ^๗ ทสฺสนิ.
- [๑๕] อถ โก จรหิ ชานาติ อสฺมี ปจฺวิมฺณฺทเล^๘
มุทฺธัม มุทฺธาธิปาตญฺจ ตัม เม อกฺขาหิ เทวเต.

^๑ ฉ., เท. มม^๓ ฉ., เท. มุทฺธปาเต วา^๔ หมายเหตุ 12/06/2566^๕ สฺยา. ฌาณเมตฺถ ฉ., เท. ฌาณํ เมตฺถ^๗ ฉ., เท. เหตุ^๒ สฺยา. ชหาเน.^๔ สฺยา. ปโหตี^๖ ฉ., เท. มุทฺธนิ มุทฺธาธิปาเต จ^๘ ส., อ. ปจฺวิมฺณฺทเล ฉ., เท. ปถวิมฺณฺทเล

- [๑๖] ปุรา กปิลวตฺถุมหา นิขฺชนโต โลกนายโก
 อปจฺโจ โอกุการาชสฺส สกฺยปฺตโต ปภงฺกโร.
- [๑๗] โส หิ พุราหฺมณ สมฺพุทฺโธ สพฺพธฺมมาน ปารคฺค
 สพฺพาภิณฺญาพลปฺตโต สพฺพธฺมเมสฺสุ จกฺขฺมา
 สพฺพกมฺมกฺขยํ^๑ ปตฺโต วิมุตฺโต อฺปชฺคฺขเย.
- [๑๘] พุทฺโธ โส ภควา โลเก ธมฺมํ เทเสติ จกฺขฺมา,
 ตํ ตวํ คณฺตวาน ปุจฺฉสฺส โส เต ตํ พฺยากริสฺสตี.
- [๑๙] สมฺพุทฺโธติ วโจ สุตฺวา อุตฺคฺโค พาวรี อหุ
 โส กสฺส ตนฺโก อาสิ ปิตีญฺจ วิปลํ ลภี.
- [๒๐] โส พาวรี อตฺตมโน อุตฺคฺโค
 ตํ เทวตํ ปุจฺฉตี เวทชาโต
 กตมฺมฺหิ คาเม นิคมฺมฺหิ วา ปน
 กตมฺมฺหิ วา ชนฺปเท โลกนาโถ
 ยตฺถ คณฺตฺวา นมสฺเสมฺ^๒
 สมฺพุทฺธํ ทิปทฺตตมํ.^๓
- [๒๑] สาวตฺถิยํ โกสลมนฺทิเร ชีโน
 ปหฺตปณฺโณ วรฺภูริเมธโส
 โส สกฺยปฺตโต วิธฺโร อนาสโว
 มุทฺธาธิปาตสฺส วิทฺฐุ นราสโก.
- [๒๒] ตโต อามนฺตยิ สิสฺเส พุราหฺมณ มนฺตปารเค^๔
 เอถ มาณฺวา อกฺขิสฺสํ สุโณถ วจัน มม.

๑ หมายความว่า 12/06/2566

๑ สฺยา. สพฺพธฺมกฺขยํ

๓ ฌ., เท. ทวิปทฺตตมํ, เอวฺมฺปริปี.

๒ ฌ., เท. คณฺตฺวาน ปสฺเสมฺ

๔ ฌ., เท. มนฺตปารคฺค

- [๒๓] ยสเสโส ทูลลโก โลเก ปาตุภาโว อภินฺหโส,
 สุวาชฺช โลกมฺหิ อุปฺปนโน สมฺพุทฺโธ อิติ วิสฺสุโต,
 ขิปฺปํ คนฺตวาน สาวตฺถิ ปสฺสวฺโห ทิปฺพุตฺตมํ.
- [๒๔] กถํ จรฺหิ ชาเนมฺ อชานตํ โน ปพฺพุทฺธิ
 ทิสฺวา ‘พุทฺโธติ พุราหฺมณ, ยถา ชาเนมฺ ตํ มยํ.
- [๒๕] ‘อาคตานิ หิ มนฺเตสุ ทวตฺตีสํ จ พฺยาขยาตา^๑
 มหาปฺริสฺสฺสฺสขณํ สมตฺตา อนุปฺพุทฺโส.
- [๒๖] ยสฺเสเต โหนฺติ คตฺเตสุ ทูเวว^๒ ตสฺส คติโย
 มหาปฺริสฺสฺสฺสขณํ, ตติยา หิ น วิชฺชติ.
- [๒๗] สเจ อคารํ อวสฺติ, อทณฺฑเนน อสฺตฺเถน
 วิเชยฺย ปจฺวี อิมํ ฐมฺเมนมฺนุสาสติ.^๓
- [๒๘] สเจ จ โส ปพฺพุชฺติ วิวฏฺฏจฺจโท^๔ สมฺพุทฺโธ
 อคารา อนคาริยํ อรฺหา ภวติ อนุตฺตโร.
- [๒๙] ชาตี โคตฺตญฺจ ลกฺขณํ มุทฺธํ มุทฺธาธิปาทญฺจ
 มนฺเต สิสฺเส ปุณาปเร มนฺสาเยว ปุจฺจถ.
- [๓๐] อนาวรณทสฺสาวิ มนฺสา ปุจฺจิตฺเต ปญฺเห
 ยถิ พุทฺโธ ภวิสฺสติ, วาจาเย วิสฺสเชสฺสติ.^๕
- [๓๑] พาวริสฺส วโจ สุตฺวา อชิตฺโต ติสฺสเมตฺเตยโย
 สิสฺสา โสฬส พุราหฺมณา ปุณฺณโก อถ เมตฺตคฺค.

^๑ จ.,เท. ทวตฺตีสานิ จ พฺยาขยาตา

^๒ จ.,เท. เทวเยว

^๓ จ.,เท. ฐมฺเมนมฺนุสาสติ

^๔ ส. วิวตฺตจฺจโท จ.,เท. วิวฏฺฏจฺจโท

^๕ จ.,เท. วิสฺสชิสฺสติ

[๓๒] ไชตโก อุปสีโว จ
โตเทยฺยกปฺปา ทุมโย

[๓๓] ภาทราวุธฺ อุกโย จ
โมฆราชา จ เมธาวิ

[๓๔] ปจฺเจกคณินฺโน สพฺเพ
ณายี ฌานรตา ธีรา

[๓๕] พาวรี อภิวาทเตว
ชฎาชินธรา สพฺเพ

[๓๖] มุพฺพกสฺส^๑ ปตฺติฏฺฐานํ
อุชฺเชนินฺนจาปิ โคนทฺธ

[๓๗] โกสมฺพินฺนจาปิ สาเกตํ
เสตพฺยํ กปิลวตฺถุ

[๓๘] ปาวณฺจ โภคนครํ
ปาสาณกํ เจตียณฺจ

[๓๙] ตสิโต วุทฺทํ สีตํ
ฉายํ ฌมฺมาภิตตโตว

[๔๐] ภควา จ^๒ ตมฺหิ สมเย
ภิกฺขุณฺ ฌมฺมํ เทเสติ

[๔๑] อชิตโต อทฺทส สมฺพุทฺธ^๓
จนฺทํ ยถา ปณฺณรเส

นฺนโท จ อถ เหมโก
ชตฺกณฺณิ จ ปณฺทิตโต.

โปสาโล จาปิ พุราหฺมณ
ปิงฺคิโย จ มหาอิสฺสิ.

สพฺพโลกสฺส วิสสุตา
ปฺพุพฺพวาสนวาสิตา.

กตฺวา จ นํ ปทกฺขิณํ
ปฏฺกามํ อุตฺตรามุขา.

ปุริ มาหิสฺสตี^๔ ตทา
เวทิสํ วนสฺวหฺย.

สาวตฺถินฺนํ ปุรฺตตมํ
กุสินารณฺจ มนฺทิร.

เวสาลี มาคธํ ปุริ
รมณฺยํ มโนรม.

มหาลาภํ วาณิไซ,
ตฺริตา ปพฺพตมารุห.

ภิกฺขุสงฺฆปฺรภุชโต
สีโหว นทตี วเน.

วีตฺรสีว^๕ ภาณฺมํ
ปาริปุริ^๖ อุปาคติ.

^๑ ฉ. เท. มพฺพกส

^๒ ฉ. เท. จสทโก น ทิสฺสตี.

^๓ ฉ. เท. ปีตฺรสีว

^๔ สฺยา. ปุริม มาหิสฺสตี ฉ. เท. ปุริมาหิสฺสตี มนฺตปารกุ

^๕ ฉ. เท. พุทฺธ

^๖ ฉ. เท. ปริปุริ

- [๔๒] อถสฺส คตฺเต ทิสฺวาน ปริปุรณฺจ พฺยณฺชนํ
เอกมนฺตํ จิโต หฏฺฐโจ มโนปญฺहे อปฺจุฉณ.
- [๔๓] อาทิสฺส ชมมนํ พุรุหิ โคตตํ พุรุหิ สลกฺขณํ
มนฺเตสฺส ปารมี พุรุหิ กติ วาเจติ พุราหฺมणे.
- [๔๔] วิสํ วสฺสสํ อายุ โส จ โคตเตน พาวรี,
ตีณิสฺส^๑ ลกฺขณา คตฺเต ตินฺณํ เวทาน ปารคฺ.
- [๔๕] ลกฺขณเณ อิตฺติหาเส จ สนิชฺฌนฺทฺสเกฏฺฐเก
ปญฺจสตานิ วาเจติ สธฺมเม ปารมี คโต.
- [๔๖] ลกฺขณานํ ปวิจยํ พาวรีสฺส นรุตฺตม
ตณฺหจฺฉิทฺท ปกาเสหิ มา โน กงฺขายิตํ อหุ.
- [๔๗] มุขํ ชิวฺหาย ฉาเทติ อุณฺณสฺส^๒ ภามฺกนฺตเร,
โกโสหิตํ วตฺถคฺคฺยหิ เอวํ ชานาหิ มาณว.
- [๔๘] ปฺจุจํ หิ กณฺจิจิ^๓ อสฺสณฺนโต สุตฺวา ปญฺहे วิทยาเกเต
วิจฺฉินฺเตติ ชโน สพฺโพ เวทชาโต กตณฺชลิ.^๔
- [๔๙] โก นุ เทโว วา พุรฺหฺมา วา อินฺโท วาปิ สุขมฺปติ,
มนฺสา ปฺจุจิตฺเต ปญฺहे กเมตํ ปฏฺฐิภาสติ.
- [๕๐] มุทฺธํ มุทฺธาธิปาตณฺจ พาวรี ปริปฺจุจติ
ตํ พฺยากโรหิ ภาควา กงฺขํ วินย โน อีเส.
- [๕๑] อวิชฺชา มุทฺธาติ ชานาหิ วิชฺชา มุทฺธาธิปาตินิ
สทฺธาสติสมาธิหิ จนนฺทวิริเยน^๕ สยฺดา.

^๑ สยฺ. ตีณิสฺส^๓ จ., เท. กิณฺจิจิ^๕ สยฺ. จนนฺทวิริเยน, เอวมฺปรี.ิ.^๒ จ., เท. อุณฺณสฺส^๔ สยฺ. กตณฺชลิ

- [๕๒] ตโต เวเทน มหตา สนฺถมฺมกิตฺวาน^๑ มาณโว
 เอกํสํ อชินํ กตฺวา ปาเทสฺสุ สิริสา ปติ.
- [๕๓] 'พาวรี พุราหฺมณเณ โภโต สห สิสฺสเสหิ มาริส
 อุกคฺคจิตฺโต สุมโน ปาเท วนฺทติ จกฺขุม.
- [๕๔] สุขิตโต พาวรี โหตุ สห สิสฺสเสหิ พุราหฺมณเณ,
 ตวญฺจาปิ สุขิตโต โหหิ จิรํ ชีวาหิ มาณว.
- [๕๕] พาวริสฺส จ ตฺยํหํ วา สพฺเพสํ สพฺพสํสยํ
 กตาวกาสา ปุจฺจนฺโห ยงฺกิญฺจิ มนสิจฺจน.
- [๕๖] สมฺพุทฺธเณ กโตกาโส นิสิตฺติตฺวาน ปณฺชลิ^๒
 อชิตโต ปจฺมํ ปณฺหํ ตตฺถ ปุจฺจิ ตถาคตํ.

วตฺตุคาถา นิฏฺฐิตา.

[๓]

๑. อชิตมาณวปण्या^๔

- [๕๗] เกนสฺสุ นิวุโต โลโก, (อิจฺจายสฺมา อชิตโต)
 เกนสฺสุ นปฺปกาสติ,
 กิสฺสามิเลปนํ พฺรหฺมิ^๕ กิสฺสุ ตสฺส มหพฺภยํ. (๑)

^๑ สฺยา. สนฺถมฺมกิตฺวา

^๒ สฺยา. ปณฺชลิ, เอวมฺปิริ.

^๓ ฉ., เท. เอตฺถนฺตเร อชิตมาณวปุจฺจาย ปฏฺจาย ยาว ปฺรายนานุกิตฺติคาถาปริโยสํนา
 สพฺเพสํ มาณวกานญฺเจว พุทฺธสฺส จ ปณฺหาปุจฺจาวิสฺซชนํ ทิสฺสติ, สยามโปตฺถเก ปเนตํ น
 ทิสฺสติ. ^๔ ฉ., เท. อชิตมาณวปุจฺจา ^๕ ฉ., เท. พฺรหฺมิ. เอวมฺปิริ.

- [๕๘] อวิชชา ย นินฺโต โลโก, (อชิตาติ ภควา)
 เวริจฺจา (ปมาทา) นปฺปกาสติ,
 ชปฺปาภิเลปนํ พุรุหิ, ทุกฺขมสฺส มหพฺภยํ. (๒)
- [๕๙] สวณฺติ สพฺพธิ โสตา, (อิจฺจายสฺมา อชิตโต)
 โสตานํ ก็ นินฺวารณํ,
 โสตานํ สํวรํ พุรุหิ, เกณ โสตา ปิณฺณเยเร. (๓)
- [๖๐] ยานิ โสตานิ โลกสฺมี, (อชิตาติ ภควา)
 สติ เตสํ นินฺวารณํ,
 โสตานํ สํวรํ พุรุหิ, ปณฺณายะเต ปิณฺณเยเร. (๔)
- [๖๑] ปณฺณายะ เจว สติ จาปิ (อิจฺจายสฺมา อชิตโต)
 นามรูปญจ มาริส,
 เอตมฺเม^๑ ปุณฺณโจ ปพุรุหิ, กตฺเถตํ อฺปรุชฺฌติ. (๕)
- [๖๒] ยเมตํ ปณฺหํ อปฺจุจฺฉิ, อชิตํ ตํ วทามิ เต,
 ยตฺถ นามญจ รูปญจ อเสสํ อฺปรุชฺฌติ,
 วิญฺญาณสฺส นโรเชน เอตฺเถตํ อฺปรุชฺฌติ. (๖)
- [๖๓] เย จ สงฺขาตธมฺมา เส เย จ เสกฺขา^๒ ปุณฺณ อธิ,
 เตสํ เม นิปโก อิริยํ ปุณฺณโจ ปพุรุหิ มาริส. (๗)
- [๖๔] กาเมสุ นาภิกิขฺฌเมยฺย มนฺसानาวิโล สียา,
 กุสโล สพฺพธมฺมานํ สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเชติ. (๘)

ปจฺมา อชิตมาณวปฺยหา.^๓

^๑ ฉ., เท. ๑๖/๒ เม

^๒ ฉ., เท. เสขา

^๓ ฉ., เท. อชิตมาณวปฺยหา

๒. ติสฺสเมตฺเตยฺยมาณวปण्या^๑

- [๖๕] โกธ สนฺตฺสึโต โลเก (อิจฺจายสฺมา ติสฺสเมตฺเตยฺโย)
 กสฺส โน สนฺติ อิญฺชิตา
 โก อุภนฺตมภิญฺญา ย มชฺฌเม มนฺตา น ลิมฺปติ^๒
 กํ พุรฺรสี 'มหาปริสฺสตี โก อิทฺ สัพฺพนิมจฺจคาคี.(๑)
- [๖๖] กาเมสฺสุ พุรฺหมจฺริยา (เมตฺเตยฺยาคี ภควา)
 วิตตณฺโห สทา สโต
 สงฺขาย นิพฺพุโต ภิกฺขุ ตสฺส โน สนฺติ อิญฺชิตา.(๒)
- [๖๗] โส อุภนฺตมภิญฺญา ย มชฺฌเม มนฺตา น ลิมฺปติ,^๒
 ตํ พุรฺรมิ 'มหาปริสฺสตี, โส อิทฺ สัพฺพนิมจฺจคาคี.(๓)

ทุตฺติยา ติสฺสเมตฺเตยฺยปण्या.^๑

๓. ปุณณกมาณวปण्या^๓

- [๖๘] อเนชํ มฺลทสฺสาวี (อิจฺจายสฺมา ปุณฺณโก)
 อตฺถิ ปญฺเหเน อากมฺ, [๖๙]
 กิ นิสฺสิตา อิสฺโย มนฺชา
 ขตฺติยา พุราหฺมณา เทวตานํ
 ยญฺญมกปฺปิสฺสุ ปุณฺณ โลเก,
 ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุรฺรหิ เม ตํ. (๑)

หมดอายุ 12/06/2566

^๑ ฉ.,เท. ติสฺสเมตฺเตยฺยมาณวปฺจฺฉา

^๒ ฉ.,เท. ลิปฺปติ, เอวฺมฺปริปิ.

^๓ ฉ.,เท. ปุณฺณกมาณวปฺจฺฉา

- [๖๙] เย เกจิเม อีสโย มนุชา (ปฺนุณกาติ ภควา)
 ขตฺติยา พฺราหฺมณา เทวตานํ
 ยณฺณมกปฺปิสฺส ปฺนุช โลเก
 อาสีสมานา^๑ ปฺนุณก อิตฺถตํ^๒
 ชรี สิตา ยณฺณมกปฺปยีสฺส. (๒)
- [๗๐] เย เกจิเม อีสโย มนุชา (อิจฺจา ยสฺมา ปฺนุณโก)
 ขตฺติยา พฺราหฺมณา เทวตานํ
 ยณฺณมกปฺปิสฺส ปฺนุช โลเก,
 กจฺจิสฺส^๓ เต ภควา ยณฺณปเถ อปฺปมตฺตา
 อตารุ ชาติญฺจ ชรณฺจ มารีส,
 ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พฺรุหิ เม ตํ. (๓)
- [๗๑] อาสีสนฺติ โถมยฺนฺติ (อภิชปฺปนฺติ) ชุหนฺติ
 (ปฺนุณกาติ ภควา)
 กามาภิชปฺปนฺติ ปฏฺิจฺจ ลาภํ
 เต ยาชโยคา ภวราครตฺตา
 นาตริสฺส ชาติชรนฺติ พฺรุมิ. (๔)
- [๗๒] เต เจ . นาตริสฺส ยาชโยคา (อิจฺจา ยสฺมา ปฺนุณโก)
 ยณฺณเมหิ ชาติญฺจ ชรณฺจ มารีส,
 อถ โก จรหิ เทวมนุสฺสโลเก
 อตาริ ชาติญฺจ ชรณฺจ มารีส,
 ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พฺรุหิ เม ตํ. (๕)

 ๑ หมดอายุ 12/06/2566

^๑ ฉ., เท. อาสีสมานา, เอวมุปริปิ.

^๒ ฉ., เท. อิตฺถตํ, เอวมุปริปิ.

^๓ ฉ., เท. กจฺจิสฺส

กถํ หนุ ธีรา วิตรนฺติ โธฆํ
 ชาติชฺชรรํ^๑ โสภปริทฺทวญจ
 ตมฺเม มุนี^๒ สาธุ วียากโรหิ
 ตถา หิ เต วิทิตฺโต เอส ฐมฺโม. (๔)

[๗๘] กิตฺตยิสฺสามิ เต ฐมฺมํ (เมตฺตคฺคฺติ ภควา)
 ทิฏฺฐเจ ฐมฺเม อนินฺตํ
 ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ ตเร โลเก วิสฺตติกํ. (๕)

[๗๙] ตณฺหาหํ อภินฺนทามิ มหฺสิ ฐมฺมมุตฺตมํ
 ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ ตเร โลเก วิสฺตติกํ. (๖)

[๘๐] ยงฺกิญฺจิ สมฺปชานาสิ (เมตฺตคฺคฺติ ภควา)
 อุทฺธํ อโร ติริยญฺจาปิ มชฺเฌ
 เอเตสฺส นนฺทิกฺขจ นินฺเวสนญฺจ
 ปนฺชช วิญฺญาณํ ภเว น ติฏฺฐเจ. (๗)

[๘๑] เอวํวิหารี สโต อปฺปมตฺโต
 ภิกฺขุ จรํ หิตฺวา มมายิตานิ
 ชาติชฺชรรํ โสภปริทฺทวญจ
 อีเชว วิทฺวา ปชฺเหยย ทุกฺขํ. (๘)

[๘๒] เอตาภินฺนทามิ วโจ มหฺสิโน
 สุกิตฺติตํ โคตม นฺนุปฐิํ,
 อุทฺธา หิ ภควา ปหาสิ ทุกฺขํ.
 ตถา หิ เต วิทิตฺโต เอส ฐมฺโม. (๙)

[๘๓] เต จาปี ฐนปฺปชเหยฺยํ ทุกฺขํ,
 เย ตวํ มุนี^๑ อฏฺฐจิตํ โอวเทยฺยํ,
 ตนฺตํ นมสฺสามิ สเมจฺจ นาคํ,
 อปฺเปว มํ ภควา อฏฺฐจิตํ โอวเทยฺย. (๑๐)

[๘๔] ยํ พุราหฺมณํ เวทคฺคฺมาภิชณฺณา
 อภิณฺจณํ กามภาเว อสฺสฺตํ
 อทฺธา หิ โส โอฆมิมํ อตาริ
 ตินฺนุณฺเ จ ปารํ อชิโล อกฺโข. (๑๑)

[๘๕] วิทฺวา จ โย เวทคฺคฺ นโร อิท
 ภวามเว สงฺคมิมํ วิสซช
 โส วีตตณฺโห อนินฺโฆ นิสฺสาโส
 ‘อตาริ โส ชาตฺติชฺชนฺติ พุรฺุมีติ. (๑๒)

จตุตฺถี เมตฺตคฺคฺมาณวปญฺหา.

๕. รัตนกมณวปญหา^๒

[๘๖] ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุรฺุหิ เม ตํ (อิจฺจายสฺมา รัตนโก)
 วาจาภิกฺขฺขามิ มเหสิ ตฺยํ
 ตว สุตฺวาน นิคฺโขสฺสํ สิกฺขเช นิพฺพานมตฺตโน. (๑)

[๘๗] เตนฺหาตปฺปํ กโรหิ (รัตนกาติ ภควา)
 อิเชว นิปโก สโต,
 อิตฺโต สุตฺวาน นิคฺโขสฺสํ สิกฺขเช นิพฺพานมตฺตโน. (๒)

- [๘๘] ปสฺสามหิ เทว มนุสฺสโลเก^๑
 อภิณฺจณํ พุราหุมนํ อิริยมานํ^๒
 ตนฺตํ นมสฺสามิ สมฺมตจกฺขุ
 ปมฺมญฺจ มํ สกฺก กถฺงถาหิ. (๓)
- [๘๙] นาคํ สมิสฺสามิ ปโมจนาย
 กถฺงกถิ ไรตก กถฺจิ โลเก,
 ฐมฺมญฺจ เสฏฺฐํ อภิธานมาโน
 เอวํ ตูวํ โอฆมิมํ ตเรสิ. (๔)
- [๙๐] อนุสาส พุรหุเม กรุณายมาโน
 วิเวกฐมมํ ยมมํ วิชณฺณํ
 ยถาหิ อากาโส จ^๓ อพฺยาปชฺฌมาโน
 อิธเว สนฺโต อสิโต จเรยฺย. (๕)
- [๙๑] กิตฺตยิสฺสามิ เต สนฺตึ (ไรตกาติ ภควา)
 ทิฏฺฐเจ ฐมฺเม อนฺตึหิ
 ยํ วิทิตฺวา สโต จริ ตเร โลเก วิสฺตติกํ. (๖)
- [๙๒] ตณฺจาหิ อภินฺนทามิ มเหสิ สนฺติมุตฺตมํ
 ยํ วิทิตฺวา สโต จริ ตเร โลเก วิสฺตติกํ. (๗)
- [๙๓] ยํ กิณฺจิ สมปฺชานาสิ (ไรตกาติ ภควา)
 อุกฺกั อโร ติริยณฺจาปิ มชฺฌเ
 เอตํ วิทิตฺวา 'สงฺโคติ โลเก
 ภวาทาย มากาสิ ตณฺหนฺติ. (๘)

ปญฺจมี ไรตกมาณวปฺยหา.^๔

^๑ หมดอายุ 12/06/2566
 ๑.น.,เท. เทวมนุสฺสโลเก

^๓ ๑.น.,เท. ว.

^๒ ๑.น.,เท. พุราหุมนมิริยมานํ

^๔ ๑.น.,เท. ไรตกมาณวปฺยหา.

๖. อุปสัณณวปณฺหา^๑

- [๙๔] เอโก อหิ สกุก มหนตโมหํ (อิจฺจายสฺมา อุปสัโว)
อนิสฺสิตโต โน วิสหามิ ตาริตุํ
อารมฺมณํ พุรุหิ สมนฺตจกฺขุ
ยํ นิสฺสิตโต โอหฺมิมิํ ตเรยฺยํ. (๑)
- [๙๕] อากิณฺจณฺณํ เปกฺขมาโน สติมา (อุปสัวาติ ภควา)
นตฺถิตติ นิสฺสาย ตรสฺสุ โอหฺม,
กาเม ปหาเย วิรโต กถาหิ
ตณฺหกฺขยํ รตฺตมหาภิปฺสส.^๒ (๒)
- [๙๖] สพฺเพสฺส กาเมสฺส โย วิตราคो (อิจฺจายสฺมา อุปสัโว)
อากิณฺจณฺณํ นิสฺสิตโต หิตฺวณฺณํ^๓
สณฺณาวิมอกฺเข ปรมฺเอชฺมุตฺโต,^๔
ติฏฺฐเจ นุ โส ตตฺถ อนานฺดฺยาเย. (๓)
- [๙๗] สพฺเพสฺส กาเมสฺส โย วิตราคो (อุปสัวาติ ภควา)
อากิณฺจณฺณํ นิสฺสิตโต หิตฺวณฺณํ^๓
สณฺณาวิมอกฺเข ปรมฺเอชฺมุตฺโต,^๔
ติฏฺฐเจยฺย โส ตตฺถ อนานฺดฺยาเย. (๔)
- [๙๘] ติฏฺฐเจ เจ โส ตตฺถ อนานฺดฺยาเย
ปฺปคมฺปิ วสฺसानํ สมนฺตจกฺขุ
ตตฺถเณว โส สิตฺติ สียา วิมุตฺโต
ภเวถ^๕ วิณฺณณํ ตถาวิชฺสส. (๕)

^๑ ฉ., เท. อุปสัณณวปจฺจนา^๓ ฉ., เท. หิตฺวา มณฺณํ^๕ ฉ., เท. จเวถ^๒ ฉ., เท. นตฺตมมหาภิปฺสส^๔ ฉ., เท. ปรมฺเอ วิมุตฺโต

- [๙๙] อจฺจิ ยถา วาตเวเคน ขิตตํ^๑ (อุปสีวาติ ภควา)
 อตถํ ปเลติ น อฺเปติ สงฺขํ,
 เอวํ มุนี นามกายา วิมุตโต
 อตถํ ปเลติ น อฺเปติ สงฺขํ. (๖)
- [๑๐๐] อตถงฺกโต โส, อุทวา โส นตฺถิ
 อุทาหุ เว สสฺสติยา อโรโค
 ตมฺเม มุนี สาธุ วียากโรหิ
 ตถา หิ เต วิทิตฺโต เอส ฐมฺโม. (๗)
- [๑๐๑] อตถงฺกตสฺส ส ปมาณมตฺถิ (อุปสีวาติ ภควา)
 เยน นํ วชฺช^๒ ตํ ตสฺส นตฺถิ
 สพฺเพสุ ฐมฺเมสุ สมฺมุตเตสุ,
 สมฺมุตตา วาทปถาปิ สพฺเพติ. (๘)

ฉฏฺฐี อุปสีวมาณวปฺปหา.^๓

๓. นนฺทมาณวปฺปหา^๔

- [๑๐๒] สนฺติ โลเก มุนโย (อิจฺจายสฺมา นนฺโท)
 ชนา วทนฺติ ตยิทํ กถํสุ
 ฌาณูปปนฺนํ มุนิ โน วทนฺติ
 อุทาหุ เว ชีวเณูปปนฺนํ.^๕ (๑)

^๑ ฉ., เท. ขิตตา

^๒ ฉ., เท. วชฺชํ

^๓ ฉ., เท. อุปสีวมาณวปฺปหา

^๔ ฉ., เท. นนฺทมาณวปฺปหา

^๕ สฺยา., ฉ., เท. ชีวเณูปปนฺนํ

- [๑๐๓] น ทิฏฐิยา น สุตติยา น ฌาเณน
มุนีธ นนท กุสลา วทนต์ติ
‘วิเสนิกตวา อนิฆา นิราสา
จรนต์ติ เย เต มุนโยติ พุรุมิ. (๒)
- [๑๐๔] เย เกจิเม สมณพราหมณา เส (อิจฺจายสฺมา นนฺโท)
ทิฏฺฐสฺส เต นปิ วทนต์ติ สุตฺติ
สีลพฺพเต นปิ วทนต์ติ สุตฺติ
อเนกรูปเณ วทนต์ติ สุตฺติ,
กจฺจิสฺส เต (ภควา) ตตฺถ ยตา จรนต์ตา
อตารุ ชาตฺถิยจ ชรณฺจ มาริส
ปฺจุณามิ ตํ ภควา, พุรุหิ เม ตํ. (๓)
- [๑๐๕] เย เกจิเม สมณพราหมณา เส (นนฺทาติ ภควา)
ทิฏฺฐสฺส เต นปิ วทนต์ติ สุตฺติ
สีลพฺพเต นปิ วทนต์ติ สุตฺติ
อเนกรูปเณ วทนต์ติ สุตฺติ
‘กิณฺจาปิ เต ตตฺถ ยตา จรนต์ติ
นาตริสฺส ชาตฺถิชนฺติ พุรุมิ. (๔)
- [๑๐๖] เย เกจิเม สมณพราหมณา เส (อิจฺจายสฺมา นนฺโท)
ทิฏฺฐสฺส เต นปิ วทนต์ติ สุตฺติ
สีลพฺพเต นปิ วทนต์ติ สุตฺติ
อเนกรูปเณ วทนต์ติ สุตฺติ,

เต เจ มุนี พุรุสิ อโชนติณณ

อถ โก จรหิ เทวมนุสฺสโลเก

อตาริ ชาตัญจ ชรณฺจ มาริส

ปฺจุณามิ ตํ ภควา, พุรุหิ เม ตํ.

(๕)

[๑๐๗] นาคี 'สพฺเพ สมณพฺราหฺมณา เส (นันทาติ ภควา)

ชาติชราย นิรุตาติ พุรุมิ

'เยสีธ ทิฏฺฐํ ว สุตํ มุตํ วา

สีลพฺพตํ วาปิ ปหาย สพฺพํ

อเนกรูปมฺปิ ปหาย สพฺพํ

ตณฺหํ ปริณฺณาย อนาสวา เย^๑

เต เว นรา โอชนติณฺณาติ พุรุมิ.

(๖)

[๑๐๘] เอตาภินนฺทามิ วโจ มเหสีโน

สฺกิตฺตติตํ โคตม นฺุปธิกํ

เยสีธ ทิฏฺฐํ ว สุตํ มุตํ วา

สีลพฺพตํ วาปิ ปหาย สพฺพํ

อเนกรูปมฺปิ ปหาย สพฺพํ

ตณฺหํ ปริณฺณาย อนาสวา เย^๑

อหฺมปิ เต โอชนติณฺณาติ พุรุมีติ.

(๗)

สตุตฺตา นนฺทมาณวปฺยุหา.^๒

๘. เหมกมาณวปญหา^๑

- [๑๐๙] เยเม ปุพเพ วิทยาंस (อิจฺจา ยสฺมา เหมโก)
 หุริ โคตมสาสนา
 “อิจฺจาสิ, อิติ ภวิสฺสตี สพฺพนตํ อิติหิตีหํ
 สพฺพนตํ ตกฺกาวตฺถมํ นาคํ ตตฺถ อภิมํ. (๑)
- [๑๑๐] ตวญฺจ เม ฐมฺมมกฺขาหิ ตณฺหานิคุฆาตนํ มุนิ,
 ยํ วิทิตฺวา สโต จริ ตเร โลเก วิสฺตติกํ. (๒)
- [๑๑๑] อธิ ทิฏฺฐสฺส ตมฺมุต (วิญฺญาเตสฺส) ปิยฺรฺูปสฺส เหมก
 จนฺทรากฺวิโนทนํ นิพฺพานปทฺมจฺจุตํ. (๓)
- [๑๑๒] เอตทญฺเอยาเย เย สตา ทิฏฺฐฐมฺมาภินิพฺพุตา,
 อุปฺสนฺตา จ เต สทา ตินฺนฺนา โลเก วิสฺตติกนฺติ. (๔)

อฏฺฐมา เหมกมาณวปญหา.^๑

๙. โตทยะยมาณวปญหา^๒

- [๑๑๓] ยสฺมี กามา น วสฺนตี (อิจฺจา ยสฺมา โตทยโย)
 ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชตี
 กถํกถา จ โย ตินฺนฺโน
 วิโมกฺโข ตสฺส กิทิโส. (๑)
- [๑๑๔] ยสฺมี กามา น วสฺนตี (โตนฺทยยาตี ภควา)
 ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชตี

กถงฺกถา จ โย ตินฺโน

วิโมกฺโข ตสฺส นاپโร.

(๒)

[๑๑๕] นีราสโส โส อุท อาสสาโน

ปญฺญาณวา โส อุท ปญฺญกปฺปี

มฺหึ อหิ สกฺก ยถา วิชณฺณํ

ตมฺเม วิทยาจิกฺข สมฺนตจกฺข.

(๓)

[๑๑๖] นีราสโส โส น จ อาสสาโน

ปญฺญาณวา โส น จ ปญฺญกปฺปี

เอวมฺปิ โตทยเย มฺหึ วิชาณ

อภิญฺจํ กามภาเว อสฺตุนฺติ.

(๔)

นวมา โตทยยมาณวปฺยหา.^๑

๑๐. กปฺปมาณวปฺยหา^๒

[๑๑๗] มชฺฌเ สรสฺมี ติฏฺฐจํ (อิจฺจายสฺมา กปฺโป)

โอเช ชาเต มหพฺภเย

ชรามจฺจุปเรตานิ ทิปฺ ปพฺรุหิ มาริส

ตฺวญฺจ เม ทิปฺมกฺขาหิ ยถายิทํ นاپริ สียา. (๑)

[๑๑๘] มชฺฌเ สรสฺมี ติฏฺฐจํ. (กปฺปาติ ภควา)

โอเช ชาเต มหพฺภเย

ชรามจฺจุปเรตานิ ทิปฺ ปพฺรุมิ กปฺป เต.

(๒)

[๑๑๙] อภิณฺจนํ อนาทานํ เอตํ ทีปํ อนาปรี
 นิพฺพานํ อิติ นํ พุรฺรุมิ ชรามจุจุปริกขยํ. (๓)

[๑๒๐] เอตทญฺเอยาเย สตา ทิฏฺฐธมฺมาภินิพฺพุตา
 น เต มารวसानฺคา, น เต มารสฺส ปฏฺฐจฺจุติ. (๔)

ทสฺมา กปฺปมาณวปญฺหา.^๑

๑๑. ชตุกณฺณิมาณวปญฺหา^๒

[๑๒๑] สุตฺวานหํ วีร อกามกามิ^๓ (อิจฺจาเยสฺมา ชตุกณฺณิ^๔)
 โอฆาติคํ ปฏฺฐจฺจุทกามมาคมํ
 สนฺตีปํ พุรฺรุมิ สหฺชาเนตฺต^๕
 ยถาตจฺจนํ ภควา พุรฺรุมิ เม ตํ. (๑)

[๑๒๒] ภควา หิ กาเม อภิณฺยุย อิริยติ
 อาทิจฺโจว ปจฺวี เตชี เตชสา,
 ปริตฺตปณฺณสฺส เม ภูริปณฺโณ^๖
 อาจิกฺข ธมฺมํ, ยมํ วิชณฺณํ
 ชาติชฺชราย อิท วิปฺปหานํ. (๒)

[๑๒๓] กาเมสุ วินย เกร^๗ (ชตุกณฺณิณฺติ ภควา)
 เนกขมมํ ทฏฺฐจฺจุ เขมโต
 อุกฺคหิตํ นีรตฺตํ วา มา เต วิชฺชิตฺถ กิณฺณจฺจนํ. (๓)

[๑๒๔] ยํ ปุพฺเพ ตํ วิโสเสหิ ปจฺจนา เต มาหุ กิณฺณจฺจนํ
 มชฺเฌ เจ โน คเหสฺสสิ อุปฺสนฺโต จริสฺสสิ. (๔)

^๑ ฉ., เท. กปฺปมาณวปฺจฺจนา

^๓ ฉ., เท. วิรมกามกามิ

^๕ ฉ., เท. สนฺตีปํ พุรฺรุมิ สหฺชาเนตฺต

^๒ ฉ., เท. ชตุกณฺณิมาณวปฺจฺจนา

^๔ ฉ., เท. ชตุกณฺณิ.

^๖ ฉ., เท. ภูริปณฺณ

- [๑๒๕] สพฺพโส นามรูปสฺมี วิตฺเตสฺส พฺราหฺมณ
 อาสวาสฺส น วิชฺชนฺติ เยหิ มจฺจุวสํ วเชติ. (๕)

เอกาทสฺส ชตฺกณฺณิมาณวปฺปฺหา.^๑

๑๒. ภทฺทราวุธมาณวปฺปฺหา

- [๑๒๖] โอกฺกชฺหํ ตณฺหจฺจิหํ อนนฺทํ (อิจฺจายสฺมา ภทฺทราวุธ)
 นนฺทิกฺกชฺหํ โอมฺตฺติณฺณํ วิมฺตฺตํ
 กปฺปณฺชหํ อภฺยาเจ สฺมุเมธํ
 สุตฺวาน นาคสฺส อปนฺมิตฺตสฺส นฺติ อิตฺ. (๑)
- [๑๒๗] นานาชนา ชนปฺเทหิ สงฺกตํ
 ตว วีร วากุญฺญํ อภิกงฺขมานา
 เตสํ ตฺวํ สาธุ วียากโรหิ
 ตถา หิ เต วิทิตฺโต เอส ฐมฺโม. (๒)
- [๑๒๘] อาทานตณฺหํ วินฺเยถ สพฺพํ (ภทฺทราวุธชาติ ภควา)
 อุทฺธํ อโร ติริยญฺจาปี มชฺฌเณ,
 ยํ ยญฺหิ โลกสฺมี อุปาทียนฺติ
 เตเนว มาโร อนฺเวติ ชนฺตํ. (๓)
- [๑๒๙] ตสฺมา ปชานํ น อุปาทียเถ
 ภิกฺขุ สโต กิณฺณํ สพฺพโลเก
 อาทานสฺส เต อิติ เปกฺขมานโน
 ปชํ อิมํ มจฺจุเชยฺเย วิสฺตตฺตนฺติ. (๔)

ทฺวาทสฺส ภทฺทราวุธมาณวปฺปฺหา.^๒

๑๓. อุทยมาณวปญฺหา^๑

- [๑๓๐] ฌายี วิรชมาสีนํ (อิจฺจายสฺมา อุทโย)
 กตกิจจํ อนาสวํ
 ปารคํ สพฺพพรมฺมานํ อตฺถิ ปญฺเหเน อาคมํ
 อญฺญาวิมอกฺขํ สํพฺรุหิ อวิชฺชาเย ปภทฺถํ. (๑)
- [๑๓๑] ปหานํ กามฉนฺทหานํ (อุทฺยาติ ภคฺวา)
 โทมนสฺसान จฺญายํ
 ถีนสฺส จ ปนฺธุทํ กุกฺกุจฺจานํ นิวารณํ. (๒)
- [๑๓๒] อุเปกฺขาสติสฺสํทฐํ ฌมฺมตกฺกปฺเรชวํ
 อญฺญาวิมอกฺขํ สํพฺรุหิ อวิชฺชาเย ปภทฺถํ. (๓)
- [๑๓๓] กิสุ สญฺญเษโณ โลโก กิสุ ตสฺส วิจารณํ
 กิสุสฺส วิปฺปหาเนเน นิพฺพานํ อิติ วุจฺจติ. (๔)
- [๑๓๔] นนฺทิสญฺญเษโณ โลโก วิตกฺกสฺส วิจารณา^๒
 ตณฺหาเย วิปฺปหาเนเน นิพฺพานํ อิติ วุจฺจติ. (๕)
- [๑๓๕] กถิสตสฺส จรโต วิญฺญาณํ อุปฺปชฺฌติ
 ภคฺวนตํ ปุฏฺฐมาคฺมฺหา^๓ ตํ สุโณม วโจ ตว. (๖)
- [๑๓๖] อชฺฌตฺตตฺตจ พหิทฺธา จ เวทนํ นาภินนฺทโต
 เอวิสตสฺส จรโต วิญฺญาณํ อุปฺปชฺฌตฺตีติ. (๗)

เตรตี อุทยมาณวปญฺหา.

^๑ จ.,เท. อุทยมาณวปฺจฺฉา^๒ จ.,เท. วิจารณํ^๓ จ.,เท. ปุฏฺฐมาคฺม

๑๔. โปธาลมาณวปญหา^๑

- [๑๓๗] โย อตีตํ อาทิสติ (อิจฺจายสฺมา โปธาลโล)
 อเนโช ฉินฺนสํสโย
 ปารคฺค^๒ สพฺพพรมฺมานํ อตฺถิ ปญฺเหน อาคมฺ. (๑)
- [๑๓๘] วิมฺุตฺตรูปสณฺณิสุส สพฺพกายปฺปหาโยโน
 อชฺฌตฺตณฺจ พหิทฺธา จ ‘นตฺถิ กิณฺณจิตฺติ ปสฺสโต
 ฌาณํ สกฺกานุปฺปจฺจามิ กถํ เนยฺโย ตถาวโร. (๒)
- [๑๓๙] วิญฺญาณณฺณจิตฺติโย สพฺพพา (โปธาลาติ ภาควา)
 อภิชาณํ ตถาคโต
 ติณฺณจฺนตฺเมณํ ชานาติ วิมฺุตฺตํ ตปฺปฺรายนํ. (๓)
- [๑๔๐] อาภิณฺณจณฺณาสมฺภวํ ฌตฺวา นนฺทิสณฺโณชนํ^๓ อิติ
 เอวเมตํ อภิณฺณาย ตโต ตตฺถ วิปสฺสติ
 เอตํ ฌาณํ ตถํ ตสฺส พุรฺาหฺมณฺสสุ วุสฺสิมโตติ. (๔)

จตุทฺทสี โปธาลมาณวปญหา.^๔๑๕. โมฆราชมาณวปญหา^๕

- [๑๔๑] ทฺวาทฺหํ สกฺกํ อปฺปจฺจิสฺสํ (อิจฺจายสฺมา โมฆราชา)
 น เม พฺยาภาสิ จกฺขุมา
 ‘ยาวตตฺติยณฺจ เทวีสึ พฺยากรโรตฺติติ เม สุตฺตํ. (๑)

^๑ ฉ., เท. โปธาลมาณวปฺปจฺจ^๒ ฉ., เท. นนฺทิสํสโยชนํ^๓ ฉ., เท. โมฆราชมาณวปฺปจฺจ^๔ ฉ., เท. ปารคฺค^๕ ฉ., เท. โปธาลมาณวปฺปจฺจ

[๑๔๒] อัย โลโก ปโร โลโก พรหมโลโก สเทวโก
ทัญญินเต นาภิชานาติ โคตมสฺส ยสฺสสินโน. (๒)

[๑๔๓] เอวํ อภิกกนฺตทสฺสาวิ อตฺถิ ปญฺเหเน อาคมํ
กถํ โลกํ อเวกฺขนฺตํ, มจฺจุราชา น ปสฺสตี. (๓)

[๑๔๔] สฺสญฺญโต โลกํ อเวกฺขสฺส โมฆราช สทา สโต
อตฺตานุทัญญี อฺหจจ เอวํ มจฺจุตโร สียา,
เอวํ โลกํ อเวกฺขนฺตํ มจฺจุราชา น ปสฺสตีติ. (๔)

ปณฺณรสี โฆมราชมาณวปण्या.

๑๖. ปิงคิยมาณวปण्या^๑

[๑๔๕] ชินฺนโณหฺมสมิ อพฺโล วิวณฺโณ^๒ (อิจฺจา ยสฺมา ปิงฺคิโย)
เนตฺตา น สฺสทฺธา สวณฺํ น ผาสฺ
มาหฺมปฺนสฺส^๓ โหมฺโห อนฺตราว
อาจิกฺข ฐมฺมํ ยมฺหํ วิชณฺณํ
ชาติชฺชราย อิท วิปฺปหานํ. (๑)

[๑๔๖] ทิสฺวาน รฺฐเปสฺส วิหณฺณมาเน (ปิงฺคิยาติ ภควา)
รฺฐปฺนฺติ รฺฐเปสฺส ชนา ปมตฺตา
ตสฺมา ตฺวํ ปิงฺคิย อปฺปมตฺโต
ชหสฺส รฺฐํ อปฺนพฺภวาย. (๒)

[๑๔๗] ทิสฺวา จตฺสฺโส วิทิสฺวา จตฺสฺโส
อุทฺธํ อโร ทส ทิสฺวา อีมาโย

^๑ หมายเหตุ 12/06/2566

^๑ น.,เท. ปิงคิยมาณวปण्या

^๒ น.,เท. ชินฺนโณหฺมสมิ อพฺโล วิวณฺโณ

^๓ น.,เท. มาหํ นสฺส

น ตฺยหิ อทฺธิจฺจ อสฺสามุตฺติ^๑ วา
 อโถ อวิณฺณวาทิ กิณฺจ นมตฺถิ^๒ โลเก.
 อาจิกฺข ฐมฺมํ ยมฺหิ วิชณฺณํ
 ชาติชฺชราย อิท วิปฺปหานํ. (๓)

[๑๔๘] ตณฺหาธิปฺนเน มนุเช เปกฺขมาโน (ปิงฺคิยาติ ภควา)
 สนฺตาปชาเต ชรสา ปเรเต
 ตสฺมา ตฺวํ ปิงฺคิย อปฺปมตฺโต
 ชหสฺสุ ตณฺหิ อปฺนพฺภาวยาติ. (๔)

โสฬสํ ปิงฺคิยมาณวปฺปหา.^๓

๑๗. ปารายณตถุติกาถา

อิทมวโจ ภควา มคฺเชสุ วิหรนฺโต ปาสาณเก เจติเย.
 ปริจาริกโสฬสนนฺ^๔ พฺราหฺมณานํ อชฺฉินฺนโจ ปุณฺณโจ ปุณฺณโจ ปณฺหิ
 พฺยาภาสิ. เอกเมกสฺส เจปิ ปณฺหสฺส อตฺถมณฺณาย ฐมฺมมณฺณาย
 ฐมฺมานุฐมฺมํ ปฏฺฐิปปชฺเชยฺย, คจฺเจยฺยเยว ชรามรณสฺส ปาริ, ปาริ
 คมนียา อิมะ ฐมฺมาติ, ตสฺมา อิมสฺส ฐมฺมปริยายสฺส
 “ปารายณนฺเตว” อธิวจฺนํ.

[๑๔๙] อชฺชิตฺโต ติสฺสเมตฺเตยโย
 ไรตโก อุปสึโว จ

ปุณฺณโก อถ เมตฺตตฺตุ
 นนฺโท จ อถ เหมโก. (๑)

[๑๕๐] โตเทยฺยยกปฺปา ทฺภโย
 ภทฺราวุโธ อฺทโย จ
 โมฆราชา จ เมธาวิ

ชตฺกณฺณี จ ปณฺทิตฺโต
 โปสาโล จาปิ พฺราหฺมโณ
 ปิงฺคิโย จ มหาอิสิ. (๒)

^๑ ส. อสุตฺ อมุตฺ วา อ. อสุตฺ มุตฺ วา ฉ., เท. อสฺสุตฺ อมุตฺ

^๒ ฉ., เท. กิณฺจณมตฺถิ, เอวมฺปฺริย.

^๔ ฉ., เท. ปริจาริกโสฬสนํ

^๓ ฉ., เท. ปิงฺคิยมาณวปฺปจฺฉา

^๔ ฉ., เท. ปารายณนฺเตว สฺยา. ปารายณนฺเตว

- [๑๕๑] เอเต พุทฺธ อูปาคณฺฐํ สมปนฺนจรณํ อีสึ
 ปุจฺจนฺตา นิปุณฺเ ปณฺเห พุทฺธเสฏฺฐํ อูปาคมฺ. (๓)
- [๑๕๒] เตสํ พุทฺธ พุยาภาสิ^๑ ปณฺเห ปุณฺโง ยถาตถํ
 ปณฺหานํ เวยยากรณฺน โตเสสิ พฺราหฺมณฺเ มฺนิ.(๔)
- [๑๕๓] เต โตสิตา จกฺขุมตา พุทฺธเณาทิจฺจพนฺธฺนา
 พฺรหฺมจริยมจรีสุ วรปณฺณสฺส สนฺติเก. (๕)
- [๑๕๔] เอกเมกสฺส ปณฺหสฺส ยถา พุทฺธเณ เทสิตํ
 ตถา โย ปฏิปชฺเชยฺย คจฺเณ ปารํ อปารโต. (๖)
- [๑๕๕] อปารา ปารํ คจฺเณยฺย ภาเวนฺโต มคฺคมุตฺตมํ
 มคฺโค โส ปารคมฺนาย,^๒ ตสฺมา ปารายนํ อิติ. (๗)

๑๘. ปารายนานุคิติกาถา

- [๑๕๖] ปารายนมนุคายิสฺส (อิจฺจายสฺมา ปิงฺคิโย)
 (ยถา อทฺทกฺขิ, ตถา อกฺขาสิ) วิมโล ภูริเมธโส
 นิฏฺกาโม นิพฺพโน นาโค กิสฺส เหตุ มุสา ภาณ. (๑)
- [๑๕๗] ปหีนมฺลโมหสฺส มานมกฺขปฺปหายิโน
 หนฺทาหํ กิตฺตยิสฺสามิ คิริ วณฺณปสฺสยฺหิตํ. (๒)
- [๑๕๘] ตโมนฺโท พุทฺธ สมนฺตจกฺขุ
 โลกนฺตคฺคฺ สพฺพภาวาทิวตฺโต
 อสาสโว สพฺพกฺขปฺปหีนโน
 สจฺจวฺหโย พฺรหฺมุปาสิตो^๓ เม. (๓)

หมดอายุ 12/06/2566

^๑ ฉ.,เท. ปพฺยาภาสิ

^๒ ฉ.,เท. ปารํ คมฺนาย

^๓ ฉ.,เท. พฺรหฺเม อุปาสิต

- [๑๕๙] ทิโช ยถา กุพฺพนํ ปหาย
 พหุปลํ กานนํ อวเสยย,
 เอวมปํ อปฺปทสฺเส ปหาย
 ปโหทธี หํสริวชฺฌปตฺโต.^๑ (๕)
- [๑๖๐] เย เม ปุพฺเพ วียากํสุ
 (หฺริ โคตมสํสาสนา) “อิจฺจาสิ อิติ ภวิสฺสติ
 สพฺพนตํ อิติหิตํ สพฺพนตํ ตกฺกวทฺธมนํ. (๕)
- [๑๖๑] เอโก ตมนุทาสีโน^๒ ชฺติมา โส ปภงฺกโร
 โคตโม ฐิริปญฺญาโน โคตโม ฐิริเมธโส. (๖)
- [๑๖๒] โย เม ฌมฺมมเทเสสิ สนฺทิกฺกจิกมกาลีกํ
 ตณฺหกฺขยมนิติกํ ยสฺส นตฺถิ อุปมา กฺวจิ. (๗)
- [๑๖๓] กิณฺณุ ตมฺหา วิปฺปวสฺสิ มุหุตฺตมปิ ปิงฺคิย
 โคตมา ฐิริปญฺญาณา โคตมา ฐิริเมธสา. (๘)
- [๑๖๔] โย เต ฌมฺมมเทเสสิ สนฺทิกฺกจิกมกาลีกํ
 ตณฺหกฺขยมนิติกํ ยสฺส นตฺถิ อุปมา กฺวจิ. (๙)
- [๑๖๕] นาคํ ตมฺหา วิปฺปวสํมิ มุหุตฺตมปิ พฺรหฺมณ
 โคตมา ฐิริปญฺญาณา โคตมา ฐิริเมธสา. (๑๐)
- [๑๖๖] โย เม ฌมฺมมเทเสสิ สนฺทิกฺกจิกมกาลีกํ
 ตณฺหกฺขยมนิติกํ ยสฺส นตฺถิ อุปมา กฺวจิ. (๑๑)

[๑๖๗] ปสฺสามิ นํ มนสา จกฺขนา ว
 รัตตินทิวํ พุราหุมน อปฺปมตฺโต
 นมสฺสมานํ วิวสามิ^๑ รัตตี
 เตเนว มณฺณามิ อวิปฺปวาสํ. (๑๒)

[๑๖๘] สทฺธา จ ปิตี จ มโน สติ จ
 นาเปนฺติเม โคตมสฺสานมฺหา
 ยํ ยํ ทิสํ วชฺชติ^๒ ภูริปณฺโณ
 ส เตเนว สโตหฺมสมิ. (๑๓)

[๑๖๙] ชินฺณสฺส เม ทพฺพลถามกสฺส
 เตเนว กาโย น ปเลติ ตตฺถ
 สงฺกปฺปยณฺตาย^๓ วชามิ นิจฺจํ
 มโน หิ เม พุราหุมน เตเนว ยุตฺโต. (๑๔)

[๑๗๐] ปงฺเก (สยาโน) ปรีณฺทมาโน
 ทิปา ทิปํ อุปลลวี
 อถทฺทสาลี สมฺพุทฺธํ โอฆตฺธิณฺณมนาสวํ. (๑๕)

[๑๗๑] ยถา อหุ^๔ วกฺกलि มุตฺตสทฺโธ
 ภทฺราวุโธ อาพวิโคตโม จ
 เอวเมว ตวมปิ ปมฺญจสฺส สทฺธํ
 คมิสฺสสิ (ตวํ) ปิงคฺย มจฺจุเชยฺยสฺส ปารํ. (๑๖)

[๑๗๒] เอส ภิกฺขุโย ปสฺสีทามิ สุตฺวาน มฺนิโน วโจ
 วิวญฺจนโท สมฺพุทฺธโธ อชิลํ ปฏฺฐิภาณวา. (๑๗)

หมดอายุ 12/06/2566

^๑ จ.,เท. วิวสามิ

^๓ ส. สกฺปยตฺตาย

^๒ จ.,เท. วชฺติ

^๔ สยา. อหุ

[๑๗๓] อธิเทเว อภินุยาย สพพ์ เวที ปโรวรร^๑
 ปญหานนตกรโ สตุถา กงขี้น ปฏิจานต. (๑๘)

[๑๗๔] อสัหิร^๒ อสักุปป
 ยสส นตติ อุปมา กวจิ
 อทฐา คมิสสามิ น เมตถ กงขา
 เอว มั ชาเรหิ อธิมุตตจิตตุนติ. (๑๙)

ปารายนานุคิติกาถา นิฎฐิตา.

ปารายนวกุโค

๑. อชิตมาณวปญหานิทุเทโส^๑

[๑] เกณสสุ นิวุโต โลโก (อิจฺจายสุมา อชิโต)
 เกณสสุ นปฺปกาสติ
 กิสฺสาภิลปนํ พฺรหฺมิ^๒
 กิสฺส ตสฺส มหพฺภยํ.

 เกณสสุ นิวุโต โลโกติ โลโกติ^๓ นิริยโลโก ติรจฺฉานโลโก
 ปีตติวิสยโลโก^๔ มนุสฺสโลโก เทวโลโก ขนฺธโลโก ชาติโลโก
 อายตฺนโลโก. อยํ โลโก ปโร โลโก พุรหฺมโลโก สเทวโลโก,^๕
 อยํ วุจฺจติ โลโก. อยํ โลโก เกณ อาวุโต นิวุโต โอมุโฏ^๖ ปีหิโต
 ปฏิจฺฉนฺโน ปฏิกุชฺชิตฺติ เกณสสุ นิวุโต โลโก.

 อิจฺจายสุมา อชิโตติ อิจฺจาติ ปทสนฺธิ ปทสฺสคฺโค ปทปาริปุริ^๗
 อกุขรสมวาโย พุญฺชนสิลฺลิจฺฉตา, ปทานุप्พุกเมตฺต^๘ ‘อิจฺจาติ.
 อายสุมาติ ปิยวณฺํ ครุวณฺํ,^๙ สคารวสปปติสฺสชาติวณเมตฺต ‘อายสุมาติ.
 อชิโตติ ตสฺส พุราหฺมณสฺส นามํ สงฺขา สมณฺเฑา ปณฺณตฺติ
 โวหาโร นามํ นามกมฺมํ นามเชยฺยํ นิริตฺติ พุญฺชนํ อภิลิปฺติ
 อิจฺจายสุมา อชิโต.

^๑ สฺยา. อชิตมาณวปญหานิทุเทโส ฉ.,เท. อชิตมาณวปญหานิทุเทส, เอวมุปริปิ.

^๒ ฉ.,เท. พฺรหฺมิ, เอวมุปริปิ.

^๔ ฉ.,เท. เปตฺติวิสยโลโก, เอวมุปริปิ.

^๖ ฉ.,เท. โอมุโฏ, เอวมุปริปิ.

^๘ ฉ.,เท. ปทานุप्พุกเมตฺต

^๓ สฺยา. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๕ ฉ.,เท. เทวโลโก, เอวมุปริปิ.

^๗ ฉ.,เท. ปทปาริปุริ

^๙ สฺยา. ครุวณฺํ

เกณสฺส นปฺปกาสตีติ เกณ โลโก นปฺปกาสติ น ภาสติ
น ตปติ น วิโรจติ น สณฺณายตี^๑ น ปณฺณายตีติ เกณสฺส
นปฺปกาสติ.

กิสฺสาภิลปนํ พฺรหฺมีติ ก็ อสฺส^๒ โลกสฺส อภิลปนํ^๓ ลคฺคณํ
พนฺธนํ อุปกุกิลโส. เกณ โลโก ลิตฺโต สํสิตฺโต^๔ ปลิตฺโต^๕
กิลฺกฺโข สงฺกิลฺกฺโข มกฺขิตฺโต สํสฺสฺโข ลคฺโค ลคฺคิตฺโต ปลิพฺพุตฺโธ,
พฺรหฺมิ อาจิกฺขาหิ เทเสหิ ปณฺณเปหิ ปณฺจเปหิ วิวราหิ วิภาหิ
อุตฺตนาณิกโรหิ ปกาเสหีติ กิสฺสาภิลปนํ พฺรหฺมิ.

กิสฺ ตสฺส มหพฺภยณฺติ ก็ ตสฺส^๖ โลกสฺส [๗] มหพฺภยํ
ปีพนํ ฆณฺณณํ อุปทฺทวโ อุปสคฺโคติ กิสฺ ตสฺส มหพฺภยํ. เตนาห
โส พฺรหฺมโณ

“เกณสฺส นิวุโต โลโก, (อิจฺจายสฺมา อชิโต)
เกณสฺส นปฺปกาสติ,
กิสฺสาภิลปนํ พฺรหฺมิ,
กิสฺ ตสฺส มหพฺภยณฺติ.

[๒] อวิชฺชาเย นิวุโต โลโก, (อชิตาติ ภควา)
เววิจฺจมา (ปมาทา) นปฺปกาสติ,
ชปฺปาภิลปนํ พฺรหฺมิ
ทฺถกฺขมสฺส มหพฺภยํ.

^๑ ฉ., เท. น ฌายติ, เอมฺมุปรีปิ.

^๓ ฉ., เท. เลปนํ

^๔ ฉ., เท. อุปลิตฺโต

^๕ ฉ., เท. ภยํ

^๒ ฉ., เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๔ สฺยา. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ, เอมฺมุปรีปิ.

^๖ ฉ., เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

อวิชฺชาย นินฺดูโต โลโกติ อวิชฺชาติ ทุกฺขเ อณฺาณ^๑
 ทุกฺขสมุทเย อณฺาณํ ทุกฺขนิโรธเ อณฺาณํ ทุกฺขนิโรธคามินิยา
 ปฏิปทาย อณฺาณํ ปุพฺพนฺเต อณฺาณํ อปรนฺเต อณฺาณํ
 ปุพฺพนฺตาปรนฺเต อณฺาณํ อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปนฺเนสุ ฐมฺเมสุ
 อณฺาณํ, ยํ เอวรูปํ อณฺาณํ อทสฺสนํ อนภิสมฺโย อนนฺุโพโธ
 อสมฺโพโธ อปฺปฏฺิเวโธ อสงฺคาหนา อปริโยคาหนา อสมเปกฺขนา
 อปจฺจเวกฺขนา^๒ อปจฺจกฺขมมํ^๓ ทุมฺเมชฺฌํ พาลยํ อสมปฺชณฺญํ
 [๔] ปโมโห สมฺปโมโห^๔ [๕] อวิชฺโชโฆ อวิชฺชาโยโค
 อวิชฺชานุสโย อวิชฺชาปริยฺญาณํ อวิชฺชาชาลํ^๕ โมโห อกุสลมฺมูลํ,
 อยํ วุจฺจติ อวิชฺชา. โลโกติ นิริยโลโก ติรจฺจานโลโก
 ปิตฺติวิสยโลโก มนุสฺสโลโก เทวโลโก ขนฺธโลโก ชาติโลโก
 อายตฺนโลโก, อยํ โลโก ปโร โลโก พุรหฺมโลโก สเทวโลโก,
 อยํ วุจฺจติ โลโก. [๖] อิมาย อวิชฺชาย อาวูโต นินฺดูโต
 โอสุญฺเฏ ปิหิตโต ปฏิจฺจนฺโน ปฏิกุชฺชิตโตติ อวิชฺชาย นินฺดูโต โลโก.

อชิตาติ ภควา ตํ พุราหฺมณํ นาเมเน อาลปติ. ภควาติ
 คารวาทิวนเมตํ.^๖ อปฺิจ ภคฺคราโคติ ภควา, ภคฺคโทโสติ ภควา,
 ภคฺคโมโหติ ภควา, ภคฺคมาโนติ ภควา, ภคฺคทิกฺขจฺิติ ภควา,
 ภคฺคกณฺณโกติ ภควา, ภคฺคกิลเโสติ ภควา, ภชฺชิ วิภชฺชิ
 ปฏฺิวิภชฺชิ^๗ ฐมฺมรตฺนนฺติ ภควา, ภวานํ อนฺตกโรติ ภควา,
 ภาวิตกาโยติ ภควา, ภาวิตสึโลติ ภาวิตจิตฺโตติ ภาวิตปณฺโณติ^๘

^๑ ฉ., เท. อณฺาณํ, เอวฺมฺปริปิ.

^๒ ฉ., เท. อปจฺจเวกฺขณกมมํ

^๓ ฉ., เท. สมฺปโมโห

^๔ ฉ., เท. ๑๒/๑๖/๒๕๖๖
 ฉ., เท. อวิชฺชาลํ

^๕ ฉ., เท. คารวาทิวน

^๖ ฉ., เท. ภาวิตกาโย ภาวิตสึโล, ภาวิตจิตฺโต, ภาวิตปณฺโณติ

^๒ สฺยา. อปจฺจเวกฺขณา

^๔ ฉ., เท. โมโห

^๕ ฉ., เท. อวิชฺชา

^๖ ฉ., เท. อยํ โลโก

^๗ ฉ., เท. ปวิภชฺชิ

ภควา, ภชึ วา ภควา อรณฺณวณปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ
 อปฺปสทฺททานิ อปฺปนิกฺโขไสยานิ วิชนวาทานิ มนุสฺสราหเสยฺยกานิ^๑
 ปฏิสลฺลณสารูปานีติ^๒ ภควา, ภาคี วา ภควา จีวรปิณฑปาต-
 เสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานนฺติ ภควา, ภาคี วา
 ภควา อตฺถรสสฺส ธมฺมรสสฺส วิมุตฺตีสสฺส อชิสฺสสฺส อชิจิตฺตสฺส
 อชิปฺณฌายาติ ภควา, ภาคี วา ภควา จตฺตุนฺหิ ฌานานฺหิ จตฺตุนฺหิ
 อปฺปมณฺณานฺหิ จตฺตุนฺหิ อรูปสมาปตฺตীনฺติ ภควา, ภาคี วา
 ภควา อฏฺฐจฺจนฺหิ วิโมกฺขานฺหิ อฏฺฐจฺจนฺหิ อภิกายตฺนानฺหิ นวฺจนฺหิ
 อนุปฺพุพฺพวิหารสมาปตฺตীনฺติ^๓ ภควา, ภาคี วา ภควา ทสฺสนฺหิ
 สญฺญาภาวนานฺหิ ทสฺสนฺหิ กสิณสมาปตฺตীনฺหิ อนาปานสฺสตีสมาริสฺส
 อสุภสมาปตฺตียาติ ภควา, ภาคี วา ภควา จตฺตุนฺหิ
 สติปฏฺฐจฺจนานฺหิ จตฺตุนฺหิ สมมปฺปชานานฺหิ จตฺตุนฺหิ อิทฺธิปาทานฺหิ
 ปญฺจจฺจนฺหิ อินฺทฺริยานฺหิ ปญฺจจฺจนฺหิ พฺลานฺหิ สตฺตุนฺหิ โพชฺฌณฺคานฺหิ
 อริยสฺส อฏฺฐจฺงกิกสฺส มคฺคสฺสชาติ ภควา, ภาคี วา ภควา
 ทสฺสนฺหิ ตถาคตพฺลานฺหิ จตฺตุนฺหิ เวสารชฺชานฺหิ จตฺตุนฺหิ ปฏิสมฺภิทานฺหิ
 จนฺนฺหิ อภิญฺญานฺหิ จนฺนฺหิ พุทฺธธมฺมานนฺติ ภควา. **ภควาติ**
 เนตฺติ นามํ มาตฺรา กตํ, น ปิตฺรา กตํ, น ภาคฺตรา กตํ,
 น ภคินียา กตํ, น มิตฺตตามจฺเจहि กตํ, น ฌาตีสาลโหิตฺเตहि กตํ,
 น สมณพฺรหฺมาหฺมณฺเหहि กตํ, น เทวตาहि กตํ, วิโมกฺขนฺติกเมตฺติ
 พุทฺธชานฺหิ ภควนฺตฺนानฺหิ โพธิยา มุเล สห สพฺพพญฺญุตตฺถาณสฺส
 ปฏิลลภา สจฺจฉิกกา ปญฺญตฺตติ, ยทฺธิทํ ภควาติ อชิตาติ ภควา.

^๑ ฉ.,เท. มนุสฺสราหเสยฺยกานิ, เอวมุปริปิ. ^๒ ฉ.,เท. ปฏิสลฺลณสารูปานีติ

^๓ สฺยา. อนุปฺพุพฺพวิหารสมาปตฺตীনฺติ ฉ.,เท. อนุปฺพุพฺพสมาปตฺตীনฺติ

เวริจฺฉา (ปมาทา) นปฺปกาสตีติ เวริจฺฉํ วุจฺจหนฺติ^๑ ปณฺจ
 มจฺจกรียานิ: อาวาสมจฺจกรียํ กุลมจฺจกรียํ ลาภมจฺจกรียํ วณฺณมจฺจกรียํ
 ฐมฺมมจฺจกรียํ, ยํ เอวรूपํ มจฺจกรียํ^๒ มจฺจกรายนา มจฺจกรายิตตํ
 เวริจฺฉํ กทกรียํ กญฺญกญฺจกตา^๓ อคฺคหิตตํ จิตฺตสฺส, อิํ วุจฺจติ
 มจฺจกรียํ. อปิ จ ขนฺธมจฺจกรียํปิ มจฺจกรียํ, ชาติมจฺจกรียํปิ มจฺจกรียํ,
 อายตนมจฺจกรียํปิ มจฺจกรียํ, คาโห วุจฺจติ มจฺจกรียํ. ปมาโท
 วตฺตพฺโพ กายทฺวจฺจเรเต วา วจฺจิทฺตจฺจเรเต วา มโนทฺวจฺจเรเต วา
 ปณฺจสฺส วา กามคฺุณฺเสฺส จิตฺตสฺส โวสฺสคฺโค โวสฺสคฺคานุปฺปทานํ^๔
 กุสฺลํ วา ฐมฺมานํ ภาวนา ย อสภฺจกกรียตา อสชาติจกกรียตา
 อนญฺจิตตา^๕ โอลีนวฺจฺจิตตา นิภฺจิตฺตจฺจณฺทตา นิภฺจิตฺตฐรฺตา
 อนาสเวนา อภาวนา อพฺหุสฺสีกมฺมํ อนธิภฺจจํ อนนฺโยโค ปมาโท,
 โย เอวรूपํ ปมาโท ปมชฺชชา ปมชฺชิตตํ, อยํ วุจฺจติ ปมาโท.
เวริจฺฉา ปมาทา นปฺปกาสตีติ อิมินา จ มจฺจกรียเณ อิมินา จ
 ปมาเทน โลโก นปฺปกาสตี น ภาสตี น ตปตี น วิโรจตี
 น สณฺณายตี น ปณฺณายตีติ เวริจฺฉา ปมาทา นปฺปกาสตี.

ชปฺปาภิเลปนํ พุรฺรมีติ ชปฺปา วุจฺจติ ตณฺหา, โย ราโค
 สาราโค อนฺนโย อนฺนโรโช นนฺทิตี^๖ นนฺทิตราโค จิตฺตสฺส สาราโค
 อิจฺฉา มุจฺฉา อชฺโฆสํ เคโ ชฺชลิเคโ ชฺชงฺโค ชฺชงฺโก เอชา
 มายา ชนิกา สณฺชนนี สิพฺพินี ชาลินี สรिता วิสฺสตีกา โสตฺตํ^๗
 วิสฺสา^๘ อายฺยหนี ทฺติยา ปณฺธิ ภวเนตฺติ วนํ วนโถ สนฺถโว

^๑ ฉ., เท. วุจฺจติ^๓ สย. กญฺญกญฺจกตา^๕ ฉ., เท. อนญฺจิตกกรียตา^๗ ฉ., เท. สุตํ^๒ ฉ., เท. มจฺจเร^๔ ฉ., เท. โวสฺสคฺโค โวสฺสคฺคานุปฺปทานํ^๖ นนฺทิตี, เอวมฺปิริ.^๘ สย. วิสฺวา

สินโน^๑ อเปกขา ปฏีพทฐา^๒ อาสา อาสีสนา^๓ อาสีสิตตตัม รุปาสา
 สทฺทาสา คนฺธาสา รสาสา โผฏฺฐพฺพาสา ลามาสา ธนาสา
 ปุตฺตาสา ชีวิตาสา ชปฺปา ปชปฺปา อภิชปฺปา ชปฺปนา ชปฺปิตตตัม
 โลลุปฺปา^๔ โลลุปฺปายนา โลลุปฺปายิตตตัม ปุจฺจนฺตจิตตา^๕ สาธุกมฺยตา
 อหฺมมราโค วิสมโลโก นิกนฺติ นิกามนา ปตฺถนา ปิหนฺนา สมฺปตฺถนา
 กามตฺถนา ภวตฺถนา วิภวตฺถนา รูปตฺถนา อรูปตฺถนา
 นิโรธตฺถนา รูปตฺถนา สทฺทตฺถนา คนฺธตฺถนา รสตฺถนา
 โผฏฺฐพฺพตฺถนา ฐมฺมตฺถนา โอโสม โยโค คนฺโถ อูปาทานํ
 อวารณํ นีวรณํ จทนํ พนฺธนํ อุกฺกเกโส อนุสโย ปริยฺญฺจณํ
 ลตา เววิจฺจํ ทุกฺขมฺลํ ทุกฺขนิทานํ ทุกฺขปฺปภาโว มารปาโส
 มารพพิสํ [^๕] มารวิสโย มารนิวาโส มารโคจโร มारพนฺธนํ
 ตณฺหานํ^๖ ตณฺหาชาลํ ตณฺหาคทฺทลํ^๗ ตณฺหาสมฺมุทโท อภิชฺฌา
 โลโก อุกฺกสฺสมฺลํ, อยํ วุจฺจติ ชปฺปา. โลกสฺส เลปนํ ลคฺคณํ
 พนฺธนํ อุกฺกเกโส. อิมาย ชปฺปาย โลกโก ลิตฺโต ปลิตฺโต^๘
 กิลิฏฺโจ สงกิลิฏฺโจ มกฺขิตฺโต สํสฏฺโจ ลคฺโค ลคฺคิตฺโต ปลิพฺพุทฺโธ,^๙
 พุริมิ อัจฺจุขามิ เทเสมิ ปณฺณเปมิ ปณฺณเปมิ วิวรามิ วิฆาขามิ
 อุตฺตตานิกโรมิ ปกาเสมีติ ชปฺปาภิเลปนํ พุริมิ.

ทุกฺขมสฺส มหพฺภยนฺติ ทุกฺขนฺติ ชาตีกุขํ ชราทุกฺขํ
 พฺยาธิทุกฺขํ มรณทุกฺขํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 ทุกฺขํ ตีรจฺฉานโยนิกํ ทุกฺขํ ปิตฺติวิสยิกํ ทุกฺขํ มานุสิกํ ทุกฺขํ
 คพฺโหมกฺกนฺตีมูลกํ ทุกฺขํ คพฺภเวจฺจิตีมูลกํ^{๑๐} ทุกฺขํ คพฺภวฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
 จฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ

^๑ ฉ., เท. ปฏีพทฐ

^๒ ฉ., เท. โลลุป

^๓ ฉ., เท. มารามิส

^๔ ฉ., เท. ๑๒/๐๖/๒๕๕๖
 ฉ., เท. อปลิตโต

^๕ ฉ., เท. คพฺภเวจฺจิตีมูลก

^๖ ฉ., เท. อาสีสนา, เอวมุปริปิ.

^๗ ฉ., เท. ปุจฺจนฺตจิตตา

^๘ สย. ตณฺหาคทฺทล

^๙ ฉ., เท. ปลิพฺพุทฺธติ

ทุกฺขํ ชาตสฺสฺสนิพนฺธกํ ทุกฺขํ ชาตสฺส ปราเชยฺยกํ ทุกฺขํ อตฺตูปกฺกมํ
 ทุกฺขํ ปฺรฺฐกฺกมํ ทุกฺขํ ทุกฺขทุกฺขํ^๑ สงฺขารทุกฺขํ^๒ วิปริณามทุกฺขํ
 จกฺขุโรโค โสตรโรโค ฆานโรโค ชิวหาโรโค กายโรโค สีสโรโค
 กณฺณโรโค มฺขโรโค ทนฺตโรโค กาโส สาสो ปิณาโส ทโห^๓
 ชโร กุจฺฉิโรโค มุจฺฉา ปกฺขนฺทิกา สุลา^๔ วิสฺสุจิกา กุฏฺฐจํ คณฺโฑ
 กิลาสो โสโส อปมาโร ททฺทฺ กณฺทฺ กจฺจุ รัชสา วิตจฺฉิกา
 โลหิตํ ปิตตํ มธุเมโห อํสา ปิพฺภา ภคฺนฺทลา ปิตฺตสมฺมุจฺจนา
 อาพาธา เสမฺหสมฺมุจฺจนา อาพาธา วาตสมฺมุจฺจนา อาพาธา
 สนฺนิปาติกา อาพาธา อุตฺตปริณามชา อาพาธา วิสมปฺริหารชา
 อาพาธา โอปกฺกมิกา อาพาธา กมฺมวิปากชา อาพาธา สีตํ อุณฺหํ
 ชิมฺภุชา ปิปาสา อุจฺจาโร ปสฺสาโว ทํสมกสฺวาตาทปสฺสึส-
 สมฺผลสฺสทุกฺขํ^๕ มาตุมฺรณํ ทุกฺขํ ปิตุมฺรณํ ทุกฺขํ ภาตุมฺรณํ ทุกฺขํ
 ภคินีมฺรณํ ทุกฺขํ ปุตฺตมฺรณํ ทุกฺขํ ธีตุมฺรณํ ทุกฺขํ ฌาติพฺยสนํ
 ทุกฺขํ โภคพฺยสนํ ทุกฺขํ โรคพฺยสนํ ทุกฺขํ สึลพฺยสนํ ทุกฺขํ
 ทิฏฺฐิพฺยสนํ ทุกฺขํ, เยสํ ฌมฺมานํ อาทิตฺโต สมฺภูทาคมนํ ปณฺณายติ,
 อตฺถงฺคมโต นิโรธो ปณฺณายติ, กมฺมสนฺนิสฺสิตโต วิปากโก
 วิปากสนฺนิสฺสิตํ กมฺมํ นามสนฺนิสฺสิตํ รੂปํ รูปสนฺนิสฺสิตํ นามํ
 ชาตียา อนฺนคตํ ชราย อนฺนสฺสํ พฺยาธินา อภิกฺกตํ มรเณน
 อพฺภาหตํ ทุกฺเข ปติฏฺฐิจิตํ อตาณํ อเลณํ อสรณํ อสรณีกฺกตํ, อิทํ
 วุจฺจติ ทุกฺขํ. อสฺส^๖ โลกสฺส ทุกฺขํ^๗ มหพฺภยํ^๘ ปิพนํ ฃมฺมณฺณํ
 อุปทฺทโว อุปสคฺโคติ ทุกฺขมสฺส มหพฺภยํ. เตนาห ภควา

^๑ ฉ., เท. อยฺ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๒ สฺยา. สํสารทุกฺขํ

^๓ ฉ., เท. ทาโห, เอมฺปริปิ.

^๔ ฉ., เท. สุลา, เอมฺปริปิ.

^๕ ฉ., เท. 1249 20566 ทํสมกสฺวาตาทปสฺสึสสมฺผลสฺสํ ทุกฺขํ, เอมฺปริปิ.

^๖ ฉ., เท. อิทํ ทุกฺขํ

^๗ ฉ., เท. อยฺ

^๘ ฉ., เท. มหพฺภยํ

“อวิชฺชา ย นิวุโต โลโก (อชิตาติ ภควา)
 เวริจฺจ (ปมาทา) นปฺปกาสติ
 ชปฺปาภิเลปนํ พุริมิ
 ทุกฺขมสฺส มหพฺภยณฺติ.

[๓] สวณฺติ สพฺพธิ โสตา, (อิจฺจายสฺมา อชิโต)
 โสตานํ ก็ นิวารณํ^๑
 โสตานํ สํวรํ พุริมิ
 เกณ โสตา ปิณฺณเยเร.^๒

สวณฺติ สพฺพธิ โสตาติ โสตาติ ตณฺหาโสโต ทิฏฺฐิโสโต
 กิเลสโสโต ทุจฺจริตโสโต อวิชฺชาโสโต. สพฺพธีติ สพฺเพสุ อายตเนสุ.
 สวณฺตีติ สวณฺติ อาสวณฺติ สนฺทหนฺติ ปวตฺตณฺติ: จกฺขฺโต รูป
 สวณฺติ อาสวณฺติ สนฺทหนฺติ ปวตฺตณฺติ, โสโตโต สทฺเท สวณฺติ,
 ฌานโต คนฺธเส สวณฺติ, ชิวฺหาโต รสเส สวณฺติ, กายโต โผฏฺฐพฺเพ
 สวณฺติ, มนโต ฐมฺเม สวณฺติ อาสวณฺติ สนฺทหนฺติ ปวตฺตณฺติ;
 จกฺขฺโต รูปตณฺหา สวณฺติ อาสวณฺติ สนฺทหนฺติ ปวตฺตณฺติ, โสโตโต
 สทฺทตณฺหา สวณฺติ อาสวณฺติ สนฺทหนฺติ ปวตฺตณฺติ, ฌานโต
 คนฺธตณฺหา สวณฺติ, ชิวฺหาโต รสตณฺหา สวณฺติ, กายโต
 โผฏฺฐพฺพตณฺหา สวณฺติ, มนโต ฐมฺมตณฺหา สวณฺติ อาสวณฺติ
 สนฺทหนฺติ ปวตฺตณฺตีติ สวณฺติ สพฺพธิ โสตา.

อิจฺจายสฺมา อชิโตติ อิจฺจาติ ปทสนฺธิ ปทสํสฺสโค ปทปาริปุริ
 อกฺขรสมวาโย พุณฺณชนสิลฺลิจฺจตา, ปทานุปฺพุพฺพกเมตํ ‘อิจฺจาติ.
 อายสฺมาติ ปิยวณฺํ กรุวณฺํ, สคารวสฺสปฺปติสฺสาธวณฺเมตํ ‘อายสฺมาติ.
 อชิโตติ ตสฺส พุราหฺมณสฺส นามํ สงฺขา สมณฺณ ปณฺณตฺติ

^๑ สยา. กิณฺนิวารณ

^๒ ส. ปิณฺณเยเร ฉ., เท. ปิณฺณเยเร, เอมฺปริปิ.

โหวหาโร นามํ นามกมฺมํ นามเชยฺยํ นิรุตฺติ พุยฺยชนํ อภิลาโปติ
อิจฺจายสฺมา อชิโต.

โสทานํ ก็ นิวารณฺนฺติ โสทานํ ก็ อวารณํ สัวรณํ สัวรณํ
รกฺขณํ โคปนฺนฺติ โสทานํ ก็ นิวารณฺนฺติ.

โสทานํ สัวรํ พุรุหิตี โสทานํ อวารณํ นัวรณํ สัวรณํ
รกฺขณํ โคปนํ พุรุหิ อาจิภาหิ เทเสหิ ปณฺณเปหิ ปณฺจเปหิ
วิวรหิ วิภชาหิ อุตฺตานิโกโรหิ ปกาเสหิตี โสทานํ สัวรํ พุรุหิ.

เกณ โสตา ปิถียฺยเรติ เกณ โสตา ปิถียฺยณฺติ ปจฺจิชฺชนฺติ
น สวณฺติ น อาสวณฺติ น สนฺทณฺติ นปฺปวตฺตณฺตีติ เกณ โสตา
ปิถียฺยเร. เตนาห โส พุราหฺมณเณ

“สวณฺติ สพฺพริ โสตา (อิจฺจายสฺมา อชิโต)

โสทานํ ก็ นิวารณํ.

โสทานํ สัวรํ พุรุหิ

เกณ โสตา ปิถียฺยเรติ.

[๔] ยานิ โสทานิ โลกสุมี (อชิตาติ ภควา)

สตี เตสํ นิวารณํ

โสทานํ สัวรํ พุรุหิ

ปณฺณายเต ปิถียฺยเร.

ยานิ โสทานิ โลกสุมินฺติ ยานิ เอทานิ โสทานิ มยา
กิตฺติตานิ [*] อาจิภาขิตานิ เทสิตานิ ปณฺณปิตานิ ปณฺจปิตานิ
วิวริตานิ วิภชิตานิ อุตฺตานิगतานิ ปกาสิตานิ, เสยฺยถิทํ.
ตณฺหาโสโต ทิฏฺฐิโสโต กิเลสโสโต ทุจฺจริตโสโต อวิชฺชาโสโต.

* ฉ., เท. ปกิตฺติตานิ

โลกสมัยนุติ อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ขนฺธโลเก ธาตุโลเก
 อายตนโลเกติ ยานิ โสทานิ โลกสมัย. **อชิตาติ** ภควา ตํ
 พุราหุมนํ นามเนน อาลปติ.

สตี เตสํ นิวารณนุติ สตีติ ยา สตี อนุสฺสตี ปฏิสฺสตี สตี
 สรณตา ธารณตา อปิลापนตา อสมมุสฺสสนตา, สตี สตินุทฺริยํ
 สตีพลํ^๑ สมฺมาสตี^๒ สตีสมุโพชฌมฺโค เอกายนมคฺโค, อยํ วุจฺจตี
 สตี. **นิวารณนุติ** อวารณํ นีวรณํ สัวรณํ รกฺขณํ โคปนนุติ สตี
 เตสํ นิวารณํ.

โสทานํ สัวรํ พุริมีติ โสทานํ อวารณํ นีวรณํ สัวรณํ
 รกฺขณํ โคปนํ พุริมิ อัจฉิขามิ เทเสมิ ปณฺณเปมิ ปฏฺฐเปมิ
 วิวรามิ วิฆนามิ อุตฺตตานิกโรมิ ปกาเสมีติ โสทานํ สัวรํ พุริมิ.

ปญฺญาเยเต ปิถียเรติ ปญฺญาติ ยา ปญฺญา ปชานนา
 ๔เป๔ อโมโห ฐมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ. **ปญฺญาเยเต ปิถียเรติ**
 ปญฺญาย^๓ เอเต^๔ โสตา ปิถียนุติ ปจฺฉิขฺชนุติ น สวณฺติ น
 อาสวณฺติ น สนฺทนฺติ นปฺปวตฺตนฺติ. ‘สพฺเพ สงฺขารธา อนิจฺจาติ
 ชานโต ปสฺสโต ปญฺญาย^๓ เอเต^๔ โสตา ปิถียนุติ ปจฺฉิขฺชนุติ
 น สวณฺติ น อาสวณฺติ น สนฺทนฺติ นปฺปวตฺตนฺติ. ‘สพฺเพ
 สงฺขารธา ทุกฺขาติ ชานโต ปสฺสโต ปญฺญาย เอเต โสตา
 ปิถียนุติ ปจฺฉิขฺชนุติ น สวณฺติ น อาสวณฺติ น สนฺทนฺติ
 นปฺปวตฺตนฺติ. ‘สพฺเพ ฐมฺมา อนตฺตาติ ชานโต ปสฺสโต ปญฺญาย
 เอเต โสตา ปิถียนุติ ปจฺฉิขฺชนุติ น สวณฺติ น อาสวณฺติ
 น สนฺทนฺติ นปฺปวตฺตนฺติ. ‘อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาราติ ชานโต

ปสฺสโต ปณฺณาย เอเต โสตา ปิถียนฺตติ ปจฺฉิขฺชนฺตติ น สวณฺติ
 น อาสวณฺติ น สนฺทนฺตติ นปฺปวตฺตนฺตติ. 'สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณนฺตติ
 ฯเปฯ 'วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปนฺตติ ฯเปฯ 'นามรูปปจฺจยา
 สฬายตณนฺตติ ฯเปฯ 'สฬายตณปจฺจยา ผสฺโสติ ฯเปฯ 'ผสฺสปจฺจยา
 เวทนาติ ฯเปฯ 'เวทนาปจฺจยา ตณฺหาติ ฯเปฯ 'ตณฺหาปจฺจยา
 อุปาทานนฺตติ ฯเปฯ 'อุปาทานปจฺจยา ภาโวติ ฯเปฯ 'ภวปจฺจยา
 ชาตฺตีติ ฯเปฯ 'ชาติปจฺจยา ชรามรณนฺตติ ชานโต ปสฺสโต ปณฺณาย
 เอเต โสตา ปิถียนฺตติ ปจฺฉิขฺชนฺตติ น สวณฺติ น อาสวณฺติ น
 สนฺทนฺตติ นปฺปวตฺตนฺตติ. 'อวิชฺขานิโรธา สงฺขารนิโรธติ ฯเปฯ
 'สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรธติ ฯเปฯ 'วิญฺญาณนิโรธา
 นามรูปนิโรธติ ฯเปฯ 'นามรูปนิโรธา สฬายตณนิโรธติ ฯเปฯ
 'สฬายตณนิโรธา ผสฺสนิโรธติ ฯเปฯ 'ผสฺสนิโรธา เวทนานิโรธติ
 ฯเปฯ 'เวทนานิโรธา, ตณฺหานิโรธติ ตณฺหานิโรธา อุปาทานนิโรธติ
 ฯเปฯ อุปาทานนิโรธา ภวนิโรธติ ฯเปฯ 'ภวนิโรธา ชาตินิโรธติ
 ฯเปฯ 'ชาตินิโรธา ชรามรณนิโรธติ ชานโต ปสฺสโต ปณฺณาย
 เอเต โสตา ปิถียนฺตติ ปจฺฉิขฺชนฺตติ น สวณฺติ น อาสวณฺติ น
 สนฺทนฺตติ นปฺปวตฺตนฺตติ. 'อิทํ ทุกฺขนฺตติ ฯเปฯ 'อัยํ ทุกฺขสมฺภูโยติ
 ฯเปฯ 'อัยํ ทุกฺขนิโรธติ ฯเปฯ 'อัยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺฐิปทาติ
 ชานโต ปสฺสโต ปณฺณาย เอเต โสตา ปิถียนฺตติ ปจฺฉิขฺชนฺตติ น
 สวณฺติ น อาสวณฺติ น สนฺทนฺตติ นปฺปวตฺตนฺตติ. 'อิเม [°]
 อาสวาติ ฯเปฯ 'อัยํ อาสวสมฺภูโยติ ฯเปฯ 'อัยํ อาสวนิโรธติ
 ฯเปฯ 'อัยํ อาสวนิโรธคามินี ปฏฺฐิปทาติ ชานโต ปสฺสโต ปณฺณาย
 เอเต โสตา ปิถียนฺตติ ปจฺฉิขฺชนฺตติ น สวณฺติ น อาสวณฺติ

น สนฺทนต์ติ นปฺปวตฺตนต์ติ. ‘อิมะ ฐมฺมา อภิมฺเมยฺยาติ ฯเปฯ ‘อิมะ
 ฐมฺมา ปรีณฺณเยยฺยาติ ฯเปฯ ‘อิมะ ฐมฺมา ปหาตพฺพาติ ฯเปฯ
 ‘อิมะ ฐมฺมา ภาเวตพฺพาติ ฯเปฯ ‘อิมะ ฐมฺมา สจฺจิกาทพฺพาติ
 ชานโต ปสฺสโต ปญฺญาเยเต โสตา ปิถียยนฺติ ปจฺจิชฺชนต์ติ น
 สวณฺติ น อาสวณฺติ น สนฺทนต์ติ นปฺปวตฺตนต์ติ. ฉนฺนํ ผลฺลสํยตฺตนาํ
 สมุทฺตญฺจ อตฺถกมฺมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนญฺจ นิสฺสรณญฺจ
 ชานโต ปสฺสโต ปญฺญาเยเต โสตา ปิถียยนฺติ ปจฺจิชฺชนต์ติ น
 สวณฺติ น อาสวณฺติ น สนฺทนต์ติ นปฺปวตฺตนต์ติ. ปญฺจนฺนํ
 อูปาทานกฺขนฺธานํ สมุทฺตญฺจ อตฺถกมฺมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนญฺจ
 นิสฺสรณญฺจ ชานโต ปสฺสโต ฯเปฯ จตฺตุนํ มหาภูตानํ สมุทฺตญฺจ
 อตฺถกมฺมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนญฺจ นิสฺสรณญฺจ ชานโต ปสฺสโต
 ฯเปฯ ‘ยงฺกิลฺลิจิ สมุทฺตฐมฺมํ, สพฺพพฺพนฺตํ นิโรธฐมฺมนฺติ ชานโต
 ปสฺสโต ปญฺญาเยเต โสตา ปิถียยนฺติ ปจฺจิชฺชนต์ติ น สวณฺติ
 น อาสวณฺติ น สนฺทนต์ติ นปฺปวตฺตนต์ติติ ปญฺญาเยเต โสตา
 ปิถียเยเร. เตนาห ภควา

“ยานิ โสตานิ โลกสฺมี (อชิตาติ ภควา)
 สติ เตสํ นิวารณํ
 โสตานํ สํวรํ พุรฺรุมิ
 ปญฺญาเยเต ปิถียเยเรติ.

[๕] ปญฺญา เจว สติ จาปิ (อิจฺจายสฺมา อชิตฺ)

นามรูปญฺจ มาริส

เอตมฺเม^๑ ปุณฺโณ ปพฺรหฺมิ

กตฺเถตํ อูปฺรชฺชนต์ติ.

ปณฺญา เจว สติ จาปีติ ปณฺญาติ ยา ปณฺญา ปชานนา
 วิจโย ปวิจโย [^๑] สลฺลกฺขณา อุลลกฺขณา ปจฺจุปลกฺขณา
 ปณฺทิจจํ โกสลลํ เนปกํ เวภพฺยา จินฺตา อุปปริกฺขา ภูรี เมธา
 ปริณายิกา วิปสฺสณา สมฺปชฌณํ ปโตโท ปณฺญา ปณฺณินฺทริยํ
 ปณฺญาพลํ ปณฺญาสตุถํ ปณฺญาปาสาโท ปณฺญาอาโลโก
 ปณฺญาโอภาโส ปณฺญาปชฺโชโต ปณฺญารตนํ อโมโห ฐมฺมวิจโย
 สมฺมาทิฏฺฐิ. สตีติ ยา สติ อนฺุสฺสติ ๕เป๕ สมฺมาสตีติ ปณฺญา เจว
 สติ จาปี, อิจฺจายสฺมา อชิโต.

นามรูปญจ มารีธาติ นามนฺติ จตฺตารอ อรูปิโน ขนฺธา.
 รูปนฺติ จตฺตารอ จ มหาภูตฺตา จตฺตุนฺณญจ มหาภูตฺตานํ อุปาทายรูปิ.
 มารีธาติ ปิยวจนํ ครุวจนํ, สคารวสปปติสฺสาธวจนเมตํ ‘มารีธาติ
 นามรูปญจ มาริส.

เอตมฺเม ปุณฺโณ ปพฺพุทฺธิติ เอตมฺเมติ ยํ ปุจฺฉามิ ยํ ยาจามิ
 ยํ อชฺเฌสํ ยํ ปสาเทมิ. ปุณฺโณติ ปุจฺฉิตโต ยาจิตโต อชฺเฌสิตโต
 ปสาทิตโต. ปพฺพุทฺธิติ พุทฺธิ อาจิตฺตาหิ เทเสหิ ปณฺณเปหิ ปณฺณจเปหิ
 วิวราหิ วิฆาหิ อุตฺตตานิกโรหิ ปกาเสหิตติ เอตมฺเม ปุณฺโณ ปพฺพุทฺธิ.

กตฺเถตํ อุปฺปชฺฌตฺตีติ กตฺเถตํ นิรฺุชฌตติ วุปสฺสมตติ อตฺถํ
 คจฺฉตติ ปฏิปฺปสฺสมภตฺตีติ กตฺเถตํ อุปฺปชฺฌตติ. เตนาห โส พุราหฺมโน

“ปณฺญา เจว สติ จาปี (อิจฺจายสฺมา อชิโต)

นามรูปญจ มาริส

เอตมฺเม ปุณฺโณ ปพฺพุทฺธิ,

กตฺเถตํ อุปฺปชฺฌตฺตีติ.

[๖] ยเมตํ ปณฺหํ อปฺจุฉิ,
 ยตฺถ นามณฺจ รูปณฺจ
 วิญฺญาณสฺส นิโรเชน

อชิตํ ตํ วทามิ เต
 อเสสํ อปรุชฺชมติ
 เอตฺถเอตํ อปรุชฺชมติ.

ยเมตํ ปณฺหํ อปฺจุฉิตฺติ ยเมตฺถนฺติ ปณฺณณฺจ สติณฺจ
 นามรูปณฺจ. อปฺจุฉิตฺติ อปฺจุฉสิ อายาจสิ^๑ อชฺฌเมสสิ ปสาเทสิตฺติ
 ยเมตํ ปณฺหํ อปฺจุฉิ.

อชิตํ ตํ วทามิ เตติ อชิตาติ ภควา ตํ พุร่าหุมนํ นามเน
 อาลปติ. ตนฺติ ปณฺณณฺจ สติณฺจ นามรูปณฺจ. วทามิตฺติ ตํ^๒ วทามิ
 อจิกฺขามิ เทเสมิ ปณฺณเปมิ ปญฺจเปมิ วิวรามิ วิภชามิ
 อุตฺตตานิกโรมิ ปกาเสมิตฺติ อชิตํ ตํ วทามิ เต.

ยตฺถ นามณฺจ รูปณฺจ อเสสํ อปรุชฺชมติติ นามนฺติ จตฺตารโ
 อรูปิโน ขนฺธา. รูปนฺติ จตฺตารโ จ มหาภูตา จตฺถนฺณจ
 มหาภูตานํ อฺปาทายรูป. อเสสนฺติ สพฺเพน สพฺพํ สพฺพธา สพฺพํ
 อเสสํ นิสฺเสสํ, ปรียาทายวจนเมตํ^๓ 'อเสสนฺติ. อปรุชฺชมติติ นิสฺชชมติ
 วูปสมฺมตฺติ อตฺถํ คจฺฉตฺติ ปฏฺฐิปปสฺสสมฺภตฺติติ ยตฺถ นามณฺจ รูปณฺจ
 อเสสํ อปรุชฺชมติ.

วิญฺญาณสฺส นิโรเชน เอตฺถเอตํ อปรุชฺชมติติ โสตาปตฺติมคฺค-
 ฌาเณน อภิสงฺขารวิญฺญาณสฺส นิโรเชน, สตฺต ภเว จเปตฺวา
 อนมตคฺเค สํสาเร เย อฺปฺปชฺเชยฺยํ นามณฺจ รูปณฺจ, เอตฺถเอเต
 นิสฺชชนฺติ วูปสมนฺติ อตฺถํ คจฺฉนฺติ ปฏฺฐิปปสฺสสมฺภนฺติ.
 สกทาคามิมคฺคฌาเณน อภิสงฺขารวิญฺญาณสฺส นิโรเชน, เทว ภเว
 จเปตฺวา ปณฺจสุ ภเวสุ เย อฺปฺปชฺเชยฺยํ นามณฺจ รูปณฺจ,

^๑ ฌ., เท. 12/06/2566
 ฌ., เท. อปฺจุฉสิ ยาจสิ

^๒ ฌ., เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๓ ฌ., เท. ปรียาทียวจนเมตํ, เอวฺมฺปรีปิ.

เอตฺถเต นีรฺชฺชนฺติ รุปสมนฺติ อตฺถํ คจฺจนฺติ ปฏฺฐิปปสฺสสมฺภนฺติ.
 อนาคามิมคฺคณฺเณน อภิสงฺขารวิญญานสฺส นีโรเรน, เอกํ ภวํ
 จเปตฺวา กามชาติยา^๑ วา รูปชาติยา วา อรูปชาติยา วา เย
 อุปฺปชฺเชยฺยํ นามนฺจ รูปนฺจ, เอตฺถเต นีรฺชฺชนฺติ รุปสมนฺติ อตฺถํ
 คจฺจนฺติ ปฏฺฐิปปสฺสสมฺภนฺติ. อรหตฺตมคฺคณฺเณน อภิสงฺขารวิญญานสฺส
 นีโรเรน, เย อุปฺปชฺเชยฺยํ นามนฺจ รูปนฺจ, เอตฺถเต นีรฺชฺชนฺติ
 รุปสมนฺติ อตฺถํ คจฺจนฺติ ปฏฺฐิปปสฺสสมฺภนฺติ. อรหโต อนุปาทิสฺสํ
 ปรินิพฺพานชาติยา^๒ ปรินิพฺพายนุตฺตสฺส จริมฺวิญญานสฺส^๓ นีโรเรน,
 ปณฺญา จ สติ จ นามนฺจ รูปนฺจ, เอตฺถเต นีรฺชฺชนฺติ รุปสมนฺติ
 อตฺถํ คจฺจนฺติ ปฏฺฐิปปสฺสสมฺภนฺตํ วิญญานสฺส นีโรเรน เอตฺถตํ
 อุปฺปชฺชนฺติ. เตนาห ภควา

“ยเมตํ ปณฺหํ อุปฺปชฺชนํ,	อชิตํ ตํ วทามิ เต
ยตฺถ นามนฺจ รูปนฺจ	อเสสํ อุปฺปชฺชนํ
วิญญานสฺส นีโรเรน	เอตฺถตํ อุปฺปชฺชนํ

[๗] เย จ สงฺขาตธมฺมา เส เย จ เสกฺขา^๔ ปุณฺณ อธิ,
 เตสํ เม นิปโก อิริยํ ปุณฺณโร ปพฺพุทฺธิ มาริส.

เย จ สงฺขาตธมฺมา เสติ สงฺขาตธมฺมา วุจฺจนฺติ อรหन्โต
 ขีณาสวา. ก็การณา สงฺขาตธมฺมา วุจฺจนฺติ อรหन्โต ขีณาสวา.
 เต สงฺขาตธมฺมา ฌาตธมฺมา ตฺถิตธมฺมา ตีริตธมฺมา วิภูตธมฺมา
 วิภาวิตธมฺมา, ‘สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ สงฺขาตธมฺมา ฌาตธมฺมา
 ตฺถิตธมฺมา ตีริตธมฺมา วิภูตธมฺมา วิภาวิตธมฺมา, ‘สพฺเพ สงฺขารา
 ทุกฺขาติ สงฺขาตธมฺมา ฯเปฯ ‘สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ สงฺขาตธมฺมา

^๑ ฉ., เท. อยู่ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๒ ฉ., เท. นิพฺพานชาติยา

^๓ สยา. ปริมิวิญญานสฺส

^๔ ฉ., เท. เสขา, เอวมฺปฺริปี.

๔เปฯ 'อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาราคิ สงฺขาทตฺตมา ๔เปฯ 'ยงฺกิญฺจิ
 สมุทฺยตฺตมํ, สพฺพหนฺตํ นิโรธตฺตมหนฺติ สงฺขาทตฺตมา ฌาตตฺตมา
 ตฺถิตตฺตมา ตีริตตฺตมา วิภฺตตฺตมา วิภาวิตตฺตมา. อถวา เตสํ
 ขนฺธธา สงฺขาทา ฐาตุโย สงฺขาทา อายตฺตานานิ สงฺขาทานิ^๑
 คติโย สงฺขาทา อุปฺปตฺติโย สงฺขาทา ปฏิสนฺธิโย^๒ สงฺขาทา ภวา
 สงฺขาทา สํสารา สงฺขาทา วฏฺฏา สงฺขาทา. อถวา เต
 ขนฺธปริยฺนเต จิตา ฐาตุปริยฺนเต จิตา อายตฺนปริยฺนเต จิตา
 คติปริยฺนเต จิตา อุปฺปตฺติปริยฺนเต จิตา ปฏิสนฺธิปริยฺนเต จิตา
 ภวปริยฺนเต จิตา สํสาร์ปริยฺนเต จิตา วฏฺฏปริยฺนเต จิตา
 สงฺขาร์ปริยฺนเต จิตา อนฺติมภเว^๓ จิตา อนฺติมสมุสฺสเย^๔ จิตา
 อนฺติมเทหฺรธา อรฺหนฺโต.

เตสํ จายํ ปจฺจิมโก

จริโมยํ สมุสฺสโย

ชาติมรณสํสાર,

นตฺถิ เนสํ ปุณฺณภโวติ.

ตํการณา สงฺขาทตฺตมา วุจฺจหนฺติ อรฺหนฺโต ขีณาสวาติ เย จ
 สงฺขาทตฺตมาเส.

เย จ เสกฺขา ปุณฺณ อิทาติ เสกฺขาติ ก็การณา วุจฺจหนฺติ
 เสกฺขา. สิกฺขหนฺตํติ เสกฺขา. ก็ สิกฺขหนฺติ. อธิสํลมฺปิ สิกฺขหนฺติ
 อธิจิตฺตมฺปิ สิกฺขหนฺติ อธิปญฺญมฺปิ สิกฺขหนฺติ.

กตมา จ^๕ อธิสํลสิกฺขา. อิท ภาิกฺขุ สึลวา โหติ
 ปาฏิโมกฺขสํวรํสํวโต วิหฺรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน อณฺมตฺเตสฺสุ วฏฺเชสฺสุ

^๑ น.,เท. สงฺขาทา

^๒ น.,เท. ปฏิสนฺธิ

^๓ น.,เท. ๑๒/๐๖/๕๖๖
 อนฺติเม ภเว

^๔ น.,เท. อนฺติเม สมุสฺสเย

^๕ น.,เท. จสฺสโท น ทิสฺสติ. เอวฺมฺปริปิ.

ภยทสฺสาวิ, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสฺ, ขุทฺทโกปิ^๑ สิลฺกฺขนฺโธ
มหนฺโตปิ^๒ สิลฺกฺขนฺโธ สิลํ ปติฏฺฐา อวารณฺ^๓ สยฺโม สวโร มุขํ
ปมฺขํ กุสฺลนํ ฐมฺมานํ สมาปตฺติยา,^๔ อยํ อธิสสิลสิกฺขา.

กตมา จ อธิจิตฺตสิกฺขา. อิท ภิက္ขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ
วิวิจฺจ อกุสฺเลหิ ฐมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจาร์ วิเวกขํ ปิตฺติสฺสํ ปจฺม
ณฺนํ ๔เปยฺ ทุตฺติยํ ฌานํ ๔เปยฺ ตตฺติยํ ฌานํ ๔เปยฺ จตฺตตฺถิ ฌานํ
อุปสมฺปชฺช วิหริติ, อยํ อธิจิตฺตสิกฺขา.

กตมา จ อธิปณฺณาสิกฺขา. อิท ภิက္ขุ ปณฺณวา โหติ
อุทฺยตฺถคามินิยา ปณฺณาย สมฺนฺนาโคโต อริยาย นิพฺเพริกาย
สมฺมาทูกฺขกฺขยคามินิยา; โส 'อิทํ ทูกฺขนฺติ ยถาภฺตํ ปชานาติ,
'อยํ ทูกฺขสมฺทโยติ, 'อยํ ทูกฺขนิโรธฺติ, 'อยํ ทูกฺขนิโรธคามินิ
ปฏฺวิปทาติ ยถาภฺตํ ปชานาติ, 'อิเม อาสวาติ, 'อยํ อาสวสมฺทโยติ,
'อยํ อาสวนิโรธฺติ, 'อยํ อาสวนิโรธคามินิ ปฏฺวิปทาติ ยถาภฺตํ
ปชานาติ, อยํ อธิปณฺณาสิกฺขา.

อิมา ติสฺโส สิกฺขา อวชฺเชนฺตา^๕ สิกฺขนฺติ, ชานนฺตา
สิกฺขนฺติ, [^๕] จิตฺตํ อธิฏฺฐนฺตา สิกฺขนฺติ, สทฺธาย อธิมุจฺจนฺตา
สิกฺขนฺติ, วิริยํ^๖ ปคฺคณฺนฺตา สิกฺขนฺติ, สตี อุปฏฺฐเปนฺตา สิกฺขนฺติ,
จิตฺตํ สมาทนฺตา สิกฺขนฺติ, ปณฺณาย ปชานนฺตา สิกฺขนฺติ,
อภิณฺเณยฺยํ อภิชาณนฺตา สิกฺขนฺติ, ปริณฺเณยฺยํ ปริชาณนฺตา สิกฺขนฺติ,

^๑ฉ. เท. ปิสฺสโก น ทิสฺสติ.

^๒สุยา. สมฺมาปตฺติยา

^๓ฉ. เท. ปสฺสนฺตา สิกฺขนฺติ.

^๔สุยา., ฉ., เท. อาทิ จรณํ

^๕ฉ., เท. สิกฺขาโย อวชฺชนฺตา

^๖ส., ฉ., เท., อ. วิริยํ, เอมฺปริปี.

ปหาดพพํ ปชหนฺตา สิกฺขนฺติ, ภาเวตพพํ ภาเวนฺตา สิกฺขนฺติ,
 สจฺจณิกาทพพํ สจฺจณิกโรนฺตา สิกฺขนฺติ จรณฺติ^๑ อจฺจรณฺติ สฺมาจฺจรณฺติ
 สฺมาทาย วตฺตนฺติ, ตํการณา วุจฺจนฺติ เสกฺขา. **ปฺปฺปฺปฺ** พหฺกา,
 เอเต เสกฺขา โสตาปนฺนา จ ปฏฺธิปนฺนา จ สกทาคามิโน จ
 ปฏฺธิปนฺนา จ อนาคามิโน จ ปฏฺธิปนฺนา จ อรหนฺตา จ
 ปฏฺธิปนฺนา จ. **อิธาคิ** อิมิสฺสา ทิฏฺฐิจฺยา อิมิสฺสา ขนฺติยา อิมิสฺสา
 รุจฺยา อิมสฺมี อาทาเย อิมสฺมี ฐมฺเม อิมสฺมี วินเย อิมสฺมี
 ฐมฺมวินเย อิมสฺมี ปาวจเน อิมสฺมี พุรหฺมจฺริเย อิมสฺมี สตฺถุสฺสเน
 อิมสฺมี อตฺตภาเว อิมสฺมี มนุสฺสโลเกติ เย จ เสกฺขา ปุณฺณ อีธ.

เตสํ เม นิปโก อิธํ ปุณฺณํ ปพฺพุทฺธิ มาริสฺสาคิ ตํปี นิปโก
 ปณฺธิโต ปณฺณวา พุทฺธิมา ฌาณิ วิภาวี^๒ เมธาวี เตสํ
 สงฺขาตธมฺมานญจ เสกฺขานญจ อิธํ จริยํ วุตฺตี^๓ อจฺจาร์ โคจาร์
 วิหารํ ปฏฺธิปทํ. **ปุณฺณํ** ปุจฺฉิโต^๔ ยาจิโต อชฺฌะสิโต ปสาทิตो.
ปพฺพุทฺธิ พุทฺธิ อจฺจิภาหิ เทเสหิ ปณฺณเปหิ ปญฺจเปหิ วิวร่าหิ
 วิภาหิ อุตฺตานิโกโรหิ ปกาเสหิ. **มาริสฺสาคิ** ปิยวจนํ ครุวจนํ,
 สคฺการวสปปติสฺสาคิวจนเมตํ ‘มาริสฺสาคิ เตสํ เม นิปโก อิธํ
 ปุณฺณํ ปพฺพุทฺธิ มาริสฺส. เตนาห โส พุรหฺมโน

“เย จ สงฺขาตธมฺมาเส เย จ เสกฺขา ปุณฺณ อีธ
 เตสํ เม นิปโก อิธํ ปุณฺณํ ปพฺพุทฺธิ มาริสฺสาคิ.

[๘] กาเมสุ นากิธิชฺฌะเยย, มนฺธานาวิโล สียา

^๑ น.,เท. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๒ น.,เท. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๓ น.,เท. วุตฺติ ปวตฺติ

^๔ สยา. ปุณฺณํ ปุจฺฉิโต

กุสโล สพฺพทรมานํ, สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเช.

กาเมสฺсу นาภิกฺขิณฺณเยยฺยาตี กามาติ อุกฺกทานโต เทว กามา:
วตฺถุกามา จ กิเลสกามา จ.

กตเม วตฺถุกามา. มนาปีกา รุปา มนาปีกา สทฺธา
มนาปีกา คันฺธา มนาปีกา รสา มนาปีกา โผฏฺฐพฺพา, อตฺถธรรมา
ปาปุรณา^๑ ทาสีทาสา อเชพกา กุกฺกุฏสูกรรา หตฺถิควาสฺสวพฺวา
เขตฺตํ วตฺถุ หิริณฺณํ สุวณฺณํ คามนิกมราชธานีโย รณฺณจฺฉ
ชนปโท จ โกโส จ โกฏฺฐจาการณฺจ ยงฺกิญฺจิ รชนียวตฺถุ
วตฺถุกามา. อปีจ อตีตา กามา อนาคตา กามา ปจฺจุปปนฺหา
กามา, อชฺฌตฺตา กามา พหิทฺธา กามา อชฺฌตฺตพหิทฺธา กามา,
หีนา กามา มชฺฌิมา กามา ปณีตา กามา, อาปายิกา กามา
มานุสิกา กามา ทิพฺพา กามา, ปจฺจุปฺภวจิตา กามา นิมมิตา
กามา ปฺรนิมมิตา กามา, ปรีคฺคหิตา กามา อปรีคฺคหิตา กามา
มมายิตา กามา อมมายิตา กามา, สพฺเพปิ กามาวจรา ฅมฺมา,
สพฺเพปิ รูปาวจรา ฅมฺมา, สพฺเพปิ อรูปาวจรา ฅมฺมา,
ตณฺหาหวตฺถุกา ตณฺหารมฺมณา, กามนียญฺเฐน รชนียญฺเฐน
มทนียญฺเฐน [^๒] กามา, อิมะ วุจฺจนฺติ วตฺถุกามา.

กตเม กิเลสกามา. ฉนฺโท กาโม ราโค กาโม ฉนฺทราโค
กาโม สงฺกปโป กาโม ราโค กาโม สงฺกปฺปราโค กาโม, โย
กาเมสฺสุ กามจฺฉนฺโท กามราโค กามนฺนทึ^๓ กามตณฺหา กามสิเนโห

^๑ ฉ., เท. ปาวุรณา, เอวมฺปริปี.

^๒ ฉ., เท. รณนียญฺเฐน

^๓ ฉ., เท. กามนฺนทึ, เอวมฺปริปี.

กามปิปาสา กามปริพาโห กามเคโร กามมัจฉา กามชฺโฆसानัน
กาโมโฆ กามโยโค กามุปาทานัน กามจจนฺทนีวรณ,

อทุทสํ กาม เต มฺลํ, สงกปฺปา กาม ชายสิ,
น ตํ สงกปฺปยิสสามิ, เอวํ กาม น เหฬิสฺสตี.

อิเม วุจจนฺติ กิเลสกาма.

เคโร วุจฺจติ ตณฺหา, โย ราโค สาราคโค ฯเปฯ อภิชฺฌา
โลภो อกุสลมฺลํ. กามะสุ นากิทธิขเมยฺยาติ กิเลสกาเมสุ วตฺตูกาเมสุ
นากิทธิขเมยฺย น ปลิพฺพขเมยฺย^๑ อคิทธิโร [๒] อคิทธิโต อมฺจฺจติโต
อนชฺโฆปนโน^๓ วิตเคโร วิคตเคโร^๔ จตฺตเคโร วนฺตเคโร มุตฺตเคโร
ปหีนเคโร ปฏินิสฺสฏฺจเคโร วิตราโค วิคตราโค^๕ จตฺตราโค
วนฺตราโค มุตฺตราโค ปหีนราโค ปฏินิสฺสฏฺจราโค นิจฺจนาโต นิพฺพุโต
สีตฺติญฺโต สุขปฏิสฺสเวทํ พุรหฺมญฺเตน อตฺตนา วิหเรยฺยาติ กามะสุ
นากิทธิขเมยฺย.

มนธานาวิโล สียาติ มโนติ ยํ จิตฺตํ มโน มาณสํ ททยํ
ปณฺฑรํ [๔] มนายตํ มนินฺทริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขนฺโท
[๖] มโนวิญฺญาณธาตุ. กายทฺถุจฺจริเตน จิตฺตํ อาวิลํ โหติ ลุฬิตํ
เอริตํ ฌฏฺฐิตํ จลิตํ ฆนฺตํ อวฺอุปสนฺตํ, วจฺจิตฺตจฺจริเตน ฯเปฯ
มโนทฺถุจฺจริเตน ฯเปฯ ราเคน ฯเปฯ โทเสน ฯเปฯ โมเหเน ฯเปฯ
โกเชเน ฯเปฯ อุปฺนาเหเน ฯเปฯ มกฺขเน ฯเปฯ ปพาเสน ฯเปฯ
อิสฺสาเย ฯเปฯ มจฺจริเยเน ฯเปฯ มายาย ฯเปฯ สาเจยฺเยเน ฯเปฯ

^๑ ฉ., เท. ปลิพฺพนฺทริย

^๓ ฉ., เท. อนชฺฌาปนโน

^๔ ฉ., เท. มโน

^๒ ฉ., เท. อสุส

^๔ สฺยา. อยํ ปาโง น ทิสฺสตี.

^๖ ฉ., เท. ตชฺชา

ถมฺเภณ ฯเปฯ สารมฺเภณ ฯเปฯ มาเนน ฯเปฯ อติมาเนน ฯเปฯ
 มเทณ ฯเปฯ ปมาเทณ ฯเปฯ สพฺพกิเลเสหิ ฯเปฯ สพฺพทฺวจฺจเรหิ
 ฯเปฯ สพฺพทเรหิ^๑ ฯเปฯ สพฺพปริพาเหหิ ฯเปฯ สพฺพสนฺตาเปหิ
 ฯเปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขาราเรหิ จิตฺตํ อาริลํ โหติ ลุฬิตํ เอริตํ
 ฌมฺภูตํ จลิตํ ฆนฺตํ อวฺปสนฺตํ. **มนสํนาวิโล สียาติ** จิตฺเตน
 อนาวิโล สียา อลฺลพิโต อนเนริโต อฌมฺภูตํ อจลิตํ อฆนฺโต
 อวฺปสนฺโต อาริลกเร กิเลเส ชฺเหยฺย ปชฺเหยฺย วิโนทฺเหยฺย
 พฺยณฺตีกเรยฺย อนภาวํคเมยฺย, อาริลกเรหิ กิเลเสหิ จ อารโต
 วิรโต ปฏฺวิวิรโต นิภฺชนฺโต นิสฺสํมฺโจ^๒ วฺปสนฺโต^๓ วิปฺปมฺตฺโต
 วิสณฺณตฺโต วิมรียาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาติ มนสํนาวิโล สียา.

กุสโล สพฺพทรมฺมานนฺติ 'สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ กุสโล
 สพฺพทรมฺมานํ, 'สพฺเพ สงฺขารา ทฺกฺขาติ กุสโล สพฺพทรมฺมานํ,
 'สพฺเพ ฐมฺมา อนตฺตาติ กุสโล สพฺพทรมฺมานํ, 'อวิชฺชาปจฺจยา
 สงฺขาราติ กุสโล สพฺพทรมฺมานํ, ฯเปฯ 'ยงฺกิณฺจิ สมฺมทฺยทรมฺมํ,
 สพฺพนฺตํ นิโรธทรมฺมณฺติ กุสโล สพฺพทรมฺมานํ, เอวมฺปิ กุสโล
 สพฺพทรมฺมานํ.

อถวา อนิจฺจโต กุสโล สพฺพทรมฺมานํ, ทฺกฺขโต ฯเปฯ
 โรคโต ฯเปฯ คณฺหโต ฯเปฯ สลฺลโต ฯเปฯ อมฺโต ฯเปฯ
 อาพาธโต ฯเปฯ ปรโต ฯเปฯ ปโลกโต ฯเปฯ อีติโต ฯเปฯ
 อฺปทฺทวโต ฯเปฯ อสาดโต^๔ ฯเปฯ ฆยโต ฯเปฯ อฺปสคฺคโต
 ฯเปฯ จลโต ฯเปฯ ปภังฺคโต ฯเปฯ อทฺฐวโต ฯเปฯ อตฺถาณโต
 ฯเปฯ อเลณโต ฯเปฯ อสรณโต ฯเปฯ อสรณํภูตโต ฯเปฯ

^๑ ฉ.,เท. สพฺพมาเหหิ^๒ ฉ.,เท. นิสฺสํมฺ^๓ ฉ.,เท. อญฺ ปาโง น ทิสฺสติ.^๔ ฉ.,เท. อญฺ ปาโง น ทิสฺสติ.

ริตตโต ๔เปย ตุจฺจโต ๔เปย สฺสญฺญโต ๔เปย อนตฺตโต ๔เปย
 อาทีนฺวโต ๔เปย วิปริณามธมฺมโต ๔เปย อสารถโต ๔เปย
 อมมฺลโต ๔เปย วรฺกโต ๔เปย วิภวโต ๔เปย สาสวโต ๔เปย
 สงฺขตโต ๔เปย มารามิสโต ๔เปย ชาตฺธิธมฺมโต ๔เปย ชราธมฺมโต
 ๔เปย พฺยาธมฺมโต ๔เปย มรณธมฺมโต ๔เปย โสภปริเทวทุกฺข-
 โทมนสฺส
 ๔เปย สํกิลฺลธมฺมโต^๑ ๔เปย สมุทฺยโต
 ๔เปย อตฺถกฺมโต ๔เปย อนสฺสาทโต^๒ ๔เปย อาทีนฺวโต ๔เปย
 อนิสฺสรณโต^๓ กุสโล สพฺพธมฺมานํ, เอวมฺปิ กุสโล สพฺพธมฺมานํ.

อถว ชาตฺถกุสโล ชาตฺถกุสโล อายตฺนกุสโล ปฏิจฺจสมุปฺปาท-
 กุสโล สติปฏฺจจฺ्ञกุสโล สมมฺปปฺปชานํกุสโล อิทฺธิปฺปาทกุสโล
 อินฺทฺริยกุสโล พลกุสโล โพชฌนฺตกุสโล มคฺคกุสโล ผลกุสโล
 นิพฺพานกุสโล, เอวมฺปิ กุสโล สพฺพธมฺมานํ.

อถว สพฺพธมฺมา วุจฺจนฺติ ทฺวาทสายตนาหิ: จกฺขุ เจว
 รূปา จ โสตณฺจ สทฺทา จ ฆานณฺจ คนฺธา จ ชิวฺหา จ รสา จ
 กาโย จ โผฏฺฐพฺพา จ มโน จ ธมฺมา จ. ยโต จ อชฺชตฺตติกพาหิเรสุ
 อายตฺเนสุ ราโค^๔ ปหิโน โหติ อฺจุจฺฉินฺนํมฺโล ตาลาวตฺถกฺโต
 อนภาวํกโต อายตฺตี อนุปฺปาทธมฺโม, เอตฺตาวตฺตปิ กุสโล
 สพฺพธมฺมานนฺติ กุสโล สพฺพธมฺมานํ.

สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเชติ สโตติ จตฺตฺติ การณฺเหหิ สโต: กาเย
 กายานุปฺสฺสนาสติปฏฺจจฺ्ञํ ภาเวนฺโต สโต, เวทนาสุ เวทนานุปฺสฺสนา-
 สติปฏฺจจฺ्ञํ ภาเวนฺโต สโต, จิตฺเต จิตฺตานุปฺสฺสนาสติปฏฺจจฺ्ञํ

^๑ สฺยา.,ณ.,เท. สํกิลฺลธมฺมโต^๒ ณ.,เท. อสฺสาทโต, เอวมฺปิปริ.^๓ สฺยา.,ณ.,เท. ๔เปย วิสฺสุทฺธิมคฺค นิสฺสรณโต. เอวมฺปิปริ.^๔ ณ.,เท. จนฺทราโค

ภาเวนฺโต สโต, ฌเมสฺ ฌมานุสฺสนาสติปญฺจํ ภาเวนฺโต สโต.

อปเรหิปี จตุหิ การณฺเห สโต: อสตีปริวชฺชนาย สโต,
สตีกรณียานํ ฌมานํ กตตฺตา สโต, สตีปฏฺิปกฺขานํ^๑ ฌมานํ
หตตฺตา สโต, สตีนิมิตฺตานํ ฌมานํ อปฺปมฺภูจตฺตา^๒ สโต.

อปเรหิปี จตุหิ การณฺเห สโต: สติยา สมนฺนาคตตฺตา
สโต, สติยา วสิตตฺตา สโต, สติยา ปาคุณฺณตฺตา^๓ สโต, สติยา
อปจฺโจโรหณตฺตา สโต.

อปเรหิปี จตุหิ การณฺเห สโต: สตตฺตา^๔ สโต, สนฺตตฺตา
สโต, สมิติตฺตา สโต, สนฺตฌมฺมสมนฺนาคตตฺตา สโต.

พฺพุชานุสฺสติยา สโต, ฌมานุสฺสติยา สโต, สงฺฆานุสฺสติยา
สโต, สีลानุสฺสติยา สโต, จาคานุสฺสติยา สโต, เทวตานุสฺสติยา
สโต, อานาปานุสฺสติยา สโต, มรณานุสฺสติยา^๕ สโต, กายคตาสติยา
สโต, อุปสมานุสฺสติยา สโต. ยํ สตี ๕เป๕ สมฺมาสตี
สตีสมฺโพชฌงฺโก เอกายนฺนคฺโค, อยํ วุจฺจตี สตี. อิมาย สติยา
อุเปโต โหตี สมฺเปโต อุปากโต สมฺปากโต อุปนฺโน สมฺปนฺโน
สมนฺนาคโต, โส วุจฺจตี สโต.

ภิกฺขุติ สตฺตํ ฌมานํ ภินฺนตฺตา ภิกฺขุ: สกฺกายทิกฺขุจิ
ภินฺนา โหตี, วิจิกิฉฺฉา ภินฺนา โหตี, สีลพฺพตฺปราคาสฺมา โภโณ
โหตี, ราโค โภโณ โหตี, โทโส โภโณ โหตี, โมโห โภโณ
โหตี, มาโน โภโณ โหตี; ภินฺนสฺส^๖ โหนฺตี ปาปกํ อกฺุสลา
ฌมา สงฺกิลฺลิกา โปโนพฺภวิกา^๗ สทฺธา ทฺกฺขวิปากา อายตี
ชาติชฺรามรณียา.

^๑ ฉ., เท. สตีปริพฺพชานํ

^๓ ฉ., เท. ปาคุณฺณณ สมนฺนาคตตฺตา

^๕ ฉ., เท. มรณสฺสติยา

^๒ ฉ., เท. อสมฺมฺภูจตฺตา

^๔ ฉ., เท. สติยา สมนฺนาคตตฺตา

^๖ ฉ., เท. ภินฺนา ^๗ ฉ., เท. โปโนภวิกา

ปชฺเชน กเตน อตฺตนา (สภียาติ ภควา)
 ปรีนิพฺพานคโต วิติณฺณกงฺโข
 วิภวญฺจ ภวญฺจ วิปฺปหาเย
 วุสิตวา ขีณฺปนฺนพฺภวเ ว ส ภิกฺขุชฺชติ.

สโต ภิกฺขุ ปรีพฺพเชติ สโต ภิกฺขุ ปรีพฺพเช สโต
 คจฺเจยฺย, สโต ติฏฺฐเจยฺย, สโต นิสฺสึเทยฺย, สโต เสยฺยํ กปฺเปยฺย,
 สโต อภิกฺกเมยฺย, สโต ปฏิกฺกเมยฺย, สโต อาโลเกยฺย, สโต
 วิโลเกยฺย, สโต สมฺมิชฺเชยฺย,^๑ สโต ปสาเรยฺย, สโต
 สงฺฆาฏิปตฺตจิวรี ฐาเรยฺย, สโต จเรยฺย, สโต^๒ วิหเรยฺย วตฺเตยฺย
 อิริเยยฺย ปาเลยฺย ยเปยฺย ยาเปยฺยยาติ สโต ภิกฺขุ ปรีพฺพเช.
 เตเนนาห ภควา

“กาเมสุ นาภิกิขฺเขยฺย มนฺसानาวิโล สียา
 กุสโล สพฺพธมฺมานํ สโต ภิกฺขุ ปรีพฺพเชติ.

สห คาถาปริโยสํสา เตน^๓ พุราหุมนฺเนน สทฺธิ เอกจฺจนฺทา
 เอกปฺปโยคา เอกาธิปฺปายา เอกวาสนวาสิตา, เตสํ อเนกปาณ-
 สหสฺसानํ วิรชํ วิตมลํ ฐมฺมจกฺขุ อุตฺปาที ‘ยงฺกิญฺจิ สมุทฺยธมฺมํ,
 สพฺพนตํ นิโรธธมฺมนฺติ. ตสฺส จ^๔ พุราหุมนฺสส อณฺุปาทาย
 อาสเวหิ จิตฺตํ วิมฺจุจฺจิ. สห อรหตฺตปฺปตฺตา อชินฺชฎาวากจิริทณฺฑก-
 มณฺฑลฺเกสา^๕ จ มสฺสฺสุ จ อนฺตรหิตา. ภณฺฑกาสายวตฺถวสโน^๖
 สงฺฆาฏิปตฺตจิวรีโร ภิกฺขุ^๗ อนฺวตฺตปฺปตฺติยา ปณฺชลิโก ภควนฺตํ
 นมสฺสสมาโน นิสินฺโน โหติ “สตฺถา เม ภนฺเต ภควา,
 สาวโกหฺมสมิตี.

ปจฺจิม อชิตมาณวปฺนฺหานิทฺเทโส.

^๑ ฉ., เท. สมฺมิชฺเชยฺย

^๒ ฉ., เท. อยฺ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๓ ฉ., เท. เย เต

^๔ ฉ., เท. จสทฺโท น ทิสฺสติ.

^๕ ฉ., เท. อชินฺชฎาวากจิริทณฺฑกมณฺฑลฺเกสา, เอวฺมุปริปิ. ^๖ ฉ., เท. ภณฺฑกาสายวตฺถวสโน

^๗ ฉ., เท. อยฺ ปาโจ น ทิสฺสติ.

๒. ตีตุสเมตฺเตยฺยมาณวปญฺหานิทฺเทโส

[๕] โภธ สนฺตฺตฺติโต โลเก (อิจฺฉายสฺสฺมา ทิสฺสเมตฺตฺเตยฺโย)

กตส โน สนฺติ อิญฺชิตา

โก อภิวัตน์มฤตยา มช. มนตา น. ติมุปติ

กัม พุรุติ ‘มหาปุริโสตติ โก อิธ สัพพนิมจูกาติ.’^๒ (๓)

โกธ สนฺตฺสึโต โลเกติ [๓] สนฺตฺสึโต อตฺตมโน ปริปฺนฺณ-
 สงฺกปโปติ โกธ สนฺตฺสึโต โลเก. **อิจฺจายสฺมา ติสฺสเมตฺเตยโยติ** **อิจฺจาติ**
 ปทสนฺธิ ปทสํสคโค ปทปาริปปฺริ อกฺขรสมวาโย พฺยณฺชนสิลฺลิจฺจตา,
 ปทานุปฺพุพฺพกเมตํ ‘อิจฺจาติ. **อายสฺมาติ** ปิยวณฺํ ครุวณฺํ, สคารว-
 สปฺปติสฺสาธวณเมตํ ‘อายสฺมาติ. **ติสฺสโตติ**’ ตสฺส พฺรหฺมณฺสฺส
 นามํ สงฺขา สมณฺณา ปณฺณตฺติ โวหาโร นามํ นามกมฺมํ นามเชยฺยํ
 นิรุตฺติ พฺยณฺชนํ อภิลาโป. **เมตฺเตยโยติ**’ ตสฺส พฺรหฺมณฺสฺส โคตตํ
 สงฺขา สมณฺณา ปณฺณตฺติ โวหาโรติ **อิจฺจายสฺมา ติสฺสเมตฺเตยโย.**

กสฺส โน สนฺติ อិณฺชิตาติ ตณฺหิณฺชิตํ ทิฏฺฐิณฺชิตํ มานิณฺชิตํ
กิเลสิณฺชิตํ กมฺมิณฺชิตํ; กสฺสิเม อิณฺชิตา นตฺถิ น สนฺติ น
สํวิชฺชนนฺติ นุปฺลพฺภนฺติ^๔ ปหีนา สมฺมจฺฉินฺนา รุปสนฺตา ปฏฺวิปปสฺสทฺธา
อภพฺพุปปตฺติกา ฅาณคฺคินา ททฺธมาติ กสฺส โน สนฺติ อิณฺชิตา.

โก อุนนตมภินฺนุณายาติ โก อุโฆ อนฺเต อภินฺนุณาย ชานิตฺวา
 ตูลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภฺตํ กตฺวาติ โก อุนนตมภินฺนุณาย.

^๑ ฉ.,เท. ลิขฺปะติ, เหวมฺพริปิ.

๓ จ.เท. โก โลเก ดุฏโฆ

สยา. ดิสชาติ

^๗ จ.,เท. กามินฺยชิตฺ, เอมฺปฺริป.

^๒ ฉ.,เท. สัพพนิมมจุกคาคิ, เอวมุปริปี.

^๔ ฉ.,เท. ปุ่ทานุปุ่พุดาเป่ต์

๖. สุธา. เมตตตยฺยาจิ

^๘ สุธยา. นุปลพภนฺติ, เอมฺปริปิ.

มชฺฌเม มนฺตา น ลิมฺปตีติ ^[๑] อลิตฺโต อสํลิตฺโต อนฺอุปฺลิตฺโต
 นิกฺขนฺโต นิสฺสํญฺโจ ^๒ วิปฺปมฺตฺโต วิสํยุตฺโต ^๓ วัมฺริยาทิกเตน เจตฺสา
 วิหฺรตีติ มชฺฌเม มนฺตา น ลิมฺปตี.

กํ พุรุสํ มหาปุริสํติ 'มหาปุริสํ อคฺคปุริสํ เสฏฺฐปุริสํ
 วิเสฏฺฐปุริสํ ปาโมกฺขปุริสํ อุตฺตมปุริสํ ^[๔] ปวฺรปุริสํติ กํ
 พุรุสํ กํ กเถสิ กํ มณฺเณสิ กํ ภณฺณสิ กํ ปสฺสสิ กํ โวหาเรสีติ ^๕
 กํ พุรุสํ มหาปุริสํติ.

โก อธิ สัพฺพนิมจฺจกาติ โก อธิ สัพฺพนํ ^๖ ตณฺหํ อจฺจกา ^๗
 อฺปจฺจกา อติกฺกนฺโต สมตฺติกฺกนฺโต วีตฺตวตฺตติ โก อธิ สัพฺพนิมจฺจกา.
 เตนาห โส พุราหฺมณเณ

“โกธ สนฺตฺสึโต โลเก (อจฺจายสฺมา ติสฺสเมตฺเตยโย)

กสฺส โน สนฺติ อธิชฺชิตา

โก อฺภนฺตมภิญฺญา

มชฺฌเม มนฺตา น ลิมฺปตี

กํ พุรุสํ 'มหาปุริสํติ

โก อธิ สัพฺพนิมจฺจกาติ.

[๑๐] กาเมสฺสุ พุรฺหุมาจริยวา (เมตฺเตยฺยาติ ภควา)

วีตตณฺโห สทา สโต

สขฺขาย นิพฺพุโต ภิกฺขุ ตสฺส โน สนฺติ อธิชฺชิตา. (๒)

กาเมสฺสุ พุรฺหุมาจริยวาติ กามาติ อฺทฺททานโต เทว กามา:
 วตฺถุกามา จ กิเลสฺกามา จ ๔เปยฺ อิมะ วุจฺจนฺติ วตฺถุกามา ๔เปยฺ

^๑ ฉ., เท. มชฺฌเม มนฺตาย น ลิมฺปตี.

^๓ ฉ., เท. วิสณฺณตฺโต, เอวมฺปฺริย.

^๕ ฉ., เท. อโหเรสีติ

^๗ ฉ., เท. อชฺฌคา

^๒ ฉ., เท. นิสฺสํญฺ, เอวมฺปฺริย.

^๔ ฉ., เท. ปชานปุริสํ

^๖ ฉ., เท. สัพฺพนํ

อิเม วุจฺจนฺติ กิเลสกาма. **พฺรหฺมจริยาตี**^๑ พฺรหฺมจริยํ วุจฺจติ
 อสฺสทุทฺธมฺมสมาปตฺติยา อารตี วิรตี ปฏฺวิรตี เวรมณี อภิรียา
 อกรณํ อนชฺฌาปตฺติ เวลาอนตฺติกโม. อปิจ นิปฺปริยาเยน
 พฺรหฺมจริยํ วุจฺจติ อริโย อฏฺฐจฺจฺโค มคฺโค. เสยฺยถิํ. สมนฺมาทิกฺกุจิ
 สมนฺมาสงฺกปโป สมนฺมาวาจา สมนฺมากมฺมนโต สมนฺมาอาชีโว
 สมนฺมาวายาโม สมนฺมาสติ สมนฺมาสมาธิ. โย อิมินา อริเยน อฏฺฐจฺจฺโค
 มคฺเคน อุเปโต สมนฺเปโต อุปาคโต สมนฺปาคโต อุปนฺโน สมนฺปนฺโน
 สมนฺนาคโต, โส วุจฺจติ พฺรหฺมจริยา. ยถา จ ชเนน ‘ชนวาตี
 วุจฺจติ, โภเคน ‘ภอวาตี วุจฺจติ, ยเสน ‘ยสวาตี วุจฺจติ, สิปปेเน
 ‘สิปปวาตี วุจฺจติ, สีเสน ‘สีลวาตี วุจฺจติ, วิริเยน ‘วิริยาตี
 วุจฺจติ, ปญฺญาย ‘ปญฺญวาตี วุจฺจติ, วิชฺชาเย ‘วิชฺชาวาตี วุจฺจติ;
 เอวเมว โย อิมินา อริเยน อฏฺฐจฺจฺโค มคฺเคน อุเปโต สมนฺเปโต
 อุปาคโต สมนฺปาคโต อุปนฺโน สมนฺปนฺโน สมนฺนาคโต, โส
 วุจฺจติ พฺรหฺมจริยาตี กาเมสุ พฺรหฺมจริยา. **เมตฺเตยฺยาตี** ภควา
 ตํ พฺรหฺมณํ โคตฺเตน อาลปตี. ภควาตี คารวาทิวนเมตํ. ๔เปย
 สจฺฉิกา ปญฺญตฺติ ยทิํ ภควาตี เมตฺเตยฺยาตี ภควา.

วิตตณฺโห สทา สโตติ ตณฺหาตี รูปตณฺหา สทฺทตณฺหา
 คนฺธตณฺหา รสตณฺหา โผฏฺฐพฺพตณฺหา ฐมฺมตณฺหา. ยสฺเสสา
 ตณฺหา ปหีนา สมนฺจฉินฺนา วุปฺสนฺตา ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา
 ฌาณคฺคินา ททฺธมา, โส วุจฺจติ วิตตณฺโห จตฺตตณฺโห วนฺตตณฺโห
 มุตฺตตณฺโห ปหีนตณฺโห ปฏฺธินิสฺสฏฺฐจตณฺโห วิตฺตราโค จตฺตตราโค
 วนฺตตราโค มุตฺตตราโค ปหีนตราโค ปฏฺธินิสฺสฏฺฐจตราโค นิจฺจนาโต นิพฺพุโต
 สิตฺติภูโต ^{๑๒/๐๕}สุขปฏฺฐิสฺสเวทึ พฺรหฺมญฺเฏน อตฺตนา วิหริตี.

^๑ ฉ., เท. อยู่ ปาโจ น ทิสสติ.

สทาติ สทา สพฺพทา สพฺพกาลํ นิจุจกาลํ ฐวกาลํ สตตํ
 สมิตํ อพฺโพกิณฺณํ โปชานุโปชํ^๑ อุทกฺกมฺมิกชาตํ อวิจิ สนฺตติ
 สหิตํ^๒ ผุสิตํ ปุเรภตฺตํ ปจฺจภตฺตํ ปุริมยามํ มชฺฌิมยามํ ปจฺจิมยามํ
 กาเพ ชฺชุนฺเห วสุเส เหมนฺเต คิมฺเห ปุริเม วโยชนฺเช มชฺฌิมเ
 วโยชนฺเช ปจฺจิมเ วโยชนฺเช. **สโตติ** จตุหิ การณฺเห สโต: กาเย
 กายานุปสฺสนาสติปฺปฺจฺจํ ภาเวนฺโต^๓ สโต, เวทนาสุ เวทนานุปสฺสนา-
 สติปฺปฺจฺจํ ภาเวนฺโต^๓ สโต, จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสนาสติปฺปฺจฺจํ
 ภาเวนฺโต^๓ สโต, ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสนาสติปฺปฺจฺจํ ภาเวนฺโต^๓
 สโต, ฌเปยฺ โส วุจฺจติ สโตติ วิตตณฺโห สทา สโต.

สงฺขาย นิพฺพุโต ภิกฺขุติ สงฺขาติ^๑ ฌาณํ, ยา ปญฺญา
 ปชานฺนา วิจโย ฌเปยฺ อโมโห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ. **สงฺขายาติ**
 สงฺขาย ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิมฺุตํ กตฺวา
 ‘สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ สงฺขาย ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา
 วิภาวยิตฺวา วิมฺุตํ กตฺวา, ‘สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ ฌเปยฺ ‘สพฺเพ
 ฌมฺมา อนตฺตาติ ฌเปยฺ ‘อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาราติ ฌเปยฺ ‘ยงฺกิณฺจิ
 สมฺมุตฺตมมํ, สพฺพนตํ นิโรธฌมฺมนฺติ สงฺขาย ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา
 ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิมฺุตํ กตฺวา.

อถวา อนิจฺจโต สงฺขาย ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา
 วิภาวยิตฺวา วิมฺุตํ กตฺวา ทุกฺขโต ฌเปยฺ โรคโต ฌเปยฺ คณฺทโต
 ฌเปยฺ สลฺลโต ฌเปยฺ อนิสฺสรณโต สงฺขาย ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา
 ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิมฺุตํ กตฺวา. **นิพฺพุโตติ** ราคสฺส นิพฺพาปิตตฺตา

^{๑-๑} สฺยา. โปชานุโปชํ อวิจิ สมฺกสิหิตํ ฉ., เท. โปชานุโปชํ อุทกฺกมฺมิกชาตํ อวิจิสนฺตติสหิตํ
 ผุสิตํ, เอมฺมปริปิ.

^๒ สฺยา. -สติปฺปฺจฺจานนํ ภาวิตตฺตา

^๓ ฉ., เท. สงฺขา วุจฺจติ ฌาณํ

นิพฺพุโต, โทสสฺส นิพฺพาปิตตฺตา นิพฺพุโต, โมหสฺส นิพฺพาปิตตฺตา
 นิพฺพุโต, โกธสฺส ฯเปฯ อุปานาหสฺส ฯเปฯ มกฺขสฺส ฯเปฯ
 ปพาสสฺส ฯเปฯ อิสฺสาย ฯเปฯ มจฺฉริยสฺส ฯเปฯ มายาย ฯเปฯ
 สาเจยฺยสฺส ฯเปฯ ฌมฺภสฺส ฯเปฯ สารมฺภสฺส ฯเปฯ มานสฺส
 ฯเปฯ อติมานสฺส ฯเปฯ มทสฺส ฯเปฯ ปมาทสฺส ฯเปฯ
 สพฺพกิเลสํ ฯเปฯ สพฺพทุจฺจิตานํ ฯเปฯ สพฺพทรรณํ ฯเปฯ
 สพฺพปริพาหํ ฯเปฯ สพฺพสนฺตปาปํ ฯเปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ
 นิพฺพาปิตตฺตา นิพฺพุโต. ภิက္ขุติ สตฺตุนํ ฌมฺมานํ ภินฺนตฺตา ภิกฺขุ
 ฯเปฯ วุสิตฺวา ขีณฺปนฺนพฺภโว ส ภิက္ขุติ สงฺขาย นิพฺพุโต ภิกฺขุ.

ตสฺส โน สนฺติ อិณฺชิตาติ ตสฺสาติ อรหโต ขีณาสวสฺส.
 อิณฺชิตาติ^๑ ตณฺหิณฺชิตํ ทิฏฺฐิณฺชิตํ มานิณฺชิตํ กิเลสิณฺชิตํ กมฺมิณฺชิตํ.
 ตสฺสิเม อิณฺชิตา นตฺถิ น สนฺติ น สํวิขฺชนติ นฺปลพฺภนฺติ,
 ปหีนา สมฺมจฺฉินฺนา รูปสนฺตา ปฏฺวิปปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา
 ฌาณคฺคิณา ททฺธมาติ ตสฺส โน สนฺติ อิณฺชิตา. เตเนหา ภควา

“กาเมสุ พุรหฺมจฺริยา วิตตณฺโห สทา สโต
 สงฺขาย นิพฺพุโต ภิกฺขุ ตสฺส โน สนฺติ อิณฺชิตาติ.

[๑๑] โส อุนฺนตฺตมภิญฺญา มชฺฌเม มนฺตา น ลิมฺปติ,
 ตํ พุรฺรัมมิ ‘มหาปฺริโสติ โส อิทฺธิพฺพนิมจฺจคาติ.’^๒ (๓)

โส อุนฺนตฺตมภิญฺญา มชฺฌเม มนฺตา น ลิมฺปตีติ อนฺตาติ^๓
 ผสฺโส เอโก อนฺโต, ผสฺสสมฺมทโย ทฺติโย อนฺโต, ผสฺสนิโรชฺช มชฺฌเม;
 อตีตํ เอโก อนฺโต, อนาคตํ ทฺติโย อนฺโต, ปจฺจุปฺปนํ มชฺฌเม;
 สุขา เวทนา เอโก อนฺโต, ทุกฺขา เวทนา ทฺติโย อนฺโต, อทุกฺขมสุขา

^๑ หมายเหตุ 12/06/2566

^๑ สฺยา. อิณฺชิตา

^๒ สฺยา. เอตฺถ อํ คาคา น ทิสฺสติ, ทสมคาคายํ ปน ทิสฺสติ.

^๓ สฺยา. อนฺโตติ

เวทนา มชฺฌ; นามํ เอโก อนฺโต, รูปํ ทฺติโย อนฺโต, วิญฺญาณํ
มชฺฌ; จ อชฺฌตฺติกาณิ อายตนาณิ เอโก อนฺโต, จ พาหิราณิ
อายตนาณิ ทฺติโย อนฺโต, วิญฺญาณํ มชฺฌ; สกฺกาโย เอโก
อนฺโต, สกฺกายสมฺมทโย ทฺติโย อนฺโต, สกฺกายนิโรธ มชฺฌ. มนฺตา
วุจฺจติ ปญฺญา, ยา ปญฺญา ปชานนา ๔เปฯ อโมโห ฌมฺมวิจโย
สมฺมาทิฏฺฐิ. **เลปาติ** เทว เลปา: ตณฺหาเลโป จ ทิฏฺฐิเลโป จ.

กตโม ตณฺหาเลโป. ยาวตา ตณฺหาสงฺขาเตน สีมกตํ
มริยาทิกตํ^๑ โอธิกตํ ปริยนฺตํ^๒ ปรีคฺคหิตํ มมายิตํ ‘อิทํ มมํ,
เอตํ มมํ, เอตตํ มมํ, เอตตาวตา มมํ, มมํ รุปา สทฺทา คนฺธา
รสา โผฏฺฐพฺพา อตฺถธรรมา ปาปุรณา ทาสีทาสา อเชพกา
กุกฺกุฏสฺสุกรา หตฺถิควาสฺสวพฺวา เขตตํ วตฺถุ หิรณฺณํ สุวณฺณํ
คามนิกมราชธานีโย รณฺณญจ ชนฺปโท จ โกโส จ โกฏฺฐาคารญจ,
เกวลมฺปิ มหาปจฺวี ตณฺหาเวเสน มมายติ, ยาวตา อฏฺฐสฺต-
ตณฺหาวิปรีตํ,^๓ อยํ ตณฺหาเลโป.

กตโม ทิฏฺฐิเลโป. วิสตีวตฺถุกา สกฺกายทิฏฺฐิ, ทสวตฺถุกา
มิจฺจาทิฏฺฐิ, ทสวตฺถุกา อนฺตคฺคาคิภา ทิฏฺฐิ, ยา เอวรฺรุปา ทิฏฺฐิ
ทิฏฺฐิคตํ ทิฏฺฐิคหนํ ทิฏฺฐิกนฺตาโร ทิฏฺฐิวิสุกાયิกํ ทิฏฺฐิวิปฺพนฺทิตํ
ทิฏฺฐิสณฺโณชนํ คาคาโห ปฏฺฐิคาคาโห อภินิเวโส ปรามาโส กุมฺมคฺโค
มิจฺจापโถ มิจฺจตตํ ติตฺถายตนํ วิปรีเยสคฺคาโห^๔ วิปรีตคฺคาโห
วิปลาสคฺคาโห มิจฺจาคาคาโห อยาถาวกสฺสมี ‘ยาถาวกนฺติ คาคาโห,
ยาวตา ทฺวาสนฺนํ ทิฏฺฐิคตานิ, อยํ ทิฏฺฐิเลโป.

^๑ จ., เท. ๑๒/๐๖/๒๕๖๖ น ทิสฺสติ.

^๓ จ., เท. อฏฺฐสฺตตณฺหาวิจฺจิตํ

^๒ จ., เท. ปริยนฺตกรํ

^๔ จ., เท. วิปรียาสคฺคาโห, เอวฺมฺปรีปิ.

โส อุนฺตมภิกฺขุณฺณาย มชฺฌเม มนฺตา น ลิมฺปตีติ โส อุกฺโก จ
อนฺเต มชฺฌณฺณจ มนฺตาย อภิกฺขุณฺณาย ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา
วิภาวยิตฺวา วิญฺจํ กตฺวา น ลิมฺปตี^๑ น สลิมฺปตี^๒ นฺหฺปลิมฺปตี,
อลิตฺโต อสลิตฺโต^๓ อนฺหฺปลิตฺโต นิกฺขนฺโต นิสฺสณฺนุจ วิปฺปมฺตฺโต
วิสยฺตฺโต วิมฺริยาทิกเตน เจตฺสา วิหฺรตีติ โส อุนฺตมภิกฺขุณฺณาย
มชฺฌเม มนฺตา น ลิมฺปตี.

ตํ พุรฺรัมมิ มหาปฺริโสติ 'มหาปฺริโส อคฺคปฺริโส เสฏฺฐปฺริโส
วิเสฏฺฐปฺริโส ปาโมกฺขปฺริโส อุตฺตมปฺริโส ปวฺรปฺริโสติ^๔ ตํ พุรฺรัมมิ ตํ
กถมิ ตํ^๕ มณฺณามิ ตํ ภณฺนามิ ตํ ทิเปมิ^๖ ตํ โวหาเรมิ."^๗

อายุสฺมา สารีปฺตฺโต ภควนฺตํ เอตทฺโวจ 'มหาปฺริโสติ^๘
ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตฺตา นฺ โข ภนฺเต มหาปฺริโส โหตีติ.
วิมุตฺตจิตฺตตฺตา ขวาทํ สารีปฺตฺต 'มหาปฺริโสติ วทามิ, อวิมุตฺต-
จิตฺตตฺตา^๙ โน มหาปฺริโสติ วทามิ.

กถณฺจ สารีปฺตฺต วิมุตฺตจิตฺโต โหติ. อิทฺ สารีปฺตฺต ภิกฺขุ
อชฺฌตฺตํ กายเ กายานุปฺสฺสี วิหฺรติ อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา
วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ, ตสฺส กายเ กายานุปฺสฺสีโน
วิหฺรโต จิตฺตํ วิรชฺชติ วิมฺจฺจติ อนฺุปาทาย อาสเวหิ, เวทนาสุ
ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ฃมฺเมสุ ฃมฺมานุปฺสฺสี วิหฺรติ อาตปฺปี
สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ, ตสฺส ฃมฺเมสุ
ฃมฺมานุปฺสฺสีโน วิหฺรโต จิตฺตํ วิรชฺชติ วิมฺจฺจติ อนฺุปาทาย

^๑ ฉ., เท. น ปลิมฺปติ, เอมฺปฺริปิ.

^๒ สยา. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๓ ฉ., เท. ๑๒/๐๑๕๖๖ อัย ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๔ ฉ., เท. โวหฺรามิ

^๕ สยา. อวิมุตฺตจิตฺตตฺตา

^๖ สยา. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๗ ฉ., เท. ปวฺรปฺริโส

^๘ สยา. ปสฺสามิ

^๙ ฉ., เท. มหาปฺริโส มหาปฺริโสติ

อาสเวหิ; เอวํ โข สาริปุตฺต ภิกฺขุ วิมุตฺตจิตฺโต โหติ,^๑ วิมุตฺต-
จิตฺตตฺตา ขวาทํ สาริปุตฺต 'มหาปริสฺสตี วทามิ อวิมุตฺตจิตฺตตฺตา
โน 'มหาปริสฺสตี วทามิตฺติ ตํ พุรฺรัมมิ 'มหาปริสฺสตี.

โส อธิ สัพพนิมมจฺจคาคิ สัพพนํ วุจฺจติ ตณฺหา, โย ราโค
สाराโค ๕เป๕ อภิชฺฌา โลภो อกุสลมฺมลํ. ยสฺเสสา สัพพนํ
ตณฺหา ปหีนา สมฺมจฺฉินฺนา รูปสนฺตา ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธา อภัพฺพุปฺปตฺติกา
ฌาณคฺคิณา ททฺธมา, โส สัพพนํ ตณฺหํ อจฺจคา อุปจฺจคา
อติกฺกนฺโต สมตฺกิกนฺโต วิตฺตวตฺโตติ โส อธิ สัพพนิมมจฺจคา.
เตนาห ภควา

“โส อฏฺฐนฺตมภิญฺญาเย
มชฺฌเม มนฺตา น ลิมฺปติ
ตํ พุรฺรัมมิ 'มหาปริสฺสตี
โส อธิ สัพพนิมมจฺจคาคิ.

สท คาทาปริโยสํนา เตน^๒ พุราหุมนฺเนน สทฺธิ อেকจฺจนฺทา
เอกปฺปโยคา เอกาธิปฺปายา เอกวาสนวาสิตา, เตสํ อนฺเนกปาณสทฺสสํ
วิรัชํ วิตมลํ ฐมฺมจกฺขุ อุตฺปาที “ยงฺกิญฺจิ สมฺมทฺยธมฺมํ, สัพพนํ ตํ
นิโรธธมฺมมฺหิตํ; ตสฺส จ^๓ พุราหุมนฺสสฺส อนฺนปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ
วิมฺมจฺจิ. สท อรหตฺตปฺปตฺตา อชินฺชฎฺฐาวากจฺริทณฺทกมณฺทลฺลเกสา จ
มสฺส จ อนฺตรหิตา. ภณฺฑกาสายวตฺถวสโน สงฺฆาฏฺฐิปฺตตจฺจิวรรโ
อนวตฺถปฏฺฐิปฺตติยา ปณฺชลิโก ภควนฺตํ นมสฺสमानโน นิสินฺโน โหติ
“สตฺถา เม ภนฺเต ภควา, สาวโกหมสมฺมิตฺติ.

ทฺติโย ติสฺสเมตฺเตยฺยมาณวปฺปหานิทฺตปาฬิ.

^๑ สฺยา. อโย ปาโง น ทิสฺสตี.

^๒ ฉ., เท. เย เต

^๓ ฉ., เท. จสทฺโท น ทิสฺสตี.

กมฺมานํ สมุททาย. โมโห นิทานํ กมฺมานํ สมุททาย. น ภิกฺขเว
 โลภเชน กมฺเมน โทสเชน กมฺเมน โมหเชน กมฺเมน เทวา
 ปญฺญายนฺติ, มนุสฺสา ปญฺญายนฺติ, ยา วา ปนญฺญาปิ กาจิ
 สุกฺคตฺติโย. อถ โข ภิกฺขเว โลภเชน กมฺเมน โทสเชน กมฺเมน
 โมหเชน กมฺเมน นีรโย ปญฺญายติ, ตีรจฺฉานโยนิ ปญฺญายติ,
 ปิตฺติวิสโย ปญฺญายติ, ยา วา ปนญฺญาปิ กาจิ ทฺวคฺคตฺติโย. นีรเย
 ตีรจฺฉานโยนิ^๑ ปิตฺติวิสเย อตฺตภาววาณิพฺพตฺติยา อิมานิ ตีณิ
 อกุสลมฺูลานีติ ภควา ชานาติ ปสฺสตี. เอวมฺปิ ภควา มฺูลทสฺสาวิ
 ๔เป๔ สมุทททสฺสาวิ.

ตีณิ กุสลมฺูลานิ: อโลภโก กุสลมฺูลํ, อโทโส กุสลมฺูลํ,
 อโมโห กุสลมฺูลํ.

วุตฺตญฺเหตํ ภควตา ตีณิมานิ ๔เป๔ น ภิกฺขเว อโลภเชน
 กมฺเมน อโทสเชน กมฺเมน อโมหเชน กมฺเมน นีรโย ปญฺญายติ,
 ตีรจฺฉานโยนิ ปญฺญายติ, ปิตฺติวิสโย ปญฺญายติ, ยา วา ปนญฺญาปิ
 กาจิ ทฺวคฺคตฺติโย. อถ โข ภิกฺขเว อโลภเชน กมฺเมน อโทสเชน
 กมฺเมน อโมหเชน กมฺเมน เทวา ปญฺญายนฺติ, มนุสฺสา ปญฺญายนฺติ,
 ยา วา ปนญฺญาปิ กาจิ สุกฺคตฺติโย. เทเว จ มนุสฺเส จ
 อตฺตภาววาณิพฺพตฺติยา อิมานิ ตีณิ กุสลมฺูลานีติ ภควา ชานาติ
 ปสฺสตี. เอวมฺปิ ภควา มฺูลทสฺสาวิ ๔เป๔ สมุทททสฺสาวิ.

วุตฺตญฺเหตํ ภควตา เย เกจิ ภิกฺขเว ฐมฺมา อกุสลา
 อกุสลภาคิยา อกุสลปฏิกขา, สพฺเพ เต อวิชฺชามฺูลกา อวิชฺชาสโมสฺรณา,
 อวิชฺชาสมุคฺฆาตา สพฺเพ เต สมุคฺฆาตํ คจฺฉนฺตีติ ภควา ชานาติ
 ปสฺสตี. เอวมฺปิ ภควา มฺูลทสฺสาวิ ๔เป๔ สมุทททสฺสาวิ.

หมดอายุ 12/06/2566

^๑ ฉ.,เท. ตีรจฺฉานโยนินา

วุตฺตณฺเหตํ ภควตา เย เกจิ ภิกฺขเว ฐมฺมา กุสลา
กุสลาภิกฺขา กุสลาภิกฺขา, สพฺเพ เต อปฺปมาทมูลกา อปฺปมาท-
สโมสฺรณา, อปฺปมาโท เตสํ ฐมฺมานํ อคฺคณฺกขายตีติ ภควา
ชานาติ ปสฺสติ. เอวมปิ ภควา มุลทสฺสาวิ ๕เปฯ สมุทฺยทสฺสาวิ.

อถวา ภควา ชานาติ ปสฺสติ “อวิชฺชา มฺลํ สงฺขารานํ,
สงฺขารา มฺลํ วิญฺญาณสฺส, วิญฺญาณํ มฺลํ นามรูปสฺส, นามรูปํ
มฺลํ สพฺยาตณสฺส, สพฺยาตณํ มฺลํ ผสฺสสฺส, ผสฺโส มฺลํ เวทนาย,
เวทนา มฺลํ ตณฺหา, ตณฺหา มฺลํ อุปาทานสฺส, อุปาทานํ มฺลํ
ภาวสฺส, ภโว มฺลํ ชาตียา, ชาติ มฺลํ ชรามรณสฺสาติ ภควา
ชานาติ ปสฺสติ. เอวมปิ ภควา มุลทสฺสาวิ ๕เปฯ สมุทฺยทสฺสาวิ.

อถวา^๑ ภควา ชานาติ ปสฺสติ “จกฺขุ มฺลํ จกฺขุโรคานํ,
โสตํ มฺลํ โสตรอคานํ, ฆานํ มฺลํ ฆานโรคานํ, ชิวฺหา มฺลํ
ชิวฺหารอคานํ, กาโย มฺลํ กายโรคานํ, มโน มฺลํ เจตสิกานํ
ทุกฺขานนฺติ”^๒ ภควา ชานาติ ปสฺสติ. เอวมปิ ภควา มุลทสฺสาวิ
เหตุทสฺสาวิ นิทานทสฺสาวิ สมุทฺยทสฺสาวิ สมุทฺยจฺานทสฺสาวิ
อาหฺารทสฺสาวิ อารมฺมณทสฺสาวิ ปจฺจยทสฺสาวิ สมุทฺยทสฺสาวิติ
อเนชํ มุลทสฺสาวิ.”^๓

อิจฺจายสฺมา ปุณฺณโกติ อิจฺจาติ ปทสนฺธิ. อายสฺมาติ
ปิยวจนํ. ปุณฺณโกติ ตสฺส พุราหฺมณสฺส นามํ.

^{๑-๒} สฺยา. วุตฺตณฺเหตํ ภควตา “เย เกจิ ภิกฺขเว ฐมฺมา อกุสลา อกุสลาภิกฺขา
อกุสลาภิกฺขา, สพฺเพ เต อวิชฺชามูลกา อวิชฺชาสทฺมสฺรณา อวิชฺชาสมุคฺฆาตา สพฺเพ เต
สมุคฺฆาตา คจฺฉนฺตีติ ภควา ชานาติ ปสฺสติ.

^๓ ฉ., เท. มุลทสฺสาวิ

อตุถิ ปญฺเหน อากมฺหติ ปญฺเหน^๑ อตุถิโก อากโตมฺหิ
 ปญฺหิ ปุจฺจิตฺตกาโม อากโตมฺหิ ปญฺหิ โสตุกามา อากโตมฺหิติ^๒
 เอวมฺปิ อตุถิ ปญฺเหน อากมฺ. อถวา ปญฺหตฺติกานํ ปญฺหิ
 ปุจฺจิตฺตกามานํ ปญฺหิ โสตุกามานํ อากมฺ^๓ อภิกฺกมฺนํ อุปสงฺกมฺนํ
 ปยิริปาสนํ อตุถิตฺติ เอวมฺปิ อตุถิ ปญฺเหน อากมฺ. อถวา
 ปญฺหาคโม ตฺยฺหํ อตุถิ, ตฺวมฺปิ ปหุ วิสวํ อลฺมตฺโต มยา
 ปุจฺจิตฺ^๔ กเถตุํ วิสขฺเชตุํ สนฺทสฺเสตุํ^๕ ภณฺติณฺตํ^๖ เอวมฺปิ อตุถิ
 ปญฺเหน อากมฺ.

กิ นิสฺสิตา อิตฺโย มนุชาติ กิ นิสฺสิตาติ^๗ กิ นิสฺสิตา
 อาสิตา อลฺลิสฺสา อุปคตา อชฺโฆสิตา อธิมุตฺตา. อิตฺโยติ อีสนามกา,
 เย เกจิ อีสิปฺพพฺพชฺชํ ปพฺพชิตา อาชีวกา นิคฺคณฺธา ชฎิลา
 ตาปสา. มนุชาติ มนุสฺสา วุจฺจณฺตํ^๘ กิ นิสฺสิตา อิตฺโย มนุชา.

ขตฺติยา พุราหุมนฺนา เทวตานนฺติ ขตฺติยาติ เย เกจิ
 ขตฺติยชาติกา. พุราหุมนฺนาติ เย เกจิ โภวาติกา. เทวตานนฺติ
 อาชีวกสวากานํ อาชีวกา เทวตา, นิคฺคณฺธสวากานํ นิคฺคณฺธา
 เทวตา, ชฎิลสวากานํ ชฎิลา เทวตา, ปริพฺพาชกสวากานํ
 ปริพฺพาชกา เทวตา, อวรุทฺธกสวากานํ^๙ อวรุทฺธกา^{๑๐} เทวตา,
 หตฺถิวดิกานํ หตฺถิ เทวตา, อสฺสวตฺติกานํ อสฺสา เทวตา, โควตฺติกานํ
 คาโว เทวตา, กุกฺกุรวตฺติกานํ กุกฺกุรา เทวตา, กากวตฺติกานํ กากา
 เทวตา, วาสุเทวตฺติกานํ วาสุเทโว เทวตา, พลเทวตฺติกานํ พลเทโว

^{๑-๓} สฺยา. ปญฺหตฺติกมฺหา อากตา ปญฺหิ ปุจฺจิตฺตกามมฺหา อากตา ปญฺหิ โสตุกามา
 อากตมฺหาติ^๒ เอวมฺปิ. ^๒ ฉ., เท. อากมฺ.

^๓ สฺยา. ปุจฺจิตฺ^๔ ^{๔-๕} ฉ., เท. วสฺสเสตํ ภารณฺติ

^๕ ฉ., เท. อัย ปาโง น ทิสฺสติ. ^{๖-๗} ฉ., เท. อวิรุทฺธสวากานํ อวิรุทฺธกา

เทวตา, ปุณณภททวติกานํ ปุณณภทโท เทวตา, มณิภททวติกานํ
มณิภทโท เทวตา, อคฺคิวดิกานํ อคฺคิ เทวตา, นาควติกานํ
นาคา เทวตา, สุปฺปนฺนวติกานํ สุปฺปณฺนา เทวตา, ยกฺขวติกานํ
ยกฺขา เทวตา, อสฺสรวติกานํ อสฺสรา เทวตา, คณฺฐพฺพวติกานํ
คณฺฐพฺพา เทวตา, มหाराชวติกานํ มหाराชา^๑ เทวตา,
จหนฺทวติกานํ จนฺโท เทวตา, สฺริยวติกานํ สฺริโย^๒ เทวตา,
อินฺทวติกานํ อินฺโท เทวตา, พุรหฺมวติกานํ พุรหฺมา เทวตา,
เทววติกานํ เทวา^๓ เทวตา, ทิสาวติกานํ ทิสา เทวตา, เย เยสํ
ทกฺขิณฺเอยฺยา, เต เตสํ เทวตาติ ขตฺติยา พุราหฺมณา^๔ เทวตานํ.

ยณฺณมกปฺปิตฺถ ปุณฺณ โลเกติ ยณฺโณ^๕ วุจฺจติ เทยฺยธมฺโม
จีวรปิตฺทปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ อนนฺํ ปานํ วตฺถํ
ยานํ มาลาคนฺธํ วิเลปนํ^๖ เสยฺยาวสถํ ปทีเปยฺยํ.^๗ **ยณฺณมกปฺปิตฺถติ**
เยปิ ยณฺณํ เอสนฺติ คเวสนฺติ ปริเยสนฺติ จีวรปิตฺทปาตเสนาสน-
คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ อนนฺํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธํ
วิเลปนํ เสยฺยาวสถํ ปทีเปยฺยํ, เตปิ ยณฺณํ กปฺเปนฺติ. เยปิ ยณฺณํ
อภิสงฺขโรนฺติ จีวรปิตฺทปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ อนนฺํ
ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธํ วิเลปนํ เสยฺยาวสถํ ปทีเปยฺยํ, เตปิ
ยณฺณํ กปฺเปนฺติ. เยปิ ยณฺณํ เทนฺติ ยชนฺติ ปริจฺจชนฺติ
จีวรปิตฺทปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ อนนฺํ ปานํ วตฺถํ
ยานํ มาลาคนฺธํ วิเลปนํ เสยฺยาวสถํ ปทีเปยฺยํ, เตปิ ยณฺณํ
กปฺเปนฺติ. **ปฺปฺปติ** ยณฺณา วา เอเต ปุณฺณ, ยณฺณยชกา^๘ วา เอเต ปุณฺณ,

^๑ ฉ., เท. มหाराชาโน

^๒ ฉ., เท. เทโว

^๓ หมดอายุ 12/06/2566

^๔ ฉ., เท. ยณฺณ

^๕ ฉ., เท. เสยฺยาวสถปทีเปยฺยํ, เอวฺมุปริปิ.

^๖ ฉ., เท. สฺริยวติกานํ สฺริโย, เอวฺมุปริปิ.

^๗ ฉ., เท. ขตฺติยพุราหฺมณา

^๘ ฉ., เท. มาลาคนฺธวิเลปนํ, เอวฺมุปริปิ.

^๙ ฉ., เท. ยณฺณยชกา, เอวฺมุปริปิ.

ทกฺขิณฺเอยยา วา เอเต ปุณฺณ. กถิ ยณฺณา วา เอเต ปุณฺณ. เอเต^๑
 ยณฺณา ปุณฺณ^๒ จีวรปิณฺฑิตปาตเสนาสนคิลานปัจจุยเมสชฺชปริกฺขารธา
 อนุํ ปาณํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธํ วิเลปนํ เสยฺยาวสถํ ปทีเปยฺยํ,
 เอรํ ยณฺณา วา เอเต ปุณฺณ.

กถิ ยณฺณยชกา วา เอเต ปุณฺณ. [๒] เอเต ยณฺณยชกา
 ปุณฺณ^๓ ขตฺติยา จ พุราหฺมณา จ เวสฺสา จ สุทฺทา จ คหฺนฺจา จ
 ปพฺพชิตา จ เทวา จ มนุสฺสา จ, เอรํ ยณฺณยชกา วา เอเต ปุณฺณ.^๔

กถิ ทกฺขิณฺเอยยา วา เอเต ปุณฺณ. [๒] เอเต ทกฺขิณฺเอยยา
 ปุณฺณ สมณพุราหฺมณา ยาจกวงฺนิพฺพกสาวกา,^๕ เอรํ ทกฺขิณฺเอยยา วา
 เอเต ปุณฺณ. อิทฺ โลเกติ มนุสฺสโลเกติ ยณฺณมกปฺปัสสุ ปุณฺณ โลเก.

ปฺจุณามิ ตํ ภควา พุทฺธา เม ตนฺติ ปฺจุณาคิ ติสฺโส ปฺจุณา:
 อทฺธิจฺจโชตนา ปฺจุณา, ทิฏฺฐสํสฺสนฺทนา ปฺจุณา, วิมตฺติจฺเจตนา ปฺจุณา.

กตมา อทฺธิจฺจโชตนา ปฺจุณา. ปกตฺติยา ลกฺขณํ อณฺาตํ^๖
 โหติ อทฺธิจฺจํ อตฺถลิตํ อตฺถีริตํ อวิภาวิทํ อวิภุตํ, ตสฺส ฌานาย
 ทสฺสนาย ตฺถนายน ตีรณาย วิภาวนตฺถาย วิภุตตฺถาย ปณฺหิ
 ปฺจุณติ, อยํ อทฺธิจฺจโชตนา ปฺจุณา.

กตมา ทิฏฺฐสํสฺสนฺทนา ปฺจุณา. ปกตฺติยา ลกฺขณํ ณาตํ^๗
 โหติ ทิฏฺฐจํ ตฺถลิตํ ตีริตํ วิภาวิทํ วิภุตํ, อณฺเวยหิ ปณฺทิตฺเตหิ สทฺธี
 สํสฺสนฺทนตฺถาย ปณฺหิ ปฺจุณติ, อยํ ทิฏฺฐสํสฺสนฺทนา ปฺจุณา.

กตมา วิมตฺติจฺเจตนา ปฺจุณา. ปกตฺติยา สํสยํ ปกฺขนฺโน^๘
 โหติ วิมตฺติ^๙ ปกฺขนฺโน^{๑๐} เทวพฺพหฺกชาโต “เอรํ นุ โข, น นุ โข,

^{๑-๒} ฉ., เท. พหุกัน เอเต ยณฺณา

^๓ ฉ., เท. อยํ ปาโง น ทิสฺสติ.

^๔ ฉ., เท. อณฺาตํ

^{๕-๗} ฉ., เท. วิมตฺติปกฺขนฺโน

^๘ ฉ., เท. พหุกา

^๙ ฉ., เท. กปณฺทิตฺตกวงฺนิพฺพกยจกา

^{๑๐} ฉ., เท. สํสยปกฺขนฺโน

กิณฺณุ โข, กถํ นุ โขติ โส วิมตฺติเจตฺตนา ตถาย ปณฺหํ ปุจฺจติ, อयํ
วิมตฺติเจตฺตนา ปุจฺจา. อีมา ติสฺโส ปุจฺจา.

อปฺราปี ติสฺโส ปุจฺจา: มนุสฺสปุจฺจา อมนุสฺสปุจฺจา
นิมฺมิตฺตปุจฺจา.

กตมา มนุสฺสปุจฺจา. มนุสฺสา พุทฺธํ ภควนฺตํ อุตฺตมํ กิตฺวา
ปณฺหํ^๑ ปุจฺจนฺติ, ภิกฺขุ ปุจฺจนฺติ, ภิกฺขุณิโย ปุจฺจนฺติ, อุตฺตมา
ปุจฺจนฺติ, อุตฺตมาภิกฺขุ ปุจฺจนฺติ, ราชาโน ปุจฺจนฺติ, ขตฺติยา
ปุจฺจนฺติ, พุราหฺมณา ปุจฺจนฺติ, เวสฺสา ปุจฺจนฺติ, สุทฺธา ปุจฺจนฺติ,
คหฺนฺจา ปุจฺจนฺติ, ปพฺพชิตา ปุจฺจนฺติ, อยํ มนุสฺสปุจฺจา.

กตมา อมนุสฺสปุจฺจา. อมนุสฺสา พุทฺธํ ภควนฺตํ
อุตฺตมํ กิตฺวา ปณฺหํ ปุจฺจนฺติ, นาคา ปุจฺจนฺติ, สฺปนฺณา ปุจฺจนฺติ,
ยฺกฺขา ปุจฺจนฺติ, อสุรา ปุจฺจนฺติ, คณฺธพฺพา ปุจฺจนฺติ, มหाराชาโน
ปุจฺจนฺติ, อิทฺธา ปุจฺจนฺติ, พุรหฺมานโน ปุจฺจนฺติ, เทวตาโย
ปุจฺจนฺติ, อยํ อมนุสฺสปุจฺจา.

กตมา นิมฺมิตฺตปุจฺจา. ยํ ภควา รูปี อภินิมฺมิณาติ มโนมยํ
สพฺพํ กปฺปจฺจํ อหีนินฺทริยํ, โส นิมฺมิโต พุทฺธํ ภควนฺตํ
อุตฺตมํ กิตฺวา ปณฺหํ ปุจฺจติ, ภควา วิสขฺเชติ, อยํ นิมฺมิตฺตปุจฺจา.
อีมา ติสฺโส ปุจฺจา.

อปฺราปี ติสฺโส ปุจฺจา: อตฺตตฺตปุจฺจา ปฺรตฺตปุจฺจา
อฺภยตฺตปุจฺจา.

อปฺราปี ติสฺโส ปุจฺจา: ทิฏฺฐมฺมิกตฺตปุจฺจา สมฺปฺรายิกตฺต-
ปุจฺจา ปฺรมตฺตปุจฺจา.

อปราปี ติสฺโส ปุจฉา: อนวชฺชตถปุจฉา นิกฺกิลเสตถปุจฉา
โวทานตถปุจฉา.

อปราปี ติสฺโส ปุจฉา: อตีตปุจฉา อนาคตปุจฉา
ปัจจุปปนฺนปุจฉา.

อปราปี ติสฺโส ปุจฉา: อชฺฌตตปุจฉา พหิทฺฐาปุจฉา
อชฺฌตตพหิทฺฐาปุจฉา.

อปราปี ติสฺโส ปุจฉา: กุสลปุจฉา อกุสลปุจฉา
อพฺยาगतปุจฉา.

อปราปี ติสฺโส ปุจฉา: ขนฺธปุจฉา ธาตุปุจฉา อายตนปุจฉา.

อปราปี ติสฺโส ปุจฉา: สติปฏฺฐานปุจฉา สมมปฺปชานปุจฉา
อิทฺธิปาทปุจฉา.

อปราปี ติสฺโส ปุจฉา: อินฺทฺริยปุจฉา พละปุจฉา
โพชฌงฺคปุจฉา.

อปราปี ติสฺโส ปุจฉา: มคฺคปุจฉา ผลปุจฉา นิพฺพานปุจฉา.

ปุจฉามิ **ตนฺติ** ตํ ปุจฉามิ ตํ ยาจามิ ตํ อชฺฌเณสํ ตํ
ปสาเทมิ ตํ “กถสฺส” เมติ ปุจฉามิ ตํ. **ภควาติ** การวาทิวนเมตํ
ฯเปฯ สจฺจิกา ปณฺณตฺติ, ยทิทํ ภควาติ. **พฺรหฺมิ** **เม** **ตนฺติ** พฺรหฺมิ
อาจิกฺขาหิ เทเสหิ ปณฺณเปหิ ปฏฺฐเปหิ วิวราหิ วิภชาหิ
อุตฺตานิโกโรหิ ปกาเสหิติ ปุจฉามิ ตํ ภควา พฺรหฺมิ เม ตํ. เตนาห
โส พฺรหฺมโน

“อเนชํ มฺลทสฺสาวิ (อิจฺจา ยสฺมา ปุณฺณโก)

อตุถิ ปณฺเหเน อากมํ

กี นิสฺสิตา อิสโย มนุชา
 ขตฺติยา พุราหุมนฺนา เทวตานํ
 ยญฺญมกปปีสุ ปุณฺณ โลเก
 ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุรุหิ เม ตนฺติ.

[๑๓] เย เกจิเม อิสโย มนุชา (ปุณณกาติ ภควา)
 ขตฺติยา พุราหุมนฺนา เทวตานํ
 ยญฺญมกปปีสุ ปุณฺณ โลเก
 อาสีสมานา^๑ ปุณฺณก อิตฺถตํ^๒
 ชรํ ลิตา ยญฺญมกปปีสุ.

เย เกจิเม อิสโย มนุชาติ เย เกจิเมติ^๓ สพฺเพน สพฺพํ
 สพฺพธา สพฺพํ อเสสํ นิสฺเสสํ, ปรียาทายวจนเมตํ 'เย เกจิเมติ.
 อิสโยติ อีสินามกา, เย เกจิ อีสิปพพชฺชํ ปพฺพชิตา อาชีวกา
 นิคฺคณฺธา ชฎิลา ตาปสา. มนุชาติ มนุสฺสา 'วุจฺจนฺตีสติ เย เกจิเม
 อิสโย มนุชา. ปุณฺณกาติ ภควา ตํ พุราหุมนํ นามเนน อาลปติ.
 ภควาติ คารวาทิวจนเมตํ ๔เปยฺย สจฺฉิกา ปญฺญตฺติ, ยทิกํ ภควาติ
 ปุณฺณกาติ ภควา.

ขตฺติยา พุราหุมนฺนา เทวตานนฺติ ขตฺติยาติ เย เกจิ
 ขตฺติยชาติกา. พุราหุมนฺนาติ เย เกจิ โภวาทิกา. เทวตานนฺติ
 อาชีวกสาวกานํ อาชีวกา เทวตา, ๔เปยฺย ทิสาวติกานํ ทิสา
 เทวตา, เย เยสํ ทกฺขิณฺเอยฺยา, เต เตสํ เทวตาติ ขตฺติยา
 พุราหุมนฺนา เทวตานํ.

ยถมกปปีสุ ปุณฺณ โลเกติ ยถมโณ วุจฺจติ เทยฺยธมฺโม
 จีวรปิณฑปาตเสนาสนคิลานปัจจยเภสชฺชปริกขาริ อนฺนํ ปาณํ วตฺถํ
 ยานํ มาลาคนฺธํ วิเลปนํ เสยฺยยาวสถํ ปทีเปยฺยํ. **ยถมกปปีสุติ**
 เปปิ ยถมํ เอสนฺติ คเวสนฺติ ปริเยสนฺติ จีวรปิณฑปาตเสนาสน-
 คิลานปัจจยเภสชฺชปริกขาริ อนฺนํ ปาณํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธํ
 วิเลปนํ เสยฺยยาวสถํ ปทีเปยฺยํ, เตปิ ยถมํ กปฺเปนฺติ. **ปุณฺณติ**
 ยถมฺวา วา เอเต ปุณฺณ, ยถมฺวา วา เอเต ปุณฺณ ๔เปฯ เอวํ
 ทกฺขิณฺเญยฺยา วา เอเต ปุณฺณ. **อิธ โลเกติ** มนุสฺสโลเกติ ยถมกปปีสุ
 ปุณฺณ โลเก.

อาสีสมานา ปุณฺณก อิตฺถตฺนฺติ อาสีสมานาติ รูปปฏฺิลาภํ
 อาสีสมานา สทฺทปฏฺิลาภํ อาสีสมานา คนฺธปฏฺิลาภํ อาสีสมานา
 รสปฏฺิลาภํ อาสีสมานา โผฏฺจพฺพปฏฺิลาภํ อาสีสมานา ปุตฺตปฏฺิลาภํ
 อาสีสมานา ทารปฏฺิลาภํ อาสีสมานา ธนปฏฺิลาภํ อาสีสมานา
 ยสฺปฏฺิลาภํ อาสีสมานา อิศฺสริยปฏฺิลาภํ อาสีสมานา
 ขตฺติยมหาสาลกฺกุเล อตฺตภาวปฏฺิลาภํ อาสีสมานา พุราหฺมณ-
 มหาสาลกฺกุเล อตฺตภาวปฏฺิลาภํ อาสีสมานา คหปติมหาสาลกฺกุเล
 อตฺตภาวปฏฺิลาภํ อาสีสมานา จาตุมฺมหาราชีกฺกุ เทเวสฺสุ
 อตฺตภาวปฏฺิลาภํ อาสีสมานา ตาวตฺติสฺส เทเวสฺสุ ๔เปฯ ยामฺสฺสุ
 เทเวสฺสุ ๔เปฯ ตฺสึเตสฺสุ เทเวสฺสุ ๔เปฯ นิมฺมานรตฺติสฺสุ เทเวสฺสุ ๔เปฯ
 ปรมิยิตวสวตฺติสฺสุ เทเวสฺสุ ๔เปฯ พุรหฺมกายิกฺกุ เทเวสฺสุ
 อตฺตภาวปฏฺิลาภํ อาสีสมานา อิจฺจมานา^๑ สาทฺธิยมานา ปตฺถยมานา
 ปิทยมานา อภิชปฺปมานาติ อาสีสมานา.

หมดอายุ 12/06/2566

^๑ ฉ.,เท. อิจฺจยมานา, เอวฺมปริปิ.

ปุณณก อิตฺถตฺตํ เอตฺถ อตฺตภาวาวินิพฺพตฺตี อาสีสฺमानา
 เอตฺถ ขตฺติยมหาสาลกฺกุเล อตฺตภาวาวินิพฺพตฺตี อาสีสฺमानา เอตฺถ
 พุราหฺมณฺมหาสาลกฺกุเล อตฺตภาวาวินิพฺพตฺตี อาสีสฺमानา เอตฺถ
 คหปติมหาสาลกฺกุเล อตฺตภาวาวินิพฺพตฺตี อาสีสฺमानา เอตฺถ
 จาตุมฺมหาราชิกฺเกสุ เทเวสุ อตฺตภาวาวินิพฺพตฺตี อาสีสฺमानา เอตฺถ
 ตาวตฺตีเสสุ เทเวสุ ๔เปยฺย เอตฺถ ยาเมสุ เทเวสุ ๔เปยฺย เอตฺถ
 ตุสสิเตสุ เทเวสุ ๔เปยฺย เอตฺถ นิมฺมานรตฺตีสุ เทเวสุ ๔เปยฺย เอตฺถ
 ปรมิํมิตวสวตฺตีสุ เทเวสุ ๔เปยฺย เอตฺถ พุรหฺมกายิกฺเกสุ เทเวสุ
 อตฺตภาวาวินิพฺพตฺตี อาสีสฺमानา อิจฺจฺมานา สาทียฺมานา ปตฺถยฺมานา
 ปิทยฺมานา อภิขปฺปมานาติ อาสีสฺमानา ปุณณก อิตฺถตฺตํ.

ขรํ สิตา ยณฺณมกปฺปยีสฺสูติ **ขรํ^๑ สิตาติ^๒** **ขรานิสฺสิตา^๓**
 พุยาธินิสฺสิตา มรณนิสฺสิตา โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสนิสฺสิตา,
 เทวเต^๔ ชาตินิสฺสิตาย เทวเต ชาตินิสฺสิตา วา, เทวเต ขรนิสฺสิตาย
 เทวเต ขรนิสฺสิตา วา, เทวเต พุยาธินิสฺสิตาย เทวเต พุยาธินิสฺสิตา
 วา, เทวเต มรณนิสฺสิตาย เทวเต มรณนิสฺสิตา วา, เทวเต
 โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสนิสฺสิตาย เทวเต โสภปริเทวทุกฺข-
 โทมนสฺสุปายาสนิสฺสิตา วา, เทวเต คตินิสฺสิตาย เทวเต คตินิสฺสิตา
 วา, เทวเต อุปปตฺตินิสฺสิตาย เทวเต อุปปตฺตินิสฺสิตา วา, เทวเต
 ปฏิสนฺธินิสฺสิตาย เทวเต ปฏิสนฺธินิสฺสิตา วา, เทวเต ภาวนิสฺสิตาย
 เทวเต ภาวนิสฺสิตา วา, เทวเต สํสาร์นิสฺสิตาย เทวเต สํสาร์นิสฺสิตา
 วา, เทวเต วฏฺฏนิสฺสิตาย เทวเต วฏฺฏนิสฺสิตา วา อาสิตา^๕

^๑ฉ.,เท. ๑๒. ยํ ๒๕๖ ปาโจ น ทิสฺสูติ.

^๒สฺยา. ขรนิสฺสิตา, เอวฺมปฺริปี.

^๓ฉ.,เท. ยเทว เต ชาตินิสฺสิตา, ตเทว เต ขรานิสฺสิตา, ยเทว เต ขรานิสฺสิตา, ตเทว
 เต พุยาธินิสฺสิตา ... เอวฺมปฺริปี.

^๔ฉ.,เท. ยํ ปาโจ น ทิสฺสูติ.

อลลีนหา อุปคตา อชโณสิตา อธิมุตตาติ ชรํ สีตา ยถมมกปปีสุ.
เตนาห ภควา

“เย เกจิเม อิตโย มนุชา (ปฺนุณกาติ ภควา)
ขตฺติยา พุราหุมนา เทวตานํ
ยถมมกปปีสุ^๑ ปุณฺธ โลเก
อาสีสมานา ปฺนุณก อิตฺถตํ
ชรํ สีตา ยถมมกปปีสุติ.

[๑๔] เย เกจิเม อิตโย มนุชา (อิจฺจายสุมา ปฺนุณโก)
ขตฺติยา พุราหุมนา เทวตานํ
ยถมมกปปีสุ ปุณฺธ โลเก
กจฺจิสฺสุ^๒ เต ภควา ยถมมกปปีสุ อปฺปมตฺตา
อตารุ^๓ชาติยจ ชรณฺจ มาริส
ปฺจณามิ ตํ ภควา พุทฺธิ เม ตํ.

เย เกจิเม อิตโย มนุชาติ เย เกจิเมติ^๔ ฯเปฯ. กจฺจิสฺสุ เต
ภควา ยถมมกปปีสุ อปฺปมตฺตาติ กจฺจิสฺสุติ สํสยปฺจฺจา วิมตฺติปฺจฺจา
เทวพุทฺธกปฺจฺจา “เอวํ นุ โข, น นุ โข, กิณฺณุ โข, กถํ นุ โขติ
กจฺจิสฺสุ. เตติ ยถมมกปปีสุ [๕]. ภควาติ คารวาทิฉนเมตํ ฯเปฯ
สจฺจิกา ปณฺณตฺติ, ยทิตํ ภควาติ กจฺจิสฺสุ เต ภควา. ยถมมกปปีสุ
อปฺปมตฺตาติ ยถมมกปปีสุ วุจฺจติ ยถมมกปปีสุ. ยถา อริยมคฺโค
อริยปโป เทวมคฺโค เทวปโป พุทฺธมคฺโค พุทฺธมปโป; เอวเมว
ยถมมกปปีสุ วุจฺจติ ยถมมกปปีสุ. อปฺปมตฺตาติ ยถมมกปปีสุ อปฺปมตฺตา
สจฺจกจฺจการิโน สาทจฺจการิโน อจฺจการิโน อนนฺตนิวตฺติโน

^๑ จ., เทว. ยถมมกปปีสุ, เอวมฺปรี.

^๒ จ., เท. กจฺจิสฺ, เอวมฺปรี.

^๓ จ., เท. อตารุ

^๔ จ., เท. เย เกจิติ

^๕ จ., เท. วุจฺจติ

อนิกฺขิตตจฺจนฺหา อนิกฺขิตตธฺรฺรา ตจฺจริตา ตพฺพหฺรฺลา ตคฺครุกา
 ตนฺนินฺนา ตปฺโปณา ตปฺปพฺภารฺรา ตททิมฺมฺตา ตทาทิปเตยฺยาติ^๑
 [๒] ยณฺณปเถ อปฺปมตฺตา. เยปิ ยณฺณํ เอสนฺติ คเวสนฺติ
 ปริเยสนฺติ จีวรปิณฺฑทปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเมสชฺชปฺริกฺขารํ อนฺนํ
 ปาณํ วตฺถํ ยานํ มालาคณฺฐํ วิเลปนํ เสยฺยาวสถํ ปทีกเปยฺยํ
 สกฺกจฺจการิโน อปฺเปยฺย ตทาทิปเตยฺยา, เตปิ ยณฺณปเถ อปฺปมตฺตา.
 เยปิ ยณฺณํ อภิสงฺขโรหนฺติ: จีวรปิณฺฑทปาตเสนาสนคิลานปจฺจย-
 เมสชฺชปฺริกฺขารํ อนฺนํ ปาณํ วตฺถํ ยานํ มालาคณฺฐํ วิเลปนํ
 เสยฺยาวสถํ ปทีกเปยฺยํ สกฺกจฺจการิโน อปฺเปยฺย ตทาทิปเตยฺยา, เตปิ
 ยณฺณปเถ อปฺปมตฺตา. เยปิ ยณฺณํ เทนฺติ ยชนฺติ ปฺริจฺจชนฺติ
 จีวรปิณฺฑทปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเมสชฺชปฺริกฺขารํ อนฺนํ ปาณํ
 วตฺถํ ยานํ มालาคณฺฐํ วิเลปนํ เสยฺยาวสถํ ปทีกเปยฺยํ สกฺกจฺจการิโน
 อปฺเปยฺย ตทาทิปเตยฺยา, เตปิ ยณฺณปเถ อปฺปมตฺตาติ กจฺจิสฺสุ เต
 ภควา ยณฺณปเถ อปฺปมตฺตา.

อตารุํ ชาติณฺจ ชรณฺจ มาริสาติ ชาติชฺชามรณฺ^๓ อตาริสิ
 อุตฺตริสิ ปตฺริสิ สมตฺติกมฺมิสิ วิทิวตฺตีสฺ. มาริสาติ ปิยวณฺ, ครุวณฺ,
 สคารวสปปตฺติสฺสาธวณฺเมตํ ‘มาริสาติ อตารุํ ชาติณฺจ ชรณฺจ มาริสา.

ปฺจุณามิ ตํ ภควา พุทฺธิ เม ตนฺติ ปฺจุณามิ ตนฺติ ตํ ปฺจุณามิ
 ตํ ยาจามิ ตํ อชฺฌเมสามิ ตํ ปสาเทมิ ‘ตํ กถสฺสุ^๔ เมติ ปฺจุณามิ
 ตํ. ภควาติ การวาทวณฺเมตํ อปฺเปยฺย สจฺจิกา ปณฺณตฺติ, ยทีก
 ภควาติ. พุทฺธิ เม ตนฺติ พุทฺธิ อาจิกฺขาทิ เทเสหิ ปณฺณเปหิ

หมดอายุ 12/06/2566

^๑ จ., เท. ตทาทิปเตยฺยาติ, เอวมฺปริปิ.

^๓ จ., เท. ชรามรณํ

^๒ จ., เท. เตปิ

^๔ จ., เท. กถยสฺสุ

ปฏฺฐเปหิ วิวราหิ วิฆาหิ อุตฺตานิโกโรหิ ปกาเสหิตี ปุจฺฉามิ ตํ
ภควา พุรุหิ เม ตํ. เตนาห โส พุราหุมนโณ

“เย เกจิเม อิสโย มนุชา (อิจฺจายสฺมา ปุณฺณโก)
ขตฺติยา พุราหุมนา เทวตานํ
ยณฺณมกปปีสุ ปุณฺธ โลก
กจฺจิสฺสุ เต ภควา ยณฺณปเถ อปฺปมตฺตา
อตารุ ชาติญฺจ ชรณฺจ มาริส
ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุรุหิ เมตฺนติ.

[๑๕] อาสีสฺนติ โถมยฺนติ (อภิขปฺปนฺติ) ชุหนฺติ
(ปุณฺณกาติ ภควา)

กามาภิขปฺปนฺติ ปฏฺิจจ ลภํ
เต ยาชโยคา ภวราครตฺตา
นาตริสฺส ชาติชรนฺติ พุรุมิ.

อาสีสฺนติ โถมยฺนติ (อภิขปฺปนฺติ) ชุหนฺตติ อาสีสฺนตติ
รูปปฏฺิลาภํ อาสีสฺนติ, สหฺทปฏฺิลาภํ อาสีสฺนติ, คนฺธปฏฺิลาภํ
อาสีสฺนติ, รสปฏฺิลาภํ อาสีสฺนติ, โผฏฺจพฺพปฏฺิลาภํ อาสีสฺนติ,
ปฺุตตปฏฺิลาภํ อาสีสฺนติ, ทารปฏฺิลาภํ อาสีสฺนติ, ธนปฏฺิลาภํ
อาสีสฺนติ, ยสฺปฏฺิลาภํ อาสีสฺนติ, อิสฺสรียปฏฺิลาภํ อาสีสฺนติ,
ขตฺติยมหาสาลกฺุเล อตฺตภาวปฏฺิลาภํ อาสีสฺนติ, พุราหุมนมหาสาลกฺุเล
ฯเปฯ คหปติมหาสาลกฺุเล ฯเปฯ จาตุมฺหาราชิกเสฺส เทเวสฺส ฯเปฯ
พฺรหฺมกายิกเสฺส เทเวสฺส อตฺตภาวปฏฺิลาภํ อาสีสฺนติ อิจฺฉนฺติ^๑
สาทียนฺติ ปตฺถยฺนติ ปิหยฺนตติ อาสีสฺนติ.

หมดอายุ 12/06/2566

^๑ สฺยา. อยํ ปาโง น ทิสฺสติ.

โทยมนฺตํ ยถา ภาวํ ภาวํ โทยมนฺตํ ผลํ ภาวํ โทยมนฺตํ
 ทกฺขิณฺณํ^๑ ภาวํ โทยมนฺตํ. กถํ ยถา ภาวํ โทยมนฺตํ. ‘ปิยํ^๒ ทินฺนํ
 มนาปี ทินฺนํ ปณฺธิตํ ทินฺนํ [^๓] กปฺปิยํ ทินฺนํ วิเจยฺย^๔ ทินฺนํ
 อนวชฺชํ ทินฺนํ อภิญฺหํ ทินฺนํ ททํ จิตฺตํ ปสาทิตนฺตํ โทยมนฺตํ
 กิตฺเตนฺตํ วณฺณนฺตํ ปสฺสนฺตํ, เอวํ ยถา ภาวํ โทยมนฺตํ.

กถํ ผลํ โทยมนฺตํ. ‘อิโตนิทานํ รูปปฏฺฐิลาโก ภวิสฺสติ,
 สทฺทปฏฺฐิลาโก ภวิสฺสติ, คณฺธปฏฺฐิลาโก ภวิสฺสติ, รสปฏฺฐิลาโก
 ภวิสฺสติ, โผฏฺฐพฺพปฏฺฐิลาโก ภวิสฺสติ, ชตฺตียมมหาสาลกฺกุลํ
 พุราหุมนมมหาสาลกฺกุลํ ฯเปฯ พุรหุเมกายิเกสุ เทเวสุ
 อตฺตภาวปฏฺฐิลาโก ภวิสฺสตีติ โทยมนฺตํ กิตฺเตนฺตํ วณฺณนฺตํ
 ปสฺสนฺตํ, เอวํ ผลํ โทยมนฺตํ.

กถํ ทกฺขิณฺณํ โทยมนฺตํ. ‘ทกฺขิณฺณํ ชาตีสมฺปนฺนา
 โคตฺตสมฺปนฺนา อชฺฌายกา มนฺตธฺรา ตินฺนํ เวทานํ ปารคฺค
 สนิมฺณทฺตเกตุภานํ อกฺขรปฺปเกทานํ^๕ อิติหาสปณฺจมานํ ปทกา
 เวยฺยากรณา โลกายตนมหาปฺริสลกฺขณฺสุ อนวยา,^๖ วิตฺราคา
 [^๗] ราควินยาย ภาวํ ปฏฺฐิปปนฺนา, วิตฺโทสา โทสวินยาย ภาวํ
 ปฏฺฐิปปนฺนา, วิตฺโมหา โมหวินยาย ภาวํ ปฏฺฐิปปนฺนา, สทฺธาสมฺปนฺนา
 สิลสมฺปนฺนา สมาธิสมฺปนฺนา ปณฺญาสมฺปนฺนา วิมุตฺติสมฺปนฺนา
 วิมุตฺติฌาณทสฺสนสมฺปนฺนาติ โทยมนฺตํ กิตฺเตนฺตํ วณฺณนฺตํ ปสฺสนฺตํ,
 เอวํ ทกฺขิณฺณํ โทยมนฺตํ อาสีสนฺตํ โทยมนฺตํ.

^๑ ฉ., เท. ทกฺขิณฺณํ, เอวมฺปริปิ.

^๒ ฉ., เท. ทินฺนํ

^๕ ฉ., เท. สากฺขรปฺปเกทานํ

^๗ ฉ., เท. ภาวํ, เอวมฺปริปิ.

^๒ ฉ., เท. สจฺจิ

^๔ ฉ., เท. วิเจยฺย

^๖ ฉ., เท. อนวยาติ

อภิขปฺปนฺตํ รูปปฏิลากํ อภิขปฺปนฺตํ, สทฺทปฏิลากํ อภิขปฺปนฺตํ, คณฺฐปฏิลากํ อภิขปฺปนฺตํ, รสปฏิลากํ อภิขปฺปนฺตํ, โผฏฺฐพฺพชปฺปฏิลากํ อภิขปฺปนฺตํ, ขตฺติยมหาสาลกฺกุเล อตฺตภาวปฏิลากํ อภิขปฺปนฺตํ ฯเปฯ พุรหมกายิกะสุ เทเวสุ อตฺตภาวปฏิลากํ อภิขปฺปนฺตํ อาสีสนฺติ โถมยฺนฺติ อภิขปฺปนฺตํ.

ชฺหนฺตํ ชฺหนฺติ เทนฺติ ยชฺนฺติ ปริจฺจชฺนฺติ จีวรปิตฺตปาต-
เสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ
มालาคณฺฐํ วิเลปนํ เสยฺยवासถํ ปทีเปยฺยนฺติ อาสีสนฺติ โถมยฺนฺติ
อภิขปฺปนฺตํ ชฺหนฺติ. **ปฺนฺตํ** ภควาติ^๑ ปฺนฺตํ ภควา ตํ
พุราหุมนํ นามะเน อาลปติ. **ภควาติ** คารวาทิจนเมตํ ฯเปฯ
สจฺจิกา ปณฺณตฺติ, ยทิทํ ภควาติ ปฺนฺตํ ภควา.

กามอภิขปฺปนฺตํ ปฏิจฺจ ลาภนฺติ รูปปฏิลากํ ปฏิจฺจ กามะ
อภิขปฺปนฺตํ, สทฺทปฏิลากํ ปฏิจฺจ กามะ อภิขปฺปนฺตํ ฯเปฯ
พุรหมกายิกะสุ เทเวสุ อตฺตภาวปฏิลากํ ปฏิจฺจ กามะ อภิขปฺปนฺตํ
ชปฺปนฺตํ ปชปฺปนฺตํ กามอภิขปฺปนฺตํ ปฏิจฺจ ลาภํ.

เต ยาชโยคา ภวราครตฺตา นาทรีสุ ชาติชฺรนฺติ พุรุมฺมิตี เตติ
ยณฺณยชกา [๒]. **ยาชโยคาติ** ยาเคสุ^๓ ยุตฺตา [๔] आयुตฺตา
สมายุตฺตา ตจฺจจริตา ตพฺพหุลา ตคฺครุกา ตนฺนินฺนา ตปฺโปณฺนา
ตปฺปพฺพการา ตทธีมุตฺตา ตทาทิปเตยฺยาติ เต ยาชโยคา.
ภวราครตฺตาติ ภวราโค วุจฺจติ ตณฺหา,^๕ โย ภเวสุ ภวจฺจนฺโท
ภวราโค ภวนนฺทึ^๖ ภวตณฺหา ภวสิเนโห ภวปิปาสา^๗ ภวปริพาโห

^๑ ฉ., เท. อิมะ ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๒ ฉ., เท. วุจฺจนฺติ.

^๓ ฉ., เท. ยาชโยเคสุ

^๔ ฉ., เท. ปยุตฺตา

^๕ หมายเหตุ 12/06/2566
ฉ., เท. อัย ปาโจ น ทิสฺสนฺติ.

^๖ ฉ., เท. ภวนนฺทึ, เอวมฺปริปิ.

^๗ ฉ., เท. อัย ปาโจ น ทิสฺสนฺติ.

ภวมุจฺฉา ภวชฺโณสนา^๑ ภวราเคน ภเวสุ รตฺตา [๑] คธิตา
 มุจฺฉิตา อชฺโณปณฺหา^๒ ลคฺคา ลคฺคิตา ปลิพฺพุทฺธาติ เต ยาชโยคา
 ภวราครตฺตา. **นาตริสฺสุ ชาติชฺรนฺติ พุรุมีติ** ‘เต ยาชโยคา
 ภวราครตฺตา ชาติชฺรามรณํ น ตริสฺสุ^๓ น อุตฺตริสฺสุ น ปตริสฺสุ
 น สมตฺติกฺกมีสุ น วิตฺติวตฺตีสฺสุ, ชาติชฺรามรณา อนิกฺขนฺตา
 อนิสฺสฏฺฐา^๔ อนตฺติกฺกนฺตา อสมตฺติกฺกนฺตา อวิตฺติวตฺตา
 อนฺโตชาติชฺรามรเณ ปริวตฺตนฺติ, อนฺโตสํสํสารปเณ ปริวตฺตนฺติ,
 ชาติยา อนฺคตา ชราย อนฺคสฺฐา พยาธินา อภิกฺกตา มรเณน
 อพฺภาหตา อตาณา อเลณา อสรณา อสรณีกฺกตาติ พุรุมิ
 อาจิกฺขามิ เทเสมิ ปณฺณเปมิ ปฏฺฐเปมิ วิวรามิ วิภขามิ
 อุตฺตานิโกโรมิ ปกาเสมีติ เต ยาชโยคา ภวราครตฺตา นาตริสฺสุ
 ชาติชฺรนฺติ พุรุมิ. เตนาห ภควา

“อาสีสฺสนฺติ โถมยฺนฺติ (อภิชปฺปนฺติ) ชฺหนฺติ (ปุณฺณกาติ ภควา)
 กามาภิชปฺปนฺติ ปฏฺฐิจฺจ ลากํ
 เต ยาชโยคา ภวราครตฺตา
 นาตริสฺสุ ชาติชฺรนฺติ พุรุมีติ.

[๑๖] เต เจ นาตริสฺสุ ยาชโยคา (อิจฺจายสฺมา ปุณฺณโก)
 ยณฺเณหิ ชาติณฺจ ชฺรณฺจ มาริส
 อถ โก จรหิ เทวมนุสฺสโลเก
 อตาริ ชาติณฺจ ชฺรณฺจ มาริส
 ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุรุหิ เม ตํ.

^๑ น.ท. กิฑฺธา

^๓ น.ท. นาตริสฺสุ

^๒ น.ท. อชฺโณสนฺหา

^๔ น.ท. อนิสฺสฏฺฐา, เอวมฺปิริ.

เต เจ นาตริสฺส ยาชโยคาติ เต ยณฺณยชกา ยาชโยคา
 ภวราครตฺตา ชาติชรามณฺณ นาตริสฺส น อุตฺตริสฺส น ปตริสฺส
 น สมตฺติกฺกมฺมึสฺส น วิตฺติวตฺตึสฺส, ชาติชรามณฺนา อนิกฺขนฺตา
 อนิสฺสญฺจา อนตฺติกฺกนฺตา อสมตฺติกฺกนฺตา อวิตฺติวตฺตา
 อนฺโตชาติชรามณฺเน ปริวตฺตนฺติ, อนฺโตสํสารปเถ ปริวตฺตนฺติ,
 ชาติยา อนุกฺตา ชราย อนุสฺสา พุยาธินา อภิภูตา มรณฺเน
 อพฺภาหตา อตาณา อเลณา อสรณฺา อสรณฺีภฺตฺตาติ เต เจ
 นาตริสฺส ยาชโยคา. อิจฺจาเยสฺมา ปุณฺณโกติ อิจฺจาติ ปทสนฺธิ ฯเปฯ
 อายสฺมา ปุณฺณโกติ.

ยณฺณเยหิ ชาติณฺจ ชรณฺจ มาริสฺสати [^๑] ยณฺณเยหิ ปหุเตหิ^๒
 ยณฺณเยหิ วิวิเชหิ ยณฺณเยหิ ปุณฺณหิ. มาริสฺสати ปิยวณฺํ ครุวณฺํ,
 สคฺการวสฺสปฺปติสฺสชาธิวณฺเมตฺตํ ‘มาริสฺสати ยณฺณเยหิ ชาติณฺจ ชรณฺจ
 มาริสฺส.

อถ โก จรหิ เทวมนุสฺสโลเก อตาริ ชาติณฺจ ชรณฺจ
 มาริสฺสати อถ โก เอโส สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก
 สสฺสสมณฺพฺราหฺมณฺิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ชาติชรามณฺณ
 อตาริ^๓ อุตฺตริ ปตริ สมตฺติกฺกมฺมึ วิตฺติวตฺตยิ. มาริสฺสати ปิยวณฺํ
 ครุวณฺํ, สคฺการวสฺสปฺปติสฺสชาธิวณฺเมตฺตํ ‘มาริสฺสати อถ โก จรหิ
 เทวมนุสฺสโลเก อตาริ ชาติณฺจ ชรณฺจ มาริสฺส.

ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พฺรหฺมา เม ตนฺติ ปุจฺฉามิ ตนฺติ ตํ ปุจฺฉามิ
 ตํ ยาจามิ ตํ อชฺฌเมสํมิ ตํ ปสาเทมิ ‘ตํ กถสฺส เมติ’^๔ ปุจฺฉามิ
 ตํ. ภควาติ คารวาทิวณฺเมตฺตํ ฯ เปฯ สจฺจิกา ปณฺณตฺติ, ยทฺธิ

๑ หมายเหตุ 12/06/2566

^๑ณ.,เท. ยณฺณเยหิ

^๓ณ.,เท. อตริ

^๒ณ.,เท. ปหุเตหิ

^๔ณ.,เท. กถสฺส เมตฺตนิ

ภควาติ. พุรุหิ เม ตนฺติ พุรุหิ อัจฉิชาหิ เทเสหิ ปณฺณเปหิ
ปณฺณเปหิ วิวราหิ วิฆาหิ อุตฺตานิกโรหิ ปกาเสหิติ ปุจฺฉามิ
ตํ ภควา พุรุหิ เม ตํ. เตนาห โส พุราหุมนฺ

“เต เจ นาตริสฺสุ ยาชโยคา (อิจฺจายสฺมา ปุณฺณโก)
ยณฺณเมหิ ชาตึญจ ชรณฺจ มาริส
อถ โก จรหิ เทวมนุสฺสโลเก
อตาริ ชาตึญจ ชรณฺจ มาริส
ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุรุหิ เม ตนฺติ.

[๑๗] **สงฺขาย โลกสฺมิ^๑ ปโรปรานิ (ปุณฺณกาติ ภควา)**
ยสฺสตีณฺชิตํ นตฺถิ กุหิณฺจิ โลก
สนฺโต วิฐฺโม อนิโฆ นิราโส
อตาริ โส ชาตฺชนฺติ พุรุมิ.

สงฺขาย โลกสฺมิ ปโรปรานีติ สงฺขา วุจฺจติ ฌาณํ, ยา
ปณฺณมา ปชานนา ยเปยฺย อโมโห ฌมฺมวึจโย สมฺมาทิฏฺฐิ. **ปโรปรานีติ**
[๒] **โอปาริ^๓** วุจฺจติ มนุสฺสโลโก, **ปาริ^๔** วุจฺจติ เทวโลโก, **โอปาริ**
วุจฺจติ กามชาตฺ, **ปาริ** วุจฺจติ รุปรชาตฺ อรุปรชาตฺ, **โอปาริ** วุจฺจติ
กามชาตฺ รุปรชาตฺ, **ปาริ** วุจฺจติ อรุปรชาตฺ. **สงฺขาย โลกสฺมิ**
ปโรปรานีติ ปโรปรานิ อนิจฺจโต สงฺขาย ทุกฺขโต ยเปยฺย โรคโต
ยเปยฺย คณฺฐโต ยเปยฺย สลฺลโต ยเปยฺย อนิสฺสรณโต สงฺขาย
ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิมฺุตํ กตฺวาติ สงฺขาย

^๑ สฺยา. โลกสฺมิ, เอวมฺปรีปิ.

^๒ ฉ., เท. โอริ วุจฺจติ สกตฺตภาโว, ปรี วุจฺจติ ปรีตฺตภาโว,
โอริ วุจฺจติ^{๑๒} สกฺรูปเวทนาสณฺณาสงฺขารวิญฺญาณํ, ปรี วุจฺจติ ปรรูปเวทนาสณฺณาสงฺขารวิญฺญาณํ,
โอริ วุจฺจติ ฉ อชฺฌตฺติกาณิ อายตนาณิ, ปรี วุจฺจติ ฉ พาหิราณิ อายตนาณิ

^๓ ฉ., เท. โอริ

^๔ ฉ., เท. ปรี, เอวมฺปรีปิ.

โลกสมิ ปโรปรานิ. ปุณฺณกาทิ ภควาติ ปุณฺณกาทิ ภควา ตํ
พฺรหฺมณํ นามเณ อาลปติ. ภควาติ คารวาทิจนเมตํ ๔เปย
สจฺจิกา ปณฺณตฺติ, ยทิทํ ภควาติ ปุณฺณกาทิ ภควา.

ยสฺสลิขิตํ นตฺถิ กุหิณฺจิ โลเกติ ยสฺสตาติ อรหโต ชีณาสวสฺส.
อิลฺลิตนฺตฺติ ตณฺหิณฺจิตํ ทิฏฺฐิณฺจิตํ กิเลสิณฺจิตํ มานิณฺจิตํ กมฺมิณฺจิตํ.^๑
ยสฺสลิเม อิลฺลิตา นตฺถิ น สนฺตติ^๒ น สํวิชฺชนฺตติ นุปฺลพฺภนฺตติ,
ปหิณา สมฺมจฺฉินฺนา รูปสนฺตา ปฏฺวิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา
ฅาณคฺคิณา ททฺธมา. กุหิณฺจิตฺติ กุหิณฺจิ กิเมหิจิ^๓ กตฺถจิ อชฺฌตฺตํ
วา พหิทฺธา วา อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา. โลเกติ อปายโลเก ๔เปย
อายตนโลเกติ ยสฺสลิขิตํ นตฺถิ กุหิณฺจิ โลเก.

สนฺโต วิธฺโม อนิโฆ นิราโส อตาริ โส ชาติชฺชนฺตติ พุรฺรมิตฺติ
สนฺโตติ รากสฺส สนฺตตฺตา สนฺโต, โทสสฺส สนฺตตฺตา สนฺโต,
โมหสฺส สนฺตตฺตา สนฺโต, โภทฺสสฺส ๔เปย อุปนาหสฺส ๔เปย
มกฺขสฺส ๔เปย ปพาสสฺส ๔เปย อิสฺสาเย ๔เปย มจฺฉริยสฺส ๔เปย
มายาย ๔เปย สาเจยฺยสฺส ๔เปย ฅมฺภาสฺส ๔เปย สารมฺภาสฺส
๔เปย มานสฺส ๔เปย อติมานสฺส ๔เปย มทสฺส ๔เปย ปมาทสฺส
๔เปย สพฺพกิเลसानํ ๔เปย สพฺพทฺถจฺจิตานํ ๔เปย สพฺพทฺธานํ
๔เปย สพฺพปริพาหานํ ๔เปย สพฺพสนฺตาปานํ ๔เปย
สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ สนฺตตฺตา สมิตตฺตา รูปสมิตตฺตา
วิชฺฌาตตฺตา นิพฺพุตตฺตา วิคตตฺตา ปฏฺวิปฺปสฺสทฺธตฺตา สนฺโต
อุปสนฺโต รูปสนฺโต นิพฺพุโต ปฏฺวิปฺปสฺสทฺธโตติ สนฺโต. วิธฺโมติ
กายทฺถจฺจิตํ วิธฺมิตํ วิธฺมิตํ [๔] วิโสสิตํ พุยนฺตีกตํ, วจิทฺถจฺจิตํ

๑ หมายเหตุ 12/06/2566

๑ ฉ.,เท. กามิณฺจิตํ

๒ สฺยา. อโย ปาโง น ทิสฺสติ, เอมฺมปริปิ.

๓ ฉ.,เท. กิสมิณฺจิ

๔ ฉ.,เท. โสสิตํ, เอมฺมปริปิ.

๔เปย มโนทฺถจฺจิตํ วิฐฺมิตํ วิธฺมิตํ วิสฺสสิตํ พฺยณฺตีกตํ, ราโค
 วิฐฺมิตโต วิธฺมิตโต วิสฺสสิตโต พฺยณฺตีกโต, โทโส ๔เปย โมโห ๔เปย
 โกโร ๔เปย อุปนาโห ๔เปย มกฺโข ๔เปย ปพาโส ๔เปย อิสฺสา
 ๔เปย มจฺจริยํ ๔เปย มายา ๔เปย สาเจยฺยํ ๔เปย ฌมฺโภ ๔เปย
 สารมฺโภ ๔เปย มาโน ๔เปย อติมานो ๔เปย มโท ๔เปย
 ปมาโท วิฐฺมิตโต วิธฺมิตโต วิสฺสสิตโต พฺยณฺตีกโต, สพฺเพ กิเลสา
 ๔เปย สพฺเพ ทฺถจฺจิตา ๔เปย สพฺเพ ทรรธา ๔เปย สพฺเพ
 ปริพาหา ๔เปย สพฺเพ สนฺตาปา ๔เปย สพฺพากุสลลภิสงฺขารา
 วิฐฺมิตา วิธฺมิตา วิสฺสสิตา พฺยณฺตีกตา. อปิจ^๑ โกโร วุจฺจติ ฐโม

มาโน หิ เต พุราหฺมณ ขาริภาโร

โกโร ฐโม คมฺมนิ^๒ โมสวชฺช

ชีวหา สุขา ตปฺปรสฺส^๓ ไชติฏฺจานํ

อตฺตา สฺทนต์โต ปุริสสฺส ชาติ.^๔

อปิจ ทสหากาเรหิ โกโร ชายติ: 'อนตฺถํ เม อจฺจิติ
 โกโร ชายติ, 'อนตฺถํ เม จรตฺติโก โกโร ชายติ, 'อนตฺถํ เม
 จริสฺสตีติ โกโร ชายติ, 'ปิยสฺส เม มนาปสฺส อนตฺถํ อจฺจิติ
 ๔เปย อนตฺถํ จรตฺติโก ๔เปย อนตฺถํ จริสฺสตีติ โกโร ชายติ,
 'อปฺปิยสฺส เม อมนาปสฺส อตฺถํ อจฺจิติ ๔เปย อตฺถํ จรตฺติโก ๔เปย
 อตฺถํ จริสฺสตีติ โกโร ชายติ, อฏฺฐาเน วา ปน โกโร ชายติ.
 โย เอวฺรุโป จิตฺตสฺส อาฆาโต ปฏฺฐิฆาโต ปฏฺฐิฆเ^๕ ปฏฺฐิวิโรโร
 โกโป ปโกโป สมฺปโกโป โทโส ปโทโส สมฺปโทโส จิตฺตสฺส
 พฺยาปตฺติ มโนปโทโส โกโร กุชฺฌนา กุชฺฌิตตฺตํ โทโส ทุสฺสนา

^๑ ฉ., เท. 12 อตฺ 25 ฉา

^๒ ฉ., เท. ททย

^๓ ฉ., เท. ปฏฺฐิ

^๒ ฉ., เท. ภสฺสมนิ

^๔ ฉ., เท. ไชติ

ทุสฺสิตตตํ พยาปตฺติ พยาปชฺชนา พยาปชฺชิตตตํ วิโรโธ ปฏฺวิโรโธ
จณฺทิกํ อสฺสโรโป^๑ อนตฺตมฺนตา จิตฺตสฺส, อโย วุจฺจติ โกโธ.

อปิ จ โกธสฺส อธิมตฺตปริตฺตตา เวทิตพฺพา. อตฺถิ กณฺจิ
กาลํ โกโธ จิตฺตาวิลกรณมตฺโต ไหติ, น จ ตาว มุขกุลานวิกุลาน
ไหติ. อตฺถิ กณฺจิ กาลํ โกโธ มุขกุลานวิกุลานมตฺโต ไหติ, น
จ ตาว หนฺสญฺโฆปโน ไหติ. อตฺถิ กณฺจิ กาลํ โกโธ
หนฺสญฺโฆปนมตฺโต ไหติ, น จ ตาว ผรุสฺวาจนิจฺฉารณ^๒ ไหติ.
อตฺถิ กณฺจิ กาลํ โกโธ ผรุสฺวาจนิจฺฉารณมตฺโต ไหติ, น จ ตาว
ทิสาวิทิสํ อณฺวิโลกโน^๓ ไหติ. อตฺถิ กณฺจิ กาลํ โกโธ ทิสาวิทิสํ
อณฺวิโลกนมตฺโต ไหติ, น จ ตาว ทณฺทสฺตถปฺรามสโน ไหติ.
อตฺถิ กณฺจิ กาลํ โกโธ ทณฺทสฺตถปฺรามสนมตฺโต ไหติ, น จ
ตาว ทณฺทสฺตถอพฺภุกฺกิริโน ไหติ. อตฺถิ กณฺจิ กาลํ โกโธ
ทณฺทสฺตถอพฺภุกฺกิริณมตฺโต ไหติ, น จ ตาว ทณฺทสฺตถอภินิปาตโน
ไหติ. อตฺถิ กณฺจิ กาลํ โกโธ ทณฺทสฺตถอภินิปาตนมตฺโต ไหติ,
น จ ตาว จินฺทวิจฺจินฺทกรณ^๔ ไหติ. อตฺถิ กณฺจิ กาลํ โกโธ
จินฺทวิจฺจินฺทกรณมตฺโต ไหติ, น จ ตาว สมฺภวฺชนปฺริภวฺชน
ไหติ. อตฺถิ กณฺจิ กาลํ โกโธ สมฺภวฺชนปฺริภวฺชนมตฺโต ไหติ,
น จ ตาว อํคมงฺคาปกทฺธโน ไหติ. อตฺถิ กณฺจิ กาลํ โกโธ
อํคมงฺคาปกทฺธนมตฺโต ไหติ, น จ ตาว ชีวิตปนาสน^๕ ไหติ.
อตฺถิ กณฺจิ กาลํ โกโธ ชีวิตปนาสนมตฺโต ไหติ, น จ ตาว
สพฺพจากปฺริจฺจากสณฺจิต^๖ ไหติ. ยโต โกโธ ปรี ปุคฺคํ ฆาเตตฺวา

^๑ สยา. อสฺสโรโป, เอมฺปฺริป.

^๓ ฉ., เท. 12.66.2. ทิสาวิทิสานฺวิโลกโน, เอมฺปฺริป.

^๕ ฉ., เท. ชีวิตาโรโปโน, เอมฺปฺริป..

^๒ ฉ., เท. ผรุสฺวาจํ นิจฺฉารณ, เอมฺปฺริป.

^๔ ฉ., เท. จินฺทวิจฺจินฺทกรณ, เอมฺปฺริป.

^๖ ฉ., เท. สพฺพจากปฺริจฺจากาย สณฺจิต

อตฺตานํ ฌาเตติ, เอตฺตาวตา โกโธ ปรมุสฺสทคโต ปรมเวปุลลปตฺโต
 โหติ. ยสฺเสส โกโธ^๑ ปหิโน สมฺมจฺฉิโน รูปสนฺโต ปฏิปฺปสฺสทฺโธ
 อภพฺพปตฺติโก ฌาณคฺคิณา ททฺโธ, โส วุจฺจติ วิชฺฐโม. โกธสฺส
 ปหิณตฺตา วิชฺฐโม, โกธวตฺถุสฺส^๒ ปริณฺญาตตฺตา วิชฺฐโม, โกธเหตุสฺส
 อจฺฉิณฺนตฺตา^๓ วิชฺฐโมติ วิชฺฐโม. **อนิโมติ** ราโค นีโม, โทโส
 นีโม, โมโห นีโม, โกโธ นีโม, อุปฺนาโห นีโม, ฅเปฯ
 สพฺพากุสลาภิสงฺขารานีมา. ยสฺเสเต นีมา ปหิณา สมฺมจฺฉิณา
 รูปสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปตฺติกา ฌาณคฺคิณา ททฺธมา,
 โส วุจฺจติ อนิโม.

นิราโสติ อาสา วุจฺจติ ตณฺหา, โย ราโค สาราคโค ฅเปฯ
 อภิชฺฌา โลภो อกุสลมุลฺลํ. ยสฺเสสา อาสา ตณฺหา ปหิณา
 สมฺมจฺฉิณา รูปสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปตฺติกา ฌาณคฺคิณา
 ททฺธมา, โส วุจฺจติ นิราโส. **ชาติติ** ยา เตสํ เตสํ สตฺตานํ ตมฺหิ
 ตมฺหิ สตฺตนิกาเย ชาติ สยฺชาติ โอกฺกนฺติ นิพฺพตฺติ^๔ อภินิพฺพตฺติ
 ขนฺธานํ ปาตุภาโว อายตฺนानํ ปฏฺฐิลาโก. **ชราติ** ยา เตสํ เตสํ
 สตฺตานํ ตมฺหิ ตมฺหิ สตฺตนิกาเย ชรา ชิรณฺตา ขณฺฑิจฺจํ ปาลิจฺจํ
 วลิตฺตจฺตา อายุโน สํหานิ อินฺทฺริยานํ ปริปาโก. **สนฺโต** วิชฺฐโม
อนิโม นิราโส อตาริ โส ชาติชฺรณฺติ พุรุมฺมิตฺติ 'โย สนฺโต จ วิชฺฐโม
 จ อนิโม จ นิราโส จ, โส ชาติชฺรณฺมณฺ อตาริ^๕ อุตฺตาริ^๖ ปตฺริ
 สมตฺติกฺกมิ วิตฺตวตฺตยิตฺติ พุรุมิ อากิขฺขามิ เทเสมิ ปณฺณเปมิ ปฏฺฐเปมิ
 วิวรามิ วิฆาขามิ อุตฺตานิกโรมิ ปกาเสมิตฺติ สนฺโต วิชฺฐโม อนิโม

^๑ ฉ. เท. ยสฺส โส โหติ โกโธ

^{๒-๓} ฉ. เท. โกธเหตุสฺส ปริณฺญาตตฺตา วิชฺฐโม โกธเหตุสฺส อจฺฉิณฺนตฺตา วิชฺฐโม

^๔ ฉ. เท. อัย ปาโง น ทิสฺสติ. ^{๕-๖} ฉ. เท. อตริ อุตฺตริ.

นिराโส อตาริ โสชาติชฺรณฺติ พุรุมิ. เตนาห ภควา

“สงฺขาย โลกสฺมี ปโรปรานิ (ปฺนุณฺณกาติ ภควา)

ยสฺสลิขิตํ นตฺถิ กุหิณฺจ โลก

สนฺโต วิฐฺโม อนิฆฺโม นิราโส

อตาริ โสชาติชฺรณฺติ พุรุมีติ.

สท คาถาปริโยสํสา นฯเปฯ ปณฺชลิโก ภควนฺตํ นมสฺสสมาโน
นิสินฺโน โหติ “สตฺถา เม ภนฺเต ภควา, สวโกหฺมสฺมีติ.

ตติโย ปุณฺณกมาณวปญฺหานิทฺเทโส.

๔. เมตตคฺคฺมาณวปญฺหานิทฺเทโส

[๑๘] ปุจฺฉามิ ตํ ภควา, พุรุหิ เม ตํ, (อิจฺจายสฺมา เมตตคฺคฺ)
มณฺเฑณามิ ตํ เวทกฺขํ^๑ ภาวิตตฺตํ
กฺุโต นฺหุ ทุกฺขา สมนฺปาตตามเ^๒
เย เกจิ โลกสฺสุมิมเนกรูปา. (๑)

ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุรุหิ เม ตนฺตฺติ ปุจฺฉาติ^๓ ติสฺโส ปุจฺฉา:
อทิฏฺฐชฺชตฺตนา ปุจฺฉา ทิฏฺฐสํสฺนทฺตนา ปุจฺฉา วิมตฺติจฺเจตฺตนา ปุจฺฉา.
กตมา อทิฏฺฐชฺชตฺตนา ปุจฺฉา. ปกตฺติยา ลกฺขณํ อณฺาตํ^๔
โหติ อทิฏฺฐํ อตฺถลิตํ อตฺติริตํ อวิภาวิตํ^๕ อวิภฺตํ^๕ ตสฺส ฅาณาย
ทสฺสฅาณาย ตฺถลนํ ตีรณํ วิภาวณตฺถาย^๖ วิภฺตตฺถาย^๖ ปญฺหํ
ปุจฺฉติ, อยํ อทิฏฺฐชฺชตฺตนา ปุจฺฉา.

กตมา ทิฏฺฐสํสฺนทฺตนา ปุจฺฉา. ปกตฺติยา ลกฺขณํ ฅาตํ
โหติ ทิฏฺฐํ ตฺถลิตํ ตีริตํ วิภาวิตํ วิภฺตํ, อณฺเฎหิ ปณฺทิตฺเตหิ สทฺธิ
สํสฺนทฺตนาตฺถาย ปญฺหํ ปุจฺฉติ, อยํ ทิฏฺฐสํสฺนทฺตนา ปุจฺฉา.

กตมา วิมตฺติจฺเจตฺตนา ปุจฺฉา. ปกตฺติยา สํสยํ^๗ ปกฺขนฺโน
โหติ วิมตฺติ ปกฺขนฺโน^๗ เทวพฺพหฺกชาโต ‘เอวํ นฺหุ โข, น นฺหุ โข
กิณฺนุ โข, กถํ นฺหุ โขติ โส วิมตฺติจฺเจตฺตนาตฺถาย ปญฺหํ ปุจฺฉติ, อยํ
วิมตฺติจฺเจตฺตนา ปุจฺฉา. อีมา ติสฺโส ปุจฺฉา.

อปรานิ ติสฺโส ปุจฺฉา: มนุสฺสปุจฺฉา อมฺนุสฺสปุจฺฉา
นิมมิตฺตปุจฺฉา.

^๑ ฉ., เท. เวทกฺข, เอวมฺปรี. ^๒ ฉ., เท. สมนฺปาตตามเ, เอวมฺปรี.

^๓ ฉ., เท. ปุจฺฉามิตฺติ ^๔ ฉ., เท. อณฺเฎหิ, เอวมฺปรี.

^{๕-๕} ฉ., เท. อวิภฺตํ อวิภาวิตํ ^{๖-๖} ฉ., เท. วิภฺตตฺถาย วิภาวณตฺถาย

^{๗-๗} ฉ., เท. สํสยปฺกฺขนฺโน วิมตฺตปฺกฺขนฺโน

กตมา มนุสฺสปฺจุฉา. มนุสฺสา พุทฺธ ภาควนฺตํ อุปลงฺกมิตฺวา
 ปญฺหิ ปฺจุฉนฺติ, ภิกฺขุ ปฺจุฉนฺติ, ภิกฺขุณิโย ปฺจุฉนฺติ, อุปาสกา
 ปฺจุฉนฺติ, อุปาสิกาโย ปฺจุฉนฺติ, ราชานो ปฺจุฉนฺติ, ขตฺติยา
 ปฺจุฉนฺติ, พุราหมณา ปฺจุฉนฺติ, เวสฺสา ปฺจุฉนฺติ, สุทฺธา ปฺจุฉนฺติ,
 คหฺภูจา ปฺจุฉนฺติ, ปพฺพชิตา ปฺจุฉนฺติ, อยํ มนุสฺสปฺจุฉา.

กตมา อมนุสฺสปฺจุฉา. อมนุสฺสา พุทฺธ ภาควนฺตํ
 อุปลงฺกมิตฺวา ปญฺหิ ปฺจุฉนฺติ, นาคา ปฺจุฉนฺติ, สุปฺณณา ปฺจุฉนฺติ,
 ยกฺขา ปฺจุฉนฺติ, อสุรา ปฺจุฉนฺติ, คณฺธพฺพา ปฺจุฉนฺติ, มหाराชาโน
 ปฺจุฉนฺติ, อินฺทา ปฺจุฉนฺติ, พุรหฺมาโน^๑ ปฺจุฉนฺติ, เทวตาโย^๒
 ปฺจุฉนฺติ, อยํ อมนุสฺสปฺจุฉา.

กตมา นิมฺมิตฺปฺจุฉา. ยํ^๓ ภาควา รูปี อภินิมฺมินาติ
 มโนมยํ สพฺพวงฺคปจฺจํ อหีนินฺทริยํ. โส นิมฺมิโต พุทฺธ ภาควนฺตํ
 อุปลงฺกมิตฺวา ปญฺหิ ปฺจุฉนฺติ, ภาควา วิสขฺเชติ. อยํ นิมฺมิตฺปฺจุฉา.
 อีมา ติสฺโส ปฺจุฉา.

อปฺราปี ติสฺโส ปฺจุฉา: อตฺตตฺถปฺจุฉา ปฺรตฺถปฺจุฉา
 อูภยตฺถปฺจุฉา.

อปฺราปี ติสฺโส ปฺจุฉา: ทิฏฺฐจฺฉมฺมิกตฺถปฺจุฉา
 สมฺปฺรายิกตฺถปฺจุฉา ปฺรมตฺถปฺจุฉา.

อปฺราปี ติสฺโส ปฺจุฉา: อนวชฺชตฺถปฺจุฉา นิกฺกิลฺลสฺสตฺถปฺจุฉา
 โวทานตฺถปฺจุฉา.

อปฺราปี ติสฺโส ปฺจุฉา: อตฺติตฺถปฺจุฉา อนาคตฺถปฺจุฉา
 ปจฺจุปฺปนฺนปฺจุฉา.

๑ ฌ., เท. พุรهما.

๒ ฌ., เท. เทวา

๓ ฌ., เท. อยํ ปาโง น ทิสฺสติ.

อปฺราปิตฺตํ ปุญฺญา: อชฺชตฺตปุญฺญา พหิทฺธาปุญฺญา
อชฺชตฺตพหิทฺธาปุญฺญา.

อปฺราปิตฺตํ ปุญฺญา: กุสฺลปุญฺญา อกุสฺลปุญฺญา
อพฺยาगतปุญฺญา.

อปฺราปิตฺตํ ปุญฺญา: ขนฺธปุญฺญา ชาติปุญฺญา อายตฺนปุญฺญา.

อปฺราปิตฺตํ ปุญฺญา: สติปญฺ्ञานปุญฺญา สมนฺนปฺปชานปุญฺญา
อิทฺธิปาทปุญฺญา.

อปฺราปิตฺตํ ปุญฺญา: อินฺทฺริยปุญฺญา พลปุญฺญา
โพชฌนฺคปุญฺญา.

อปฺราปิตฺตํ ปุญฺญา: มคฺคปุญฺญา ผลปุญฺญา นิพฺพานปุญฺญา.

ปุญฺญามิ ตนฺติ ตํ ปุญฺญามิ ตํ ยาจามิ ตํ อชฺเชตฺตํ ตํ
ปสาเทมิ 'ตํ กถสฺส' เมตฺติ ปุญฺญามิ ตํ. **ภควาติ** คารวาทิ วณฺณเมตฺติ
ฯเปฯ สจฺจิกา ปณฺณตฺติ, ยทิตฺถํ ภควาติ. **พฺรุหิ เม ตนฺติ** พฺรุหิ
อาจิกฺขาหิ เทเสหิ ปณฺณเปหิ ปญฺจเปหิ วิวราหิ วิภาซาหิ
อุตฺตทานิกโรหิ ปกาเสหิตฺติ ปุญฺญามิ ตํ ภควา พฺรุหิ เม ตํ.
อิจฺจาเยสฺมา เมตฺตคฺคฺติ อิจฺจาติ ปทสนฺติ ฯเปฯ อิจฺจาเยสฺมา เมตฺตคฺคฺ.

มณฺณามิ ตํ เวทกํ **ภาวิตตฺตฺนฺติ** 'เวทคฺคฺติ' ตํ มณฺณามิ,
'ภาวิตตฺตฺนฺติ' ตํ^๒ มณฺณามิ เอวํ มณฺณามิ^๓ เอวํ ชานามิ เอวํ
อาชานามิ เอวํ^๔ วิชานามิ^๕ เอวํ ปญฺญิวิชานามิ^๖ เอวํ ปญฺญิวิชณามิ
'เวทคฺคฺ' ภาวิตตฺตฺนฺติ.

^๑ ฉ., เท. กถสฺส

^{๓-๕} ฉ., เท. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^{๒-๓} ฉ., เท. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๔ ฉ., เท. ปญฺญิวิชานามิ

กถญจ ภควา เวทญฺ. เวโท^๑ วุจฺจติ จตุสฺส มคฺเคสฺส ฌาณํ
 ปญฺญา ปญฺณินทริยํ ปญฺญาพลํ [๒] ฌมฺมวิจยสมฺโพชฌมฺงโค
 รัมฺมสา วิปสฺสณา สมฺมาทิฏฺฐิ. ภควา เตหิ เวเทหิ ชาติชรามรณสฺส
 อนฺตคโต อนฺตปฺปตฺโต โกฏฺฐคโต โกฏฺฐปฺปตฺโต ปริยนฺตคโต
 ปริยนฺตปฺปตฺโต โวसानคโต โวसानปฺปตฺโต ตาณคโต ตาณปฺปตฺโต
 เลณคโต เลณปฺปตฺโต สรณคโต สรณปฺปตฺโต อภยคโต
 อภยปฺปตฺโต อจฺจุตคโต อจฺจุตปฺปตฺโต อมตคโต อมตปฺปตฺโต
 นิพฺพานคโต นิพฺพานปฺปตฺโต. เวทานํ วา อนฺตคโตติ เวทญฺ.
 เวเทหิ วา อนฺตคโตติ เวทญฺ. สุตตฺถนํ วา ฌมฺมานํ วิทิตตฺตา
 เวทญฺ: สกฺกายทิฏฺฐิ วิทิตา โหติ, วิจิกิฉฺชา วิทิตา โหติ,
 สึลพฺพตปฺปราคาสฺส วิทิตา โหติ, ราโค ๔เปยฺ โทโส ๔เปยฺ โมโห
 ๔เปยฺ มาโน วิทิตา โหติ. วิทิตสฺส^๓ โหณฺติ ปาปกา อกฺกุสลา
 ฌมฺมา สงฺกิเลสิกา โปโนพฺภวิกา^๔ สทฺธา ทุกฺขวิปากา อายตฺติ
 ชาติชรามรณียา.

เวทานิ วิเจยฺย เกวลานิ (สภียาติ ภควา)

สมณานํ ยานิปฺตฺติ^๕ พุราหฺมณานํ

สพฺพเวทนาสุ วิตราคา

สพฺพํ เวทมตฺติจฺจ เวทญฺ โส.^๖

[๓]

กถํ ภควา ภาวิตตฺโต. ภควา ภาวิตกาโย ภาวิตสึโล
 ภาวิตจิตฺโต ภาวิตปญฺโญ ภาวิตสตีปญฺจจาโน ภาวิตสมฺมปฺปชานโน

^๑ ฉ., เท. เวทา วุจฺจติ

^๓ ฉ., เท. วิทิตาสฺส

^๕ ฉ., เท. ยานิปฺตฺติ

^๖ ฉ., เท. เอวํ ภควา เวทญฺ

^๒ ฉ., เท. ๔เปยฺ

^๔ ฉ., เท. โปโนภวิกา

^๖ ฉ., เท. โสติ

ภาวิตถิทฺธิปาโท ภาวิตินฺทฺริโย ภาวิตพฺโล ภาวิตโพชฌนฺโค
ภาวิตมคฺโค ปหีนกิลฺลโส ปฏฺวิทฺธาคุปโป สจฺจฉิกตนิโรธो. ทุกฺขํ
ตสฺส ปริณฺณาทํ, สมุทโย ปหีนो, มคฺโค ภาวิตो, นิโรธो
สจฺจฉิกโต, อภิญฺเฌยํ อภิญฺณาทํ, ปริณฺเฌยํ ปริณฺณาทํ, ปหาตพฺพํ
ปหีนํ, ภาเวตพฺพํ ภาวิตํ, สจฺจฉิกาทพฺพํ สจฺจฉิกตํ. อปฺริตฺโต
มหนฺโต คมฺภีโร อปฺปเมยโย ทุปฺปปริโยคาพฺโห พหุรตโน สาครูปโม
ฉพฺงฺคุเปกฺขาย สมฺนฺนาคโต โหติ.

จกฺขุณา รูปี ทิสฺวา เนว สุมฺโน โหติ น ทุมฺมโน,
อุเปกฺขโก วิหฺรติ สโต สมฺปชาโน, โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ๔เปย
ฉาเนน คนฺธี ฉายิตฺวา ๔เปย ชิวฺหาย รลํ สายิตฺวา ๔เปย
กาเยน โสณฺฑจพฺพํ ผุสิตฺวา ๔เปย มนฺสา ฅมฺมํ วิญฺญาย เนว
สุมฺโน โหติ น ทุมฺมโน, อุเปกฺขโก วิหฺรติ สโต สมฺปชาโน.

จกฺขุณา รูปี ทิสฺวา มนาปี [๑] นาภิกิขฺฆตฺติ นาภิหํสตี^๒
น ราคํ ชเนติ. ตสฺส จิตฺโต กาโย โหติ, จิตํ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ
สฺสณฺจจิตํ สุวิมุตฺตํ. จกฺขุณา โข ปเนตํ^๓ รูปี ทิสฺวา อมฺนาปี น
มํงฺกุ โหติ อปฺปติฏฺฐจฺจิตฺโต^๔ อทินมนฺโส^๕ อพฺยาปนฺนเจตฺโส.
ตสฺส จิตฺโต กาโย โหติ, จิตํ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สฺสณฺจจิตํ สุวิมุตฺตํ.
โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ๔เปย ฉาเนน คนฺธี ฉายิตฺวา ๔เปย
ชิวฺหาย รลํ สายิตฺวา ๔เปย กาเยน โสณฺฑจพฺพํ ผุสิตฺวา ๔เปย
มนฺสา ฅมฺมํ วิญฺญาย มนาปี นาภิกิขฺฆตฺติ นาภิหํสตี น ราคํ
ชเนติ. ตสฺส จิตฺโต กาโย โหติ, จิตํ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สฺสณฺจจิตํ
สุวิมุตฺตํ. มนฺสา^๖ โข ปเนตํ^๗ ฅมฺมํ วิญฺญาย อมฺนาปี น มํงฺกุ

^๑ ฉ., เท. รูปี

^๓ สฺยา. ปเนว, เอมฺปฺริปี. ฉ., เท. ปเนว

^๕ สฺยา. อทินมนฺโส ฉ., เท. อลีนจิตฺโต

^๗ ฉ., เท. ปน

^๒ สฺยา. นาภิปีหยตี, เอมฺปฺริปี.

^๔ ฉ., เท. อปฺปติฏฺฐจฺจิตฺโต, เอมฺปฺริปี.

^๖ ฉ., เท. มนฺสาเยว

โหติ อปฺปติฏฺฐจฺฉินฺจิตฺโต อทินมนฺโส อพฺยาปนฺนเจตฺโส. ตสฺส จิโตว
กาโย โหติ, จิตฺ จิตฺตํ อชฺชตฺตํ สฺสณฺณจิตฺตํ สุวิมุตฺตํ.

จกฺขุหา รูปี ทิสฺวา มนาปามนาเปสฺสุ รูเปสฺสุ จิโตว กาโย
โหติ, จิตฺ จิตฺตํ อชฺชตฺตํ สฺสณฺณจิตฺตํ สุวิมุตฺตํ. โสเตน สทฺทํ สุตฺวา
ฯเปฯ ฌาเนน คนฺธํ ฌายิตฺวา ฯเปฯ ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา ฯเปฯ
กาเยน โสณฺณพฺพํ ผุสิตฺวา ฯเปฯ มนฺสา ฌมฺมํ วิญฺญาย
มนาปามนาเปสฺสุ ฌมฺเมสฺสุ จิโตว กาโย โหติ, จิตฺ จิตฺตํ อชฺชตฺตํ
สฺสณฺณจิตฺตํ สุวิมุตฺตํ.

จกฺขุหา รูปี ทิสฺวา รชฺสีเย น รชฺชติ, โทสฺสีเย^๑ น
ทุสฺสติ, โมะหฺสีเย น มฺยุหฺติ, โกปฺสีเย น กุปฺปติ, มทฺสีเย น
มชฺชติ, กิเลสฺสีเย น กิลิสฺสติ. โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฯเปฯ
ฌาเนน คนฺธํ ฌายิตฺวา ฯเปฯ ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา ฯเปฯ
กาเยน โสณฺณพฺพํ ผุสิตฺวา ฯเปฯ มนฺสา ฌมฺมํ วิญฺญาย รชฺสีเย
น รชฺชติ, โทสฺสีเย น ทุสฺสติ, โมะหฺสีเย น มฺยุหฺติ, โกปฺสีเย น
กุปฺปติ, มทฺสีเย น มชฺชติ, กิเลสฺสีเย น กิลิสฺสติ. ทิฏฺฐเจ
ทิฏฺฐมตฺโต, สุตฺเต สุตฺมตฺโต, มุตฺเต มุตฺมตฺโต, วิญฺญาเต วิญฺญาตมตฺโต,
ทิฏฺฐเจ น ลิมฺปติ, สุตฺเต น ลิมฺปติ, มุตฺเต น ลิมฺปติ, วิญฺญาเต น
ลิมฺปติ, ทิฏฺฐเจ อนฺนปโย^๒ อนิสฺสโต อปฺปฏฺวิพฺพทฺโธ วิปฺปมุตฺโต
วิสํยุตฺโต^๓ วิมรียาทิกเตน เจตฺสา วิหฺรติ, สุตฺเต ฯเปฯ มุตฺเต ฯเปฯ
วิญฺญาเต อนฺนปโย อนิสฺสโต อปฺปฏฺวิพฺพทฺโธ วิปฺปมุตฺโต วิสํยุตฺโต
วิมรียาทิกเตน เจตฺสา วิหฺรติ.

^๑ หมดอายุ 12/06/2566

^๒ จ.,เท. ทุสฺสสีเย, เอวมฺปรี. ^๓ สยา. อนฺนปโย, เอวมฺปรี. จ.,เท. อนฺนปโย อนปาโย.

^๔ จ.,เท. วิสณฺณตฺโต, เอวมฺปรี.

สํวิชฺชติ ภควโต จกฺขุ, ปสฺสติ ภควา จกฺขุณา รูปํ,
 จณฺหฺราโค ภควโต นตฺถิ, สุวิมุตฺตจิตฺโต ภควา. สํวิชฺชติ ภควโต
 โสตํ, สุณฺหาติ ภควา โสเตน สทฺทํ, จณฺหฺราโค ภควโต นตฺถิ,
 สุวิมุตฺตจิตฺโต ภควา. สํวิชฺชติ ภควโต ฌานํ, ฌายติ ภควา
 ฌาเนน คณฺฐํ, จณฺหฺราโค ภควโต นตฺถิ, สุวิมุตฺตจิตฺโต ภควา.
 สํวิชฺชติ ภควโต ชิวฺหา, สายติ ภควา ชิวฺหาย รสํ, จณฺหฺราโค
 ภควโต นตฺถิ, สุวิมุตฺตจิตฺโต ภควา. สํวิชฺชติ ภควโต กาโย,
 ผุสฺสติ ภควา กาเยน โผฏฺฐพฺพํ, จณฺหฺราโค ภควโต นตฺถิ,
 สุวิมุตฺตจิตฺโต ภควา. สํวิชฺชติ ภควโต มโน, วิชานาติ ภควา
 มนฺสา ฌมฺมํ, จณฺหฺราโค ภควโต นตฺถิ, สุวิมุตฺตจิตฺโต ภควา.

จกฺขุ รูปารามํ รูปปรตํ รูปสมมุทิตํ, ตํ^๑ ภควตา^๒ ทนฺตํ
 คฺคฺตํ รกฺขิตํ สํวตํ, ตสฺส จ สํวราย ฌมฺมํ เทเสติ. โสตํ
 สทฺทารามํ สทฺทปรตํ ฌเปย ฌานํ คณฺธารามํ คณฺธปรตํ ฌเปย ชิวฺหา
 รสธารามา รสปรตา รสสมมุทิตา, สาทํ^๓ ภควตา^๒ ทนฺตา คฺคฺตตา
 รกฺขิตา สํวตา, ตสฺส จ สํวราย ฌมฺมํ เทเสติ. กาโย
 โผฏฺฐพฺพารามา ฌเปย มโน ฌมฺมาราโม ฌมฺมรโต ฌมฺมสมมุทิตो,
 โส^๑ ภควตา^๒ ทนฺโต คฺคฺโต รกฺขิตอ สํวโต, ตสฺส จ สํวราย
 ฌมฺมํ เทเสติ.

ทนฺตํ นยฺนติ สมิตี

ทนฺโต เสฏฺโฐ มนุสฺสเสสุ

วรมสฺสตรา ทนฺตา

กุญฺชราว^๔ มหानาคา

ทนฺตํ ราชากิรฺุหติ

โยติวากุญฺญํ ติติกฺขติ.

อาชานิยาว^๓ สินฺธุวา

อตฺตทนฺโต ตโต วรํ.

น หิ เอเตหิ ยาเนหิ คจฺเจยฺย อคตํ ทิสํ
 ยถาตตนา สฺทนฺเตน ทนฺโต ทนฺเตน คจฺจติ.
 วิชาสฺส น วิกรมปฺนติ วิปฺปมุตฺตา ปุณฺพภาว
 ทนฺตญฺมึ อนุปฺปตฺตา เต โลเก วิชิตาวิโน.

ยสฺสสินฺหุริยานิ ภาวิตานิ
 อชฺฌตฺตมฺจ พหิทฺธา จ สพฺพโลเก
 นิพฺพิชฺฌิมํ ปรมฺจ โลกํ
 กาลํ กงฺขติ ภาวิตํ สฺทนฺโตติ.^๑

เอวํ ภควา ภาวิตตฺโตติ มณฺณามิ ตํ เวทกํ ภาวิตตฺตํ.

กุโต นฺ หุ ทฺวฺหา สมฺปาตฺตาเมติ กุโต นฺ ติ สํสยปฺจุฉา
 วมติปฺจุฉา เทวพฺพหฺกปฺจุฉา อเนกํสฺปฺจุฉา ‘เอวํ นฺ โข, น นฺ โข,
 กิ นฺ โข, กถํ นฺ โขติ กุโต นฺ. **ทฺวฺหาติ** ชาติทฺวฺขํ ชราทฺวฺขํ
 พฺยาธิทฺวฺขํ มรณทฺวฺขํ โสภปริเทวทฺวฺขํ โทมนสฺสฺสฺปายาสทฺวฺขํ [^๒]
 เนรยิกํ ทฺวฺขํ ตีรจฺฉานโยนิกํ ทฺวฺขํ ปิตฺติวิสยิกํ ทฺวฺขํ มานุสิกํ
 ทฺวฺขํ คพฺโภกฺกนฺตีมูลกํ ทฺวฺขํ คพฺภเวจฺจติมูลกํ^๓ ทฺวฺขํ
 คพฺภาวุจฺจณมูลกํ^๔ ทฺวฺขํ ชาตสฺสฺสนิพนฺธกํ ทฺวฺขํ ชาตสฺส
 ปฺราเชยฺยกํ ทฺวฺขํ อตฺตูปกฺกมํ ทฺวฺขํ ปฺรฺฐกฺกมํ ทฺวฺขํ ทฺวฺขทฺวฺขํ
 สงฺขารทฺวฺขํ วิปริณามทฺวฺขํ, จกฺขุโรโค โสตโรโค ฆานโรโค
 ชิวฺหาโรโค กายโรโค สีสโรโค กณฺณโรโค มฺขโรโค ทนฺตโรโค
 กาโส สาส โปนาโส ทโห^๕ ชโร กุจฺฉโรโค มุจฺฉา ปกฺขนฺทิกา
 สฺลลา^๖ วิสฺสุจิกา กุจฺฉํ คณฺโฑ กิลาส โสโส อปฺมาโร ททฺท

^๑ สฺยา., ฉ., เท. ทนฺโตติ

^๒ ฉ., เท. พฺยสนํ ทฺวฺขํ

^๓ ฉ., เท. คพฺภเวจฺจติมูลกํ

^๔ สฺยา. คพฺภาวุจฺจณมูลกํ

^๕ ฉ., เท. ทาโ

^๖ ฉ., เท. สฺลลา, เอวฺมฺปฺริ.

กณฺฑุ กจฺจุ รัชสา วิตจฺฉิกา โลหิตํ^๑ ปิตตํ^๒ มธุเมโห อํสา
 ปิพฺภา ภคฺนฺทลา ปิตฺตสมฺภูจฺจนา อาพาธา เสမฺหสมฺภูจฺจนา
 อาพาธา วาตสมฺภูจฺจนา อาพาธา สมนฺนิปาติกา อาพาธา
 อุตฺตปริณามชา อาพาธา วิสมปฺริหารชา อาพาธา โอปกฺกมิกา
 อาพาธา กมฺมวิปากชา อาพาธา สีตํ อุณฺหํ ชิมฺมจฺจนา ปิปาสา
 อุจฺจาโร ปสฺสาโว ทํสมกสฺวาตาตปสฺสึสฺสปสมฺปสฺสํ^๓ มาตุมรณํ
 ทุกฺขํ ปิตุมรณํ ทุกฺขํ ภาตุมรณํ ทุกฺขํ ภคินีมรณํ ทุกฺขํ ปุตฺตมรณํ
 ทุกฺขํ ธีตุมรณํ ทุกฺขํ ฌาติพฺยสนํ ทุกฺขํ โภคพฺยสนํ ทุกฺขํ
 โรคพฺยสนํ ทุกฺขํ สีลพฺยสนํ ทุกฺขํ ทิฏฺฐิพฺยสนํ ทุกฺขํ. เยสํ
 ฐมฺมานํ อาทิตฺโต สมฺภูทาคมนํ ปณฺณายติ, อตฺถงฺกมฺโต นิโรโธ
 ปณฺณายติ. กมฺมสนฺนิสฺสิตฺโต วิปาโก, วิปากสนฺนิสฺสิตํ กมฺมํ,
 นามสนฺนิสฺสิตํ รูปํ, รูปสนฺนิสฺสิตํ นามํ, ชาตียา อนุคตํ, ทราย
 อนุสฺมํ, พฺยาธินา อภิภฺวตํ, มรณฺเนน อพฺภาหตํ, ทุกฺขเฑ ปตฺติภฺวจฺจิตํ,
 อตาณํ อเลณํ อสรณํ อสรณีภฺวตํ, อิมํ วุจฺจหนฺติ ทุกฺขา. ‘อิม
 ทุกฺขา กุโธ สมฺภูปาคตา กุโธ ชาตา กุโธ สยฺชาตา กุโธ
 นิพฺพตฺตา กุโธ อภินิพฺพตฺตา กุโธ ปาตฺตภูตา, กิณฺนิทานา
 กิสมฺมุทยา [๔] กิปปภาวติ อิมํสํ ทุกฺขานํ มฺลํ ปุจฺจติ, เหตุํ
 ปุจฺจติ, นิทานํ ปุจฺจติ, สมฺภวํ ปุจฺจติ, ปภวํ ปุจฺจติ, สมฺภูจฺจนา
 ปุจฺจติ, อาหารํ ปุจฺจติ, อารมฺมณํ ปุจฺจติ, ปจฺจยํ ปุจฺจติ, สมฺมุทยํ
 ปุจฺจติ [๕] ยาจติ อชฺฌเมสติ ปสาเทตฺตีติ กุโธ หนฺ ทุกฺขา
 สมฺภูปาคตาเม.

เย เกจิ โลกสุมิมเนกรุปาติ เย เกจิติ สพฺเพเนน สพฺพํ
 สพฺพธา สพฺพํ อเสสํ นิสฺเสสํ, ปรียาทายวจนเมตํ^๖ ‘เย เกจิติ.

^{๑-๒} ฉ., เท. โลหิตปิตตํ

^๓ ฉ., เท. ทํสมกสฺวาตาตปสฺสึสฺสปสมฺปสฺสํ

^๔ ฉ., เท. กิชาตিকা

^๕ ฉ., เท. ปุจฺจติ

^๖ ฉ., เท. ปรียาทียนวจนเมตํ

โลกสมินฺหิ อปายโลก มนุสฺสโลก เทวโลก ขนฺธโลก ธาตุโลก
 อายตนโลก. **อเนกรูปาติ** อเนกวิชา นานปฺปการา^๑ ทุกฺขาติ เย
 เกจิ โลกสมิมเนกรูปา. เตนาห โส พุราหฺมณฺ

“ปฺจุณามิ ตํ ภควา พุรุหิ เม ตํ, (อิจฺจายสฺมา เมตฺตญฺ)
 มณฺณามิ ตํ เวทลํ ภาวิตตํ
 กุโต นุ ทุกฺขา สมฺปาคตาเม
 เย เกจิ โลกสมิมเนกรูปาติ.

[๑๕] **ทุกฺขสฺส เว มํ ปภวํ อปฺจุณฺสี** (เมตฺตญฺติ ภควา)
 ตนฺเต ปวฺกฺขามิ ยถา ปชานํ
 อฺปฺริณฺนิทานา ปภวฺนฺติ ทุกฺขา
 เย เกจิ โลกสมิมเนกรูปาติ. (๒)

ทุกฺขสฺส เว มํ ปภวํ อปฺจุณฺสีติ **ทุกฺขสฺสาติ** ชาติทุกฺขสฺส
 ชราทุกฺขสฺส พยาธิทุกฺขสฺส มรณทุกฺขสฺส โสภปริเทวทุกฺข-
 โทมนสฺสอุปายาสทุกฺขสฺสาติ^๒ **ทุกฺขสฺส. เว^๓ มํ^๔ ปภวํ อปฺจุณฺสีติ**
 มํ^๕ **ทุกฺขสฺส** มฺลํ ปฺจุณฺสี, เหตุํ ปฺจุณฺสี, นิทานํ ปฺจุณฺสี, สมภวํ
 ปฺจุณฺสี, ปภวํ ปฺจุณฺสี, สมฺภูจฺจํ ปฺจุณฺสี, อาหารํ ปฺจุณฺสี,
 อารมฺมณํ ปฺจุณฺสี, ปจฺจยํ ปฺจุณฺสี, สมฺมทยํ ปฺจุณฺสี ยาจสิ อชฺฌเณสสิ
 ปสาเทสํติ **ทุกฺขสฺส เว มํ ปภวํ อปฺจุณฺสี. เมตฺตญฺติ** ภควา ตํ
 พุราหฺมณํ นาเมเน อาลปติ. **ภควาติ** คารวาทิวจนเมตํ ๔เปย
 สจฺฉิกา ปณฺณตฺติ, ยทิทํ ภควาติ เมตฺตญฺติ ภควา.

^๑ หมดอายุ 12/06/2566

^๑ จ.,เท. นานาปฺปการา

^{๓-๔} จ.,เท. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๒ จ.,เท. อิตฺสทฺโท น ทิสฺสติ.

^๕ จ.,เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

เย เกจิ โลกสุมิมเนกรูปาติ เย เกจิติ สพุเพน สพุพ
 สพุพธา สพุพ อเสสํ นิสฺเสสํ, ปรียาทายวจนเมตํ 'เย เกจิติ.
 โลกสุมินฺติ อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ขนฺธโลเก ธาตุโลเก
 อายตนโลเก. **อเนกรูปาติ** อเนกวิธา นานปฺปการา ทุกฺขาติ เย
 เกจิ โลกสุมิมเนกรูปา. เตนาห ภควา

“ทุกฺขสฺส เว มํ ปภวํ อปฺจุจฺฉิ (เมตตคฺคฺติ ภควา)
 ตนฺเต ปวทฺทามิ ยถา ปชานํ
 อุปนินฺทาณา ปภวนฺติ ทุกฺขา
 เย เกจิ โลกสุมิมเนกรูปาติ.

[๒๐]

โย เว อวิทฺฐา อุปธิ กโรติ

ปฺนปฺปนํ ทุกฺขมฺเปติ มนุโท

ตสฺมา ปชานํ อุปธิ น กยิรา

ทุกฺขสฺส ชาติปฺปภวานุปสฺสตี.

(๓)

โย เว อวิทฺฐา อุปธิ กโรตฺติติ โยติ โย ยาทีโส ยถายุตฺโต
 ยถาวิหิตโต ยถาปกาโร ยํจानปฺปตฺโต ยํธมฺมสมนฺนาคโต ขตฺติโย
 วา พุราหฺมณฺเ วา เวสฺโส วา สุกฺโก วา คหฺนุโจ วา
 ปพฺพชิตโต วา เทโว วา มนุสฺสโส วา. **อวิทฺฐาติ** อวิทฺฐา^๑
 อวิชฺชาคโต อณฺณํ อวิภาวี ทฺวปฺปญฺโณ. **อุปธิ กโรตฺติติ** ตณฺหูปธิ
 กโรติ, ทิฏฐูปธิ กโรติ, กิเลสูปธิ กโรติ, กมฺมูปธิ กโรติ,
 ทฺวจจริตูปธิ กโรติ, อาหารูปธิ กโรติ, ปฏฺฐูปธิ กโรติ, จตสฺโส
 อฺปาทีนฺนธาทูโย อุปธิ กโรติ, จ อชฺฌตฺติกานิ อายตฺตานานิ
 อุปธิ กโรติ, จ วิญฺญาณกาเย อุปธิ กโรติ ชเนติ สญฺชเนติ
 นิพฺพตฺเตตฺติติ^๒ อวิทฺฐา อุปธิ กโรติ.

^๑ ฉ., เท. อยู่ ปาโจ น ทิสฺสตี.^๒ ฉ., เท. นิพฺพตฺเตติ อภินิพฺพตฺเตตฺติ

ทุกขสส มุลลานุสสี เหตุานุสสี นิตานานุสสี สมภูวานุสสี
 ปภวานุสสี สมภูจจณานุสสี อาหารานุสสี อารมมณานุสสี
 ปจฺจยานุสสี สมุทธานุสสี. อนุสฺสหนา วุจฺจติ ปญฺญา,^๑ ยา
 ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ธรรมวិทยो สมมาทิฏฺฐิ. อิมาย
 อนุสฺสหนาย ปญฺญาย อุเปโต โหติ สมุเปโต อุปาคโต สมุปาคโต
 อุปปนฺโน สมุปนฺโน สมนฺนาคโต, โส วุจฺจติ อนุสฺสสีติ ทุกขสส
 ชาติปฺปภวานุสสี. เตนาห ภควา

“โย เว อวิทฺฐา อุปธิ กโรติ
 ปุณฺณปุณฺณ ทุกขมฺเปติ มนุโท
 ตสฺมา ปชานํ อุปธิ น กยิรา
 ทุกขสส ชาติปฺปภวานุสสีติ.

[๒๑]

ยนฺตํ อปฺจุฉิมฺห อกิตฺตยิ โน
 อณฺณํ ตํ ปุจฺฉาม ตทิจฺฉม พุรุหิ
 กถํ นู ธีรา วิตรนฺติ โธมํ
 ชาติขุขร^๒ โสภปริทฺทวณฺจ
 ตมฺเม มุนี สาธุ วียากโรหิ
 ตถา หิ เต วิทิตฺเต เอส ธรรมโม. (๔)

ยนฺตํ อปฺจุฉิมฺห อกิตฺตยิ โนติ ยํ ตํ อปฺจุฉิมฺห อยาฉิมฺห
 อชฺฌเมสิมฺห ปสาทิมฺห. อกิตฺตยิ โนติ โน^๓ อกิตฺติ^๔ ตํ อาจิกฺขิ ตํ
 เทเสสิ ตํ ปณฺณปิ ตํ ปญฺจปิ ตํ วิวริ ตํ วิภชิตํ อุตฺตตานิมกาสิ
 ตํ ปกาสิ ตนฺติ^๕ ยนฺตํ อปฺจุฉิมฺห อกิตฺตยิ โน.

^๑ ฉ., เท. ญาณ^๒ ฉ., เท. ชาติ ขร, เอวมุปริปิ.^๓ ฉ., เท. ยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.^{๔-๕} ฉ., เท. กิตฺติตํ ปกิตฺติตํ เทสิตํ ปณฺณปิ ตํ วิวริตํ วิภชิตํ อุตฺตตานิกตํ ปกาสิตนฺติ.

อณฺณํ^๑ ตํ ปุจฺฉาม ตทิงฺฆ พุรุหีติ อณฺณํ ตํ ปุจฺฉาม,
 อณฺณํ ตํ ยาจาม, อณฺณํ ตํ อชฺฌเมสาม, อณฺณํ ตํ ปสาเทม,
 อุตฺตริ ตํ ปุจฺฉาม. ตทิงฺฆ พุรุหีติ อิงฺห พุรุหิ อัจฺจิกฺขาหิ เทเสหิ
 ปณฺณเปหิ ปณฺณเปหิ วิวราหิ วิฆาหิ อุตฺตานิกรโหหิ ปกาเสหีติ^๒
 อณฺณํ ตํ ปุจฺฉาม ตทิงฺฆ พุรุหิ. กถํ นุ ธีรา วิตรนฺติ โอมํ
 ชาติชฺชเร^๓ โลกสฺส มิมเนกรุปาติ กถํ นฺนฺติ สํสยปุจฺฉา วิมตีปุจฺฉา
 เทวพุทฺธกปุจฺฉา อเนกํสปุจฺฉา 'เอวํ นุ โข, น นุ โข, ก็ นุ โข,
 กถํ นุ โขติ กถํ นุ. ธีราติ ธีรา ปณฺทิตา ปณฺณวณฺโต
 พุทฺธิมณฺโต ฌาณินฺโน วิภาวินฺโน เมธาวิโน. โอมนฺติ กาโมจํ ภโวจํ
 ทิฏฺฐโจจํ อวิชฺโชจํ. ชาติตีติ ยา เตสํ เตสํ สตฺตทานํ ตมฺหิ ตมฺหิ
 สตฺตนิกาเย ชาติ สณฺนชาติ โอกฺกนฺติ นิพฺพตฺติ อภินิพฺพตฺติ
 ขนฺธานํ ปาตุภาโว อายตฺนानํ ปฏฺฐิลาโก. ชาติติ ยา เตสํ เตสํ
 สตฺตทานํ ตมฺหิ ตมฺหิ สตฺตนิกาเย ชาติ ชีรณตา^๔ ขณฺฑิจจํ
 ปาลิจจํ วลิตฺตจตา อายุโน สํหานิ อินฺทริยานํ ปริปาโก. โสโกติ
 ฌาติพฺยสเนน วา ฌญฺจสฺส โภคพฺยสเนน วา ฌญฺจสฺส โรคพฺยสเนน
 วา ฌญฺจสฺส สีลพฺยสเนน วา ฌญฺจสฺส ทิฏฺฐิจพฺยสเนน วา ฌญฺจสฺส
 อณฺณตฺรณฺณตฺเรน วา พฺยสเนน สมณฺนาคตฺสฺส อณฺณตฺรณฺณตฺเรน
 วา ทุกฺขขมฺเมน ฌญฺจสฺส โสโก โสจนา โสจิตฺตํ อนฺโตโสโก
 อนฺโตปริโสโก อนฺโตทาโห อนฺโตปริทาโห เจตโส ปริชฺฌายนา
 โทมนสฺสํ โสกสฺสลํ. ปริเทโวติ ฌาติพฺยสเนน วา ฌญฺจสฺส
 โภคพฺยสเนน วา ฌญฺจสฺส โรคพฺยสเนน วา ฌญฺจสฺส สีลพฺยสเนน
 วา ฌญฺจสฺส ทิฏฺฐิจพฺยสเนน วา ฌญฺจสฺส อณฺณตฺรณฺณตฺเรน วา
 พฺยสเนน สมณฺนาคตฺสฺส อณฺณตฺรณฺณตฺเรน วา ทุกฺขขมฺเมน

วจฺโหมเนยฺยํ, วาจา ย จนฺทราคฺคฺส ปหานํ วจฺโหมเนยฺยํ, วจฺสขาร-
นิโรธํ ทุตฺติยชฺฌานสมาปตฺติ วจฺโหมเนยฺยํ, อิทํ วจฺโหมเนยฺยํ.

กตมํ มโนโมเนยฺยํ. ติวิธานํ มโนทฺถุจฺจิตานํ ปหานํ
มโนโมเนยฺยํ, ติวิธํ มโนสุจฺจิตํ มโนโมเนยฺยํ, จิตฺตารมฺมณํ^๑ ฌานํ
มโนโมเนยฺยํ, จิตฺตปริณฺญา มโนโมเนยฺยํ, ปริณฺญาสทฺคโต มคฺโค
มโนโมเนยฺยํ, จิตฺเต จนฺทราคฺคฺส ปหานํ มโนโมเนยฺยํ,
จิตฺตสขารนิโรธํ สญฺญาเวทียตฺตนิโรธสมาปตฺติ มโนโมเนยฺยํ, อิทํ
มโนโมเนยฺยํ.

กายมฺุณี วาจา มฺุณี^๒

มโนมฺุณิมนาสวํ

มฺุณี โหมเนยฺยสมฺปนฺนํ

อาหุ สพฺพปฺปหาณินํ,

กายมฺุณี วาจา มฺุณี^๒

มโนมฺุณิมนาสวํ

มฺุณี โหมเนยฺยสมฺปนฺนํ

อาหุ นินฺหาตปาปกนฺตํ.

อิเมหิ^๓ โหมเนยฺเยหิ ฐมฺเมหิ สมนฺนาคตา จ มฺุณโย:^๔ อาคารมฺุณโย^๕
อนาคารมฺุณโย เสกฺขมฺุณโย^๖ อเสกฺขมฺุณโย^๗ ปจฺเจกมฺุณโย มฺุณิมฺุณโย^๘
กตเม อาคารมฺุณโย. ยะ เต อาคาริกา^๙ ทิฏฺฐปฺปทา วิญฺญาตสาสนา,
อิเม อาคารมฺุณโย. กตเม อนาคารมฺุณโย. ยะ เต ปพฺพชิตา
ทิฏฺฐปฺปทา วิญฺญาตสาสนา, อิเม อนาคารมฺุณโย. สตฺต เสกฺขา
เสกฺขมฺุณโย. อรหฺนฺโต อเสกฺขมฺุณโย. ปจฺเจกสมฺพุทฺธา ปจฺเจกมฺุณโย.
ตถาคตา อรหฺนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา มฺุณิมฺุณโย.

^๑ ฉ., เท. จิตฺตารมฺมณ

^๓ ฉ., เท. อิเมหิ ตีหิ

^๔ ฉ., เท. อาคารมฺุณโน, เอวมฺุปริปิ.

^๕ ฉ., เท. มฺุณิมฺุณโน

^๒ ฉ., เท. วจฺมฺุณี

^๔ ฉ., เท. มฺุณโย, เอวมฺุปริปิ.

^{๖-๗} ฉ., เท. เสกฺขมฺุณโน อเสกฺขมฺุณโน, เอวมฺุปริปิ.

^๙ ฉ., เท. อคาริกา

น โมเนน มุนี^๑ โหติ มุพฺพหฺรฺฐโป อวิทฺทสุ,
 โย จ ตูลฺลว ปคฺคยฺห วรมาทาย ปณฺทิตฺโต
 ปาปานิ ปริวชฺเชติ ส มุนี^๑ เตน โส มุนิ
 โย มุณาติ อโม โลกเ มุนิ เตน ปวฺจจติ.

อสนฺตญฺจ สตญฺจ ฌตฺวา ฌมฺม
 อชฺฌตฺตญฺจ พหิทฺธา จ สพฺพโลเก
 เทวมนุสฺสเสหิ ปุชฺชิตฺ^๒
 โย^๓ โส,^๓ สงฺกขาลมตฺตจฺจ โส มุนีติ.

สาธุ วียากโรหิตี [^๔] สาธุ อาจิกฺขาหิ เทเสหิ ปญฺญเปหิ
 ปญฺญเปหิ วิวราหิ วิภาหิ อุตฺตตานิกโรหิ ปกาเสหิตี ตมฺเม มุนิ
 สาธุ วียากโรหิ.

ตถา หิ เต วิทิตฺโต เอส ฌมฺโมติ ตถา หิ เต วิทิตฺโต ฌาโต
 ตูลิตฺโต ตีริตฺโต วิภาวิทฺโต วิญฺญูโต เอส ฌมฺโมติ ตถา หิ เต วิทิตฺโต
 เอส ฌมฺโม. เตนาห โส พุราหฺมณเ

“ยฺนตํ อปฺจจฺฉิมฺห อกิตฺตยิ โน
 อญฺญํ ตํ ปฺจจฺฉาม ตทิจฺฉม พุชฺชหิ
 กถํ นู ธีรา วิตรนฺติ โอฆํ
 ชาตฺติชฺชริ โสภปริทฺทวญฺจ
 ตมฺเม มุนิ สาธุ วียากโรหิ
 ตถา หิ เต วิทิตฺโต เอส ฌมฺโมติ.

[๒๒] กิตฺตยิสฺสามิ เต ฐมมํ (เมตฺตคฺคฺติ ภควา)

ทิกฺขเจ ฐมฺเม อนีติหํ.

ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ

คเร โลเก วิสฺตติกํ.

(๕)

กิตฺตยิสฺสามิ เต ฐมฺมนฺติ [๑] อาทิกฺลยาณํ มชฺฌเมกฺลยาณํ
ปรีโยสานกฺลยาณํ สาทถํ สพฺพยฺชนํ เกวลปรีปฺณณํ ปรีสุทฺธํ
พฺรหฺมจริยํ จตฺตารโ สติปฏฺจาเน จตฺตารโ สมฺมปฺปชฺาเน จตฺตารโ
อิทฺธิปาเท ปณฺจินฺทฺริยานิ ปณฺจ พฺลานิ สตฺต โพชฺฌนฺเค อริยํ
อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ นิพฺพานญฺจ นิพฺพานคามีนิญฺจ ปฏฺิปปทํ กิตฺตยิสฺสามิ
อาจิกฺขิสฺสามิ เทสิสฺสามิ ปณฺณเปสฺสามิ ปฏฺจเปสฺสามิ วิวริสฺสามิ
วิภกฺขิสฺสามิ อุตฺตานิกริสฺสามิ ปกาสิสฺสามีติ กิตฺตยิสฺสามิ เต ฐมมํ.
เมตฺตคฺคฺติ ภควา ตํ พฺรหฺมณฺ นามเนน อาลปฺติ.

ทิกฺขเจ ฐมฺเม อนีติหนฺติ ทิกฺขเจ ฐมฺเมติ ทิกฺขเจ ฐมฺเม ฌาเต
ฐมฺเม ตฺถลิเต ฐมฺเม ตีริเต ฐมฺเม วิภาวิทฺเต ฐมฺเม วิภฺเฑเต ฐมฺเม
'สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ฯเปฯ 'ยงฺกิณฺจิ สมฺพุทฺธฐมมํ, สพฺพหนฺตํ
นิโรธฐมฺมนฺติ ทิกฺขเจ ฐมฺเม ฌาเต ฐมฺเม ตฺถลิเต ฐมฺเม ตีริเต
ฐมฺเม วิภาวิทฺเต ฐมฺเม วิภฺเฑเต ฐมฺเมติ เอวมฺปิ ทิกฺขเจ ฐมฺเม
กถยิสฺสามิ. อถวา ทุกฺขเ ทิกฺขเจ ทุกฺขํ กถยิสฺสามิ, สมฺพุทฺธเ ทิกฺขเจ
สมฺพุทฺธํ กถยิสฺสามิ, มคฺคเ ทิกฺขเจ มคฺคํ กถยิสฺสามิ, นิโรธเ ทิกฺขเจ
นิโรธํ กถยิสฺสามีติ เอวมฺปิ ทิกฺขเจ ฐมฺเม กถยิสฺสามิ. อถวา
ทิกฺขเจ ฐมฺเม สนฺทิกฺขจิกํ อกาลิกํ เอหิปสฺสิกํ โอปนยิกํ^๒ ปจฺจตฺตํ
เวทิตพฺพํ วิญฺญูหีติ เอวมฺปิ ทิกฺขเจ ฐมฺเม กถยิสฺสามีติ ทิกฺขเจ ฐมฺเม.

อนีติหนฺติ น อิติหิ^๑ น อิติกิราย น ปรมปราย น ปิฎกสมฺปทาย
 น ตกฺกเหตุ น นยเหตุ น อาการปริวิตกฺเกน น ทิฏฺฐิจิ-
 นิชฺฌมานกฺขนฺติยา สามํ สยมภินฺนํ อตฺตปจฺจกฺขํ ฌมํ [๒]
 กถยิสฺสามีติ ทิฏฺฐเจ ฌมเม อนีติหิ.

ยํ วิทิตฺวา สโต จรณฺติ ยํ วิทิตํ กตฺวา ตุลยิตฺวา
 ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา 'สพฺเพ สงฺขารํ อนิจฺจาติ
 ๕ เปฯ 'ยงฺกิญฺจิ สมุทฺทชฺฌมํ, สพฺพหนฺตํ นิโรธชฺฌมณฺติ วิทิตํ กตฺวา
 ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา. สโตติ จตฺตฺหิ
 การณฺเห สโต: กาเย กายานุสฺสสนาสติปฺภุจํ ภาเวนฺโต สโต
 ๕ เปฯ โส วุจฺจติ สโต. จรณฺติ จรณฺโต วิหรณฺโต^๓ อิริยณฺโต
 วตฺเตนฺโต ปาเลณฺโต ยเปณฺโต ยาเปณฺโตติ ยํ วิทิตฺวา สโต จร.

ตเร โลเก วิสตุตฺติกนฺติ วิสตุตฺติกา วุจฺจติ ตณฺหา, โย ราโค
 สวราโค ๕ เปฯ อภิชฺฌมา โลภो อกุสฺสมูลํ. วิสตุตฺติกาติ เกนตฺเถน
 วิสตุตฺติกา, วิสตาติ วิสตุตฺติกา, วิสาลาติ วิสตุตฺติกา, วิสฺฐาติ
 วิสตุตฺติกา, [๔] วิสกุกฺกิตฺติ วิสตุตฺติกา, วิสฺหริตฺติ วิสตุตฺติกา,
 วิสฺวาทิกาทิ วิสตุตฺติกา, วิสฺมุลาติ วิสตุตฺติกา, วิสฺผลาติ วิสตุตฺติกา,
 วิสปริโกคาติ วิสตุตฺติกา. วิสาลา วา ปน สา ตณฺหา รูปํ สทฺท
 คณฺเฐ รเส โผฏฺฐพฺเพ กุเล คณฺเฐ อาวาเส ลาภเ ยเส ปสฺสเส^๔
 สุขเ จีวรเ ปิณฺฑปาทเ เสนาสเน คิลานปจฺจยเมสชฺชปริกฺขารเ
 กามชาตฺยา รูปชาตฺยา อรูปชาตฺยา กามภเว รูปภเว อรูปภเว
 สณฺณภเว อสณฺณภเว เนวสณฺณานาสณฺณภเว เอกโวการภเว
 จตุโวการภเว ปญฺจโวการภเว อตีเต อนาคเต ปจฺจุปปนฺเน

^๑ ฉ., เท. 12. อิตฺตีหิ

^๓ สฺยา. วิจรณฺโต, เอวมฺปรีป.

^๔ ฉ., เท. ปสฺสสย

^๒ ฉ., เท. ตํ

^๕ ฉ., เท. วิสมาติ วิสตุตฺติกา

ทิกฺขุจสุตฺตมุตฺตวิญญาตพฺเพสฺสุ ฐมฺเมสฺสุ วิสฺฐา วิตฺถตาติ วิสฺตฺติกา.
 โลเกติ อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ขนฺธโลเก ชาติโลเก
 อายตนโลเก. ตเร โลเก วิสฺตฺติกนฺติ ยา สา โลเก วิสฺตฺติกา,^๑
 โลเก ตํ^๒ วิสฺตฺติกํ สโต ตเรยฺย อุตฺตเรยฺย ปตฺตเรยฺย สมตฺติกุกเมยฺย
 วิตฺตวตฺเตยฺยาติ ตเร โลเก วิสฺตฺติกํ. เตนาห ภควา

“กิตฺตยิสฺสามิ เต ฐมฺมํ (เมตตคฺคฺติ ภควา)

ทิกฺขุเจ ฐมฺเม อนีติหํ

ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ

ตเร โลเก วิสฺตฺติกนฺติ.

[๒๓] ตณฺญาหํ อภินนฺทามิ

มเหสี^๓ ฐมฺมมุตฺตมํ

ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ

ตเร โลเก วิสฺตฺติกํ. (๖)

ตณฺญาหํ อภินนฺทามิ ตนฺติ ตณฺหํ วจฺนํ พุยฺยปถํ^๔ เทสนํ

[๕] อนุสฺสนธิ.^๕ อภินนฺทามิ^๖ นนฺทามิ^๗ อภินนฺทามิ โมทามิ
 อนุโมทามิ อิจฺฉามิ สาทิยามิ ยาจามิ ปตฺถยามิ ปิฬามิ
 อภิชฺฌปฺปามิ ตณฺญาหํ อภินนฺทามิ.

มเหสี ฐมฺมมุตฺตมนฺติ มเหสีติ เกนตฺเถน มเหสี^๘ ภควา.

มหนฺตํ สีลกฺขนฺธํ เอสี คเวสี^๙ ปริเยสีติ มเหสี, มหนฺตํ
 สมาริกฺกขนฺธํ ๔เปยฺย มหนฺตํ ปณฺณากฺกขนฺธํ ๔เปยฺย มหนฺตํ วิมุตฺติกฺกขนฺธํ
 ๔เปยฺย มหนฺตํ วิมุตฺตติณฺณทสฺสนกฺกขนฺธํ เอสี คเวสี ปริเยสีติ
 มเหสี, มหโต วา ตโมกายสฺส ปทาลนํ เอสี คเวสี ปริเยสีติ

^๑ ฉ., เท. โลเก เวสา วิสฺตฺติกา

^๓ สุยา. มเหสี, เอมฺมปริปิ.

^๕ ฉ., เท. อนุสฺสนํ

^๖ ฌ., เท. นนฺทามิ

^๘ ฉ., เท. ก็ มเหสี

^๒ ฉ., เท. เวตํ

^๔ ฉ., เท. พุยฺยปถํ

^๕ ฉ., เท. อนุสฺสิจฺจํ

^๗ ฉ., เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๙ ฉ., เท. เอสี คเวสี, เอมฺมปริปิ.

มहेสี, มหโต วิปปลลลสสุ ปภาทนํ เอสี คเวสี ปริเยสีติ
 มहेสี, มหโต ตณฺหาสลลสสุ อพฺพุหนํ^๑ เอสี คเวสี ปริเยสีติ
 มहेสี, มหโต ทิฏฺฐิจสงฺฆาตสสุ วินิพฺเพชนํ^๒ เอสี คเวสี ปริเยสีติ
 มहेสี, มหโต มานทฺชชสสุ ปาตนํ เอสี คเวสี ปริเยสีติ มहेสี,
 มหโต อภิสงฺขารสสุ วูปสมํ เอสี คเวสี ปริเยสีติ มहेสี, มหโต
 โอฆสสุ นิตฺถรณํ เอสี คเวสี ปริเยสีติ มहेสี, มหโต ภารสสุ
 นิกฺขิปปนํ^๓ เอสี คเวสี ปริเยสีติ มहेสี, มหโต สํสाराฏฺเฐสสุ
 อฺจุเจทํ^๔ เอสี คเวสี ปริเยสีติ มहेสี, มหโต สนฺดาปสสุ
 นิพฺพาปนํ เอสี คเวสี ปริเยสีติ มहेสี, มหโต ปริพาหสสุ
 ปฏิปฺปสฺสทฺธิ^๕ เอสี คเวสี ปริเยสีติ มहेสี, มหโต ฐมฺมทฺชชสสุ
 อฺสุสาปนํ เอสี คเวสี ปริเยสีติ มहेสี, มหฺนฺเต สติปฏฺฐาเน
 ยเปยฺย มหฺนฺเต สมฺมปฺปชานเ ยเปยฺย มหฺนฺเต อิทฺธิปาเท ยเปยฺย
 มหฺนฺตานิ อินฺทฺริยานิ ยเปยฺย มหฺนฺตานิ พฺลานิ ยเปยฺย มหฺนฺเต
 โพชฺฌนฺเค ยเปยฺย มหฺนฺตํ อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ ยเปยฺย มหฺนฺตํ
 ปรมตฺถํ อมตํ นิพฺพานํ เอสี คเวสี ปริเยสีติ มहेสี, มहेสกุเขหิ
 วา^๖ สตฺเตหิ เอสีโต คเวสีโต ปริเยสีโต ‘กหํ พุทฺโธ, กหํ ภควา,
 กหํ เทวเทโว, กหํ นราสโภติ มहेสี. **ฐมฺมมุตฺตมนฺติ** ฐมฺมมุตฺตมํ
 วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ, โย โส สพฺพสงฺขารสมฺภโว สพฺพปฺริ-
 ฏฺฐินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรธो นิพฺพานํ. **อฺุตฺตมนฺติ**
 อคฺคํ เสฏฺฐจํ วิเสฏฺฐจํ ปาโมกฺขํ อฺุตฺตมํ ปวริ ฐมฺมนฺติ มहेสี
 ฐมฺมมุตฺตมํ.

^๑ ฉ., เท. อพฺพุหนํ^๓ หมายเหตุ 12/06/2566
ฉ., เท. นิกฺขิปปนํ^๔ ฉ., เท. ปฏิปฺปสฺสทฺธิ^๒ ฉ., เท. วินิเวรณํ^๕ ฉ., เท. อฺุปฺจุเจทํ^๖ ฉ., เท. อยํ ปาโง น ทิสฺสติ.

ยํ วิทิตฺวา สโต จรณฺติ วิทิตํ กตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา
 วิภาวยิตฺวา วิภฺตํ กตฺวา, ‘สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ๕เปย
 ‘ยงฺกิลฺลิจิ สมุทฺยธมฺมํ, สพฺพนตํ นิโรธธมฺมนฺติ วิทิตํ กตฺวา
 ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภฺตํ กตฺวา. สโตติ จตฺตฺหิ
 การณฺเหติ สโต: กาเย กายานุสฺสนาสติปฺภฺจํ ภาเวนฺโต สโต
 ๕เปย โส วุจฺจติ สโต. จรณฺติ จรณฺโต วิหรณฺโต อิริยณฺโต
 วตฺเตนฺโต ปาเลนฺโต ยเปนฺโต ยาเปนฺโตติ ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ.

ตเร โลเก วิสตุตฺติกนฺติ วิสตุตฺติกา วุจฺจติ ตณฺหา, โย ราโค
 สาราโค ๕เปย อภิชฺฌา โลภो อกฺุสลมฺมํ. วิสตุตฺติกาติ เกนตฺเถน
 วิสตุตฺติกา ๕เปย วิสฺฐา วิตฺถตาติ วิสตุตฺติกา. โลเกติ อปายโลเก
 ๕เปย อายตฺนโลเก. ตเร โลเก วิสตุตฺติกนฺติ ยา सा โลเก
 วิสตุตฺติกา,^๑ โลเก ตํ^๒ วิสตุตฺติกํ สโต ตเรยฺย อุตฺตเรยฺย ปตฺตเรยฺย
 สมตฺติกเมยฺย วีตฺตเวตฺตยาติ ตเร โลเก วิสตุตฺติกํ. เตนาห โส
 พุราหฺมณ

“ตณฺหา อภินนฺทามิ มเหสิ ธมฺมมุตฺตมํ
 ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ ตเร โลเก วิสตุตฺติกนฺติ.

[๒๔] ยงฺกิลฺลิจิ สมฺปชานาสิ (เมตตคฺคฺติ ภควา)

อุทฺธํ อโธ ติริยญฺจาปิ มชฺฌ

เอเตสุ นนฺทิลฺลจฺจ นิเวสณญจ

ปนฺนุชฺช วิญฺญาณํ ภเว น ติฏฺเฐ.

(๗)

ยงฺกิลฺลิจิ สมฺปชานาสิติ ยงฺกิลฺลิจิ ปชานาสิ อาชานาสิ วิชานาสิ
 ปฏฺวิวิชานาสิ ปฏฺวิวิชฺฌสีติ ยงฺกิลฺลิจิ สมฺปชานาสิ. เมตตคฺคฺติ ภควา

ตัม พุราหมณฺ นามเน อาลปติ. ภควาติ คารวาทิวัจนเมตํ ฯ เปฯ
 สจฺจนิกา ปณฺณตฺติ, ยถิ ภควาติ เมตฺตตฺตฺติ ภควา.

อุทฺธํ อโธ ติริยญฺจาปิ มชฺเฌติ อุทฺธนฺติ วุจฺจติ^๑ อนาคตํ.
 อโธติ อตีตํ. ติริยญฺจาปิ มชฺเฌติ ปจฺจุปฺปนํ. อุทฺธนฺติ วุจฺจติ^๑
 เทวโลโก. อโธติ นิรยโลโก. ติริยญฺจาปิ มชฺเฌติ มนุสฺสโลโก.
 อถวา อุทฺธนฺติ กุสลา ฐมา. อโธติ อกุสลา ฐมา. ติริยญฺจาปิ
 มชฺเฌติ อพฺยากตา ฐมา. อุทฺธนฺติ อรูปชาติ. อโธติ กามชาติ.
 ติริยญฺจาปิ มชฺเฌติ รูปชาติ. อุทฺธนฺติ สุขา เวทนา. อโธติ
 ทุกฺขา เวทนา. ติริยญฺจาปิ มชฺเฌติ อทุกฺขมสุขา เวทนา. อุทฺธนฺติ
 อุทฺธํ ปาทตลา. อโธติ อโธ เกสมตฺถกา. ติริยญฺจาปิ มชฺเฌติ
 เวมชฺเฌติ อุทฺธํ อโธ ติริยญฺจาปิ มชฺเฌ.

เอเตสุ นนฺทิตฺถจ นิเวสนญฺจ ปนฺนชฺช วิญฺญาณํ ภเว น
 ติฏฺฐเตติ เอเตสุติ อาจิกฺขิตฺเตสุ เทสิตฺเตสุ ปณฺณปีเตสุ ปณฺณจปีเตสุ
 วิวริตฺเตสุ วิภจิตฺเตสุ อุตฺตตานิกิตฺเตสุ ปกาสิเตสุ. นนฺทิตฺ^๒ วุจฺจติ
 ตณฺหา, โย ราโค สาราโค ฯ เปฯ อภิชฺฌา โลภो อกุสลมฺมัลล.
 นิเวสนนฺติ เทว นิเวสนา: ตณฺหานิเวสนา จ ทิฏฺฐินิเวสนา จ.
 กตมา ตณฺหานิเวสนา. ยาวตา ตณฺหาสงฺขาเตน ฯ เปฯ อยํ
 ตณฺหานิเวสนา. กตมา ทิฏฺฐินิเวสนา. วิสตีวตฺถกา สกฺกายทิฏฺฐิ
 ฯ เปฯ อยํ ทิฏฺฐินิเวสนา. ปนฺนชฺช วิญฺญาณนฺติ ปุณฺณภาสิสงฺขารสหคตํ
 วิญฺญาณํ อปุณฺณภาสิสงฺขารสหคตํ วิญฺญาณํ อาเนญฺชาสิสงฺขารสหคตํ
 วิญฺญาณํ. เอเตสุ นนฺทิตฺถจ นิเวสนญฺจ อภิสงฺขารสหคตญฺจ วิญฺญาณํ
 นฺนชฺช ปนฺนชฺช นฺนท ปนฺนท ชห ปชห วิโนเทหิ พฺยณฺตีกโรหิ
 อนภาวํคเมหีติ เอเตสุ นนฺทิตฺถจ นิเวสนญฺจ ปนฺนชฺช วิญฺญาณํ.

ภเว น ติฏฺฐเจติ ภวาทิ เทว ภวา: กมฺมภโว จ ปฏิสนฺธิโก จ
 ปุณฺพภโว. กตโม กมฺมภโว. ปุณฺณวาทิสงฺขารो อปุณฺณวาทิสงฺขารो
 อาเนญยวาทิสงฺขารो, อโย กมฺมภโว. กตโม ปฏิสนฺธิโก ปุณฺพภโว.
 ปฏิสนฺธิกา รูปา^๑ เวทนา สณฺณว สงฺขารา วิญฺญาณํ, อโย
 ปฏิสนฺธิโก ปุณฺพภโว. ภเว น ติฏฺฐเจติ นนฺทิตฺถจ นินเวสนนฺถจ
 อภิสงฺขารสหคตนฺถจ วิญฺญาณํ^๒ กมฺมภวณฺถจ ปฏิสนฺธิกนฺถจ ปุณฺพภวํ
 ปชหนฺโต วิโนเทหนฺโต พุยนฺตีกโรหนฺโต อนภาวงฺคเมหนฺโต กมฺมภเว
 น ติฏฺฐเจยฺย, ปฏิสนฺธิเก ปุณฺพภเว น ติฏฺฐเจยฺย น สนฺตติฏฺฐเจยฺยาติ
 ปนฺชช วิญฺญาณํ ภเว น ติฏฺฐเจ. เตนาห ภควา

“ยงฺกิตฺถจิ สมฺปชานาสิ (เมตตคฺคฺตติ ภควา)

อุทฺธํ อโห ติริยญฺจาปิ มชฺเฌ

เอเตสฺส นนฺทิตฺถจ นินเวสนนฺถจ

ปนฺชช วิญฺญาณํ ภเว น ติฏฺฐเจติ.

[๒๕]

เอวํ วิหารี สโต อปฺปมตฺโต

ภิกฺขุ จรํ หิตฺวา มมายิตานิ

ชาติชฺชรํ โสกปริทฺทวณฺจ

อิเชว วิทฺวา ปชเหยฺย ทฺถกํ.

(๘)

เอวํ วิหารี สโต อปฺปมตฺโตติ เอวํ วิหารีติ นนฺทิตฺถจ
 นินเวสนนฺถจ อภิสงฺขารสหคตนฺถจ วิญฺญาณํ^๓ กมฺมภวณฺถจ ปฏิสนฺธิกนฺถจ
 ปุณฺพภวํ ปชหนฺโต วิโนเทหนฺโต พุยนฺตีกโรหนฺโต อนภาวงฺคเมหนฺโตติ
 เอวํ วิหารี. สโตติ จตฺตฺหิ การณฺเหหิ สโต: กาเย กายานุสฺสสนาสติปฏฺฐจํ

^๑ หนฺตอายุ 12/06/2566
 ๑ ฉ., เท. รูป

^๒ ฉ., เท. อภิสงฺขารสหคตํ วิญฺญาณนฺถจ

^๓ ฉ., เท. อภิสงฺขารสหคตวิญฺญาณนฺถจ

ภาเวนโต ๔เปฯ โส วุจฺจติ สโต. **อปฺปมตฺโตติ** สกุกจจการี
 สาทจจการี อฏฺฐิตการี อนโณสนฺวตฺติ อนิกฺขิตตจฺจนฺโท อนิกฺขิตตฺตรุโร
 อปฺปมตฺโต กุสเลสุ ฌมฺเมสุ. 'กทาหํ' อปริปฺปรี วา สิลกฺขณฺหํ
 ปริปฺปเรยฺยํ, ปริปฺปรี วา สิลกฺขณฺหํ ตตฺถ ตตฺถ ปณฺณาย
 อนุกฺคณฺเหยฺยนฺติ โย ตตฺถ จฺนฺโท จ วายาโม จ อุตฺตสาโห จ
 อุตฺตโสฬสํ จ อปฺปปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชฌณฺณจ อาตปฺป
 ปธานํ อธิฏฺฐจฺานํ อนฺุโยโค อปฺปมาโท^๒ กุสเลสุ ฌมฺเมสุ. 'กทาหํ
 อปริปฺปรี วา สมาธิกฺขณฺหํ ๔เปฯ ปณฺณากฺขณฺหํ' ๔เปฯ วิมุตฺติกฺขณฺหํ
 ๔เปฯ วิมุตฺติฌาณทสฺสนกฺขณฺหํ ปริปฺปเรยฺยํ, ปริปฺปรี วา วิมุตฺติ-
 ฌาณทสฺสนกฺขณฺหํ ตตฺถ ปณฺณาย อนุกฺคณฺเหยฺยนฺติ โย ตตฺถ
 จฺนฺโท จ วายาโม จ อุตฺตสาโห จ อุตฺตโสฬสํ จ อปฺปปฏิวานี จ
 สติ จ สมฺปชฌณฺณจ อาตปฺป ปธานํ อธิฏฺฐจฺานํ อนฺุโยโค
 อปฺปมาโท กุสเลสุ ฌมฺเมสุ. 'กทาหํ อปริณฺณตํ วา ทุกฺขํ
 ปริชาเนยฺยํ, อปฺปทีเน วา กิเลเส ชฺเหยฺยํ,^๔ อภาวิตํ วา มลฺลํ
 ภาเวยฺยํ, อสจฺจิกตํ วา นิโรธํ สจฺจิกเรยฺยนฺติ โย ตตฺถ จฺนฺโท
 จ วายาโม จ อุตฺตสาโห จ อุตฺตโสฬสํ จ อปฺปปฏิวานี จ สติ จ
 สมฺปชฌณฺณจ อาตปฺป ปธานํ อธิฏฺฐจฺานํ อนฺุโยโค อปฺปมาโท
 กุสเลสุ ฌมฺเมสุติ เอวํวิหารี สโต อปฺปมตฺโต.

ภิกฺขุ จรํ หิตฺวา มมายิตานีติ ภิกฺขุติ กลฺยาณปฺลชฺชโน^๕ วา
 ภิกฺขุ เสกฺโข วา ภิกฺขุ. **จรณฺติ** จรณฺโต วิหรณฺโต อิริยณฺโต
 วตฺเตนฺโต ปาเลนฺโต ยเปนฺโต ยาเปนฺโต. **มมตฺตาติ** เทว มมตฺตา:
 ตณฺหามมตฺตํ จ ทิฏฺฐิมมตฺตํ จ ๔เปฯ อิํ ตณฺหามมตฺตํ ๔เปฯ

^๑ ฉ., เท. กทาหํ, เอวมฺปริปิ.

^๒ สฺยา. อยํ ปาโง น ทิสฺสติ.

^๔ ฉ., เท. ปชฺเหยฺยํ

^๕ ฉ., เท. อปฺปมตฺโต อปฺปมาโท, เอวมฺปริปิ.

^๖ ฉ., เท. ปชฺเหยฺยํ

อิทํ ทิฏฺฐิสมมตฺตํ. ตณฺหามมตฺตํ ปหาเย ทิฏฺฐิสมมตฺตํ ปณฺนิสฺสชฺชิตฺวา
มมตฺเต หิตฺวา ปริจฺจชิตฺวา^๑ วินฺนเตตฺวา พุยนฺตีกิตฺวา^๒
อนภาวํคเมตฺวาติ ภิกฺขุ จรํ หิตฺวา มมายิตานิ.

ชาติขุขรํ โสภปริทฺทวณฺจ อีเชว วิทฺวา ปชฺเหยยฺย ทุกฺขนฺติ
ชาติตฺติ ยา เตสํ เตสํ สตฺตานํ ตมฺหิ ตมฺหิ สตฺตนิกาเย ชาติ
สญฺชาติ โอกฺกนฺติ นิพฺพตฺติ อภินิพฺพตฺติ ขนฺธานํ ปาตุภาโว
อายตนาณํ ปฏฺฐิลาโก. **ชราติ**^๓ ยา เตสํ เตสํ สตฺตานํ ตมฺหิ ตมฺหิ
สตฺตนิกาเย ชรา ชีรณตา ขณฺฑิจฺจํ ปาลิจฺจํ วลิตฺตจตา อายุโน
สํหานิ อินฺทฺริยานํ ปริปาโก. **โสโกติ** ญาติพฺยสเนน วา ฌุจฺจสฺส
ภอคพฺยสเนน วา ฌุจฺจสฺส โรคพฺยสเนน วา ฌุจฺจสฺส สีลพฺยสเนน
วา ฌุจฺจสฺส ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา ฌุจฺจสฺส อณฺณตฺรณฺณตฺเรน วา
พฺยสเนน สมณฺนาคตฺสฺส อณฺณตฺรณฺณตฺเรน วา ทุกฺขขมฺเมน
ฌุจฺจสฺส โสโก โสจนา โสจิตฺตํ อนฺโตโสโก อนฺโตปริโสโก
อนฺโตทาโห อนฺโตปริทาโห เจตโส ปริชฺฌายนา โทมนสฺส
โสภสฺส. **ปริเทโวติ** ญาติพฺยสเนน วา ฌุจฺจสฺส ภอคพฺยสเนน วา
ฌุจฺจสฺส โรคพฺยสเนน วา ฌุจฺจสฺส สีลพฺยสเนน วา ฌุจฺจสฺส
ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา ฌุจฺจสฺส อณฺณตฺรณฺณตฺเรน วา พฺยสเนน
สมณฺนาคตฺสฺส อณฺณตฺรณฺณตฺเรน วา ทุกฺขขมฺเมน ฌุจฺจสฺส อาเทโว
ปริเทโว อาเทวนา ปริเทวนา อาเทวิตฺตํ ปริเทวิตฺตํ ลาโป
ปลาโป วิปฺปลาโป ลาลปฺโป ลาลปฺปายนา ลาลปฺปายิตฺตํ. **อิธาติ**
อิมิสฺสา ทิฏฺฐิยา ๔เปฯ อิมสฺมี มนุสฺสโลเก. **วิทฺวาติ** วิทฺวา^๔
วิชฺชาคโต ญาณี วิภาวี เมธาวี. **ทุกฺขนฺติ** ชาติทุกฺขํ ๔เปฯ

^๑ หมายเหตุ 12/06/2566
ฉ.,เท. ขหิตฺวา จชิตฺวา ปชหิตฺวา

^๓ ฉ.,เท. ชรณฺติ

^๒ ฉ.,เท. พุยนฺตีกิตฺวา

^๔ ฉ.,เท. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ.

โสภปริเทวทุกขโทมนสสุปายาสทุกข^๑ ชาติชฺช^๒ โสภปริททวณฺจ
 อีเชว วิทฺวา ปชฺเหยย ทุกฺขนฺติ วิทฺวา^๓ วิชฺชาคโต ฌาณี วิภาวี
 เมธาวี อีเชว ชาติชฺรณฺจ โสภปริเทวณฺจ^๔ [๕] ปชฺเหยย วิโนทย
 พุยนฺตีกเรยฺย อนภาวงคเมยฺยาติ ชาติชฺช^๕ โสภปริททวณฺจ อีเชว
 วิทฺวา ปชฺเหยย ทุกฺข^๖. เตนาห ภควา

“เอวํวิหารี สโต อปฺปมตโต
 ภิกฺขุ จรํ หิตฺวา มมายิตานิ
 ชาติชฺช^๗ โสภปริททวณฺจ
 อีเชว วิทฺวา ปชฺเหยย ทุกฺขนฺติ.

[๒๖]

เอตานิ นนฺทามิ วโจ มเหสีโน
 สุกิตฺติตํ โคตม นุปรีกํ
 อทฺธา หิ ภควา ปหาสี ทุกฺขํ
 ตถา หิ เต วิทิตโต เอส ฐมโม.

(๙)

เอตานิ นนฺทามิ วโจ มเหสีโนติ เอตนฺติ ตฺยหํ วจนํ
 พุยฺยปถ^๘ เทสนํ อนุสนฺตี^๙ อภินนฺทามิ^{๑๐} นนฺทามิ อภินนฺทามิ
 โมทามิ อนุโมทามิ อิจฺฉามิ สาทิยามิ ยาจามิ ปตฺถยามิ ปิฬามิ
 อภิชปฺปามิ. มเหสีโนติ^{๑๑} ภควา มหนฺตํ สีลทุกฺขนฺตํ เอสี คเวสี
 ปริเยสีติ มเหสี^{๑๒} ๔เปยฺย กหํ นราสโมติ มเหสีติ เอตานิ นนฺทามิ
 วโจ มเหสีโน.

^๑ จ., เท. โทมนสสุปายาสทุกข ^๒ จ., เท. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๓ จ., เท. โสภปริททวณฺจ ^๔ จ., เท. ทุกฺขณฺจ.

^๕ จ., เท. พุยฺยปถ

^๖ จ., เท. อนุสสนํ อนุสฺสิจฺจํ นนฺทามิ ๔เปยฺย อภิชปฺปามิ

^๗ จ., เท. ๑๒/๑๕๒๕๖๔ น ทิสฺสติ.

^{๘-๑๒} จ., เท. มเหสีโนติ ก็ มเหสี ภควา, มหนฺตํ สีลทุกฺขนฺตํ เอสี คเวสี ปริเยสีติ มเหสี,
 เอวมฺปริปี.

สุกตฺติตํ โคตม นุปฐิกนฺติ สุกตฺติตนฺติ สุกตฺติตํ สฺวาจิภฺขิตํ
 สฺเพสิตํ สฺปนฺณมฺปิตํ สฺปนฺนจฺปิตํ สฺวิวริตํ สฺวิภฺขิตํ สฺอุตฺตานิภฺกิตํ
 สฺปกาสิตนฺติ สุกตฺติตํ. โคตม นุปฐิกนฺติ อฺปฐิ วุจฺจนฺติ กิเลสํ จ
 ขนฺธํ จ อภิสงฺขารา จ. อฺปฐิพฺหานํ อฺปฐิรूपสมํ อฺปฐิปฏินิสฺสคคํ
 อฺปฐิปฏิปฺปสฺสทฐิ^๑ อมตํ นิพฺพานนฺติ สุกตฺติตํ โคตม นุปฐิกํ.

อทุธา **หิ** **ภควา** **ปหาสิ** **ทุกฺขนฺติ** **อทุธาติ** **เอกํสวจนํ**
นิสฺสํสยวจนํ **นิกฺกงฺขาวจนํ** **อเทฺวชฺฌวจนํ** **อเทฺวพฺพหกวจนํ**
นียฺยานวจนํ^๒ **อปณฺณกวจนํ**, **อวตฺถานวจนเมตํ** 'อทุธาติ. **ภควาติ**
การวาทิวจนเมตํ ๔เปฯ **สจฺจิภา** **ปณฺณตฺติ**, **ยทิทํ** **ภควาติ**. **ปหาสิ**
ทุกฺขนฺติ **ชาติ**ทุกฺขํ **ชรา**ทุกฺขํ **พฺยาธิ**ทุกฺขํ **มรณ**ทุกฺขํ **โสภ**ปริเทว-
ทุกฺขโทมนสฺสุปายาสทุกฺขํ **ปหาสิ** **ปชฺหิ** **วิโนทฺเทสิ** **พฺยณฺตํ**กโรสิ
อนภาวงฺคเมสีติ **อทุธา** **หิ** **ภควา** **ปหาสิ** **ทุกฺขํ**.

ตถา หิ เต วิทิตฺเต เอส ฌมฺโมติ ตถา หิ เต วิทิตฺเต
 ฌมฺโมติ ตถา หิ เต วิทิตฺเต วิทิตฺเต วิทิตฺเต วิทิตฺเต เอส ฌมฺโมติ ตถา หิ เต
 วิทิตฺเต เอส ฌมฺโม. เตนาห ส ปุราหณ

“เอตานิหนฺทามิ วโจ มหะสิโน
 สุกิตฺติตํ โคตม นฺุปรัก
 อทฺธา หิ ภควา ปหาสิ ทุกฺขํ
 ตถา หิ เต วิทิตฺโต เอส ฐมโมติ.

[២៧] ពេ ជាបិ ង្គនប្រឌេយ្យុ^៤ ពុក
 យេ តុវ មុនី ឲ្យទិតំ ឲ្យពេយ្យ

๑ หมายเหตุ: 12/06/2563

^๓ ฉ.,เท. อยู่ ปาโจ น ทิสสติ.

^๒ จ.,เท. นิโรธวจนํ

๔. สยาม. นน ปชเหยยุ

ตนฺตํ นมสฺสามิ สเมจฺจ นาคํ

อปฺเปว มํ ภควา อฏฺฐิตํ โโอวเทยฺย. (๑๐)

เต จาปี ฐนปฺปชเหยฺย ทุกฺขนฺติ เต จาปีติ ขตฺติยา จ
พฺราหฺมณา จ เวสฺสา จ สฺสทฺทา จ คหฺนฺจา จ ปพฺพชิตา จ
เทวา จ มนุสฺสา จ. ปชเหยฺย ทุกฺขนฺติ ชาติทุกฺข์ ชาติทุกฺข์
พฺยาธิทุกฺข์ มรณทุกฺข์ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ปชเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํคเมยฺยนฺติ เต จาปี
ฐนปฺปชเหยฺย ทุกฺข์.

เย ตวํ มุนี อฏฺฐิตํ โโอวเทยฺยาติ เยติ ขตฺติเย จ พฺราหฺมณ
จ เวสฺสเส จ สฺสทฺเท จ คหฺนฺเจ จ ปพฺพชิตเ จ เทเว จ มนุสฺส
จ. ตวณฺติ ภควนฺตํ ภณฺติ. มุนีติ โมนํ วุจฺจติ ฌานํ ๔เปย
สงฺกขาลมติจฺจ โส มุนิ. อฏฺฐิตํ โโอวเทยฺยาติ อฏฺฐิตํ โโอวเทยฺย
สกุจฺจํ โโอวเทยฺย อภินฺหํ โโอวเทยฺย ปฺนปฺปํ โโอวเทยฺย
อนุสาเสยฺยาติ เย ตวํ มุนี อฏฺฐิตํ โโอวเทยฺย.

ตนฺตํ นมสฺสามิ สเมจฺจ นาคนฺติ ตนฺติ ภควนฺตํ
ภณฺติ. นมสฺสามีติ กาเยน วา นมสฺสามิ, วาจา วา นมสฺสามิ,
จิตฺเตน วา นมสฺสามิ, อนฺวตฺถปฏฺฐิปตฺติยา วา นมสฺสามิ,
ธมฺมานุธมฺมปฏฺฐิปตฺติยา วา นมสฺสามิ สกุโรมิ ครุโรมิ^๑ มาเนมิ
ปฺเชมิ. สเมจฺจาติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ สมากนฺตฺวา อภิสมากนฺตฺวา
สมมุขา ตํ นมสฺสามิ. นาคนฺติ นาโค [๒] ภควา อาคํ น
กโรตีติ นาโค, น คจฺจตีติ นาโค, น อาคจฺจตีติ นาโค.

หมดอายุ 12/06/2566

^๑ ฉ., เท. ครุ กโรมิ, เอวมุปริปี.

^๒ ฉ., เท. จ ภควา

กถํ ภควา อาคุํ น กโรตฺตีติ นาโค. อากุํ วุจฺจนฺติ
ปาปกา อกุสลา ฐมา สงฺกิลेषิกา โปโนพฺภวิกา^๑ สทฺธา
ทุกฺขวิปากา อายตฺตี ชาตฺติชรามณฺเญยา.^๒

อาคุํ น กโรติ กิณฺณจฺจ โสเก (สภียาติ ภควา)
สพฺพสํโยเค วิสซช พนฺธนาณิ
สพฺพตฺถ น สซชตฺตี วิมุตฺโต
นาโค ตาที ปวฺจฺเจเต ตถตฺตาติ.

เอวํ ภควา อาคุํ น กโรตฺตีติ นาโค.

กถํ ภควา น คจฺจนฺตฺตีติ นาโค. ภควา น จนฺทาคตฺตี
คจฺจนฺติ, น โทสาคตฺตี คจฺจนฺติ, น โมหาคตฺตี คจฺจนฺติ, น ภยาคตฺตี
คจฺจนฺติ, น ราควเสน คจฺจนฺติ, น โทสวเสน คจฺจนฺติ, น โมหวเสน
คจฺจนฺติ, น ทิฏฺฐจิวเสน คจฺจนฺติ, น มานวเสน คจฺจนฺติ, น
อุทฺทจฺจวเสน คจฺจนฺติ, น วิจิกิจฺฉาวเสน คจฺจนฺติ, น อนฺนุสยวเสน
คจฺจนฺติ, น วคฺเคหิ ฐมฺเมหิ ยายติ นียยติ^๓ วุยุหติ สํหริยติ,^๔ เอวํ
ภควา น คจฺจนฺตฺตีติ นาโค.

กถํ ภควา น อากจฺจนฺตฺตีติ นาโค. โสตาปตฺติมคฺเคน เย
กิเลสา ปหีนฺา, เต กิเลสเ น ปุเนติ น ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺจนฺติ,
สกทาคามิมคฺเคน ะเปยฺย อนาคามิมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนฺา, เต
กิเลสเ น ปุเนติ น ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺจนฺติ, อรหตฺตมคฺเคน เย
กิเลสา ปหีนฺา, เต กิเลสเ น ปุเนติ น ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺจนฺติ,
เอวํ ภควา น อากจฺจนฺตฺตีติ นาโคติ ตนฺตํ นมสฺสสามิ สเมจฺจ นาคํ.

^๑ ฉ.,เท. โปโนภวิกา, เอวมุปริปี.

^๓ ฉ.,เท. นียติ

^๒ ฉ.,เท. ชาตฺติชรามณฺเญยา, เอวมุปริปี.

^๔ ฉ.,เท. สํหริยติ

อปเปว มํ ภควา อฏฺฐิตํ โววเทยฺยาติ อปเปว มํ ภควา
 อฏฺฐิตํ โววเทยฺย สกุกจํ โววเทยฺย อภินฺหํ โววเทยฺย ปุณฺณปุณฺ
 โววเทยฺย อนุสาเสยฺยาติ อปเปว มํ ภควา อฏฺฐิตํ โววเทยฺย.
 เตนาห โส พุราหฺมณ

“เต จาปิ ฐนฺนปฺปชฺเหยฺยํ ทุกฺขํ
 เย ตวํ มุนี อฏฺฐิตํ โววเทยฺย
 ตนฺตํ นมสฺสามิ สเมจฺจ นาคํ
 อปเปว มํ ภควา อฏฺฐิตํ โววเทยฺยาติ.

[๒๘]

ยํ พุราหฺมณ เวทคฺคฺมาภิชณฺณา^๑

อภิชณฺนํ กามภเว อสฺสตุตํ

อทุธา หิ โส โอมมิมํ อตาริ

ติณฺณโล จ ปารํ อจิโล อกฺโข.

(๑๑)

ยํ พุราหฺมณ เวทคฺคฺอภิชณฺญาติ พุราหฺมณนฺติ^๒ สตฺตนต์นํ
 ฐมฺมานํ พาทิตตฺตา พุราหฺมณ: สกุกายทิกฺขุจํ พาทิตา โหติ,
 วิจิกิจฺฉา พาทิตา โหติ, สีสพฺพตปฺรามาโส พาทิตโต โหติ, ราโค
 พาทิตโต โหติ, โทโส พาทิตโต โหติ, โมโห พาทิตโต โหติ, มาโน
 พาทิตโต โหติ. พาทิตสฺส^๓ โหนฺติ ปาปกา อกฺุสลา ฐมฺมา
 สงฺกิลฺลสิกา โปโนพฺภวิกา สทฺธา ทุกฺขวิปกา อายตี
 ชาติชฺรามรณียา.

พาเหตุวา^๔ สพฺพปาปกาणि (สภียาติ ภควา)

ภควา^๕ วิมโล สาธุสมฺมาหิตโต จิตฺตโต

^๑ สยยา เวทคฺคฺอภิชณฺญา

^๒ จ.,เท. พุราหฺมณนฺติ

^๓ จ.,เท. พาทิตาสฺส

^๔ จ.,เท. พาทิตวา

^๕ จ.,เท. อยํ ปาโง น ทิสฺสติ.

สํสํารมตฺติจฺจ เกวลี โส

อนิสฺสํสํโต^๑ ตาทิ ปุจฺจเต พุรหฺมา.^๒

เวทคฺคฺคาณฺ เวโท วุจฺจติ จตฺตฺส มคฺเค สฺสฺยาณํ ๔เปย
สพฺพเวทมตฺติจฺจ^๔ เวทคฺคฺ . โสติ. **อภิชณฺณตฺติ** อภิชาเนยฺย อาชาเนยฺย
วิชาเนยฺย ปฏฺวิวิชาเนยฺย ปฏฺวิวิชฺฌเณยฺยาติ ยํ พุรหฺมณํ
เวทคฺคฺคาณิชณฺณา.

อภิชณฺ กามภเว **อสฺสฺตฺตฺนฺ** **อภิชณฺ** รากภิชณฺ
โทสภิชณฺ โมหภิชณฺ มานภิชณฺ ทิฏฺฐิภิชณฺ กิเลสภิชณฺ
ทฺถจฺริตภิชณฺ. ยสฺเสเต ภิชณฺนา ปหีนา สมฺมุจฺฉินฺนา วุปฺสนฺตา
ปฏฺวิปฺปสฺสฺทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ฌาณคฺคฺคิณา ททฺธมา, โส วุจฺจติ
อภิชณฺ. **กามาติ** อุทฺทฺทานโต เทว กามา: วตฺถุกามา จ
กิเลสกามา จ ๔เปย อิมะ วุจฺจนฺติ วตฺถุกามา ๔เปย อิมะ
วุจฺจนฺติ กิเลสกามา. **ภวาติ** เทว ภวา: กมฺมภโว จ ปฏฺวิสนฺธิโก จ
ปฺนพฺภโว ๔เปย อยํ กมฺมภโว ๔เปย อยํ ปฏฺวิสนฺธิโก ปฺนพฺภโว.
อภิชณฺ กามภเว **อสฺสฺตฺตฺนฺ** **อภิชณฺ** [^๔] กามภเว อสฺสฺตฺตํ อลคฺคํ
อลคฺคิตํ อปฺลิพฺพุทฺชนฺติ [^๖] **อภิชณฺ** กามภเว อสฺสฺตฺตํ.

อทฺธา หิ โส โอฆมิมํ **อตาริ** **อทฺธาติ** เอกํสวณฺ ๔เปย
อวตฺถาณวณฺเมตฺ^๗ 'อทฺธาติ. **โอมฺ** **นฺติ** กาโมฆํ ภโวฆํ ทิฏฺฐโฆ
อวิชฺโชฆํ. **อตาริ** **อตาริ** อุตฺตริ ปตริ สมตฺติกฺกมิ วีตฺวตฺตฺติ^๘
อทฺธา หิ โส โอฆมิมํ **อตาริ**.

^๑ ฉ., เท. อสฺสํโต

^๒ ฉ., เท. ส พุรหฺมา.

^๓ ฉ., เท. เวทคฺคฺ

^๔ ฉ., เท. สพฺพ เวทมตฺติจฺจ

^๕ ฉ., เท. ปุคฺคํ
หมดอายุ 12/06/2566
เจตสา วิหรนฺตฺนฺติ

^๖ ฉ., เท. นิทฺทฺชนฺติ นิสฺสํ วิปฺปมฺมตฺตํ วิสณฺณตฺตํ วิมฺริยาทิกเตน

^๗ ฉ., เท. อวตฺถาณวณฺเมตฺ, เอวมฺปฺริปี.

^๘ ฉ., เท. อยํ ปาโง น ทิสฺสติ. ^๙ ฉ., เท. วีตฺวตฺตฺยิ

ติณฺโณ จ ปารํ อจิโร อกฺโขติ ติณฺโณติ กาโมหํ ติณฺโณ,
 ภาโวหํ ติณฺโณ, ทิฏฺฐโจหํ ติณฺโณ, อวิชฺโชหํ ติณฺโณ, [°]
 อุตฺตติณฺโณ นิตฺตติณฺโณ^๒ อติกกนฺโต สมตติกกนฺโต วิตฺตวตฺโต, โส
 วุฏฺฐจฺวาโส จินฺนจฺรโน คตทฺโธ คตทิสฺโส คตโกฏฺฐโก
 ปาลิตพฺรหฺมจฺริโย อุตฺตมทิฏฺฐิปปตฺโต ภาวิตมคฺโค ปหีนกิลโส
 ปฏฺวิทฺธากุปโป สจฺฉิกตนิโรธ. ทุกฺขํ ตสฺส ปริณฺณาทํ, สมุทโย
 ปหีน, มคฺโค ภาวิต, นิโรธ สจฺฉิกต, อภิญฺเฌยฺย อภิญฺณาทํ,
 ปริณฺเฌยฺย ปริณฺณาทํ, ปหาตพฺพํ ปหีน, ภาเวตพฺพํ ภาวิตํ
 สจฺฉิกาทพฺพํ สจฺฉิกตํ. โส อุกฺขิตตปฺลิโฆ สงฺกิณฺณปริกฺโข
 อพฺพุพฺพหฺสิโก^๓ นีรคฺคโป อริโย ปนฺนทฺธโช ปนฺนภาโร วิสฺยุตฺโต
 ปญฺจกฺวิปปหีน จพฺงคสมนฺนาคโต เอการกฺโข จตฺตฺราปสฺเสโน
 ปนฺณณปจฺเจกสจฺโจ สมวยสญฺเจสโน อนาวิลสงฺกปโป ปสฺสทฺธ-
 กายสงฺขารो สุวิมุตฺตจิตฺโต สุวิมุตฺตปญฺโฆ เกวลี วุสฺสิตฺวา
 อุตฺตมปฺริโส ปรมปฺริโส ปรมปฺปตฺติปปตฺโต. โส เหนว อัจฉินาติ น
 อปจฉินาติ อปจฉินิตฺวา จิตฺ, เหนว ปชฺหติ น อฺปาทียติ ปชฺหิตฺวา
 จิตฺ, เหนว วิสฺสินฺติ น อฺสุสฺสินฺติ วิสฺสินฺตฺวา จิตฺ, เหนว วิชฺฐเปติ น
 สนฺธฺฐเปติ วิชฺฐเปตฺวา^๔ จิตฺ, อเสกฺเขน สิลกฺขนฺเชน สมนฺนาคตตฺตา
 จิตฺ, อเสกฺเขน สมาธิกฺขนฺเชน ๔เปยฺ อเสกฺเขน ปญฺญากฺขนฺเชน
 ๔เปยฺ อเสกฺเขน วิมุตฺตติกฺขนฺเชน ๔เปยฺ อเสกฺเขน วิมุตฺติ-
 ฌาณทสฺสนกฺขนฺเชน สมนฺนาคตตฺตา จิตฺ, สจฺจํ ปฏฺฐิปาทยิตฺวา^๕
 จิตฺ, เอว^๖ สมตติกกมิตฺวา จิตฺ, กิลสคฺคิ ปรียาทยิตฺวา จิตฺ,

^๑ ฉ., เท. สสารปถํ ติณฺโณ

^๒ ฉ., เท. นิตฺตติณฺโณ

^๓ ฉ., เท. อพฺพุพฺพหฺสิโก

^๔ สยา. ฐฺเปตฺวา

^๕ ฉ., เท. สจฺจํ สมปฏฺฐิปาทยิตฺวา

^๖ ฉ., เท. เอว

อปริคมนตายน จิโต, กุณฺโณ^๑ สมาทายน จิโต, วิมุตฺติปฏฺิเสวนตายน
 จิโต, เมตตายน ปาริสฺสุทฺธิยา จิโต, กรุณฺณาย มุทิตาย อุเปกฺขาย
 ปาริสฺสุทฺธิยา จิโต, อจฺจนตปาริสฺสุทฺธิยา จิโต, อกมฺมณฺณตายน
 ปาริสฺสุทฺธิยา^๒ จิโต, วิมุตฺตตฺตตายน จิโต, สนฺตจิตฺตตายน^๓ จิโต,
 ขนฺธปริยฺนตฺเต จิโต, ธาตฺตปริยฺนตฺเต จิโต, อายตฺนปริยฺนตฺเต จิโต,
 คฺคฺติปริยฺนตฺเต จิโต, อุปฺปตฺติปริยฺนตฺเต จิโต, ปฏฺิสนฺธิปริยฺนตฺเต จิโต,
 ภวปริยฺนตฺเต จิโต, สํสาร์ปริยฺนตฺเต จิโต, วฏฺฏปริยฺนตฺเต จิโต,
 อนฺติมภว จิโต, อนฺติมสมุสฺสเย^๔ จิโต, อนฺติมเทหฺสโร อรหา.

ตสฺสายํ ปจฺฉิมโก ภวโ จริเมยํ สมุสฺสโย

ชาติมรณสํสาร์โร^๕ นตฺถิ ตสฺส ปุณฺพภวโติ.

ติณฺโณ จ ปารฺหุติ ปาริ วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ, โย โส
 สพฺพสงฺขารสมฺภโย สพฺพปฺปชฺฌินิสฺสคฺโค ตณฺหขโย วิราโค นิโรธो
 นิพฺพานํ. โส ปารคฺโค ปารปฺปตฺโค อนฺตคฺโค อนฺตปฺปตฺโค
 โกฏฺฐคฺโค โกฏฺฐปฺปตฺโค ปริยฺนตคฺโค ปริยฺนตปฺปตฺโค ไวसानคฺโค
 ไวसानปฺปตฺโค ตาณคฺโค ตาณปฺปตฺโค เลณคฺโค เลณปฺปตฺโค
 สรณคฺโค สรณปฺปตฺโค อภยคฺโค อภยปฺปตฺโค อจฺจุตคฺโค
 อจฺจุตปฺปตฺโค อมตคฺโค อมตปฺปตฺโค นิพฺพานคฺโค นิพฺพานปฺปตฺโค,
 โส วุจฺจวโส จิณฺณจรโณ ๔เปยฺ ชาติชฺรามรณสํสาร์โร นตฺถิ
 ตสฺส ปุณฺพภวโติ ติณฺโณ จ ปาริ.

อชิโลติ ราโค ชิโล, โทโส ชิโล, โมโห ชิโล, โกโร
 ชิโล, อุปฺนาโห ชิโล, ๔เปยฺ สพฺพปากุสลาภิสงฺขารา ชิลา. ยสฺสเสเต

^๑ ฉ., เท. กณฺโณ

^๓ ฉ., เท. สนฺตสฺสิตตฺต

^๕ ฉ., เท. สยา. ชาติชฺรามรณสํสาร์โร, เอวฺมฺปริปิ.

^๒ สยา. อยํ ปาโจ น ทิสฺสตี.

^๔ ฉ., เท. อนฺติเม สมุสฺสเย

ขิลลา ปหีนา สมุจจินฺนา รูปสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพุปปตฺติกา
 ฌาณคฺคิณา ททฺธมา, โส วุจฺจติ อชิโล. **อกงฺโขติ** ทุกฺเข กงฺขา,
 ทุกฺขสมุทฺเย กงฺขา, ทุกฺขนิโรธเ กงฺขา, ทุกฺขนิโรธคามินิยา
 ปฏิปทาเย กงฺขา, ปุพฺพนฺเต กงฺขา, อปรนฺเต กงฺขา,
 ปุพฺพนฺตาปรนฺเต กงฺขา, อิทฺปปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปนฺเนสุ ฐมฺเมสุ
 กงฺขา, ยา เอวรูปา กงฺขา กงฺขายนา กงฺขายิตตฺตํ วิมฺติ
 วิจิกิฉฺชา เทวพฺพหํ เทวธาปโถ สํสโย อนนฺทํสคฺคาโห อาสปฺปนา
 ปริสปฺปนา ปริโยคาหนา ฌมฺภิตตฺตํ จิตฺตสฺส มโนวิเลโข. ยสฺเสตา"
 กงฺขา ปหีนา สมุจจินฺนา รูปสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพุปปตฺติกา
 ฌาณคฺคิณา ททฺธมา, โส วุจฺจติ อกงฺโขติ ติณฺโณ จ ปาริ อชิโล
 อกงฺโข. เตนาห ภควา

“ยํ พุราหุมนํ เวทคฺคฺมาภิชณฺณา
 อภิณฺจนํ กามภเว อสฺตตํ
 อทฺธา หิ โส โอฆมิมํ อตาริ
 ติณฺโณ จ ปาริ อชิโล อกงฺโขติ.

[๒๕] วิทฺวา จ โย เวทฺธ นโร อิทฺ
 ภวภเว สํกมิมํ วิสซุช,
 โส วิตตณฺโห อนิโม นิราโส
 อตฺตาริ^๒ โส ชาติชฺรนฺติ พุรุมิ. (๑๒)

วิทฺวา จ โย เวทฺธ นโร อิทฺธาติ วิทฺวาติ วิชฺชาคโต ฌาณิ
 วิภาวี เมธาวี. โยติ โย ยาทีโส ๕เปยฺ มนุสฺโส วา. เวทฺธติ
 เวโท วุจฺจติ จตฺตสฺส มคฺเคสฺส ฌาณํ. ๕เปยฺ สพฺพเวทมฺติจฺจ เวทฺธ

หมดอายุ 12/06/2566

โสติ.^๑ นโรติ สโตโต นโร มาโนโว โปโส ปุคฺคโล ชีโว ชาตุ^๒
ชนฺตุ อินฺทคุ^๓ มนุโซ. อิธาคิ อิมิสฺสา ทิฏฺฐิจิยา ฯเปฯ อิมสฺมี
มนุสฺสโลเกติ วิทฺวา จ โย เวทคุ นโร อิธ.

ภวามเว สงฺกมิมํ วิสขฺชาติ ภวามเวติ ภวามเว กมฺมภเว
ปุนฺพภเว กามภเว, กมฺมภเว กามภเว ปุนฺพภเว รูปภเว,
กมฺมภเว รูปภเว ปุนฺพภเว อรูปภเว, กมฺมภเว อรูปภเว ปุนฺพภเว
ปุนฺปฺปฺนํ ภเว,^๔ ปุนฺปฺปฺนํ คติยา ปุนฺปฺปฺนํ อุปฺปตฺติยา ปุนฺปฺปฺนํ
ปฏิสนฺธิยา ปุนฺปฺปฺนํ อตฺตภาวามินิพฺพตฺติยา. สงฺกนฺติ^๕ สตฺต
สงฺคา: รากสงฺโค โทสสงฺโค โมหสงฺโค มาณสงฺโค ทิฏฺฐิสงฺโค
กิเลสสงฺโค ทฺวจจริตสงฺโค. วิสขฺชาติ สงฺเค โวสฺสขฺชิตฺวา वा
วิสขฺช, อถวา สงฺเค พนฺธเ [๖] อาพนฺธเ ลคฺเค ลคฺคิตเ
ปฺลิตฺพุทฺธเ พนฺธเน โมจยิตฺวา^๗ वा วิสขฺช. ยถา จ ยานํ वा
วยฺหํ वा รถํ वा สกมฺมํ वा สนฺทมานิกํ वा สขฺชํ วิสขฺชํ
กโรนฺติ วิโกเปนฺติ; เอวเมว เต สงฺเค โวสฺสขฺชิตฺวา वा วิสขฺช,
อถวา สงฺเค พนฺธเ อาพนฺธเ ลคฺเค ลคฺคิตเ ปฺลิตฺพุทฺธเ พนฺธเน
โโมจยิตฺวา वा วิสขฺชาติ ภวามเว สงฺกมิมํ วิสขฺช.

โส วิตตณฺโห อนินฺโฆ นิราโส อตาริ โส ชาติชนฺติ พุรฺรมิตฺติ
ตณฺหาติ รูปตณฺหา สทฺทตณฺหา คณฺธตณฺหา รสตณฺหา
โผฏฺฐพฺพตณฺหา ฆมฺมตณฺหา. ยสฺเสสา ตณฺหา ปิเณนา สมฺมจฺฉินฺนา
วูปสนฺตา ปฏฺฐิปปสฺสทฺธา อภพฺพุปปตฺติกา ฅาณคฺคินา ททฺธมา,

^๑ ฉ., เท. อิตฺสทฺโท น ทิสฺสติ.

^๒ ฉ., เท. อินฺทคุ

^๓ หมดอายุ 12/06/2565
^๔ ฉ., เท. สงฺกาคิ

^๕ ฉ., เท. โผฏฺฐิตฺวา, เอวฺมุปริปิ.

^๖ ฉ., เท. ชาคุ, เอวฺมุปริปิ.

^๗ ฉ., เท. ปุนฺปฺปฺนภเว, เอวฺมุปริปิ.

^๘ ฉ., เท. วิพนฺธเ, เอวฺมุปริปิ.

โส วุจฺจติ วิตตณฺโห วิคตตณฺโห จตตตณฺโห วนตตณฺโห
 มุตตตณฺโห ปหีนตณฺโห ปฏินิสฺสฏฺจตณฺโห, วิตฺราโค จตฺตราโค
 วนตฺราโค^๑ มุตฺตราโค^๑ ปหีนฺราโค ปฏินิสฺสฏฺจราโค นิจฺจาทโต
 นิพฺพุโต สิตฺติภูโต สุขปฏิสฺสเวทึ พุรหฺมภูเตน อตฺตนา วิหฺรตีติ โส
 วิตตณฺโห. อนินฺโหมติ ราโค นินฺโหม, โทโส นินฺโหม, โมโห นินฺโหม, โกโร
 นินฺโหม, อุปฺนาโห นินฺโหม ฯเปฯ สพฺพากุสลาภิสฺสขารานินฺโหม.
 ยสฺเสเต นินฺโหม ปหีนาน สฺมจฺจินฺนา รูปสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา
 อภพฺพุปปตฺติกา ฌาณคฺคินา ททฺธมา, โส วุจฺจติ อนินฺโหม. นินฺราโสติ
 อาสา วุจฺจติ ตณฺหา, โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิชฺฌา โลภ
 อกุสลมูลํ. ยสฺเสสา อาสา ตณฺหา ปหีนาน สฺมจฺจินฺนา รูปสนฺตา
 ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพุปปตฺติกา ฌาณคฺคินา ททฺธมา, โส วุจฺจติ
 นินฺราโส. ชาตีติ ยา เตสํ เตสํ สตฺตานํ ตมฺหิ ตมฺหิ สตฺตนิกาเย
 ชาตี สณฺชาตี โอกฺกนฺติ นิพฺพุตฺติ อภินิพฺพุตฺติ ขนฺธานํ ปาตุภาโว
 อายตฺตานํ ปฏฺฐิลาภ. ขราตี ยา เตสํ เตสํ สตฺตานํ ตมฺหิ ตมฺหิ
 สตฺตนิกาเย ขรา ชีรณตา ขณฺธิจฺจํ ปาลิจฺจํ วลิตฺตจฺจตา อายฺกโน
 สํหานิ อินฺทฺริยานํ ปริปาโก [๒] มรณฺนฺติ^๓ ยา เตสํ เตสํ
 สตฺตานํ ตมฺหา ตมฺหา สตฺตนิกาเย จุตฺติ จวนฺตา เกโท อนฺตรธานํ
 มจฺจุ มรณํ กาลกิริยา ขนฺธานํ เกโท กเพวรสฺส นิกฺเขโป
 ชีวิตินฺทฺริยสฺส อุปฺจฺเจโท.^๔ โส วิตตณฺโห อนินฺโหม นินฺราโส อตาริ โส
 ชาติขรณฺติ พุรุมฺมิตี 'โย โส วิตตณฺโห จ อนินฺโหม จ นินฺราโส จ,
 โส [๔] ชาติขรามรณํ อตาริ อุตฺตาริ ปตริ สมตฺติกฺกมฺมิ วิตฺตวตฺตีติ
 พุรุมฺมิ อาจิกฺขามิ เทเสมฺมิ ปญฺญเปมฺมิ ปญฺญเปมฺมิ วิวรามิ วิภขามิ

๑-๑ หมายเหตุ 12/06/2566

๑-๑ จ.,เท. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

๒ จ.,เท. อัย วุจฺจติ ขรา

๓-๓ จ.,เท. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

๔ จ.,เท. โข

อตุตฺตานิกโรมิ ปกาเสมีติ โส วีตตณฺโห อนิโฆ นิราโส อตุตฺตาริ
โส ชาตฺติชนฺติ พุริมิ. เตนาห ภควา

“วิทฺวา จ โย เวทณฺ นโร อิท
ภวามเว สงฺคมิมฺ วิสซช
โส วีตตณฺโห อนิโฆ นิราโส
อตุตฺตาริ โส ชาตฺติชนฺติ พุริมีติ.

สท คาทาปริโยสํนา ๗เปฯ “สตุถา เม ภนฺเต ภควา,
สวโกหฺมสมิตี.

จตุตฺโถ เมตตคฺคฺมาณวปญฺหานิทฺเทโส.

๕. โธตกมาณวปญฺหานิทฺเทโส

[๓๐] “ปฺจุณามิ ตํ ภควา พุรุหิ เม ตํ (อิจฺจายสฺมา โธตโก)

วจาภิกงฺขามิ มเหสิ ตฺยํ

ตว สุตฺวาน นิกฺโขมสํ

สิกฺขเช นิพฺพานมตฺตโน.

(๑)

ปฺจุณามิ ตํ ภควา พุรุหิ เม ตนฺติ ปฺจุณามิตฺติ ติสฺโส ปฺจุณา:
อทิฏฺฐชฺชตฺตนา ปฺจุณา ทิฏฺฐสํสํทฺตนา ปฺจุณา วิมตฺติจฺเจตฺตนา ปฺจุณา
ฯเปฯ อีมา ติสฺโส ปฺจุณา ฯเปฯ นิพฺพานปฺจุณา. ปฺจุณามิ ตนฺติ
ปฺจุณามิ ตํ, ยาจามิ ตํ, อชฺฌเมสํมามิ ตํ, ปสาเทมิ ตํ, ‘กถสฺส เมตฺติ
ปฺจุณามิ ตํ. ภควาติ คารวาทิ วจนเมตํ ฯเปฯ สจฺจิกา ปณฺณตฺตติ,
ยทิทํ ภควาติ. พุรุหิ เม ตนฺติ พุรุหิ อัจฺจิกฺขาหิ เทเสหิ
ปณฺณเปหิ ปณฺณเปหิ วิวราหิ วิภาหิ อุตฺตตานิกโรหิ ปกาเสหิตฺติ
ปฺจุณามิ ตํ ภควา พุรุหิ เม ตํ. อิจฺจายสฺมา โธตโกติ อิจฺจาติ
ปทสนฺธิ. อายสฺมาติ ปิยวจนํ. โธตโกติ ตสฺส พุราหุมนสฺส นามํ
ฯเปฯ อภิลาโปติ อิจฺจายสฺมา โธตโก.

วจาภิกงฺขามิ มเหสิ ตฺยํหฺนฺติ ตฺยํ วจนํ พฺยปถํ เทสนํ
อนุสนฺธิ กงฺขามิ อภิกงฺขามิ อิจฺจามิ สาทิยามิ ปตฺตยยามิ ปิเหมมิ^๑
อภิชปฺปามิ. มเหสิตฺติ เกนตฺเถน^๒ มเหสิ. ภควา มหฺนตํ สิลกฺขนฺธํ
เอสิ คเวสิ. ปรีเยสฺสิตฺติ มเหสิ ฯเปฯ กหํ นราสโมติ มเหสิตฺติ
วจาภิกงฺขามิ มเหสิ ตฺยํ.

ตว สุตฺวาน นิคฺโขสนฺติ ตฺยหํ วจันํ พฺยปถํ เทสนํ
 อนุสนฺธิ สุตฺวาน สฺมุติวํ อุกฺคณฺหิตวํ^๑ อุปฺচারยิตวํ
 อุปฺลภฺยิตวํ ตว สุตฺวาน นิคฺโขสนฺ.

สิกฺขเ นิพฺพานมตฺตโนติ สิกฺขเชติ^๒ ติสฺโส สิกฺขา: อธิสึลสิกฺขา
 อธิจิตฺตสิกฺขา อธิปญฺญาสิกฺขา ๔เปฯ อัย อธิปญฺญาสิกฺขา.
 นิพฺพานมตฺตโนติ ["] ราคสฺส นิพฺพาปนาย โทสสฺส นิพฺพาปนาย
 โมหสฺส นิพฺพาปนาย โกรธสฺส นิพฺพาปนาย อุปฺนาหสฺส
 นิพฺพาปนาย ๔เปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ สมาย อุปฺสมาย
 รูปสมาย นิพฺพาปนาย ปญฺนิสฺสคฺคาย ปญฺนิปฺปสฺสทฺธิยา อธิสึลมฺปิ
 สิกฺขเขยฺย, อธิจิตฺตมฺปิ สิกฺขเขยฺย, อธิปญฺญมฺปิ สิกฺขเขยฺย, อิมํ
 ติสฺโส สิกฺขา^๓ อวชฺเชนฺโต^๔ สิกฺขเขยฺย, ชานนฺโต สิกฺขเขยฺย,
 ปสฺสนฺโต สิกฺขเขยฺย, ปจฺจเวกฺขนฺโต สิกฺขเขยฺย, จิตฺตํ อธิกฺกฺขณฺโต^๕
 สิกฺขเขยฺย, สทฺธาย อธิมฺจุจฺจนฺโต สิกฺขเขยฺย, วิริยํ ปคฺคณฺหนฺโต
 สิกฺขเขยฺย, สตี อุปฺกฺกฺเขปณฺโต สิกฺขเขยฺย, จิตฺตํ สมาทฺทณฺโต สิกฺขเขยฺย,
 ปญฺญาย ปชานนฺโต สิกฺขเขยฺย, อภิญฺเญยฺย^๖ อภิชานนฺโต สิกฺขเขยฺย,
 ปริณฺเญยฺย^๗ ปริชานนฺโต สิกฺขเขยฺย, ปหาตพฺพํ ปชณฺโต สิกฺขเขยฺย,
 ภาเวตพฺพํ ภาเวนฺโต สิกฺขเขยฺย, สจฺฉิกาทพฺพํ สจฺฉิกโรนฺโต
 สิกฺขเขยฺย^๘ อาจเรยฺย สมาจเรยฺย สมาทาย วตฺเตยฺยาติ^๙ สิกฺขเ
 นิพฺพานมตฺตโน. เตนาหํ โส พุราหฺมณ

^๑ ฉ., เท. อุกฺคเหตฺวา

^๓ ฉ., เท. อตฺตโน, เอวมฺปริปิ.

^๕ ฉ., เท. ปทณฺโต

^๗ สยา. ปริณฺญาย

^๒ ฉ., เท. สิกฺขาติ

^๔ ฉ., เท. สิกฺขาโย อวชฺชนฺโต, เอวมฺปริปิ.

^๖ สยา. อภิญฺญาย

^{๘-๙} สยา. สิกฺขเขยฺย สมาทาย จเรยฺย สมาทาย วตฺเตยฺยาติ

อิโต สุตวาน นิคุโฆสนุติ อิโต มยหํ วจนํ พยปถํ เทสนํ
 อนุสนธิํ สุตวาน^๑ สุนิตฺวา อุกฺคหิตฺวา อุปฺচারยิตฺวา อุปฺลกฺขยิตฺวาติ
 อิโต สุตวาน นิคุโฆสํ.

สิกฺขเ นิพฺพานมตฺตโนติ สิกฺขเชติ^๒ ติสฺโส สิกฺขา: อธิสึลสิกฺขา
 อธิจิตฺตสิกฺขา อธิปญฺญาสิกฺขา ๔เปฯ อัย อธิปญฺญาสิกฺขา.
 นิพฺพานมตฺตโนติ: ราคสฺส นิพฺพาปนาย โทสสฺส นิพฺพาปนาย
 โมหสฺส นิพฺพาปนาย โภธสฺส นิพฺพาปนาย อุปฺนาหสฺส
 นิพฺพาปนาย ๔เปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ สมาย อุปฺสมาย
 วูปฺสมาย นิพฺพาปนาย ปฏฺินิสฺสคฺคาย ปฏฺิปปสฺสทฺธิยา อธิสึลมฺปิ
 สิกฺขเขยฺย, อธิจิตฺตมฺปิ สิกฺขเขยฺย, อธิปญฺญมฺปิ สิกฺขเขยฺย, อีมา
 ติสฺโส สิกฺขา อาวชฺเชนฺโต สิกฺขเขยฺย, ชานนฺโต สิกฺขเขยฺย,
 ๔เปฯ สจฺฉิกาทพฺพํ สจฺฉิกโรนฺโต สิกฺขเขยฺย อาจเรยฺย สมาจเรยฺย
 สมาทาย วตฺเตยฺยาติ สิกฺขเ นิพฺพานมตฺตโน. เตนาห ภาควา

“เตนหาตปฺปํ กโรหิ (ไชตกาติ ภาควา)

อิเชว นิปโก สโต

อิโต สุตวาน นิคุโฆสํ

สิกฺขเ นิพฺพานมตฺตโนติ.

[๓๒]

ปสฺสตามหํ เทว มนุสฺสโลเก^๓

อภิญฺจนํ พุราหฺมณํ อิริยมานํ

ตนฺตํ นมสฺสามิ สมนฺตจกฺขุ

ปมฺญจ มํ สกฺก กณฺถกถาหิ.

(๓)

^๑ จ., เท. ๑ สุตวาน ๑๖๖ สุนิตฺวา

^๒ จ., เท. สิกฺขาติ

^๓ จ., เท. เทวมนุสฺสโลเก, เอวมฺปรีปิ.

ปสฺสสามหํ เทว มนุสฺสโลเกติ เทวาติ ตโย เทวา:
 สมฺมตฺติเทวา^๑ จ^๒ อุปฺปตฺติเทวา จ^๒ วิสฺสุทฺธิเทวา จ.^๒ กตเม
 สมฺมตฺติเทวา. สมฺมตฺติเทวา วุจฺจนฺติ ราชานํ จ ราชกุมารานํ จ
 เทวียํ จ. [๓] กตเม อุปฺปตฺติเทวา. อุปฺปตฺติเทวา วุจฺจนฺติ
 จาตุสมฺมหาราชิกา เทวา ตาวตีสานํ เทวา ยามา เทวา ตุสฺสีตา
 เทวา นิมฺมานรตฺติ เทวา ปรนิมฺมิตฺตวสฺสวตฺติ เทวา พุรหุมกายิกา
 เทวา, เย จ เทวา ตตฺตฺรปริ^๔ [๔] กตเม วิสฺสุทฺธิเทวา. วิสฺสุทฺธิเทวา
 วุจฺจนฺติ ตถาคตสวากา อรหันฺโต ชีณาสวานํ, เย จ ปจฺเจกสมฺพุทฺธา
 [๕] ภควา สมฺมตฺติเทวานญจ อุปฺปตฺติเทวานญจ วิสฺสุทฺธิเทวานญจ
 เทโว จ อตฺติเทโว จ เทวาติเทโว จ สีสฺสโห นาคนาโค คณฺณคณฺ
 มุณฺนิมฺนี ราชราชานํ. **ปสฺสสามหํ เทว มนุสฺสโลเกติ** มนุสฺสโลเก เทว
 ปสฺสสามิ, อตฺติเทวํ ปสฺสสามิ, เทวาติเทวํ ปสฺสสามิ ทกฺขามิ โอลิเกมิ
 นิชฺฌายามิ อุปฺปริกฺขามิตี ปสฺสสามหํ เทว มนุสฺสโลเก.

อภิญฺจนํ พุราหุมนํ อิริยมานนฺติ อภิญฺจนนฺติ ราคภิญฺจนํ
 โทสภิญฺจนํ โมหภิญฺจนํ มานภิญฺจนํ ทิฏฺฐิภิญฺจนํ กิเลสภิญฺจนํ
 ทฺวจฺจริตภิญฺจนํ; เต ภิญฺจนา พุทฺธสฺส ภควโต ปหีนา อุจฺฉินฺนมนฺุลา
 ตาลาวตฺตูกตา อนภาวงฺคตา आयตฺติ อนุปฺปาทตฺตมา, ตสฺมา พุทฺโธ
 อภิญฺจโน. **พุราหุมนนฺติ**^๖ ภควา สตฺตุนนํ ธรรมมานํ พาหิตตฺตา
 พุราหุมนเณ: สกฺกายทิฏฺฐิ พาหิตา โหติ, วิจิกิฉฺชา พาหิตา โหติ,
 สีสฺสพฺพตฺตปฺรามาสเ พาหิตโต โหติ, ราโค พาหิตโต โหติ, โทโส
 พาหิตโต โหติ, โมหโ พาหิตโต โหติ, มาโน พาหิตโต โหติ,

^๑ ฉ., เท. สมฺมตฺติเทวา, เอวมุปริปี.

^๓ ฉ., เท. อิมะ วุจฺจนฺติ สมฺมตฺติเทวา

^๔ ฉ., เท. 12/6 (2566) อิมะ วุจฺจนฺติ อุปฺปตฺติเทวา

^๖ ฉ., เท. พุราหุมนนฺติ

^๒ ฉ., เท. จสฺสโท น ทิสฺสติ.

^๕ ฉ., เท. ตทฺตฺตริ

^๖ ฉ., เท. อิมะ วุจฺจนฺติ วิสฺสุทฺธิเทวา

พาหิตสฺส โหหนฺติ ปาปกา อกุสลา ฐมา สงฺกิลเลสิกา โปโนพฺภวิกา
สทฺธา ทุกฺขวิปากา อายตี ชาติชฺรามณฺเญยา.

พาเหตุวา^๑ สพฺพปาปกาณิ (สภียาติ ภควา)

ภควา^๒ วิมโล สาธุสมฺมาหิโต จิตฺตโต

สํสارมตฺติจฺจ เกวลี โส

อนิสฺสํสํโต^๓ ตาที ปุจฺจุเต พุรฺหมา.^๔

อิริยมาณนฺติ จรณฺตํ^๕ วิหรณฺตํ^๖ อิริยนฺตํ วตฺเตนฺตํ ปาเลนฺตํ
ยเปนฺตํ ยาเปนฺตนฺติ อภิณฺจนํ พุราหฺมณํ อิริยมาณํ.

ตนฺตํ นมสฺสามิ สมฺนตจกฺขุติ ตนฺติ ภควนฺตํ ภณฺตี.
นมสฺสามีติ กาเยน วา นมสฺสามิ, วาจา ย วา นมสฺสามิ, จิตฺเตน
วา นมสฺสามิ, อหฺวตฺถปฏฺธิปตฺติยา วา นมสฺสามิ,
ฐมาณูฐมฺมปฏฺธิปตฺติยา วา นมสฺสามิ สกฺกโรมิ ครุฑโรมิ มาเนมิ
ปุเชมิ. สมฺนตจกฺขุติ สมฺนตจกฺขุ วุจฺจติ สพฺพพญฺญตฺตยาณํ. ภควา
เตน^๗ สพฺพพญฺญตฺตยาเนน อุเปโต สมฺเปโต อุปาคโต สมฺปาคโต
อุปฺปนฺโน สมฺปฺปนฺโน สมฺนฺนาคโต.

น ตสฺส อทฺธิฏฺฐมิตฺตติ^๘ กิณฺจ,

อโธ อวิญฺญาตมชานิตพฺพํ

สพฺพํ อภิณฺญาสิ ยทตฺติ เนยฺย,

ตถาคโต เตน สมฺนตจกฺขุติ.

ตนฺตํ นมสฺสามิ สมฺนตจกฺขุ.

^๑ ฉ., เท. พาหิตวา, เอมฺปริปิ.

^๒ ฉ., เท. อสิโต

^๓ สฺยา. วิจรณฺตํ

^๔ ฉ., เท. อทฺธิฏฺฐมิตฺตติ

^๕ ฉ., เท. อโย ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๖ สฺยา., ฉ., เท. พุรฺหมาติ, เอมฺปริปิ.

^๗ ฉ., เท. อโย ปาโจ น ทิสฺสติ.

ปมฺยุจ มํ สกฺก กถฺกถาหิตี สกฺกาติ [^๑] ภควา สกฺยกุลลา
 ปพฺพชิตฺตติปิ สกฺโก. อถวา อทุโธ^๒ มหทฺธโน ฐนวาติปิ สกฺโก,
 ตสฺสึมานิ ฐนานิ, เสยฺยถิ^๓. สทฺธราชัน สึลลัน หิริลลัน โอตฺตปฺปลลัน
 สุตลลัน จาคลลัน ปญฺญาลลัน สติปฺปญฺจาลลัน สมฺมปฺปชานลลัน
 อิทฺธิปาทลลัน อินฺทฺริยลลัน พลลนํ โพชฺฌณฺคลลนํ มคฺคลนํ ผลลนํ
 นิพฺพานลลนํ. อิมะหิ อเนกวิเชหิ ฐนรตเนหิ อทุโธ มหทฺธโน
 ฐนวาติปิ สกฺโก. อถวา สกฺโก ปหุ วิสวํ อลฺมตฺตโต สฺสูโร วิโร
 วิกฺกนฺโต อภีรุ^๔ อจฺจมภี อนุตฺตราชี อปฺลายุ ปหีนภยเการโว
 วิคตโลมหํสโรติปิ สกฺโก. กถฺกถา วุจฺจติ วิจิกิจฺจนา, ทฺกฺกเช กงฺขา
 ทฺกฺกชสมฺมทเย กงฺขา ทฺกฺกชนิโรเช กงฺขา ทฺกฺกชนิโรธคามินิยา ปฏฺธิปทาย
 กงฺขา, ปุพฺพนฺเต กงฺขา อปรนฺเต กงฺขา ปุพฺพนฺตาปรนฺเต กงฺขา,
 อิทปฺปจฺจยตาปฏฺธิจฺจสมฺมปฺปนฺเนสุ ฐมฺเมสุ กงฺขา, ยา เอวฺรฺฐปา
 กงฺขา กงฺขายนา กงฺขายิตตฺตํ วิมตฺติ วิจิกิจฺจนา เทวพฺพหํ เทวธปาโย
 สํสโย อเนกํสคฺคาโห อาสปฺปนา ปรีสปฺปนา อปรีโยคาหนฺนา
 จมฺภิตตฺตํ จิตฺตสฺส มโนวิเลโข. **ปมฺยุจ มํ สกฺก กถฺกถาหิตี**
มฺยุจ มํ [^๕] โมะเจหิ มํ ปโมเจหิ มํ อุทฺธร มํ สมฺมทฺธร มํ
 วุฏฺฐจาเปหิ มํ กถฺกถาสลฺลโตติ ปมฺยุจ มํ สกฺก กถฺกถาหิ.
 เตนาห โส พฺราหฺมณ

“ปสฺสามหํ เทว มนุสฺสโลเก
 อภิณฺจณํ พฺราหฺมณํ อิริยมานํ
 ตนฺตํ นมสฺสามิ สมฺนตฺตจกฺขุ
 ปมฺยุจ มํ สกฺก กถฺกถาหิตี.

^๑ ฉ., เท. สกฺโก^๒ ฉ., เท. อทุโธ, เอวมฺปรีปิ.^๓ ฉ., เท. เสยฺยถิ^๔ ฉ., เท. อภีรุ, เอวมฺปรีปิ.^๕ ฉ., เท. ปมฺยุจ มํ

[๓๓] นาค สมิสสามิ^๑ ปโมจนาย
 กถกถิ รัตนก กถจิ โลเก
 ธรรมนุจ เสฏฐิ อภิธานมาน^๒
 เอวํ ตวํ โอมมิมํ ตเรติ. (๔)

นาค สมิสสามิ ปโมจนายาติ นาคนุติ สกโกมิ มุญจิติ
 ปมุญจิติ โมเจติ ปโมเจติ อุตฺตริติ อุตฺตราเปติ^๓ วุฏฺฐาเปติ^๓
 กถกถาสลฺลโตติ เอวมปิ นาค สมิสสามิ ปโมจนาย. อถวา น
 อีหามิ น สหามิ^๔ น อุตฺตสหามิ น วายมามิ น อุตฺตสาคํ กโรมิ
 น อุตฺตโสฬสํ กโรมิ น ถามํ กโรมิ น ฐิติ กโรมิ น วิริยํ
 กโรมิ น จนฺทํ ชนฺนํ น สยฺชนฺนํ น นิพฺพตฺเตมิ น
 อภินิพฺพตฺเตมิ อสฺสทฺธํ ปุคฺคเล อจฺจนฺตีกํ กุสฺสีเต หีนวิริเย
 อปฺปปฏิปชฺชมานเ ธรรมเทสนายาติ เอวมปิ นาค สมิสสามิ
 ปโมจนาย. อถวา นตฺถนฺนํ โกจิ โมเจติ^๕ เต ยถิ มุญฺเจยฺย^๖
 สเกน ถาเมน สเกน พเลน สเกน วิริเยน สเกน ปฺรกุกฺกเมน
 สเกน ปุริสธามเ สเกน ปุริสพเลน สเกน ปุริสวิริเยน สเกน
 ปุริสปฺรกุกฺกเมน อตฺตนา สมฺมาปฺปฏิปทํ อนฺุโลมปฺปฏิปทํ อนฺุวตฺตปฺปฏิปทํ
 ธรรมานุธรรมปฺปฏิปทํ ปฺฏิปชฺชมานา มุญฺเจยฺยนฺติ^๗ เอวมปิ นาค
 สมิสสามิ ปโมจนาย. วุตฺตญฺเหตํ ภควตา “โส วต จฺนฺท อตฺตนา
 ปฺลিপฺลিপฺนโน ปฺริ ปฺลিপฺลিপฺนโน อุตฺตริสฺสตีติ เนตํ จานํ วิชฺชตี,
 ‘โส วต จฺนฺท อตฺตนา อทฺนโต อวินีโต อปฺรินิพฺพุโต ปฺริ

^๑ ฉ., เท. สหิสมิ, เอวมปิ.

^{๓-๓} ฉ., เท. สมุทฺตริติ อุตฺตราเปติ

^๕ ฉ., เท. โมเจตา, “โมเจตาติปิ ปาโจ.

^๗ ฉ., เท. โมเจยฺยนฺติ

^๒ สยา., ฉ., เท. อาชานมาน

^๔ ฉ., เท. สหามิ

^๖ ฉ., เท. โมเจยฺย, เอวมปิ.

ทเมสฺสตี วิเนสฺสตี ปรินิพฺพาเปสฺสตีตี เนตํ จานํ วิชฺชตีตี เอวมปิ
 นาหํ สมิสฺสสามิ ปโมจนาย. วุตฺตณฺเหตํ ภควตา

“อตุตฺตนา^๑ กตํ ปาปํ อตุตฺตนา สงฺกิลิสฺสตี
 อตุตฺตนา อกตํ ปาปํ อตุตฺตนา วิสฺสุตฺตตี
 สฺสทุทฺธิ^๒ อสฺสทุทฺธิ ปจฺจตฺตํ นาณโณ อณฺณํ วิโสธเยตี.

เอวมปิ นาหํ สมิสฺสสามิ ปโมจนาย. วุตฺตณฺเหตํ ภควตา “เอวเมว
 โข พุราหุมนฺ ติฏฺฐเตว นิพฺพานํ, ติฏฺฐตี นิพฺพานมคฺโค,^๓
 ติฏฺฐจามหํ สมาทเปตา, อถ จ ปน มม สาวกา มยา
 เอวโธวทียมานา เอวอนุสาสิยมานา อปฺเปกฺกเจ อจฺจนฺตนิฏฺฐํ
 นิพฺพานํ อาราเชนฺตี^๔ เอกฺกเจ นาราเชนฺตี,^๕ เอตถ กุยาหํ
 พุราหุมนฺ กโรมิ, มคฺคกฺขาเยี พุราหุมนฺ ตถาคโต มคฺคํ ปุณฺณโง^๖
 อาจิกฺขตี, อตุตฺตนา ปฏิปชฺชมานา มุญฺเจยฺยณฺตี^๗ เอวมปิ นาหํ
 สมิสฺสสามิ ปโมจนาย.

กถงฺกถี โธตก กณฺจิ โลเกติ กถงฺกถี ปุคฺคลํ สกขํ สขิลํ
 สเทวพุทฺธกํ สวิจิกิจฺฉํ. กณฺจิตฺติ กณฺจิ ขตฺติยํ วา พุราหุมนํ วา
 เวสฺสํ วา สฺสทุทฺธํ วา คหณฺจํ วา ปพฺพชิตํ วา เทวํ วา
 มนุสฺสํ วา. โลเกติ อปายโลเก ๗เป๗ อายตนโลเกติ กถงฺกถี
 โธตก กณฺจิ โลเก.

ธมฺมณฺจ เสฏฺฐํ อภิขานมานนฺติ ธมฺมํ เสฏฺฐํ วุจฺจตี อมตํ
 นิพฺพานํ, โย โส สพฺพสงฺขารสมโธ สพฺพปฺปติปฏินิสฺสคฺโค
 ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรธो นิพฺพานํ. เสฏฺฐนฺตี อคฺคํ เสฏฺฐํ

^๑ ฉ., เท. อตุตฺตนาหิ

^๒ ฉ. สฺสทุทฺธิ

^๓ ฉ., เท. นิพฺพานคามิมคฺโค

^๔ สฺยา. อาชาเรนฺตี

^๕ หมดอายุ 12/06/2566
 ฉ., เท. นาราเชนฺตีตี

^๖ ฉ., เท. พุทฺโธ

^๗ ฉ., เท. มุญฺเจยฺยณฺตี

วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวริ ฌมมํ. อภิธานมาโนติ^๑ อภิธานมาโน
 วิชาณมาโน ปฏิวิชาณมาโน ปฏิวิชฌมาโนติ ฌมมญฺจ เสฏฺฐํ
 อภิธานมาโน.

เอวํ ตฺวํ โอมมิมํ ตเรสีติ เอวํ ตฺวํ^๒ กาโมจํ ภโวจํ
 ทิฏฺฐาโจจํ อวิชฺโชจํ ตเรยฺยาสิ อุตฺตเรยฺยาสิ ปตฺตเรยฺยาสิ
 สมตฺติกุกเมยฺยาสิ วีตฺติวตฺเตยฺยาสิติ เอวํ ตฺวํ โอมมิมํ ตเรสี.
 เตนาห ภควา

“นาหํ สมิสฺสามิ ปโมจนาย
 กถงฺกถี รัตนก กญฺจิ โลเก
 ฌมมญฺจ เสฏฺฐํ อภิธานมาโน
 เอวํ ตฺวํ โอมมิมํ ตเรสีติ.

[๓๔] अनुसात् पुरहुमे ग्रुणायमानो,
 विवेकधर्मं यमहं विधुलं
 यथाहं आकाशे ज अपुयापचुधमानो^३
 अथैव सन्तो ओसीतो जयेयं. (५)

อนุสาต พุรหุเม กรุณายมาโนติ อนุสาต พุรหุเมติ^๔ อนุสาต
 พุรหุเม อนุกฺคณฺห พุรหุเม อนุกมฺป พุรหุเมติ อนุสาต พุรหุเม.
 กรุณายมาโนติ กรุณายมาโน อนุกุทฺตมาโน อนุรกฺขมาโน
 อนุกฺคณฺหมาโน อนุกมฺปมาโนติ อนุสาต พุรหุเม กรุณายมาโน.

วिवेกधर्मं यमहं विधुलनुติ विवेकधर्मं वุจฺจติ อมตํ นิพฺพานं,
 โย โส สพฺพสงฺขารสมฺภो สพฺพปฺธิปญฺนิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย

^๑ ฉ., เท. ๑๒/๐๖/๒๕๖๖ น. ทิสฺสตี.

^๒ ฉ., เท. ๑๒/๐๖/๒๕๖๖ น. ทิสฺสตี.

^๓ ฉ., เท. อาภาโสว อปุยาปชฺชมาโน, เอวํปริปี.

^๔ ฉ., เท. อิม เทว ปาจา น ทิสฺสนฺตี.

วิราโค นิโรธो นิพพานं. ยมห์ วิชณฺณนฺติ ยํ อหํ ชาเนยฺย
อาชาเนยฺย^๑ วิชาเนยฺย ปฏฺวิชาเนยฺย ปฏฺวิวิชณฺณนฺติ [^๒] วิเวกธมฺมํ
ยมห์ วิชณฺณํ.

ยถาห์ อากาโส จ อพฺยาปชฺฌมานนฺติ ยถา อากาโส
นปฺปชฺชติ [^๓] น พชฺฌติ น ปลฺลิพชฺฌติ; เหวํ อปชฺชมานโน [^๔]
อพชฺฌมานโน อปลฺลิพชฺฌมานนฺติ เหวํ^๕ อากาโส จ อพฺยาปชฺฌมานโน.
ยถา อากาโส น รชฺชติ ลาชาเย วา หลิตฺทเทณ^๖ วา นีเลณ วา^๗
มณฺเฏจฺญาย วา; เหวํ อรชฺชมานโน อทฺตสฺสมานโน อมฺยุหฺมมานโน
อภิลิยมานนฺติ^๘ เหวมฺปิ อากาโส จ อพฺยาปชฺฌมานโน. ยถา
อากาโส น กุปฺปติ น พฺยาปชฺฌติ น ปฏฺฐิลิยติ น ปฏฺฐิหณฺณติ;
เหวํ อกุปฺปมานโน อพฺยาปชฺฌมานโน อปฺปฏฺฐิลิยมานโน
อปฺปฏฺฐิหณฺณมานนฺติ [^๙] เหวมฺปิ อากาโส จ อพฺยาปชฺฌมานโน.

อิเชว สนฺโต อลฺลิตฺโต จเรยฺยนฺติ อิเชว สนฺโตติ อิเชว สนฺโต
[^{๑๐}] สมานโน อิเชว นิสฺสินฺโน^{๑๑} สมานโน อิมสฺสมีเยว อาสเน
นิสฺสินฺโน สมานโน อิมสฺสสาเยว ปริสาเย นิสฺสินฺโน สมานนฺติ เหวมฺปิ
อิเชว สนฺโต. อถวา อิเชว สนฺโต อุปสนฺโต รูปสนฺโต นิพฺพุโต
ปฏฺฐิปปสฺสทฺธโรติ เหวมฺปิ อิเชว สนฺโต. อลฺลิตฺติ เทว นิสฺสยา:
ตณฺหานิสฺสโย จ ทิฏฺฐินิสฺสโย จ ๔เปยฺย อयํ ตณฺหานิสฺสโย ๔เปยฺย
อयํ ทิฏฺฐินิสฺสโย. ตณฺหานิสฺสยํ ปหาเย ทิฏฺฐินิสฺสยํ ปฏฺฐินิสฺสชฺชิตฺวา
จกฺขุํ อนิสฺสิโต, โสตํ อนิสฺสิโต, ฆานํ อนิสฺสิโต, ชิวหํ อนิสฺสิโต,
กายํ อนิสฺสิโต, มนํ อนิสฺสิโต, รูปเป ๔เปยฺย สทฺเท ๔เปยฺย คนฺธเ

^๑ สฺยา. อยํ ปาโง น ทิสฺสติ, เหวมฺปิ.

^๓ ฉ., เท. น คนฺธติ

^๕ ฉ., เท. เหวมฺปิ

^๘ ฉ., เท. ๑๒/๐ อภิลิยสฺสมานนฺติ

^๙ ฉ., เท. อิเชว

^๒ ฉ., เท. อธิคจฺเจยฺยํ ผุสฺสเสยฺยํ สจฺฉนิกเรยฺยนฺติ

^๔ ฉ., เท. อคณฺหมานโน

^{๖-๖} ฉ., เท. หลิตฺททียา วา นีลียา วา

^๘ ฉ., เท. อปฺปฏฺฐิหตฺมานนฺติ

^{๑๐} สฺยา. นิสฺสินฺโต

๔เปฯ รเส ๔เปฯ โผฏฐพเพ ๔เปฯ กุลล์ ๔เปฯ คณิ ๔เปฯ
 อาวาส ๔เปฯ ลามิ ๔เปฯ ยลั ๔เปฯ ปลัล ๔เปฯ สขั ๔เปฯ
 จีวร ๔เปฯ ปิณฑปาต ๔เปฯ เสนาสน ๔เปฯ
 คิลานปัจจุยเภสชฺชปริกขาริ ๔เปฯ กามชาต ๔เปฯ รูปชาต ๔เปฯ
 อรูปชาต ๔เปฯ กามภว ๔เปฯ รูปภว ๔เปฯ อรูปภว ๔เปฯ
 สญญามภว ๔เปฯ อสญญามภว ๔เปฯ เนวสญญานาสญญามภว
 ๔เปฯ เอกโวการภว ๔เปฯ จตุโวการภว ๔เปฯ ปญจโวการภว
 ๔เปฯ อตีต ๔เปฯ อนาคต ๔เปฯ ปจจุปปน ๔เปฯ
 ทิฏฐสฺสุมุตตวิญญาตพเพ ฌมเม [๑] อนิสฺสโต อนลลิสโน อนูปคโต
 อนชฺฌเณสโต อนธมุตโต นิกฺขนโต นิสฺสฏฺโง^๒ วิปฺปมุตโต วิสํยุตโต
 วมิริยาทิกเตน เจตสา วิหรตฺติ^๓ อสโต.^๓ จเรยฺยนฺติ จเรยฺย
 วิหเรยฺย^๔ อิริเยยฺย วัตเตยฺย ปาเลยฺย^๕ ยเปยฺย ยาเปยฺยนฺติ อิว
 สนโต อสโต จเรยฺย. เตนาห โส พุราหฺมณ

“อนุสาส พุรุหมะ กรุณายมาโน,
วิเวกขมัม ยมห์ วิชฌณัม
ยถาห์ อากาโส จ อพฺยาปชฺฌมาโน
อิธเว สนโต อสิโต จเรยยนติ.

[๓๕] กิตฺตยิสฺสํมมึ เต สมนฺตึ (โศตกาติ ภควา)
 ทิฏฺฐเฐ ชมฺเม อนินฺติหํ
 ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ
 ตเร โลเก วิสฺสฺสํ.

๑ จ.ท. อสโ

๓ - ๓ จ.ท. อีเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๕ จ., เท. อัย ปาโจ น ทิสสติ.

^๒ จ.,ท. นิสฺสโน, เอวฺมฺปริปิ.

๔. สถา. วิจเรขยัม

กิตฺตยิสฺสามิ เต สนฺตินฺติ ราคสฺส สนฺตี โทสสฺส สนฺตี
 โมหสฺส สนฺตี โกธสฺส ๕เปยฺ อุปนาหสฺส ๕เปยฺ มกฺขสฺส ๕เปยฺ
 ปพาสสฺส ๕เปยฺ อิสฺสาย ๕เปยฺ มจฺฉริยสฺส ๕เปยฺ มายาย ๕เปยฺ
 สาเจยฺยสฺส ๕เปยฺ ฌมฺภสฺส ๕เปยฺ สารมฺภสฺส ๕เปยฺ มานสฺส
 ๕เปยฺ อติมานสฺส ๕เปยฺ มทสฺส ๕เปยฺ ปมาทสฺส ๕เปยฺ
 สพฺพกิเลสํ ๕เปยฺ สพฺพทุจฺจิตานํ ๕เปยฺ สพฺพทรณํ ๕เปยฺ
 สพฺพปริพาหนํ ๕เปยฺ สพฺพสนฺตาปํ ๕เปยฺ สพฺพากุสลาภิสฺสขารานํ
 สนฺตี อุปสนฺตี รูปสนฺตี นิพฺพุตฺติ ปฏฺฐิปปสฺสทฺธิ กิตฺตยิสฺสามิ [๑]
 อาจิกฺขิสฺสามิ เทลิสฺสามิ^๒ ปญฺณเปสฺสามิ ปญฺจเปสฺสามิ วิวริสฺสามิ
 วิภวิสฺสามิ อุตฺตทานิกริสฺสามิ ปกาสิสฺสามิ^๓ กิตฺตยิสฺสามิ เต สนฺตี.
 ໄຫດກາຕິ ກວາຕິ ໄຫດກາຕິ ກວາ ຕໍ່ ພຸຣາຮມຸນໍ ນາເມນ ອາລປຕິ.
 ກວາຕິ ດາຣວາຮົວຈນເມຕໍ່ ๕เปยฺ ສຈຸຈິກາ ປຸນຍຕຕຕິ, ຍທີຫໍ່ ກວາຕິ
 ໄຫດກາຕິ ກວາ.

ทิวฺจ ฐมฺເမ อนິตฺตินฺทิตฺ ทิวฺจ ฐมฺເเมຕິ ทิวฺจ ฐมฺເမ ฌาเต
 ฐมฺເမ ตຸລິເຕ ฐມເမ ตິຣິເຕ ฐມເမ วิภาວິເຕ ฐມເမ ວິຖູເຕ ໄຫມເ
 ‘ສພຸເພ ສະໜາຣາ ອນິຈຈາຕິ ๕เปยฺ ‘ຍງກິຢຸຈິ ສມຸທຍໄຫມ້, ສພຸພຸນຕໍ່
 ນິໂຣໄຫມ້ນຸຕິ ທົງເຈ ໄຫມເ ໄຫມເ ສຸລິເຕ ໄຫມເ ດິຣິເຕ
 ໄຫມເ ວິກາວິເຕ ໄຫມເ ວິຖູເຕ ໄຫມເຕິ ເອວມປິ ທົງເຈ ໄຫມເ. ອຄວາ
 ທຸກເໜ ທົງເຈ ທຸກເໝ່ ກຄຍິສສາມິ, ສມຸທຍ ທົງເຈ ສມຸທຍໍ ກຄຍິສສາມິ,
 ມຄເຄ ທົງເຈ ມຄຄໍ ກຄຍິສສາມິ, ນິໂຣເໜ ທົງເຈ ນິໂຣໄຫມ້ ກຄຍິສສາມິຕິ
 ເອວມປິ ທົງເຈ ໄຫມເ. ອຄວາ ທົງເຈ^๓ ໄຫມເ^๓ ສນທົງຈິກໍ ອກາລິກໍ

^๑ จ.ท. ๑๒/๑ ปกิตฺตยิสฺสามิ

^๒ จ.ท. เทลิสฺสามิ, ເອວມປິປິ.

^{๓-๓} จ.ท. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

เอหิปสฺสิกํ โอปนยิกํ^๑ ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺพํ วิญญูหิติ เอวมปิ ทิฏฺฐเจ
 ฐมฺเมติ ทิฏฺฐเจ^๒ ฐมฺเม.^๒ อนีติหนฺติ น อิตฺติ^๓ น อิตฺติกราย น
 ปรมฺปราย น ปิฏฺฐกสมฺปทาย น ตกฺกเหตุ น นยเหตุ น
 อาการปริวิตกฺเกน น ทิฏฺฐจินฺชฎานกฺขนฺติยา สามํ สยมภิกฺขุณฺณํ
 อตฺตปจฺจกฺขํ ฐมฺมํ [^๔] กถยิสฺสามีติ ทิฏฺฐเจ ฐมฺเม อนีติหํ.

ยํ วิทิตฺวา สโต จรณฺติ ยํ วิทิตํ กตฺวา ตุลยิตฺวา
 ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิญฺญํ กตฺวา ‘สพฺเพ สงฺขารํ อนิจฺจาติ
 ๕เปฯ “ยงฺกิญฺจิ สมุทฺทยฐมฺมํ, สพฺพหนฺตํ นิโรธฐมฺมนฺติ วิทิตํ กตฺวา
 ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิญฺญํ กตฺวา. สโตติ จตฺตฺวิ
 การณฺเห สโต: กาเย กายานุสฺสสนาสติปฏฺฐานํ ภาเวนฺโต สโต
 ๕เปฯ โส วุจฺจติ สโต. จรณฺติ จรณฺโต วิจรณฺโต^๔ อิริยนฺโต
 วตฺเตนฺโต ปาเลนฺโต ยเปนฺโต ยาเปนฺโตติ ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ.

ตเร โลเก วิสตุตฺติกนฺติ วิสตุตฺติกา วุจฺจติ ตณฺหา, โย ราโค
 สาราโค ๕เปฯ อภิชฺฌา โลภो อกุสฺสมูลํ. วิสตุตฺติกาติ เกนตฺเถน
 วิสตุตฺติกา ๕เปฯ วิสฺฐา วิตฺถตาติ วิสตุตฺติกา. โลเกติ อปายโลเก
 ๕เปฯ อายตนโลเก. ตเร โลเก วิสตุตฺติกนฺติ ยา^๕ สา^๖ โลเก [^๗]
 วิสตุตฺติกา; โลเก ตํ^๘ วิสตุตฺติกํ สโต ตเรยฺย อุตฺตเรยฺย ปตฺตเรยฺย
 สมตฺติกเมยฺย วิตฺตวตฺเตยฺยาติ ตเร โลเก วิสตุตฺติกํ. เตนาห ภควา

“กิตฺตยิสฺสามิ เต สนฺตี (ไรตกาติ ภควา)

ทิฏฺฐเจ ฐมฺเม อนีติหํ

^๑ ฉ., เท. โอปนยิกํ, เอวมฺปริปิ.

^{๒-๒} ฉ., เท. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๓ ฉ., เท. น อิตฺติหํ

^๔ ฉ., เท. ตํ

^๕ สฺยา. วิจรณฺโต

^{๖-๖} ฉ., เท. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ, เอวมฺปริปิ.

^๗ ฉ., เท. เวสา, เอวมฺปริปิ.

^๘ ฉ., เท. เวตํ, เอวมฺปริปิ.

ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ
ตเร โลเก วิสตุตฺติกนฺติ.

[๓๖] ตณฺหาหํ อภินนฺทามิ มहेสิ สนฺติมุตฺตมํ,
ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ ตเร โลเก วิสตุตฺติกํ. (๗)

ตณฺหาหํ อภินนฺทามิ ตณฺติ ตณฺหํ วจัน พุยปถํ เทสนํ
อนุสนฺธิ. อภินนฺทามิ นนฺทามิ อภินนฺทามิ โมทามิ อนุโมทามิ
อิจฺจามิ สํทิกามิ ปตฺถยามิ ปิฬยามิ อภิชปฺปามิ ตณฺหาหํ
อภินนฺทามิ. มहेสิ สนฺติมุตฺตมนฺติ มहेสิตี [๑] ภควา มหฺนตํ
สีลกฺขณฺธํ เอสิ คเวสิ ปริเยสีติ มहेสิ. มหฺนตํ สมาธิกฺขณฺธํ
ฯเปฯ กหํ เทวเทโว กหํ นราสโมติ มहेสิ. สนฺติมุตฺตมนฺติ
สนฺติ วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ, โย โส สพฺพสงฺขารสมฺภโว
สพฺพปฺปติปฺปนิสฺสคโค ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรธो นิพฺพานํ. อุตฺตมนฺติ
อคฺคํ เสฏฺฐจํ วิเสฏฺฐจํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวเรณฺติ มहेสิ
สนฺติมุตฺตมํ.

ยํ วิทิตฺวา สโต จรณฺติ ยํ วิทิตํ กตฺวา ตุลยิตฺวา
ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา 'สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ
ฯเปฯ 'ยงฺกิญฺจิ สมุทฺยธมฺมํ, สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ ยํ' วิทิตํ
กตฺวา ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา. สโตติ จตฺตฺวิ
การณฺเหสิ สโต: กาเย กายานุปสฺสนาสติปฺภุจันํ ภาเวนฺโต สโต
ฯเปฯ โส วุจฺจติ สโต. จรณฺติ จรณฺโต วิหรณฺโต อิริยณฺโต
วตฺเตนฺโต ปาเลณฺโต ยเปณฺโต ยาเปณฺโตติ ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ.

ตเร โลเก วิสตุตฺติกนฺติ วิสตุตฺติกา วุจฺจติ ตณฺหา, โย
 ราโค สาราโค ๕เปฯ อภิชฺฌา โลโก อกุสลมฺมัลลํ. วิสตุตฺติกาติ
 เกนตฺเถน วิสตุตฺติกา ๕เปฯ วิสสุว วิตฺถตาติ วิสตุตฺติกา. โลเกติ
 อปายโลเก ๕เปฯ อายตนโลเก. ตเร โลเก วิสตุตฺติกนฺติ ยา सा
 โลเก วิสตุตฺติกา, โลเก ตํ วิสตุตฺติกํ สโต ตเรยฺย^๑ อุตฺตเรยฺย
 ปตฺตเรยฺย สมตฺติกกเมยฺย วิตฺตวตฺเตยฺยาติ ตเร โลเก วิสตุตฺติกํ.
 เตนาห โส พุราหฺมणे

“ตณฺหาหิ อภินนฺทามิ มहेสิ สนฺติมุตฺตมํ,
 ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ ตเร โลเก วิสตุตฺติกนฺติ.

[๓๗] ยงฺกิลฺลิจิ สมฺปชานาสิ (ไชตกาคิ ภควา)

อุทฺธํ อโธ ติริยญฺจาปี มชฺฌเม

เอตํ วิทิตฺวา ‘สงฺโคติ โลเก

ภาวาภวาย มากาสิ ตณฺหํ.

(๘)

ยงฺกิลฺลิจิ สมฺปชานาสีติ ยงฺกิลฺลิจิ สมฺปชานาสิ อาชานาสิ
 วิชานาสิ^๒ ปฏฺวิวิชานาสิ ปฏฺวิวิชฺฌสีติ ยงฺกิลฺลิจิ สมฺปชานาสิ.
 ไชตกาคิ ภควาติ ไชตกาคิ ภควา ตํ พุราหฺมณํ นามเนน อาลปติ.
 ภควาติ คารวาทิวจนเมตํ ๕เปฯ สจฺจฉิกขา ปณฺณตฺติ, ยทิทํ ภควาติ
 ไชตกาคิ ภควา.

อุทฺธํ อโธ ติริยญฺจาปี มชฺฌเมติ อุทฺธนฺติ วุจฺจติ^๓ อนาคตํ.
 อโธติ อตีตํ. ติริยญฺจาปี มชฺฌเมติ ปจฺจุปปนฺนํ. อุทฺธนฺติ เทวโลโก.

^๑ ฉ., เท. ตเรยฺย, เอมฺปรี. ^๒ ฉ., เท. อโย ปาโง น ทิสฺสติ.

^๓ ฉ., เท. อโย ปาโง น ทิสฺสติ.

อโธติ อปายโลโก. ติริยญจาปี มชฺเฌติ มนุสฺสโลโก. อถวา
 อุตฺตมฺหิตี กุสลา ฌมฺมา. อโธติ อกุสลา ฌมฺมา. ติริยญจาปี
 มชฺเฌติ อพฺยากตา ฌมฺมา. อุตฺตมฺหิตี อรูปชาติตุ. อโธติ กามชาติตุ
 ติริยญจาปี มชฺเฌติ รูปชาติตุ. อุตฺตมฺหิตี สุขา เวทนา. อโธติ
 ทุกฺขา เวทนา. ติริยญจาปี มชฺเฌติ อทุกฺขมสุขา เวทนา. อุตฺตมฺหิตี
 อุตฺตํ ปาทตลา, อโธติ อโธ เกสมตฺถกา. ติริยญจาปี มชฺเฌติ
 เวมชฺเฌติ อุตฺตํ อโธ ติริยญจาปี มชฺเฌ.

เอตํ วิทิตฺวา สงฺโคติ โลเกติ 'สงฺโค เอโส, ลคฺคณํ เอตํ,
 พนฺธนํ เอตํ, ปลิโพโธ เอโสติ ฌตฺวา ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา
 ติริยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ เอตํ วิทิตฺวา สงฺโคติ โลเก.

ภวภวาย มากาสิ ตณฺหฺนติ ตณฺหาติ รูปตณฺหา สทฺทตณฺหา
 ฌนฺตตณฺหา รสตณฺหา โผฏฺฐพฺพตณฺหา ฌมฺมตณฺหา. ภวภวายาติ
 ภวภวาย กมฺมภวาย ปุณฺพภวาย กามภวาย, กมฺมภวาย
 กามภวาย ปุณฺพภวาย รูปภวาย, กมฺมภวาย รูปภวาย ปุณฺพภวาย
 อรูปภวาย, กมฺมภวาย อรูปภวาย ปุณฺพภวาย ปุณฺปฺปุณฺ ภวาย
 ปุณฺปฺปุณฺ คติยา ปุณฺปฺปุณฺ อูปตฺตติยา ปุณฺปฺปุณฺ ปฏฺฐิสนฺธิยา
 ปุณฺปฺปุณฺ อตฺตภาวากินิพฺพตฺตติยา ตณฺหํ มากาสิ มา ชเนสิ
 มา สญฺชเนสิ มา นิพฺพตฺเตสิ มา อภินิพฺพตฺเตสิ,^๑ ปชฺหิ^๒
 วินฺเทหิ พุยนฺตีกโรหิ อนภาวํคเมหีติ ภวภวาย มากาสิ
 ตณฺหํ. เตนาห ภควา

“ยงฺกิญจิ สมฺปชานาสิ (รัตนกตํ ภควา)

อุทฺธํ อโธ ติริยญฺจาปี มชฺเฌ

เอตํ วิทิตฺวา ‘สงฺโคติ โลเก

ภวาทาย มากาสิ ตณฺหนฺติ.

สห คาทาปริโยสํหา ฯเปฯ “สตฺถา เม ภนฺเต ภควา,
สวโกหฺมสมิตี.

ปญฺจโม รัตนกมณวปญหานิทเทโส.

น สกโกมิ น ปฏิพล. **ตาริตุ^๑** มหนตฺ กาโมหํ ภโวหํ
ทิจฺจโหํ อวิชฺโชหํ ตาริตุ^๒ อุตฺตริตฺ ปตริตฺ สมตฺติกมิตฺ วิตฺตตฺติตฺ
อนิสฺสิตโต โน วิสหามิ ตาริตฺ.

อารมฺมณํ พฺรหฺมิ สมฺนตฺตจกฺขุติ **อารมฺมณํ พฺรหฺมิ^๓** **อารมฺมณํ**
อาลมฺพณํ นิสฺสยํ อุปนิสฺสยํ พฺรหฺมิ อัจฺจิกฺขาหิ เทเสหิ ปณฺณเปหิ
ปฏฺจเปหิ วิวราหิ วิภาหิ อุตฺตตานิกโรหิ ปกาเสหิตฺติ **อารมฺมณํ**
พฺรหฺมิ^๓ **สมฺนตฺตจกฺขุติ** สมฺนตฺตจกฺขุ วุจฺจติ สพฺพพณฺณตฺตยาณํ. ภควา
เตน สพฺพพณฺณตฺตยาเนน อุปेतโต สมฺเปโต อุปาคโต สมฺปาคโต
อุปปนฺโน สมฺปนฺโน สมฺนนาคโต.

น ตสฺส อทิจฺจมิชฺชติ กิณฺจิ
อโถ อวิณฺญาตมชานิตพฺพํ
สพฺพํ อภิญฺญาสิ, ยทตฺติ เนยฺยํ,
ตถาคโต เตน สมฺนตฺตจกฺขุติ.

อารมฺมณํ พฺรหฺมิ สมฺนตฺตจกฺขุ.

ยํ นิสฺสิตโต โอมมิํ ตเรยฺยนฺติ ยํ นิสฺสิตโตติ ยํ วา ปุคฺคํ
นิสฺสิตโต ฐมํ วา นิสฺสิตโต. **โอมมิํ ตเรยฺยนฺติ^๔** มหนตฺ กาโมหํ
ภโวหํ ทิจฺจโหํ อวิชฺโชหํ ตเรยฺยํ อุตฺตตเรยฺยํ ปตเรยฺยํ สมตฺติกกเมยฺยํ
วิตฺตตฺเตยฺยนฺติ ยํ นิสฺสิตโต โอมมิํ ตเรยฺยํ. เตนาห โส พฺรหฺมโน

“เอโก อหํ สกฺก มหนตฺโมหํ (อิจฺจาเยสฺมา อุปสัโว)
อนิสฺสิตโต โน วิสหามิ ตาริตฺ
อารมฺมณํ พฺรหฺมิ สมฺนตฺตจกฺขุ
ยํ นิสฺสิตโต โอมมิํ ตเรยฺยนฺติ.

^๑ น., เท. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๒ น., เท. ตริตฺ.

^๓ น., เท. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๔ น., เท. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ.

[๓๙] **อาภิญญณํ เปกฺขมานํ สติมา (อุปสีวาติ ภควา)
 นตฺถิติ นิสฺสาย ตรสุสฺส โอมํ
 กามะ ปหาย วิรโต กถาหิ
 ตณฺหุขยํ รตฺตมहाภิปสฺส.^๑** (๒)

อาภิญญณํ เปกฺขมานํ สติมาติ โส พุราหมโน ปกตียา
 อาภิญญณายตนสมุปตฺตํ ลากิเยว นิสฺสยํ น ชานาติ “อัย เม
 นิสฺสโยติ. ตสฺส ภควา นิสฺสยญจ อาจิขฺยติ อุตฺตริญจ นิยฺยานปถํ
 อาจิขฺยติ” “เนวสณฺณานาสณฺณายตนสมุปตฺตํ” [๔] สมุปชฺชิตฺวา
 ตโต วุฏฺฐหิตฺวา ตตฺถ ชาเต จิตฺตเจตสิเก ฌมฺเม อนิจฺจโต
 เปกฺขมานํ ทฺวํชโต ๔เปยฺ ไรคโต ๔เปยฺ คณฺทโต ๔เปยฺ สลฺลโต
 ๔เปยฺ อฆโต ๔เปยฺ อาพาธโต ๔เปยฺ ปรโต ๔เปยฺ ปโลกโต
 ๔เปยฺ อิตฺโต ๔เปยฺ อุปทฺทวโต ๔เปยฺ อสาทโต^๔ ๔เปยฺ ภยโต
 ๔เปยฺ อุปสคฺคโต ๔เปยฺ จลโต ๔เปยฺ ปภังคฺคโต ๔เปยฺ อทฺฐวโต
 ๔เปยฺ อตฺถาณโต ๔เปยฺ อเลณฺโต ๔เปยฺ อสฺรณโต ๔เปยฺ
 อสฺรณิภฺตโต ๔เปยฺ วิตฺตโต ๔เปยฺ ตุจฺจโต ๔เปยฺ สฺสณฺณโต ๔เปยฺ
 อนตฺตโต ๔เปยฺ อาทีนวโต ๔เปยฺ วิปริณามฌมฺมโต ๔เปยฺ
 อสารถโต ๔เปยฺ อฆมฺมโต ๔เปยฺ [๕] วิภวโต ๔เปยฺ สาสวโต
 ๔เปยฺ วรฺกโต^๕ ๔เปยฺ สงฺขตโต ๔เปยฺ มารามิสฺโต ๔เปยฺ
 ชาติฌมฺมโต ๔เปยฺ ชรณมฺมโต ๔เปยฺ พฺยาธิฌมฺมโต ๔เปยฺ

^๑ จ.,เท. นตฺตมहाภิปสฺส, เอวมฺปรีป.

^๓ จ.,เท. อาภิญญณายตนสมุปตฺตํ

^๔ จ.,เท. อัย ปาโง น ทิสฺสติ.

^๕ จ.,เท. อัย ปาโง น ทิสฺสติ.

^๒ จ.,เท. อัย ปาโง น ทิสฺสติ.

^๔ จ.,เท. สโต

^๕ จ.,เท. ภวโต

b-๗ จ.,เท. อยู่ ปาโจ น ทิสสติ.

กามะ ปหาเย วิรโต กถาหิตี กามะติ^๑ อุทฺททานโต เทว
 กามา: วตฺตูกามา จ กิเลสกามา จ ๔เปย อิมะ วุจฺจนฺติ
 วตฺตูกามา ๔เปย อิมะ วุจฺจนฺติ กิเลสกามา. กามะ ปหาเยติ
 วตฺตูกาเม ปริชานิตฺวา กิเลสกาเม ปหาเย ปชหิตฺวา วิโนเทตฺวา
 พุยนฺตีกิริตฺวา อนภาวงฺคเมตฺวาติ กามะ ปหาเย. วิรโต กถาหิตี
 กถงฺกถา วุจฺจติ วิจิกิจฺจนา. ทุกฺเช กงฺขา ๔เปย จมฺภิตตฺตํ
 จิตฺตสฺส มโนวิเลโข. กถงฺกถาย อารโต วิรโต ปฏฺวิวิรโต นิกฺขนฺโต
 นิสฺสญฺโจะ วิปฺปมฺุตโต วิสํยุตฺโต วิมรียาทิกเตน เจตสา วิหรตฺติ
 เอวมฺปิ วิรโต กถาหิ. อถวา ทวตฺตีสาย ตีรจฺฉานกถาย อารโต
 วิรโต ปฏฺวิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสญฺโจะ วิปฺปมฺุตโต วิสํยุตฺโต
 วิมรียาทิกเตน เจตสา วิหรตฺติ เอวมฺปิ วิรโต กถาหิตี กามะ
 ปหาเย วิรโต กถาหิ.

ตณฺหกฺขยํ รตฺตมฺหาภิปฺสฺสาติ ตณฺหาติ รุปตณฺหา
 สทฺทตณฺหา คนฺธตณฺหา รสตณฺหา โผฏฺจพฺพตณฺหา ฐมฺมตณฺหา.
 รตฺตนฺติ^๒ รตฺติ. อโหติ ทิวโส. รตฺติณฺจ ทิวา จ ตณฺหกฺขยํ
 ราคกฺขยํ โทสกฺขยํ โมหกฺขยํ คตฺติกฺขยํ อุปฺปตฺติกฺขยํ ปฏฺวิสนฺธิกฺขยํ
 ภวกฺขยํ สํสํารกฺขยํ วฏฺฏกฺขยํ ปสฺส อภิปฺสฺส ทกฺข โอโลกย
 นิชฺฌาย อุปฺปริกฺขาติ ตณฺหกฺขยํ รตฺตมฺหาภิปฺสฺส. เตนาห ภควา

“อาภิณฺจณฺณํ เปกฺขมาโน สติมา (อุปฺสึวาติ ภควา)

นตฺถิตฺติ นิสฺสาย ตรสฺสุ โธมํ

กามะ ปหาเย วิรโต กถาหิ

ตณฺหกฺขยํ รตฺตมฺหาภิปฺสฺสาติ.

[๔๐] สพฺเพสฺส กามสฺส โย วิตราคโค (อิจฺจายสฺมา อุปสัโว)
 อากิณฺณจณฺณํ นิสฺสึโต หิตฺวมณฺณํ^๑
 สณฺณาวิมกฺเข ปรมจริมฺตฺโต^๒
 ติฏฺฐเจ นฺหุ โส ตตฺถ อนาณูยาเย. (๓)

สพฺเพสฺส กามสฺส โย วิตราคโคติ สพฺเพสฺสฺสฺส สพฺเพน สพฺพํ
 สํพฺพธา สพฺพํ อเสสํ นิสฺสึตํ, ปรียาทายวจนเมตํ “สพฺเพสฺสฺสฺส.
 กามสฺสฺสฺส [๓] อุทฺททานโต เทว กามา: วตฺตูกามา จ กิเลสฺกามา จ
 ๕เปย อิมะ วุจฺจนฺติ วตฺตูกามา ๕เปย อิมะ วุจฺจนฺติ กิเลสฺกามา.
 สพฺเพสฺส กามสฺส โย วิตราคโคติ สพฺเพสฺส กามสฺส โย วิตราคโค
 วิตราคโค จตฺตราคโค วนฺตราคโค มุตฺตราคโค ปหีนฺราคโค
 ปฏินิสฺสํสฺสจฺจาคโค วิกฺขมฺภิตฺราคโคติ^๔ สพฺเพสฺส กามสฺส โย วิตราคโค.
 อิจฺจายสฺมา อุปสัโวติ อิจฺจาติ ปทสนฺธิ. อายสฺมาติ ปิยวจนํ.
 อุปสัโวติ ตสฺส พุราหฺมณสฺส นามํ ๕เปย อภิลาโปติ อิจฺจายสฺมา
 อุปสัโว.

อากิณฺณจณฺณํ นิสฺสึโต หิตฺวมณฺณนฺติ เหมจฺจิมะ จ สฺมาปตฺติโย
 หิตฺวา วชฺเชตฺวา^๕ ปริจฺจชิตฺวา อติกฺกมิตฺวา สมตฺติกฺกมิตฺวา
 วิตฺตวตฺติตฺวา อากิณฺณจณฺณายตนสฺมาปตฺติ นิสฺสึโต อลฺลสีโน อุปาคโต^๖
 สมนฺอุปาคโต อชฺฌเณสฺสึโต อธิมฺตฺโตติ อากิณฺณจณฺณํ นิสฺสึโต หิตฺวมณฺณํ.

สณฺณาวิมกฺเข ปรมจริมฺตฺโตติ สณฺณาวิมกฺขา วุจฺจนฺติ สตฺต
 สณฺณาสมาปตฺติโย. ตาสํ สณฺณาสมาปตฺตินํ อากิณฺณจณฺณายตนสมาปตฺติ

^๑ จ., เท. หิตฺวา มณฺณํ, เอมฺมุปริป.

^๓ จ., เท. กามาติ, เอมฺมุปริป.

^๕ จ., เท. จชิตฺวา, เอมฺมุปริป.

^๒ อ. วิมฺตฺโต

^๔ จ., เท. วิกฺขมฺภนโต, เอมฺมุปริป.

^๖ จ., เท. อุปคโต สมนฺอุปคโต, เอมฺมุปริป.

วิโมกฺขา^๑ อคฺคา จ เสฏฺฐา จ วิเสฏฺฐา จ ปาโมกฺขา จ
 อุตฺตมา จ ปวรา จ.^๒ ปรมเ อคฺเค เสฏฺเฐ วิเสฏฺเฐ ปาโมกฺเข
 อุตฺตเม ปวเร อธิมุตฺติวิโมกฺเขน อธิมุตฺโต ตตฺตราธิมุตฺโต
 ตทธิมุตฺโต ตจฺจจริโต ตพฺพหุโล ตคฺครุโก ตนฺนินฺโน ตปโปณ
 ตปฺปพฺภาโร ตทาธิปเตยฺโยติ^๓ สญฺญาวิโมกฺเข ปรมเธิมุตฺโต.

ติฏฺเฐ นุ โส ตตฺถ อนานูยาเยติ ติฏฺเฐ นฺติ สํสยปฺจุฉา
 วมติปฺจุฉา^๔ เทวพฺพหปฺจุฉา อนนํสปฺจุฉา ‘เอวํ นุ โข, น นุ โข,
 กิ นุ โข, กถํ นุ โขติ ติฏฺเฐ นุ. ตตฺถาติ อากิณฺจณฺณายตเน.
 อนานูยาเยติ: อนานูยาเย อเวธมาโน^๕ อวิจฺจมาโน อนนฺตรธายมาโน
 อปริหิยมาโน.^๖ อถวา อรชฺชมาโน อทฺสสมาโน อมฺยุหมาโน
 อกิลิยมาโนติ^๗ ติฏฺเฐ นุ โส ตตฺถ อนานูยาเย. เตนาห โส พฺราหฺมणे

“สพฺเพสุ กาเมสุ โย วีตฺราโค (อิจฺจายสฺมา อุปสฺสโว)
 อากิณฺจณฺณํ นิสฺสํโต หิตฺวมณฺณํ
 สญฺญาวิโมกฺเข ปรมเธิมุตฺโต
 ติฏฺเฐ นุ โส ตตฺถ อนานูยาเยติ.

[๔๑] สพฺเพสุ กาเมสุ โย วีตฺราโค (อุปสฺสวาติ ภควา)
 อากิณฺจณฺณํ นิสฺสํโต หิตฺวมณฺณํ
 สญฺญาวิโมกฺเข ปรมเธิมุตฺโต
 ติฏฺเฐยฺย โส ตตฺถ อนานูยาเย. (๔)

^{๑-๒} น.,เท. อากิณฺจณฺณายตนสมาปตฺติวิโมกฺโข อุตฺโต จ เสฏฺโฐ จ วิเสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ
 อุตฺตโม จ ปวโร จ

^๓ สยา. อยํ ปาโง น ทิสฺสติ.

^๔ น.,เท. อปริหิยมาโน, เอวํปริปิ.

^๕ น.,เท. ตทธิมุตฺโต ตทธิปเตยฺโยติ, เอวํปริปิ.

^๖ น.,เท. อวิจฺจมาโน, เอวํปริปิ.

^๗ น.,เท. อกิลิยมาโนติ, เอวํปริปิ.

สพฺเพสุ กามेषฺ โย วิตราคติ สพฺเพสุติ สพฺเพน สพฺพํ
 สพฺพธา สพฺพํ อเสสํ นิสฺเสสํ, ปรียาทายวจนเมตํ 'สพฺเพสุติ.
 กามेषฺ อุกุทานโต เทว กามา: วตฺถุกามา จ กิเลสกามา จ
 ๔เปฯ อิมะ วุจฺจนฺติ วตฺถุกามา ๔เปฯ อิมะ วุจฺจนฺติ กิเลสกามา.
 สพฺเพสุ กามेषฺ โย วิตราคติ สพฺเพสุ กามेषฺ โย วิตราค
 วิตราคโค จตฺตราคโค วนฺตราคโค มุตฺตราคโค ปหีนฺราคโค
 ปฏินิสฺสฏฺฐจฺราคโค วิกฺขมฺภิตฺราคโคติ สพฺเพสุ กามेषฺ โย วิตราคโค.
 อุปสัวติ ภควาติ อุปสัวติ ภควา ตํ พุราหุมนํ นามะ
 อาลปติ. ภควาติ คารวาทิวจนเมตํ ๔เปฯ สจฺจนิกา ปณฺณตฺติ,
 ยทิทํ ภควาติ อุปสัวติ ภควา.

อากิณฺณจณฺณํ นิสฺสีโต หิตฺวณฺณนฺติ เหมจฺจิมะ จ สฺมาปตฺติโย
 หิตฺวา วชฺเชตฺวา ปริจฺจชิตฺวา อติกฺกมิตฺวา สมตฺกมิตฺวา วิตีวตฺติตฺวา
 อากิณฺณจณฺณายตฺนสฺมาปตฺตี นิสฺสีโต อลฺลีนํ อุปาคโต สมุปาโคโต
 อชฺโณสิโต อธิมุตฺโตติ อากิณฺณจณฺณํ นิสฺสีโต หิตฺวณฺณนํ.

สณฺณาวิมกฺเข ปรมะธิมุตฺโตติ สณฺณาวิมกฺขา วุจฺจนฺติ สตฺต
 สณฺณาสมาปตฺติโย. ตาสํ สณฺณาสมาปตฺตีนํ อากิณฺณจณฺณายตฺนสมาปตฺติ
 วิมกฺขา อคฺคา จ เสฏฺฐจา จ วิเสฏฺฐจา จ ปาโมกฺขา จ อุตฺตมา
 จ ปวรา จ. ปรมะ อคฺเค เสฏฺฐเจ วิเสฏฺฐเจ ปาโมกฺখে อุตฺตเม
 ปวเร อธิมุตฺตวิมกฺเขเน อธิมุตฺโต ตตฺตรากิณฺณมุตฺโต ตทากิณฺณมุตฺโต
 ตจฺจจริโต ตพฺพหุโล ตคฺครุกโก ตนฺนินฺโน ตปโปณํ ตปฺปพฺภาโร
 ตทาทิปเตยโยติ สณฺณาวิมกฺเข ปรมะธิมุตฺโต.

ติฏฺฐเจยฺย โส ตตฺถ อนานฺุยายีติ ติฏฺฐเจยฺยาติ ติฏฺฐเจยฺย
 สฏฺฐจิกปฺปสฺสสฺสานิ.^๑ ตตฺถาติ อากิณฺณจณฺณายตฺเน. อนานฺุยายีติ อนานฺุยายี

พิมพ์ 12/06/2566

^๑ ฉ., เท. สฏฺฐจิกปฺปสฺสสฺสานิ, เอวมฺปฺริปิ..

อเวธมานโ อวิกัจจมานโ อนนฺตรธายมานโ อปริหิยมานโ. อถวา
 อรชฺชมานโ อทุสฺสมานโ อมฺยุหมานโ อกิลิยมานโติ ติฏฺฐเจยฺย
 โส ตตฺถ อนานูยาयी. เตนาห ภควา

“สพฺเพสุ กาเมสุ โย วีตฺราโค (อุปสีวาติ ภควา)
 อากิณฺณจณฺณํ นิสฺสิตโต หิตฺวณฺณํ
 สณฺณาวิมอกฺเข ปรมะธมฺมุตโต
 ติฏฺฐเจยฺย โส ตตฺถ อนานูยาयीติ.

[๔๒] ติฏฺฐเจ เจ โส ตตฺถ อนานูยาयी,
 ปุคฺคปิ วสฺถานํ^๑ สมฺนตฺตจกฺขุ
 ตตฺถเวย โส สีติ ลียา วิมุตฺโต
 ภเวถ^๒ วิญฺญาณํ ตถาวิชฺส.

(๕)

ติฏฺฐเจ เจ โส ตตฺถ อนานูยาयीติ ติฏฺฐเจ เจ โสติ” สเจ โส
 ติฏฺฐเจยฺย สญฺจิกปฺปสฺสสฺซานิ. ตตฺถาติ อากิณฺณจณฺณายตฺเต.
 อนานูยาयीติ อนานูยาयी อเวธมานโ อวิกัจจมานโ อนนฺตรธายมานโ
 อปริหิยมานโ. อถวา อรชฺชมานโ อทุสฺสมานโ อมฺยุหมานโ
 อกิลิยมานโติ ติฏฺฐเจ เจ โส ตตฺถ อนานูยาयी.

ปุคฺคปิ วสฺถานํ สมฺนตฺตจกฺขุติ ปุคฺคปิ วสฺถานนฺติ ปุคฺคปิ
 วสฺถานํ พหฺนฺนํ วสฺถานํ^๓ พหฺนฺนํ วสฺสสฺตานํ พหฺนฺนํ วสฺสสฺสสฺซานํ
 พหฺนฺนํ วสฺสสฺตสฺสสฺซานํ [๔] พหฺนฺนํ กปฺปสฺตานํ พหฺนฺนํ
 กปฺปสฺสสฺซานํ พหฺนฺนํ กปฺปสฺตสฺสสฺซานํ. สมฺนตฺตจกฺขุติ สมฺนตฺตจกฺขุ
 วุจฺจติ สพฺพพญฺญตฺตญาณํ ๗เป๗ ตถาคโต เตน สมฺนตฺตจกฺขุติ
 ปุคฺคปิ วสฺถานํ สมฺนตฺตจกฺขุ.

^๑ ฉ., เท. วสฺถานิ, เอวมุปริปิ.

^๒ “จเวถาติปิ ปาโง. ฉ., เท. จเวถ, เอวมุปริปิ.

^๓ ฉ., เท. อิมะ ปาจา น ทิสฺสนฺติ. ^๔ ฉ., เท. วสฺถานิ พหฺนฺนิ วสฺถานิ ..., เอวมุปริปิ.

^๕ ฉ., เท. พหฺนฺนิ กปฺปานิ

ตตฺถเอว โส สีติ ลียา วิมุตฺโต ภเวถ วิญฺญาณํ ตถาวิชฺฐสาติ
 ตตฺถเอว โส สีติภาวมนุปฺปตฺโต [๑] ชฺวโร สสฺสโต อวิปริณามธมฺโม
 สสฺสตีสมํ ตตฺถเอว ติฏฺฐเจยฺย. อถวา 'ตสฺส วิญฺญาณํ จเวยฺย
 อจฺจุฉิขฺเขยฺย [๒] วินฺสฺเสยฺย น ภเวยฺย^๓ น ปฏฺฐิสฺสนฺธิวิญฺญาณํ^๔
 นิพฺพุตฺเตยฺย กามชาตฺตยา วา รຸປชาตฺตยา วา อรຸປชาตฺตยา วาติ
 อากิณฺณจณฺณายตเน^๕ อุปฺปนฺนสฺส^๖ สสฺสตณฺจ อจฺจุเททณฺจ ปุจฺจติ
 อุตฺทาหุ ตตฺถเอว อนุปาทิสฺเสสาย นิพฺพานชาตฺตยา ปรินิพฺพาเยยฺย.
 อถวา ตสฺส วิญฺญาณํ จเวยฺย ปุณฺ ปฏฺฐิสฺสนฺธิวิญฺญาณํ นิพฺพุตฺเตยฺย
 กามชาตฺตยา วา รຸປชาตฺตยา วา อรຸປชาตฺตยา วาติ
 อากิณฺณจณฺณายตเน^๗ อุปฺปนฺนสฺส^๘ ปรินิพฺพานณฺจ ปฏฺฐิสฺสนฺธิณฺจ ปุจฺจติ.
 ตถาวิชฺฐสาติ ตถาวิชฺฐส ตาทิสฺสส ตสฺสณฺจิตฺสส ตปฺปการสฺส
 ตปฺปฏฺฐิภาคสฺส อากิณฺณจณฺณายตเน อุปฺปนฺนสฺสสาติ ตตฺถเอว โส สีติ
 ลียา วิมุตฺโต ภเวถ วิญฺญาณํ ตถาวิชฺฐส. เตเนาห โส พุราหฺมโณ

“ติฏฺฐเจ เจ โส ตตฺถ อนาณฺยายี
 ปุคฺคมฺปิ วสฺसानํ สมฺมตจกฺขุ
 ตตฺถเอว โส สีติ ลียา วิมุตฺโต
 ภเวถ วิญฺญาณํ ตถาวิชฺฐสาติ.

[๔๓]

อจฺจุ ยถา วาตเวเคน ชิตฺตํ^๙ (อุปสัณฺณวณฺณพหฺนิตฺเตโส)
 อตฺถํ ปเลติ น อูเปติ สงฺขํ
 เอวํ มุนี นามกายา วิมุตฺโต
 อตฺถํ ปเลติ น อูเปติ สงฺขํ.

^๑ ฉ., เท. นิจุใจ

^๓ ฉ., เท. ๑๒/๐๖/๒๕

^๕ ฉ., เท. อากิณฺณจณฺณายตเน, เอวมุปริปิ.

^{๗-๘} ฉ., เท. อากิณฺณจณฺณายตเน อุปฺปนฺนสฺส, เอวมุปริปิ.

^๒ ฉ., เท. นสฺสเสยฺย

^๔ ฉ., เท. ปุณฺนพฺภาวปฏฺฐิสฺสนฺธิวิญฺญาณํ

^๖ ฉ., เท. สสมาปนฺนสฺส

^๙ ฉ., เท. ชิตฺตา, เอวมุปริปิ.

อจฺจิ ยถา วาตเวเคน ขิตฺตุนฺติ อจฺจิ วุจฺจติ ชาลสิขา.
 วาตาติ ปฺรตฺติมา วาตา ปจฺจิมมา วาตา อุตฺตรมา วาตา ทกฺขิณา
 วาตา สรรชา วาตา อปรชา^๑ วาตา สีตา วาตา อุณฺหา วาตา
 ปฺริตฺตา^๒ วาตา^๓ อธิมตฺตา วาตา กาลวาตา เวรมฺภวาตา ปกฺขวาตา
 สฺปณฺณวาตา ตาลปณฺณวาตา วิฐฺปนวาตา. วาตเวเคน ขิตฺตุนฺติ
 วาตเวเคน ขิตฺตํ อุกฺขิตฺตํ นฺนํ ปนฺนํ ขมฺภิตํ วิกฺขมฺภิตนฺติ^๔
 อจฺจิ ยถา วาตเวเคน ขิตฺตํ. อุปสීวาติ ภควาติ อุปสීวาติ ภควา
 ตํ พุราหฺมณํ นามเณ อาลปติ. ภควาติ คารวาทิจนเมตํ ๔เปย
 สจฺจิกา ปณฺณตฺติ, ยทิมํ ภควาติ อุปสීวาติ ภควา.

อตฺถํ ปเลติ น อฺเปติ สงฺขนฺติ อตฺถํ ปเลตฺติ อตฺถํ ปเลติ,
 อตฺถํ คเมติ, อตฺถํ คจฺจติ นิรุชฺฌติ ฐปสมติ ปฏฺิปปสฺสมภติ. น^๕
 อฺเปติ สงฺขนฺติ ‘อมุกํ^๖ นาม ทิสํ คโตติ^๗ สงฺขํ น อฺเปติ อุกฺเทศํ
 น อฺเปติ, คณนํ น อฺเปติ, ปณฺณตฺติ น อฺเปตฺติ [๖] อตฺถํ
 ปเลติ น อฺเปติ สงฺขํ.

เอวํ มุนี นามกายา วิมุตฺโตติ เอวณฺติ โอปมฺมสมปฏฺิปาทนํ.
 มุนีติ โมนํ วุจฺจติ ฌาณํ ๔เปย สงฺกขาลมตฺติจฺจ โส มุนิ.
 นามกายา วิมุตฺโตติ โส มุนิ ปกฺติยา ปุพฺเพ นามกายา^๘ วิมุตฺโต^๙ จ
 ฐปกายา วิมุตฺโต จ ตทงฺกสมตฺติกฺกมวิกฺขมฺภนปฺปหาเนน^{๑๐} ปหิโน;

^๑ จ., เท. อรชา, เอวมุปริปิ.

^{๒-๓} จ., เท. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๔ จ., เท. ขิตฺตา ... วิกฺขมฺภิตาติ, เอวมุปริปิ.

^๕ สฺยา. นสฺสทโท น ทิสฺสนฺติ.

^{๖-๗} จ., เท. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๘ จ., เท. ปฺรตฺติมํ วา ทิสํ คตา, ปจฺจิมํ วา ทิสํ คตา, อุตฺตรํ วา ทิสํ คตา, ทกฺขิณํ
 วา ทิสํ คตา, อุกฺขํ วา คตา, อโห วา คตา, ติริยํ วา คตา, วิทิสํ วา คตาติ โส
 เหตุ นตฺติ ปจฺจโย นตฺติ, การณํ นตฺติ, เยน สงฺขํ คจฺเจยยาติ

^{๙-๑๐} จ., เท. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^{๑๑} จ., เท. ตทงฺกํ สมตฺติกฺกมา

ตสฺส มฺหิโน ภวนฺตํ อากมฺม จตฺตารอ อริยมคฺคา ปฏฺฐิทฐา
 โหณฺติ, จตฺนํ อริยมคฺคานํ ปฏฺฐิทฐตฺตา นามกาโย จ รูปกาโย
 จ ปริณฺณตฺตา โหณฺติ, นามกายสฺส จ รูปกายสฺส จ ปริณฺณตฺตฺตา
 นามกายา จ รูปกายา จ มุตฺโต วิมุตฺโต [๑] อจฺจนฺตวิโมกฺขณาติ^๒
 เอวํ มฺหิ นามกายา วิมุตฺโต.

อตุถํ ปเลติ น อุเปติ สงฺขนฺติ อตุถํ ปเลตีติ อนุปาทิสฺสาย
 นิพฺพานธาดุยา ปริณิพฺพายติ, อนุปาทิสฺสาย^๓ นิพฺพานธาดุยา
 ปริณิพฺพุโต.^๓ น อุเปติ สงฺขนฺติ [๔] สงฺขํ น อุเปติ, อุทฺเทสํ น
 อุเปติ, คณฺณํ น อุเปติ, ปณฺณตฺตี น อุเปติ ‘ขตฺติโยติ วา
 ‘พฺรหฺมโณติ วา ‘เวสฺสโณติ วา ‘สฺสทฺโหติ วา ‘คหฺนฺโณติ วา
 ‘ปพฺพชฺชิตฺติ วา ‘เทโวติ วา ‘มฺนุสฺสโณติ วา ‘รूपีติ วา ‘อรूपีติ วา
 ‘สญฺญีติ วา ‘อสญฺญีติ วา ‘เนวสญฺญีนาสญฺญีติ วา โส เหตุ
 นตฺถิ, ปจฺจโย นตฺถิ, การณํ นตฺถิ, เยน สงฺขํ คจฺเจยฺยาติ อตุถํ
 ปเลติ น อุเปติ สงฺขํ. เตนาห ภควา

“อจฺจิ ยถา วาตเวเคน ชิตฺตํ (อุปสัวาติ ภควา)
 อตุถํ ปเลติ น อุเปติ สงฺขํ
 เอวํ มฺหิ นามกายา วิมุตฺโต
 อตุถํ ปเลติ น อุเปติ สงฺขนฺติ.

[๔๔]

อตุถํคโต โส, อุทฺวา โส นตฺถิ
 อุทฺหาหุ เว สสฺสตียา อโรโค
 ตมฺเม มฺหิ สาทฺ วิยากรโห
 ตถาหิ เต วิทิตฺโต เอส ฐมฺโม.

(๗)

^๑ ๒๒๖/๒๕๖๖
 ๑. น., เท. สฺวิมุตฺโต

^{๓-๓} น., เท. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๒ น., เท. อจฺจนฺตอนุปาทวิโมกฺขณาติ

^๔ น., เท. อนุปาทิสฺสาย นิพฺพานธาดุยา ปริณิพฺพุโต

อตถงคโต โส อุทวา โส นตถิติ โส อตถงคโต อุทาหุ
 โส^๑ นตถิ โส นิรุทฺโธ อุจฺฉินฺโน วิณฺญฺเจติ อตถงคโต โส อุทวา
 โส นตถิ.

อุทาหุ เว สสฺสติยา อโรโคติ อุทาหุ [๒] ฐโว สสฺสโต
 อวิปริณามชฺชโม สสฺสติสมํ ตตฺถเอว^๓ ติฏฺฐเจยฺยาติ อุทาหุ เว
 สสฺสติยา อโรโค.

ตมฺเม มฺหิ สาธุ วียากโรหิติ ตนฺติ ยํ ปุจฺฉามิ ยํ ยาจามิ,
 ยํ อชฺชเมสามิ, ยํ ปสาเทมิ. มฺหิติ โมนํ วุจฺจติ ฌาณํ ๗เปฯ
 สงฺกชาลมตฺติจฺจ โส มฺหิ. สาธุ วียากโรหิติ สาธุ อาจิกฺขหาหิ
 เทเสหิ ปณฺณเปหิ ปญฺจเปหิ วิวราหิ วิฆาหิ อุตฺตตานิกโรหิ
 ปกาเสหิติ ตมฺเม มฺหิ สาธุ วียากโรหิ.

ตถา หิ เต วิทิตฺโต เอส ชมฺโมติ ตถา หิ เต วิทิตฺโต
 ฌาโต^๔ ตฺลิตฺโต ตีริตฺโต วิภาวิทิตฺโต วิญฺญิตฺโต เอส ชมฺโมติ ตถา หิ เต
 วิทิตฺโต เอส ชมฺโม. เตนาห โส พุราหฺมณ

“อตถงคโต โส, อุทวา โส นตถิติ
 อุทาหุ เว สสฺสติยา อโรโค
 ตมฺเม มฺหิ สาธุ วียากโรหิ
 ตถา หิ เต วิทิตฺโต เอส ชมฺโมติ.

[๔๕] อตถงคตฺตสฺส น ปมาณมตฺถิ (อุปสัวาทิ ภควา)
 เยน นํ วชฺช^๕ ตํ ตสฺส นตถิ
 สพฺเพสุ ชมฺเมสุ สมฺมุตฺเตสุ
 สมฺมุตฺตา วาทปถาปิ สพฺเพ. (๘)

^๑ ฉ., เท. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๒ ฉ., เท. นิจุใจ

^๓ หมดอายุ 12/06/2566
 ฉ., เท. ตเถว

^๔ ฉ., เท. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๕ ฉ., เท. วชฺช, เอวมฺปริปิ.

อตุลฺลคตฺตสฺส น ปมาณมตฺถิตี อตุลฺลคตฺตสฺส อนฺุปาทิสฺเสสาย
 นิพฺพานชาตฺตยา ปรีนิพฺพุตฺตสฺส รูปปฺปมาณ^๑ นตฺถิ, เวทนาปฺปมาณ^๑
 นตฺถิ, สญฺญาปฺปมาณ^๑ นตฺถิ, สงฺขารปฺปมาณ^๑ นตฺถิ, วิญฺญาณปฺปมาณ^๑
 นตฺถิ น สติ^๒ น สัมมิตฺติ น อุลลภฺภตฺติ, ปหีนํ สมฺมจฺฉินฺนํ
 รูปสนฺตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธํ อภัพฺพุปฺปตฺติกํ ฌาณคฺคินา ททฺธมนฺติ
 อตุลฺลคตฺตสฺส น ปมาณมตฺถิ. **อุปสัณฺณวณฺณ** **ภควาตี** **อุปสัณฺณวณฺณ** **ภควา**
 ตํ พุรฺราหฺมณํ นามเณ อาลปติ. **ภควาตี** คารวาทิวนเมตํ ๔เปย
 สจฺฉนิกา ปณฺณตฺติ, ยทิกํ **ภควาตี** **อุปสัณฺณวณฺณ** **ภควา**.

เยน นํ **วชฺช** ตํ **ตฺตสฺส** **นตฺถิตี** **เยน** ["] ราเคน วเทยฺย,
 เยน โทเสน วเทยฺย, เยน โมเหณ วเทยฺย, เยน มาเนน
 วเทยฺย, ยาย ทิฏฺฐิจฺฉา วเทยฺย, เยน อุตฺตจฺเจน วเทยฺย, ยาย
 วิจิกิจฺฉาย วเทยฺย, เยหิ อนฺุสเยหิ วเทยฺย, 'รตฺโตติ วา 'ทฺฐจฺฉิตฺติ
 วา 'มฺพุโหติ วา 'วินิพนฺโหติ วา 'ปฺรามมฺจฺฉิตฺติ วา 'วิกฺเขปคฺโตติ
 วา 'อนิฏฺฐจฺฉคฺโตติ วา "ถาณคฺโตติ วา, เต อภิสงฺขารา ปหีนา,
 อภิสงฺขารานํ ปหีนตฺตา คตฺติยา **เยน** ["] วเทยฺย 'เนรยิโกติ วา
 'ตฺริจฺฉานโยนิโกติ วา 'ปิตฺติวิสยิโกติ วา 'มนุสฺสสฺสิตฺติ วา 'เทโวติ
 วา 'รूपิตี วา 'อรूपิตี วา 'สญฺญิตฺติ วา 'อสญฺญิตฺติ วา
 'เนวสญฺญินาสญฺญิตฺติ วา, โส เหตุ นตฺถิ, ปจฺจโย นตฺถิ, การณํ
 นตฺถิ, **เยน** วเทยฺย กเถยฺย ภณฺเยยฺย^๔ ทิเปยฺย^๔ โวหเรยฺยุนฺติ
เยน นํ **วชฺช** ตํ **ตฺตสฺส** **นตฺถิ**.

สพฺเพสุ **ธมฺเมสุ** **สมฺมุตฺตสฺส** **สพฺเพสุ** **ธมฺเมสุ** **สพฺเพสุ**
ขณฺเฑสุ **สพฺเพสุ** **อายตเนสุ** **สพฺพาสุ** **ชาตฺตสุ** **สพฺพาสุ** **คตฺติสุ**

๑ ๒๒๖/๒๕๖๖

๑ ๒๒๖/๒๕๖๖, เอมฺปริ.

๒ ๒๒๖/๒๕๖๖

๒ ๒๒๖/๒๕๖๖, น ทิสฺสตี.

๔-๔ ๒๒๖/๒๕๖๖, น ทิสฺสตี.

สพฺพาสฺ อุปฺปตฺตีสฺ สพฺพาสฺ ปฏฺฐิสฺสณฺณํ สพฺพเพสฺส ภเวสฺส สพฺพเพสฺส
 สํสาเรสฺส สพฺพเพสฺส วฏฺเฐสฺส อุทฺเตสฺส สมฺมุตฺเตสฺส อุทฺธเตสฺส สมฺมุตฺธเตสฺส
 อุปฺปาตฺติเตสฺส สมฺมูปฺปาตฺติเตสฺส ปหฺนึเนสฺส สมฺมจฺฉินฺเนสฺส รูปสนฺนเตสฺส
 ปฏิปฺปสฺสทฺเตสฺส อภพฺพูปฺปตฺติเกสฺส ฌาณคฺคินา ททฺธเมสฺสตี สพฺพเพสฺส
 ฌมฺเมสฺส สมฺมุตฺเตสฺส.

สมฺมุตฺตา วาทปถาปี สพฺพเพติ วาทปถา วุจฺจณฺติ กิเลสา จ
 ขนฺธธา จ อภิสงฺขารธา จ. ตสฺส วาทา จ วาทปถา จ อธิวจฺจนานิ
 จ อธิวจฺจนปถา จ นิรุตฺติ จ นิรุตฺติปถา จ ปญฺญตฺติ จ
 ปญฺญตฺติปถา จ อุทฺตา สมฺมุตฺตา อุทฺธตา สมฺมุตฺธตา อุปฺปาตฺติตา
 สมฺมูปฺปาตฺติตา ปหฺนึนา สมฺมจฺฉินฺนา รูปสนฺนตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา
 อภพฺพูปฺปตฺติกา ฌาณคฺคินา ททฺธมาติ สมฺมุตฺตา วาทปถาปี สพฺพเพ.
 เตนาห ภควา

“อตฺถงฺกตสฺส น ปมาณมตฺถิ (อุปสํวาติ ภควา)

เยน นํ วชฺชํ ตํ ตสฺส นตฺถิ

สพฺพเพสฺส ฌมฺเมสฺส สมฺมุตฺเตสฺส

สมฺมุตฺตา วาทปถาปี สพฺพเพติ.

สท คาทาปริโยสํสาธา ฯเปฯ “สตฺถา เม ภนฺเต ภควา,
 สวโกหสฺมิตฺติ.

ฉนฺโธ อุปสํวาณวปญฺหานิทฺเทโส.

๗. นนฺทมาณวปญฺหานิทฺเทโส

[๔๖] สนฺติ โลเก มุนโย (อิจฺจายสฺมา นนฺโท)
 ชนา วทนฺติ ตยิทํ กถํ สุ
 ฌาณูปปนฺนํ มุนิ โน วทนฺติ
 อุทาหุ เว จีวเณูปปนฺนํ.^๑ (๑)

สนฺติ โลเก มุนโยติ สนฺตํติ สนฺติ สํวิชฺชนฺติ [^๒] อุลลภณฺติ.
 โลเกติ อปายโลเก ฯเปฯ อายตนโลเก. มุนโยติ มุนินามกา
 อาชีวกา นิคฺคณฺธา ชฎิลา ตาปสฺสาคิ สนฺติ โลเก มุนโย.
 อิจฺจายสฺมา นนฺโทติ อิจฺจาคิ ปทสนฺธิ. อายสฺมาติ ปิยวจนํ. นนฺโทติ
 ตสฺส พุราหฺมณสฺส นามํ ฯเปฯ อภิลาโปติ อิจฺจายสฺมา นนฺโท.

चना วทนฺติ ตยิทํ กถํ สฺตฺติ ชนาติ ขตฺติยา จ พุราหฺมณา
 จ เวสฺสสา จ สุกฺกทา จ คหฺภูจา จ ปพฺพชิตา จ เทฺวา จ
 มนุสฺสสา จ. วทนฺตํติ กถนฺติ ภณฺนฺติ ทิปยนฺติ โวหรนฺติ. ตยิทํ
 กถํ สฺตฺติ สํสยปฺจุฉา วิมตฺติปฺจุฉา เทวพฺพหปฺจุฉา อเนกํสฺปฺจุฉา 'เอวํ
 นุ โข, น นุ โข, ก็ นุ โข, กถํ นุ โขติ ชนา วทนฺติ ตยิทํ
 กถํ สุ.

ฌาณูปปนฺนํ มุนิ โน วทนฺตํติ อฏฺฐสฺมาปตฺติฌาณေန วา
 ปญฺจาภิฌาณานาณေန วา อูเปตํ สมุเปตํ อูปากตํ สมุปากตํ
 อูปปนฺนํ สมุปปนฺนํ สมณฺหาคตํ มุนี วทนฺติ กถนฺติ ภณฺนฺติ
 ทิปยนฺติ โวหรนฺตํติ ฌาณูปปนฺนํ มุนิ โน วทนฺติ.

อุทาหุ เว จีวเณูปปนฺนนฺติ อุทาหุ อเนกวิวิธอดิปรมทฺทุกกร-
 การิกถฺวชีวิตานุโยเคน อูเปตํ สมุเปตํ อูปากตํ สมุปากตํ อูปปนฺนํ

^๑ ฉ., เท. จีวเณูปปนฺนํ, เอวมุปริปิ.^๒ ฉ., เท. อดฺติ

สมุปปนฺหํ สมณฺหาคตํ มุนี วทนฺติ กถเณติ ภณนฺติ ทิปยนฺติ
โวรณฺตํ อุตฺตํ เว ชีวเณูปนฺนํ. เตนาห โส พุราหฺมเณ

“สนฺติ โลเก มุนโย (อิจฺจายสฺมา นนฺโท)

ชนา วทนฺติ, ตยิทํ กถํ ส
ณฺณูปนฺนํ มุนิ โน วทนฺติ
อุตฺตํ เว ชีวเณูปนฺนนฺติ.

[๔๗]

น ทิฏฺฐิยา น สุตฺติยา น ฅาณณ

มุนีธ นนฺท กุสลา วทนฺติ

‘วิเสณิกตฺวา อนิมา’ นิราสา

จรณฺติ เย เต มุนโยติ พุรุมิ.

(๒)

น ทิฏฺฐิยา น สุตฺติยา น ฅาณณนฺติ น ทิฏฺฐิยาติ น
ทิฏฺฐสฺสทฺธิยา. น สุตฺติยาติ น สุตฺตสฺสทฺธิยา. น ฅาณณนฺติ นปิ
อฏฺฐสฺมาปตฺติฅาณณ นปิ ปญฺจาภิณฺณฅาณณ^๒ นปิ มิจฺจฅาณณนฺติ
น ทิฏฺฐิยา น สุตฺติยา น ฅาณณ.

มุนีธ นนฺท กุสลา วทนฺตํ กุสลาติ เย เต ขนฺธกุสลา
ธาตฺตกุสลา อายตนกุสลา ปฏิจฺจสมุปฺปาตกุสลา สติปฏฺฐาณกุสลา
สมมปฺปชานกุสลา อิทฺธิปาตกุสลา อินฺทฺริยกุสลา พลกุสลา
โพชฅณฺคกุสลา มคฺคกุสลา ผลกุสลา นิพฺพานกุสลา, เต^๓ กุสลา^๓
ทิฏฺฐสฺสทฺธิยา วา สุตฺตสฺสทฺธิยา วา อฏฺฐสฺมาปตฺติฅาณณ วา
ปญฺจาภิณฺณฅาณณ วา มิจฺจฅาณณ วา [๔] อูเปตํ
สมุเปตํ อูปาคตํ สมุปาคตํ อูปนฺนํ สมุปปนฺนํ สมณฺหาคตํ

^๑ จ.,เท. อนิมา, เอวมุปริปิ.

^{๓-๓} จ.,เท. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๒ สฺยา. อยฺ ปาโจ น ทิสฺสติ, เอวมุปริปิ.

^๔ จ.,เท. ทิฏฺฐเณ วา สุตฺเตน วา

มฺนี้ น วทนฺติ น กถนฺติ น ภณนฺติ น ทิปยนฺติ น โวหฺรณฺตีติ
มฺนี้ช นนท กุสลา วทนฺติ.

วิเสนิกตฺวา อนิมา นิราสา จรณฺติ เย เต มฺนโยติ พุรุมีติ
เสนา วุจฺจติ มารเสนา กายทฺวจฺจริตํ มารเสนา, วจฺิทฺวจฺจริตํ
มารเสนา, มโนทฺวจฺจริตํ มารเสนา, ราโค มารเสนา, โทโส
มารเสนา, โมหํ มารเสนา, โกโธ อเปยฺ อุปนาโห อเปยฺ
มกฺโข อเปยฺ ปพาโส อเปยฺ อิสฺสา อเปยฺ มจฺจจริยํ อเปยฺ
มายา อเปยฺ สาเจยฺยํ อเปยฺ ฌมฺโม อเปยฺ สารมฺโม อเปยฺ มาโน
อเปยฺ อติมานํ อเปยฺ มโท อเปยฺ ปมาโท อเปยฺ สพฺเพ กิเลสา
อเปยฺ สพฺเพ ทฺวจฺจริตา อเปยฺ สพฺเพ ทรธา อเปยฺ สพฺเพ
ปริพาหา อเปยฺ สพฺเพ สนฺตาปา อเปยฺ สพฺพาकुสลาภิสงฺขารา
มารเสนา. วุตฺตํ เหตุํ ภควตา

“กามา เต ปจมา เสนา,
ตติยา ขุปฺปิปาสา เต
ปญฺจมํ ถีนมิตฺตํเต^๑
สत्ตมํ วิจิกิจฺฉา เต
ลาภํ ลีลาภํ สกฺกาโร
โย จตฺตานํ สมฺภกํเส
เอสา เต นมฺมิ เสนา^๒
น นํ อสฺสุโร ชินาติ

ทฺติยารติ วุจฺจติ
จตฺตํ ตณฺหา ปวฺจฺจติ
จณฺฐา ภีรํ ปวฺจฺจติ
มกฺโข ฌมฺโม เต อมฺจโม
มิจฺฉาลทฺโธ จ โย ยโส
ปเร จ อวชานตี^๓
กณฺหสฺสาภิปฺปหาริณิ
เชตฺวา จ ลภเต สุขนฺติ.

ยโต จตฺตํ อริยมคฺเคहि สพฺพา จ มารเสนา สพฺเพ จ

[๔] กิเลสา ชิตา ปราชิตา ปภยฺชิตา วิปฺปลุตฺตา^๔ ปรมฺมุขา, เต^๕

^๑ จ., เท. ถีนมิตฺตํ เต

^๒ จ., เท. เอสา นมฺมิ เต เสนา

^๔ จ., เท. ชิตา จ ปราชิตา จ ภคฺคา วิปฺปลุกฺคา

^๓ จ., เท. อวชานาติ

^๔ จ., เท. ปฏฺิเสนิกรา

^๕ จ., เท. เต

วุจจนฺติ วิเสนิกตฺวา. อนิมาติ ราโค นีโฆ, โทโส นีโฆ, โมโห
 นีโฆ, โกโธ นีโฆ, อุปนาโห นีโฆ ฯเปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขารธา
 นีมา. เยสํ เอเต นีมา ปหีนา สมฺมจฺฉินฺนา รูปสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา
 อภพฺพปฺปตฺติกา ฌาณคฺคินา ททฺธมา, เต วุจจนฺติ อนิมา.
 นิราสาติ อาสา วุจฺจติ ตณฺหา, โย ราโค สาราโค ฯเปฯ
 อภิชฺฌมา โลภो อกุสละมฺมูล. เยสํ เอสา อาสา ตณฺหา ปหีนา
 สมฺมจฺฉินฺนา รูปสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา ฌาณคฺคินา
 ททฺธมา, เต วุจจนฺติ นิราสา [๑]. วิเสนิกตฺวา อนิมา นิราสา
 จรณฺติ เย เต มฺนุโยติ พฺรุมฺมิตี ‘เย เต อรหนฺโต’ ขีณาสวา^๑
 วิเสนิกตฺวา จ^๒ อนิมา จ นิราสา จ จรณฺติ อิริยณฺติ วตฺเตนฺติ
 ปาเลณฺติ ยเปณฺติ ยาเปณฺติ, เต โลเก มฺนุโยติ พฺรุมฺมิ อัจจิกฺขามิ
 เทเสมิ ปณฺณเปมิ ปฏฺฐเปมิ วิวรามิ วิภจามิ อุตฺตตานิกโรมิ
 ปกาเสมิตี วิเสนิกตฺวา อนิมา นิราสา จรณฺติ เย เต มฺนุโยติ
 พฺรุมฺมิ. เตนาห ภควา

“น ทิฏฺฐิจฺฉิยา น สุตฺติยา น ฌาเณน
 มฺนุเร นนฺท กุสลา วทณฺติ
 ‘วิเสนิกตฺวา อนิมา นิราสา
 จรณฺติ เย เต มฺนุโยติ พฺรุมฺมิตี.

[๔๘] เย เกจิเม สมนพฺรหฺมณา เส (อิจฺจายสุมา นนฺโท)
 ทิฏฺฐสฺสุตฺเตนาปิ^๔ วทณฺติ สุทฺธิ
 สีสพฺพเตนาปิ วทณฺติ สุทฺธิ
 อเนกรูปेณ วทณฺติ สุทฺธิ

หมดอายุ 12/06/2566

^๑ ฉ., เท. อรหนฺโต ขีณาสวา

^๒ ฉ., เท. ว

^{๓-๔} ฉ., เท. อิมะ ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๕ อ. ทิฏฺฐเจเน สุตฺเตนาปิ

กจฺจิสฺส เต (ภควา) ตตฺถ ยตา จรณฺตา

อตาธุ ชาตฺถิณฺจ ชรณฺจ มาริส

ปฺจณามิ ตํ ภควา, พุรุหิ เม ตํ.

(๓)

เย เกจิเม สมนฺพราหฺมณา เสติ เย เกจฺติ สพฺเพเน สพฺพํ
 สพฺพธา สพฺพํ อเสสํ นิสฺเสสํ, ปฺริยาทายวจนเมตํ 'เย เกจฺติ.
 สมนฺตาติ เย เกจิ อิตฺโต พหิทฺธา ปพฺพชฺชูปคตา ปฺริพฺพาชก-
 สมาปณฺนา. พฺราหฺมณาติ เย เกจิ โภวาทิกาทิ เย เกจิเม
 สมนฺพราหฺมณา เส. อิจฺจาเยสฺมา นนฺโทติ อิจฺจาติ ปทสนฺธิ.
 อายสฺมาติ ปิยวจนํ. นนฺโทติ ตสฺส พฺราหฺมณสฺส นามํ ๔เปฯ
 อภิลาโปติ อิจฺจาเยสฺมา นนฺโท.

ทิกฺขสฺสเตนปิ วทณฺติ สุตฺตินฺติ ทิกฺขเจเนปิ สุตฺตํ วิสฺสุทฺธิ
 ปฺริสฺสุทฺธิ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปฺริมุตฺตํ วทณฺติ กเถณฺติ ภณฺณํ ทิปฺยนฺติ
 โวหฺรณฺติ, สฺเตนปิ สุตฺตํ วิสฺสุทฺธิ ปฺริสฺสุทฺธิ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปฺริมุตฺตํ
 วทณฺติ กเถณฺติ ภณฺณํ ทิปฺยนฺติ โวหฺรณฺติ, ทิกฺขสฺสเตนปิ สุตฺตํ
 วิสฺสุทฺธิ ปฺริสฺสุทฺธิ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปฺริมุตฺตํ วทณฺติ กเถณฺติ ภณฺณํ
 ทิปฺยนฺติ . โวหฺรณฺตฺติ ทิกฺขสฺสเตนปิ วทณฺติ สุตฺตํ.

สีลพฺพเตนปิ วทณฺติ สุตฺตินฺติ สีเลเนปิ สุตฺตํ วิสฺสุทฺธิ
 ปฺริสฺสุทฺธิ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปฺริมุตฺตํ วทณฺติ กเถณฺติ ภณฺณํ ทิปฺยนฺติ
 โวหฺรณฺติ, สฺเตนปิ สุตฺตํ วิสฺสุทฺธิ ปฺริสฺสุทฺธิ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปฺริมุตฺตํ
 วทณฺติ กเถณฺติ ภณฺณํ ทิปฺยนฺติ โวหฺรณฺติ, สีลพฺพเตนปิ สุตฺตํ
 วิสฺสุทฺธิ ปฺริสฺสุทฺธิ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปฺริมุตฺตํ วทณฺติ กเถณฺติ ภณฺณํ
 ทิปฺยนฺติ โวหฺรณฺตฺติ สีลพฺพเตนปิ วทณฺติ สุตฺตํ.

อเนกรูปเน วทนฺติ สุทฺธิเนติ อเนกวิธวตฺตกุฑฺดูลมฺงคเลน^๑
 สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ วทนฺติ กถเนติ
 ภณฺเนติ ทิปยนฺติ โวหรณฺตีติ อเนกรูปเน วทนฺติ สุทฺธิ.

กจฺจิสฺส เต (ภควา) ตตฺถ ยตา จรณฺตาติ กจฺจิสฺสฺสตี
 สํสยปฺจุฉา วิมตีปฺจุฉา เทวพฺพหกปฺจุฉา อเนกํสปฺจุฉา 'เอวํ นุ โข,
 น นุ โข, กิณฺณุ โข, กถํ นุ โขติ กจฺจิสฺส. เตติ ทิฏฺฐิจิตฺติกา.
 ภควาติ คารวาทิวัจนเมตํ ๔เปยฺย สจฺจิกา ปณฺณตฺติ, ยทิตํ ภควาติ
 กจฺจิสฺส เต ภควา. ตตฺถ ยตา จรณฺตาติ ตตฺถาติ สกาย ทิฏฺฐิยา
 สกาย ขนฺติยา สกาย รุจิยา สกาย ลทฺธิยา. ยตาติ ยตา
 ปฏฺยตา^๒ โคปีตา รกฺขิตา สํวตา. จรณฺตาติ จรณฺตา วิจรณฺตา
 อิริยณฺตา วตฺเตนฺตา ปาเลนฺตา ยเปนฺตา ยาเปนฺตาติ กจฺจิสฺส เต
 (ภควา) ตตฺถ ยตา จรณฺตา.

อตารุ ชาตีญจ ชรณฺจ มาริสฺสชาติ ชชาติชรามรณํ อตฺตริสฺส
 อุตฺตริสฺส ปตฺตริสฺส สมตฺติกุกมฺมฺส วิตฺตวตฺตีสฺส. มาริสฺสชาติ ปิยวจนํ ครุวจนํ
 สคารวสปปตฺติสฺสชาติวัจนเมตํ 'มาริสฺสชาติ อตารุ ชาตีญจ ชรณฺจ มาริสฺส.

ปฺจุฉามิ ตํ ภควา พุรุหิ เม ตนฺติ ปฺจุฉามิ ตนฺติ ปฺจุฉามิ
 ตํ, ยาฉามิ ตํ, อชฺฌเมสํมิ ตํ, ปสาเทมิ^๓ ตํ, 'กถสฺส เมติ
 ปฺจุฉามิ ตํ. ภควาติ คารวาทิวัจนเมตํ ๔เปยฺย สจฺจิกา ปณฺณตฺติ,
 ยทิตํ ภควาติ. พุรุหิ เม ตนฺติ พุรุหิ อากิฯหาติ เทเสหิ
 ปณฺณเปหิ ปฏฺฐเปหิ วิวราหิ วิฆาหิ อุตฺตทานิโกโรหิ ปกาเสหิตี
 ปฺจุฉามิ ตํ ภควา พุรุหิ เม ตํ. เตนาห โส พุราหฺมโณ

^๑ จ.เท. ๑๒/๑๐๐. อเนกวิธโกฑฺดูลมฺงคเลน, เอวมฺปริปี.

^๒ จ.เท. ยตฺตา ปฏฺยตฺตา คุตฺตา, เอวมฺปริปี.

^{๓-๓} จ.เท. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

“เย เกจิเม สมนพฺราหฺมณา เส (อิจฺจาเยสฺมา นนฺโท)
 ทิฏฺฐสฺสฺเตนาปี วทนฺติ สฺสฺสฺ
 สีสฺสฺเตนาปี วทนฺติ สฺสฺสฺ
 อเนกรูปเณ วทนฺติ สฺสฺสฺ
 กจฺจิสฺสฺ เต (ภควา) ตตฺถ ยตา จรณฺตา
 อตารุ ชาตฺถจ ชรณฺจ มาริส
 ปุจฺฉามิ ตํ ภควา, พุรุหิ เม ตนฺติ.

[๔๙] เย เกจิเม สมนพฺราหฺมณา เส (นนฺทาติ ภควา)
 ทิฏฺฐสฺสฺเตนาปี วทนฺติ สฺสฺสฺ
 สีสฺสฺเตนาปี วทนฺติ สฺสฺสฺ
 อเนกรูปเณ วทนฺติ สฺสฺสฺ
 ‘กิลฺยาปี เต ตตฺถ ยตา จรณฺติ
 นาตริสฺสฺ ชาตฺถจรณฺติ พุรุหิ. (๔)

[๑] เย เกจฺติ สพฺเพเน สพฺพํ สพฺพธา สพฺพํ อเสสฺ
 นิสฺเสสฺ, ปรียาทายวจนเมตํ ‘เย เกจฺติ. สมนฺตาติ เย เกจิ อิตฺ
 พหิทฺธา ปพฺพชฺชูปคตา ปรีพฺพาชกสฺมาปนฺนา. พฺราหฺมณาติ
 เย เกจิ โภวาทิกาทิ เย เกจิเม สมนพฺราหฺมณา เส. นนฺทาติ
 ภควาติ นนฺทาติ ภควา ตํ พฺราหฺมณํ นาเมเน อาลปติ. ภควาติ
 การวาทวจนเมตํ ๕เป๕ สจฺฉิกา ปญฺญตฺติ, ยทํ ภควาติ
 นนฺทาติ ภควา.

ทิฏฺฐสฺสฺเตนาปี วทนฺติ สฺสฺสฺนฺติ ทิฏฺฐเจเนปี สฺสฺสฺ วิสฺสฺ
 ปรีสฺสฺสฺ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปรีมุตฺตํ วทนฺติ กเถนฺติ ภณฺนฺติ ทิปยนฺติ

โวหรณฺติ, สฺสฺเตนปิ สฺสฺสฺสฺ วิสฺสฺสฺสฺ ปริสฺสฺสฺสฺ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ
วทณฺติ กเถณฺติ ภณฺณฺติ ทิปฺยณฺติ โวหรณฺติ, ทิฏฺฐสฺสฺเตนปิ สฺสฺสฺสฺ
วิสฺสฺสฺสฺ ปริสฺสฺสฺสฺ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ วทณฺติ กเถณฺติ ภณฺณฺติ
ทิปฺยณฺติ โวหรณฺตํ ทิฏฺฐสฺสฺเตนปิ วทณฺติ สฺสฺสฺสฺ.

สีลพฺพเตนปิ วทณฺติ สฺสฺสฺสฺนฺติ สีเลนปิ สฺสฺสฺสฺ วิสฺสฺสฺสฺ
ปริสฺสฺสฺสฺ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ วทณฺติ กเถณฺติ ภณฺณฺติ ทิปฺยณฺติ
โวหรณฺติ, วเตนปิ สฺสฺสฺสฺ วิสฺสฺสฺสฺ ปริสฺสฺสฺสฺ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ
วทณฺติ กเถณฺติ ภณฺณฺติ ทิปฺยณฺติ โวหรณฺติ, สีลพฺพเตนปิ สฺสฺสฺสฺ
วิสฺสฺสฺสฺ ปริสฺสฺสฺสฺ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ วทณฺติ กเถณฺติ ภณฺณฺติ
ทิปฺยณฺติ โวหรณฺตํ สีลพฺพเตนปิ วทณฺติ สฺสฺสฺสฺ.

อเนกรูเปณ วทณฺติ สฺสฺสฺสฺนฺติ อเนกวิธวตฺตกุตฺตูลมฺภคเลน
สฺสฺสฺสฺ วิสฺสฺสฺสฺ ปริสฺสฺสฺสฺ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ วทณฺติ กเถณฺติ
ภณฺณฺติ ทิปฺยณฺติ โวหรณฺตํ อเนกรูเปณ วทณฺติ สฺสฺสฺสฺ.

กิลฺยจาปิ เต ตตฺถ ยตา จรณฺตํ กิลฺยจาปีติ ปทสนฺธิ
ปทสํสฺสฺโค ปทปาริปุริ^๑ อกฺขรสมวาโย พฺยณฺชนลิลิฏฺฐจตา,
ปทานุปฺพุพฺพกเมตํ 'กิลฺยจาปีติ. เตติ ทิฏฺฐจิตฺติกา. ตตฺถาติ สกาย
ทิฏฺฐิจยา สกาย ขณฺติยา สกาย รุจฺจยา สกาย ลทฺธิยา. ยตาติ
ยตา ปฏฺยิตา โคปีตา รกฺขิตา สํวตา. จรณฺตํ จรณฺติ วิจรณฺติ
อิริยณฺติ วตฺเตนฺติ ปาเลณฺติ ยเปณฺติ ยาเปณฺตํ กิลฺยจาปิ เต ตตฺถ
ยตา จรณฺติ.

นาตริสฺสฺ ชาติขรณฺติ พุรุมฺมิตฺติ 'ชาติขรามรณํ น ตริสฺสฺ น
อุตฺตริสฺสฺ น ปตริสฺสฺ น สมตฺติกมฺมิตฺติ น วิตฺติวตฺตํ, ชาติขรามรณ
อนิกฺขนฺตา อนิสฺสฏฺฐา อนตฺติกนฺตา [^๒] อวิตฺติวตฺตา, อนฺโตชาติขรามรณ

ปรีวตฺเตนฺติ, อนุโตสฺสสารปเถ ปรีวตฺเตนฺติ, ชาตียา อนุคฺตา, ชราย
 อนุสฺสา, พุยาธินา อภิกฺขตา, มรเณน อพฺภาหตา อตาณา อเลณา
 อสรณา อสรณฺญตาติ พุรุมิ อาจิกฺขามิ เทเสมิ ปญฺญเปมิ ปญฺจเปมิ
 วิวรามิ วิภวามิ อุตฺตานิโกโรมิ ปกาเสมีติ นาตริสฺสุ ชาตฺยชนฺติ
 พุรุมิ. เตนาห ภควา

“เย เกจิเม สมนฺพฺราหฺมณา เส (นนฺทาติ ภควา)
 ทิฏฺฐสฺสฺเตนาปี วทนฺติ สฺพุทฺธิ
 สีสฺสพฺพเตนาปี วทนฺติ สฺพุทฺธิ
 อเนกรูเปณ วทนฺติ สฺพุทฺธิ
 ‘กิญฺจาปี เต ตตฺถ ยตา จรณฺติ
 นาตริสฺสุ ชาตฺยชนฺติ พุรุมีติ.

[๕๐] เย เกจิเม สมนฺพฺราหฺมณา เส (อิจฺจาเยสฺมา นนฺโท)

ทิฏฺฐสฺสฺเตนาปี วทนฺติ สฺพุทฺธิ
 สีสฺสพฺพเตนาปี วทนฺติ สฺพุทฺธิ
 อเนกรูเปณ วทนฺติ สฺพุทฺธิ
 เต เจ มุนี พุรุสฺสึ อโนมตฺติณฺเณ
 อถ โก จรฺหิ เทวมนุสฺสโลเก
 อตาริ ชาตฺยจ ชรณฺจ มาริส
 ปุจฺฉามิ ตํ ภควา, พุรุหิ เม ตํ.

(๕)

เย เกจิเม สมนฺพฺราหฺมณา เสติ เย เกจฺติ สพฺเพเน สพฺพํ
 สพฺพธา สพฺพํ อเสสฺสํ นิสฺเสสฺสํ, ปรียาทายวจนเมตํ ‘เย เกจฺติ.
 สมณฺาติ เย เกจิ อีโต พหิทฺธา ปพฺพชฺชูปคตา ปรีพฺพาชก-
 สสมาปฺนฺนา. พฺราหฺมณาติ เย เกจิ โภวาทิกาทิ เย เกจิเม

สมณพราหมณา เส. อิจฺจายสฺมา นนฺโทติ อิจฺจาติ ปทสนฺธิ.
 อายสฺมาติ ปิยวจนฺ. นนฺโทติ ตสฺส พราหมณสฺส นามํ ๔เปย
 อภิลาโปติ อิจฺจายสฺมา นนฺโท.

ทิกฺขสฺสเตนาปี วทนฺติ สฺวทฺธินฺติ ทิกฺขเจนาปี สฺวทฺธิ วิสฺวทฺธิ
 ปริสฺวทฺธิ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ วทนฺติ กเถนฺติ ภาณนฺติ ทิปยนฺติ
 โวหรนฺติ, สฺเตนาปี^๑ สฺวทฺธิ วิสฺวทฺธิ ปริสฺวทฺธิ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ
 วทนฺติ กเถนฺติ ภาณนฺติ ทิปยนฺติ โวหรนฺติ, ทิกฺขสฺสเตนาปี^๒ สฺวทฺธิ
 วิสฺวทฺธิ ปริสฺวทฺธิ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ วทนฺติ กเถนฺติ ภาณนฺติ
 ทิปยนฺติ โวหรนฺตํติ ทิกฺขสฺสเตนาปี วทนฺติ สฺวทฺธิ.

สีลพฺพเตนาปี วทนฺติ สฺวทฺธินฺติ สีเลนาปี^๓ สฺวทฺธิ วิสฺวทฺธิ
 ปริสฺวทฺธิ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ วทนฺติ กเถนฺติ ภาณนฺติ ทิปยนฺติ
 โวหรนฺติ, วเตนาปี^๔ สฺวทฺธิ วิสฺวทฺธิ ปริสฺวทฺธิ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ
 วทนฺติ กเถนฺติ ภาณนฺติ ทิปยนฺติ โวหรนฺติ, สีลพฺพเตนาปี^๕ สฺวทฺธิ
 วิสฺวทฺธิ ปริสฺวทฺธิ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ วทนฺติ กเถนฺติ ภาณนฺติ
 ทิปยนฺติ โวหรนฺตํติ สีลพฺพเตนาปี วทนฺติ สฺวทฺธิ.

อนนฺทรูเปณ วทนฺติ สฺวทฺธินฺติ อนนฺทวิธวตฺตกุตฺตหฺลมงฺคเลน
 สฺวทฺธิ วิสฺวทฺธิ ปริสฺวทฺธิ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ วทนฺติ กเถนฺติ
 ภาณนฺติ ทิปยนฺติ โวหรนฺตํติ อนนฺทรูเปณ วทนฺติ สฺวทฺธิ.

เต เจ มฺหิ พฺรหฺมา อโนมตฺติณฺณเต เต เจติ ทิกฺขจิจฺฉิตฺเต. มฺหิตฺติ
 โมนํ วุจฺจติ ฌาณํ ๔เปย สงฺกขาลมตฺติจฺจ โส มฺหิ. พฺรหฺมา
 อโนมตฺติณฺณเต กาโมหํ ภโวหํ ทิกฺขโหหํ อวิชฺโชหํ อติณฺณ
 อนุตฺตติณฺณเต^๖ อนิตฺตติณฺณเต^๖ อนตฺติกฺกนฺเต อสมตฺติกฺกนฺเต อวิตฺติวตฺเต,

^๑ จ., เท. สเตนาปี^๓ จ., เท. สีเลนาปี^๕ จ., เท. สีลพฺพเตนาปี^๒ จ., เท. ทิกฺขสฺสเตนาปี^๔ จ., เท. วเตนาปี^{๖-๖} จ., เท. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

อนฺโตชาติชรามรณํ ปริวตฺตณฺเต, อนฺโตสํสารปถํ ปริวตฺตณฺเต,
ชาติยา อนฺคเต, ชราย อนฺสญฺเ, พุยาธินา อภิกฺขเต, มรณณ
อพุภาหเต อตาณํ อเลณํ อสรณํ อสรณฺญเต. **พฺรหฺมสํติ** พฺรหฺม
อากิขฺสึ เทเสสิ ปญฺณเปสิ ปญฺจเปสิ วิวรสิ วิภชสิ อุตฺตานิโกโรสิ
ปกาเสสิตี เต เจ มฺหิ พฺรหฺม อโนมตฺติณณ.

อถ โภ จรฺหิ เทวมนุสฺสโลเก อตาริ ชาติญจ ชรญจ มาริสํ
อถ โภ เอโส สเทวเก โลเก สมารเก สพุรหมเก
สสฺสมณพฺรหฺมณฺเยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ชาติชรามรณํ อตาริ^๑
อุตฺตาริ^๒ ปตริ สมตฺติกฺกมิ วิตฺตวตฺตยิ. **มาริสํ** ปิยวณฺํ ครุวณฺํ,
สการวสปปตฺติสฺสชาติวณเมตํ 'มาริสํ อถ โภ จรฺหิ เทวมนุสฺสโลเก
อตาริ ชาติญจ ชรญจ มาริส.

ปฺจุณามิ ตํ ภควา พฺรหฺม เม ตนฺติ ปฺจุณามิ ตนฺติ ปฺจุณามิ
ตํ, ยาจามิ ตํ, อชฺฌเมสํมิ ตํ, ปสาเทมิ ตํ, 'กถยสฺส^๓ เมติ
ปฺจุณามิ ตํ.^๔ **ภควาติ** คารวาทิวณเมตํ ๕เป๕ สจฺจิกา ปญฺณตฺติ,
ยทิทํ ภควาติ. **พฺรหฺม เม ตนฺติ** พฺรหฺม อากิขฺชาหิ เทเสหิ
ปญฺณเปหิ ปญฺจเปหิ วิวรหิ วิภชาหิ อุตฺตานิโกโรหิ ปกาเสหิตี
ปฺจุณามิ ตํ. **ภควา พฺรหฺม เม ตํ.** เตนาห โส พฺรหฺมโณ

“เย เกจิเม สมนพฺรหฺมณา เส (อิจฺจายสฺมา นนฺโท)
ทิจฺจสฺสเตนาปิ วทนฺติ สฺสทฺธิ
สีลพฺพเตนาปิ วทนฺติ สฺสทฺธิ
อเนกรูปเณ วทนฺติ สฺสทฺธิ

เต เจ มุนี พุรุสิ อโนมตินฺณเณ
 อถ โก จรหิ เทวมนุสฺสโลเก
 อตาริ ชาตัญจ ชรณฺจ มาริส
 ปุจฺฉามิ ตํ ภควา, พุรุหิ เม ตนฺติ.

- [๕๑] นานํ 'สพฺเพ สมณพฺราหฺมณา เส (นนฺทาติ ภควา)
 ชาตฺชราย นินฺดาติ พุรุมิ
 'เยสฺส ทิฏฺฐจํ สุตํ มุตํ วา
 สีสพฺพตํ วาปี ปหาย สพฺพ
 อเนกรูปมฺปี ปหาย สพฺพ
 ตณฺหํ ปริณฺธาย อนาสวา เย"
 เต เว นรา โอมตฺติณฺณาติ พุรุมิ. (๖)

นานํ สพฺเพ สมณพฺราหฺมณา เส (นนฺทาติ ภควา) ชาตฺชราย
 นินฺดาติ พุรุมีติ นานํ นนฺท 'สพฺเพ สมณพฺราหฺมณา ชาตฺชราย
 อารุตา นินฺดา โอสุฏฺฐา^๒ ปิหิตา ปฏิจฺจนฺนา ปฏิกุชฺชิตาติ วทามิ,
 อตฺถิ เต สมณพฺราหฺมณา, ยสฺส ชาติ จ ชรามรณญจ ปหีนา
 อุจฺฉินฺนมฺมลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวงฺคตา อายตฺตี อนุปฺปาทสมฺมาติ
 พุรุมิ อาจิกฺขามิ เทเสมิ ปณฺณเปมิ ปญฺจเปมิ วิวรามิ วิภชามิ
 อุตฺตตานิกโรมิ ปกาเสมีติ นานํ สพฺเพ สมณพฺราหฺมณา เส
 (นนฺทาติ ภควา) ชาตฺชราย นินฺดาติ พุรุมิ.

เยสฺส ทิฏฺฐจํ สุตํ มุตํ วา สีสพฺพตํ วาปี ปหาย สพฺพนฺติ
 เย สพฺพา ทิฏฺฐสุทฺธิโย ปหาย [^๓] ปชหิตฺวา วิโนเทตฺวา
 พฺยนฺตีกิริตฺวา อนภาวงฺคเมตฺวา, เย สพฺพา สุตฺสุทฺธิโย ๔เป๔

^๑ ฉ., เท. อนาสวา เส, เอวมฺปริปิ.

^๒ ฉ., เท. โอสุตฺตา, เอวมฺปริปิ.

^๓ ฉ., เท. ชหิตฺวา, เอวมฺปริปิ.

เย สพฺพา มุตฺตสฺสทฺธิโย ๕เปฯ เย สพฺพา ทิฏฺฐสฺสทฺธิโย
 ๕เปฯ เย สพฺพา สีสฺสทฺธิโย ๕เปฯ เย สพฺพา วตฺสทฺธิโย ๕เปฯ
 เย สพฺพา สีสฺสพฺพตฺตสฺสทฺธิโย ปหาย ปชฺหิตฺวา วิโนเทตฺวา
 พฺยณฺตีกิริตฺวา อนภาวํคเมตฺวาติ เยสึช ทิฏฺฐจํ ว สุตํ มุตํ ว
 สีสฺสพฺพตํ วปิ ปหาย สพฺพํ.

อเนกรูปมฺปิ ปหาย สพฺพพฺพติ อเนกวิธวตฺตกฺกตฺถุลมํคเลน
 สฺสทฺธิ วิสฺสทฺธิ ปริสฺสทฺธิ มุตฺตตี วิมุตฺตตี ปริมุตฺตตี ปหาย ปชฺหิตฺวา
 วิโนเทตฺวา พฺยณฺตีกิริตฺวา อนภาวํคเมตฺวาติ อเนกรูปมฺปิ ปหาย
 สพฺพํ.

ตณฺหํ ปริณฺญา ย อนาสวา เย เต เว นรา โสมติณฺณชาติ
 พุรฺรมิติ ตณฺหณฺติ รูปตณฺหา, สทฺทตณฺหา, คนฺธตณฺหา, รสตณฺหา,
 โสณฺณจพฺพตณฺหา, ฐมฺมตณฺหา.[^๑] ปริณฺญายาติ ตณฺหํ ตีหิ ปริณฺญาหิ
 ปริชานิตฺวา: ฌาตปริณฺญา ตีรณปริณฺญา ปหานปริณฺญา.

กตมา ฌาตปริณฺญา. ตณฺหํ ปชานาติ^๒ 'อัยํ รูปตณฺหา,
 อัยํ สทฺทตณฺหา, อัยํ คนฺธตณฺหา, อัยํ รสตณฺหา, อัยํ
 โสณฺณจพฺพตณฺหา, อัยํ ฐมฺมตณฺหาติ ปชานาติ ปสฺสตี, อัยํ
 ฌาตปริณฺญา.

กตมา ตีรณปริณฺญา. เอวํ ฌาตํ กตฺวา ตณฺหํ ตีเรติ
 อนิจฺจโต ๕เปฯ ทุกฺขโต ๕เปฯ โรคโต ๕เปฯ คณฺธโต ๕เปฯ
 อนิสฺสรณโต ตีเรติ, อัยํ ตีรณปริณฺญา.

กตมา ปหานปริณฺญา. เอวํ ตีเรตฺวา^๓ ตณฺหํ ปชฺหติ
 วิโนเทติ พฺยณฺตีกโรติ อนภาวํคเมติ. วุตฺตํ เหน็ ภาควตา

^๑ ฉ., เท. ตณฺหํ

^๒ ฉ., เท. ชานาติ, เอวมฺปริปิ.

^๓ ฉ., เท. ตีรยิตฺวา, เอวมฺปริปิ.

“โย ภิกขเว ตณฺหาหยา ฉนฺทราโค, ตํ ปชฺหถ, เอวํ สา ตณฺหา
ปหีนา ภวิสฺสตี อัจฺฉินฺนํมฺมลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํคตา आयตี
อนุปฺปาทสมฺมาตี.” อयํ ปหานปริญฺญา. [๒] ตณฺหํ อิมํหิ ตีหิ
ปริญฺญาหิ ปริชานิตฺวาตี ตณฺหํ” ปริญฺญาย.”

อนาสวาทิ จตฺตารโ อาสวา: กามาสโว ภวาสโว ทิฏฺฐจาสโว
อวิชฺชาสโว, เยสํ อิมํ อาสวา ปหีนา อัจฺฉินฺนํมฺมลา ตาลาวตฺถุกตา
อนภาวํคตา आयตี อนุปฺปาทสมฺมา, เต วุจฺจนฺติ อนาสวา. **येตี**^๔
อรหนฺโต ชีณาสวา.

ตณฺหํ ปริญฺญาย อนาสวา **เย เต เว นรา โอฆตฺติณฺณาตี**
พฺรุมฺมิตี ‘เย ตณฺหํ ปริญฺญาย อนาสวา, เต กาโมจํ ติณฺณา,
ภโวจํ ติณฺณา, ทิฏฺฐจํ ติณฺณา, อวิชฺชจํ ติณฺณา, สพฺพํ
สํสารปถํ ติณฺณา อุตฺตติณฺณา นิตฺตติณฺณา^๕ อติภฺกนฺตา สมตฺติภฺกนฺตา
วิตฺตวตฺตตี พฺรุมฺมิ อาจิกฺขามิ เทเสมิ ปญฺญเปมิ ปญฺญเปมิ วิวรามิ
วิภจามิ อุตฺตตานิกโรมิ ปกาเสมิตี ตณฺหํ ปริญฺญาย อนาสวา
เย เต เว นรา โอฆตฺติณฺณาตี พฺรุมฺมิ. เตนาห ภควา

“นาหํ ‘สพฺเพ สมณพฺราหฺมณา เส (นนฺทาตี ภควา)
ชาติชฺราย นินฺวตาตี พฺรุมฺมิ
‘เยสํ ทิฏฺฐจํ สุตํ มุตํ วา
สีลพฺพตํ วาปี ปหาย สพฺพํ
อเนกรูปมฺปิ ปหาย สพฺพํ
ตณฺหํ ปริญฺญาย อนาสวา **เย**
เต เว นรา โอฆตฺติณฺณาตี พฺรุมฺมิตี.

^๑ ฉ., เท. อิตฺตทโท น ทิสฺสตี.

^{๓-๓} หมดอายุ 12/06/2566

ฉ., เท. อิมํ ปาจา น ทิสฺสตี.

^๕ ฉ., เท. นิตฺตติณฺณา, เอวมฺปิ.

^๒ ฉ., เท. ตณฺหํ ปริญฺญายาตี

^๔ ฉ., เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสตี.

[๕๒] เอตาทินนุทามิ วโจ มหะสิโน
 สุกิตฺตํ โคตม นุปฐิกํ
 เยสึท ธิฏฺฐํ ว สุตํ มุตํ วา
 สัลลพฺพตํ วาปี ปฬาย สพฺพํ
 อนะกรุปมฺปิ ปฬาย สพฺพํ
 คณฺหํ ปริณฺณาย อนาสวา เย
 อหฺมปิ เต โอมติณฺณาติ พุรุมิ.

(๗)

เอตาทินนุทามิ วโจ มหะสิโนติ เอตนฺติ ตฺยหํ วจันํ พุยปถํ
 เทสนํ อนุสนฺธิ นนฺทามิ อทินนุทามิ โมทามิ อนุโมทามิ อิจฺฉามิ
 สาทียามิ ปตฺถายามิ ปิฬายามิ อภิชปฺปามิ. มหะสิโนติ [๑] มหะสิ
 ภควา. มหฺนตํ สัลลกฺขณฺธํ เอสิ คเวสิ ปริเยสํติ มหะสิ ๕เปย กหํ
 เทวเทโว กหํ นราสโมติ มหะสิติ เอตาทินนุทามิ วโจ มหะสิโน.

สุกิตฺตํ โคตม นุปฐิกนฺติ สุกิตฺติตนฺติ สุวาจิภฺขิตํ สุเทสิตํ
 สุปณฺณปิตํ สุปญฺจปิตํ สุวิริตํ^๒ สุวิภตฺตํ สุตฺตตฺตานิกิตํ สุปกาสิตํ.
 โคตม นุปฐิกนฺติ อุปฐิ วุจฺจนฺติ กิเลสา จ ขนฺธา จ อภิสงฺขารธา
 จ. อุปธิปหานํ อุปธิวูปสโม^๓ อุปธิปญฺนิสฺสคฺโค อุปธิปญฺปิปฺปสฺสทฺธิ^๓
 อมตํ นิพฺพุทฺธานฺติ สุกิตฺตํ โคตม นุปฐิกํ.

เยสึท ธิฏฺฐํ ว สุตํ มุตํ วา สัลลพฺพตํ วาปี ปฬาย สพฺพนฺติ
 เย สพฺวา ธิฏฺฐสฺสทฺธิโย ปฬาย ปชฺหิตฺวา วิโนเทตฺวา พุยนฺตํกิริตฺวา
 อนภาวํคเมตฺวา, เย สพฺวา สุตฺสทฺธิโย ๕เปย เย สพฺวา
 มุตฺสทฺธิโย ๕เปย เย สพฺวา ธิฏฺฐสฺสทฺธิโย ๕เปย เย สพฺวา
 สัลลสฺสทฺธิโย ๕เปย เย สพฺวา วตฺสทฺธิโย ๕เปย เย สพฺวา

ชาติธมฺมโต ชราธมฺมโต พยาธิธมฺมโต มรณธมฺมโต โสภปริเทว-
 ทุกฺขโทมนสฺสสุปายาสธมฺมโต สมุทฺยโต^๑ อตฺตงฺกมฺมโต อนสฺสาทโต^๒
 อาทึนฺวโต อนิสฺสรณโต^๓ ตีเรติ, อยํ ตีรณปริญญา.

กตมา ปหานปริญญา. เอวํ ตีเรตฺวา ตณฺหํ ปชฺหติ วิโนเทติ
 พฺยณฺตีกโรติ อนภาวงฺคเมติ, อยํ ปหานปริญญา. ตํ^๔ ตณฺหํ
 อิมํหิ ตีหิ ปริญฺญาหิ ปรีชานิตฺวาติ ตณฺหํ ปริญฺญา.๕

อนาสวาทิ จตฺตาโร อาสวาทิ: กามาสวโ ภวาสวโ ทิฏฺฐาสวโ
 อวิชฺชาสวโ. เยสํ อิมํ อาสวํ ปหีนํ อจฺฉินฺนํมฺลํ ตาลาวตฺถกฺตา
 อนภาวงฺคตา อายตฺตํ อญฺปิปาทธมฺมา, เต วุจฺจหนฺติ อนาสวาทิ. เยติ^๕
 อรหนฺโต ชีณาสวาทิ.

ตณฺหํ ปริญฺญา. อนาสวํ เย อหฺมปิ เต ‘โอฆตฺติณฺณาติ
 พฺรุมฺมิติ’ เย ตณฺหํ ปริญฺญา. อนาสวํ, อหฺมปิ เต ‘กาโมฆํ
 ตฺติณฺณา, ภโวฆํ ตฺติณฺณา, ทิฏฺฐโฆฆํ ตฺติณฺณา, อวิชฺโชฆํ ตฺติณฺณา,
 สพฺพํ สํสਾਰปถํ^๖ ตฺติณฺณา อุตฺตตฺติณฺณา นิตฺตตฺติณฺณา อติกฺกนฺตา
 สมตฺติกนฺตา วีตฺตวตฺตาติ พฺรุมฺมิ วทามฺมิติ ตณฺหํ ปริญฺญา. อนาสวํ
 เย อหฺมปิ เต ‘โอฆตฺติณฺณาติ พฺรุมฺมิ. เตนาหฺ โส พฺรหฺมโน

“เอตํภินฺนํทามิ วโจ มฺเหสิโน
 สุกิตฺตํ โคตม นฺนปรีกํ
 เยสํ ทิฏฺฐจํ สุตํ มุตํ วา
 สิลพฺพตํ วาปิ ปหาเย สพฺพํ

^๑ ฉ., เท. สงฺกิลฺลธมฺมโต สมุทฺยโต

^๒ ฉ., เท. อสฺสาทโต, เอวํมฺปรีปิ.

^๓ ฉ., เท. นิสฺสรณโต, เอวํมฺปรีปิ.

^{๔-๕} ฉ., เท. ตณฺหํ ปริญฺญา. ตณฺหํ อิมํหิ ตีหิ ปริญฺญา. ปรีชานิตฺวา

^๕ ฉ., เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๖ ฉ., เท. สพฺพสํสวารปถํ

อเนกรูปมปี ปหาย สพพ
 ตณห์ ปริณาย อนาสวา เย
 อหมีปี เต 'โอชตณฺณตติ พุริมิตติ.

สห คาทาปริโยसानา ะเปฯ "สตถา เม ภาเต ภาวา,
 สาวโกหมสมิตติ.^๑

สตตโม นนุทมาณวปณฺหานิทุเทโส.

๘. **หมวกมาณวปญหานิทฺเทโส**

[๕๓] เยเม ปุพฺเพ วิกฺกํสุ (อิจฺจายสุมา เหมโก)

หุรุ โคตมศาสนา

“**ឱច្ចាតិ ឱតិ វាវិត្តតិ**

สพฺพนํ อิติหิตํ

สหพันธ์ ตักกวฑฒนํ

น่าหิ่ ตตฺถ อภิรมิ.

(9)

เยเม ปุพฺเพ วิกฺกํสุติ เยติ" โย จ พาวรี พฺราหฺมणे, เย
จณฺเณ ตสฺส อจฺริยา, เต สกํ ทิฏฺฐิํ สกํ ขนฺตีํ สกํ รุจิํ สกํ
ลทฺธิํ สกํ อชฺฌาสยํ สกํ อธิปฺปายํ พุยากริสุ" อาจิกฺขิสุ เทสยิสุ
ปณฺณปิสุ ปณฺจปิสุ วิวรिสุ วิภวสิสุ อุตฺตานิคมกํสุ ปกาเสสนฺติ เยเม
ปุพฺเพ วิกฺกํสุ. **อิจฺจายสฺมา เหมโกติ อิจฺจาติ** ปทสนฺติ ฯเปฯ
ปทานุปุพฺพกเมตํ 'อิจฺจาติ. **อายสฺมาติ** ปิยวจนํ ครุวจนํ,
สคารวสปปติสฺสชาติวจนเมตํ 'อายสฺมาติ. **เหมโกติ** ["] นามํ ฯเปฯ
อภิลโปติ อิจฺจายสฺมา เหมโก.

หุริ โคตมศาสนาติ หุริ โคตมศาสนา ปริ โคตมศาสนา
ปุเร โคตมศาสนา ปจมตริ โคตมศาสนา พุทฺธศาสนา ชินศาสนา
ตถาคตศาสนา อรหนตศาสนาติ หุริ โคตมศาสนา.

ອີຈາສີ ອີຕີ ກາວິສຸສຕີຕິ ແອວ່ ກິຣ ອສີ ແອວ່ ກິຣ ກາວິສຸສຕີຕິ
 ອີຈາສີ ອີຕີ ກາວິສຸສຕີ.

พมดอ 12/06/2566

^๑ จ.,เท. อยู่ ปาโจ น ทิสสติ.

๒ ฉ.,เท. พุยากัส

^m จ.,เท. ดสส เหมกสส

๑ จ.,เท. อาสี

สพฺพพฺพตํ อิตฺติหิตินฺนํ สพฺพพฺพตํ อิตฺติหิตินํ อิตฺติกราย
 ปรมุปราย ปิฎกสมฺปทาย ตกฺกเหตุ นยเหตุ อาการปริวิตกฺกณ
 ทิฎฺฐินิขุณฺณกฺขณฺติยา น สามํ สยมภิกฺขุมาตํ น อตฺตปจฺจกฺข
 ฌมํ กถียิสฺสุติ สพฺพพฺพตํ อิตฺติหิตินํ.

สพฺพพฺพตํ ตกฺกาวทฺธมนฺนํ สพฺพพฺพตํ ตกฺกาวทฺธมนํ
 วิตกฺกาวทฺธมนํ สงฺกปฺปาวทฺธมนํ กามวิตกฺกาวทฺธมนํ พฺยาปาทวิตกฺก
 วทฺธมนํ วิหีสาวิตกฺกาวทฺธมนํ ฌาตฺวิตกฺกาวทฺธมนํ ชนฺปทวิตกฺกาวทฺธมนํ
 อมรวิตกฺกาวทฺธมนํ^๑ ปธานุทฺทตฺตปฏฺฐิสฺสยฺยตฺตวิตกฺกาวทฺธมนํ ลาภสฺสการ
 สิลอกปฏฺฐิสฺสยฺยตฺตวิตกฺกาวทฺธมนํ อนวณฺณตฺตปฏฺฐิสฺสยฺยตฺตวิตกฺกาวทฺธมนนฺนํ
 สพฺพพฺพตํ ตกฺกาวทฺธมนํ.

นาหํ ตตฺถ อภฺริมนฺติ น^๒ วินฺทึ นาธคฺคจฺฉิ น ปฏฺฐิลภินฺติ
 นาหํ ตตฺถ อภฺริมี. เตนาห สโ พฺรหฺมโน

“เยเม ปุพฺเพ วิทยาํสุ (อิจฺจาเยสฺมา เหมโก)

หุริ โคตมสฺสสนา

อิจฺจาสิ อิตฺติ ภวิสฺสติ,

สพฺพพฺพตํ อิตฺติหิตินํ

สพฺพพฺพตํ ตกฺกาวทฺธมนํ

นาหํ ตตฺถ อภฺริมนฺติ.

[๕๔] ตฺวณฺจ เม ฌมฺมมกฺขาหิ ตณฺหานิกฺขมาตํ มฺหิ,

ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ ตเร โลเก วิสตุตฺติกํ. (๒)

ตฺวณฺจ เม ฌมฺมมกฺขาหิติ ตฺวนฺนํ ภควนฺตํ ภณฺติ.
 ฌมฺมมกฺขาหิติ ฌมฺมนฺติ อาทิกฺลยาณํ มชฺฌเมกฺลยาณํ ปรีโยสฺสานกฺลยาณํ

^๑ ฉ.,เท. อมรวิตกฺกาวทฺธมนํ, เอมฺปริปิ.

^๒ ฉ.,เท. นาหํ ตตฺถ อภฺริมี น วินฺทึ ...

สาตถํ สพฺพญฺชนํ เกวลปรีปฺพณฺณํ ปรีสุทฺธํ พุรหมจฺริยํ จตฺตารโ
 สติปฏฺจาเน จตฺตารโ สมฺมปฺปชาเน จตฺตารโ อิทฺธิปาเท
 ปญฺจินฺทฺริยานิ ปญฺจ พลานิ สตฺต โพชฌนฺเค อริยํ อฏฺฐจฺกํ
 มคฺคํ นิพฺพานญฺจ นิพฺพานคามินิญฺจ ปฏฺธิปทํ อกฺขาหิ อาจิกฺขาหิ
 เทเสหิ ปญฺณเปหิ ปฏฺฐเปหิ วิวราหิ วิชาหิ อุตฺตานิกรโหหิ
 ปกาเสหิตฺติ ตฺวญฺจ เม ฌมฺมมกฺขาหิ.

ตณฺหานิกฺขมาตณฺ มุณีติ ตณฺหาติ รูปตณฺหา สทฺทตณฺหา
 คนฺธตณฺหา รสตณฺหา โผฏฺฐพฺพตณฺหา ฌมฺมตณฺหา.
ตณฺหานิกฺขมาตณฺนติ^๑ ตณฺหานิกฺขมาตณฺ ตณฺหาปหานํ ตณฺหาอุปสมํ
 ตณฺหาปฏฺธินิสฺสคฺคํ ตณฺหาปฏฺธิปฺปสฺสทฺธิ อมตํ นิพฺพานํ. มุณีติ โมนํ
 วุจฺจติ ฌาณํ ๔เปฯ สงฺกขาลมตฺติจฺจ, โส มุณีติ ตณฺหานิกฺขมาตณฺ มุณี.

ยํ วิทิตฺวา สโต จรณฺติ ยํ วิทิตํ กตฺวา ตฺลยิตฺวา
 ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิมฺุตํ กตฺวา 'สพฺเพ สงฺขารธา อนิจฺจาติ
 วิทิตํ กตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิมฺุตํ กตฺวา 'สพฺเพ
 สงฺขารธา ทุกฺขาติ ๔เปฯ 'สพฺเพ ฌมฺมา อนตฺตาทิ ๔เปฯ 'ยงฺกิญฺจิ
 สมฺภูตยฌมฺมํ, สพฺพพฺนตํ นิโรธฌมฺมณฺติ วิทิตํ กตฺวา ตฺลยิตฺวา
 ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิมฺุตํ กตฺวา. **สโตติ** จตฺตฺหิ การณฺเห สโต:
 กายเ กายานุปสฺสนาสติปฏฺจานํ ภาเวนฺโต สโต ๔เปฯ โส วุจฺจติ
 สโต. **จรณฺติ** จรณฺโต วิหรณฺโต^๒ อิริยณฺโต วตฺเตนฺโต ปาเลนฺโต
 ยเปเนนฺโต ยาเปเนนฺโตติ ยํ วิทิตฺวา สโต จร.

ตเร โลเก วิสตฺติกณฺติ วิสตฺติกา วุจฺจติ ตณฺหา, โย ราโค
 สาราโค ๔เปฯ อภิชฺฌมา โลโก อกฺกุสลมฺมุลํ. **วิสตฺติกาติ** เกนตฺเถน

วิสตติกา ๔เปฯ วิสฐา วิตถตาติ วิสตติกา. โลเกติ อปายโลเก
 มนุสฺสโลเก เทวโลเก ขนฺธโลเก ธาตุโลเก อายตนโลเก. ตเร โลเก
 วิสตติกนฺติ ยา सा โลเก วิสตติกา, โลเก ตํ วิสตติกํ สโต
 ตเรยฺย^๑ อุตฺตเรยฺย ปตเรยฺย สมตฺตีกกเมยฺย วีตฺตวตฺเตยฺยาติ^๒ ตเร
 โลเก วิสตติกํ. เตนาห โส พุราหฺมणे

“ตวญฺจ เม ฐมฺมมกฺขาหิ ตณฺหานิคุฆาตนํ มุนิ
 ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ ตเร โลเก วิสตติกนฺติ.

[๕๕] อธิ ทิฏฺฐสฺส ตมฺห (วิญฺญาเตสฺส) ปิยฺรूपेสฺส เหมก
 จนฺตฺราควินฺทนํ นิพฺพานปทฺมจฺจุตํ. (๓)

อธิ ทิฏฺฐสฺส ตมฺห (วิญฺญาเตสฺส)ติ ทิฏฺฐนฺติ จกฺขุณา ทิฏฺฐจํ.
 สฺส ตมฺห โสเตน สฺสํ. มฺห ตมฺห มฺห^๓ ฆาเนน ฆายิตํ ชิวฺหา สายิตํ,
 กาเยน ผุฏฺฐจํ. วิญฺญาตมฺหิ มนฺสา ฅาตมฺหิ^๔ อธิ ทิฏฺฐสฺส ตมฺห
 (วิญฺญาเตสฺส).

ปิยฺรूपेสฺส เหมกาติ กิณฺจ โลเก ปิยฺรूपํ สาทฺรूपํ. จกฺขุ
 โลเก ปิยฺรूपํ สาทฺรूपํ, โสตํ ๔เปฯ ฆานํ ๔เปฯ ชิวฺหา ๔เปฯ
 กาโย ๔เปฯ มโน โลเก ปิยฺรूपํ สาทฺรूपํ, รุปํ^๕ โลเก ปิยฺรूपํ
 สาทฺรूपํ, สทฺทา ๔เปฯ คนฺธา ๔เปฯ รสา ๔เปฯ โผฏฺฐพฺพา
 ๔เปฯ ฐมา โลเก ปิยฺรूपํ สาทฺรूपํ, จกฺขุวิญฺญาณํ โลเก ปิยฺรूपํ
 สาทฺรूपํ, โสตวิญฺญาณํ ๔เปฯ ฆานวิญฺญาณํ ๔เปฯ ชิวฺหาวิญฺญาณํ
 ๔เปฯ กายวิญฺญาณํ ๔เปฯ มโนวิญฺญาณํ โลเก ปิยฺรूपํ สาทฺรूपํ,
 จกฺขุสมฺผสฺโส โลเก ปิยฺรूपํ สาทฺรूपํ, โสตสมฺผสฺโส ๔เปฯ

^{๑-๒} จ., เท. ตเรยฺย ... วีตฺตวตฺเตยฺย นฺติ

^๔ จ., เท. วิญฺญาตมฺหิ

^๓ จ., เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสตี.

^๕ จ., เท. รุปา

ฌานสมฺผลสฺส ๔เปฯ ชิวหาสมฺผลสฺส ๔เปฯ กายสมฺผลสฺส ๔เปฯ
 มโนสมฺผลสฺส โลเก ปิยรูปํ สาตฺรุปํ, จกฺขสมฺผลสฺสา เวทนา
 โลเก ปิยรูปํ สาตฺรุปํ, สฺตสมฺผลสฺสา เวทนา ๔เปฯ ฌานสมฺผลสฺสา
 เวทนา ๔เปฯ ชิวหาสมฺผลสฺสา เวทนา ๔เปฯ กายสมฺผลสฺสา
 เวทนา ๔เปฯ มโนสมฺผลสฺสา เวทนา โลเก ปิยรูปํ สาตฺรุปํ,
 รูปสญฺญา โลเก ปิยรูปํ สาตฺรุปํ, สทฺทสญฺญา ๔เปฯ คณฺฐสญฺญา
 ๔เปฯ รสสญฺญา ๔เปฯ โผฏฺฐพฺพสญฺญา ๔เปฯ ฐมฺมสญฺญา โลเก
 ปิยรูปํ สาตฺรุปํ, รูปสญฺเจตนา โลเก ปิยรูปํ สาตฺรุปํ,
 สทฺทสญฺเจตนา ๔เปฯ คณฺฐสญฺเจตนา ๔เปฯ รสสญฺเจตนา ๔เปฯ
 โผฏฺฐพฺพสญฺเจตนา ๔เปฯ ฐมฺมสญฺเจตนา โลเก ปิยรูปํ สาตฺรุปํ,
 รูปตณฺหา โลเก ปิยรูปํ สาตฺรุปํ, สทฺทตณฺหา ๔เปฯ คณฺฐตณฺหา
 ๔เปฯ รสตณฺหา ๔เปฯ โผฏฺฐพฺพตณฺหา ๔เปฯ ฐมฺมตณฺหา โลเก
 ปิยรูปํ สาตฺรุปํ, รูปวิตกฺโก โลเก ปิยรูปํ สาตฺรุปํ, สทฺทวิตกฺโก
 ๔เปฯ คณฺฐวิตกฺโก ๔เปฯ รสวิตกฺโก ๔เปฯ โผฏฺฐพฺพวิตกฺโก
 ๔เปฯ ฐมฺมวิตกฺโก โลเก ปิยรูปํ สาตฺรุปํ, รูปวิจาร์ โลเก ปิยรูปํ
 สาตฺรุปํ, สทฺทวิจาร์ ๔เปฯ คณฺฐวิจาร์ ๔เปฯ รสวิจาร์ ๔เปฯ
 โผฏฺฐพฺพวิจาร์ ๔เปฯ ฐมฺมวิจาร์ โลเก ปิยรูปํ สาตฺรุปนฺติ
 ปิยฺรूपेषฺสุ. **เหมกาคิ** ภควา ตํ พุราหฺมณํ นามเน อาลปติ.

ฉนฺทราควิโนทนนฺติ ฉนฺทราโคติ โย กาเมสุ กามจฺจนฺโท
 กามราโค กามนฺนทึ^๑ กามตณฺหา กามสิเนโท กามปริพาโห
 กามมฺจุจฺฉา กามชฺโฆसानํ กาโมโฆ กามโยโค กามุปาทานํ
 กามจฺจนฺทนีวรณํ. **ฉนฺทราควิโนทนนฺติ** ฉนฺทราคปฺปหานํ

ฉนฺทราควูปสมํ ฉนฺทราควูปนิสฺสคํ ฉนฺทราควูปปสฺสทฐิ อมตํ
นิพฺพานนฺติ ฉนฺทราควิโนทํ.

นิพฺพานปทฺมจฺจุตฺตํ นิพฺพานปทํ ตาณปทํ เลณปทํ
ปรายนปทํ^๑ อภยปทํ. อจฺจุตฺตํ นิจุจํ ฐวํ สสฺสํ
อวิปริณามธมฺมนฺติ นิพฺพานปทฺมจฺจุตํ. เตนาท ภาควา

“อิธ ทิฏฺฐจฺจุตฺตมุต (วิญญาเตสฺ) ปิยรूपेสฺ เหมก
ฉนฺทราควิโนทํ นิพฺพานปทฺมจฺจุตฺตํ.

[๕๖] เอตทญฺญาย เย สตา ทิฏฺฐธมฺมาภินิพฺพุตา
อุปสฺนฺตา จ เต สทา ตินฺนํ โลเก วิสฺตติกํ. (๔)

เอตทญฺญาย เย สตาติ เอตฺตํ อมตํ นิพฺพานํ, โย โส
สพฺพสงฺขารสมฺภโว สพฺพูปธิปฏินิสฺสโค ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโธ
นิพฺพานํ. อญฺญายาติ อญฺญาย ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา
วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา ‘สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ อญฺญาย
ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา ‘สพฺเพ
สงฺขารา ทุกฺขาติ ฯเปฯ ‘สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ ฯเปฯ ‘ยงฺกิญฺจิ
สมุทฺตยธมฺมํ, สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ อญฺญาย ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา
ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา. เยติ อรหฺนโตะ ชีณาสวา.
สตาติ จตุหิ การเณหิ สตา: กาเย กายานุปสฺสนาสติปฏฺฐาณํ
ภาเวนฺตา^๒ สตา ฯเปฯ เต วุจฺจนฺติ สตาติ เอตทญฺญาย เย
สตา.

ทิฏฺฐธมฺมาภินิพฺพุตาติ ทิฏฺฐธมฺมาติ ทิฏฺฐธมฺมา ฅาตธมฺมา
ตุลิตธมฺมา ตีริตธมฺมา วิภาวิตธมฺมา วิภูตธมฺมา ‘สพฺเพ สงฺขารา

อนิจฺจาติ ๕ เปฯ 'ยงฺกิณฺณิ สมุทฺยธมฺมํ, สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ
 ทิฏฺฐธมฺมา ฌาตธมฺมา ตฺลิตฺถธมฺมา ตีริตธมฺมา วิภาวิตธมฺมา
 วิญฺญูตธมฺมา. อภินิพฺพุตาติ ราคสฺส นิพฺพาปิตตฺตา อภินิพฺพุตา,^๑
 โทสสฺส นิพฺพาปิตตฺตา อภินิพฺพุตา, โมหสฺส นิพฺพาปิตตฺตา
 อภินิพฺพุตา, โกธสฺส ๕ เปฯ อุปนาหสฺส ๕ เปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ
 นิพฺพาปิตตฺตา^๒ อภินิพฺพุตาติ^๓ ทิฏฺฐธมฺมาภินิพฺพุตา.

อุปฺสนฺตา จ เต สทาติ อุปฺสนฺตาติ ราคสฺส สนฺตตฺตา^๔
 อุปฺสนฺตา, โทสสฺส สนฺตตฺตา อุปฺสนฺตา, โมหสฺส สนฺตตฺตา
 อุปฺสนฺตา, โกธสฺส อุปนาหสฺส ๕ เปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ
 สนฺตตฺตา สมิตตฺตา รูปสมิตตฺตา วิชฺฌาตตฺตา^๕ นิพฺพุตตฺตา
 วิคตตฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺตตฺตา สนฺตา อุปฺสนฺตา รูปสนฺตา นิพฺพุตา
 ปฏิปฺปสฺสทฺธาติ อุปฺสนฺตา. เตติ: อรหฺนฺโต ชีณาสวา. สทาติ
 สทา สพฺพทา^๖ สพฺพกาลํ วจฺจกาลํ ฐวฺกาลํ สตตํ สมิตํ
 อพฺโพกิณฺณํ โปขนฺอุปฺขํ อุทกฺกมฺมิชาตํ^๗ อวิจฺจ^๘ สนฺตติ สหิตํ
 ผุสฺสิตํ^๙ ปุเรภตฺตํ ปจฺจภตฺตํ ปุริมยาเม^{๑๐} มชฺฌิมยาเม^{๑๑} ปจฺจิมยาเม^{๑๒}
 กาเพ ชฺชณฺเห วสฺเส เหมนฺเต คิมฺเห ปุริเม วโยชนฺเช มชฺฌิมเ
 วโยชนฺเช ปจฺจิมเ วโยชนฺเชติ อุปฺสนฺตา จ เต สทา.

ติณฺณา โลเก วิสฺตฺติกนฺติ วิสฺตฺติกา วุจฺจติ ตณฺหา, โย
 ราโค สาราโค ๕ เปฯ อภิชฺฌา โลโก อุกุสลมฺมํ. วิสฺตฺติกาติ

^๑ น., เท. นิพฺพุตา, เอวมฺปริปิ.

^{๒-๓} น., เท. สนฺตตฺตา สมิตตฺตา รูปสมิตตฺตา
 วิชฺฌาตตฺตา นิพฺพุตตฺตา วิคตตฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺตตฺตา สนฺตา อุปฺสนฺตา รูปสนฺตา นิพฺพุตา
 ปฏิปฺปสฺสทฺธาติ

^๔ น., เท. อุปฺสมิตตฺตา นิพฺพาปิตตฺตา

^๕ น., เท. วิชฺฌาตตฺตา

^๖ น., เท. อัย ปาโจ นตฺติ.

^๗ น., เท. อุทกฺกมฺมิชาตํ, เอวมฺปริปิ.

^{๘-๙} น., เท. อวิจฺจสนฺตติสหิตํ ผุสฺสิตํ

^{๑๐} น., เท. -ยามํ

เกณฑุเถณ วิสตุติกา ๕เปฯ วิสฐา วิตุตตาติ วิสตุติกา.
 โลเกติ อปายโลเก ๕เปฯ อายตนโลเก. **ติณฺณา**^๑ โลเกติ ยา सा
 โลเก วิสตุติกา, โลเก ตं วิสตุติกั^๑ ติณฺณา อุตฺติณฺณา
 นิตฺติณฺณา อติกกนฺตา สมตฺติกกนฺตา วิตฺตวตฺตาติ ติณฺณา โลเก
 วิสตุติกั. เตนาห ภควา

“เอตทญฺเฌย เย สตา ทิฏฐธมฺมาภินิพฺพุตา
 อุปฺสนฺตา จ เต สทา ติณฺณา โลเก วิสตุติกนฺติ.

สห คาถาปริโยसानา ๕เปฯ “สตฺถา เม ภนฺเต ภควา,
 สาวโกหฺมสมฺมิตฺติ.

อฏฺฐโม เหมกमाणวปฺปหานิทฺเตโส.

^๑ พ.๑๑๑.๑๒/๐๖/๒๕๖๕
 จ.,เท. ติณฺณา โลเก วิสตุติกนฺติ โลเก เวสา วิสตุติกา โลเก เวตํ วิสตุติกั,
 เอมฺมปริปี.

๕. โตเทยฺยมาณวปญฺหานิทฺเตโส

[๕๗] ยสฺมี กามา น วสฺนฺติ (อิจฺจา ยสฺมา โตเทยฺโย)
 ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชติ
 กถํกถา จ โย ตินฺโน
 วิโมกฺโข ตสฺส กิฺติโส. (๑)

ยสฺมี กามา น วสฺนฺตฺติ ยสฺมี กามา น วสฺนฺติ น^๑
 สํวสฺนฺติ น อาสวณฺตฺติ^๒ ยสฺมี กามา น วสฺนฺติ. อิจฺจา ยสฺมา
 โตเทยฺโยติ อิจฺจาติ ปทสนฺธิ ๔เปฯ, ปทานุปฺพุพฺพกเมตฺต ‘อิจฺจาติ.
 อายสฺมาติ ปิยวณฺํ ครุวณฺํ, สคารวสฺสปฺปติสฺสชาติวณฺเมตฺต ‘อายสฺมาติ.
 โตเทยฺโยติ ตสฺส พุราหฺมณสฺส นามํ ๔เปฯ อภิลาโปติ อิจฺจา ยสฺมา
 โตเทยฺโย.

ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชตฺติ ตณฺหา ยสฺส นตฺถิ น สติ
 น สํวิชฺชติ นฺุปลพฺภติ, ปหีนา^๓ ฐปฺสนฺตา ปฏฺิปปสฺสทฺธา
 อภพฺพุปฺปตฺติกา^๔ ฌาณคฺคิณา ททฺธมาติ ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชติ.

กถํกถา จ โย ตินฺโนติ กถํกถา จ โย ตินฺโน
 อุตฺตตินฺโน นิตฺตตินฺโน อตฺถิกนฺโต สมตฺถิกนฺโต วิตฺตวตฺตติ
 กถํกถา จ โย ตินฺโน.

วิโมกฺโข ตสฺส กิฺติโสติ วิโมกฺโข ตสฺส กิฺติโส กิฺสณฺจโต
 กิฺปกาโร กิฺปฏฺิภาโค อิจฺฉิตพฺโพติ วิโมกฺโข ปุจฺจนตฺติ วิโมกฺโข
 ตสฺส กิฺติโส. เตนาคฺช โส พุราหฺมณ

หมดอายุ 12/06/2566

^{๑-๑} ฉ., เท. น อาวสฺนฺติ น ปริวสฺนฺตฺติ, เอวมฺปรี. ^{๒-๒} ฉ., เท. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

“ยสฺมี กามา น วสนฺติ (อิจฺจายสฺมา โตทยโย)
 ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชติ
 กถํกถา จ โย ตินฺโน
 วิโมกฺโข ตสฺส กิโธโสติ.

[๕๘] ยสฺมี กามา น วสนฺติ (โตทยยาติ ภควา)
 ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชติ
 กถํกถา จ โย ตินฺโน
 วิโมกฺโข ตสฺส นاپโร. (๒)

ยสฺมี กามา น วสนฺตฺติติ ยสฺมินฺติ [๑] อรหฺนฺเต ขีณาสเว.
 กามาติ อุตฺตานโต เทว กามา: วตฺตูกามา จ กิเลสกามา จ
 ๔เปยฺ อิมะ วุจฺจณฺติ วตฺตูกามา ๔เปยฺ อิมะ วุจฺจณฺติ กิเลสกามา.
 [๒] น วสนฺตฺติติ ยสฺมี กามา น วสนฺติ น สํวสนฺติ น
 อํวสนฺตฺติติ ยสฺมี กามา น วสนฺติ. โตทยยาติ ภควาติ โตทยยาติ
 ภควา ตํ พุราหฺมณํ นามะเน อาลปติ. ภควาติ คารวาทิวจนเมตํ
 ๔เปยฺ สจฺจิกา ปณฺณตฺติ, ยทฺธิํ ภควาติ โตทยยาติ ภควา.

ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชตฺติติ ตณฺหาติ รูปตณฺหา สทฺทตณฺหา
 คนฺธตณฺหา รสตณฺหา โผฏฺฐพฺพตณฺหา ฌมฺมตณฺหา. ยสฺสาติ
 อรหฺโต ขีณาสวสฺส. ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชตฺติติ ตณฺหา ยสฺส นตฺถิ
 น สติ น สํวิชฺชติ นุปฺลพฺภติ, ปหีนา วุปฺสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา
 อภพฺพุปปตฺติกา ฌาณคฺคิณา ททฺธมาติ ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชติ.

กถํกถา จ โย ตินฺโนติ กถํกถา วุจฺจติ วิจิกิจฺฉา
 ทุกฺเข กงฺขา ๔เปยฺ จมฺภิตตํ จิตฺตสฺส มโนวิเลโข. โยติ โย โส

อรหํ ชีณาสโว. กถํกถา จ โย ตินฺนโณติ กถํกถา จ โย ตินฺนโณ
 อุตฺตตินฺนโณ นิตฺตตินฺนโณ อติกกนฺโต สมตฺติกกนฺโต วิตฺตวตฺตติ กถํกถา
 จ โย ตินฺนโณ.

วิโมกฺโข ตสฺส นาทโรติ นตฺถิ ตสฺส อปโร วิโมกฺโข, เยน
 วิโมกฺเขน วิมฺจุเจยฺย [๑] กถํ ตสฺส วิโมกฺเขน กรณียนฺติ
 วิโมกฺโข ตสฺส นาทโร. เตนาห ภควา

“ยสฺมี กามา น วสฺนติ (โตเทยฺยาติ ภควา)
 ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชติ
 กถํกถา จ โย ตินฺนโณ
 วิโมกฺโข ตสฺส นาทโรติ.

[๕๙] นีราสโส โส อุตฺท อาสฺสโน
 ปณฺณณวา โส อุตฺท ปณฺณกปฺปิ
 มฺหิ อหํ สกฺก ยถา วิชฺฌณํ
 ตมฺเม วียาจิกฺข สมฺนตฺตจกฺข. (๓)

นีราสโส โส อุตฺท อาสฺสโนติ นิตฺตตฺตโน โส, อุตฺทาทุ
 สตฺตโน รูป^๒ อาสึสฺติ อเปยฺ สทฺเท อเปยฺ คนฺเช อเปยฺ รเส
 อเปยฺ โผฏฺฐพฺเพ อเปยฺ กุลํ อเปยฺ คณํ อเปยฺ อาวาสํ อเปยฺ
 ลามํ อเปยฺ ยสํ อเปยฺ ปสฺสํ อเปยฺ สุขํ อเปยฺ
 จีวรปิตฺทปาทเสนาสนคิลานปจฺจยภสซฺชปฺริกฺขารํ อเปยฺ กามธาทุ
 อเปยฺ รูปธาทุ อเปยฺ อรูปธาทุ อเปยฺ กามภวํ อเปยฺ รูปภวํ
 อเปยฺ อรูปภวํ อเปยฺ สณฺณภวํ อเปยฺ อสณฺณภวํ อเปยฺ
 เนวสณฺณภวํ อเปยฺ เอกโวการภวํ อเปยฺ จตฺตโวการภวํ

หมตอาณ 12/06/2566

ฯเปฯ ปณจโวการภวํ ฯเปฯ อตีตํ ฯเปฯ อนาคตํ ฯเปฯ
 ปจจุปปนํ ฯเปฯ ทิฏฐสฺสตมฺตวิญญาตพฺเพ ฐมฺเม อาสีสฺสตี อิจฺฉตี^๑
 สาทียตี ปตฺถเถตี ปิเหตี อภิชปฺปตีตี นิราสสโ สโ อุตฺท อาสสาโน.

ปณฺณณวา โส อุตฺท ปณฺณกปฺปีตี ปณฺณณวา โสตี ปณฺณตีโต
 ปณฺณวา พุทฺธิมา ฌาณี วิภาวี เมธาวี. **อุตฺท ปณฺณกปฺปีตี** อุตฺทหา
 อฏฺฐสมาปตฺติยาณเณ วา ปณฺณาภิญฺญาณาณเณ วา มิจฺฉาณาณเณ
 วา ตณฺหาภปฺปํ วา ทิฏฺฐจิกภปฺปํ วา กปฺเปตี ชเนตี สญฺชเนตี
 นิพฺพตฺเตตี อภินิพฺพตฺเตตีตี ปณฺณณวา โส อุตฺท ปณฺณกปฺปิ.

มฺหี อหํ สกฺก ยถา วิชฺฌณฺนตี สกฺกาตี สกฺโก. อถวา^๒
 สกฺยกฺกุลา ปพฺพชฺชิตฺติปิ สกฺโก. อถวา อทฺโธ มหฺตฺทโน ฐนวาตีปิ
 สกฺโก. ตสฺสสิมานิ ฐนานิ, เสยฺยถิํ. สทฺธธาณํ สีลธณํ หิริธณํ
 โอตฺตตปฺปธณํ สุตฺตธณํ จาคธณํ ปณฺณธาณํ สติปฺญฺจानธณํ
 สมฺมปฺปชานธณํ อิทฺธิปฺปาตธณํ อินฺทฺริยธณํ พฺลธณํ โพชฺฌณฺคธณํ
 มคฺคธณํ ผลธณํ นิพฺพานธณํ.^๓ เตหิ อเนกวิเชหิ ฐนรตฺเตหิ อทฺโธ
 มหฺตฺทโน ฐนวาตีปิ สกฺโก. อถวา ปหุ วิสวํ อลฺมตฺโต สฺสุโร วีโร
 วิกฺกนฺโต อภिरุ อจฺฉมฺภี อณฺฺตราสี อปฺลายุ ปหีนภยภฺเรโว
 วิคตโลมหํโสตีปิ สกฺโก. **มฺหี อหํ สกฺก ยถา วิชฺฌณฺนตี** ยํ^๔ สกฺก
 มฺหี ชาเนยฺยํ อาชาเนยฺยํ วิชาเนยฺยํ ปฏฺวิวิชาเนยฺยํ ปฏฺวิวิชฺฌณฺนตี^๕
 มฺหี อหํ สกฺก ยถา วิชฺฌณฺ.

ตมฺเม วิทยาจิกฺข สมฺนฺตจกฺขุตี ตนฺตี ยํ ปุจฺฉามิ, ยํ ยาจามิ,
 ยํ อชฺฌေสามิ, ยํ ปสาเทมิ. **วิทยาจิกฺขาตี** อาจิกฺข เทเสหิ
 ปณฺณเปหิ ปญฺจเปหิ วิวราหิ วิฆาหิ อุตฺตตานิกโรหิ ปกาเสหิ.

^๑ หมดอายุ 12/06/2566^๑ ฉ., เท. อัย ปาโจ น ทิสฺสตี.^๒ ฉ., เท. ภควา^๓ ฉ., เท. นิพฺพานธณฺตี ^{๔-๕} ฉ., เท. สกฺก ยถาหํ มฺหี ชาเนยฺยํ อาชาเนยฺยํ, เอวมฺปรีปิ.

สมนฺตจกฺขุติ สมนฺตจกฺขุ วุจฺจติ สพฺพพณฺณตฺตมาณํ ๕เปยฺ ตถาคโศ
เตน สมนฺตจกฺขุติ ตมฺเม วิทยาจิกฺข สมนฺตจกฺขุ. เตนาห โส
พฺราหฺมโณ

“นิราสโส โส อุตฺ อาสสาโน
ปณฺณาณวา โส อุตฺ ปณฺณกปฺปี
มฺนี อหิ สกฺก ยถา วิชณฺณํ
ตมฺเม วิทยาจิกฺข สมนฺตจกฺขุติ.

[๖๐]

นิราสโส โส น จ อาสสาโน
ปณฺณาณวา โส น จ ปณฺณกปฺปี
เอวมฺปิ โศทเทยฺย มฺนี วิชาน
อภิญฺจนํ กามภเว อสตุตํ.

(๔)

นิราสโส โส น จ อาสสาโนติ นิตฺตณฺโห โส, น [๑]
สตนฺโห รูปํ นาสีสติ ๕เปยฺ สทฺเท ๕เปยฺ คนฺธ ๕เปยฺ
ทิกฺขุสฺสตมฺตวิญฺญาตพฺเพ ๕มฺเม นาสีสติ น อิจฺฉติ น สาทิยติ น
ปตฺเถติ น ปิเหติ นากิขปฺปตฺตีติ นิราสโส โส น จ อาสสาโน.

ปณฺณาณวา โส น จ ปณฺณกปฺปีติ ปณฺณาณวา โสติ^๒
ปณฺธิโต ปณฺณา พุทฺธิมา ฌาณิ วิภาวิ เมธาวิ. น จ
ปณฺณกปฺปีติ อฏฺฐสมาปตฺติธมาณေန วา ปณฺจาภิญฺญาธมาณေန วา
มิจฺฉาธมาณေန วา ตณฺหากปฺปี วา [๓] ทิกฺขุจิกปฺปี วา น กปฺเปติ
น ชเนติ น สยฺชเนติ น นิพฺพตฺเตติ นากิ นิพฺพตฺเตตฺตีติ
ปณฺณาณวา โส น จ ปณฺณกปฺปี.

๑ น.เท. โส

๒ น.เท. โย ปาโจ น ทิสฺสติ.

๓ น.เท. น กมฺปติ

เอวมปิ โตเทยฺย มฺหึ วิชานาติ มฺหึนฺติ โมนํ วุจฺจติ ฌาณํ
 ๔เปฯ สงฺกขาลมตฺติจฺจ โส มฺหึ. เอวมปิ โตเทยฺย มฺหึ วิชานาติ
 โตเทยฺย เอวํ มฺหึ ชาน วิชาน^๑ ปฏิวิชานาติ^๒ เอวมปิ โตเทยฺย
 มฺหึ วิชาน.

อภิญฺจนํ กามภเว อสตุตตนฺติ อภิญฺจนนฺติ ราคภิญฺจนํ
 โทสภิญฺจนํ โมหภิญฺจนํ มานภิญฺจนํ ทิฏฺฐิจิภิญฺจนํ กิเลสภิญฺจนํ
 ทุจฺจวิตติภิญฺจนํ, ยสฺสเสเต^๓ ภิญฺจนา ปหีนา สมฺมจฺฉินฺนา รูปสนฺตา
 ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ฌาณคฺคิณา ททฺธมา,^๔ โส วุจฺจติ
 อภิญฺจโน. กามภเวติ^๕ กามาติ อุตฺตทานโต เทว กามา: วตฺถุกามา จ
 กิเลสกามา จ ๔เปฯ อิมะ วุจฺจนฺติ วตฺถุกามา ๔เปฯ อิมะ
 วุจฺจนฺติ กิเลสกามา. ภวาติ เทว ภวา: กมฺมภโว จ ปฏิสฺสณฺธิโก จ
 ปุณฺณภโว ๔เปฯ อยํ ปฏิสฺสณฺธิโก ปุณฺณภโว.

อภิญฺจนํ กามภเว อสตุตตนฺติ อภิญฺจนํ [^๕] กาเม จ ภเว จ
 อสตุตฺตํ อลคฺคํ อลคฺคิตํ อปฺลิพุทฺธํ นิกฺขนฺตํ นิสฺสณฺฑํ วิปฺปมฺมุตฺตํ
 วิสํยุตฺตํ วิมรียาทิกเตน เจตสา วิหรนฺตตนฺติ อภิญฺจนํ กามภเว
 อสตุตฺตํ. เตนาห ภควา

“นिरาสโส โส น จ อาสสาโน
 ปญฺญาณวา โส น จ ปญฺญกปฺปี
 เอวมปิ โตเทยฺย มฺหึ วิชาน
 อภิญฺจนํ กามภเว อสตุตตนฺติ.

^๑ ฉ.,เท. ปฏิชาน

^{๓-๓} ฉ.,เท. ยสฺสเสตานิ ภิญฺจนาณิ ... ททฺธมานิ

^๕ ฉ.,เท. ปุคฺคณํ

^๒ ฉ.,เท. ปฏิวิชาน ปฏิวิชณาติ

^๔ ฉ.,เท. อยํ ปาโง น ทิสฺสติ.

สห คาถาปริโยสํหา ๕ เปฯ “สตฺถา เม ภนฺเต ภควา,
 สวาโกหฺมสมิตฺติ.

นวโม โตเทยฺยมาณวปญฺหานิทฺเตโส.

๑๐. กปฺปมาณวปฺยหานิทฺเทโส

[๖๑] มชฺฌเ สรฺสฺมี ติฏฺฐตํ (อิจฺจายสฺมา กปฺโป)

โอมเ ชาเต มหฺพฺภเย

ชรามจฺจุปเรตานํ

ทีป ปพฺรุหิ มาริส

ตฺวณฺจ เม ทีปมกฺขาหิ

ยถายิทํ นาปรํ สียา.

(๑)

มชฺฌเ สรฺสฺมี ติฏฺฐตณฺติ สโร วุจฺจติ สํสาโร อากมฺนํ
 คมฺนํ คมฺนาคมฺนํ กาลํ คติ ภวามโว จฺติ จ อุปฺปตฺติ จ
 นิพฺพตฺติ จ เกโท จ ชาติ จ ชรา จ มรณญฺจ. สํสารสฺส
 ปุริมาปิ โกฏฺฐิ น ปณฺณายติ, ปจฺฉิมาปิ โกฏฺฐิ น ปณฺณายติ.
 มชฺฌเ ว^๑ สํสาเร สตฺตา จิตฺตา ปติฏฺฐจิตฺตา อลฺลิสฺสา อุปฺคตา
 อชฺโฆสิตฺตา อธิมุตฺตา.

กถิ สํสารสฺส ปุริมา โกฏฺฐิ น ปณฺณายติ. เอตฺตกา
 ชาติโย วฏฺฐิ วตฺติ, ตโต ปริ น วตฺตติ^๒ เหวํ นตฺถิ, เอวมฺปิ
 สํสารสฺส ปุริมา โกฏฺฐิ น ปณฺณายติ. เอตฺตกานิ ชาติสฺตานิ วฏฺฐิ
 วตฺติ, ตโต ปริ น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ, เอวมฺปิ สํสารสฺส ปุริมา
 โกฏฺฐิ น ปณฺณายติ. เอตฺตกานิ ชาติสฺสสฺสานิ วฏฺฐิ วตฺติ, ตโต
 ปริ น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ, เอวมฺปิ สํสารสฺส ปุริมา โกฏฺฐิ น
 ปณฺณายติ. เอตฺตกานิ ชาติสฺตสฺสสฺสานิ วฏฺฐิ วตฺติ, ตโต ปริ น
 วตฺตติ เหวํ นตฺถิ, เอวมฺปิ สํสารสฺส ปุริมา โกฏฺฐิ น ปณฺณายติ.
 เอตฺตกา ชาติโกฏฺฐิโย วฏฺฐิ วตฺติ, ตโต ปริ น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ,

เอวมปิ สัมมัสส ปุริมา โภกฺกิ น ปณฺณายติ. เอตฺตกานิ
 ชาติโกภฺภิสตานิ วฏฺฐํ วตฺติ, ตโต ปริ น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ,
 เอวมปิ สัมมัสส ปุริมา โภกฺกิ น ปณฺณายติ. เอตฺตกานิ
 ชาติโกภฺภิสหสฺसानิ วฏฺฐํ วตฺติ, ตโต ปริ น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ,
 เอวมปิ สัมมัสส ปุริมา โภกฺกิ น ปณฺณายติ. เอตฺตกานิ
 ชาติโกภฺภิสตสฺสหสฺसानิ วฏฺฐํ วตฺติ, ตโต ปริ น วตฺตติ เหวํ
 นตฺถิ, เอวมปิ สัมมัสส ปุริมา โภกฺกิ น ปณฺณายติ.

เอตตทกานิ วสฺसानิ วฏฺฐํ วตฺติ, ตโต ปริ น วตฺตติ
 เหวํ นตฺถิ, เอวมปิ สํสารสฺส ปุริมา โภกฺกํ น ปญฺญายติ.
 เอตตทกานิ วสฺสสทานิ วฏฺฐํ วตฺติ, ตโต ปริ น วตฺตติ เหวํ
 นตฺถิ, เอวมปิ สํสารสฺส ปุริมา โภกฺกํ น ปญฺญายติ. เอตตทกานิ
 วสฺสสทสฺसानิ วฏฺฐํ วตฺติ, ตโต ปริ น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ,
 เอวมปิ สํสารสฺส ปุริมา โภกฺกํ น ปญฺญายติ. เอตตทกานิ
 วสฺสสทสฺสทสฺसानิ วฏฺฐํ วตฺติ, ตโต ปริ น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ,
 เอวมปิ สํสารสฺส ปุริมา โภกฺกํ น ปญฺญายติ. เอตตทกา วสฺสโภกฺกโย
 วฏฺฐํ วตฺติ, ตโต ปริ น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ, เอวมปิ สํสารสฺส
 ปุริมา โภกฺกํ น ปญฺญายติ. เอตตทกานิ วสฺสโภกฺกิสทานิ วฏฺฐํ
 วตฺติ, ตโต ปริ น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ, เอวมปิ สํสารสฺส
 ปุริมา โภกฺกํ น ปญฺญายติ. เอตตทกานิ วสฺสโภกฺกิสทสฺसानิ วฏฺฐํ
 วตฺติ, ตโต ปริ น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ, เอวมปิ สํสารสฺส ปุริมา
 โภกฺกํ น ปญฺญายติ. เอตตทกานิ วสฺสโภกฺกิสทสฺสทสฺसानิ วฏฺฐํ
 วตฺติ, ตโต ปริ น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ, เอวมปิ สํสารสฺส ปุริมา
 โภกฺกํ น ปญฺญายติ.

หมดอายุ 12/06/2566

เอตตักกานิ กปฺปานิ วฏฺฐํ วตฺติ, ตโต ปริ น วตฺตติ
 เหวํ นตฺถิ, เอวมปิ สํสารสฺส ปุริมา โภกฺกิ น ปญฺญายติ.
 เอตตักกานิ กปฺปสฺตานิ วฏฺฐํ วตฺติ, ตโต ปริ น วตฺตติ เหวํ
 นตฺถิ, เอวมปิ สํสารสฺส ปุริมา โภกฺกิ น ปญฺญายติ. เอตตักกานิ
 กปฺปสฺสสฺสหานิ วฏฺฐํ วตฺติ, ตโต ปริ น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ,
 เอวมปิ สํสารสฺส ปุริมา โภกฺกิ น ปญฺญายติ. เอตตักกานิ
 กปฺปสฺสสฺสสฺสหานิ วฏฺฐํ วตฺติ, ตโต ปริ น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ,
 เอวมปิ สํสารสฺส ปุริมา โภกฺกิ น ปญฺญายติ. เอตตักกา กปฺปโภกฺกิโย
 วฏฺฐํ วตฺติ, ตโต ปริ น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ, เอวมปิ สํสารสฺส
 ปุริมา โภกฺกิ น ปญฺญายติ. เอตตักกานิ กปฺปโภกฺกิสฺตานิ วฏฺฐํ
 วตฺติ, ตโต ปริ น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ, เอวมปิ สํสารสฺส ปุริมา
 โภกฺกิ น ปญฺญายติ. เอตตักกานิ กปฺปโภกฺกิสฺสสฺสหานิ วฏฺฐํ วตฺติ,
 ตโต ปริ น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ, เอวมปิ สํสารสฺส ปุริมา โภกฺกิ
 น ปญฺญายติ. เอตตักกานิ กปฺปโภกฺกิสฺสสฺสสฺสหานิ วฏฺฐํ วตฺติ,
 ตโต ปริ น วตฺตติ เหวํ นตฺถิ, เอวมปิ สํสารสฺส ปุริมา โภกฺกิ น
 ปญฺญายติ.

วุตฺตํ เหนํ ภควตา “อนมตฺตโคโยมิ ภิกฺขเว สํสารสฺส”
 ปุพฺพโภกฺกิ^๑ น ปญฺญายติ, อวิชฺชาเนวฺรณานํ สุตฺตานํ ตณฺหา-
 สยโฆชนานํ สนฺธาวตํ สํสเรตํ, เอวํ ทีฆมรตฺตํ โข ภิกฺขเว ทุกฺขํ
 ปจฺจนฺนํ ติพฺพํ [^๒] พุยฺสนํ [^๓] กฏฺฐิสวทฺธมิตํ,^๔ ยาวญฺจิหํ
 ภิกฺขเว อลเมว สพฺพสงฺขาเรสุ นิพฺพินฺนํ, อลํ วิรชฺชิตํ, อลํ
 มุจฺฉิตฺตุนํ. เอวมปิ สํสารสฺส ปุริมา โภกฺกิ น ปญฺญายติ.

^๑ ฉ., เท. สํสาร^๒ ฉ., เท. ปุพฺพ โภกฺกิ^๓ ฉ., เท. ปจฺจนฺนํ^๔ ฉ., เท. กฏฺฐิ วทฺธมิตา

กถิ สัมมัสส ปจจิมมา โกฏิ น ปณณายติ. เอตตกา
 ชาติโย วฏฐิ วตติสฺสติ, ตโต ปริ น วตติสฺสติ^๑ เหว นตฺถิ,
 เอวมปิ สัมมัสส ปจจิมมา โกฏิ น ปณณายติ. เอตตกานิ
 ชาตีสถานิ ๔เปยฺ เอตตกานิ ชาตีสหสฺसानิ ๔เปยฺ เอตตกานิ
 ชาตีสตสหสฺसानิ ๔เปยฺ เอตตกา ชาติโกฏิโย ๔เปยฺ เอตตกานิ
 ชาติโกฏิสถานิ ๔เปยฺ เอตตกานิ ชาติโกฏิสหสฺसानิ ๔เปยฺ เอตตกานิ
 ชาติโกฏิสตสหสฺसानิ ๔เปยฺ เอตตกานิ วสฺसानิ ๔เปยฺ เอตตกานิ
 วสฺสสถานิ ๔เปยฺ เอตตกานิ วสฺสสหสฺसानิ ๔เปยฺ เอตตกานิ
 วสฺสสตสหสฺसानิ ๔เปยฺ เอตตกา วสฺสโกฏิโย ๔เปยฺ เอตตกานิ
 วสฺสโกฏิสถานิ ๔เปยฺ เอตตกานิ วสฺสโกฏิสหสฺसानิ ๔เปยฺ เอตตกานิ
 วสฺสโกฏิสตสหสฺसानิ ๔เปยฺ เอตตกานิ กปปานิ ๔เปยฺ เอตตกานิ
 กปปสถานิ ๔เปยฺ เอตตกานิ กปปสหสฺसानิ ๔เปยฺ เอตตกานิ
 กปปสตสหสฺसानิ ๔เปยฺ เอตตกา กปปโกฏิโย ๔เปยฺ เอตตกานิ
 กปปโกฏิสถานิ ๔เปยฺ เอตตกานิ กปปโกฏิสหสฺसानิ ๔เปยฺ
 เอตตกานิ กปปโกฏิสตสหสฺसानิ วฏฐิ วตติสฺสติ, ตโต ปริ น
 วตติสฺสติ เหว นตฺถิ, เอวมปิ สัมมัสส ปจจิมมา โกฏิ น
 ปณณายติ. เอวมปิ สัมมัสส ปุริมาปิ โกฏิ น ปณณายติ,
 ปจจิมมาปิ โกฏิ น ปณณายติ. มชฺเฆว สัมมาเร สตฺตา จิตา
 ปติฏฺฐจิตา อลฺลึนา อุปคตา อชฺโฆสิตา อธิมุตฺตาทิ มชฺเฆ
 สรสมิ ติฏฺฐจตฺ. อิจฺจายสฺมา กปฺโปติ อิจฺจาติ ปทสนฺธิ ๔เปยฺ,
 ปทานุปฺพุพฺพกเมตฺติ “อิจฺจาติ. อายสฺมาติ ปิยวจันํ ครุวจันํ,
 สคารวสปปติสฺสาธวจันเมตฺติ “อายสฺมาติ. กปฺโปติ ตสฺส
 พุร่าหฺมณสฺส นามํ ๔เปยฺ อภิลำโปติ อิจฺจายสฺมา กปฺโป.

^๑ ฉ.,เท. วตติสฺสติติ, เอวมปิปปิ.

โอเม ชาเต มหพุกะยติ กาโมเม ภาโวเม ทิฏฐโจะเม อวิชฺโชเม
 ชาเต สญชาเต นิพพุตเต อภินิพพุตเต ปาตุญเต. **มหพุกะยติ**
 ชาติภเย ชรามภเย พุยาธิภเย มรณภเยติ โอเม ชาเต มหพุกะเย.

ชรามจุอุปเรตานุติ ชราย ญฺญาณํ ปเรตานุํ สโมหิตานุํ
 สมณฺหาคตานุํ, มจฺจุณา ญฺญาณํ ปเรตานุํ สโมหิตานุํ สมณฺหาคตานุํ,
 ชาติยา อนุคตานุํ, ชราย อนุสฺสวานํ พุยาธินา อภิปุฏฺธานํ มรณเณ
 อพฺภาหตานุํ อตฺถานานุํ อเลณานุํ อสรณานุํ อสรณฺนิฏฺฐตานุํ
 ชรามจุอุปเรตานุํ.

ทีป ปพฺรุษิ มาริสํ ทีปํ ตาณํ เลณํ สรณํ คติปฺรายนํ^๑
 พฺรุษิ อัจฉิชาหิ เทเสหิ ปญฺญเปหิ ปญฺญจเปหิ วิวราหิ วิภาชาหิ
 อุตฺตตานิกโรหิ ปกาเสหิ. **มาริสํ** ปิยวจนํ ครุวจนํ, สคารวสปป-
 ติสฺสชาติวจนเมตํ “มาริสํ ทีปํ ปพฺรุษิ มาริสํ.

ตฺวญฺจ เม ทีปมกฺขาทิ ตฺวณฺติ ภควณฺตํ ภณฺติ.
ทีปมกฺขาทิ ทีปํ ตาณํ เลณํ สรณํ คติปฺรายนํ อกฺขาทิ
 อัจฉิชาหิ เทเสหิ ปญฺญเปหิ ปญฺญจเปหิ วิวราหิ วิภาชาหิ
 อุตฺตตานิกโรหิ ปกาเสหิ ตฺวญฺจ เม ทีปมกฺขาทิ.

ยถายิํ นاپริ สียาติ ยถา อิทํ^๒ ทุกฺขํ อิธเว นิรุชฺฌเมยฺย
 รูปสเมยฺย อตฺถํ คจฺฉเมยฺย ปฏฺฐิปปสฺสสมภะยฺย, ปุณฺ ปฏฺฐิสนฺธิกํ ทุกฺขํ
 น นิพพุตเตยฺย กามชาตฺถยา वा รูปชาตฺถยา वा อรูปชาตฺถยา वा
 กามภเว वा รูปภเว वा อรูปภเว वा สญฺญาภเว वा
 อสญฺญาภเว वा เนวสญฺญานาสญฺญาภเว वा เอกโวการภเว वा
 จตุโวการภเว वा ปญฺจโวการภเว वा ปุณฺ คติยา वा ปุณฺ

^๑ ฉ., เท. คติ ปฺรายนํ, เอวมฺปริปิ.^๒ ฉ., เท. ยถายิํ

อุปฺปตฺตติยา วา ปุณฺ ปรุสฺสนฺธิยา วา ภเว วา สํสारे วา วฏฺเฏ
 วา น ชนฺเอย น สณฺชชนฺเอย น นิพฺพุตฺเตยฺย น อภินิพฺพุตฺเตยฺย,^๑
 อิธเว นิรุชฺฌเอยฺย วุสฺสเมยฺย อตฺถํ คจฺฉเอยฺย ปฏฺิปปสฺสสมฺภะยยาติ
 ยถายิํ นาปริํ สียา. เตนาห โส พุราหฺมณฺ

“มชฺฌเ สรสฺมี ติฏฺฐจฺตํ (อิจฺจายสฺมา กปฺโป)
 โอเม ชาเต มหพฺภเย
 ชรามจฺจุปรตานิ
 ทิปี ปพฺรุหิ มาริส
 ตวณฺจ เม ทิปีมกฺขาทิ
 ยถายิํ นาปริํ สียติ.

[๖๒] มชฺฌเ สรสฺมี ติฏฺฐจฺตํ (กปฺปาทิ ภควา)
 โอเม ชาเต มหพฺภเย
 ชรามจฺจุปรตานิ
 ทิปี ปพฺรุหิ กปฺป เต. (๒)

มชฺฌเ สรสฺมี ติฏฺฐจฺตนฺติ สโร วุจฺจติ สํสโร อากมฺนํ
 คมฺนํ คมฺนาคมฺนํ กาลํ คติ ภวามโว จฺติ จ อุปฺปตฺติ จ
 นิพฺพุตฺติ จ ะเกโท จ ชาติ จ ชรา มรณฺณจ. สํสารสฺส ปุริมาปี
 โกฏฺิ น ปณฺณายติ, ปจฺฉิมาปี โกฏฺิ น ปณฺณายติ, ะเปฯ มชฺฌเ
 จ สํสारे สตฺตา จิตฺตา ปติฏฺฐจิตฺตา อลฺลสีนา อุปคตา อชฺโฆสิตา
 อธิมุตฺตา. กถํ สํสารสฺส ปุริมา โกฏฺิ น ปณฺณายติ ะเปฯ
 เอวมฺปิ^๒ สํสารสฺส ปุริมา โกฏฺิ น ปณฺณายติ. กถํ สํสารสฺส
 ปจฺฉิมา โกฏฺิ น ปณฺณายติ ะเปฯ เอวมฺปิ^๒ สํสารสฺส ปจฺฉิมา

โกฏิ น ปณณายติ, เอวํ สัมมัสส ปุริมาปิ โกฏิ น ปณณายติ,
 ปจฺจิมปิ โกฏิ น ปณณายติ. มชฺฌเฆว สัมมัสส สุตฺตา จิตฺตา
 ปตฺติจฺจิตฺตา อลฺลสีนา อูปคฺคา อชฺโฆสิตา อธิมุตฺตาคฺคาติ มชฺฌเฆว สรสมฺม
 ติฏฺฐจฺจํ. กปฺปปาติ ภควาติ กปฺปปาติ ภควา ตํ พุร่าหุมนํ นามเณ
 อาลปติ. ภควาติ คารวาทิวนเมตํ ๕เปยฺย สจฺจนิกา ปณณตฺติ, ยทิกํ
 ภควาติ กปฺปปาติ ภควา.

โอฆเ ชาเต มหพฺภเยติ กาโมฆเ ภโวฆเ ทิฏฺฐโจฆเ
 อวิชฺโชฆเ ชาเต สญฺชาเต นิพฺพตฺเต อภินิพฺพตฺเต ปาตุภฺบเต.
 มหพฺภเยติ ชาตภิเย ชรามภิเย พุยาธิภิเย มรณภิเยติ โอฆเ ชาเต
 มหพฺภเย.

ชรามจุจฺปเรตานุติ ชราย ฉฺชฺชฺจํ ปเรตํ สโมหิตํ
 สมฺนํหาคตํ, มจฺจุณา ฉฺชฺชฺจํ ปเรตํ สโมหิตํ สมฺนํหาคตํ,
 ชาตียา อนุคตํ ชราย อนุสฺสํจํ พุยาธินา อภิภฺบตํ มรณเณ
 อพฺภาทํ อตฺถานํ อเลณํ อสรณํ อสรณฺนิภฺบตานุติ
 ชรามจุจฺปเรตํ.

ทีปํ ปพฺพุมิ กปฺป เตติ ทีปํ ตาณํ เลณํ สรณํ คติปฺรายนํ
 พฺพุมิ อาจิกฺขามิ เทเสมิ ปณฺณเปมิ ปฏฺฐเปมิ วิวรามิ วิชามิ
 อุตฺตตานิกโรมิ ปกาเสมีติ ทีป^๑ ปพฺพุมิ. กปฺป เตติ กปฺปปาติ
 ภควา ตํ พุร่าหุมนํ นามเณ อาลปติ^๒ ทีปํ ปพฺพุมิ กปฺป เต.
 เตนาห ภควา

“มชฺฌเณ สรสมิ ติฏฺฐจตฺ (กปฺปปาติ ภควา)

โอเช ชาเต มหพฺภเย

ชรามจฺจุปรเตตานํ

ทีปํ ปพฺรุมิ กปฺปํ เตติ.

[๒๓] อภิณฺจนํ อนาทานํ เอตํ ทีปํ อนาปรํ

นิพฺพานํ อิติ นํ พฺรุมิ ชรามจฺจุปริกุขํ. (๓)

อภิณฺจนํ อนาทานนฺตฺติ อภิณฺจนนฺตฺติ^๑ ราคภิณฺจนํ โทสภิณฺจนํ
โมหภิณฺจนํ มานภิณฺจนํ ทิฏฺฐิกภิณฺจนํ กิเลสภิณฺจนํ ทฺวจฺจริตภิณฺจนํ,
ภิณฺจนปฺปหานํ ภิณฺจนวฺฐปสโม^๒ ภิณฺจนปฏฺฐินิสฺสคฺโค ภิณฺจน-
ปฏฺฐิปปสฺสทฺธิ^๓ อมตํ นิพฺพานนฺตฺติ อภิณฺจนํ. อนาทานนฺตฺติ อาทานํ
วฺจุจติ ตณฺหา, โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิชฺฌมา โลภो
อกุสลมฺมูลํ, อาทานปฺปหานํ อาทานวฺฐปสโม อาทานปฏฺฐินิสฺสคฺโค
อาทานปฏฺฐิปปสฺสทฺธิ อมตํ นิพฺพานนฺตฺติ อภิณฺจนํ อนาทานํ.

เอตํ ทีปํ อนาปรนฺตฺติ เอตํ ทีปํ ตาณํ เลณํ สรณํ
คตฺติปรายนํ. อนาปรนฺตฺติ ตมฺหา ปโร อญฺโฆ ทีโป นตฺถิ, อถ โข
โสเยว^๓ ทีโป อคฺโค จ เสฏฺฐโจ จ วิเสฏฺฐโจ จ ปาโมกฺโข จ
อุตฺตโม จ^๓ ปวโร จาติ เอตํ ทีปํ อนาปรํ.

นิพฺพานํ อิติ นํ พฺรุมิ^๓ติ วานํ วฺจุจติ ตณฺหา, โย ราโค
สาราโค ฯเปฯ อภิชฺฌมา โลภो อกุสลมฺมูลํ, วานปฺปหานํ
วานวฺฐปสโม วานปฏฺฐินิสฺสคฺโค วานปฏฺฐิปปสฺสทฺธิ อมตํ นิพฺพานํ.
อิตฺติ^๓ ปทสนฺธิ ฯเปฯ, ปทานุปฺปพฺพกเมตํ ‘อิตฺติ. พฺรุมิ^๓ติ พฺรุมิ

อาจิขุขามิ เทเสมิ ปณณเปมิ ปณฺณเปมิ วิวรามิ วิภขามิ
อุตฺตานิกรโรมิ ปกาเสมีติ นิพฺพานํ อิติ นํ พุรุมิ.

ชรามจุจุปริกฺขยฺหติ ชรามรณสฺส ปหานํ รูปสโม
ปฏินิสฺสคฺโค ปฏีปฺปสฺสทฺธิ อมตํ นิพฺพานนฺติ ชรามจุจุปริกฺขยฺ.
เตนาห ภควา

“อภิกฺขณํ อนาทานํ เอตํ ทิปี อนาปรี
นิพฺพานํ อิติ นํ พุรุมิ ชรามจุจุปริกฺขยฺหติ.

[๖๔] เอตทญฺเอย เย สตา ทิฏฺฐธมฺมาภินิพฺพุตา,
น เต มารวสฺสาคา, น เต มารสฺส ปฏฺจจฺญ.” (๔)

เอตทญฺเอย เย สตาติ เอตนฺติ อมตํ นิพฺพานํ, โย โส
สพฺพสงฺขารสมโธ สพฺพปฺปติปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค
นิโรธो นิพฺพานํ. อญฺเอยาติ อญฺเอย ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา
ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา ‘สพฺเพ สงฺขารํ
อนิจฺจาติ ฯเปฯ ‘ยงฺกิลฺลิจิ สมฺมทฺยธมฺมํ, สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ
อญฺเอย ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ
กตฺวา. เยติ อรหนฺโต ชีณาสวา. สตาติ จตุหิ การณฺเหติ สตา:
กาเย กายานุสฺสนาสตีปฏฺจจฺญํ ภาเวนฺตา สตา ฯเปฯ เตณ^๒
วฺจฺจนฺติ สตาติ เอตทญฺเอย เย สตา.

ทิฏฺฐธมฺมาภินิพฺพุตาติ ทิฏฺฐธมฺมาติ ทิฏฺฐธมฺมา ฅาตธมฺมา
ตุลิตธมฺมา ตีริตธมฺมา วิภาวิตธมฺมา วิภูตธมฺมา. อภินิพฺพุตาติ
ราคสฺส นิพฺพาปิตตฺตา อภินิพฺพุตา โทสสฺส นิพฺพาปิตตฺตา
อภินิพฺพุตา, โมหสฺส นิพฺพาปิตตฺตา อภินิพฺพุตา, โกธสฺส

อุปฺนาหสฺส ๕เปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ [๑] นิพฺพาปิตตฺตา
อภินิพฺพุตา ปฏิปฺปสฺสทฺฐาติ ทิฏฺฐมฺมาภินิพฺพุตา.

น เต มารวสฺสาคาติ มาราคิ โย โส มาโร กณฺโห
อธิปฺติ อนฺตญฺ นมฺจิ ปมตฺตพฺนฺธ. น เต มารวสฺสาคาติ น เต
มารสฺส วเส วตฺเตนฺติ,^๒ นปิ มาโร เตสฺส วสํ วตฺเตติ, เต
มารญจ มารปฺกฺขญจ มารปาสญจ มารพพิสญจ มารามิสญจ
มารวิสยญจ มานิวาสญจ มาร์โคจรญจ มารพฺนฺธนญจ อภิภฺยุย
อภิภฺวิตฺวา อชฺโฆตฺถริตฺวา ปรียาทยิตฺวา^๓ มหฺทิตฺวา จรฺนฺติ^๔
วิหรนฺติ อิริยนฺติ วตฺเตนฺติ ปาเลนฺติ ยเปนฺติ ยาเปนฺตฺติ น
เต มารวสฺสาคา.

น เต มารสฺส ปฏฺจคฺคฺติ น เต มารสฺส ปฏฺจา ปฏฺจจรา^๕
ปรีจาริกา เปสฺยา,^๖ เต พุทฺธสฺส ภควโต ปฏฺจา ปฏฺจจรา^๕
ปรีจาริกา เปสฺยาติ^๖ น เต มารสฺส ปฏฺจคฺคฺ. เตนาห ภควา

“เอตทญฺเอย เย สตา ทิฏฺฐมฺมาภินิพฺพุตา

น เต มารวสฺสาคา น เต มารสฺส ปฏฺจคฺคฺติ.

สห คาทฺวาปรีโยสํนา ๕เปฯ “สตุถา เม ภนฺเต ภควา,
สวโกหมํสํมิตฺติ.

ทสฺโม กุปฺปมาณวปณฺหานิทฺเทโส.

^๑ ฉ.,เท. สนตฺตฺตา สมิตฺตฺตา วุปสมิตฺตฺตา นิชฺฌาตฺตฺตา นิพฺพุตฺตฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺฐตฺตา
สนฺตา อปฺสนฺตา วุปสนฺตา

^๒ ฉ.,เท. ปรียาทยิตฺวา, เอวมฺปรีปี.

^๓ ฉ.,เท. ปทฺฐา ปทฺฐจรา

^๔ ฉ.,เท. วตฺเตนฺติ

^๕ สฺยา. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๖ ฉ.,เท. สฺยา

๑๑. ชตุกณณิมาณวปณฺหานิทฺเทโส

[๖๕] สุตฺวานหํ วีร อกามกามิ (อิจฺจายสฺมา ชตุกณณิ)
 โอมาทิํ ปุณฺณจุมกามมกมํ
 สนฺตีปทํ พุรุหิ สหาชนตฺต^๑
 ยถาตจฺจํ ภควา พุรุหิ เม ตํ. (๑)

สุตฺวานหํ วีร อกามกามินฺติ สุตฺวา สฺสณฺติวาทา อุกฺคเหตฺวา
 อุปฺปาทเรตฺวา อุปฺปลกฺขยิตฺวา ‘อิติปิ โส ภควา อรหํ ๔เปยฺ พุทฺโธ
 ภควาติ สุตฺวานหํ. วีราติ วีโร, ภควา วิริยวาติ วีโร, ปหฺนฺติ
 วีโร, วิสวீติ วีโร, อลฺมตฺโตติ วีโร, สฺสุโร^๒ วิกฺกนฺโต อภิรฺ
 อจฺจณฺภิ อนุตฺตฺราสี อปฺลายุ ปหฺนฺนภยเกรโว วิคตโลมฺหํโสติ วีโร.

 วิโรโต อิทฺ สพฺพปาปเกหิ^๓

 นिरยทุกฺขมตฺติจจ วิริยวาโส,

 โส วิริยวา ปธานวา

 วีโร ตาที ปวฺจฺจเต ตถตฺตฺตาติ.

สุตฺวานหํ วีร. อกามกามินฺติ กามาติ อุทฺททานโต เทว กามา:
 วตฺตูกามา จ กิเลสกามา จ ๔เปยฺ อิเม วุจฺจณฺติ วตฺตูกามา
 ๔เปยฺ อิเม วุจฺจณฺติ กิเลสกามา. พุทฺธสฺส ภควโต วตฺตูกามา
 ปริณฺญาตา, กิเลสกามา ปหฺนฺนา, วตฺตูกาแมนํ ปริณฺญาตตฺตา
 กิเลสกาแมนํ ปหฺนฺนตฺตา ภควา น กามे กามะติ, ‘กามา’
 เสฏฺฐจาติ น กามे ปโมหติ^๔ น กามे อภิชปฺปติ, ตสฺมา

^๑ ฉ., เท. สหชนตฺต, เอวมฺปริปิ.

^๒ ฉ., เท. สฺสุโรติ วีโร, วิกฺกนฺโต ...

^๓ สฺยา. สพฺพปาปเกหิ

^๔ ฉ., เท. อิเม ปาจา นตฺติ. เอตฺถนฺตเร น กามे

ปคฺคเณติ น กามे ปิเหติ น กามे อภิชปฺปติ. เย กามे กามะนฺติ กามे ปคฺคเณติ กามे
 ปิเหนฺติ กามे อภิชปฺนฺติ, เต กามกามิโน วาคราคิโน สณฺณาสณฺณิโน. ภควา น กามะ
 กามะติ น กามะ ปคฺคเณติ น กามะ ปิเหติ น กามะ อภิชปฺปติ.

พทุโธ อกาโม นิฏฺกาโม จตฺตกาโม วนฺตกาโม มุตฺตกาโม
 ปหีนกาโม ปฏฺนิสฺสฏฺจกาโม วิตฺตราโค วิคฺตฺตราโค จตฺตฺตราโค
 วนฺตฺตราโค มุตฺตฺตราโค ปหีนฺตราโค ปฏฺนิสฺสฏฺจฺตราโค นิจฺจนาโต
 นิพฺพุโต สีติญฺญโต สุขปฏฺฐิสฺสเวที พุรฺหมญฺญเตน อตฺตนา วิหฺรตีติ
 สุตฺวานหํ วีร อกามกามิ. **อิจฺจายสฺมา ชตฺกณฺณิตี อิจฺจาติ**
 ปทสนฺธิ ๔เปฯ, ปทานุปฺพุพฺพกเมตํ 'อิจฺจาติ. **อายสฺมาติ** ปิยวจนฺ,
 สคารวสฺสปฺปติสฺสชาติวจนเมตํ 'อายสฺมาติ. **ชตฺกณฺณิตี** ตสฺส
 พุราหฺมณสฺส โคตฺตํ ๔เปฯ โวหาโรติ อิจฺจายสฺมา ชตฺกณฺณิ.

โอฆาติคํ ปุญฺญจฺมกามมาคมนฺติ โอฆาติคฺชนฺติ โอฆาติคํ โอฆํ
 อติฏฺกนฺตํ สมตฺติฏฺกนฺตํ วิตฺติวตฺตนฺติ โอฆาติคํ. **ปุญฺญนฺติ** ปุญฺญํ
 ปุจฺฉิต्तํ ยาจิต्तํ อชฺฌเมสฺสิต्तํ ปสาเทตฺตํ. **อกามมาคมนฺติ** อกามํ ปุญฺญํ
 นิฏฺกามํ จตฺตกามํ วนฺตกามํ มุตฺตกามํ ปหีนกามํ ปฏฺนิสฺสฏฺจกามํ
 วิตฺตราคํ จตฺตฺตราคํ วนฺตฺตราคํ มุตฺตฺตราคํ ปหีนฺตราคํ ปฏฺนิสฺสฏฺจฺตราคํ
 อาคมฺหา อาคตมฺหา อุปาคตมฺหา สมฺปตฺตมฺหา ตยา สทฺธิ
 สมาคตมฺหาติ โอฆาติคํ ปุญฺญจฺมกามมาคมิ.

สนฺตีปทํ พุรุหิ สหาชนฺตฺตาติ สนฺตีติ เอเกน อากาเรน
 สนฺตีปิ สนฺตีปทํปิ ตยฺเยว อมตํ นิพฺพานํ, โย โส
 สพฺพสงฺขารสฺมเถ สพฺพปฺริปฏฺนิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโธ
 นิพฺพานํ. วุตฺตยฺเหตํ ภควตา "สนฺตเมตํ ปทํ, ปณฺธิตเมตํ ปทํ,
 ยทิทํ สพฺพสงฺขารสฺมเถ สพฺพปฺริปฏฺนิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค
 นิโรโธ นิพฺพานนฺติ. อถาปเรนากาเรน เย ฐมฺมา สนฺตาทิคฺคมา
 สนฺติมุสฺสนาย สจฺฉิกิริยาย^๑ สํวตฺตนฺติ, เสยฺยถิทํ. จตฺตาโร
 สติปญฺ्ञาณา จตฺตาโร สมฺมปฺปชาณา จตฺตาโร อิทฺธิปาทา

ปณฺจจิณฺหุริยานิ ปณฺจ พลาณิ สตฺต โพชฌงฺกา อริโย
 อฏฺฐจฺจโก มคฺโค, อิมะ วุจฺจนฺติ สนฺติปทา. สนฺติปทํ ตาณปทํ
 เลณปทํ สรณปทํ อภยปทํ อจฺจุตปทํ อมตปทํ นิพฺพานปทํ
 พุรุหิ อัจฉิภาหิ เทเสหิ ปณฺณเปหิ ปฏฺฐเปหิ วิวราหิ
 วิฆาหิ อุตฺตานิโกโรหิ ปกาเสหิ. สหาชนฺตฺตาทิ นฺตฺตํ วุจฺจติ
 สพฺพพณฺณตฺตญาณํ. พุทฺธสฺส ภควโต นฺตฺตตฺตญฺจ ชินฺภาโว จ
 โพธิยา มฺมุเล อปฺปพพํ อจฺริมํ เอกสฺมี ขณฺเณ อปฺปนฺโน,
 ตสฺมา พุทฺโธ สหาชนฺตฺตาทิ สนฺติปทํ พุรุหิ สหาชนฺตฺต.

ยถาตจฺจํ ภควา พุรุหิ เม ตนฺติ ยถาตจฺจํ วุจฺจติ อมตํ
 นิพฺพานํ, โย โส สพฺพสงฺขารสมฺภโว สพฺพปฺธิปฏฺฐินิสฺสคฺโค
 ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรธो นิพฺพานํ. ภควาติ คารวาทิวนเมตํ
 ๔เปยฺย สจฺฉิกา ปณฺณตฺติ, ยทิทํ ภควาติ. พุรุหิ เม ตนฺติ พุรุหิ
 อัจฉิภาหิ ๔เปยฺย ปกาเสหิติ ยถาตจฺจํ ภควา พุรุหิ เม ตํ.
 เตนาห โส พุราหฺมณ

“สุตฺวานหิ วีร อกามกามิ (อิจฺจาเยสฺมา ชตฺกณฺณ)
 โอฆาติคํ ปฏฺฐจฺจกามมาคมํ
 สนฺติปทํ พุรุหิ สหาชนฺตฺต
 ยถาตจฺจํ ภควา พุรุหิ เม ตนฺติ.

[๖๖] ภควา หิ กามะ อภิกฺขุยฺย อิริยตีติ
 อาทิจฺโจว ปสฺวี เตชี เตชสา
 ปรีตฺตปฺลฺลสฺส เม ฐิริปฺลฺโล
 อัจฉิภ ชมฺมํ ยมฺมํ วิชฺฌณฺ
 ชาติชฺชราย อิท วิปฺปหานํ.

ภควา หิ กามะ อภิกฺขุยุ อิริยตีติ ภควาติ คารวาทิจจนเมตํ
 ๕เปฯ สจฺจิกา ปณฺณตฺติ, ยทิทํ ภควาติ. กามะติ กามาติ
 อุทฺททานโต เทว กามา: วตฺตูกามา จ กิเลสฺกามา จ ๕เปฯ อิมะ
 วุจฺจนฺติ วตฺตูกามา ๕เปฯ อิมะ วุจฺจนฺติ กิเลสฺกามา. ภควา
 วตฺตูกาเม ปริชานิตฺวา กิเลสฺกาเม ปหาย อภิกฺขุยุ อภิกฺกวิตฺวา
 อชฺโฆตฺถริตฺวา ปริยาทายิตฺวา มหฺมทิตฺวา^๑ จรติ วิหฺรติ อิริยติ
 วตฺเตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปตีติ ภควา หิ กามะ อภิกฺขุยุ อิริยติ.

อาทิจฺโจว ปจฺวี เตชี เตชสาติ อาทิจฺโจ วุจฺจติ สฺริโย.^๒
 ปจฺวี วุจฺจติ ชคตี.^๓ ยถา สฺริโย เตชี เตชสา^๔ เตเชน
 สมฺนฺนาคโต ปจฺวี อภิกฺขุยุ อภิกฺกวิตฺวา อชฺโฆตฺถริตฺวา ปริยาทายิตฺวา
 สนฺตปาปัตฺวา สพฺพํ อากาสคตํ [^๕] อภิกฺวิหจฺจ อนฺธการํ วิธมิตฺวา
 อาโลกํ ทสฺเสตฺวา^๖ อากาเส อนฺตลิกฺเข คมนปฺเถ^๗ คจฺจติ; เอวเมว
 ภควา ฌาณเตชี ฌาณเตเชน สมฺนฺนาคโต สพฺพํ อภิสงฺขารสมุทฺยํ
 ๕เปฯ กิเลสฺตมํ อวิชฺชนฺธการํ วิธมิตฺวา ฌาณาโลกํ ทสฺเสตฺวา
 วตฺตูกาเม ปริชานิตฺวา กิเลสฺกาเม ปหาย อภิกฺขุยุ อภิกฺกวิตฺวา
 อชฺโฆตฺถริตฺวา ปริยาทายิตฺวา มหฺมทิตฺวา จรติ วิหฺรติ อิริยติ
 วตฺเตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปตีติ อาทิจฺโจว ปจฺวี เตชี เตชสา.

ปริตฺตปณฺณสฺส เม ฐิริปณฺโณติ อหฺมสฺมิ ปริตฺตปณฺโณ
 โอมกปณฺโณ [^๘] ชตุกปณฺโณ,^๙ ตวํปิ มหาปณฺโณ ปุณฺณปณฺโณ
 หาสปณฺโณ ชวนปณฺโณ ติกฺขปณฺโณ นิพฺเพธิกปณฺโณ, ฐิริ วุจฺจติ

^๑ ฉ., เท. อยํ ปาโง น ทิสฺสติ.

^๓ สฺยา. ชรา

^๕ ฉ., เท. ตมคตํ

^๗ ฉ., เท. คคณปเถ

^๙ ฉ., เท. ฉตุกปณฺโณ

^๒ ฉ., เท. สฺริโย, เอวมุปริปิ.

^๔ ฉ., เท. อยํ ปาโง น ทิสฺสติ.

^๖ ฉ., เท. ทสฺสยิตฺวา

^๘ ฉ., เท. ลามกปณฺโณ

ปจวี, [๑] ตาย ปจวิสมาย ปณณาย วิปุลาย วิตถตาย สมณนาคโตติ
ปรีตตปณณสส เม ฐิริปณโณ.

อาจิข ฐมมัม ยมมัม วิชณณนุติ อาจิข ฐมมณนุติ
อาทิกุลยาณัม มชฺฌกกุลยาณัม ปรีโยสานกกุลยาณัม สาทถัม สพฺพณฺชณัม
เกวลปรีปฺพณฺณัม ปรีสุทฺธัม พุรหมจฺริยัม จตฺตารอ สติปฏฺฐาเน ฯเปฯ
นิพฺพานณฺจ นิพฺพานคามินิณฺจ ปฏฺฐิปปํ อาจิขาหิ เทเสหิ ปณณเปหิ
ปฏฺฐเปหิ วิวราหิ วิภาซาหิ อุตฺตานิโกโรหิ ปกาเสหิติ อาจิข
ฐมมัม. ยมมัม วิชณณนุติ ยมมัม ชาเนยฺย อาชาเนยฺย วิชาเนยฺย
ปฏฺฐิวิชาเนยฺย ปฏฺฐิวิชฌเนยฺย อธิคจฺเจยฺย ผุสเสยฺย^๒ สจฺจิกเรยฺยนนุติ
อาจิข ฐมมัม ยมมัม วิชณณ.

ชาติชฺชราย อธิ วิปฺปหานนุติ อีเชว ชาติยา ชรามรณสฺส
ปหานํ วุปสโม ปฏฺฐินิสฺสคฺโค ปฏฺฐิปปสฺสทฺธิ^๓ อมตํ นิพฺพานนุติ
ชาติชฺชราย อธิ วิปฺปหานํ. เตนาห โส พุราหมโณ

“ภควา หิ กาเม อภิกุญฺญ อิริยติ

อาทิจฺโจว ปจวี เตชี เตชสา

ปรีตตปณณสฺส เม ฐิริปณโณ

อาจิข ฐมมัม ยมมัม วิชณณ

ชาติชฺชราย อธิ วิปฺปหานนุติ.

[๖๗] กาเมสุ วินย เถธ (ชตฺถกณฺณีติ ภควา)

เนกขมมัม ทฏฺฐุ เขมโต

อุคฺคหิตํ นีรตฺตํ วา

มา เต วิชฺชิตฺถ กิณฺจนํ.

(๓)

^๑ หมายเหตุ 12/06/2566
ฉ.,เท. ภควา

^๓ ฉ.,เท. วุปสโม ปฏฺฐินิสฺสคฺคํ ปฏฺฐิปปสฺสทฺธิ

^๒ ฉ.,เท. ผุสเสยฺย, เอวฺมปรีปิ.

กาเมสุ วินย เชนฺติ กาเมสุติ^๑ อุทฺททานโต เทว กามา:
 วตฺตูกามา จ กิเลสฺกามา จ ๔เปย อิเม วุจฺจนฺติ วตฺตูกามา
 ๔เปย อิเม วุจฺจนฺติ กิเลสฺกามา. เชนฺติ เคโร วุจฺจติ ตณฺหา,
 โย ราโค สาราโค ๔เปย อภิซฺฆา โลภो อกุสฺสมฺมัลล. กาเมสุ วินย
 เชนฺติ กาเมสุ เฌ. วินย ปฏฺวิวินย ปชห วิโนเทหิ พฺยณฺตีกโรหิ
 อนฺภาวํคเมหิตี กาเมสุ วินย เฌ. ชตฺกณฺณิตี ภควา ตํ
 พุราหฺมณํ โคตฺเตน อาลปติ. ภควาติ คารวาทิ วจนเมตํ ๔เปย
 สจฺฉิกา ปณฺณตฺติ, ยทิทํ ภควาติ ชตฺกณฺณิตี ภควา.

เนกฺขมฺมํ ทฏฺฐุ เขมโตติ เนกฺขมฺมนฺติ สมฺมาปฏฺธิปทํ
 อนฺุโลมปฏฺธิปทํ อปจฺจนิกปฏฺธิปทํ อนฺวตฺถปฏฺธิปทํ ฐมฺมานุฐมฺมปฏฺธิปทํ
 สีเลสุ ปริปุรฺการิตํ^๒ อินฺทฺริเยสุ คฺคตฺตทฺวารตํ โภชเน มตฺตตณฺณตํ
 ชาคริยานุโยคํ สติสมฺปชฺฌณํ จตฺตารो สติปฏฺฐาเน จตฺตารो
 สมฺมปฺปชาเน จตฺตารอ อิทฺธิปาเท ปณฺจินฺทฺริยานิ ปณฺจ พฺลานิ
 สตฺต โพชฺฌนํเค อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ นิพฺพานญจ นิพฺพาน-
 คามินิญจ ปฏฺธิปทํ เขมโต ตาณโต เลณโต สรณโต สรณฺภูตโต
 อภยโต อจฺจุตโต อมตโต นิพฺพานโต ทฏฺฐุ ปสฺสิตฺวา ตฺลยิตฺวา
 ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ เนกฺขมฺมํ ทฏฺฐุ เขมโต.

อุคฺคหิตํ นิสฺสํ วาติ อุคฺคหิตนฺติ ตณฺหาเวเสน ทิฏฺฐิเวเสน
 คหิตํ ปรามญฺจํ อภินิวิญฺจํ อชฺโฆสิตํ อธิมุตํ. นิสฺสํ วาติ นิสฺสํ
 วา มุญฺจิตพฺพํ ปชฺหิตพฺพํ^๓ วิโนเทตพฺพํ^๔ พฺยณฺตีกาตพฺพํ
 อนฺภาวํคเมตพฺพนฺติ อุคฺคหิตํ นิสฺสํ วา.

มา เต วิชฺชิตถ กิณฺณนฺติ รากกิณฺณํ โทสกิณฺณํ
 โมหกิณฺณํ มานกิณฺณํ ทิฏฺฐิกิณฺณํ กิเลสกิณฺณํ ทฺวจจริตกิณฺณํ,
 อิทํ กิณฺณํ ตฺยํหิ มา วิชฺชิตถ มา ปวิชฺชิตถ มา สํวิชฺชิตถ
 ปชห วิโนเทหิ พฺยณฺตีกโรหิ อนภาวํคเมหีติ มา เต วิชฺชิตถ
 กิณฺณํ. เตนาห ภควา

“กาเมสุ วินย เคธ (ชตฺกณฺณีติ ภควา)

เนกขมมํ ทฏฺฐุ เขมโต

อุคฺคหิตํ นีรตฺตํ วา

มา เต วิชฺชิตถ กิณฺณนฺติ.

[๖๘] ยํ ปุพฺเพ ตํ วิโสเสหิ ปจฺฉา เต มาหุ กิณฺณํ
 มชฺฌเม เจ โน คหสฺสสฺสि อุปสฺนฺโต จริสฺสสฺสิ. (๔)

ยํ ปุพฺเพ ตํ วิโสเสหีติ อตีเต สงฺขารे อารพฺภ ยะ กิเลสา
 อุปฺปชฺชเยยฺยํ, เต กิเลสํ โสเสหิ วิโสเสหิ สุกฺขาเปหิ วิสูกฺขาเปหิ
 อวิชฺ^๑ กโรหิ ปชห วิโนเทหิ พฺยณฺตีกโรหิ อนภาวํคเมหีติ
 เอวมฺปิ ยํ ปุพฺเพ ตํ วิโสเสหิ. อถวา ยะ อตีตา กมฺมาภิสงฺขารา
 วิปฺกฺกวิปากา,^๒ เต กมฺมาภิสงฺขารे โสเสหิ วิโสเสหิ สุกฺขาเปหิ
 วิสูกฺขาเปหิ อวิชฺ^๑ กโรหิ ปชห วิโนเทหิ พฺยณฺตีกโรหิ
 อนภาวํคเมหีติ เอวมฺปิ ยํ ปุพฺเพ ตํ วิโสเสหิ.

ปจฺฉา เต มาหุ กิณฺณนฺติ ปจฺฉา วุจฺจติ อนาคตํ^๓
 กิณฺณํ,^๓ อนาคเต สงฺขารे อารพฺภ รากกิณฺณํ โทสกิณฺณํ
 โมหกิณฺณํ มานกิณฺณํ ทิฏฺฐิกิณฺณํ กิเลสกิณฺณํ ทฺวจจริตกิณฺณํ,
 อิทํ กิณฺณํ ตฺยํหิ มา อหุ มา อโหสิ มา ชเนหิ^๔ มา สณฺนชเนหิ

^๑ ฉ., เท. ๑๒/๐๕๖๖ เอวมฺปิ.

^๒ ฉ., เท. อวิปฺกฺกวิปากา

^๓ ฉ., เท. อิมะ ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๔ ฉ., เท. ชเนสิ, เอวมฺปิ.

มา นิพฺพุตเตหิ ปชฺห วิโนเทหิ พฺยนฺตีกโรหิ อนภาวํคเมหิตี
ปจฺฉา เต มาหุ กิณฺจณฺ.

มชฺฌเ เจ โน คเหสฺสสึตี มชฺฌเ วุจฺจติ ปจฺจุปปนฺนํ รูป
ฯเปฯ เวทนาฯเปฯ สญฺญาฯเปฯ สงฺขารฯเปฯ วิญฺญาณฺ,
ปจฺจุปปนฺเน สงฺขารे ตณฺหาเวเสน ทิณฺณจิวเสเน โน^๑ คเหสฺสสิ น
คณฺหิสฺสสิ น ปราเมสฺสสิ น นนฺทิสฺสสิ [^๒] น อชฺโฆสฺสสิ,
อภินนฺทณฺ [^๓] อชฺโฆसानํ คาหํ ปรามาสํ อภินิเวสํ ปชฺหิสฺสสิ
วิโนเทสฺสสิ พฺยนฺตีกริสฺสสิ อนภาวํคเมสฺสสึตี มชฺฌเ เจ โน
คเหสฺสสิ.

อุปฺสนฺโต จริสฺสสึตี รากสฺส สนฺตตฺตา^๔ อุปฺสนฺโต [^๕]
โทสสฺส สนฺตตฺตา อุปฺสนฺโต โมหสฺส สนฺตตฺตา อุปฺสนฺโต โกธสฺส
อุปฺนาหสฺสฯเปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ สนฺตตฺตา สมิตตฺตา
[^๖] วุปฺสมิตตฺตา วิชฺฌาตตฺตา^๗ นิพฺพาปิตตฺตา^๘ วิคตตฺตา
ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธตฺตา สนฺโต อุปฺสนฺโต วุปฺสนฺโต นิพฺพุโต
ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธโร จริสฺสสิ วิหริสฺสสิ อิริยสฺสติ วตฺติสฺสสิ ปาเลสฺสสิ
ยเปสฺสสิ ยาเปสฺสสึตี อุปฺสนฺโต จริสฺสสิ. เตนาห ภควา

“ยํ ปุพฺเพ ตํ วิโสเสหิ ปจฺฉา เต มาหุ กิณฺจณฺ
มชฺฌเ เจ โน คเหสฺสสิ อุปฺสนฺโต จริสฺสสึตี.

[๖๙] สพฺพโส นามรูปสฺมี วิตเคธสฺส พุราหุมน
อาสวาสฺส น วิชฺชนฺติ, เยหิ มจฺจุวสํ วเช. (๕)

^๑ ฉ., เท. น

^๓ ฉ., เท. อภินนฺทณฺ

^๕ ฉ., เท. จริสฺสสิ

^{๗-๘} ฉ., เท. วิชฺฌาตตฺตา นิพฺพุตตฺตา

^๒ ฉ., เท. นามินนฺทิสฺสสิ

^๔ ฉ., เท. อุปฺสมิตตฺตา

^๖ ฉ., เท. อุปฺสมิตตฺตา

สพฺพโส นามรูปสฺมี วิตเคธสฺส พฺราหฺมณฺณํ สพฺพโสติ
 สพฺพเพณ สพฺพํ สพฺพถา สพฺพํ อเสสํ นิสฺเสสํ, ปรียาทายวจนเมตํ
 'สพฺพโสติ. นามนฺติ จตฺตารอ อรูปิโน ขนฺธา. รูปนฺติ จตฺตารอ จ
 มหาภูตา จตฺตุนนญจ มหาภูตานํ อุปาทายรูปํ. เคโธ วุจฺจติ
 ตณฺหา, โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขเฌมา โลโภ อกุสลมฺมัลลํ.
 สพฺพโส นามรูปสฺมี วิตเคธสฺส พฺราหฺมณฺณํ สพฺพโส นามรูปสฺมี
 วิตเคธสฺส วิคตเคธสฺส จตฺตเคธสฺส วนฺตเคธสฺส มุตฺตเคธสฺส
 ปหีนเคธสฺส ปฏินิสฺสํญจเคธสฺส วิตรากสฺส วิคตรากสฺส จตฺตรากสฺส
 วนฺตรากสฺส มุตฺตรากสฺส ปหีนรากสฺส ปฏินิสฺสํญจรากสฺสาติ สพฺพโส
 นามรูปสฺมี วิตเคธสฺส พฺราหฺมณ.

อาสวสฺส น วิชฺชนฺตํ อาสวํ จตฺตารอ อาสวา:
 กามาสโว ภวาสโว ทิฏฺฐาสโว อวิชฺชาสโว. อสฺสาติ อรหโต
 ขีณาสวสฺส. น วิชฺชนฺตํ อิมํ อาสวา ตสฺส นตฺถิ น สนฺติ น
 สํวิชฺชนฺติ นุปฺลพฺภนฺติ, ปหีนา สมุจฺฉินฺนา รูปสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา
 อภพฺพปฺปตฺติกา ฌาณคฺคิณา ททฺธมาติ อาสวสฺส น วิชฺชนฺติ.

เยหิ มจฺจุวสํ วเชติ เยหิ อาสเวหิ มจฺจุโน วา วสํ คจฺเจยฺย,
 มรณสฺส วา วสํ คจฺเจยฺย, มารปฺกขสฺส วา วสํ คจฺเจยฺย, เต
 อาสวา อสฺส นตฺถิ น สนฺติ น สํวิชฺชนฺติ นุปฺลพฺภนฺติ, ปหีนา
 สมุจฺฉินฺนา รูปสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา ฌาณคฺคิณา
 ททฺธมาติ เยหิ มจฺจุวสํ วเช. เตเนหา ภควา

“สพฺพโส นามรูปสฺมี วิตเคธสฺส พฺราหฺมณ
 อาสวสฺส น วิชฺชนฺติ, เยหิ มจฺจุวสํ วเชติ.

สทฺ คาทาปริโยसानา ฯเปฯ “สตุถา เม ภนฺเต ภควา, สาวโกหมสฺมีติ.

๑๒. ภทฺรารุชฌาณวปณฺหานิทฺเทส

[๗๐] โอกฺขหํ ตณฺหจฺฉิทํ อเนหํ (อิจฺจายสฺมา ภทฺรารุชฺ)

นฺนทิลฺลหํ โอมตฺติณฺณํ วิมุตฺตํ

กปฺปณฺหํ อภียาเจ สฺเมธํ

สุตฺวาน นาคสฺส อปนมิสฺสนฺติ อิตฺ.

(๑)

โอกฺขหํ ตณฺหจฺฉิทํ อเนชนฺติ โอกฺขชนฺติ รูปธาตฺยา โย
 จฺนฺโต โย ราโค ยา นนฺทิ ยา ตณฺหา เย อุปาယฺปาทานา
 เจตฺโส อธิฏฺฐานาภินิเวसानุสยา, เต พุทฺธสฺส ภควโต ปหีนา
 อฺจุจฺฉินฺนํมฺลลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํคตา आयตฺตี อนุปฺปาทชฺมา,
 ตสฺมา พุทฺโธ โอกฺขโห. เวทนาธาตฺยา ๔เปยฺย สญฺญาธาตฺยา
 ๔เปยฺย สงฺขารธาตฺยา ๔เปยฺย วิญฺญาณธาตฺยา โย จฺนฺโต โย
 ราโค ยา นนฺทิ ยา ตณฺหา เย อุปาယฺปาทานา เจตฺโส
 อธิฏฺฐานาภินิเวसानุสยา, เต พุทฺธสฺส ภควโต ปหีนา อฺจุจฺฉินฺนํมฺลลา
 ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํคตา आयตฺตี อนุปฺปาทชฺมา, ตสฺมา พุทฺโธ
 โอกฺขโห. ตณฺหจฺฉิทนฺติ ตณฺหาติ รูปตณฺหา สทฺทตณฺหา
 คณฺธตณฺหา. รสตณฺหา โสณฺณจพฺพตณฺหา ชฺมมตณฺหา, สาทณฺหา
 พุทฺธสฺส ภควโต จินฺนา อฺจุจฺฉินฺนา สมฺจุจฺฉินฺนา รูปสนฺตา
 ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา ฌาณคฺคิณา ททฺธมา, ตสฺมา
 พุทฺโธ ตณฺหจฺฉิท. อเนชนฺติ เอชา วุจฺจติ ตณฺหา, โย ราโค
 สาราโค ๔เปยฺย อภิชฺฌา โลภो อกุสฺสมฺมลํ. สาทณฺหา
 พุทฺธสฺส ภควโต ปหีนา อฺจุจฺฉินฺนํมฺลลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํคตา
 आयตฺตี ๔เปยฺย อนุปฺปาทชฺมา, ตสฺมา พุทฺโธ อเนช. เอชาย
 ปหีนตฺตา อเนช. ภควา ลาภเปิ น อิญฺชติ, อลาภเปิ น อิญฺชติ,

ยเสปิ น อิณฺชติ, อยเสปิ น อิณฺชติ, ปัสสายปิ น อิณฺชติ,
 นินฺทายปิ น อิณฺชติ, สุเขปิ น อิณฺชติ, ทุกฺเขปิ น อิณฺชติ น
 จลติ น เวรติ น ปเวรติ น สมฺปเวรติ^๑ ตสฺมา พุทฺโธ อนนฺโต
 โลกิณฺหิ ตณฺหจฺฉิํ อเนหํ. **อิจฺจายสฺมา ภทฺทราวุโรติ อิจฺจาติ**
 ปทสนฺธิ ๔เปยฺ, ปทานุप्पพฺพกเมตํ 'อิจฺจาติ. **อายสฺมาติ** ปิยวจํ
 ครุวจํ, สคารวสปปติสฺสาธวจนเมตํ 'อายสฺมาติ. **ภทฺทราวุโรติ** ตสฺส
 พุราหฺมณสฺส นามํ ๔เปยฺ อภิลาโปติ อิจฺจายสฺมา ภทฺทราวุโร.

นนฺทิตฺตฺทํ โอมติณฺณํ วิมุตฺตนฺติ นนฺทิ วุจฺจติ ตณฺหา,
 โย ราโค สาราโค ๔เปยฺ อภิชฺฌา โลโภ อกุสลมฺมัลลํ. **สา** นนฺทิ
 [๒] ตณฺหา พุทฺธสฺส ภควโต ปหีนา อจฺฉินฺนมฺมลา ตาลาวตฺถกตา
 อนภาวํคตา อายตฺตี อานุปาทมฺมา, ตสฺมา พุทฺโธ นนฺทิตฺตฺทํ.
โอมติณฺณนฺติ ภควา กาโมหํ ติณฺโณ, ภโวหํ ติณฺโณ, ทิณฺโณ
 ติณฺโณ, อวิชฺโชหํ ติณฺโณ, สพฺพํ สํสารปถิ^๓ ติณฺโณ อุตฺตติณฺโณ
 นิตฺตติณฺโณ อติกฺกนฺโต สมตฺกิกนฺโต วิตฺตวตฺโต, โส วุฏฺฐวาโส
 จิณฺณจโร ๔เปยฺ ชาติขรามรณสํสારอ,^๔ นตฺถิ ตสฺส ปุณฺณภาโวติ
 นนฺทิตฺตฺทํ โอมติณฺณํ. **วิมุตฺตนฺติ** ภควโต รากา จิตฺตํ มุตฺตํ
 วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ, โทสา จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ, โมหา
 จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ, โกธา อุปนาหา ๔เปยฺ
 สพฺพากุสลภิกฺขวเรหิ จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตนฺติ นนฺทิตฺตฺทํ
 โอมติณฺณํ วิมุตฺตํ.

กปฺปญฺชํ อภียาเจ สุมะชนฺติ กปฺปาติ เทว กปฺปา:
 ตณฺหากปฺโป จ ทิณฺนิจกปฺโป จ ๔เปยฺ อยํ ตณฺหากปฺโป ๔เปยฺ

^๑ หมดอายุ 12/06/2566

^๒ ฉ.,เท. สมฺปเวรตฺติ

^๓ ฉ.,เท. สา

^๔ ฉ.,เท. สพฺพสํสารปถิ

^๕ ฉ.,เท. ชาติมรณสํสારอ, เอวมุปริปิ.

อัย ทิฏฐิกปโป. พุทฺธสฺส ภควโต ตณฺหาภปโป ปหีนโน, ทิฏฐิกปโป
 ปฏินิสฺสญฺโจ, ตณฺหาภปฺปสฺส ปหีนตฺตา, ทิฏฐิกปฺปสฺส
 ปฏินิสฺสญฺจตฺตา [๑] พุทฺโธ กปฺปณฺชโห. อภียาเจติ ยาจามิ
 อภียาจามิ อชฺเฌสามิ สาทียามิ ปตฺถยามิ ปิเหมมิ^๒ อภิชปฺปามิ.
 สฺมุเมธนฺติ^๓ เมธา^๔ วุจฺจติ ปณฺณา, ยา ปณฺณา ปชานฺนา ฯเปฯ
 อโมโห ฐมฺมวិโย สมฺมาทิฏฺฐิ. ภควา อิมาย เมธาย ปณฺณาย
 อุเปโต สมฺมุเปโต อุปาคโต สมฺมุปาคโต อุปปนฺโน สมฺมุปปนฺโน
 สมฺมุนาคโต, ตสฺมา พุทฺโธ สฺมุเมธติ กปฺปณฺชหิ อภียาเจ สฺมุเมธ^๕.

สฺตุวาน นาคสฺส อปนมิสฺสนฺติ อิตฺติ นาคสฺสาติ นาโค.
 ภควา อาคํ น กโรตฺติติ นาโค, น คจฺจตฺติติ นาโค, น อาคจฺจตฺติติ
 นาโค, ฯเปฯ เอวํ ภควา น อาคจฺจตฺติติ^๕ นาโค. สฺตุวาน นาคสฺส
 อปนมิสฺสนฺติ อิตฺติ ตฺยหิ วจฺนํ พฺยปถํ เทสํ อนฺุสนฺธี สฺตุวา
 สฺนิตฺวา อุกฺคเหตฺวา อุปฺচারยิตฺวา อุปลภฺชยิตฺวา อิตฺติ อปนมิสฺสนฺติ
 วรฺชิสฺสนฺติ [๒] ทิสาวิทิสํ คมฺมิสฺสนฺตฺติติ สฺตุวาน นาคสฺส อปนมิสฺสนฺติ
 อิตฺติ. เตนาห โส พุราหฺมณ

“โอภณฺชหิ ตณฺหจฺจิทํ อนนฺธํ (อิจฺจายสฺมา ภัทราวุโธ)
 นนฺทิกณฺชหิ โอฆตฺติณฺณํ วิมฺุตตํ
 กปฺปณฺชหิ อภียาเจ สฺมุเมธ^๕
 สฺตุวาน นาคสฺส อปนมิสฺสนฺติ อิตฺติ.

^๑ ฉ., เท. ตสฺมา

^๓ ฉ., เท. อัย ปาโง น ทิสฺสติ.

^๕ ฉ., เท. น คจฺจตฺติติ

^๒ ฉ., เท. ปิทยามิ ชปฺปามิ

^๔ ฉ., เท. สฺมุเมธา

^๕ ฉ., เท. ปกฺกมฺมิสฺสนฺติ

[๗๑] นานาชนา ชนปเทหิ สงคตา

ตว วีร วากุญ์ อภิกงฺขมานา

เตสํ ตูวํ สาธุ วียากโรหิ

ตถา หิ เต วิทิตฺเต เอส ฐมโม.

(๒)

นานาชนา ชนปเทหิ สงคตาติ นานาชนาติ ขตฺติยา จ
พฺราหฺมณา จ เวสฺสสา จ สุทฺทา จ คหฺภูจา จ ปพฺพชิตา จ
เทวา จ มนุสฺสสา จ. ชนปเทหิ สงคตาติ องฺคา จ มคฺชา จ
[^๑] กาสียา จ โกสลา จ วชฺชียา จ มลฺลา จ เจตฺติยมฺหา จ
สาครมฺหา^๒ จ [^๓] ปมฺจาลา จ [^๔] อวฺนฺติยา จ โยนา จ
กมฺโพชา จ. สงคตาติ สงคตา สมากตา สโมหิตา สนนฺิปตฺติตาติ
นานาชนา ชนปเทหิ สงคตา.

ตว วีร วากุญ์ อภิกงฺขมานาติ วีราติ วีโร. ภควา
วิริยวาติ วีโร, ปหฺรุตฺติ วีโร, วิสวฺวิตฺติ วีโร, อลฺมตฺตฺติ วีโร ฯเปฯ
วิคตโลมฺหํโสติ^๕ วีโร.

วิโรโต อิทฺ สพฺพปาปเกหิ

นิริยทฺกขมตฺติจฺจ^๖ วิริยวาโส

โส วิริยวา ปธานวา

วีโร ตาติ ปวฺจฺจเต ตถตฺตฺตาติ.

ตว วีร วากุญ์ อภิกงฺขมานาติ ตฺยํหํ วจฺนํ พฺยปถํ เทสนํ
อนุสฺสเร. อภิกงฺขมานาติ กงฺขมานา^๗ อภิกงฺขมานา อิจฺจมานา
สาทฺธิยมานา ปตฺถยมานา ปิหยมานา อภิชปฺปมานาติ ตว วีร
วากุญ์ อภิกงฺขมานา.

^๑ ฉ., เท. กลิงกา จ

^๒ ฉ., เท. วิสา

^๓ ฉ., เท. กรมฺมหา

^๔ ฉ., เท. มจฺจา จ สุรเสนา จ อสฺสกา จ

^๕ ฉ., เท. วิคตโลมฺหํโสติปิ

^๖ ฉ., เท. นิริยทฺกขํ อตฺติจํ

^๗ ฉ., เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

เตสํ ตูวํ สาธุ วียากโรหิตี เตสหนฺติ เตสํ ขตฺติยานํ
 พุราหฺมณานํ เวสฺसानํ สุทฺธานํ คหฺนฺจानํ ปพฺพชิตานํ เทวานํ
 มนุสฺसानํ. ตฺวนฺติ ภควนฺตํ ภณฺติ. สาธุ วียากโรหิตี สาธุ
 อาจิคุขาหิ เทเสหิ ปณฺณเปหิ ปญฺจเปหิ วิวราหิ วิฆาหิ
 อุตฺตานิกโรหิ ปกาเสหิตี [๖] สาธุ วียากโรหิ.

ตถาหิ เต วิทิตฺโต เอส ฌมฺโมติ ตถาหิ เต วิทิตฺโต ฌาโต^๑
 ตฺลิตฺโต ตีริตฺโต วิภาวิทิตฺโต วิญฺญิตฺโต เอส ฌมฺโมติ ตถาหิ เต วิทิตฺโต
 เอส ฌมฺโม. เตนาห โส พุราหฺมณเณ

“นานาชนา ชนปเทหิ สงฺคตา
 ตว วีร วากุยํ อภิกงฺขมานา
 เตสํ ตูวํ สาธุ วียากโรหิ
 ตถาหิ เต วิทิตฺโต เอส ฌมฺโมติ.

[๗๒] อาทานตณฺหํ วินเยถ สพฺพํ (ภัทราวุธาติ ภควา)
 อุตฺถํ อโธ ติริยญฺจาปี มชฺฌเณ
 ยํ ยญฺหิ โลกสฺมี^๓ อฺปาทียนฺติ
 เตเนว มาโร อเนวติ ชนฺตุ.

อาทานตณฺหํ วินเยถ สพฺพนฺติ อาทานตณฺหา^๔ วุจฺจติ
 รูปตณฺหา ๕เปย กิการณา อาทานตณฺหา วุจฺจติ รูปตณฺหา.^๕
 ตาย^๖ รูป อาทียนฺติ อฺปาทียนฺติ คณฺहनฺติ ปรามสนฺติ อภินิวิสฺสนฺติ,
 เวทนํ ๕เปย สญฺญํ ๕เปย สงฺขารเ ๕เปย วิญฺญาณํ ๕เปย คตฺติ
 ๕เปย อฺปปตฺตํ ๕เปย ปฏิสนฺธิ ๕เปย ภวํ ๕เปย สํสาร์ ๕เปย

^๑ ฉ., เท. เตสํ ตูวํ

^๒ ฉ., เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๓ ฉ., เท. โลกสฺมีปาทียนฺติ, เอวมฺปริปี.

^{๔-๕} ฉ., เท. อาทานตณฺหํ วุจฺจติ รูปตณฺหา

๕เปย อาทานตณฺหาติ กิการณา วุจฺจติ อาทานตณฺหา ^๖ ฉ., เท. ตาย ตณฺหา

วณฺณํ อาทียนฺติ อูปาทียนฺติ คณฺหนฺติ ปรามสนฺติ อภินิวิสนฺติ,
 ตํการณา^๑ อาทานตณฺหา วุจฺจติ รูปตณฺหา.^๒ อาทานตณฺหํ วินเยถ
 สพฺพนฺติ สพฺพํ อาทานตณฺหํ วินเยถ วินเอยฺย ปฏฺวิวินเอยฺย^๓
 ปชฺเหยฺย วิโนทเอยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํคเมยฺยาติ อาทานตณฺหํ
 วินเยถ สพฺพํ. ภทฺราวุธฺวาทิ ภควาติ ภทฺราวุธฺวาทิ ภควา ตํ
 พฺรหฺมณํ นามเณ อาลปติ. ภควาติ คารวาทิ วณฺณเมตํ ๔เปฯ
 สจฺจนิกา ปณฺณตฺติ, ยทฺธิํ ภควาติ ภทฺราวุธฺวาทิ ภควา.

อุทฺธํ อโธ ติริยญฺจาปี มชฺฌเมติ อุทฺธนฺติ วุจฺจติ^๓ อนาคตํ.
 อโธติ อตฺตํ. ติริยญฺจาปี มชฺฌเมติ ปจฺจุปฺปนฺนํ. อุทฺธนฺติ เทวโลโก.
 อโธติ นิรยโลโก,^๔ ติริยญฺจาปี มชฺฌเมติ มนุสฺสโลโก. [^๕] อุทฺธนฺติ
 กุสลา ฌมฺมา. อโธติ อกุสลา ฌมฺมา. ติริยญฺจาปี มชฺฌเมติ
 อพฺยากตา ฌมฺมา. อุทฺธนฺติ อรูปชาตฺ. อโธติ กามชาตฺ. ติริยญฺจาปี
 มชฺฌเมติ รูปชาตฺ. อุทฺธนฺติ สุขา เวทนา. อโธติ ทุกฺขา เวทนา.
 ติริยญฺจาปี มชฺฌเมติ อทุกฺขมสุขา เวทนา. อุทฺธนฺติ อุทฺธํ ปาทตฺสา.
 อโธติ อโธ เกสมตฺถกา. ติริยญฺจาปี มชฺฌเมติ เวมชฺฌเมติ อุทฺธํ
 อโธ ติริยญฺจาปี มชฺฌเม.

ยํ ยญฺหิ โลกสฺมี อูปาทียนฺตฺติติ ยํ ยํ หิ รูปคตํ เวทนาคตํ
 สญฺญาคตํ สงฺขารคตํ วิญฺญานคตํ อาทียนฺติ อูปาทียนฺติ คณฺหนฺติ
 ปรามสนฺติ อภินิวิสนฺติ. โลกสฺมินฺติ: อปายโลเก ๔เปฯ อายตนโลเกติ
 ยํ ยญฺหิ โลกสฺมี อูปาทียนฺติ.

^{๑-๑} จ.,เท. ตํการณา วุจฺจติ อาทานตณฺหา

^๓ จ.,เท. อโย ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๕ จ.,เท. อถวา

^๒ สฺยา. อโย ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๔ สฺยา. อปายโลโก.

เตเนว มาโร อนเวติ ชนฺตุนฺติ เตเนว กมฺมาภิสงฺขารวเสน
 ปฏิสนฺธิโก ชนฺธมาโร ชาติฺมาโร อายตนมาโร คติมาโร
 อุปฺปตฺติมาโร ปฏิสนฺธิมาโร ภวมาโร สํสارมาโร วฏฺฏมาโร
 อนเวติ อนฺนคจฺจติ อนฺนวายิโก โหติ. ชนฺตุนฺติ สตฺตํ^๑ นรํ^๒ มานวํ^๓
 โปสํ ปุคฺคํ ชีวํ ชาติํ^๓ ชนฺตํ อินฺทํ มนุชฺชนฺติ เตเนว มาโร
 อนเวติ ชนฺตํ. เตเนว ภควา

“อาทานตณฺหํ วินเยถ สพฺพํ (ภัทราวุธาติ ภควา)
 อุทฺธํ อโธ ติริยํ จาปิ มชฺฌเม
 ยํ ยณฺหิ โลกสฺมี อุปาทิยฺชนฺติ
 เตเนว มาโร อนเวติ ชนฺตุนฺติ.

[๗๓] ตสฺมา ปชานํ น อุปาทิเยถ
 ภิกฺขุ สโต กิณฺจณํ สพฺพโลเก
 อาทานสฺส เต อิติ เปกฺขมาโน
 ปชํ อิมํ มจฺจุเชยฺเย วิสฺสจฺจ. (๔)

ตสฺมา ปชานํ น อุปาทิเยถาติ ตสฺมาติ^๔ ตสฺมา ตํการณา
 ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา เอตํ อาทินวํ สมฺปสฺสสมาโน
 อาทานตณฺหํหาติ ตสฺมา. ปชานนฺติ ชานนฺโต ปชานนฺโต
 อาชานนฺโต วิชานนฺโต ปฏิวิชานนฺโต ปฏิวิชณฺนฺโต ‘สพฺเพ สงฺขารา
 อนิจฺจาติ ฯ เปฯ ‘ยงฺกิญฺจิ สมุทฺยธมฺมํ, สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ
 ชานนฺโต ปชานนฺโต อาชานนฺโต วิชานนฺโต ปฏิวิชานนฺโต
 ปฏิวิชณฺนฺโต. น อุปาทิเยถาติ รูปํ นาทิเยยฺเย น อุปาทิเยยฺเย น
 คณฺเหยฺเย น ปราเมสฺเยยฺเย นาภินิวิเสยฺเย เวทณํ ฯ เปฯ สญฺญํ

^๑ หมดอายุ 12/06/2566

^๑ ฉ., เท. สตฺตํ ชนํ

^๓ ฉ., เท. ชาติํ, เอวมฺปริปิ.

^๒ ฉ., เท. มานวํ

^๔ สฺยา. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

ฯเปฯ สงฺขารเฯเปฯ วิญฺญาณํ ฯเปฯ คตฺตี ฯเปฯ อุปฺปตฺตํ ฯเปฯ
ปฏิสนฺธิ ฯเปฯ ภวํ ฯเปฯ สํสาร์ ฯเปฯ วฏฺฏํ นาภิเยยฺย น
อุปาภิเยยฺย น คณฺเหยฺย น ปรามเสยฺย นาภินิวิเสยฺยาติ ตสฺมา
ปชานํ น อุปาภิเยถ.

ภิกฺขุ สโต กิณฺจณํ สพฺพโลเกติ ภิกฺขุติ กลฺยาณปฺฤตฺชนโน^๑
วา ภิกฺขุ, เสกฺโข วา ภิกฺขุติ^๒ ภิกฺขุ. **สโตติ** จตุหิ การณฺเห
สโต: กาเย กายานุปสฺสนาสติปฺภุจันํ ภาเวนฺโต สโต ฯเปฯ โส
วฺจจติ สโตติ ภิกฺขุ สโต. **กิณฺจณนฺติ** กิณฺจิ รูปคตํ เวทนาคตํ
สณฺณาคตํ สงฺขารคตํ วิญฺญาณคตํ. **สพฺพโลเกติ** สพฺพอปายโลเก
สพฺพมนุสฺสโลเก สพฺพเทวโลเก สพฺพขนฺธโลเก สพฺพชาตฺโลเก
สพฺพอายตนโลเกติ ภิกฺขุ สโต กิณฺจณํ สพฺพโลเก.

อาทานสตฺเต อิติ เปกฺขมานนฺติ อาทานสตฺตา วฺจจนฺติ, เย
รูปํ อาทียนนฺติ อุปาทียนนฺติ คณฺहनฺติ ปรามสนฺติ อภินิวิสนฺติ
เวทณํ ฯเปฯ สณฺณํ ฯเปฯ สงฺขารเฯเปฯ วิญฺญาณํ ฯเปฯ คตฺตี
ฯเปฯ อุปฺปตฺตํ ฯเปฯ ปฏิสนฺธิ ฯเปฯ ภวํ ฯเปฯ สํสาร์ ฯเปฯ
วฏฺฏํ อาทียนนฺติ อุปาทียนนฺติ คณฺहनฺติ ปรามสนฺติ อภินิวิสนฺติ.
อิตฺติติ ปทสนฺธิ ฯเปฯ, ปทานุปฺพุทฺทกเมตํ 'อิตฺติติ. **เปกฺขมานนฺติ** [^๓]
ทกฺขมานโน ทิสฺสมานโน ปสฺสมานโน โอลอกฺยมานโน นิชฺฌายมานโน
อุปปริกฺขมานนฺติ อาทานสตฺเต อิติ เปกฺขมานโน.

ปชํ อิมํ มจฺจุเชยฺเย วิสฺตฺตนฺติ ปชนฺติ ^๔ สตฺตาธวจนํ.
มจฺจุเชยฺเยติ ^๕ มจฺจุเชยฺยา วฺจจนฺติ กิเลสา จ ขนฺธา จ อภิสงฺขารธา จ.
ปชา มจฺจุเชยฺเย มารเชยฺเย มรณเชยฺเย [^๖] วิสฺตฺตา อาสฺตฺตา

^๑ ฉ., เท. ปุณฺณชนกลฺยาณโก

^๒ ฉ., เท. เสกฺโข วา ภิกฺขุ

^๓ ฉ., เท. เปกฺขมานโน

^๔ ฉ., เท. ปชานนฺติ

^๕ ฉ., เท. อิมํ ปาโจ น ทิสฺสตี.

^๖ ฉ., เท. สตฺตา

ลคฺคา ลคฺคิตา ปฺลิตฺพุทฺธา. ยถา ภิตฺติขิเล วา นาคทนต์เต วา
 ภณฺทํ [๑] วิสฺตตํ อาสฺตตํ ลคฺคํ ลคฺคิตํ ปฺลิตฺพุทฺธํ; เอวเมว ปชา
 มจฺจุเชยฺเย มารเชยฺเย มรณเชยฺเย [๒] วิสฺตฺตา อาสฺตฺตา ลคฺคา
 ลคฺคิตา ปฺลิตฺพุทฺธาติ ปชํ อิมํ มจฺจุเชยฺเย วิสฺตตํ. เตนาห ภควา

“ตสฺมา ปชานํ น อฺปาทียเถ
 ภิกฺขุ สโต กิณฺจนํ สพฺพโลเก
 อาทานสฺตเต อิตฺติ เปกฺขมาโน
 ปชํ อิมํ มจฺจุเชยฺเย วิสฺตตฺตํ.”

สห คาทาปริโยสํนา ๕เป๕ “สฺตฺถา เม ภนฺเต ภควา,
 สวโกหฺมสมิตฺติ.

ทฺวาทสโม ภัทราวุธมาณวปณฺหานิพุทฺโธ.

๑๓. อุทยมาณวปณฺหานิทฺเทโส

[๗๔] ฅมายี วิรขมาสีนํ (อิจุจายสุมา อุทโย)
 กตฺทิจจํ อนาคตํ
 ปารกฺขํ สพฺพธมฺมานํ
 อตฺถิ^๑ ปณฺเฬน อากมฺ
 อณฺเฬวโมกฺขํ สํพฺรุหิ^๒
 อวิชฺขาย ปณฺเฬน. (๑)

ฅมายี วิรขมาสีนนฺติ ฅมายินฺติ [^๓] ภควา ปจฺเมณปิ ฅมาเนน
 ฅมายี, ทฺฤติเยณปิ ฅมาเนน ฅมายี, ตตฺติเยณปิ ฅมาเนน ฅมายี,
 จตฺตฺเถนปิ ฅมาเนน ฅมายี, สวิตกฺกสฺวิจาเรณปิ ฅมาเนน ฅมายี,
 อวิตกฺกวิจารมตฺเตนปิ ฅมาเนน ฅมายี, อวิตกฺกอวิจาเรณปิ ฅมาเนน
 ฅมายี, สปิปีติเกณปิ ฅมาเนน ฅมายี, นิปิปีติเกณปิ ฅมาเนน ฅมายี,
 สํตสฺสทคเตนปิ ฅมาเนน ฅมายี, อฺเปกฺขาสทคเตนปิ ฅมาเนน ฅมายี,
 สฺสญฺญเตนปิ ฅมาเนน ฅมายี, อนิมนฺตเตนปิ ฅมาเนน ฅมายี,
 อปฺปณฺธิเตนปิ ฅมาเนน ฅมายี, โลเกียเนนปิ ฅมาเนน ฅมายี,
 โลกุตฺตเรณปิ ฅมาเนน ฅมายี, ฅมานรโต เอกตฺตมณฺญุตโต
 สทตฺถครุโกติ ฅมายี. วิรขนฺติ ราโค รโฆ, โทโส รโฆ, โฆโห
 รโฆ, โกโร รโฆ, อฺปนาโห รโฆ ๕เป๕ สพฺพากุสลาภิสงฺขาราร
 ราช. เต ราช พุทฺธสฺส ภควโต ปหีนา อฺจุจันณฺมุลา ตาลาวตฺถกฺตา
 อนภาวํกฺตา อายตฺติ อนฺนุปฺปาทธมฺมา, ตสฺมา พุทฺธโร อรโฆ วิรโฆ
 นีรโฆ^๔ ราชปคโต ราชวิปฺปหีโน ราชวิปฺปมุตฺโต.^๕

^๑ ฅ.เท. อตฺถิ, เอมฺปฺริปิ.

^๓ ฅ.เท. ฅมายี

^๕ ฅ.เท. ราชวิปฺปมุตฺโต สพฺพธมฺมวาทิตโต

^๒ ฅ.เท. ปพฺรุหิ, เอมฺปฺริปิ.

^๔ สฺยา. อยฺ ปาโง น ทิสฺสติ.

ราโค รโซ, น จ ปน เรณฺว วุจฺจติ,
 รากสฺสเสตํ อธิวจฺนํ รโซติ
 เอตํ รชํ วิปฺปชฺหิตฺว^๑ จกฺขุมา
 ตสฺมา ชินฺโน วิคตฺรโซติ วุจฺจติ
 โทโส รโซ, น จ ปน เรณฺว วุจฺจติ
 โทสสฺสเสตํ อธิวจฺนํ รโซติ
 เอตํ รชํ วิปฺปชฺหิตฺว จกฺขุมา
 ตสฺมา ชินฺโน วิคตฺรโซติ วุจฺจติ
 โมโห รโซ, น จ ปน เรณฺว วุจฺจติ
 โมหสฺสเสตํ อธิวจฺนํ รโซติ
 เอตํ รชํ วิปฺปชฺหิตฺว จกฺขุมา
 ตสฺมา ชินฺโน วิคตฺรโซติ วุจฺจติติ.

วिरञ्च.

อาสีนฺนฺติ นิสินฺโน ภควา ปาสาณเก เจติเยติ อาสีโน.

นคฺสฺส ปสฺเส อาสินฺ^๒ มฺหิ ทุกฺขสฺส ปารคํ
 สาวกา ปยิริปาสนฺติ เตวิชฺชา มจฺจุหาโยโนติ.

เอวมฺปิ ภควา อาสีโน. อถวา ภควา สพฺโพสฺสสุกฺกปฏฺธิปฺปสฺสทฺธตฺตา
 อาสีโน วุฏฺฐวาโส จินฺณจฺรณฺโน ๔เปยฺย ชาตฺติชฺรามรณสํสาโร, นตฺถิ
 ตสฺส ปฺนพฺภโวติ เอวมฺปิ ภควา อาสีโนติ ฌายี วิรชฺมาสินฺ.
 อิจฺจายสฺมา อุทโยติ อิจฺจาติ ปทสฺนฺธิ ๔เปยฺย, ปทานุปฺพุพฺพกเมตํ
 ‘อิจฺจาติ. อายสฺมาติ ปิยวจฺนํ ครุวจฺนํ, สคารวสฺสปฺปติสฺสาธิวจฺนเมตํ
 ‘อายสฺมาติ. อุทโยติ ตสฺส พุราหฺมณสฺส นามํ ๔เปยฺย อภิลาโปติ
 อิจฺจายสฺมา อุทโย.

หมดอายุ 12/06/2566

^๑ ฉ.,เท. วิปฺปชฺหิตฺวา, เอวมฺปิริ.

^๒ ฉ.,เท. อาสิน

กตกิจจํ อนาสวนฺติ พุทฺธสฺส ภควโต กิจจากิจจํ
 กรณียากรณียํ ปหีนํ อุจฺฉินฺนมุลํ ตาลาวตฺถุกตํ อนภาวํคตํ
 อายตී อนุปฺปาทสมฺมํ, ตสฺมา พุทฺโธ กตกิจฺจํ.

ยสฺส ปริปตา^๑ นตฺถิ จินฺนโสตสฺส ภิกฺขุโน
 กิจจากิจจํ ปหีนสฺส^๒ ปริพาโห น วิชฺชตฺติ.

กตกิจจํ อนาสวนฺติ อาสวาติ จตฺตาริ อาสวา: กามาสโว
 ภวาสโว ทิฏฺฐาสโว อวิชฺชาสโว. เต อาสวา พุทฺธสฺส ภควโต
 ปหีนา อุจฺฉินฺนมุลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํคตา อายตී
 อนุปฺปาทสมฺมา, ตสฺมา พุทฺโธ อนาสโวติ กตกิจจํ อนาสวํ.

ปารคํ สพฺพพรมฺมานนฺติ ภควา สพฺพพรมฺมานํ อภิญฺญาปารคฺ
 ปริญฺญาปารคฺ ปหานปารคฺ ภาวนาปารคฺ สจฺฉิกิริยาปารคฺ
 สมาปตฺติปารคฺ, อภิญฺญาปารคฺ สพฺพพรมฺมานํ, ปริญฺญาปารคฺ
 สพฺพทฺถุขานํ, ปหานปารคฺ สพฺพกิเลสานํ, ภาวนาปารคฺ จตฺตุนํ
 มคฺคานํ, สจฺฉิกิริยาปารคฺ นิโรธสฺส, สมาปตฺติปารคฺ
 สพฺพสมาปตฺตินํ. โส วสิปฺปตฺโต ปารมิปฺปตฺโต อริยสฺมี สีสสฺมี,
 วสิปฺปตฺโต ปารมิปฺปตฺโต อริยสฺมี สมาริยสฺมี, วสิปฺปตฺโต
 ปารมิปฺปตฺโต อริยาย ปญฺญาย, วสิปฺปตฺโต ปารมิปฺปตฺโต อริยาย
 วิมุตฺตติยา, โส ปารคโต ปารปฺปตฺโต อนตฺคโต อนตฺปฺปตฺโต
 โกฏฺฐคโต โกฏฺฐปฺปตฺโต ปริยนฺตคโต ปริยนฺตปฺปตฺโต โวसानคโต
 โวसानปฺปตฺโต ตาณคโต ตาณปฺปตฺโต เลณคโต เลณปฺปตฺโต
 สรณคโต สรณปฺปตฺโต^๓ อภยคโต อภยปฺปตฺโต อจฺจุตคโต
 อจฺจุตปฺปตฺโต อมตคโต อมตปฺปตฺโต นิพฺพานคโต นิพฺพานปฺปตฺโต,

๑ หมายเหตุ 12/06/2566

^๑ ฉ., เท. ยสฺส จ วิสตา

^๒ ฉ., เท. กิจจากิจจปฺปหีนสฺส

^๓ สยา. จรณคโต จรณปฺปตฺโต

โส วุฏฐวาโส จิณฺณจฺรณํ ๕เปฯ ชาติชฺรามรณสํสํโร, นตฺถิ ตสฺส
ปฺนพฺภวติ ปารคฺคํ สพฺพพฺรมาณํ.

อตฺถิ ปณฺเหณ อากมฺมฺนํ^๑ ปณฺเหณ^๒ อตฺถิโก อากโตมฺหิ,
ปณฺหํ ปุจฺฉิตฺตกาโม อากโตมฺหิ, ปณฺหํ โสตุกกาโม อากโตมฺหิ^๓
เอวมฺปิ อตฺถิ ปณฺเหณ อากมฺมํ. อถวา ปณฺหตฺติกานํ ปณฺหํ
ปุจฺฉิตฺตกาแมนํ ปณฺหํ โสตุกกาแมนํ อากมฺมํ^๔ อภิกฺกมฺนํ อฺปสงฺกมฺนํ
ปยิริปาสนํ อตฺถิตฺติ เอวมฺปิ อตฺถิ ปณฺเหณ อากมฺมํ. อถวา ปณฺหาคโม
ตฺยหํ อตฺถิ, ตฺวมฺปิ ปหุ วิสวํ อลฺมตฺโต มยา ปุจฺฉิตฺตํ กเถตฺตํ
วิสขฺเชตฺตํ สนฺทสฺสเสตฺตํ ภณฺติณฺนํ^๕ เอวมฺปิ อตฺถิ ปณฺเหณ อากมฺมํ.

อณฺณาวิมฺภุขํ สํพฺรหฺมิตฺติ อณฺณาวิมฺภุโข วุจฺจติ อรหตฺต-
วิมฺภุโข. อรหตฺตวิมฺภุขํ สํพฺรหฺมิตฺติ อจฺจิกฺขาหิ เทเสหิ ปณฺณเปหิ
ปฏฺฐเปหิ วิวราหิ วิภาหิ อุตฺตตานิกโรหิ ปกาเสหิตฺติ อณฺณาวิมฺภุขํ
สํพฺรหฺมิตฺติ.

อวิชฺชาเย ปภทฺทนฺนํ อวิชฺชาเย ปภทฺนํ ปภทฺนํ ปหานํ
วฺปสโม ปฏฺฐินิสฺสคโค ปฏฺฐิปปสฺสทฺธิ อมตํ นิพฺพานนฺติ อวิชฺชาเย
ปภทฺนํ. เตนาห โส พฺรหฺมณฺ

“ฌายี วิรชฺมาสินํ (อิจฺจายสฺมา อุทโย)

กตฺถิกจฺจํ อนาสวํ

ปารคฺคํ สพฺพพฺรมาณํ

อตฺถิ ปณฺเหณ อากมฺมํ

อณฺณาวิมฺภุขํ สํพฺรหฺมิตฺติ

อวิชฺชาเย ปภทฺทนฺนํ.

^๑ สฺยา. ปณฺหตฺติกมฺหา อากตา ปณฺหาปุจฺฉกมฺหา อากตา ปณฺหํ โสตุกกามา อากตมฺหาติ

^๒ ฉ., เท. อากมฺนํ ^๓ ฉ., เท. วหฺสเสตฺติ ภารนฺติ, เอวมฺปิ.

[๗๕] ปหานं กามฉนฺทาน^๑ (อุทยาติ ภควา)

โทมนสฺसान จูภยं

ถีนสฺส^๒ จ ปญฺทณํ กุกกุจฺจนํ นิวารณํ. (๒)

ปหานं กามฉนฺทานนฺติ ฉนฺทาติ โย กามเมสุ กามจฺฉนฺโท
กามราโค กามนฺนํ ภิ กามตณฺหา กามสิเนโห กามปิปาสา
กามปริพาโห กามมูจฺฉา กามชฺโฆसानํ กามโมโห กามโยโค
กามุปาทานํ กามจฺฉนฺทนิวารณํ. ปหานं กามฉนฺทานนฺติ กามจฺฉนฺทานํ
ปหานํ รูปสโม ปฏินิสฺสคฺโค ปฏิปฺปสฺสทฺธิ อมตํ นิพฺพานนฺติ
ปหานํ กามฉนฺทานํ. อุทยาติ ภควาติ อุทยาติ ภควา ตํ พุราหมณํ
นามเณ อาลปติ. ภควาติ คารวาทิวจนเมตํ ๕เป๕ สจฺฉิกา ปณฺณตฺติ,
ยทิทํ ภควาติ อุทยาติ ภควา.

โทมนสฺसान จูภยนฺติ โทมนสฺสาติ ยํ เจตสิกํ อสาตํ,
เจตสิกํ ทุกฺขํ, เจโตสมฺผลสฺสขํ อสาตํ ทุกฺขํ เวทยิตํ, เจโตสมฺผลสฺสชา
อสาตา ทุกฺขา เวทนา. โทมนสฺसान จูภยนฺติ กามจฺฉนฺทสฺส จ
โทมนสฺสสฺส จ อุกิณฺนํ ปหานํ รูปสโม ปฏินิสฺสคฺโค ปฏิปฺปสฺสทฺธิ
อมตํ นิพฺพานนฺติ โทมนสฺसान จูภยํ.

ถีนสฺส จ ปญฺทณฺนฺติ ถีนนฺติ ยา จิตฺตสฺส อกฺลลตา
อกมฺมณฺณตา โอลีเยนา สลฺลียนา ลีณ^๓ ลีเยนา ลียิตตฺตํ ถีนํ
ถีเยนา ถียิตตฺตํ.^๔ ถีนสฺส^๕ จ^๕ ปญฺทณฺนฺติ ถีนสฺส จ ปญฺทณํ
ปหานํ รูปสโม ปฏินิสฺสคฺโค ปฏิปฺปสฺสทฺธิ อมตํ นิพฺพานนฺติ
ถีนสฺส จ ปญฺทณํ.

^๑ ฉ., เท. กามจฺฉนฺทานํ

^๓ หมดอายุ 12/26/2566
ฉ., เท. ลีเยนา

^๕ ฉ., เท. อิมะ ปาจา น ทิสฺสนนฺติ.

^๒ ฉ., เท. ถีนสฺส, เอวฺมปริปิ.

^๔ ฉ., เท. ถียิตตฺตํ จิตฺตสฺส

กุกฺกุจฺจํ นินวณฺณนํ กุกฺกุจฺจํ^๑ หตฺถกุกฺกุจฺจํ
 กุกฺกุจฺจํ, ปาทกุกฺกุจฺจํ กุกฺกุจฺจํ, หตฺถปาทกุกฺกุจฺจํ กุกฺกุจฺจํ,
 อกปฺปิเย กปฺปิยสณฺณิตา, กปฺปิเย อกปฺปิยสณฺณิตา, อวชฺเช
 วชฺชสณฺณิตา, วชฺเช อวชฺชสณฺณิตา, ยํ เอวรูปํ กุกฺกุจฺจํ กุกฺกุจฺจายนา
 กุกฺกุจฺจายิตตํ เจตโส วิปฺปสฺสโร มโนวิเลโข, อิทํ วุจฺจติ
 กุกฺกุจฺจํ. อปิ จ ทวีหิ การณฺเห อุปฺปชฺชติ กุกฺกุจฺจํ เจตโส
 วิปฺปสฺสโร มโนวิเลโข กตตฺตา จ อกตตฺตา จ. กถํ กตตฺตา จ
 อกตตฺตา จ อุปฺปชฺชติ กุกฺกุจฺจํ เจตโส วิปฺปสฺสโร มโนวิเลโข.
 ‘กตํ เม กายทฺถจฺจิตํ, อกตํ เม กายสุจฺจิตนฺติ อุปฺปชฺชติ กุกฺกุจฺจํ
 เจตโส วิปฺปสฺสโร มโนวิเลโข. ‘กตํ เม วจีทฺถจฺจิตํ, อกตํ เม
 วจีสฺสจฺจิตนฺติ ยเปยฺ ‘กตํ เม มโนทฺถจฺจิตํ, อกตํ เม มโนสฺสจฺจิตนฺติ
 ยเปยฺ ‘กโต เม ปาณาติปาโต, อกตา เม ปาณาติปาตา
 เวรมณฺตี ยเปยฺ ‘กตํ เม อทินฺนาทานํ, อกตา เม อทินฺนาทานา
 เวรมณฺตี ยเปยฺ ‘กโต เม กาเมสฺสมิฉฺฉาจารโร, อกตา เม
 กาเมสฺสมิฉฺฉาจารา เวรมณฺตี ยเปยฺ ‘กโต เม มุสาวาทो, อกตา
 เม มุสาวาทา เวรมณฺตี ยเปยฺ ‘กตา เม ปิสุณา วาจา, อกตา
 เม ปิสุณาย วาจาย เวรมณฺตี ยเปยฺ ‘กตา เม ผรุสา วาจา,
 อกตา เม ผรุสาย วาจาย เวรมณฺตี ยเปยฺ ‘กโต เม สมฺมปฺปลาโป,
 อกตา เม สมฺมปฺปลาปา เวรมณฺตี ยเปยฺ ‘กตา เม อภิชฺฌา,
 อกตา เม อนภิชฺฌาติ ยเปยฺ ‘กโต เม พยาปาโท, อกโต เม
 อพยาปาโทติ ยเปยฺ ‘กตา เม มิจฺฉาทิฏฺฐิ, อกตา เม สมฺมาทิฏฺฐิ
 อุปฺปชฺชติ กุกฺกุจฺจํ เจตโส วิปฺปสฺสโร มโนวิเลโข. เอวํ กตตฺตา
 จ อกตตฺตา จ อุปฺปชฺชติ กุกฺกุจฺจํ เจตโส วิปฺปสฺสโร มโนวิเลโข.

หมดอายุ 12/06/2566

อถวา 'สึเลสมุหิ อปริปริการีติ'^๑ อุปฺปชฺชติ กุกฺกัจจํ เจตโส
 วิปฺปฏิสาริ มโนวิเลโข. 'อินฺทริเยสมุหิ อคฺคตทฺทวาริติ' อเปฯ
 'โกชเน อมตฺตณฺณมฺหิติ' อเปฯ 'ชาครियมนนฺยุตฺโตมฺหิติ' อเปฯ 'น
 สติสมฺปชจณฺเน สมนฺนาทฺโตมฺหิติ' อเปฯ 'อภาวิตา เม จตฺตาริ
 สติปฏิจานาติ' อเปฯ 'อภาวิตา เม จตฺตาริ สมฺมปฺปชานาติ
 อเปฯ 'อภาวิตา เม จตฺตาริ อิทฺธิปาทาติ' อเปฯ 'อภาวิตานิ เม
 ปณฺจอินฺทริยานีติ' อเปฯ 'อภาวิตานิ เม ปณฺจ พลาณีติ' อเปฯ
 'อภาวิตา เม สตฺต โพชจณฺคาติ' อเปฯ 'อภาวิทฺโต เม อริโย
 อฏฺฐจฺจโก มคฺโคติ' อเปฯ 'ทุกฺขํ เม อปริณฺญาตนฺติ' อเปฯ
 'สมฺพุทธโย เม อุปฺปทฺธิโนติ' อเปฯ 'มคฺโค เม อภาวิทฺติติ' อเปฯ
 'นิโรธํ เม อสจฺจิกตฺติติ' อุปฺปชฺชติ กุกฺกัจจํ เจตโส วิปฺปฏิสาริ
 มโนวิเลโข. กุกฺกัจจํ นีวารณนฺติ กุกฺกัจจํ อวารณํ นีวารณํ
 ปหานํ ฐปฺสโม ปฏฺนิสฺสคฺโค ปฏฺปิปฺสสทฺธิ อมตํ นิพฺพานนฺติ
 กุกฺกัจจํ นีวารณํ. เตเนหา ภควา

“ปหานํ กามฉนฺทานํ (อุทฺยาติ ภควา)

โทมนสฺसान จูภยํ

ถีนสฺส จ ปณฺทนํ

กุกฺกัจจํ นีวารณนฺติ.

[๗๖]

อุเปกฺขาสติสฺสทฺธํ

ธมฺมตกฺกปฺเรชวํ

อณฺณวิโมกฺขํ สํพุทฺธิ

อวิชฺขาย ปภทฺทํ.

(๓)

อุเปกฺขาสติสฺสทฺธนฺติ อุเปกฺขาติ ยา จตฺตถฺชจาเน อุเปกฺขา
 อุเปกฺขนา อชฺฌเปกฺขนา จิตฺตสมฺโม^๒ จิตฺตปฺปสาทตา^๒ มชฺฌตฺตตา

“อุเปกฺขาสติสฺสํสุทฺธํ ฌมฺมตกฺกปฺเรชวํ
อณฺณาวิมกฺขํ สํพฺรุมิ อวิชฺชาย ปภทฺทนฺนติ.

[๗๗] กิสุ สยฺมโฆชน โลโก กิสุ ตสฺส วิจารณ์
กิสฺสสฺส วิปฺปหาเนน นิพฺพานํ อิติ วุจฺจติ. (๔)

กิสุ สยฺมโฆชน โลโกติ กิ^๑ โลกสฺส สํโยชนํ ลคฺคณํ
พฺนุชฺชนํ อุปกฺกิลเส, เกน โลโก ยุตฺโต ปยุตฺโต आयุตฺโต
สมายุตฺโต ลคฺโค ลคฺคิตฺโต ปลิพฺพุตฺโตติ กิสุ สยฺมโฆชน โลโก.

กิสุ ตสฺส วิจารณ์ฺติ กิ^๒ ตสฺส จารณํ วิจารณ์ํ ปฏิวิจารณ์ํ,
เกน โลโก จรติ วิจรติ ปฏิวิจรตีติ กิสุ ตสฺส วิจารณ์.

กิสฺสสฺส วิปฺปหาเนน นิพฺพานํ อิติ วุจฺจตีติ กิสฺสสฺส
วิปฺปหาเนน ฐปฺสเมเนน ปฏินิสฺสคฺเคน ปฏิปฺปสฺสทฺธิยา นิพฺพานํ
อิตฺติ วุจฺจติ ปวุจฺจติ กถียติ ภณียติ ทิปฺปติ โวหริยตีติ^๓ กิสฺสสฺส
วิปฺปหาเนน นิพฺพานํ อิตฺติ วุจฺจติ. เตนาห โส พฺราหฺมणे.

“กิสุ สยฺมโฆชน โลโก กิสุ ตสฺส วิจารณ์
กิสฺสสฺส วิปฺปหาเนน นิพฺพานํ อิตฺติ วุจฺจตีติ.

[๗๘] นนฺทิสยฺมโฆชน โลโก วิตกฺกสฺส วิจารณ์
ตณฺหา วิปฺปหาเนน นิพฺพานํ อิตฺติ วุจฺจติ. (๕)

นนฺทิสยฺมโฆชน โลโกติ นนฺทิ วุจฺจติ ตณฺหา, โย ราโค
สाराโค ฆเปยฺ อภิชฺฌา โลโก อกฺขลมุลล์ [๔] ยา นนฺทิ โลกสฺส
สยฺมโฆชนํ ลคฺคณํ พฺนุชฺชนํ อุปกฺกิลเส, อิมาย นนฺதியา โลโก

^๑ จ., เท. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๒ จ., เท. กิสุ

^๓ จ., เท. กถียติ ภณียติ ทิปฺปติ โวหริยติ, เอวมฺปฺริปิ. ^๔ จ., เท. อัย วุจฺจติ นนฺทิ

ยฺตุโต ปยฺตุโต อายฺตุโต สมายฺตุโต ลคฺโค ลคฺคิตโต ปลิพฺพุตฺโต
 นนฺทิสณฺโณ โสโก.

วิตกฺกสฺส วิจารณฺติ วิตกฺกาทิ นว วิตกฺกา: กามวิตกฺโก
 พยาปาทวิตกฺโก วิหีสาวิตกฺโก ฌาติตกฺโก ชนปทวิตกฺโก
 อมรวิตกฺโก ปธานุทฺทตฺตปฏิสํยฺตุโต วิตกฺโก ลามสฺสการสฺสโลก-
 ปฏิสํยฺตุโต วิตกฺโก อนวณฺณตฺตปฏิสํยฺตุโต วิตกฺโก, อิเม วุจฺจนฺติ
 นว วิตกฺกา. อิเม นว วิตกฺกา อสฺส^๑ โลกสฺส จารณา วิจารณา
 ปฏิวิจารณา, อิเมหิ นวหิ วิตกฺเกหิ โส^๒ โสโก จรติ วิจรติ
 ปฏิวิจรตฺติ วิตกฺกสฺส วิจารณา.

ตณฺหาย วิปฺปหานเน นินฺพฺพานํ อิติ วุจฺจตฺติ ตณฺหาติ
 รูปตณฺหา สทฺทตณฺหา คนฺธตณฺหา รสตณฺหา โผฏฺฐพฺพตณฺหา
 ฐมฺมตณฺหา. ตณฺหาย วิปฺปหานเน นินฺพฺพานํ อิติ วุจฺจตฺติ ตณฺหาย
 วิปฺปหานเน รูปสเมเน ปฏินิสฺสคฺเคน ปฏิปฺปสฺสทฺธิยา นินฺพฺพานํ
 อิติ วุจฺจติ ปวุจฺจติ กถียติ ภณียติ ทิปฺปยติ ไวหริยตฺติ ตณฺหาย
 วิปฺปหานเน นินฺพฺพานํ อิติ วุจฺจติ. เตนาห ภควา

“นนฺทิสณฺโณ โสโก วิตกฺกสฺส วิจารณา
 ตณฺหาย วิปฺปหานเน นินฺพฺพานํ อิติ วุจฺจตฺติ.

[๗๙] กถํ สตสฺส จรโต วิญฺญาณํ อปรุชฺฌติ,
 ภควนฺตํ ปุณฺณมํ กมา^๓ ตํ สุโณม วโจ ตว. (๖)

กถํ สตสฺส จรโตติ กถํ สตสฺส สมฺปชานสฺส จรโต
 วิจรโต อิริยโต วตฺตยโต ปาลยโต ยปยโต ยายยโตติ กถํ
 สตสฺส จรโต.

^๑ ๒. น. เท. อยู่ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๓ ๓. น. เท. ปุณฺณมํ กมา

วิญญานํ อปรุชฺชมติ วิญญานํ นิรุชฺชมติ วุปสมมติ อตถํ
คจฺจติ ปฏิปฺปสฺสมภตฺติ วิญญานํ อปรุชฺชมติ.

ภควนฺตํ ปุณฺณจฺจมาคมฺหาติ พุทฺธํ ภควนฺตํ ปุณฺณํ ปุณฺณํ
ยาจิตํ อชฺชเมสิตํ ปสาเทตํ อากมฺหา อากตมฺหา อูปากตมฺหา
สมปตฺตมฺหา ตยา สทฺธิ สมากตมฺหาติ ภควนฺตํ ปุณฺณจฺจมาคมฺหา.

ตํ สุโณม วโจ ตวาติ ตนฺติ ตฺยหํ วจัน พฺยปถํ เทสนํ
[^๑] อนุสฺสวํ สุโณม อุกคณฺหาม [^๒] อุปฺชาเรม อุปฺลภฺเขมาติ ตํ
สุโณม วโจ ตว. เตนาห โส พฺราหฺมณ

“กถํ สตสฺส จรโต วิญญานํ อปรุชฺชมติ,
ภควนฺตํ ปุณฺณจฺจมาคมฺหา ตํ สุโณม วโจ ตวาติ.

[๘๐] อชฺชตฺตยฺจ พหิทฺธา จ เวทนํ นาภินนฺทโต
เอวํ สตสฺส จรโต วิญญานํ อปรุชฺชมติ. (๗)

อชฺชตฺตยฺจ พหิทฺธา จ เวทนํ นาภินนฺทโตติ อชฺชตฺตํ
เวทนาสุ เวทนานุปฺสฺสี วิหรนฺโต เวทนํ นาภินนฺทติ นาภิวทติ น
อชฺชโณสายนํ^๑ ติฏฺฐติ,^๒ อภินนฺทนํ อภิวทนํ อชฺชโณสายนํ คากํ
ปรามาสํ อภินิเวสํ ปชฺหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํคเมติ.
พหิทฺธา เวทนาสุ เวทนานุปฺสฺสี วิหรนฺโต เวทนํ นาภินนฺทติ
นาภิวทติ น อชฺชโณสายนํ ติฏฺฐติ, อภินนฺทนํ อภิวทนํ อชฺชโณสายนํ
คากํ ปรามาสํ อภินิเวสํ ปชฺหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ
อนภาวํคเมติ. อชฺชตฺตพหิทฺธา เวทนาสุ เวทนานุปฺสฺสี วิหรนฺโต
เวทนํ นาภินนฺทติ นาภิวทติ น อชฺชโณสายนํ ติฏฺฐติ, อภินนฺทนํ

^๑ จ.,เท. อนุสฺสวํ อนุสฺสวํ

^๒ จ.,เท. ฐาเรม

^{๓-๓} จ.,เท. น อชฺชโณสยติ, เอวํปริปี.

อภิวทํ อชฺโฆसानํ คาคํ ปรามาสํ อภินิเวสํ ปชหติ วิโนเทติ
 พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํคเมติ. อชฺฌตฺตํ สมุทฺยธมฺมานุปสฺสํ เวทนาสุ
 [๑] วิหรนฺโต ๔เปฯ อชฺฌตฺตํ วยธมฺมานุปสฺสํ เวทนาสุ วิหรนฺโต
 ๔เปฯ อชฺฌตฺตํ สมุทฺยวยธมฺมานุปสฺสํ เวทนาสุ วิหรนฺโต ๔เปฯ
 พหิทฺฐา สมุทฺยธมฺมานุปสฺสํ เวทนาสุ วิหรนฺโต ๔เปฯ พหิทฺฐา
 วยธมฺมานุปสฺสํ เวทนาสุ วิหรนฺโต ๔เปฯ พหิทฺฐา
 สมุทฺยวยธมฺมานุปสฺสํ เวทนาสุ วิหรนฺโต ๔เปฯ อชฺฌตฺตพหิทฺฐา
 สมุทฺยธมฺมานุปสฺสํ เวทนาสุ วิหรนฺโต ๔เปฯ อชฺฌตฺตพหิทฺฐา
 วยธมฺมานุปสฺสํ เวทนาสุ วิหรนฺโต ๔เปฯ อชฺฌตฺตพหิทฺฐา
 สมุทฺยวยธมฺมานุปสฺสํ เวทนาสุ วิหรนฺโต เวทนํ นาภินนฺทติ
 นาภิวทติ น อชฺโฆสาย ติฏฺฐจติ, อภินนฺทนํ อภิวทํ อชฺโฆसानํ
 คาคํ ปรามาสํ อภินิเวสํ ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ
 อนภาวํคเมติ. อิมํ ทฺวาทสหากาเรหิ เวทนาสุ เวทนาณุปสฺสํ
 วิหรนฺโต เวทนํ นาภินนฺทติ นาภิวทติ น อชฺโฆสาย ติฏฺฐจติ,
 อภินนฺทนํ อภิวทํ อชฺโฆसानํ ๔เปฯ อนภาวํคเมติ.

อถวา เวทนํ อนิจฺจโต ปสฺสณฺโต เวทนํ นาภินนฺทติ
 นาภิวทติ น อชฺโฆสาย ติฏฺฐจติ, อภินนฺทนํ อภิวทํ อชฺโฆसानํ
 คาคํ ปรามาสํ อภินิเวสํ ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ
 อนภาวํคเมติ. เวทนํ ทุกฺขโต ๔เปฯ โรคโต ๔เปฯ คณฺทโต
 ๔เปฯ สลฺลโต ๔เปฯ อสมฺโต ๔เปฯ อาพาธโต ๔เปฯ อนิสฺสรณฺโต
 ปสฺสณฺโต เวทนํ นาภินนฺทติ นาภิวทติ น อชฺโฆสาย ติฏฺฐจติ,
 อภินนฺทนํ อภิวทํ อชฺโฆसानํ คาคํ ปรามาสํ อภินิเวสํ ปชหติ
 วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํคเมติ. อิมํ ทฺวาจตฺตาทิสาย^๒

^๑ ฉ., เท. เวทนาณุปสฺสํ, เอวมฺปริปิ.

^๒ ฉ., เท. จตฺตาทิสาย

อากาเรหิ เวทนาสุ เวทนานุปัสสี วิหรนโต เวทนํ นากินนุทติ
 นากิวทติ น อชฺโฆสาย ติฏฺฐจติ, อภินนุทนํ อภิวทนํ อชฺโฆसानํ
 คาหํ ปรามาสํ อภินิเวสํ ปชหติ วิโนเทติ พฺยนตฺติกโรติ
 อนภาวํคเมตฺตีติ อชฺฌตตตญจ พหิทฺธา จ เวทนํ นากินนุทโต.

เอวํ สตสฺส จรโตติ เอวํ สตสฺส สมฺปชานสฺส จรโต
 วิหรโต อิริยโต วตฺตยโต ปาลยโต ยปยโต ยาปยโตติ เอวํ
 สตสฺส จรโต.

วิญฺญาณํ อุปฺปชฺฌตฺตีติ ปุณฺณภาสิขฺขารสหคตํ วิญฺญาณํ
 อปุณฺณภาสิขฺขารสหคตํ วิญฺญาณํ อาเนญฺชาสิขฺขารสหคตํ วิญฺญาณํ
 นิรุชฺฌตฺติ รุปสมฺมตฺติ อตฺถํ คจฺจตฺติ ปฏฺธิปฺปสฺสมภตฺตีติ วิญฺญาณํ
 อุปฺปชฺฌตฺติ. เตนาห ภควา

“อชฺฌตตตญจ พหิทฺธา จ เวทนํ นากินนุทโต

เอวํ สตสฺส จรโต วิญฺญาณํ อุปฺปชฺฌตฺตีติ.

สห คาถาปริโยสํสา น ปะเยฯ “สตฺถา เม ภนฺเต ภควา,
 สวโกหฺมสมฺมิตฺติ.

เตรสฺโม อุตฺตมํ อุตฺตมํ อุตฺตมํ อุตฺตมํ อุตฺตมํ.

๑๔. โปสาลมาณวปณฺหณิทุเทโส

[๘๑] โย อตีตํ อาทิสติ (อิจฺจายสฺมา โปสาล)
 อเนโข จินฺนํสํสโย
 ปารคฺคฺ* สพฺพธมฺมานํ
 อตฺถิ ปณฺเหณ อากมํ.

โย อตีตํ อาทิสตีติ โยติ โย โส ภควา สยมภู อนาจริยโก
 ปุพฺพเพ อนนุสฺสฺเตสฺส ธมฺเมสฺส สามํ สจฺจานิ อภิสมฺพุชฺฌิ, ตตฺถ จ
 สพฺพพณฺณุตํ ปตฺโต, พฺลฺลสฺส จ วสีภาวํ. อตีตํ อาทิสตีติ ภควา
 อตฺตโน จ ปเรสญฺจ อตีตมฺปิ อาทิสติ, อนาคตมฺปิ อาทิสติ,
 ปจฺจุปฺปนฺนมฺปิ อาทิสติ.

กถํ ภควา อตฺตโน อตีตํ อาทิสติ. ภควา อตฺตโน อตีตํ
 เอกมฺปิ ชาตี อาทิสติ, เทวํปิ ชาติโย อาทิสติ, ติสฺสโสปี ชาติโย
 อาทิสติ, จตฺสโสปี ชาติโย อาทิสติ, ปณฺจปี ชาติโย อาทิสติ,
 ทสปี ชาติโย อาทิสติ, วิสมฺปิ ชาติโย อาทิสติ, ติสฺมฺปิ ชาติโย
 อาทิสติ, จตฺตาฬิสมฺปิ ชาติโย อาทิสติ, ปณฺณาสมฺปิ ชาติโย
 อาทิสติ, ชาตีสตมฺปิ ๔เปยฺ ชาตีสหสฺสมฺปิ ๔เปยฺ ชาตีสตสหสฺสมฺปิ
 ๔เปยฺ อเนเกปี สํวณฺณกปฺเป ๔เปยฺ อเนเกปี วิวณฺณกปฺเป ๔เปยฺ
 อเนเกปี สํวณฺณวิวณฺณกปฺเป อาทิสติ “อมุตฺราสี เอวํนาโม เอวํโคตฺโต
 เอวํวณฺโณ เอวมาหาโร เอวํสุขทุกฺขปฏฺฐิสฺสเวที” เอวมายุปรียนฺโต,
 โส ตโต จูโต อมุตฺโร อุกฺปาทิ, ตตฺตราปาสี ‘เอวํนาโม เอวํโคตฺโต
 เอวํวณฺโณ เอวมาหาโร เอวํสุขทุกฺขปฏฺฐิสฺสเวที เอวมายุปรียนฺโต,
 โส ตโต จูโต อิธูปฺปนฺโนติ” อิติ สากาโร สอฺทุเทสํ อเนกวิหิตํ
 ปุพฺพเพนิวาสํ อาทิสติ เอวํ ภควา อตฺตโน อตีตํ อาทิสติ.

หมดอายุ 12/06/2566

* ฉ., เท. ปารคฺคฺ

๒ ฉ., เท. เอวํสุขทุกฺขปฏฺฐิสฺสเวที, เอวมุปรีย.

๓ ฉ., เท. อิธูปฺปนฺโน, เอวมุปรีย.

ภคํ ภควา ปเรสํ อตีตํ อาทิสติ. ภควา ปเรสํ อตีตํ
 เอกมปิ ชาตี อาทิสติ เทวปิ ชาตโย อาทิสติ ฯเปฯ อนนเกปิ
 สํวณฺณวณฺณกปเป อาทิสติ “อมุตราสิ เอวํนาโม เอวํโคตโต
 เอวํวณฺโณ เอวมาหาโร เอวํสุขทุกขปฏิสํเวทึ เอวมายุปริยนฺโต,
 โส ตโต จูโต อมุตโร อุทปาติ, ตตฺตราปาสิ เอวํนาโม เอวํโคตโต
 เอวํวณฺโณ เอวมาหาโร เอวํสุขทุกขปฏิสํเวทึ เอวมายุปริยนฺโต,
 โส ตโต จูโต อิธุปนฺโนติ อิติ สาการํ สอุทฺเทสํ อนนเกวียตี
 ปุพฺพเพณิวาสํ อาทิสติ. เอวํ ภควา ปเรสํ อตีตํ อาทิสติ.

ภควา ปญจ ชาตกสตานิ ภาสนฺโต อตฺตโน จ ปเรสญจ
 อตีตํ อาทิสติ, มหาชนียสฺสตุตํ^๑ ภาสนฺโต อตฺตโน จ ปเรสญจ
 อตีตํ อาทิสติ, มหาสฺสทสฺสนสฺสตุตํ^๒ ภาสนฺโต อตฺตโน จ ปเรสญจ
 อตีตํ อาทิสติ, มหาโควินฺทสฺสตุตํ^๓ ภาสนฺโต อตฺตโน จ ปเรสญจ
 อตีตํ อาทิสติ, มฆเทวสฺสตุตํ^๔ ภาสนฺโต อตฺตโน จ ปเรสญจ
 อตีตํ^๕ อาทิสติ.

วุตฺตญฺเหตํ ภควตา “อตีตํ โข จุนฺท อทฺธานํ อารพฺภ
 ตถาคตสฺส สตานุสาริ ฌาณํ” โหติ, โส ยาวตกํ อากงฺขติ,
 ตาวตกํ อนุสฺสรติ, อนาคตํ^๖ โข จุนฺท ฯเปฯ ปจฺจุปปนฺนํ^๗ โข
 จุนฺท อทฺธานํ อารพฺภ ตถาคตสฺส โพธิชฺฌ ฌาณํ อุปฺปชฺชติ
 ‘ออยมนฺติมา ชาตี, นตฺถิทานิ ปุณฺณภวโติ.

^๑ ฉ.,เท. มหาปทานียสฺสตุตํ

^๒ ฉ.,เท. มหาโควินฺทียสฺสตุตํ

^๓ หมดอายุ 12/06/2566
 ฉ.,เท. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๔ ฉ.,เท. อนาคตญจ โข

^๕ ฉ.,เท. มหาสฺสทสฺสนียสฺสตุตํ

^๖ ฉ.,เท. มาฆเทวียสฺสตุตํ

^๗ ฉ.,เท. สตานุสาริฌาณํ

^๘ ฉ.,เท. ปจฺจุปปนฺนญจ โข

ปารคฺค สพฺพทรมมานนฺติ ภควา สพฺพทรมมานํ อภิญญาปารคฺค
 ปริญญาปารคฺค ปหานปารคฺค ภาวนาปารคฺค สจฺฉิกิริยาปารคฺค สมาปตฺตติปารคฺค
 อภิญญาปารคฺค สพฺพทรมมานํ ฯเปฯ ชาติชรามรณสํสારอ. นตฺถิ
 ตสฺส ปุณฺณภาโวติ ปารคฺค สพฺพทรมมานํ.

อตฺถิ ปญฺเหน อากมฺมณฺติ ปญฺเหน อตฺถิโก อากตฺถิหิ ฯเปฯ
 สนฺทสฺสเสตฺถุ ภณฺติตฺถุนฺติ เอวมปิ อตฺถิ ปญฺเหน อากมฺม. เตนาห โส
 พุราหฺมณอ

“โย อตฺถิตํ อาทิสฺติ (อิจฺจายสฺมา โปสาลอ)
 อเนชอ จินฺนสํสโย
 ปารคฺค สพฺพทรมมานํ
 อตฺถิ ปญฺเหน อากมฺมณฺติ.

[๘๒] วิภูตรูปสณฺณนิสฺส สพฺพกายปฺปฬายิโน
 อหฺมตฺตตฺถจ พหิทฺธา จ ‘นตฺถิ กิณฺจิตฺติ ปสฺสโต
 ฌานํ สกฺกานุปฺปจฺจามิ กถํ เนยฺโย ตถาวิโร. (๒)

วิภูตรูปสณฺณนิสฺสตาติ กตมา รูปสณฺณนา. รูปาวจรสมาปตฺติ
 สમાปन्नสฺส วา อูปปन्नสฺส วา ทิฏฺฐจรมฺมสุขวิหาริสฺส วา สณฺณนา
 สณฺณชานนา สณฺณชานิตตฺตํ, อยํ รูปสณฺณนา. วิภูตรูปสณฺณนิสฺสตาติ
 จตฺสโส อรูปสมาปตฺติโย ลากิสิส^๑ รูปสณฺณนา วิภูตา โหนฺติ
 วิภาวิตา^๒ อติกกนฺตา สมติกกนฺตา วิตฺตวตฺตาติ วิภูตรูปสณฺณนิสฺส.

สพฺพกายปฺปฬายิโนติ สพฺพอ ตสฺส สปฏิสนฺธิโก^๓ รูปกาโย
 ปหิโน, ตทงฺคสมติกกมวิกฺขมฺภนปฺปฬานน^๔ ปหิโน ตสฺส รูปกาโยติ
 สพฺพกายปฺปฬายิโน.

^๑ ฌ., เท. ปฏิลทฺธสฺส

^๒ ฌ., เท. วิคตา

^๓ ฌ., เท. ปฏิสนฺธิโก

^๔ ฌ., เท. ตทงฺคสมติกกมา วิกฺขมฺภนปฺปฬานน

อชฺฌตฺตณฺจ พหิทฺธา จ นตฺถิ กิณฺจิตฺติ ปสฺสโตติ นตฺถิ
 กิณฺจิตฺติ อากิณฺจณฺณายตฺนสมฺมาปตฺติ. กิการณฺนา นตฺถิ กิณฺจิตฺติ
 อากิณฺจณฺณายตฺนสมฺมาปตฺติ. [๑] วิณฺณณณฺณายตฺนสมฺมาปตฺติ สโต
 สมฺมาปชฺชิตฺวา ตโต วุฏฺฐหิตฺวา ตณฺณเณว วิณฺณณณฺ อภาเวติ
 วิภาเวติ อนฺตรธาเปติ, 'นตฺถิ กิณฺจิตฺติ ปสฺสติ. ตํการณฺนา นตฺถิ
 กิณฺจิตฺติ อากิณฺจณฺณายตฺนสมฺมาปตฺติติ อชฺฌตฺตณฺจ พหิทฺธา จ
 นตฺถิ กิณฺจิตฺติ ปสฺสโต.

ฌานํ สกฺกานุปฺปจฺฉามิตฺติ สกฺกาติ สกฺโก. ภควา สกฺยกฺกุลา
 ปพฺพชฺชิตฺติปิ สกฺโก ฯเปฯ ปหิณฺนภยภเณว วิคตโลมฺหํโสติปิ สกฺโก.
 ฌานํ สกฺกานุปฺปจฺฉามิตฺติ ตสฺส ฌานํ ปุจฺฉามิ, [๒] กิทิสํ กิณฺจิตฺตํ
 กิปการํ กิปฏฺฐิกาคํ [๓] อิจฺฉิตพฺพนฺติ ฌานํ สกฺกานุปฺปจฺฉามิ.

กถํ เนยฺโย ตถาวโรติ กถํ โส เนตพฺโพ วิเนตพฺโพ
 อภิเนตพฺโพ^๔ ปณฺณาเปตพฺโพ อภินิขฺฌาเปตพฺโพ^๕ เปกฺขิตพฺโพ^๖
 ปสาเทตพฺโพ, กถมสฺส^๗ อุตฺตริณฺณํ อุปฺปาเทตพฺพํ. ตถาวโรติ
 ตถาวโร ตาทิโส ตสฺสณฺจโต ตปฺปกาโร ตปฺปฏฺฐิกาคอ, โย โส
 อากิณฺจณฺณายตฺนสมฺมาปตฺติลาภิตฺติ กถํ เนยฺโย ตถาวโร. เตนาห
 โส พุราหฺมณเณ

“วิภูตรูปสณฺณิสฺส สพฺพกายปฺปหาโยโน
 อชฺฌตฺตณฺจ พหิทฺธา จ ‘นตฺถิ กิณฺจิตฺติ ปสฺสโต
 ฌานํ สกฺกานุปฺปจฺฉามิ, กถํ เนยฺโย ตถาวโรติ.

^๑ ฉ., เท. ยํ

^๓ ฉ., เท. ฌานํ

^๕ ฉ., เท. นิขฺฌาเปตพฺโพ

^๗ ฉ., เท. กถํ เตน

^๒ ฉ., เท. ปณฺณํ ปุจฺฉามิ สมฺพุทฺธํ ปุจฺฉามิ

^๔ ฉ., เท. อนฺเนตพฺโพ

^๖ ฉ., เท. เปกฺขิตพฺโพ

[๘๓] **วิญญาณภูจิติโย สพุพา (โปสาลาติ ภควา)**
อภิชานํ ตถาคโต

ติฏฺฐนฺตเมณํ ชานาติ วิมุตตํ^๑ ตปฺปารายณํ. (๓)

วิญญาณภูจิติโย สพุพาติ ภควา อภิสงฺขารวเสน จตฺสโส
 วิญญาณภูจิติโย ชานาติ, ปฏิสนฺธิวเสน สตฺต วิญญาณภูจิติโย
 ชานาติ. กถํ ภควา อภิสงฺขารวเสน จตฺสโส วิญญาณภูจิติโย
 ชานาติ. วุตฺตตฺถเหตํ ภควตา “รूपูปายํ^๒ วา ภิกฺขเว วิญญาณํ
 ติฏฺฐมาณํ ติฏฺฐติ,^๓ รูปารมฺมณํ รูปปฺปติฏฺฐจํ นนฺทูปเสวนํ^๔ วุทฺธึ
 วิรูปุหี เวปุลลํ อापชฺชติ,^๕ เวทฺธูปายํ^๖ วา ภิกฺขเว ๔เปย
 สณฺณูปายํ^๗ วา ภิกฺขเว ๔เปย สงฺขารูปายํ^๘ วา ภิกฺขเว วิญญาณํ
 ติฏฺฐมาณํ ติฏฺฐติ, สงฺขารารมฺมณํ สงฺขารปฺปติฏฺฐจํ นนฺทูปเสวนํ
 วุทฺธึ วิรูปุหี เวปุลลํ อापชฺชติ. เอวํ ภควา อภิสงฺขารวเสน
 จตฺสโส วิญญาณภูจิติโย ชานาติ.

กถํ ภควา ปฏิสนฺธิวเสน สตฺต วิญญาณภูจิติโย ชานาติ.
 วุตฺตตฺถเหตํ ภควตา “สนฺติ ภิกฺขเว สตฺตา นานตฺตกายา
 นานตฺตสณฺณินโน, เสยฺยถาปิ มนุสฺสา เอกจฺเจ จ เทวา เอกจฺเจ จ
 วินิปาติกา, อयํ ปจฺมา วิญญาณภูจิติ,

สนฺติ ภิกฺขเว สตฺตา นานตฺตกายา เอกตฺตสณฺณินโน,
 เสยฺยถาปิ เทวา พุรหฺมกายิกา ปจฺมาภินิพฺพตฺตา, อयํ ทฺติยา
 วิญญาณภูจิติ,

^๑ ฉ., เท. วิมุตตํ, เอมฺปริปิ.

^๓ ฉ., เท. ติฏฺฐเจยฺย, เอมฺปริปิ.

^๕ ฉ., เท. ๑๒/๐๖/๓๕๖ อापชฺชเจยฺย, เอมฺปริปิ.

^๗ ฉ., เท. สณฺณูปยํ

^๒ ฉ., เท. รูปูปยํ

^๔ ฉ., เท. นนฺทูปเสวนํ, เอมฺปริปิ.

^๖ ฉ., เท. เวทฺธูปยํ

^๘ ฉ., เท. สงฺขารูปยํ

ตสฺส^๑ ปณฺหสฺส เวยฺยากรณาย, อนาคตญฺเจปิ จุณฺท โหติ, ๗เปฯ
 ปจฺจุปปนฺนญฺเจปิ จุณฺท โหติ อฏฺฐํ อตฺถจํ อนตฺถสญฺหิตํ, น ตํ
 ตถาคโต พุยากรโรติ, ปจฺจุปปนฺนญฺเจปิ โหติ^๒ ฏฺฐํ ตจฺจํ
 อนตฺถสญฺหิตํ, ตมฺปิ ตถาคโต น พุยากรโรติ, ปจฺจุปปนฺนญฺเจปิ
 จุณฺท โหติ ฏฺฐํ ตจฺจํ อตฺถสญฺหิตํ, ตตฺร กาลญฺญ ตถาคโต โหติ
 ตสฺส ปณฺหสฺส เวยฺยากรณาย, อิติ โข จุณฺท อตฺตานาคต-
 ปจฺจุปปนฺเนสฺส ฐมฺเมสฺส ตถาคโต กาลวาทิ ฏฺฐวาทิ อตฺถวาทิ
 ฐมฺมวาทิ วินยวาทิ, ตสฺมา 'ตถาคโตติ วุจฺจติ.

ยํ โข จุณฺท สเทวกสฺส โลกสฺส สมารกสฺส สพฺรหฺมกสฺส
 สสฺสมณพฺรหฺมณียา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ
 วิญญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจฺจิตํ มนฺสา, สพฺพพฺพตํ ตถาคเตน
 อภิสมฺพุทฺธํ, ตสฺมา 'ตถาคโตติ วุจฺจติ. ยญฺจ จุณฺท รตฺตี
 ตถาคโต อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺธมฺติ, ยญฺจ รตฺตี
 อนุปาทิเสสาย นิพฺพานชาตฺยา ปรินิพฺพายติ, ยํ เอตสฺมี อนตฺเร
 ภาสติ ลปติ นิทฺทิสติ, สพฺพพฺพตํ ตเถว โหติ โน อญฺญถา,
 ตสฺมา 'ตถาคโตติ วุจฺจติ. ยถาวาทิ จุณฺท ตถาคโต ตถาการิ
 ยถาการิ ตถาวาทิ, อิติ ยถาวาทิ ตถาการิ ยถาการิ ตถาวาทิ,
 ตสฺมา 'ตถาคโตติ วุจฺจติ. สเทวเก จุณฺท โลกเก สมารเก
 สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺรหฺมณียา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ตถาคโต
 อภิกฺขุ อนภิกฺขุโต อญฺญทตฺถุทโส วสวตฺตี, ตสฺมา 'ตถาคโตติ
 วุจฺจติ อภิชานํ ตถาคโต.

ติฏฺฐนฺตเมณํ ชานาตีติ ภควา อิธฺจฺญเณว^๑ ชานาติ
 กมฺมาภิสงฺขารวเสน “อัยํ ปุคฺคโล กายสฺส เกทา ปรมฺมรณํ”
 อปายํ ทุคฺคตี วิณีปาตํ นิรยํ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ. ภควา อิธฺจฺญเณว
 ชานาติ กมฺมาภิสงฺขารวเสน “อัยํ ปุคฺคโล กายสฺส เกทา
 ปรมฺมรณํ ตีรจฺฉานโยนี อุปฺปชฺชิสฺสตีติ. ภควา อิธฺจฺญเณว
 ชานาติ กมฺมาภิสงฺขารวเสน “อัยํ ปุคฺคโล กายสฺส เกทา
 ปรมฺมรณํ ปิตฺติวิสยํ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ. ภควา อิธฺจฺญเณว ชานาติ
 กมฺมาภิสงฺขารวเสน “อัยํ ปุคฺคโล กายสฺส เกทา ปรมฺมรณํ
 มนุสฺเสสุ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ. ภควา อิธฺจฺญเณว ชานาติ
 กมฺมาภิสงฺขารวเสน “อัยํ ปุคฺคโล” กายสฺส เกทา ปรมฺมรณํ
 สุกฺคตี สคฺคํ โลกํ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ.

วุตฺตตฺถเหตํ ภควตา “อิธ ปณฺหาํ สาริปฺพุตฺต เอกจฺจํ ปุคฺคลํ
 เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานามิ ‘ตถายํ ปุคฺคโล ปฏฺวิปนฺโน,
 ตถา จ อิริยติ, ตณฺจ มคฺคํ สมารูพฺโห, ยถา กายสฺส เกทา
 ปรมฺมรณํ อปายํ ทุคฺคตี วิณีปาตํ นิรยํ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ. อิธ
 ปณฺหาํ สาริปฺพุตฺต เอกจฺจํ ปุคฺคลํ เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ
 ปชานามิ: “ตถายํ ปุคฺคโล ปฏฺวิปนฺโน, ตถา จ อิริยติ, ตณฺจ
 มคฺคํ สมารูพฺโห, ยถา กายสฺส เกทา ปรมฺมรณํ ตีรจฺฉานโยนี
 อุปฺปชฺชิสฺสตีติ อิธ ปณฺหาํ สาริปฺพุตฺต เอกจฺจํ ปุคฺคลํ เอวํ เจตสา
 เจโต ปริจฺจ ปชานามิ ‘ตถายํ ปุคฺคโล ปฏฺวิปนฺโน, ตถา จ
 อิริยติ, ตณฺจ มคฺคํ สมารูพฺโห, ยถา กายสฺส เกทา ปรมฺมรณํ
 ปิตฺติวิสยํ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ. อิธ ปณฺหาํ สาริปฺพุตฺต เอกจฺจํ ปุคฺคลํ

^๑ ฉ., เท. อิธฺจฺญเณว, เอวมฺปริปิ.^๒ ฉ., เท. ปรี มรณํ, เอวมฺปริปิ.^๓ ฉ., เท. ปุคฺคโล สุปฏฺวิปนฺโน

เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานามิ ‘ตถายํ ปุคฺคโล ปฏฺฐิปนโน,
 ตถา จ อิริยติ, ตณฺจ มคฺคํ สมารูพฺโห, ยถา กายสฺส เกทา
 ปรมฺมรณฺนา มนุสฺสเสสุ อุปปชฺชิสฺสตีติ. อิทฺ ปนาหํ สารีปฺตฺต
 เอกจฺจํ ปุคฺคลํ เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานามิ ‘ตถายํ
 ปุคฺคโล ปฏฺฐิปนโน, ตถา จ อิริยติ, ตณฺจ มคฺคํ สมารูพฺโห, ยถา
 กายสฺส เกทา ปรมฺมรณฺนา สุกฺตี สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชิสฺสตีติ. อิทฺ
 ปนาหํ สารีปฺตฺต เอกจฺจํ ปุคฺคลํ เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ
 ปชานามิ ‘ตถายํ ปุคฺคโล ปฏฺฐิปนโน, ตถา จ อิริยติ, ตณฺจ มคฺคํ
 สมารูพฺโห, ยถา อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตี ปญฺญาวิมุตฺตี
 ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสตีติ’
 ติฏฺฐนฺตเมเน ชานาติ.

วิมุตฺตํ ตปฺปารายณนฺติ วิมุตฺตนฺติ อากิณฺณจณฺณายตเน วิมุตฺตํ^๑

[๑] ตทหิมุตฺตํ ตทหิปปเตยฺยํ. อถวา ภควา ชานาติ “อัยํ ปุคฺคโล
 รูปาหิมุตฺโต สทฺทาหิมุตฺโต คนฺธาหิมุตฺโต รสาหิมุตฺโต
 โผฏฺฐพฺพาหิมุตฺโต กุลาหิมุตฺโต คณาหิมุตฺโต อาวาสาหิมุตฺโต
 ลาภาหิมุตฺโต ยสาหิมุตฺโต ปลฺลสาหิมุตฺโต สุขาหิมุตฺโต จีวรหิมุตฺโต
 ปิณฺฑปาตาหิมุตฺโต เสนาสนาหิมุตฺโต คิลานปจฺจยเภสชฺช-
 ปริกฺขารหิมุตฺโต สุตตนฺตาหิมุตฺโต วินยาหิมุตฺโต อภิชฺมมาหิมุตฺโต
 ปัสสูกฺกิงฺคาหิมุตฺโต เตจฺฉีริงฺคาหิมุตฺโต ปิณฺฑปาติงฺคาหิมุตฺโต
 สปทานจาริงฺคาหิมุตฺโต เอกาสนิงฺคาหิมุตฺโต ปตฺตปิณฺฑิงฺคาหิมุตฺโต
 ขลฺลปจฺจณฺณตฺติงฺคาหิมุตฺโต อารณฺณิงฺคาหิมุตฺโต รุกฺขมฺมูลิงฺคาหิมุตฺโต
 อพฺโพกาสิงฺคาหิมุตฺโต โสสานิงฺคาหิมุตฺโต ยถาสนฺนตฺติงฺคาหิมุตฺโต

^๑ หมดอายุ 12/06/2566

^๑ ฉ., เท. วิหริตี

^๒ ฉ., เท. อากิณฺณจณฺณายตเน หิมุตฺตนฺติ

^๓ ฉ., เท. วิโมกฺเขน หิมุตฺตํ ตตฺตารหิมุตฺตํ

เนสชชิกงคาธิมุตโต ปจมชฎานาธิมุตโต ทุตติยชฎานาธิมุตโต
 ตติยชฎานาธิมุตโต จตุตถชฎานาธิมุตโต อากาसानญายตน-
 สभाปตฺตาธิมุตโต วิญญานญายตนสभाปตฺตาธิมุตโต อากิณฺณญายตน-
 สभाปตฺตาธิมุตโต เหนวสญญานาสญญายตนสभाปตฺตาธิมุตโต วิมุตตํ.
ตปฺปรายนฺนติ อากิณฺณญายตนมยํ ตปฺปรายนํ กมฺมปฺปายนํ
 วิปากปฺปายนํ กมฺมครุํ ปฏิสนฺธิครุํ. อถวา ภควา ชานาติ “อัย-
 ปุคฺคโล รูปปฺปายโน ๕เป๕ เหนวสญญานาสญญายตนสभाปตฺติปฺปายโนติ
 วิมุตตํ ตปฺปรายนํ. เตนาห ภควา

“วิญญานภูจิติโย สพฺพา (ไปศาลาติ ภควา)
 อภิชานํ ตถาคโต

ติฏฺฐนฺตเมณํ ชานาติ วิมุตตํ ตปฺปรายนฺนติ.

[๘๔] **อากิณฺณญายตนสมฺภวํ** **ณตฺวา** **นฺนทิสณฺโณชนํ** **อิตฺติ**
เอวเมตํ **อภิญฺญา** **ตโต** **ตตฺถ** **วิปสฺสติ**
เอตํ **ณานํ** **ตถํ** **ตสฺส** **พฺรหฺมณฺสฺส** **วูตฺถิมโต.** (๔)

อากิณฺณญายตนสมฺภวํ **ณตฺวา** **อากิณฺณญายตนสมฺภโว**^๑ วุจฺจติ
 อากิณฺณญายตนสํวตฺตนิโก กมฺมาภิสงฺขารो. อากิณฺณญายตนสํวตฺตนิกํ
 กมฺมาภิสงฺขารํ ‘อากิณฺณญายตนสมฺภโวติ **ณตฺวา** ‘ลคฺคณฺนติ **ณตฺวา**
 ‘พนฺธณฺนติ **ณตฺวา** ‘ปฺลิโพโรติ **ณตฺวา** ชานิตฺวา ตูลยิตฺวา ตีรยิตฺวา
 วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ อากิณฺณญายตนสมฺภวํ **ณตฺวา**.

นฺนทิสณฺโณชนํ **อิตฺติ** **นฺนทิสณฺโณชนํ** วุจฺจติ อรูปราโค.
 อรูปราเคน ตํ กมฺมํ ลคฺคํ ลคฺคิตํ ปฺลิพุทฺธํ อรูปราคํ
 ‘นฺนทิสณฺโณชนนฺนติ **ณตฺวา** ‘ลคฺคณฺนติ **ณตฺวา** ‘พนฺธณฺนติ **ณตฺวา**

^๑ น., เท. อากิณฺณญายตนสมฺภโวติ

‘ปฺลิโพชฺเชติ ฌตฺวา ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา
 วิญฺญตํ กตฺวา. อิตฺถีติ ปทสนฺธิ ๔เปฯ, ปทานุปฺพุพฺพกเมตํ ‘อิตฺถีติ
 นนฺทิสญฺญโฆชนํ อิตฺติ.

เอวเมตํ อภิณฺณายาติ เอวํ เอตํ อภิณฺณาย ชานิตฺวา
 ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิญฺญตํ กตฺวาติ เอวเมตํ อภิณฺณาย.

ตโต ตตฺถ วิปฺสฺสตีติ [^๑] อากิณฺณจณฺณายตํ สฺมาปชฺชิตฺวา
 ตโต วุฏฺฐหิตฺวา ตตฺถ ชาเต จิตฺตเจตฺสึเก ฌมฺเม อนิจฺจโต
 วิปฺสฺสตี, ทุกฺขโต วิปฺสฺสตี, โรคฺโต ๔เปฯ อนิสฺสรณโต วิปฺสฺสตี
 ทกฺขตี โอลฺลเกติ นิชฺฌายตี อุปฺปริกฺขตีติ ตโต ตตฺถ วิปฺสฺสตี.

เอตํ ฌานํ ตถํ ตสฺสชาติ เอตํ ฌานํ ตจฺจนํ ภูตํ ยาทาว่า
 อวิปริตํ ตสฺสชาติ เอตํ ฌานํ ตถํ ตสฺส.

· พุราหฺมณสฺส วุสฺสิมโตติ พุราหฺมณสฺสชาติ^๒ สตฺตมนํ ฌมฺมานํ
 พาทิตตฺตา พุราหฺมโณ ๔เปฯ อนิสฺสโต^๓ ตาที ปวฺจฺจเต ส
 พุราหฺมาติ พุราหฺมณสฺส. วุสฺสิมโตติ กลฺยาณปฺถุชฺชเน^๔ อุปาทาย
 สตฺต เสกฺขา อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนธิคตสฺส อธิคมาย อสจฺจิกตสฺส
 สจฺจิกิริยาย วสนฺติ สํวสนฺติ อาวสนฺติ ปริวสนฺติ. อรหา วุสฺสิตฺวา
 กตกรณฺเอย โอลฺลิตภาโร อนฺุปฺปตฺตสทฺโถ ปริกฺขีณภาวสญฺญโฆชน
 สมฺมทญฺญา วิมุตฺโต, โส วุฏฺฐวาโส จินฺณจฺรโณ ๔เปฯ
 ชาติชรามรณสํสારอ, นตฺถิ ตสฺส ปฺนพฺภโวติ พุราหฺมณสฺส วุสฺสิมโต.
 เตนาห ภควา

หมดอายุ 12/06/2566

^๑ ฉ.,เท. ตตฺถาติ

^๓ ฉ.,เท. อสฺสโต

^๒ ฉ.,เท. พุราหฺมโณติ

^๔ ฉ.,เท. ปฺถุชฺชนกลฺยาณ

“อาภิกขจณฺเณวสมภวํ ฃตฺวา นนฺทิสณฺโณชนํ อิติ
 เอวเมตํ อภิกขณาย ตโต ตตฺถ วิปสฺสติ,
 เอตํ ฃณํ ตถํ ตสฺส พุราหฺมณสฺส วุสฺมิตฺติ.

สห คาทาปริโยสํหา ฃเปฯ “สตฺถา เม ภนฺเต ภควา,
 สวโกหฺมสมิตี.

จตุทฺทสโม ไปศาลมาณวปญหานิทเทโส.

๑๕. โมฆราชมาณวปญฺหานิทฺเทโส

[๘๕] ทวาทํ สกุก^๑ อปฺจุฉิสฺสํ (อิจฺจายสฺมา โมฆราชา)
 น เม พุยาภาสิ จกฺขุมา
 ‘ยวตตียญจ เทวีสี’^๒
 พุยาภโรตีติ เม สุตํ. (๑)

ทวาทํ สกุก อปฺจุฉิสฺสณฺติ โส พุราหฺมณฺเณ ทวิกฺขตฺตํ พุทฺธํ
 ภควนฺตํ ปญฺหํ อปฺจุฉิ, ตสฺส ภควา ปญฺหํ ปุญฺญโจ น พุยาภาสิ
 ‘จกฺขุสมนฺนตฺรา’^๓ อิมสฺส พุราหฺมณสฺส อินฺทฺริยปรีปาโก ภวิสฺสตีติ.
 สกุกาติ สกุก, ภควา สกุกฺกุลา ปพฺพชิตฺติปิ สกุก.

อถวา อทฺโธ มหทฺธโน ธนฺวาตีปิ สกุก. ตสฺสิมานิ
 ธนานิ, เสยฺยถิทํ. สทฺธารณํ สีลธณํ หิริธณํ โอตฺตปฺปณฺธํ สุตธณํ
 จาคธณํ ปญฺญารณํ สติปฺปญฺจณธณํ สมฺมปฺปชานธณํ อิทฺธิปาทธณํ
 อินฺทฺริยธณํ พลธณํ โพชฺฌณฺคธณํ มคฺคธณํ ผลธณํ นิพฺพานธณํ.
 อิเมหิ อนเภาวิเชหิ ธนฺรตฺตเนหิ อทฺโธ มหทฺธโน ธนฺวาตีปิ สกุก.

อถวา สกุก ปหุ วิสฺวี อลฺมตฺโต สฺสูโร วีโร วิกฺกนฺโต
 อภีรุ อจฺฉมฺภี อนฺตฺราสี อปฺล่ายี ปหีนฺภายเภาโร วิคตโลมฺหํโสตีปิ
 สกุก. ทวาทํ สกุก อปฺจุฉิสฺสณฺติ ทวาทํ สกุก อปฺจุฉิสฺสํ อยาจิสฺสํ
 อชฺฌเณสิสฺสํ ปสาทยิสฺสณฺติ ทวาทํ สกุก อปฺจุฉิสฺสํ. อิจฺจายสฺมา
 โมฆราชาติ อิจฺจาติ ปทสนฺธิ ๔เปฯ อายสฺมาติ ปิยวจฺนํ ๔เปฯ
 โมฆราชาติ ตสฺส พุราหฺมณสฺส นามํ ๔เปฯ อภิลำโปติ อิจฺจายสฺมา
 โมฆราชา.

๑ หมดอายุ 12/06/2566

^๑ ฉ., เท. สกุก, เอมุปริปิ.

^๒ ฉ., เท. เทวีสี, เอมุปริปิ.

^๓ ฉ., เท. ตทนฺตฺรา

น เม พุยาภาสี จกฺขุมาทิ น เม พุยาภาสีติ น เม
 พุยาภาสี น อาจิกฺขิ น เทเสสิ น ปณฺณเปสิ น ปฏฺฐเปสิ น
 วิวริ น วิภชิ น อุตฺตานิम्मกาสิ น ปกาเสสิ. จกฺขุมาทิ ภควา
 ปณฺจहि จกฺขุहि จกฺขุมา: มํสจกฺขุณาปิ จกฺขุมา, ทิพฺพจกฺขุณาปิ
 จกฺขุมา, ปณฺณจกฺขุณาปิ จกฺขุมา, พุทฺธจกฺขุณาปิ จกฺขุมา,
 สมฺมุตจกฺขุณาปิ จกฺขุมา.

กถํ ภควา มํสจกฺขุณาปิ จกฺขุมา. มํสจกฺขุมุหิ ภควโต
 ปณฺจ วณฺณา สํวิชฺชนฺติ: นีโล จ วณฺโณ ปิตโก จ วณฺโณ
 โลหิตโก จ วณฺโณ กณฺโห จ วณฺโณ โอทาโต จ วณฺโณ. ยตถ
 จ อกฺขิโลมานิ ปตฺติฏฺฐิตานิ, ตํ นีลํ โหติ สุนีลํ ปาสาทิกํ
 ทสฺสเนยฺยํ อุมฺมารปฺปผสมานํ.^๑ ตสฺส ปฺรโต ปิตกํ โหติ สุปิตกํ
 สุวณฺณวณฺณํ ปาสาทิกํ ทสฺสเนยฺยํ กณฺณการปฺปผสมานํ.^๒ อุมฺยาโต^๓
 จ อกฺขิภูปานิ^๔ ภควโต โลหิตกานิ โหนฺติ สุลोหิตกานิ ปาสาทิกานิ
 ทสฺสเนยฺยานิ อินฺทโคปกสมานานิ. มชฺเฌ กณฺ्हํ โหติ สุกณฺ्हํ
 อลฺลขํ สินฺหุํ ปาสาทิกํ ทสฺสเนยฺยํ อพาริฏฺฐกสมานํ.^๕ ตสฺส ปฺรโต
 โอทาตํ โหติ สุโอทาตํ เสตํ ปณฺธรํ ปาสาทิกํ ทสฺสเนยฺยํ
 โอสธิตารกสมานํ. เตन ภควา ปกติมํสจกฺขุณา^๖ อตฺตภาว-
 ปริยาปนฺเนน ปุริมสุจฺริตกมฺมาภินิพฺพตฺเตน สมฺมุตตา โยชนํ ปสฺสตี
 ทิवा เจวํ รตฺติยจ. ยทาปิ^๗ จตฺตฺรํคสมนฺนาคโต อนฺธกาโร โหติ,
 สุริโย จ อตฺถงฺคมิโต^๘ โหติ, กาพปโกโข จ อโปสโส โหติ,
 ติพฺโพ จ วณฺสณฺโฑ โหติ, มหา จ กาพเมโฆ^๙ อพฺภุฏฺฐจิตฺโต

^๑ ฉ.,เท. อุมารปฺปผสมานํ

^๒ ฉ.,เท. กณการปฺปผสมานํ

^๓ ฉ.,เท. อุมฺยาโต

^๔ ฉ.,เท. อกฺขิภูฏานิ

^๕ ฉ.,เท. อพาริฏฺฐกสมานํ

^๖ ฉ.,เท. ปากติเกน มํสจกฺขุณา

^๗ ฉ.,เท. ยทา हि

^๘ ฉ.,เท. อตฺถงฺคโต

^๙ ฉ.,เท. สยา. อกาลเมโฆ

โหติ, เอวรูปะ จตุรงคสมนฺนาคเต อนฺธกาเร สมนฺตา โยชนํ
 ปสฺสตี. นตฺถิ โส กุญฺโฆ วา กวาญฺญํ^๑ วา ปากาโร วา ปพฺพโต
 วา คจฺฉนํ วา ลตา วา อวฺรณํ รูปานํ ทสฺสนาย. เอกญฺเจ
 ติลผลํ นิमितฺตํ กตฺวา ติลวาเห ปกฺขิเปยฺย, ตณฺณเวย ติลผลํ
 อุทฺทเรยฺย. เอวํ ปริสุทฺธํ ภควโต ปกฺติมํสจกฺขุ.^๒ เอวํ ภควา
 มํสจกฺขุณาปิ จกฺขุมา.

กถํ ภควา ทิพฺพจกฺขุณาปิ^๓ จกฺขุมา. ภควา ทิพฺพเพน
 จกฺขุณา วิสุทฺธเชน อติกฺกนฺตมานุสเกน ๔เปยฺย ยถากมฺมุปเค สตฺเต
 ปชานาตี. อากงฺขมาโน จ ภควา เอกมฺปิ โลกาตฺถํ ปสฺสเสยฺย,
 เทวปิ โลกาตฺถํ ปสฺสเสยฺย, ติสฺสโสปิ โลกาตฺถํ ปสฺสเสยฺย,
 จตฺสโสปิ โลกาตฺถํ ปสฺสเสยฺย, ปณฺจปิ โลกาตฺถํ ปสฺสเสยฺย,
 ทสฺปิ โลกาตฺถํ ปสฺสเสยฺย, วิสมฺปิ โลกาตฺถํ ปสฺสเสยฺย, ตีสมฺปิ
 โลกาตฺถํ ปสฺสเสยฺย, จตฺตาสีสมฺปิ โลกาตฺถํ ปสฺสเสยฺย,
 ปณฺณาสมฺปิ โลกาตฺถํ ปสฺสเสยฺย, สตมฺปิ โลกาตฺถํ ปสฺสเสยฺย,
 สหสฺสิมฺปิ จุฬนิกํ โลกาตฺถํ ปสฺสเสยฺย, ทฺวิสหสฺสิมฺปิ มชฺฌิมิกํ
 โลกาตฺถํ ปสฺสเสยฺย, ติสหสฺสิมฺปิ โลกาตฺถํ ปสฺสเสยฺย, มหาสหสฺสิมฺปิ
 โลกาตฺถํ ปสฺสเสยฺย. ยาวตํ วา ปน อากงฺเขยฺย, ตาวตํ
 ปสฺสเสยฺย. เอวํ วิสุทฺธํ ภควโต ทิพฺพจกฺขุ. เอวํ ภควา
 ทิพฺพจกฺขุณาปิ จกฺขุมา.

กถํ ภควา ปณฺณาจกฺขุณาปิ จกฺขุมา. ภควา มหาปณฺโณ
 ปุณฺณปณฺโณ หาสปณฺโณ ชวนปณฺโณ ติกฺขปณฺโณ นิพฺเพตฺติกปณฺโณ
 ปณฺณปฺปภาทกฺกุสโล ปภินฺนญาโณ อธิคตปฐิสฺสภิกิโต^๔ จตุเวสสารชฺชปฺปตฺโต

๑ หมายเหตุ 12/06/2566

^๑ ฉ.,เท. กุญฺโฆ วา กวาญฺญ วา

^๓ ฉ.,เท. ทิพฺพเพน จกฺขุณาปิ, เอวมฺปริปิ.

^๒ ฉ.,เท. ปากติกํ มํสจกฺขุ

^๔ ฉ.,เท. อธิคตปฐิสฺสภิกิทปฺปตฺโต

ทสพลธาริ ปุริสาสโก ปุริสสีโห ปุริสหาโค ปุริสาชณฺโณ
 ปุริสธโรโย โอนนตยาโณ อนนตเตโช อนนตยโส อทฺโธ มหทฺธโน
 ธนฺวา เนตา วิเนตา อนฺเณตา สณฺณยาเปตา^๑ นิชฺฌาเปตา เปกฺขตา^๒
 ปสาเทตา. โส หิ ภควา อนุปฺปนฺนสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาเทตา,
 อสณฺชาตสฺส มคฺคสฺส สณฺชาเปตา,^๓ อนกฺขาตสฺส มคฺคสฺส อกฺขาตา,
 มคฺคณฺณ มคฺควิฑู มคฺคโกวิโท. มคฺคานฺคฺคา จ ปน เอตฺรหิ
 สาวกา วิหรนฺติ ปจฺจนา สมณฺนาคตา. โส หิ ภควา ชานํ
 ชานาติ, ปสฺสํ ปสฺสติ, จกฺขุญฺญโต ญาณญฺญโต ฌมฺมญฺญโต พุรหฺมญฺญโต
 วตฺตา ปวตฺตา อตฺถสฺส นินฺเนตา อมตสฺส ทาตา ฌมฺมสามิ^๔
 ตถาคโต. นตฺถิ ตสฺส ภควโต อณฺาตํ อทิจฺฉํ อวิทิตํ อสจฺฉิกตํ
 อมุสฺสิตํ^๕ ปณฺณาย. อตีตนาคตปจฺจุปปนฺนํ^๖ อุปาทาย สพฺเพ
 ฌมฺมา สพฺพากาเรน พุทฺธสฺส ภควโต ญาณมฺุเข อาปาถมาคจฺจนฺติ.^๗
 ยงฺกิญฺจิ เนยฺยํ นาม อตฺถิ ชานิตพฺพํ, อตฺตตฺโต วา ปฺรตฺโต วา
 อุกฺกยตฺโต วา ทิจฺฉฌมฺมิโก วา อตฺโต สมฺปฺรายิโก วา อตฺโต
 อุตฺตนาโน วา อตฺโต คมฺภีโร วา อตฺโต คุพฺโห วา อตฺโต
 ปฏิจฺจนฺโน วา อตฺโต เนยฺโย วา อตฺโต นีโต วา อตฺโต
 อนวชฺโช วา อตฺโต นิฏฺกิลโส วา อตฺโต โวทานโน วา อตฺโต
 ปฺรมตฺโต วา, สพฺพนฺตํ อนฺโตพุทฺธมาเณ ปฺริวตฺตติ. สพฺพํ
 กายกมฺมํ พุทฺธสฺส ภควโต ญาณานุปฺริวตฺตติ, สพฺพํ วจีกมฺมํ
 ญาณานุปฺริวตฺตติ, สพฺพํ มโนกมฺมํ ญาณานุปฺริวตฺตติ. อตีเต
 พุทฺธสฺส ภควโต อปฺปฏฺิหตํ ญาณํ, อนาคเต พุทฺธสฺส^๘ ภควโต^๘
 อปฺปฏฺิหตํ ญาณํ, ปจฺจุปปนฺเน พุทฺธสฺส^๘ ภควโต^๘ อปฺปฏฺิหตํ

^๑ ฉ., เท. ปณฺณยาเปตา

^๓ ฉ., เท. สณฺชเนตา

^๕ ฉ., เท. อมุสฺสิตํ, เอวมฺุปฺริ.

^๗ ฉ., เท. อาปาถํ อากจฺจนฺติ

^๒ ฉ., เท. เปกฺขตา

^๔ สย. ฌมฺมสามิ

^๖ ฉ., เท. อตีตํ อนาคตํ ปจฺจุปปนฺนํ

^{๘-๘} ฉ., เท. อิมํ ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

ฌาณ. ยาวตกํ เนยฺยํ, ตาวตกํ ฌาณํ, ยาวตกํ ฌาณํ ตาวตกํ
 เนยฺยํ, เนยฺยปริยฺยนุติกํ ฌาณํ, ฌาณปริยฺยนุติกํ เนยฺยํ, เนยฺยํ
 อติกกมิตฺวา ฌาณํ นปฺปวตฺตติ, ฌาณํ อติกกมิตฺวา เนยฺยปโถ
 นตฺถิ, อญฺญมณฺณํ ปริยฺยนุตฺตญฺจายิโน^๑ เต ฐมา. ยถา ทฺวิเนน
 สมุคฺคปฏฺฐลํ ฌุสิตานํ^๒ เหฏฺฐจิมํ สมุคฺคปฏฺฐลํ อุมฺปริมํ นาติวตฺตติ,
 อุมฺปริมํ สมุคฺคปฏฺฐลํ เหฏฺฐจิมํ นาติวตฺตติ, อญฺญมณฺณํ ปริยฺยนุตฺตญฺจายิโน;
 เอวเมว พุทฺธสฺส ภควโต เนยฺยญฺจ ฌาณญฺจ อญฺญมณฺณํ
 ปริยฺยนุตฺตญฺจายิโน, ยาวตกํ เนยฺยํ, ตาวตกํ ฌาณํ, ยาวตกํ ฌาณํ,
 ตาวตกํ เนยฺยํ, เนยฺยปริยฺยนุติกํ ฌาณํ, ฌาณปริยฺยนุติกํ เนยฺยํ,
 เนยฺยํ อติกกมิตฺวา ฌาณํ นปฺปวตฺตติ, ฌาณํ อติกกมิตฺวา
 เนยฺยปโถ นตฺถิ, อญฺญมณฺณํ ปริยฺยนุตฺตญฺจายิโน เต ฐมา.
 สพฺพฐมฺเมสุ พุทฺธสฺส ภควโต ฌาณํ ปวตฺตติ. สพฺเพ ฐมา
 พุทฺธสฺส ภควโต อวชฺชนปฏฺธิพฺพทฺธา อากงฺขปฏฺธิพฺพทฺธา
 มนสิการปฏฺธิพฺพทฺธา จิตฺตูปปาทปฏฺธิพฺพทฺธา. สพฺพสฺส เตสุ พุทฺธสฺส
 ภควโต ฌาณํ ปวตฺตติ. สพฺเพสํ^๓ สดฺตานํ ภควา อาสยํ
 ชานาติ, อนุสยํ ชานาติ, จริตํ ชานาติ, อธิมฺตฺตํ ชานาติ,
 อปฺปรชฺกฺเข มหารชฺกฺเข ติกฺขิณฺทริเย มุทฺติณฺทริเย สุวากาเร ทฺวากาเร
 สุวิญญาปเย ทฺวิวิญญาปเย ภพฺพาภพฺเพ สดฺเต ปชานาติ. สเทวโก
 โลโก สมารโก สพฺรหฺมโก สสฺสมณพฺรหฺมณิ ปชา สเทวมนุสฺสา
 อนฺโตพุทฺธฌาเณ ปริวตฺตติ.

ยถา เย เกจิ มจฺจกจฺจปา อนฺตมโส ติมิตฺติมิงฺคลํ อฺปาทาย
 อนฺโตมหาสมุทฺเท ปริวตฺตนฺติ; เอวเมว สเทวโก โลโก สมารโก

^๑ ฉ., เท. อญฺญมณฺณปริยฺยนุตฺตญฺจายิโน, เอวมุปริย.

^๒ ฉ., เท. สมฺมาฌุสิตานํ

^๓ ฉ., เท. สพฺเพสํ จ

[^๑] สพุรหมโก [^๑] สสฺสมณพฺราหฺมณึ ปชา สเทวมนุสฺสา
 อนฺโตพุทฺธวณฺเ ปรีวตฺตติ. ยถา เย เกจิ ปกฺขี อนฺตมโส ครุฬํ
 เวณฺเตยฺยํ อุปาทาย อากาสสฺส ปเทเส ปรีวตฺตนฺติ; เอวเมว เยปิ
 เต สารีปฺตฺตสฺมา ปณฺณาย [^๒] เตปิ พุทฺธวณฺสฺส ปเทเส
 ปรีวตฺตนฺติ. พุทฺธวณฺสํ เทวมนุสฺसानํ ปณฺณํ ฝริตฺวา อภิกฺกิตฺวา
 ติฏฺฐติ, เยปิ เต ขตฺติยปณฺทิตา พฺราหฺมณปณฺทิตา คหปติปณฺทิตา
 สมณปณฺทิตา นิปุณา กตปรปฺปวาทา วาลเวธึรฺรูปา, เต ภินฺทนฺตา^๓
 มณฺเญ จรณฺติ ปณฺณาคเตน ทิฏฺฐิจิตฺตานิ. เต ปณฺहे อภิสงฺขริตฺวา
 อภิสงฺขริตฺวา ตถาคตํ อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺจนฺติ [^๔] กถิตา วิสขุชิตา จ
 เต ปณฺหา ภควตา โหณฺติ นิตฺทิจฺจุการณา อุปกฺขิตตกา จ. เต
 ภควโต สมปฺชฺชนฺติ. อถ โข ภควา ตตฺถ อติวิโรจติ, ยทีกํ
 ปณฺณายาติ เอวํ ภควา ปณฺณาจกฺขุณาปิ จกฺขุมา.

กถํ ภควา พุทฺธจกฺขุณาปิ จกฺขุมา. ภควา พุทฺธจกฺขุณา
 โลกํ โวลฺลเกนฺโต อทฺทส สตฺเต อุปฺปรชกฺเข มหารชกฺเข ติกฺขินฺทริเย
 มุทินฺทริเย สุวากาเร ทฺวากาเร สุวิณฺณปาเย ทฺวิณฺณปาเย
 อุปฺเปกฺกจฺเจ ปฺรโลกวชฺชภยทสฺสาวิโน วิหรนฺเต. เสยฺยถาปิ นาม
 อุปฺปฺลีนียํ วา ปทฺหมินียํ วา ปุณฺทรีกีนียํ วา อุปฺเปกฺกจฺจานิ
 อุปฺปฺลานิ วา ปทฺมานิ วา ปุณฺทรีกานิ วา อุทฺगे ชาตานิ อุทฺगे
 สํวทฺฏมานิ อุทฺกานฺนคฺตานิ อนฺโตนิมฺมคฺคโปสีตานิ,^๔ อุปฺเปกฺกจฺจานิ
 อุปฺปฺลานิ วา ปทฺมานิ วา ปุณฺทรีกานิ วา อุทฺगे ชาตานิ
 อุทฺगे สํวทฺฏมานิ สโมทกณฺฐจิตฺตานิ, อุปฺเปกฺกจฺจานิ อุปฺปฺลานิ วา
 ปทฺมานิ วา ปุณฺทรีกานิ วา อุทฺगे ชาตานิ อุทฺगे สํวทฺฏมานิ

^๑ ฉ. พ. เท. 1 โลโก, เอมุปริปี.

^๒ ฉ., เท. สมณฺนาคตา

^๓ ฉ., เท. โวภินฺทนฺตา

^๔ ฉ., เท. กุพฺพานิ จ ปฏิจฺจนฺนานิ

^๕ ฉ., เท. อนฺโตนิมฺมคฺคโปสีนิ

อุทกา อจฺจุคฺคมฺม ติฏฺฐนฺติ อนฺุปลิตฺตานิ อุทเกณ; เอวเมว ภควา
 พุทฺธจกฺขณา โลกํ โวลเณโต อทฺทส สตฺเต อปฺปรชกฺเข
 มหารชกฺเข ติกฺขินฺทริเย มฺุทินฺทริเย สุวากาเร ทฺวากาเร
 สุวิณฺญาปเย ทฺวิณฺญาปเย อปฺเปกฺกเจ ปฺรโลกวชฺชภยทสฺสาวิโน
 วิหรนฺเต. ชานาติ ภควา ‘อํ ปุคฺคโล รากจริโต, อํ โทสจริโต,
 อํ โมหจริโต, อํ วิตกฺกจริโต, อํ สทฺธาจริโต, อํ ฌาณจริโตติ.
 รากจริตสฺส ภควา ปุคฺคลสฺส อสุภกํ กเถติ. โทสจริตสฺส ภควา
 ปุคฺคลสฺส เมตฺตาทานํ อากิขฺติ. โมหจริตํ^๑ ภควา ปุคฺคลํ
 อุทฺเทสปริปฺุจฉาย” กาลเณ ฃมฺมสฺสวเน กาลเณ ฃมฺมสากจฺฉาย
 ครุสฺวาเส นิเวเสติ. วิตกฺกจริตสฺส ภควา ปุคฺคลสฺส อานาปานสฺสตี
 อากิขฺติ. สทฺธาจริตสฺส ภควา ปุคฺคลสฺส ปสาทนียํ นิमितฺตํ
 อากิขฺติ พุทฺธสฺสโพธิ ฃมฺมสฺสฃมฺมตํ สงฺฆสฺสปฏิปตฺตี สีลานิ จ
 อตฺตโน. ฌาณจริตสฺส ภควา ปุคฺคลสฺส วิปสฺสนานิมิตฺตํ อากิขฺติ
 อนิจฺจาการํ ทฺกฺขาการํ อนตฺตการํ.

เสเล ยถา ปพฺพตมฺุทฺธนิฏฺฐิโต
 ยถาปิ ปสฺเส ชนฺตํ สมฺนตโต
 ตถูปมํ ฃมฺมมยํ สุเมธ
 ปาสาทมารุห สมฺนตจกฺข
 โสการวทิตฺตํ^๒ ชนฺตมเปตโสโก
 อเวกฺขสฺสุ ชาติชราภิภูตนฺติ.

เอวํ ภควา พุทฺธจกฺขณาปิ จกฺขมา.

หมดอายุ 12/06/2566

^{๑-๑} ฉ.,เท. โมหจริตสฺส ภควา ปุคฺคลสฺส อุทฺเทส ปริปฺุจฉาย ^๒ ฉ.,เท. โสการวทิตฺตํ

กถํ ภควา สมนุตจกฺขุณาปี จกฺขุมา. สมนุตจกฺขุ วุจฺจติ
 สพฺพญญุตตฺตวณฺ. ภควา สพฺพญญุตตฺตวณฺเณน อุเปโต สมุเปโต
 อุปาคโต สมุอุปาคโต อุปปนฺโน สมุปนฺโน สมนฺนาคโต.

น ตสฺส อทิจฺจมิชฺตติ กิณฺจิ
 อโถ อวิณฺญาตมชานิตพฺพํ
 สพฺพํ อภิญฺญาสิ ยทตฺติ เหนยฺยํ
 ตถาคโต เตन สมนุตจกฺขุติ.

เอวํ ภควา สมนุตจกฺขุณาปี จกฺขุมาติ น เม พุยาภาสิ จกฺขุมา.

ยาวตติยญจ เทวีสึ พุยาภโรตฺติติ เม สุตฺนติ ‘ยาวตติยํ พุทฺโธ
 สหสมฺมิกํ ปณฺหํ ปุณฺโณ พุยาภโรติ โน สมฺปายตฺติติ’ เอวํ มยา
 อุคฺคหิตํ, เอวํ มยา อุปจาริตํ, เอวํ มยา อุปลกฺขิตํ. **เทวีสฺติ**
 ภควา เทโว^๑ เจว อีสึ จาติ เทวีสึ. ยถา ราชปฺพุพฺพิตา^๒
 วุจฺจนฺติ ราชิสโย, พุราหุมนปฺพุพฺพิตา^๓ วุจฺจนฺติ พุราหุมนิสโย;
 เอวเมว ภควา เทโว^๑ เจว อีสึ จาติ เทวีสึ. อถวา ภควา
 ปฺพุพฺพิโตตฺติปิ อีสึ. มหฺนตํ สีลกฺขนฺธํ เอสึ คเวสิ ปริเยสฺสีตฺติปิ อีสึ.
 มหฺนตํ สฺมาธิกฺขนฺธํ ยเปยฺ มหฺนตํ ปญฺญาภกฺขนฺธํ ยเปยฺ มหฺนตํ
 วิมุตฺตติกฺขนฺธํ ยเปยฺ มหฺนตํ วิมุตฺตติญาณทสฺสนกฺขนฺธํ เอสึ คเวสิ
 ปริเยสฺสีตฺติปิ อีสึ. มหฺโต ตโมกายสฺส ปทาลนํ ยเปยฺ มหฺโต
 วิปฺปลลสฺส ปภาทนํ ยเปยฺ มหฺโต ตณฺหาสลลสฺส อพฺพุพฺพหฺนํ^๔
 ยเปยฺ มหฺโต ทิจฺจิสฺสงฺฆาตสฺส วินิพฺเพจนํ^๕ ยเปยฺ มหฺโต มานทฺทชฺส

^๑ ฉ., เท. สัสสเวตฺติ

^๒ ฉ., เท. ราช ปพพิตา

^๓ ฉ., เท. อพพพ

^๔ ฉ., เท. อโย ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๕ ฉ., เท. พุราหุมน ปพพิตา

^๖ ฉ., เท. วินิเวจฺน

ปาดน^๑ ๔เปย มหโต อภิสงฺขารสฺส รูปสมํ ๔เปย มหโต โอฆสฺส
 นิตฺตณฺณํ ๔เปย มหโต ภารสฺส นิกฺเขปนํ ๔เปย มหโต
 สํสํวณฺณสฺส อฺปฺจฺเจทํ ๔เปย มหโต สนฺตํปสฺส นิพฺพํปนํ
 ๔เปย มหโต ปริพาหสฺส ปฏฺิปปสฺสทฺธิ ๔เปย มหโต ฐมฺมทฺธสฺส
 อฺสฺสาปนํ เอสิ คเวสิ ปริเยสีติปิ อีสิ. มหฺนฺเต สติปฏฺจํ ๔เปย
 มหฺนฺเต สมมปฺปชํ ๔เปย มหฺนฺเต^๒ อิทฺธิปาทะ^๓ ๔เปย
 มหฺนฺตานิ อินฺทฺริยานิ ๔เปย มหฺนฺตานิ พฺลํ ๔เปย มหฺนฺเต
 โพชฺฌนฺเค ๔เปย มหฺนฺตํ อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ ๔เปย มหฺนฺตํ^๓
 นิพฺพํปนํ เอสิ คเวสิ ปริเยสีติปิ อีสิ. มหฺสฺสเกวหิ วา สตฺเตหิ
 เอสิโต คเวสิโต ปริเยสิโต ‘กหํ พุทฺโธ, กหํ ภควา, กหํ
 เทวเทโว, กหํ นรําสโภติปิ อีสิติ ‘ยํวตฺติยญฺจ เทวีสิ พุยาภิโรตฺติติ
 เม สุตํ. เตนาห โส พุราหฺมณ

“ทวํ สกฺก อปฺจฺฉินฺสํ (อิจฺจายสฺมา โมฆรํชา)
 น เม พุยาภิโร จกฺขุมา
 ‘ยํวตฺติยญฺจ เทวีสิ
 พุยาภิโรตฺติติ เม สุตํติ.

[๘๖] อํ โลกํ ปโร โลกํ พุรหฺมโลโก สเทวโก
 ทิจฺฉินฺเต นํภิชํนาติ โคตมสฺส ยสฺสตีโน. (๒)

อํ โลกํ ปโร โลกํติ อํ โลกํติ มนุสฺสโลโก. ปโร
 โลกํติ มนุสฺสโลกํ จเปตฺวา สพุโธ ปโร โลกํติ อํ โลกํ ปโร
 โลกํ.

พฺรหฺมโลโก สเทวโกติ พฺรหฺมโลโก^๑ สเทวโก สมารโก^๑
 สสฺสมณพฺรหฺมณิ ปชา สเทวมนุสฺสาติ พฺรหฺมโลโก สเทวโก.

ทิกฺขจินฺเต นาภิขานาติติ ตฺยหํ ทิกฺขจี้ ขนฺตี รุจี้ ลทฺธิ
 อชฺฌาสมํ อธิปฺปายํ โลโก น ชานาติ, ‘อัยฺ เอวํทิกฺขจิกโก เอวํขนฺติโก
 เอวํรุจิกโก เอวํลทฺธิโก เอวํอชฺฌาสมโย เอวํอธิปฺปายติ น ชานาติ
 น ปสฺสติ น ทกฺขติ นาธิคจฺจติ น วินฺทติ น ปฏฺฐิลภะติติ
 ทิกฺขจินฺเต นาภิขานาติ.

โคตมสฺส ยสฺสสฺสีโนติ ภควา ยสฺสปฺปตฺโตติ ยสฺสสฺสี. อถวา
 ภควา สกฺกโต ครุฑโต มานีโต ปุชฺชิตอ ปจฺจิตอ ลากิ
 จีวรปิณฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเมสชฺชปริกฺขารานนฺติปิ ยสฺสสฺสีติ
 โคตมสฺส ยสฺสสฺสีโน. เตนาห โส พฺรหฺมโณ

“อัยฺ โลโก ปโร โลโก พฺรหฺมโลโก สเทวโก
 ทิกฺขจินฺเต นาภิขานาติ โคตมสฺส ยสฺสสฺสีโนติ.

[๘๗] เอวํ อภิกฺกนฺตทสฺสาวิ อตฺถิ ปญฺเหน อากมํ,
 กถํ โลกํ อเวกฺขนฺตํ มจฺจุราชา น ปสฺสติ. (๓)

เอวํ อภิกฺกนฺตทสฺสาวิโนติ เอวํ อภิกฺกนฺตทสฺสาวิ อคฺคทสฺสาวิ
 เสฏฺฐทสฺสาวิ วิเสฏฺฐทสฺสาวิ ปาโมกฺขทสฺสาวิ อุตฺตมทสฺสาวิ
 ปวฺรทสฺสาวิโนติ^๒ เอวํ อภิกฺกนฺตทสฺสาวิ.

อตฺถิ ปญฺเหน อากมนฺติ ปญฺเหน อตฺถิกโก อาคโตมฺหิ
 ๕เป๕ สนฺทสฺสีตํ ภณฺติตฺนฺติ เอวมฺปิ อตฺถิ ปญฺเหน อากมํ.

กถํ โลกํ อเวกฺขนฺตมนฺติ กถํ โลเก อเวกฺขนฺตํ ปจฺจเวกฺขนฺตํ
 ตฺลยมนฺตํ^{๑๒} ตีรยมนฺตํ วิภาวยมนฺตํ วิภฺวตํ กโรนฺตมนฺติ กถํ โลกํ อเวกฺขนฺตํ.

^{๑-๑} ฉ., เท. สเทวโก โลโก สมารโก สพฺรหฺมโก

^๒ ฉ., เท. ปรมทสฺสาวิโนติ

มจฺจุราชา น ปสฺสตีติ มจฺจุราชา น ปสฺสตี น ทกฺขติ
 นาธิคจฺจติ น วินฺหติ น ปฏฺฐิภตฺตีติ มจฺจุราชา น ปสฺสตี.
 เตนานห โส พุราหฺมณเณ

“เอวํ อภิกฺกนฺตทสฺสาวิ อตฺถิ ปณฺเณน อากมฺ
 กถํ โลกํ อเวกฺขนฺตํ มจฺจุราชา น ปสฺสตีติ.

[๘๘] สฺสยฺยโต โลกํ อเวกฺขสฺสฺส โมมฺราช สทา สโต
 อตฺตานุกิฏฺฐิ อหจฺจ เอวํ มจฺจุตฺตโร ลียา
 เอวํ โลกํ อเวกฺขนฺตํ มจฺจุราชา น ปสฺสตี. (๔)

สฺสยฺยโต โลกํ อเวกฺขสฺสฺสฺส โลกนฺติ นิริยโลโก ติริจฺฉานโลโก
 ปิตฺติวิสยโลโก มนุสฺสโลโก เทวโลโก ขนฺธโลโก ชาติโลโก
 อายตฺนโลโก อยํ โลโก ปโร โลโก พุรหฺมโลโก สเทวโก.

อณฺณตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ “โลโก โลโกติ ภนฺเต
 ภควตา” วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นฺ ชย ภนฺเต ‘โลโกติ วุจฺจติ.
 ลุชฺชตีติ โข ภิกฺขุ [๒] โลโกติ วุจฺจติ, กิณฺจ ลุชฺชติ. ‘จกฺขุ
 [๓] ลุชฺชติ, ฐปา ลุชฺชนฺติ, จกฺขุวิญฺญาณํ ลุชฺชติ, จกฺขุสมฺผลสฺโส
 ลุชฺชติ, ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผลสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทียิตํ สฺขํ วา
 ทุกฺขํ วา อทฺกฺขมฺสฺขํ วา, ตมฺปิ ลุชฺชติ, โสถํ ลุชฺชติ, สทฺทา
 ลุชฺชนฺติ, ๔เปยฺ ฆานํ ลุชฺชติ, คนฺธา ลุชฺชนฺติ, ๔เปยฺ ชิวหา
 ลุชฺชติ, รสา ลุชฺชนฺติ, ๔เปยฺ กาโย ลุชฺชติ, โผฏฺฐพฺพา ลุชฺชนฺติ,
 ๔เปยฺ มโน ลุชฺชติ, ฌมฺมา ลุชฺชนฺติ, มโนวิญฺญาณํ ลุชฺชติ,
 มโนสมฺผลสฺโส ลุชฺชติ, ยมฺปิทํ มโนสมฺผลสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ
 เวทียิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทฺกฺขมฺสฺขํ วา, ตมฺปิ ลุชฺชติ;
 ลุชฺชตีติ โข ภิกฺขุ ตสฺมา ‘โลโกติ วุจฺจติ.

พมดชย 12/06/2566

^๑ ฉ., เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสตี.

^๒ ฉ., เท. ตสฺมา

^๓ ฉ., เท. โข ภิกฺขุ

สฺยณโต โลกํ อเวกฺขสฺสฺสูติ ทวีहि การณฺเหสิ สฺยณโต โลกํ
อเวกฺขติ: อวสฺสียปวตฺตสฺสฺลลฺกฺขณวเสน^๑ วา ตฺวจฺจนสงฺขาร-
สมนฺนปฺสฺสนาวเสน วา.

กถํ อวสฺสียปวตฺตสฺสฺลลฺกฺขณวเสน สฺยณโต โลกํ อเวกฺขติ.
รูปํ วโส น ลพฺภติ, เวทนาย วโส น ลพฺภติ, สณฺณาย วโส
น ลพฺภติ, สงฺขารेषฺสุ วโส น ลพฺภติ, วิญฺญาเน วโส น
ลพฺภติ. วุตฺตณฺเหตํ ภควตา “รูปํ ภิกฺขเว อนตฺตา, รูปญจ หิ
ภิกฺขเว อตฺตา อภวิสฺส, นยิทํ รูปํ อาพาธาย สํวตฺเตยฺย, ลพฺภเถ
จ รูปํ ‘เอวํ เม รูปํ โหตุ, เอวํ เม รูปํ มา อโหสิตี: ยสฺมา
จ ไช ภิกฺขเว รูปํ อนตฺตา, ตสฺมา รูปํ อาพาธาย สํวตฺตติ, น
จ ลพฺภติ รูปํ ‘เอวํ เม รูปํ โหตุ, เอวํ เม รูปํ มา อโหสิตี;
เวทนา อนตฺตา, เวทนา จ หิภํ ภิกฺขเว อตฺตา อภวิสฺส, นยิทํ
เวทนา อาพาธาย สํวตฺเตยฺย, ลพฺภเถ จ เวทนาย ‘เอวํ เม
เวทนา โหตุ, เอวํ เม เวทนา มา อโหสิตี; ยสฺมา จ ไช
ภิกฺขเว เวทนา อนตฺตา, ตสฺมา เวทนา อาพาธาย สํวตฺตติ, น
จ ลพฺภติ เวทนาย ‘เอวํ เม เวทนา โหตุ, เอวํ เม เวทนา มา
อโหสิตี; สณฺณาย อนตฺตา, สณฺณาย จ หิภํ ภิกฺขเว อตฺตา
อภวิสฺส, นยิทํ สณฺณาย อาพาธาย สํวตฺเตยฺย, ลพฺภเถ จ
สณฺณาย ‘เอวํ เม สณฺณาย โหตุ, เอวํ เม สณฺณาย มา อโหสิตี;
ยสฺมา จ ไช ภิกฺขเว สณฺณาย อนตฺตา, ตสฺมา สณฺณาย อาพาธาย
สํวตฺตติ, น จ ลพฺภติ สณฺณาย ‘เอวํ เม สณฺณาย โหตุ, เอวํ
เม สณฺณาย มา อโหสิตี; สงฺขาราน อนตฺตา, สงฺขาราน จ หิภํ
ภิกฺขเว อตฺตา อภวิสฺส, นยิทํ สงฺขาราน อาพาธาย สํวตฺเตยฺย,

^๑ฉ.,เท. อวสฺสียปวตฺตสฺสฺลลฺกฺขณวเสน, เอวมฺปรีป.

ลพฺเภถ จ สงฺขารเรสุ 'เอวํ เม สงฺขารรา โหนฺตุ, เอวํ เม
 สงฺขารรา มา อเหสฺสนฺติ; ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว สงฺขารรา อนตฺตา,
 ตสฺมา สงฺขารรา อาพาธาย สํวตฺตนฺติ, น จ ลพฺภติ สงฺขารเรสุ
 'เอวํ เม สงฺขารรา โหนฺตุ, เอวํ เม สงฺขารรา มา อเหสฺสนฺติ;
 วิญฺญาณํ อนตฺตา, วิญฺญาณญจ หิํ ภิกฺขเว อตฺตา อภวิสฺส,
 นยิํ วิญฺญาณํ อาพาธาย สํวตฺเตยฺย, ลพฺเภถ จ วิญฺญาณเณ 'เอวํ
 เม วิญฺญาณํ โหตุ, เอวํ เม วิญฺญาณํ มา อโหสฺสีติ; ยสฺมา จ
 โข ภิกฺขเว วิญฺญาณํ อนตฺตา, ตสฺมา วิญฺญาณํ อาพาธาย
 สํวตฺตติ, น จ ลพฺภติ วิญฺญาณเณ 'เอวํ เม วิญฺญาณํ โหตุ, เอวํ
 เม วิญฺญาณํ มา อโหสฺสีติ.

วุตฺตตฺตยเหตํ ภควตา "นายํ ภิกฺขเว กาโย ตุมฺหากํ นปิ
 ปเรสํ,^๑ ปุราณมิํ ภิกฺขเว กมฺมํ สงฺขตํ^๒ อภิสมฺเจตยิตํ เวทนิยํ
 ทฏฺฐพฺพํ, ตตฺร [๓] ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสาวโก ปฏิจฺจุ-
 สมฺบุตฺตปาตฺตยเณว สาธุกํ โยนิโส มนสิโกโรติ 'อิติ อิมสฺมี สติ
 อิํ โหติ, อิมสฺสบุตฺตปาตา อิํ อุปฺปชฺชติ; อิมสฺมี อสติ อิํ
 น โหติ, อิมสฺส นิโรธา อิํ นิรุชฺฌติ; ยทิํ อวิชฺชาปจฺจยา
 สงฺขารรา, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ,
 นามรูปปจฺจยา สฬายตณํ, สฬายตณปจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปจฺจยา
 เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ,
 อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํ,
 โสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสสุปายาสา สมฺภวณฺติ, เอวเมตฺตสฺส เกวลสฺส
 ทฺทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺภูโย โหติ, อวิชฺชาเย เตวอ อเสสฺสวिरาคนิโรธา

^๑ ฉ., เท. อญฺเณสํ^๒ ฉ., เท. อภิสงฺขตํ^๓ ฉ., เท. โข

สงฺขารนิโรธ, สงฺขารนิโรธา วิญฺเญยฺยานิโรธ, วิญฺเญยฺยานิโรธา
 นามรูปนิโรธ, นามรูปนิโรธา สพฺพายตฺตนิโรธ, สพฺพายตฺตนิโรธา
 ผสฺสนิโรธ, ผสฺสนิโรธา เวทฺธานิโรธ, เวทฺธานิโรธา ตณฺหานิโรธ,
 ตณฺหานิโรธา อุปาทํหานิโรธ, อุปาทํหานิโรธา ภวนิโรธ,
 ภวนิโรธา ชาตฺตนิโรธ, ชาตฺตนิโรธา ชรามรณํ โสภปริเทวทฺทุกฺข-
 โทมนสฺสอุปายาสา นිරุชฺฌนํติ, เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทฺทุกฺขทฺทุกฺขนฺตสฺส
 นิโรธ โหตีติ. เอวํ อวสฺสึยฺยปวตฺตสสฺสทฺทุกฺขณวเสน สุกฺกมโต โลกํ
 อเวกฺขติ.

กถํ ตัจฺจนสงฺขารสมนุสฺสสนาวเสน สุกฺกมโต โลกํ อเวกฺขติ.
 รูปํ สาโร น ลพฺภติ, เวทฺธาย สาโร น ลพฺภติ, สญฺญาย
 สาโร น ลพฺภติ, สงฺขารํ สาโร น ลพฺภติ, วิญฺเญยฺยานํ สาโร
 น ลพฺภติ. รูปํ อสฺสํ นิสฺสํ สาราปคตํ นิจฺจสารสาเรน วา
 สุขสารสาเรน วา อตฺตสารสาเรน วา นิจฺเจน วา ฐเวณ วา
 สสฺสเตน วา อวิปริณามมฺเมว วา. เวทฺธา อสฺสํ นิสฺสํ สาราปค-
 ตา ยเปยฺย สญฺญา อสฺสํ นิสฺสํ สาราปคตา ยเปยฺย
 สงฺขารา อสฺสํ นิสฺสํ สาราปคตา ยเปยฺย วิญฺเญยฺยานํ อสฺสํ
 นิสฺสํ สาราปคตํ นิจฺจสารสาเรน วา สุขสารสาเรน วา
 อตฺตสารสาเรน วา นิจฺเจน วา ฐเวณ วา สสฺสเตน วา
 อวิปริณามมฺเมว วา. ยถา นโฬ อสฺสํ นิสฺสํ สาราปคโต
 ยเปยฺย ยถา จ เอรณฺโหน อสฺสํ นิสฺสํ สาราปคโต ยเปยฺย
 ยถา จ อุทุมฺพโร อสฺสํ นิสฺสํ สาราปคโต ยเปยฺย ยถา จ
 เสตคจฺฉนํ อสฺสํ นิสฺสํ สาราปคโต ยเปยฺย ยถา จ
 ปาลิภทฺทโก อสฺสํ นิสฺสํ สาราปคโต ยเปยฺย ยถา จ
 เผณฺปิณฺโตะ^๑ อสฺสํ นิสฺสํ สาราปคโต ยเปยฺย ยถา จ

^๑ ฉ., เท. เผณฺปิณฺโตะ

ปุพฺพุลกั^๑ อสฺสาร์ นิสฺสาร์ สาราปคตัม [๒] ยถา จ กทฺทลิกฺขนุโธ
 อสฺสาร์ นิสฺสาร์ สาราปคโต อเปยฺ ยถา จ มายา อสฺสารา
 นิสฺสารา สาราปคตา อเปยฺ เหวเมว รูปํ อสฺสาร์ นิสฺสาร์
 สาราปคตัม นิจฺจสารสาเรน วา สุขสารสาเรน วา อตฺตสารสาเรน
 วา นิจฺเจน วา ฐเวนฺวา สสฺสเตน วา อวิปริณามธฺมเมน วา,
 เวทนา อสฺสารา นิสฺสารา สาราปคตา อเปยฺ สญฺญา อสฺสารา
 นิสฺสารา สาราปคตา อเปยฺ สงฺขารา อสฺสารา นิสฺสารา สาราปคตา
 อเปยฺ วิญฺญาณํ อสฺสาร์ นิสฺสาร์ สาราปคตัม นิจฺจสารสาเรน วา
 สุขสารสาเรน วา อตฺตสารสาเรน วา นิจฺเจน วา ฐเวนฺวา
 สสฺสเตน วา อวิปริณามธฺมเมน วา. เอวํ ตุจฺจนสงฺขารสมนฺหุปลฺลสนา-
 วเสน สญฺญโต โลกํ อเวกฺขติ. อิมเหติ ทวีहि การเณहि สญฺญโต
 โลกํ อเวกฺขติ.

อปิจ จหาการเหติ สญฺญโต โลกํ อเวกฺขติ: รูป^๓ อนิสฺสริยโต
 อากามการิยโต อผาสฺsunิยโต อวสวตฺตนโต ปวฺตฺตติโต วิวิตฺตโต

^๑ ฉ., เท. อุทกปุพฺพหุ

^๒ ฉ., เท. ยถา จ มรีจิ อสฺสารา นิสฺสารา สาราปคตา

^๓ ฉ., เท. อิม ปาจา น ทิสฺสนติ. อิมสฺมี จาเน อญฺญตา ทิสฺสนติ:- อปิจ จหาการเหติ สญฺญโต
 โลกํ อเวกฺขติ, จกฺขุ สญฺญํ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา นิจฺเจน วา ฐเวนฺวา สสฺสเตน
 วา อวิปริณามธฺมเมน วา. โสถํ สญฺญํ อเปยฺ ฆาณํ สญฺญํ อเปยฺ ชิวหา สญฺญา อเปยฺ
 กาโย สญฺโย อเปยฺ มโน สญฺโย อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา นิจฺเจน วา ฐเวนฺวา
 สสฺสเตน วา อวิปริณามธฺมเมน วา. รูปา สญฺญา อเปยฺ สทฺธา สญฺญา อเปยฺ คนฺธา
 สญฺญา อเปยฺ รสา สญฺญา อเปยฺ โผฏฺฐพฺพา สญฺญา อเปยฺ ธมฺมา สญฺญา อตฺเตน วา
 อตฺตนิเยน วา นิจฺเจน วา ฐเวนฺวา สสฺสเตน วา อวิปริณามธฺมเมน วา. จกฺขุวิญฺญาณํ
 สญฺญํ อเปยฺ มโนวิญฺญาณํ สญฺญํ อเปยฺ จกฺขุสมฺผสฺโส สญฺโย อเปยฺ มโนสมฺผสฺโส
 สญฺโย อเปยฺ จกฺขุสมฺผสฺสา เวทนา สญฺญา อเปยฺ มโนสมฺผสฺสา เวทนา สญฺญา
 อเปยฺ รูปสญฺญา อเปยฺ ธมฺมสญฺญา สญฺญา อเปยฺ รูปสญฺเจตนา สญฺญา อเปยฺ
 ธมฺมสญฺเจตนา สญฺญา อเปยฺ รูปตณฺหา สญฺญา อเปยฺ รูปวิตกฺโก สญฺโย อเปยฺ
 รูปวิจาร์ สญฺโย อเปยฺ ธมฺมวิจาร์ สญฺโย อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา นิจฺเจน วา
 ฐเวนฺวา สสฺสเตน วา อวิปริณามธฺมเมน วา. เอวํ จหาการเหติ สญฺญโต โลกํ อเวกฺขติ.

อเวกฺขติ, เวทณํ ๔เปฯ สญฺญํ ๔เปฯ สงฺขาระ ๔เปฯ วิญฺญาณํ
อนิสฺสรียโต อกามการียโต อผาสุนียโต อวสวตฺตนโต ปวฺตฺติโต
วิวิตฺตโต อเวกฺขติ. เอวํ จหากาเรหิ สญฺญโต โลกํ อเวกฺขติ.”

อปิจ ทสหากาเรหิ สญฺญโต โลกํ อเวกฺขติ: รูปํ ริดฺดโต
ตฺจุจฺจโต สญฺญโต อนตฺตโต อสารกโต วรฺกโต วิภวโต อหฺมุลโต
สาสวโต สงฺขตโต อเวกฺขติ, เวทณํ ๔เปฯ สญฺญํ ๔เปฯ สงฺขาระ
๔เปฯ วิญฺญาณํ [๑] ริดฺดโต ตฺจุจฺจโต สญฺญโต อนตฺตโต
อสารกโต วรฺกโต วิภวโต อหฺมุลโต สาสวโต สงฺขตโต อเวกฺขติ.
เอวํ ทสหากาเรหิ สญฺญโต โลกํ อเวกฺขติ.

อปิจ ทฺวาทสหากาเรหิ สญฺญโต โลกํ อเวกฺขติ: รูปํ น
สฺตฺโต, น ชีโว, น โปโส,^๒ น นโร, น มานโว, น อิตฺถิ, น
ปฺริโส, น อตฺตา, น อตฺตนิยํ, น อหํ, น มม, น โกจิ อตฺถิ,^๓
เวทณา ๔เปฯ สญฺญา ๔เปฯ สงฺขาระ ๔เปฯ วิญฺญาณํ น สฺตฺโต,
น ชีโว, น โปโส,^๒ น นโร, น มานโว, น อิตฺถิ, น ปฺริโส,
น อตฺตา, น อตฺตนิยํ, น อหํ, น มม, น โกจิ อตฺถิ.” เอวํ
ทฺวาทสหากาเรหิ สญฺญโต โลกํ อเวกฺขติ.

วฺตุตฺตณฺเหตฺติ ภควตา “ยํ ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ, ตํ ปชฺછ, ตํ
โว ปหีนํ ทิฆมฺมตฺตํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ; กิณฺจ ภิกฺขเว
น ตุมฺหากํ, รูปํ ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ, ตํ ปชฺছ, ตํ โว
ปหีนํ ทิฆมฺมตฺตํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ; เวทณา ภิกฺขเว น
ตุมฺหากํ, ตํ ปชฺছ, สา โว ปหีนา ทิฆมฺมตฺตํ หิตาย สุขาย
ภวิสฺสติ; สญฺญา ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ, ตํ ปชฺছ, สา โว ปหีนา

^๑ จ.,เท. จุติ อูปตฺติ ปฏิสนฺธิ ภวํ สํสาร์วณฺฏ

^๒ จ.,เท. อยํ ปาโง น ทิสฺสติ.

^๓ จ.,เท. น กสฺสจฺจิ

ทีฆมรตตํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ; สงฺขารธา ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ,
เต ปชฺછ, เต โว ปหีนฺหา ทีฆมรตตํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสณฺติ;
วิญฺญาณํ ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺછ, ตํ โว ปหีนํ ทีฆมรตตํ
หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ. ตํ กิํ มณฺณณ^๑ ภิกฺขเว, ยํ อิมสฺมี
เชตวเน ติณฺณกฺกุจฺจสาขาปลาสํ, ตํ ชโน หเรยฺย วา อหเรยฺย วา
ยถาปจฺจยํ วา กเรยฺย, อปิ นฺตุ ตุมฺหากํ เอวมสฺส “อมฺเห ชโน
หริติ วา อหริติ วา ยถาปจฺจยํ วา กโรตฺตีติ. “โน เหตํ ภนฺเต.
ตํ กิสฺส เหตุ. น^๒ โน เอวํ^๓ ภนฺเต อตฺตา วา อตฺตนิยํ วาติ.
“เอวเมว โข ภิกฺขเว ยํ น ตุมฺหากํ, ตํ ปชฺછ, ตํ โว ปหีนํ
ทีฆมรตตํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสติ, กิณฺจ ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ, รูปํ
ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ, ตํ ปชฺછ, ตํ โว ปหีนํ ทีฆมรตตํ หิตาย
สุขาย ภวิสฺสติ; เวทนา อเปยฺย สญฺญา อเปยฺย สงฺขารธา อเปยฺย
วิญฺญาณํ ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ, ตํ ปชฺછ, ตํ โว ปหีนํ ทีฆมรตตํ
หิตาย สุขาย ภวิสฺสตีติ. เอวมปิ สฺสณฺณโต โลกํ อเวกฺขติ.

อายุสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทวโจ “[^๓]” สฺสณฺโณ
โลโกติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นฺตุ โข ภนฺเต ‘สฺสณฺโณ โลโกติ
วุจฺจติ. “ยสฺมา [^๔]” โข อานนฺท สฺสณฺณํ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน
วา; ตสฺมา “สฺสณฺโณ โลโกติ วุจฺจติ, กิณฺจ อานนฺท สฺสณฺณํ อตฺเตน
วา อตฺตนิเยน วา. จกฺขุ [^๕]” สฺสณฺณํ อเปยฺย รุปา สฺสณฺญา อเปยฺย
จกฺขุวิญฺญาณํ สฺสณฺณํ อเปยฺย จกฺขุสมฺผสฺสโส สฺสณฺโณ, ยมฺปิทํ
จกฺขุสมฺผสฺสสฺสจฺจยา อูปปชฺชติ เวทยิตํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา

^๑ ฉ., เท. เสยฺยถาปิ

^๓ ฉ., เท. สฺสณฺโณ โลโก

^๕ ฉ., เท. โข อานนฺท

^{๒-๒} ฉ., เท. น หิ โน เอตํ

^๔ ฉ., เท. จ

อทุกขมสุขํ วา, ตมปิ สฺยญํ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา, โสถํ
 สฺยญํ ๔เปฯ สทฺทา สฺยญา ๔เปฯ ฌานํ สฺยญํ ๔เปฯ คนฺธา
 สฺยญา ๔เปฯ ชิวหา สฺยญา ๔เปฯ รสา สฺยญา ๔เปฯ กาโย
 สฺยโย ๔เปฯ โผฏฺฐพฺพา สฺยญา ๔เปฯ มโน สฺยโย ๔เปฯ
 ฐมา สฺยญา ๔เปฯ มโนวิญญานํ สฺยญํ ๔เปฯ มโนสมฺผสฺโส
 สฺยโย, ยมฺปิทำ [๑] มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทียิถํ สุขํ วา
 ทุกขํ วา อทุกขมสุขํ วา, ตมปิ สฺยญํ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน
 วา, ยสฺมา จ โข อานนฺท สฺยญํ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา;
 ตสฺมา ‘สฺยโย โลโกติ วุจฺจติ. เอวมฺปิ สฺยญโต โลกํ อเวกฺขติ.

สฺวทฺธํ ฐมฺมสมฺบุตฺตํ

สฺวทฺธํ สงฺขารสนฺตติ

ปสฺสนฺตสฺส ยถาภูตํ

น ตํ ๒ ภาเย โหติ คามณิ,

ติณฺณกฺกฺขมํ โลกํ

ยทา ปณฺณาย ปสฺสติ,

น อญฺญํ ปตฺถเย กิณฺจิ^๑

อญฺญตฺร อุปฺปฏฺฐิสนฺธิยาติ.

เอวมฺปิ สฺยญโต โลกํ อเวกฺขติ.

วุตฺตตฺถเหตํ ภควตา “เอวเมว [๔] ภิกฺขเว ภิกฺขุ รูปี
 สมฺนฺเนสฺติ ยาวตา รูปีสฺส คติ, เวทนี สมฺนฺเนสฺติ ยาวตา
 เวทนาย คติ, สฺยญํ สมฺนฺเนสฺติ ยาวตา สฺยญาย คติ, สงฺขารे
 สมฺนฺเนสฺติ ยาวตา สงฺขารานํ คติ, วิญญานํ สมฺนฺเนสฺติ ยาวตา
 วิญญานสฺส คติ, ตสฺส ภิกฺขุโน^๕ รูปี สมฺนฺเนสฺโต ยาวตา รูปีสฺส
 คติ, เวทนี สมฺนฺเนสฺโต ยาวตา เวทนาย คติ, สฺยญํ สมฺนฺเนสฺโต
 ยาวตา สฺยญาย คติ, สงฺขารे สมฺนฺเนสฺโต ยาวตา สงฺขารานํ

^๑ ฉ., เท. สฺยญํ ๑๖๖

^๒ ฉ., เท. อญฺ ปาโง น ทิสฺสติ.

^๓ ฉ., เท. นาญญํ ปตฺถยเต กิณฺจิ

^๔ ฉ., เท. โข

^๕ ฉ., เท. อญฺ ปาโง น ทิสฺสติ.

คติ, วิญญานํ สมณฺเณสโต ยาวตา วิญญานสฺส คติ, ยมปิ
ยสฺส^๑ โหติ 'อหฺนฺติ วา 'มมฺนฺติ วา "อสมฺมิตี วา, ตมปิ ตสฺส น
โหติติ. เอวมปิ สญฺญโต โลกํ อเวกฺขติ.

สญฺญโต โลกํ อเวกฺขตฺตฺติ สญฺญโต โลกํ อเวกฺขตฺตฺติ
ปจฺจเวกฺขตฺตฺติ ทกฺขตฺตฺติ ตฺถเลหิ ตีเรหิ วิภาเวหิ วิภูตํ กโรหิตี
สญฺญโต โลกํ อเวกฺขตฺตฺติ.

โมฆราช สทา สโตติ โมฆราชาติ ภควา ตํ พุราหมณํ
นาเมเน อาลปติ. สทาติ สพฺพกาลํ ๔เปยฺย ปจฺจิมเ วโยชนฺเช.
สโตติ จตฺตฺติ การเณหิ สโต: กาเย กายานุปสฺสนาสติปฏฺฐาณํ
ภาเวเนโต สโต ๔เปยฺย โส วุจฺจติ สโตติ โมฆราช สทา สโต.

อตฺตตานุทฺติฏฺฐิ อฺหจฺจจติ อตฺตตานุทฺติฏฺฐิ วุจฺจติ วิสตีวตฺตฺตฺกา
สกฺกายทฺติฏฺฐิ. อิทฺธ อสฺสุตวา ปุณฺณชฺชโน อริยานํ อทฺทสาวิ อริยตฺตมฺมสฺส
อโกวิทฺโธ อริยตฺตมฺเม อวินีโต สบฺบปฺริสํสาณํ อทฺทสาวิ สบฺบปฺริสตฺตมฺมสฺส
อโกวิทฺโธ สบฺบปฺริสตฺตมฺเม อวินีโต รูปี อตฺตโต สมฺนุปสฺสติ, รูปนํ ตํ
วา อตฺตตานํ, อตฺตตนิ วา รูปี, รูปีสฺมิมิ วา อตฺตตานํ, เวทนํ ๔เปยฺย
สญฺญํ ๔เปยฺย สงฺขารเ ๔เปยฺย วิญญานํ อตฺตโต สมฺนุปสฺสติ,
วิญญานวณฺตํ วา อตฺตตานํ, อตฺตตนิ วา วิญญานํ, วิญญานสฺมิมิ
วา อตฺตตานํ, ยา เอวรูปา ทฺติฏฺฐิ ทฺติฏฺฐิคตํ ทฺติฏฺฐิคหณํ ทฺติฏฺฐิกนฺตาริ
ทฺติฏฺฐิวิสุทฺถายิกํ ทฺติฏฺฐิวิปฺลนฺทิตํ ทฺติฏฺฐิสํโยชนํ คาโห ปฏฺฐิคคาโห
อภินิเวโส ปรามาโส กุมฺมคฺโค มิจฺฉาปโป มิจฺฉตฺตํ ติตฺถายตนํ
วิปริเยสคฺคาโห วิปริตคฺคาโห วิปฺปลลสคฺคาโห^๒ มิจฺฉาคาโห
อยาถาวกสฺมิมิ 'ยาถาวกนฺติ คาโห, ยาวตา ทฺวาสนฺนํ ทฺติฏฺฐิคตานิ,
อโย อตฺตตานุทฺติฏฺฐิ. อตฺตตานุทฺติฏฺฐิ อฺหจฺจจติ อตฺตตานุทฺติฏฺฐิ อฺหจฺจ

หมดอายุ 12/06/2566

^๑ ฉ., เท. ยมปิสุส ตํ

^๒ ฉ., เท. วิปฺปลลสคฺคาโห

สมฺมฺหจฺจ อุทฺทริตฺวา สมฺมฺทริตฺวา อุปฺปาณฺยิตฺวา สมฺมฺปาณฺยิตฺวา
ปชฺหิตฺวา วิโนฺเทศฺวา พฺยณฺตีกตฺวา อนภาวงฺคเมตฺวาติ อตฺตณฺฑิกฺกุจฺ
อุหจฺจ.

เอวํ มจฺจุตฺตโร สียาติ เอวํ มจฺจุมฺปิ^๑ ตเรยฺยาสิ, ชรณฺปิ^๒
ตเรยฺยาสิ, มรณฺมฺปิ ตเรยฺยาสิ อุตฺตเรยฺยาสิ [^๓] สมตฺติกฺกเมยฺยาสิ
วิตฺตวตฺเตยฺยาสิติ เอวํ มจฺจุตฺตโร สียา.

เอวํ โลกํ อเวกฺขนฺตฺนฺติ เอวํ โลกํ อเวกฺขนฺตํ ปจฺจเวกฺขนฺตํ
ตฺถลยฺนฺตํ ตีรยฺนฺตํ วิภาวยฺนฺตํ วิฆฺฏํ กโรนฺตฺนฺติ เอวํ โลกํ
อเวกฺขนฺตํ.

มจฺจุราชา น ปสฺสตีติ [^๔] มาโรปิ มจฺจุราชา, มรณฺมฺปิ
มจฺจุราชา. น ปสฺสตีติ: มจฺจุราชา น ปสฺสตี น ทกฺขตี นาริคฺจฺจตี
น วินฺทตี น ปฏฺฐิลภตี.

วุตฺตณฺฑเหตํ ภควตา “เสยฺยธาปี ภิกฺขเว อารณฺณโก มิโค
อรณฺณเณ ปวเน จรมาโน วิสฺสตฺโต คจฺจตี, วิสฺสตฺโต ติณฺณจฺจตี,
วิสฺสตฺโต นิสฺสีทตี, วิสฺสตฺโต เสยฺยํ กปฺเปตี, ตํ กิสฺส เหตุ.
อนาปาถคฺโต ภิกฺขเว ลุทฺทสฺส; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ
วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกฺุสเสหิ ฐมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจาร์ วิเวกฺขํ
ปีติสฺสํ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริตี, อยํ วุจฺจตี ภิกฺขเว ‘ภิกฺขุ
อนุชฺฌมกาสิ มารํ, อปทํ วชิตฺวา มารจกฺขุทสฺสนํ^๕ คโต ปาปิสมโต,

^๑ จ., เท. มจฺจุปิ

^๒ จ., เท. ชราปี

^๓ จ., เท. ปตเรยฺยาสิ

^๔ จ., เท. มจฺจุปิ มจฺจุราชา

^๕ จ., เท. มารจกฺขุ อทสฺสนํ, เอวมฺปิริปี.

ปุณ จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิตกฺกวิจารานํ รูปสฺมา อชฺฌตฺตํ
 สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิกาวํ อวิตกฺกํ อวิจาร์ สมาริच्चํ ปิติสุขํ
 ทฺฤติยํ ฌานํ ๔เปยฺย ตติยํ ฌานํ ๔เปยฺย จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช
 วิหริติ, อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ‘ภิกฺขุ อนนฺธมกาสิ มารํ, อปทํ วชิตฺวา
 มารจกฺขุอทสฺสนํ คโต ปาปิมโต,

ปุณ จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมตฺติกฺกมา
 ปฏฺยสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา ‘อนนฺโต
 อากาโสติ อากาसानญฺจายตनํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ, อयํ วุจฺจติ
 ภิกฺขเว ‘ภิกฺขุ อนนฺธมกาสิ มารํ, อปทํ วชิตฺวา มารจกฺขุอทสฺสนํ
 คโต ปาปิมโต,

ปุณ จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สพฺพโส อากาसानญฺจายตนํ
 สมตฺติกฺกมฺม ‘อนนฺตํ วิญฺญาณนฺติ วิญฺญาณญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช
 วิหริติ, [๑] สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมตฺติกฺกมฺม ‘นตฺถิ กิณฺจิตฺติ
 อากิณฺจญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ, สพฺพโส อากิณฺจญฺจายตนํ
 สมตฺติกฺกมฺม เวนสญฺญานาสญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ, สพฺพโส
 เวนสญฺญานาสญฺจายตนํ สมตฺติกฺกมฺม สญฺญาเวทยิตฺตนิโรธํ อุปสมฺปชฺช
 วิหริติ, ปญฺญาย จสฺส ทิสฺวา อาสวา ปริกฺขิณา โหนติ, อयํ
 วุจฺจติ ภิกฺขเว ‘ภิกฺขุ อนนฺธมกาสิ มารํ, อปทํ วชิตฺวา มารจกฺขุ-
 อทสฺสนํ คโต ปาปิมโต, ตินฺนโณ โลเก วิสตฺตํ^๒ โส วิสสฺสโต
 คจฺจติ, วิสสฺสโต ติฏฺฐติ, วิสสฺสโต นิสิตฺติ, วิสสฺสโต เสยฺยํ
 กปฺเปติ, ตํ กิสฺส เหตุ. อนาปาถคโต ภิกฺขเว ปาปิมโตติ
 มจฺจุราชา น ปสฺสติ. เตนาห ภควา

“สฺยฺญโต โลกํ อเวกฺขสฺส โมฆราช สทา สโต
 อตฺตานุทิจฺฉิ อูหจฺจ เหวํ มจฺจุตฺตโร สียา
 เหวํ โลกํ อเวกฺขนฺตํ มจฺจุราชา น ปสฺสตีติ.

สห คาถาปริโยสํหา ฯ เปฯ “สตฺถา เม ฆนฺเต ภควา,
 สวโกหฺมสมิตี.

ปณฺณรตฺโม โมฆราชมาณวปณฺหานิทฺเทโส.

๑๖. ปิงคิยมาณวปญฺหานิทฺเตโส

[๘๙] “ชิตฺตฺตมฺหํสฺมึ อพฺโล วิวณฺโณ” (อิจฺจายสฺมา ปิงคิโย)

เนตฺตา น สฺสทฺธา สวณฺํ น ฌาสฺ

มาหมฺปนฺสํ^๑ โมมฺุโห อนฺตราว^๒

อาจิกฺข ฐมฺมํ ยมฺหํ วิชณฺณํ

ชาติชฺชราย อธิ วิปฺปหานํ.

(๑)

ชิตฺตฺตมฺหํสฺมึ อพฺโล วิวณฺโณติ [^๑] ชิตฺตฺตมฺหํสฺมึ มหฺลลโก
 อทฺธคโต วโยอนุปฺปตฺโต วิสวสฺสสฺติโก ชาตียา. อพฺโลติ ทุพฺพโล
 อปฺปพฺโล อปฺปถาโม. วิวณฺโณติ วิตวณฺโณ วิตวณฺโณ [^๒], ยา
 สา ปุริมา สุภา วณฺณนิภา, สา อนฺตรหิตา อาทินโว ปาตฺตฺตมฺหํ
 ชิตฺตฺตมฺหํสฺมึ อพฺโล วิวณฺโณ. อิจฺจายสฺมา ปิงคิโยติ อิจฺจาติ
 ปทสนฺธิ ๔เปฯ อายสฺมาติ ปิยวจฺนํ ๔เปฯ ปิงคิโยติ ตสฺส
 พฺรหฺมณฺสส นามํ ๔เปฯ อภิลาโปติ อิจฺจายสฺมา ปิงคิโย.

เนตฺตา น สฺสทฺธา สวณฺํ น ฌาสฺติ เนตฺตา อสฺสทฺธา
 อวิสฺสทฺธา อปฺริสฺสทฺธา อโวทาทา, โน ตถา จกฺขฺนา รูป^๓
 ปสฺสสามิตฺติ เนตฺตา น สฺสทฺธา. สวณฺํ น ฌาสฺติ โสตํ อสฺสทฺธํ
 อวิสฺสทฺธํ อปฺริสฺสทฺธํ อโวทาทํ, โน ตถา โสเตน สทฺทํ สฺสณฺมิตฺติ
 เนตฺตา น สฺสทฺธา สวณฺํ น ฌาสฺ.

มาหมฺปนฺสํ โมมฺุโห อนฺตราวาติ มาหํ^๔ นสฺสํ ปนฺสํ
 วินสฺสํ.^๕ โมมฺุโหติ อวิทฺวา^๖ อวิชฺชาคโต อณฺาณิ อวิภาวี ทุพฺปญฺญโย.

^๑ ฉ., เท. ชิตฺตฺตมฺหํสฺมึ อพฺโล วิตวณฺโณ, เอวมฺปฺริปิ.^๒ สยา. อนฺตราย, เอวมฺปฺริปิ.^๓ ฉ., เท. ๑-๒๖/๒๖๖^{๔-๕} ฉ., เท. มาหํ นสฺสณฺธิ มาหํ นสฺสํ มาหํ วินสฺสํ, มาหํ ปนฺสํ ^๖ ฉ., เท. โมมฺุโห^๖ ฉ., เท. มาหํ นสฺสํ^๗ ฉ., เท. ชิตฺตฺตมฺหํสฺมิตฺติ^๘ ฉ., เท. รูป

อนฺตราวาติ ตฺยหํ ฐมมํ ทิฏฺฐิํ ปฏิปทํ มคฺคํ อนนฺถนํ อนาวิกิตวา^๑
อวิทิตํ กตฺวา^๒ อปฺภิลลิตฺวา อสฺสยิตฺวา^๓ สจฺจจิกตฺวา อนฺตรายะ
กาลํ กระยณฺติ มาหฺมปณฺสํ โมมฺุโห อนฺตราว.

อาจิกฺข ฐมมํ ยมฺหํ วิชณฺณนฺติ อาจิกฺข ฐมฺมนฺติ อาทิกฺกยาณํ
มชฺฌกฺกยาณํ ปรีโยสานกฺกยาณํ สาทถํ สพฺพญชฺชนํ เกวลปรีปฺพณฺณํ
ปรีสุทฺธํ พุรหฺมจริยํ จตฺตารอ สติปฺภฺจาเน จตฺตารอ สมฺมปฺปชานะ
จตฺตารอ อิทฺธิปาเท ปณฺจินฺทริยานิ ปณฺจ พฺลานิ สตฺต โพชฌนฺเค
อริยํ อฏฺฐจฺจกํ มคฺคํ นิพฺพานญจ นิพฺพานคามินิญจ ปฏิปทํ
อาจิกฺข เทเสหิ ปณฺณเปหิ ปฏฺฐเปหิ วิวราหิ วิฆาหิ อุตฺตานิโกโรหิ
ปกาสเสหิติ อาจิกฺข ฐมมํ. ยมฺหํ วิชณฺณนฺติ ยมฺหํ ชาเนยฺย
อาชาเนยฺย วิชาเนยฺย ปฏฺฐวิชาเนยฺย ปฏฺฐวิชฌเนยฺย อธิจฺเจยฺย
ผุสฺเสยฺย^๔ สจฺจจกระยณฺติ อาจิกฺข ฐมมํ ยมฺหํ วิชณฺณ.

ชาติชฺชราย อิทฺ วิปฺปหานนฺติ อีเชว ชาติชฺรามรณสฺส ปหานํ
วูปสโม ปฏฺฐินิสฺสคฺโค ปฏฺฐปฺปสฺสทฺธิ อมตํ นิพฺพานนฺติ ชาติชฺชราย
อิทฺ วิปฺปหานํ. เตนาห โส พุรหฺมโณ

“ชฺฌนฺโณหฺมสมิ อพฺโล วิวณฺโณ, (อิจฺจาเยสฺมา ปิงคิโย)
เนตฺตา น สุทฺธา สวณฺ น ผาสฺ,
มาหฺมปณฺสํ โมมฺุโห อนฺตราว
อาจิกฺข ฐมมํ ยมฺหํ วิชณฺณ
ชาติชฺชราย อิทฺ วิปฺปหานนฺติ.

[๙๐] “ทิสฺวาน รุเปสฺсу วิหณฺณมานเ (ปิงฺกียาติ ภควา)
 รูปฺปนฺนํ รุเปสฺสุ ชนา ปมตฺตา
 ตสฺมา ตฺวํ ปิงฺกีย อปฺปมตฺโต
 ขหสฺสุ รูปํ อปฺนพฺภวาย. (๒)

ทิสฺวาน รุเปสฺสุ วิหณฺณมานนฺติ รุเปสฺสุติ จตฺตารโ จ มหาภูตา
 จตฺนุณฺณจ มหาภูตานํ อุปาทายรูปํ. สดฺดตา รูปเหตุ รูปปจฺจยา
 รูปการณํ หณฺณนฺติ วิหณฺณนฺติ อุปหณฺณนฺติ อุปฆาตยนฺติ,^๑ รูป
 สติ, วิวิธกมฺมการณํ กาเรนฺติ, กสาหิปี ตาเพนฺติ, เวตฺเตหิปี
 ตาเพนฺติ, อคฺคตทณฺทเกหิปี ตาเพนฺติ, หตฺถมฺปี จินฺทนฺติ, ปาทมฺปี
 จินฺทนฺติ, หตฺถปาทมฺปี จินฺทนฺติ, กณฺณมฺปี จินฺทนฺติ, นาสมฺปี
 จินฺทนฺติ, กณฺณนาสมฺปี จินฺทนฺติ, พิลงฺกถาลิกมฺปี กโรนฺติ,
 สงฺขมฺมกมฺปี^๒ กโรนฺติ, ราชุมฺขมฺปี กโรนฺติ, โชติมาลิกมฺปี
 กโรนฺติ, หตฺถปชฺโชติกมฺปี กโรนฺติ, เอรกวตฺติกมฺปี กโรนฺติ.
 จิรกวาสิกมฺปี^๓ กโรนฺติ, เอณฺเวยยกมฺปี กโรนฺติ, พลิสฺมํสิกมฺปี
 กโรนฺติ, กหาปณิกมฺปี กโรนฺติ, ขาราทจฺจิกมฺปี กโรนฺติ,
 ปลิฆปรีวตฺติกมฺปี กโรนฺติ, ปลาลปีจกมฺปี กโรนฺติ, ตตฺเตนปี
 เตเลน โอสิณฺจนฺติ, สุนฺเขหิปี ขาทาเพนฺติ, ชีวนตฺมปี สฺสเล
 อุตฺตาสเนนฺติ, อสินาปี^๔ สีสํ จินฺทนฺติ. เอวํ สดฺดตา รูปเหตุ
 รูปปจฺจยา รูปการณํ หณฺณนฺติ วิหณฺณนฺติ อุปหณฺณนฺติ
 อุปฆาตยนฺติ. เอวํ หณฺณมานเ วิหณฺณมานเ อุปหณฺณมานเ
 อุปฆาตมานเ ทิสฺวา ปสฺสิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา
 วิภูตํ กตฺวาติ ทิสฺวาน รุเปสฺสุ วิหณฺณมานเ. ปิงฺกียาติ ภควาติ
 ปิงฺกียาติ ภควา ตํ พุราหุมนํ นามเณ อาลปติ. ภควาติ
 คารวาทิวนเมตํ ยเปยฺย ยทิทํ ภควาติ ปิงฺกียาติ ภควา.

^๑ จ.ท.ท. อุปฆาตยนฺติ, เอวมฺปริปี.

^๓ สฺยา. จิรวาสิกมฺปี

^๒ จ.ท.ท. สงฺขมฺมกมฺปี

^๔ สฺยา. อสินา

รูปปนฺติ รูปเปสฺ ชนา ปมตฺตาทิ รูปปนฺตฺติ รูปปนฺติ กุปนฺติ
 ปิพฺพนฺติ^๑ ฌญฺญนฺติ, พฺยตฺติตา^๒ โทมนสฺสิตา โหนฺติ, จกฺขุโรเคน
 รูปปนฺติ กุปนฺติ ปิพฺพนฺติ ฌญฺญนฺติ, พฺยตฺติตา โทมนสฺสิตา
 โหนฺติ, โสตรโรเคน ๔เปยฺ ทํสมกสฺวาตาทปสฺริสฺสสมฺผสฺเสหิ รูปปนฺติ
 กุปนฺติ ปิพฺพนฺติ ฌญฺญนฺติ, พฺยตฺติตา โทมนสฺสิตา โหนฺตฺติ
 รูปปนฺติ รูปเปสฺ.

อถฺวา จกฺขุสฺมี หิยามาเน หายมาเน ปริหายมาเน เวมาเน
 วิคจฺจมาเน อนฺตรธายมาเน รูปปนฺติ ๔เปยฺ โทมนสฺสิตา โหนฺติ,
 โสตรสฺมี ๔เปยฺ ฌานสฺมี ๔เปยฺ ชิวฺหาย ๔เปยฺ กายสฺมี ๔เปยฺ
 รูปสฺมี ๔เปยฺ สทฺทสฺมี ๔เปยฺ คณฺธสฺมี ๔เปยฺ รสสฺมี ๔เปยฺ
 โผฏฺฐพฺพสฺมี ๔เปยฺ กุสฺสมี ๔เปยฺ คณฺธสฺมี ๔เปยฺ อาวาสสฺมี ๔เปยฺ
 ลาภสฺมี ๔เปยฺ ยสฺสมี ๔เปยฺ ปลฺสํสา ๔เปยฺ สุขสฺมี ๔เปยฺ
 จีวรสฺมี ๔เปยฺ ปิณฺฑปาทสฺมี ๔เปยฺ เสนาสนสฺมี ๔เปยฺ คิลาน-
 ปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารสฺมี หิยามาเน หายมาเน ปริหายมาเน เวมาเน
 วิคจฺจมาเน อนฺตรธายมาเน รูปปนฺติ กุปนฺติ ปิพฺพนฺติ ฌญฺญนฺติ,
 พฺยตฺติตา โทมนสฺสิตา โหนฺตฺติ เอมฺปิ รูปปนฺติ รูปเปสฺ.

ชนาติ ขตฺติยา จ พฺรหฺมณฺหา จ เวสฺสา จ สุทฺทา จ
 คหฺนฺจา จ ปพฺพชิตา จ เทวา จ มนุสฺสา จ.

ปมตฺตาทิ ปมาโท วตฺตพฺโพนฺ กายทฺวจฺจิเต^๓ วา
 วจฺจิทฺวจฺจิเต วา มโนทฺวจฺจิเต^๓ วา ปญฺจสฺ วา กามคฺเชสฺ
 จิตฺตสฺส โวสฺสคฺโค โวสฺสคฺคานุปฺปทานํ กุสฺลนํ วา ฌมฺมานํ
 ภาวนาย [๔] อสาทจฺจกิริยา อนนฺนจิตฺกิริยา โอลิณฺวตฺติตา

^๑ ฉ., เท. ปิพฺพนฺติ, เอมฺปิ.^๒ ฉ., เท. พฺยตฺติตา, เอมฺปิ.^{๓-๓} ฉ., เท. กายทฺวจฺจิเตน วา วจฺจิทฺวจฺจิเตน วา มโนทฺวจฺจิเตน วา ^๔ ฉ., เท. อสทฺกจฺจกิริยา

นิกฺขิตฺตจฺจนฺตนา นิกฺขิตฺตธฺรตา อนาสฺวนา อภาวนา อพฺหฺลิกมฺมํ
อนธิฏฺฐาณํ อนนฺนโยโค ปมาโท, โย เอวฺรุโป ปมาโท ปมชฺชนา
ปมชฺชิตตํ, อยํ วุจฺจติ ปมาโท. อิมินา ปมาเทน สมฺนฺนาคตา
ชนา ปมตฺตาติ รุปฺปนฺติ รุปฺเปสฺส ชนา ปมตฺตา.

ตสฺมา ตฺวํ ปิงฺคิย อปฺปมตฺโตติ ตสฺมาติ ตสฺมา ตํการณา
ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา เอวํ อาทีนํ สมฺปสฺสमानํ รุปฺเปสฺสติ
ตสฺมา ตฺวํ ปิงฺคิย. **อปฺปมตฺโตติ** สกฺกจฺจการี สาตฺถจฺจการี ๔เป๔
อปฺปมตฺโต^๑ กุสเลสฺส ธมฺเมสฺสติ ตสฺมา ตฺวํ ปิงฺคิย อปฺปมตฺโต.

ชหฺสฺส รุปํ อปฺนพฺภวายาติ รุปฺปนฺติ จตฺตารอ จ มหาภูตา
จตฺนฺนญจ มหาภูตานํ อุปาทายรูปํ. **ชหฺสฺส รุปฺปนฺติ** รุปํ ชหฺสฺส
รูปํ ปชหฺสฺส รุปํ วิโนเทหิ รุปํ พฺยนฺตีกโรหิ รุปํ อนภาวํคเมหิตี
ชหฺสฺส รุปํ. **อปฺนพฺภวายาติ** ยถา เต รุปํ อีเชว นีรฺุชฺฌเมยฺย,
ปฺน ปฏฺฐิสฺสณฺธิโก^๒ น นีพฺพตฺเตยฺย กามชาตฺยา वा รุปฺชาตฺยา
วา อรูปฺชาตฺยา वा, กามภเว वा รุปฺภเว वा อรูปฺภเว वा,
สณฺณภเว वा อสณฺณภเว वा เหนวสณฺณานาสณฺณภเว वा,
เอกโวการภเว वा จตฺตโวการภเว वा ปญฺจโวการภเว वा, ปฺน
คตฺติยา वा อุปฺปตฺติยา वा ปฏฺฐิสฺสณฺธิยา वा [๓] สํสาเร वा วฏฺฏเฆ
วา น ชเนยฺย น สณฺชเนยฺย น นีพฺพตฺเตยฺย นาภินีพฺพตฺเตยฺย
อีเชว นีรฺุชฺฌเมยฺย วุปฺสเมยฺย อตฺถํ คจฺเจยฺย ปฏฺฐิปฺปสฺสสมฺภะยยาติ
ชหฺสฺส รุปํ อปฺนพฺภวาย. เตนาห ภควา

^๑ ฉ.,เท. ๑๒/๐๖/๒๕๖๖
ฉ.,เท. อปฺปมาโท

^๒ ฉ.,เท. ปฏฺฐิสฺสณฺธิโก ภโว

^๓ ฉ.,เท. ภเว वा, เอวฺมปริปิ.

“ทิสฺวาน รุเปสฺสุ วิหณฺณมาเน (ปิงคิยาติ ภควา)
 รูปฺปนฺติ รุเปสฺสุ ชนา ปมตฺตา
 ตสฺมา ตฺวํ ปิงคิยํ อปฺปมตฺโต
 ชหสฺสํ รูปํ อปฺนพฺภาวยาติ.

[๙๑]

“ทิสฺวา จตฺตฺโส วิทิสฺวา จตฺตฺโส
 อุทฺธํ อโธ ทส ทิสฺวา อิมายํ
 น ตฺยหํ อทิจฺจํ อสฺตามุตํ วา
 อโธ อวิณฺณาทํ กิณฺจิ นมตฺติ โลเก
 อาจิกฺข ฌมฺมํ ยมฺหํ วิชณฺณํ
 ชาตฺติชฺชราย อิทฺ วิปฺปหานํ.

(๓)

ทิสฺวา จตฺตฺโส วิทิสฺวา จตฺตฺโส อุทฺธํ อโธ ทส ทิสฺวา อิมายํ
 ทส ทิสฺวา [๑] น ตฺยหํ อทิจฺจํ อสฺตํ อมุตํ, อวิณฺณาทํ กิณฺจิ
 อตฺตตฺโต วา ปรตฺโต วา อุกายตฺโต วา ทิจฺจฌมฺมิโก วา อตฺโต
 สมฺปฺรายิกโก วา อตฺโต อุตฺตนา^๒ วา อตฺโต คมฺภีโร วา อตฺโต
 กุพฺโพ วา อตฺโต ปฏฺจจฺจนฺโน วา อตฺโต เนยฺโย วา อตฺโต นีโต
 วา อตฺโต อนวชฺโซ วา อตฺโต นิกกิเลโส วา อตฺโต โวทานโน
 วา อตฺโต^๓ ปรมตฺโต วา นตฺติ น^๓ สติ น สํวิชฺชนฺติ
 นฺฺปฺลพฺภานฺตฺติ^๓ น ตฺยหํ อทิจฺจํ อสฺตามุตํ วา อโธ อวิณฺณาทํ
 กิณฺจิ นมตฺติ โลเก.

อาจิกฺข ฌมฺมํ ยมฺหํ วิชณฺณนฺติ อาจิกฺข ฌมฺมนฺติ อาทิกฺกฺลยาณํ
 ๔เปยฺย นิพฺพานคามินิณฺจ ปฏฺธิปทํ อาจิกฺข เทเสหิ ปณฺณเปหิ

^๑ ฉ., เท. น ตฺยหํ อทิจฺจํ อสฺสํ อมุตํ, อโธ อวิณฺณาทํ กิณฺจิ นมตฺติ โลเกติ.

^{๒-๓} สยา. ๔เปยฺย ^{๓-๓} สยา. น สนฺติ น สํวิชฺชนฺติ นฺฺปฺลพฺภานฺตฺติ.

ปฏฺจเปหิ วิวราหิ วิฆาหิ อุตฺตานิกรโหติ ปกาเสหิติ อาจิกฺข
 ฌมฺมํ. ยมฺหํ วิชณฺณนฺติ ยมฺหํ ชาเนยฺยํ อาชาเนยฺยํ วิชาเนยฺยํ
 ปฏฺวิวิชาเนยฺยํ ปฏฺวิวิชฺฌเนยฺยํ อธิคฺจฺเจยฺยํ ฌุสฺเสยฺยํ สจฺจจิกฺกเรยฺยนฺติ
 อาจิกฺข ฌมฺมํ ยมฺหํ วิชณฺณํ.

ชาติชฺชราย อธิ วิปฺปหานนฺติ อธิว ชาติชฺรามรณสฺส ปหานํ
 รูปสโม ปฏฺวินิสฺสคฺโค ปฏฺวิปฺปสฺสทฺธิ อมตํ นิพฺพหานนฺติ ชาติชฺชราย
 อธิ วิปฺปหานํ. เตนาห โส พฺรหฺมโณ

“ทิสสา จตฺสโส วิทิสสา จตฺสโส
 อุทฺธํ อโร ทส ทิสสา อิมายो
 น ตฺยํ อทฺธิจฺจํ อสฺสตามุตฺตํ วา
 อโธ อวิณฺณวตฺตํ กิณฺณจิ นมตฺถิ โลเก
 อาจิกฺข ฌมฺมํ ยมฺหํ วิชณฺณํ
 ชาติชฺชราย อธิ วิปฺปหานนฺติ.

[๙๒] “ตณฺหาธิปฺนฺเน มนุเช เปกฺขมานิ (ปิงฺกียาติ ภควา)
 สนฺตปาชาเต ชรสา ปเรเต,
 ตสฺมา ตฺวํ ปิงฺกีย อปฺปมตฺโต
 ชหสฺสุ ตณฺหํ อปฺนพฺภวาย. (๔)

ตณฺหาธิปฺนฺเน มนุเช เปกฺขมานนฺติ ตณฺหาติ รูปตณฺหา
 สทฺทตณฺหา คณฺธตณฺหา รสตณฺหา โผฏฺฐพฺพตณฺหา ฌมฺมตณฺหา.
 ตณฺหาธิปฺนฺเนติ ตณฺหาอธิปฺนฺเน^๑ ตณฺหานุคเต ตณฺหานุสฺสเฏ
 ตณฺหาयाปฺนฺเน^๒ อภิภูเต ปรียาทินฺนจิตฺเต. มนุเชติ สตฺตทาวจัน.
 เปกฺขมานนฺติ เปกฺขมานิ ทกฺขมานิ โอลอกฺยมานิ นิชฺฌายมานิ

^๑ ฉ., เท. ตณฺหาธิปฺนฺเน ตณฺหานุคเต

^๒ ฉ., เท. ตณฺหา ย ปนฺเน ปฏฺวิปฺน

อุปปริกฺขมาโนติ ตณฺหาธิปนฺเน มนุเช เปกฺขมาโน. ปิงคิยาติ
ภควาติ ปิงคิยาติ ภควา พุราหมณฺ นามเน อาลปติ. ภควาติ
การวาทิวนเมตํ ๕เปยฺย สจฺจิกา ปณฺณตฺติ ยทิตํ ภควาติ ปิงคิยาติ
ภควา.

สนฺตาปชาเต ชรสา ปเรเตติ สนฺตาปชาเตติ ชาติยา
สนฺตาปชาเต, ชราย สนฺตาปชาเต, พุยาธินา สนฺตาปชาเต,
มรณฺเน สนฺตาปชาเต, โสกปริเทวทฺกฺขโทมนสฺสุปายาสเหติ
สนฺตาปชาเต, เนรยิเกน ทฺกฺขเนน สนฺตาปชาเต ๕เปยฺย ทิฏฺฐิพฺยสเนน
ทฺกฺขเนน สนฺตาปชาเต อิตฺติชาเต อุปทฺทวชาเต อุปสคฺคชาเตติ
สนฺตาปชาเต. ชรสา ปเรเตติ ชราย ฌญฺเจ ปเรเต สโมหิตเต [^๑]
ชาตียานุกเต ชราย อนุสญฺเฐ พุยาธินา อภิกฺขเต มรณฺเน อพฺภาหเต
อตาณฺเ อเลณฺเ อสรณฺเ อสรณฺนิฏฺเฐติ สนฺตาปชาเต ชรสา ปเรเต.

ตสฺมา ตฺวํ ปิงคิยํ อุปฺปมตฺโตติ ตสฺมาติ ตสฺมา ตํการณา
ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา เอวํ อาทึนํวํ สมฺปสฺสสมาโน ตณฺหาयाติ
ตสฺมา ตฺวํ ปิงคิยํ. อุปฺปมตฺโตติ สกฺกจฺจการี สาทจฺจการี ๕เปยฺย
อุปฺปมตฺโต^๒ กุสเลสุ ฐมฺเมสุติ ตสฺมา ตฺวํ ปิงคิยํ อุปฺปมตฺโต.

ชหฺสฺสุ ตณฺหํ อปฺนพฺภวายาติ ตณฺหาติ รูปตณฺหา
สทฺทตณฺหา คณฺธตณฺหา รสตณฺหา โผฏฺฐพฺพตณฺหา ฐมฺมตณฺหา.
ชหฺสฺสุ ตณฺहनฺติ ตณฺหํ ชหฺสฺสุ, ตณฺหํ ปชหฺสฺสุ ตณฺหํ วิโนเทหิ,
ตณฺหํ พฺยนฺตีกโรหิ, ตณฺหํ อนภาวํคเมหิติ ชหฺสฺสุ ตณฺหํ.
อปฺนพฺภวายาติ ยถา เต รูปํ อิเชว นีรุชฺฌเมยฺย, ปฺนํ ปฏฺฐิสนฺธิกาโว
น นีพฺพตฺเตยฺย กามชาตฺตฺยา วา รูปชาตฺตฺยา วา อรูปชาตฺตฺยา วา

กามภเว วา รูปภเว วา อรูปภเว วา สญญามภเว วา
 อสญญามภเว วา เนวสญญานาสญญามภเว วา, เอกโวการภเว วา
 จตุโวการภเว วา ปญจโวการภเว วา, ปุณ คติยา วา อุปปตติยา วา
 ปฏิสนธิยา วา สัมสारे วา วฏฺเฐ วา น ชเนยฺย น สยฺชเนยฺย
 น นิพฺพตฺเตยฺย นาภินิพฺพตฺเตยฺย อิเชว นิรุชฺฌेยฺย วูปสเมยฺย
 อตฺถํ คจฺเจยฺย ปฏิปฺปสฺสมภะยยาติ ชหสฺสุ ตณฺหํ อปฺนพฺภวาย.
 เตนาห ภควา

“ตณฺหาธิปฺนฺเน มนุเช เปกฺขมาโน (ปิงฺคิยาติ ภควา)
 สนฺดาปชาเต ชรสา ปเรเต
 ตสฺมา ตูวํ ปิงฺคิย อปฺปมตฺโต
 ชหสฺสุ ตณฺหํ อปฺนพฺภวายาติ.

สห คาถาปริโยसानา เตน^๑ พุราหุมนฺเนน สทฺธิ เอกัจจนฺทา
 เอกปฺปโยคา เอกาธิปฺปายา เอกวาสนวาสิตา, เตสํ อเนกปาณ-
 สหสฺसानํ วิรชํ วิตมลํ ฌมฺมจกฺขุ อุตฺปาที “ยงฺกิญฺจิ สมุทฺยฌมฺมํ,
 สพฺพพฺนตํ นิโรธฌมฺมหนฺติ. ตสฺส จ พุราหุมนฺสฺส วิรชํ วิตมลํ
 ฌมฺมจกฺขุ อุตฺปาที “ยงฺกิญฺจิ สมุทฺยฌมฺมํ, สพฺพพฺนตํ นิโรธฌมฺมหนฺติ.
 สห จกฺขุปฏิลาภา^๒ อชินชฎาวากจิริทณฺฑกมณฺฑลฺลเกสา จ มสฺสุ
 จ อนฺตรหิตา. ภณฺฑกาสายวตฺถวสโน สงฺฆาฏิปตฺตจิวรรโ ภิกฺขุ
 อนวตฺถปฺปฏิปตฺติยา ปญฺชลิโก ภควนฺตํ นมสฺสมาโน นิสินฺโน โหติ
 “สตฺถา เม ภนฺเต ภควา, สาวโกหมสมิติ.

โสฬสโม ปิงฺคิยมาณวปฺปหานิทฺเทโส.

๑๗. ปารายนตฤติกาถานิทเทศ^๑

[๙๓] อิทมโวจ ภควา มคเชสุ วิหรนุโต ปาสาณเก เจติเย
 ปริจาริกโสฬสนน^๒ พุราหุมนน อชฺฌิณฺโง ปุณฺโง ปุณฺโง ปณฺหํ
 พุยาภาสิ.

อิทมโวจ ภควาติ อิม^๓ ปารายนํ อโวจ. ภควาติ
 คารวาชิวจนเมตํ ๔เปยฺย สจฺจิกา ปณฺณตฺติ, ยทิทํ ภควาติ
 อิทมโวจ ภควา.

มคเชสุ วิหรนุโตติ มคชนามเก ชนปเท. วิหรนุโตติ
 วิหรนุโต อิริยนุโต วตฺเตนุโต ปาเลนุโต ยเปนุโต ยาเปนุโต.
 ปาสาณเก เจติเยติ ปาสาณกเจติยํ วุจฺจติ พุทฺธาสนนฺติ มคเชสุ
 วิหรนุโต ปาสาณเก เจติเย.

ปริจาริกโสฬสนนํ พุราหุมนนฺติ ปิงฺคิโย พุราหุมนเณ
 พาวริสฺส พุราหุมนสฺส เสฏฺโง^๔ เสฏฺฐจโร ปริจาริกโก^๕ ปิงฺคิเยน
 เต โสฬสาติ เอวมปิ ปริจาริกโสฬสนนํ พุราหุมนนํ. อถวา เต
 โสฬส พุราหุมนา พุทฺธสฺส ภควโต เสฏฺฐา^๕ เสฏฺฐจรา ปริจาริกา
 สियฺนฺติ^๕ เอวมปิ ปริจาริกโสฬสนนํ พุราหุมนนํ.

อชฺฌิณฺโง ปุณฺโง ปุณฺโง ปณฺหํ พุยาภาสิติ อชฺฌิณฺโงติ
 อชฺฌิณฺโง อชฺฌเณสิโต. ปุณฺโง ปุณฺโงติ ปุณฺโง ปุจฺฉิโต ยาจิโต
 อชฺฌเณสิโต ปสาทิโต.^๖ ปณฺหํ พุยาภาสิติ ปณฺหํ พุยาภาสิ อาจิกฺขิ

^๑ สฺยา. โสฬสมาณวกปณฺหา นิคมนิทเทศ, เอวมปิ.

^๒ ฉ., เท. ปริจาริกโสฬสนนํ อ. ปริวาริกโสฬสนนํ ^๓ ฉ., เท. อิทํ

^{๔-๕} ฉ., เท. ปทฺธโร ปทฺธจโร ปริจาริกโก สิสฺโส

^{๕-๕} ฉ., เท. ปทฺธรา ปทฺธจรา ปริจาริกา สิสฺสาติ

^๖ ฉ., เท. ปุณฺโง ปุณฺโง ปุจฺฉิโต ปุจฺฉิโต ยาจิโต ยาจิโต อชฺฌเณสิโต อชฺฌเณสิโต ปสาทิโต
 ปสาทิโต

เทเสสิ ปณฺณเปสิ ปญฺจเปสิ วิวริ วิภาซิ อุตฺตานิมฺกาลิ ปกาเสสีติ
 อชฺฌินฺนุโจ ปุณฺณโจ ปุณฺณโจ ปณฺหํ พุยาภาสิ. เตเนตฺถ วุจฺจติ

“อิทมวโจ ภควา มคฺเชสุ วิหรนฺโต ปาสาณเก เจติเย
 ปริจาริกโสฬสหนํ พุราหมณานํ อชฺฌินฺนุโจ ปุณฺณโจ ปุณฺณโจ ปณฺหํ
 พุยาภาสีติ.

[๙๔] เอกเมกสฺส เจปิ ปณฺหสฺส อตุตฺถมณฺณาย ฐมฺมมณฺณาย
 ฐมฺมานุฐมฺมํ ปฏิปชฺเชยฺย, กจฺเจยฺยเว ชรามรณสฺส ปารํ, ปารํ คมนียา^๑
 อิม ฐมฺมาติ, ตสฺมา อิมสฺส ฐมฺมปริยายสฺส ‘ปารายณนุเตว’^๒ อธิวณฺ.

เอกเมกสฺส เจปิ ปณฺหสฺสาติ เอกเมกสฺส เจปิ อชิตปณฺหสฺส
 เอกเมกสฺส เจปิ ติสฺสเมตฺเตยฺยปณฺหสฺส เอกเมกสฺส เจปิ ปุณฺณกปณฺหสฺส
 เอกเมกสฺส เจปิ เมตฺตคฺคปณฺหสฺส เอกเมกสฺส เจปิ ไชตกปณฺหสฺส
 เอกเมกสฺส เจปิ อุปสัิวปณฺหสฺส เอกเมกสฺส เจปิ นนฺทปณฺหสฺส^๓
 เอกเมกสฺส เจปิ เหมกปณฺหสฺส เอกเมกสฺส เจปิ โตเทยฺยปณฺหสฺส
 เอกเมกสฺส เจปิ กปฺปปณฺหสฺส เอกเมกสฺส เจปิ ชตฺกณฺณปณฺหสฺส
 เอกเมกสฺส เจปิ ภาทฺวารุชฺชปณฺหสฺส เอกเมกสฺส เจปิ อุทฺยปณฺหสฺส
 เอกเมกสฺส เจปิ โปสาลปณฺหสฺส เอกเมกสฺส เจปิ โมฆราชปณฺหสฺส
 เอกเมกสฺส เจปิ ปิงฺคิยปณฺหสฺสาติ เอกเมกสฺส เจปิ ปณฺหสฺส.

อตุตฺถมณฺณาย ฐมฺมมณฺณายาติ ‘เสว ปณฺโห ฐมฺโม, วิสชฺชนํ
 อตฺถิโตติ อตฺถํ อณฺณาย ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา
 วิภูตํ กตฺวาติ อตุตฺถมณฺณาย. ฐมฺมมณฺณายาติ ฐมฺมํ อณฺณาย
 ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ
 ฐมฺมมณฺณาย.^๔

^๑ สฺยา. ปารคฺคมนียา จ., เท. ปารํคฺคมนียา, เอวมฺปริปิ. ^๒ จ., เท. ปารายณนุเตว, เอวมฺปริปิ.

^๓ จ., เท. นนฺทกปณฺหสฺส

^๔ จ., เท. ฐมฺมมณฺณายาติ อตุตฺถมณฺณาย ฐมฺมมณฺณาย

ธมฺมานุธมฺมํ ปฏิปชฺเชยฺยาติ สมฺมาปฏฺฐิพทํ อนุโลมปฏฺฐิพทํ
 อปจฺจนิกปฏฺฐิพทํ อนุวตฺถปฏฺฐิพทํ ธมฺมานุธมฺมปฏฺฐิพทํ ปฏิปชฺเชยฺยาติ
 ธมฺมานุธมฺมํ ปฏิปชฺเชยฺย.

คจฺเจยฺเยว ชรามรณสฺส ปารนฺติ ชรามรณปาริ วุจฺจติ อมตํ
 นิพฺพานํ, โย โส สพฺพสงฺขารสมฺภโว สพฺพูปธิปฏฺฐินิสฺสคฺโค
 ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรธो นิพฺพานํ. **คจฺเจยฺเยว ชรามรณสฺส**
ปารนฺติ ปาริ คจฺเจยฺเยว^๑ ปาริ อธิคจฺเจยฺย ปาริ ผุสฺเสยฺย^๒ ปาริ
 สจฺฉิกเรยฺยาติ คจฺเจยฺเยว ชรามรณสฺส ปาริ.

ปาริ คมนียา อิเม ธมฺมาติ อิเม ธมฺมา ปาริ คมนียา ปาริ
 ปาเปนฺติ ปาริ สมฺปาเปนฺติ ปาริ สมฺนุปาเปนฺติ ชรามรณสฺส
 ตารณาย^๓ สํวตฺตนฺตํ ปาริ คมนียา อิเม ธมฺมา.

ตสฺมา อิมสฺส ธมฺมปริยายสฺสาติ ตสฺมาติ ตสฺมา ตํการณา
 ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานาติ ตสฺมา. **อิมสฺส ธมฺมปริยายสฺสาติ**
 อิมสฺส ปารายนสฺสาติ ตสฺมา อิมสฺส ธมฺมปริยายสฺส.

ปารายนนฺตฺเวว อธิวจนฺติ ปาริ วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ,
 โย โส สพฺพสงฺขารสมฺภโว สพฺพูปธิปฏฺฐินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย
 วิราโค นิโรธो นิพฺพานํ. อายนํ^๔ วุจฺจติ มคฺโค เสยฺยถิทํ.
 สมฺมาทิฏฺฐิ อเปยฺย สมฺมาสมาธิ. **อธิวจนฺติ** นามํ^๕ สงฺขา สมณฺญา
 ปญฺญตฺติ อเปยฺย อภิลาโปติ ปารายนนฺตฺเวว อธิวจนํ. เตเนตํ วุจฺจติ

^๑ จ., เท. ชรามรณสฺส ปาริ คจฺเจยฺย

^๒ จ., เท. อธิสฺสเสยฺย

^๓ จ., เท. ตารณาย

^๔ จ., เท. อายนํ

^๕ จ., เท. อัย ปาโง น ทิสฺสติ.

“เอกเมกสสุ เจปิ ปญฺหสฺส อตฺถมณฺเฑน ฐมฺมมณฺเฑน
 ฐมฺมานุฐมฺมํ ปฏิปชฺเชยฺย, คจฺเจยฺเยว ชรามรณสฺส ปาริ,
 ปาริ คมนียา อิมํ ฐมาติ, ตสฺมา อิมสฺส ฐมฺมปริยายสฺส
 ‘ปารายนฺนุเตวว อธิวจฺชนติ.

[๕๕] อชิโต ติสฺสเมตฺเตยโย ปุณฺณโก อถ เมตฺตกุ
 ไรตโก อุปสึโว จ นนฺโท จ อถ เหมโก
 โตทยุยฺยกปฺปา ทุภโย ชตุกณฺณี จ ปณฺทิตฺ. (๑)

[๕๖] ภทฺธราวุธฺ อุกฺโข จ โปธาลิ จาปิ พุราหฺมณ
 โมฆราชา จ เมธาวิ ปิงฺคิโย จ มหาอิสิ. (๒)

[๕๗] เอเต พุทฺธํ อุปาคณฺฐํ^๑ สมฺปนฺนจฺรณํ อิสฺสิ
 ปุจฺจนตา นิปุณฺเ ปญฺเห พุทฺธเสฏฺฐํ อุปาคมฺ. (๓)

เอเต พุทฺธํ อุปาคณฺฐนฺติ เอเตติ [^๓] พุราหฺมณา. พุทฺธนฺติ
 โย โส ภควา สยมฺภู อนาจริยโก ปุพฺเพ อนนฺตสฺส เตสฺส ฐมฺเมสฺส
 สามิ สจฺจานิ อภิสมฺพุชฺฌิ, ตตฺถ จ สพฺพณฺณตฺตํ ปตฺโต พเลสฺส จ
 วสึภาวํ. พุทฺธโรติ เกนตฺเถน พุทฺธโร. พุชฺฌิตา สจฺจานีติ พุทฺธโร,
 โพเชตา ปชายาติ พุทฺธโร, สพฺพณฺณตฺตาย พุทฺธโร, สพฺพทสฺสาวิตาย
 พุทฺธโร, อภิญฺเฌยฺยตฺตาย พุทฺธโร, วิกสิตาย พุทฺธโร, ขีณาสวสงฺขาเตน
 พุทฺธโร, นිරูปกฺกิลเสสงฺขาเตน พุทฺธโร, เอกนฺตวิตฺราโคติ พุทฺธโร,
 เอกนฺตวิตฺโทโสติ พุทฺธโร, เอกนฺตวิตฺโมโหติ พุทฺธโร, เอกนฺต-
 นิกฺกิลโสติ พุทฺธโร, เอกายนฺมคฺคํ คโตติ พุทฺธโร, เอโก อนฺตตฺตริ
 สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺธโรติ พุทฺธโร, อพุทฺธวิหตตฺตา พุทฺธิปฏฺฐิลาภา^๓

^๑ จ. เท. อุปาคณฺฐํ, เอวฺมปริปิ.

^๒ จ., เท. โสฬส ปารายนียา

^๓ จ., เท. พุทฺธิปฏฺฐิลาภาติ

พุกุโร. พุกุโรติ เนติ นามิ มาตรา กติ, น ปิตรา กติ, น
 ภาตรา กติ, น ภคินิยา กติ, น มิตฺตามจฺเจहि กติ, น
 ฌาติสาโลหิตฺเตहि กติ, น สมณพฺรหฺมณฺเหहि กติ, น เทวตาहि กติ,
 วิโมกฺขนฺตฺกเมตํ พุกุธานํ ภควนฺตานํ โพธิยา มฺมูเล สห
 สพฺพพญฺญตฺตวณฺสส ปฏฺฐิลาภา สจฺจิกา ปญฺญตฺติ, ยทฺธิํ พุกุโรติ
 พุกุโร.^๑ เอเต พุกุโร อูปาคณฺณนฺติ เอเต พุกุโร อูปาคมฺมฺส อูปสงฺกมฺมฺส
 ปยิริปาสิสฺส ปรีปฺจจฺฉิสฺส ปรีปญฺหิสฺสฺสฺส เอเต พุกุโร อูปาคณฺณํ.

สมฺปนฺนจฺรณํ อิตฺธินฺติ จรณํ วุจฺจติ สีลาจาร์ณิพฺพตฺติ.^๒
 สีสํวโรปิ จรณํ, อิทฺธิริยสํวโรปิ จรณํ, โภชเน มตฺตตฺตญฺญตาปิ
 จรณํ, ชาคริยานุโยโคปิ จรณํ, สตฺตปิ สทฺธมฺมา จรณํ, จตฺตาริปี
 ฌานานิ จรณํ. สมฺปนฺนจฺรณนฺติ สมฺปนฺนจฺรณํ เสฏฺฐจฺรณํ
 วิเสฏฺฐจฺรณํ ปาโมกฺขจฺรณํ อุตฺตมจฺรณํ ปวฺรจฺรณนฺติ สมฺปนฺนจฺรณํ.
 อิตฺธินฺติ: อิตฺธิ. ภควา มหนฺตํ สีสกฺขนฺธํ เอสิ คเวสิ ปรีเยสฺสิตฺติ อิตฺธิ
 ๕เปยฺย มหฺลสกฺเขहि วา สตฺเตहि เอสิตฺโต คเวสิโต ปรีเยสฺสิตฺโต 'กหํ
 พุกุโร กหํ ภควา กหํ เทวเทโว กหํ นราสโมติ อิตฺธิ
 สมฺปนฺนจฺรณํ อิตฺธิ.

ปฺจุจฺจนฺตา นิปฺปูเณ ปญฺเหติ ปฺจุจฺจนฺตาติ ปฺจุจฺจนฺตา ยาจฺจนฺตา
 อชฺฌเมสนฺตา ปสาเทนฺตา. นิปฺปูเณ ปญฺเหติ คมฺภีเร ทฺวทฺทเส ทฺวณฺโพนฺเช
 สนฺเต ปณฺนิเต อตฺกกาจเร นิปฺปูเณ ปณฺณิตฺตเวทนีเย ปญฺเหติ
 ปฺจุจฺจนฺตา นิปฺปูเณ ปญฺเห.

พุกุโรเสฏฺฐํ อูปาคณฺณนฺติ พุกุโรติ โย โส ภควา ๕เปยฺย
 สจฺจิกา ปญฺญตฺติ, ยทฺธิํ พุกุโรติ. เสฏฺฐนฺติ อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ

หมดอายุ 12/06/2566

^๑ ฉ.,เท. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๒ ฉ.,เท. สีลาจาร์ณิพฺพตฺติ

ปาโมกข์ อุตตมัม ปวณฺหิตี^๑ พุทฺธเสฏฺฐจํ. **อุปากมฺหิตี^๒** อุปากมฺหิสฺสุ
 อุปสงฺกมฺหิสฺสุ ปยิริฐาสีสุ ปริปุจฺจิสฺสุ ปริปณฺหิสฺสุติ พุทฺธเสฏฺฐจํ อุปากมฺหํ.
 เตเนตํ วุจฺจติ

“เอเต พุทฺธํ อุปากมฺหํ สมฺปนฺนจรรณํ อีสึ
 ปุจฺจนฺตา นิปุณฺเ ปณฺเห พุทฺธเสฏฺฐจํ อุปากมฺหิตี.

[๕๘] **เตสํ พุทฺโธ พุยาภาสี^๓ ปณฺหํ ปุณฺโง^๔ ยถาตถ,**
“ปณฺหานํ เวยยากรณฺเณ โทเสสิ พุราหฺมณฺเ มุนิ. (๕)

เตสํ พุทฺโธ พุยาภาสีติ เตสํ โสฬสํ ปารายณียานํ
 พุราหฺมณานํ. พุทฺโธติ โย โส ภควา ๗เปฯ สจฺจิกา ปณฺณตฺติ,
 ยทิทํ พุทฺโธติ. พุยาภาสีติ เตสํ พุทฺโธ พุยาภาสี อัจฺจุชิ เทเสสิ
 ปณฺณเปสิ ปณฺจเปสิ วิวริ วิภชิ อุตฺตานิคมกาสี ปกาเสสีติ เตสํ
 พุทฺโธ พุยาภาสี.

ปณฺหํ ปุณฺโง ยถาตถนฺติ ปณฺหํ ปุณฺโงติ ปณฺหํ [๕]
 ปุจฺจโต ยาจิตอ อชฺฌเมสิโต ปสาทิตอ. ยถาตถนฺติ ยถา อัจฺจุชิตพฺพํ;
 ตถา อัจฺจุชิ. ยถา เทสิตพฺพํ; ตถา เทเสสิ. ยถา ปณฺณเปตพฺพํ;
 ตถา ปณฺณเปสิ. ยถา ปณฺจเปตพฺพํ; ตถา ปณฺจเปสิ. ยถา
 วิวริตพฺพํ; ตถา วิวริ. ยถา วิภชิตพฺพํ; ตถา วิภชิ. ยถา
 อุตฺตานิเกตพฺพํ; ตถา อุตฺตานิคมกาสี. ยถา ปกาเสตพฺพํ;^๕ ตถา
 ปกาเสสีติ ปณฺหํ ปุณฺโง ยถาตถ.

^{๑-๑} ฉ., เท. ปวริ พุทฺธํ อุปากมฺหํ.

^๓ สฺยา. ปณฺเห ปุณฺโง

^๕ ฉ., เท. ปกาเสตพฺพํ

^๒ ฉ., เท. ปพุยาภาสี, เอวมฺปริปิ.

^๔ ฉ., เท. ปุณฺโง

ปณฺหาณํ เวยฺยากรณณนํ ปณฺหาณํ เวยฺยากรณณ อจฺจิกฺขณณ
 เทสเนน ปณฺณปเนน ปณฺณจปเนน วิวเรณ วิภาชนเนน อุตฺตานิคมฺเมน
 ปกาสนนนาติ ปณฺหาณํ เวยฺยากรณณ.

โตเสสิ พุราหุมนฺ มุนีติ โตเสสํติ โตเสสิ วิโตเสสิ
 ปสาเทสิ อาราเชสิ อุตฺตมเนน อกาสิ. พุราหุมนฺติ โสฬส ปารายณิเย
 พุราหุมนฺ. มุนีติ โมนํ วุจฺจติ ฌาณํ, ยา ปณฺญา ปชานนา
 ๕เปยฺ สงฺกขาลมตฺติจฺจ โส มุนีติ โตเสสิ พุราหุมนฺ มุนิ. เตเนตํ
 วุจฺจติ

“เตสํ พุทฺโธ พุยาภาสิ ปณฺหํ ปณฺโณ จยถาตถํ,
 ปณฺหาณํ เวยฺยากรณณ โตเสสิ พุราหุมนฺ มุนีติ.

[๕๕] “เต โตสิตา จกฺขุมตา พุทฺธเณนาทิจฺจพฺพนฺธนา
 พุทฺธมจฺริยมจฺริสฺส วรปณฺณสฺส สนฺติเก. (๕)

เต โตสิตา จกฺขุมตาติ เตติ โสฬส ปารายณิยา พุราหุมนฺ. โตสิตาติ: โตสิตา วิโตสิตา ปสาทิตา อาราธิตา อุตฺตมนา กตาติ เต โตสิตา. จกฺขุมตาติ ภควา ปณฺจหิ จกฺขุหิ จกฺขุมา: มํสจกฺขุนาปิ จกฺขุมา, ทิพฺพจกฺขุนาปิ จกฺขุมา, ปณฺณจกฺขุนาปิ จกฺขุมา, พุทฺธจกฺขุนาปิ จกฺขุมา, สมฺมุตฺตจกฺขุนาปิ จกฺขุมา. กถํ ภควา มํสจกฺขุนาปิ จกฺขุมา ๕เปยฺ เหวํ ภควา สมฺมุตฺตจกฺขุนาปิ จกฺขุมาติ เต โตสิตา จกฺขุมตา.

พุทฺธเณนาทิจฺจพฺพนฺธนาติ พุทฺธเณนาติ โย โส ภควา ๕เปยฺ
 สจฺจิกฺกา ปณฺณตฺติ, ยทิทํ พุทฺโธติ. อาทิจฺจพฺพนฺธนาติ อาทิจฺจ
 วุจฺจติ สฺริโย. โส โคตโม โคตฺเตน, ภควาปิ โคตโม โคตฺเตน,
 ภควา สฺริยสฺส โคตฺตตฺตวาทโก โคตฺตพฺพนฺธ, ตสฺมา พุทฺโธ
 อาทิจฺจพฺพนฺธติ พุทฺธเณนาทิจฺจพฺพนฺธนา.

พฺรหฺมจริยมจรีสูติ พฺรหฺมจริยํ วุจฺจติ อสทฺธมฺมสฺมาปตฺติยา
 อารติ วิตติ ปฏฺวิวิตติ เวรมณี วัรมณํ อภิรียา อกรณํ อนชฺฐมาปตฺติ
 เวลาอนตฺทิกโม เสตฺฐมาโต. อปิจ นิปฺปริยาเยวเสน พฺรหฺมจริยํ
 วุจฺจติ อริโย อฏฺฐจฺจิกโก มคฺโค เสยฺยถิํ. สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปโป
 สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมโนโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวาเยวโม สมฺมาสติ
 สมฺมาสมาธิ. พฺรหฺมจริยมจรีสูติ พฺรหฺมจริยํ [๑] อจรีสุ สฺมาทาย
 วตฺตีสูติ พฺรหฺมจริยมจรีสุ.

วรปณฺณสฺส สนฺติเกติ วรปณฺณสฺส อคฺคปณฺณสฺส
 เสฏฺฐปณฺณสฺส วิเสฏฺฐปณฺณสฺส ปาโมกฺขปณฺณสฺส อุตฺตมปณฺณสฺส
 ปวรปณฺณสฺส. สนฺติเกติ สนฺติเก สามนฺตา อาสนฺเน อวิทฺฐเร
 อุปกฺกฺเขตฺติ วรปณฺณสฺส สนฺติเก. เตเนตฺมํ วุจฺจติ

“เต โตสิตา จกฺขุมตา พุทฺธเชนาทิจฺจพฺนฺธนา
 พฺรหฺมจริยมจรีสุ วรปณฺณสฺส สนฺติเกติ.

[๑๐๐] “เอกเมกสฺส ปณฺหสฺส, ยถา พุทฺธเชน เทสิตํ,
 ตถา โย ปฏิปชฺเชยฺย, คจฺजे ปารํ อปารโต. (๖)

เอกเมกสฺส ปณฺหสฺสาติ เอกเมกสฺส อชิตปณฺหสฺส เอกเมกสฺส
 ติสฺสเมตฺเตยฺยปณฺหสฺส ๔เปฯ เอกเมกสฺส ปิงฺคิยปณฺหสฺสาติ
 เอกเมกสฺส ปณฺหสฺส.

ยถา พุทฺธเชน เทสิตนฺติ พุทฺธเชนาติ โย โส ภควา ๔เปฯ
 สจฺจิกา ปณฺณตฺติ, ยทิํ พุทฺธโรติ. ยถา พุทฺธเชน เทสิตนฺติ ยถา
 พุทฺธเชน อัจฺจิบิํ เทสิตํ ปณฺณปิํ ปฏฺฐปิํ วิวรติ วิภตฺติ^๒
 อุตฺตานิกํ ปกาสิตนฺติ ยถา พุทฺธเชน เทสิตํ.

หมตอายุ 12/06/2566

^๑ ฉ.,เท. จรีสุ

^๒ ฉ.,เท. วิภตฺติ

ตถา โย ปฏิปชฺเชยฺยาติ สมมาปฏฺฐิพํ อนุโลมปฏฺฐิพํ
 อปจฺจนิกปฏฺฐิพํ อนุวตฺถปฏฺฐิพํ ฐมฺมานุสฺสมปฏฺฐิพํ ปฏิปชฺเชยฺยาติ
 ตถา โย ปฏิปชฺเชยฺย.

คจฺเณ ปารํ อปารโตติ ปารํ วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ, โย
 โส สพฺพสงฺขารสมฺภโว สพฺพปฏฺฐิปฏฺฐินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค
 นิโรธो นิพฺพานํ. อปารํ วุจฺจติ กิเลสํ จ ขนฺธํ จ
 อภิสงฺขารํ จ. คจฺเณ ปารํ อปารโตติ อปารโต ปารํ คจฺเณยฺย,
 ปารํ อธิคจฺเณยฺย, ปารํ ผุสฺเสยฺย^๑ ปารํ สจฺฉิกเรยฺยาติ คจฺเณ ปารํ
 อปารโต. เตเนตํ วุจฺจติ

“เอกเมกสฺส ปณฺหสฺส ยถา พุทฺเธน เทสิตํ
 ตถา โย ปฏิปชฺเชยฺย คจฺเณ ปารํ อปารโตติ.

[๑๐๑] “อปารํ ปารํ คจฺเณยฺย ภาเวนฺโต มคฺคมุตฺตมํ,
 มคฺโค โส ปารคฺคณาย^๒ ตสฺมา ปารายนํ อิติ. (๗)

อปารํ ปารํ คจฺเณยฺยาติ อปารํ วุจฺจติ กิเลสํ จ ขนฺธํ จ
 อภิสงฺขารํ จ. ปารํ วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ, โย โส สพฺพ-
 สงฺขารสมฺภโว สพฺพปฏฺฐิปฏฺฐินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรธो
 นิพฺพานํ. อปารํ ปารํ คจฺเณยฺยาติ อปารํ ปารํ คจฺเณยฺย ปารํ
 อธิคจฺเณยฺย, ปารํ ผุสฺเสยฺย, ปารํ สจฺฉิกเรยฺยาติ อปารํ ปารํ
 คจฺเณยฺย.

ภาเวนฺโต มคฺคมุตฺตมฺนฺติ มคฺคณฺติ^๓ มคฺโค วุจฺจติ อริโย
 อฏฺฐจฺจิกโก มคฺโค, เสยฺยถิํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ๗เปฯ สมฺมาสมาธิ.

^๑ ฉ., เท. ผุสฺเสยฺย, เอมฺปริปิ.

^๒ ฉ., เท. ปารํ คคฺคณาย, เอมฺปริปิ.

^๓ ฉ., เท. มคฺคมุตฺตมํ วุจฺจติ อริโย อฏฺฐจฺจิกโก มคฺโค

อตุตฺตมนฺติ^๑ อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อตุตฺตมํ ปวณฺติ
มคฺคมุตฺตมํ. ภาเวนฺโตติ ภาเวนฺโต อาเสวนฺโต พหุลีกโรนฺโตติ
ภาเวนฺโต มคฺคมุตฺตมํ.

มคฺโค โส ปารคฺคมนาयाติ มคฺโค ปนฺโถ ปโถ ปชฺโช
อญฺชลํ วัฏฺฐมายนํ นาวา อุตฺตรเสตุ [๒] ปกฺกุลโล^๓ สงฺกโม.
ปารคฺคมนาयाติ ปารคฺคมนาเย ปารสฺสมปาปนาย ปารสฺสมนฺนปาปนาย
ชรามรณสฺส ตรณายาติ มคฺโค โส ปารคฺคมนาเย.

ตสฺมา ปารายณํ อิตฺติติ ตสฺมาติ ตสฺมา ตํการณา ตํเหตุ
ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา. ปารํ วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ, โย โส
สพฺพสงฺขารสฺสโม สพฺพปฺปติปฺปนิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโธ
นิพฺพานํ. อายณํ วุจฺจติ มคฺโค. อิตฺติติ ปทสนฺธิ ๔เป๔
ปทานุปฺพุพฺพกเมตํ 'อิตฺติติ ตสฺมา ปารายณํ อิตฺติ. เตเนตํ วุจฺจติ

“อปารา ปารํ คจฺเจยฺย ภาเวนฺโต มคฺคมุตฺตมํ,
มคฺโค โส ปารคฺคมนาเย, ตสฺมา ปารายณํ อิตฺติติ.

สตฺตตรสโม ปารายณตฺถุตติกาถานิทฺเทโส.

^๑ หมดอายุ 12/06/2566

^๑ ฉ.,เท. มคฺคมุตฺตมนฺติ มคฺคํ ...

^๒ ฉ.,เท. จ

^๓ ฉ.,เท. กุลโล จ ภิสฺส

๑๘. ปารายณานุคิติกาถาณิทุเทโส^๑

[๑๐๒] ปารายณมณฺคายิสฺส (อิจฺจายสฺมา ปิงฺคิโย)

(ยถา อทุทกฺขิ ตถา อกฺขาสิ)

วิมโล ฐริเมธโส

นิกฺกามो นิพฺพุโน^๒ นาโค,

กิสฺส เหตุ มุตา ภณ.

(๑)

ปารายณมณฺคายิสฺส^๓ คีตมณฺคายิสฺส กถิตมณฺคายิสฺส^๓
 ลปิตมณฺคายิสฺส ภาสิตมณฺคายิสฺส^๓ ปารายณมณฺคายิสฺส. อิจฺจายสฺมา
 ปิงฺคิโยติ อิจฺจาติ ปทสนฺธิ ๕เปฯ ปทานุप्พพกเมตฺติ ‘อิจฺจาติ.
 อายสฺมาติ ปิยวจัน คธวจัน, สคารวสปปติสฺสาธวจันเมตฺติ
 ‘อายสฺมาติ. ปิงฺคิโยติ ตสฺส เถรสฺส นามํ สงฺขา สมณฺญา
 ปณฺณตฺติ โวหาโร นามํ นามกมฺมํ นามเชยฺยํ นිරุตฺติ พฺยณฺชนํ
 อภิลาโปติ อิจฺจายสฺมา ปิงฺคิโย.

ยถา อทุทกฺขิ ตถา อกฺขาสีติ ยถา อทุทกฺขิ; ตถา อกฺขาสิ
 อาจิกฺขิ เทเสสิ ปณฺณเปสิ ปญฺจเปสิ วิวริ วิภชิ อุตฺตานีมกาสิ
 ปกาเสสิ. ‘สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ๕เปฯ ‘ยงฺกิญฺจิ สมุทฺยธมฺมํ,
 สพฺพหนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ ยถา อทุทกฺขิ; ตถา อกฺขาสิ อาจิกฺขิ
 เทเสสิ ปณฺณเปสิ ปญฺจเปสิ วิวริ วิภชิ อุตฺตานีมกาสิ ปกาเสสีติ
 ยถา อทุทกฺขิ, ตถา อกฺขาสิ.

วิมโล ฐริเมธโสติ วิมโลติ ราโค มลํ, โทโส มลํ, โมโห
 มลํ, โกโร มลํ, อุปฺนาโห มลํ ๕เปฯ สพฺพปากุสลาภิสงฺขารา มลา.

เต มลา พุทฺธสฺส ภควโต ปหีนา อัจฉินฺนมฺมลา ตาลาวตฺถุกตา
 อนภาวงฺคตา อายตฺตี อนุปฺปาทธมฺมา, ตสฺมา^๑ พุทฺโธ อมโล วิมโล
 นิมฺมโล มลาปคโต มลวิปฺปหีโน มลวิปฺปมุตฺโต สพฺพมลวீติตฺโต.
 ภูริ วุจฺจติ ปจฺวี. ภควา อิมาย^๒ ปจฺวีสมาย วิปฺลายน วิตฺถตายน
 ปญฺญาย สมฺมุนาคโต. เมธา วุจฺจติ ปญฺญา, ยา ปญฺญา
 ปชานนา ยเปยฺย อโมโห ธมฺมวិจโย สมฺมาทิฏฺฐิ. ภควา อิมาย
 เมธาย ปญฺญาย อุเปโต สมฺมุเปโต อุปาคโต สมฺมุปาคโต อุปปฺนโน
 สมฺมุปฺนโน สมฺมุนาคโต, ตสฺมา พุทฺโธ ภูริเมธโสติ^๓ วิมโล
 ภูริเมธโส.

นิกฺกามो นิพฺพุโน นาโคติ กามาคิ อุตฺตทานโต เทว กามา:
 วตฺตูกามา จ กิเลสกามา จ ยเปยฺย อิมะ วุจฺจนฺติ วตฺตูกามา
 ยเปยฺย อิมะ วุจฺจนฺติ กิเลสกามา. พุทฺธสฺส ภควโต วตฺตูกามา
 ปริญฺญาตา กิเลสกามา ปหีนา. วตฺตูกาแมนํ ปริญฺญาตตฺตา
 กิเลสกาแมนํ ปหีนตฺตา ภควา น กามะ กามะติ, [^๔] น กามะ
 ปตฺถะติ, น กามะ ปิเหติ, น กามะ อภิชปฺปติ. เย กามะ
 กามะนฺติ, [^๕] กามะ ปตฺถะนฺติ, กามะ ปิหะนฺติ, กามะ อภิชปฺปนฺติ,
 เต กามกามิโน ราคราคิโน สญฺญสญฺญิโน ภควา น กามะ
 กามะติ, น กามะ ปตฺถะติ, น กามะ ปิเหติ, น กามะ อภิชปฺปติ;
 ตสฺมา พุทฺโธ อกามो นิกฺกามो จตฺตกามो วนฺตกามो มุตฺตกามो
 ปหีนกามो ปฏินิสฺสํวฺจกามो วิตฺตราโค วิคตฺตราโค จตฺตตราโค
 วนฺตตราโค มุตฺตตราโค ปหีนตราโค ปฏินิสฺสํวฺจตราโค นิจฺจาทโต นิพฺพุโต
 สิตฺติภูโต สุขปฏิสฺสเวทึ พุรหฺมภูเตน อตฺตนา วิหรตีติ นิกฺกามो.

^๑ ฉ., เท. อยู่ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๒ ฉ., เท. ตาย

^๓ ฉ., เท. สุมะธโสติ

^๔ ฉ., เท. น กามะ อิจฺฉติ, เอวมฺปริปิ.

^๕ ฉ., เท. กามะ อิจฺฉนฺติ, เอวมฺปริปิ.

นิพฺพโนติ ราโค วณฺ, โทโส วณฺ, โมโห วณฺ, โกโธ วณฺ,
 อุปฺนาโห วณฺ ๕เปยฺ สพฺพากุสลาภิสงฺขารา วนา. เต วนา
 พุทฺธสฺส ภควโต ปหีนา อจฺฉินฺนมฺมลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํคตา
 อายตฺติ อนุปฺปาทสมฺมา, ตสฺมา พุทฺโธ อวโน [°] นิพฺพโน
 วนาปคโต วณิปปหีโน วณิปปมุตฺโต^๒ สพฺพวณวิตฺตวตฺตติ นิพฺพโน.
 นาโคติ [°] ภควา อาคํ น กโรตฺติ นาโค. น คจฺจตฺติ นาโค.
 น อาคจฺจตฺติ นาโค ๕เปยฺ เอวํ ภควา น อาคจฺจตฺติ นาโคติ
 นิฏฺกามา นิพฺพโน นาโค.

กิสฺส เหตุ มุสา ภณฺติ กิสฺส เหตุติ กิสฺส เหตุ กิเหตุ
 กิการณา กิปัจจยา กิณิทานาติ กิสฺส เหตุ. มุสา ภณฺติ มุสา
 ภณฺเอยฺ กณฺเอยฺ ทิเปยฺ โวหเรยฺ. มุสา ภณฺติ โมสวชฺช
 ภณฺเอยฺ มุสาวาทำ ภณฺเอยฺ อนริยวาทำ ภณฺเอยฺ. อิเชกฺจโจ
 สภาคฺคโต^๔ วา ปริสคฺคโต^๕ วา ฌาติมชฺฌคโต วา ปุคฺคมชฺฌคโต
 วา ราชกุลมชฺฌคโต วา อภินิโต สกฺขิปุญฺโจ 'เอहि โภ^๕ ปริส
 ยํ ชานาสิ, ตํ วเทหิตฺติ อชานํ^๖ อาห 'ชานามิตฺติ, ชานํ วา อาห
 'น ชานามิตฺติ, อปสฺสํ วา อาห 'ปสฺสามิตฺติ, ปสฺสํ วา อาห 'น
 ปสฺสามิตฺติ, อิติ อตฺตเหตุ วา พรเหตุ วา อามิสกิณฺณจิกฺขเหตุ วา
 สมฺปชานํมุสา ภณฺติ,^๗ อิํ วุจฺจติ โมสวชฺช.

อปัจ ตีหากาเรหิ มุสาวาโท โหติ: ปุพฺเพวสฺส โหติ
 'มุสา ภณฺิสฺสนฺติ, ภณฺนตฺสฺส โหติ 'มุสา ภณฺนามิตฺติ, ภณฺิตฺสฺส
 โหติ 'มุสา มยา ภณฺิตนฺติ อิเมหิ ตีหากาเรหิ มุสาวาโท โหติ.

^๑ ฉ., เท. วิวโน

^๒ ฉ., เท. วณิวิมุตฺโต

^๓ ฉ., เท. นาโค

^๔ ฉ., เท. สภาคโต วา ปริสาคโต วา

^๕ ฉ., เท. เอหฺมโภ

^๖ ฉ., เท. โส อชานํ วา

^๗ ฉ., เท. ภาสติ

อปิจ จตุหากาเรหิ มุสาวาทो โหติ: ปุพฺพเวสฺส โหติ 'มุสา
 ภาณิสฺสนฺติ ฯเปฯ ปญฺจหากาเรหิ ฯเปฯ จหากาเรหิ ฯเปฯ
 สดฺตหากาเรหิ ฯเปฯ อฏฺฐหากาเรหิ มุสาวาทो โหติ: ปุพฺพเวสฺส
 โหติ 'มุสา ภาณิสฺสนฺติ, ภาณนฺตสฺส โหติ 'มุสา ภาณามิตี ภาณิตสฺส
 โหติ 'มุสา มยา ภาณิตนฺติ วินิชาเย ทิฏฺฐิ วิनिชาเย ขนฺตี วิनिชาเย
 รุจิ วินิชาเย สญฺญํ วินิชาเย ภาวํ, อิมะหิ อฏฺฐหากาเรหิ มุสาวาทो
 โหติ.' กิสฺส เหตุ มุสา ภาณเยย กเถเยย ทีเปเยย โวหเรยยาติ
 กิสฺส เหตุ มุสา ภาณ. เตนาห ปิงคิยตฺเถโร

“ปารายณมนุคายิสฺส (อิจฺจายสฺมา ปิงคิโย)

(ยถา อทฺทกฺขิ ตถา อกฺขาสิ)

วิมโล ภูริเมธโส

นิกกามาโม นิพฺพโน นาโค

กิสฺส เหตุ มุสา ภาณติ.

[๑๐๓] “ปหีนมลโมหสฺส มานมกฺขปฺปหาโยโน

หนฺนทาหํ กิตฺตยิสฺสตามิ คิริ วณฺณปฺตยฺหิตํ. (๒)

ปหีนมลโมหสฺสาคิ มลาคิ ราโค มลํ, โทโส มลํ, โมโห
 มลํ, มาโน มลํ, ทิฏฺฐิ มลํ, กิเลโส มลํ, สพฺพทฺวจจิริตํ มลํ [๒]
 โมหาติ [๓] ทฺกฺเข อณฺาณํ ฯเปฯ อวิชฺชาลงฺคิ โมโห อกฺุสสมฺมลํ,
 อยํ วุจฺจติ โมโห. มลญฺจ โมโห จ พุทฺธสฺส ภควโต ปหีนา
 อุจฺฉิณฺณมฺมลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํคตา आयตี อนุปฺปาทธมฺมา,
 ตสฺมา พุทฺโธ ปหีนมลโมโหติ ปหีนมลโมหสฺส.

๑ น. โหติ โมสวชฺช เท. โหติ โมสวชฺช

๒ น. เท. สพฺพภาวคามิกมฺม มลํ

๓ น. เท. ยํ

มานมกฺขปฺปหาณิโนติ มานาติ เอกวิเชน มาโน: โย^๑ จิตฺตสฺส
 อุณฺณติ.^๒ ทฺวิเชน มาโน: อตฺตํกํสนมาโน, ปรรวมณมาโน. ตฺวิเชน
 มาโน: 'เสยฺโยหมสฺมีติ มาโน, 'สทฺธิสโหมสฺมีติ มาโน, 'หิโนหมสฺมีติ
 มาโน. จตฺตพฺพิเชน มาโน: ลาเภณ มานํ ชเนติ, ยเสน มานํ
 ชเนติ, ปสฺสาย มานํ ชเนติ, สฺสฺเชน มานํ ชเนติ. ปญฺจวิเชน
 มาโน: 'ลาภิมฺหิ มนาปิกานํ รูปานนฺติ มานํ ชเนติ 'ลาภิมฺหิ
 มนาปิกานํ สทฺททานํ ๔เปยฺย คนฺธานํ ๔เปยฺย รसानํ ๔เปยฺย
 โผฏฺฐพฺพทานนฺติ มานํ ชเนติ. จพฺพิเชน มาโน: จกฺขุสมฺปทาย
 มานํ ชเนติ, โสตสมฺปทาย ๔เปยฺย ฌานสมฺปทาย ๔เปยฺย
 ชิวหาสมฺปทาย ๔เปยฺย กายสมฺปทาย ๔เปยฺย มโนสมฺปทาย มานํ
 ชเนติ. สตฺตวิเชน มาโน: มาโน อติมาโน มานาติมาโน โอมานโน
 อวมาโน อสฺมิมาโน มิจฺฉามาโน. อฏฺฐวิเชน มาโน: ลาเภณ มานํ
 ชเนติ, อลาเภณ โอมานํ ชเนติ, ยเสน มานํ ชเนติ, อยเสน
 โอมานํ ชเนติ, ปสฺสาย มานํ ชเนติ, นินฺทาย โอมานํ ชเนติ,
 สฺสฺเชน มานํ ชเนติ, ทฺกฺเชน โอมานํ ชเนติ. นววิเชน มาโน:
 เสยฺยสฺส 'เสยฺโยหมสฺมีติ มาโน, เสยฺยสฺส 'สทฺธิสโหมสฺมีติ มาโน,
 เสยฺยสฺส 'หิโนหมสฺมีติ มาโน, สทฺธิสฺส 'เสยฺโยหมสฺมีติ มาโน,
 สทฺธิสฺส 'สทฺธิสโหมสฺมีติ มาโน, สทฺธิสฺส 'หิโนหมสฺมีติ มาโน,
 หีนสฺส 'เสยฺโยหมสฺมีติ มาโน, หีนสฺส 'สทฺธิสโหมสฺมีติ มาโน,
 หีนสฺส 'หิโนหมสฺมีติ มาโน. ทสฺวิเชน มาโน: อิทฺถกฺจโจ มานํ
 ชเนติ ชาตียา วา โคตฺเตน วา โกลปฺตฺติเกน^๓ วา
 วณฺณปฏฺกฺขรตาย วา ธเนน วา อชฺฌเนน วา กมฺมมายตเนน วา
 สิปฺปายตเนน วา วิชฺชฏฺฐาเนน^๔ วา สุตฺเตน วา ปฏฺฏิภาณเนน วา

^๑ ฉ., เท. ยา^๒ ฉ., เท. อุณฺณติ, เอวมฺปรี.ปี.^๓ ฉ., เท. โกลปฺตฺติเยน^๔ ฉ., เท. วิชฺชฏฺฐาเนน.

อณฺณตฺรณฺณตเรณ วา วตฺถุณา, โย เอวฺรุโป มาโน มณฺณนา
มณฺณิตตตํ อณฺณติ อุนฺนโพ^๑ ธฺโธ สมฺปคฺคาโห เกตฺถมฺยตา
จิตฺตสฺส, อยฺม วุจฺจติ มาโน. มกฺขาทิ [^๒] มกฺโข มกฺขายนา
มกฺขายิตตตํ [^๓] นิฏฺฐจริยกมฺม, อยฺม วุจฺจติ มกฺโข. พุทฺธสฺส
ภควโต มาโน จ มกฺโข จ ปหีนา อุจฺฉินฺนมฺูลา
ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํคตา อายตฺตี อนุปฺปาทสมฺมา, ตสฺมา
พุทฺโธ มานมกฺขปฺปหายิตฺติ มานมกฺขปฺปหายิโน.

หนฺนทาหํ กิตฺตยิสฺสามิ คิริ วณฺณปฺสณฺหิตนฺติ หนฺนทาหนฺติ
ปทสฺนธิ ๕เปย, ปทานุปฺพุพฺพกเมตฺต ‘หนฺนทาติ.’^๔ กิตฺตยิสฺสามิตฺติ^๕
วณฺณเณน อุเปตฺติ สมฺมุเปตฺติ อูปาคตํ สมฺมุปาคตํ อูปปนฺนํ สมฺมุปปนฺนํ
สมนฺนาคตํ คิริ วาจํ พุยฺยปถํ โอทฺธิรณฺ^๖ กิตฺตยิสฺสามิ เทสิสฺสามิ
ปณฺณเปสฺสามิ ปณฺณเปสฺสามิ วิวริสฺสามิ วิภวสิสฺสามิ อุตฺตตานิกิริสฺสามิ
ปกาสิสฺสามิตฺติ หนฺนทาหํ กิตฺตยิสฺสามิ คิริ วณฺณปฺสณฺหิตํ. เตนาห
ปิงฺคียตฺเถโร^๗

“ปหีนมลโมหสฺส

มานมกฺขปฺปหายิโน

หนฺนทาหํ กิตฺตยิสฺสามิ

คิริ วณฺณปฺสณฺหิตนฺติ.

[๑๐๔] ตโมนุโท พุทฺโธ สมนฺตจกฺข
โลกันตฺถุ สพฺพภวาทิวตฺโต
อนาสโว สพฺพทฺถกฺขปฺปหีโน
สจฺจวฺหโย พุทฺธมฺุปาสิตฺโต^๘ เม.

(๓)

^๑ ฉ., เท. อุนฺนโม

^๒ ฉ., เท. โย

^๓ ฉ., เท. นิฏฺฐจริย

^๔ ฉ., เท. หนฺนทาหนฺติ

^๕ ฉ., เท. กิตฺตยิสฺสามิ คิริ วณฺณปฺสณฺหิตนฺติ

^๖ ฉ., เท. อุตฺตตานิกิริ

^๗ หมายเหตุ 12/06/2566
ฉ., เท. เถโร ปิงฺคีย, เอวมฺุปริปิ.

^๘ ฉ. พุทฺธเม อฺุปาสิตฺโต เท. พุทฺธโม อฺุปาสิตฺโต, เอวมฺุปริปิ.

ตโมนุโท พุทุโร สมนุตจกฺขุติ ตโมนุโทติ ภควา^๑ ราคตมํ
 โทสตมํ โมหตมํ มานตมํ ทิฏฺฐิตมํ กิเลสตมํ ทุจฺจริตตมํ อนุชกรณํ
 อจกฺขุกรณํ^๒ อฆาณกรณํ ปณฺณานิโรธิกํ วิฆาตปฏิกฺขิกํ
 อนิพฺพานสํวตฺตนิกํ นุทฺติ ปนุทฺติ ชหิ^๓ วินฺทยิ^๓ พฺยนฺตีมกาสิ
 อนภาวงฺคเมสฺสีติ ตโมนุโท.^๔ พุทุโรติ โย โส ภควา ๕เปย
 สจฺจิกา ปณฺณตฺติ, ยทิกํ พุทุโรติ. สมนุตจกฺขุติ^๕ สมนุตจกฺขุ
 วุจฺจติ สพฺพพญฺญุตตฺตมํ ๕เปย ตถาคโต เตน สมนุตจกฺขุติ
 ตโมนุโท พุทุโร สมนุตจกฺขุ.

โลกนุตฺตฺว สพฺพภวาทิวตฺโตติ โลกาติ เอโก โลโก: ภวโลโก.
 เทว โลกา: สมฺปตฺติ^๖ จ ภวโลโก วิปตฺติ จ ภวโลโก. ตโย
 โลกา: ติสฺโส เวทนา. จตฺตาริ โลกา: จตฺตาริ อาหารา. ปญจ
 โลกา: ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา. ฉ โลกา: ฉ อชฺฌตฺติกาณิ อายตนาณิ.
 สตฺต โลกา: สตฺต วิณฺยาณญฺจิตฺติโย. อฏฺฐ โลกา: อฏฺฐ โลกธมฺมา.
 นว โลกา: นว สตฺตาวาสา. ทส โลกา: ทส อุปกฺกิลเสสา.^๗
 เอกาทส โลกา: เอกาทส^๘ กามภวา.^๘ ทฺวาทส โลกา:
 ทฺวาทสอายตนาณิ. อฏฺฐารส โลกา: อฏฺฐารส ชาติโย. โลกนุตฺตฺว
 ภควา โลกสฺส อนุตคโต อนุตปฺปตฺโต โกฏฺฐิตโต โกฏฺฐิปฺปตฺโต
 ๕เปย นิพฺพานคโต นิพฺพานปฺปตฺโต, โส วุฏฺฐวาโส จินฺนจฺรณ
 ๕เปย ชาติชฺรามรณสํสારิ, นตฺถิ ตสฺส ปุณฺพภวติ โลกนุตฺตฺว.

สพฺพภวาทิวตฺโตติ ภวติ เทว ภวา: กมฺมภโว จ
 ปฏฺฐิสนฺธิโก จ ปุณฺพภโว. กตโม กมฺมภโว. ปุณฺณภวิสงฺขาริ

^{๑,๒} ฉ., เท. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ.

^{๓-๓} ฉ., เท. ปชหิ วินฺทสิ

^{๔,๕} ฉ., เท. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๖ ฉ., เท. ภวโลโก จ สมภวโลโก จ,
 วิปตฺติภวโลโก จ วิปตฺติสมภวโลโก จ

สมปตฺติภวโลโก จ สมปตฺติสมภวโลโก จ,

^{๘-๘} ฉ., เท. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๗ ฉ., เท. อายตนาณิ

อปัญฌาภิสงฺขารो आनेयसाभिสง्खारो, ओयं गम्मणो. गतमो
 प्रणिशुचिगो पुनपुणो. प्रणिशुचिका रूपा वेतना सन्ध्या
 संग्रारा विद्यमानं, ओयं प्रणिशुचिगो पुनपुणो. गत्वा
 गम्मणाय ज प्रणिशुचिक ज पुनपुणं ओदिवत्तो ओतिकुणत्तो
 वीदिवत्तोति लोकनुत्तु सपुण्णवादिवत्तो.

อนาสโว สัพพทุกฺขปปหีนํติ อนาสโวติ จตฺตารो आसवाः
 कामासो भावसो तिगुञ्जासो ओविञ्चासो. ते आसवा पुञ्चसु
 गत्वत्तो पหिला ओजुञ्जिन्नुला तालावत्तुकता ओभावङ्कता आयत्ती
 ओनुप्पात्तम्मा, तस्मा पुञ्चो ओनासो. **सपुण्णुखप्पहीनंति**
 सपुण्णि तसु प्रणिशुचिकं चातिทุกुञ्चं चराทุกुञ्चं पुयाचिทุกुञ्चं मरुणทุกुञ्चं
 โสกะปริเทवाทุกุञ्चโทมนสसुपायाสทุกุञ्चं चเพच तिगुञ्जिपुยसनทุกุञ्चं पหिला
 สมุञ्जिन्नु วุप्पสันตं ปฏิप्पสसत्तु ओภพुप्पत्तติกं णाณคคिला ททत्तं,
 तस्मा पुञ्चो सपुण्णुखप्पहीनंति ओनासो सपुण्णुखप्पहीनो.

सज्जवुहो पुरहुप्पासितो मेति सज्जवुहोति ^[१] सज्जसत्तिवुहो.
 विपस्सि गत्वा सिขि गत्वा वेस्सण्ण गत्वा गกฺखन्तो गत्वा
 गोणाकम्मโน गत्वा गस्सโป गत्वा, ^[२] पुञ्चा गत्वन्तो
 สทิสนามา सज्जसत्तिवुहया.^๓ गत्वा^४ सकुम्भुणि तेस्स पुञ्चानं
 गत्वन्तानं सทिसनामो सज्जसत्तिवुहोति^५ तस्मा पुञ्चो
 सज्जवुहो. **पुरहुप्पासितो मेति** सो गत्वा मया आसितो
 ओपासितो पยिरुपासितो परिपुञ्जितो परिपण्हितोति सज्जवुहो
 पुरहुप्पासितो मे. तेनाह पिङ्कियत्तेโร

^๑ ฉ.,เท. สจฺจวุหโย สทิสนาโม สทิสวุหโย

^๒ ฉ.,เท. เต

^๓ ฉ.,เท. สทิสวุหยา

^๔ ฉ.,เท. ภควาปิ

^๕ ฉ.,เท. สทิสวุหโยติ

“ตโมนุโท พุทุโธ สมนตจกขุ
 โลกนตคฺช สพฺพภาวาทิวตโต
 อนาสโว สพฺพทกฺขปฺปหีนो
 สจฺจวฺหโย พุรหฺมปาสิโต เมติ.

[๑๐๕] ทิโฆ ยถา กุพฺพพนกํ ปหาย
 พหุปลํ กานนํ อวเสยฺย^๑
 เอวมฺปหํ^๒ อปฺปทสฺเส ปหาย
 มโหทธิ หังสริชฺฌปตฺโต.^๓

(๔)

ทิโฆ ยถา กุพฺพพนกํ ปหาย พหุปลํ กานนํ อวเสยฺยาติ
 ทิโฆ วุจฺจติ ปกฺขี. ก็การณา ทิโฆ วุจฺจติ ปกฺขี. ทวิกฺขตตฺตํ
 ชายติ^๔ ทิโฆ: มาตูกุจฺฉิมฺหา จ อณฺทโกสมฺหา จ, ตํการณา ทิโฆ
 วุจฺจติ ปกฺขีติ ทิโฆ. ยถา กุพฺพพนกํ ปหายาติ ยถา ทิโฆ กุพฺพพนกํ
 ปริตฺตวณกํ^๕ อปฺปปลํ อปฺปภกฺขํ อปฺโปทกํ ปหาย ชหิตฺวา
 อติกกมิตฺวา สมตฺติกกมิตฺวา^๖ วิตฺติวตฺเตตฺวา อณฺณํ พหุปลํ พหุภกฺขํ
 พหุรฺกฺขํ^๗ มหนฺตํ กานนํ วณฺสณฺทํ อธิคฺจฺเจยฺย วินฺทฺเยย
 ปฏฺฐิลภฺเยย ตสฺมี [๘] วณฺสณฺทเต วาสํ กปฺเปยฺยาติ ทิโฆ
 ยถา กุพฺพพนกํ ปหาย พหุปลํ กานนํ อวเสยฺย.

เอวมฺปหํ อปฺปทสฺเส ปหาย มโหทธิ หังสริชฺฌปตฺโตติ
 เอวนฺติ โอปมฺมสมฺปฏฺฐิปาทนํ. อปฺปทสฺเส ปหายาติ โย จ พาวรี
 พุราหฺมโน, เย จณฺเณ ตสฺส อัจริยา พุทฺธํ ภควนฺตํ อุปาทาย
 อปฺปทสฺสา ปริตฺตทสฺสา โถกทสฺสา โอมกทสฺสา ลามกทสฺสา

^๑ ฉ., เท. กานนมาเสยฺย

^๒ ฉ., เท. 116166 หังสริชฺฌปตฺโต, เอวมฺปรี. ^๔ ฉ., เท. ชายตฺติ

^๕ สฺยา. วิตฺตวณกํ

^๖ ฉ., เท. พหุทกํ

^๒ สฺยา. เอวมํหํ ฉ., เท. เอวมํหํ, เอวมฺปรี. ^๕ ฉ., เท. ชายตฺติ

^๖ สฺยา. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๘ ฉ., เท. จ

ชตฺกุกทสฺสา,^๑ เต พุราหฺมณ^๒ อปฺปทสฺเส ปฺริตฺตทสฺเส โถกทสฺเส^๓
 โอมกทสฺเส ลามกทสฺเส ชตฺกุกทสฺเส ปหาย ปชหิตฺวา
 อติกกมิตฺวา สมตฺติกกมิตฺวา วิตฺตวเตตฺวา^๔ พุทฺธ ภาควนฺตํ [^๕]
 อคฺคทสฺสํ เสฏฺฐทสฺสํ วิเสฏฺฐทสฺสํ [^๕] อุตฺตมทสฺสํ ปวริ^๖ อสมํ
 อสมสมํ อปฺปฏิสมํ^๗ อปฺปฏิกาคํ อปฺปฏิปุคฺคํ เทวาทิเทว
 นราสกํ ปุริสสีหํ ปุริสณาคํ ปุริสาชจณํ ปุริสนิสกํ ปุริสโรรยหํ
 ทสพลํ ตาที^๘ อธิคจฺฉิ วินฺที ปฏฺฐลิ. ยถา^๙ หังโส มหฺนตํ
 มานุสฺสกตํ^{๑๐} วา สริ อโนตฺตตํ วา ทหํ มหาสมุทฺทํ วา
 อุกฺโขพุทฺธํ^{๑๑} อมิโตทกํ [^{๑๒}] อธิคจฺเจยฺย วินฺทยेยฺย ปฏฺฐลิเกยฺย;
 เอวเมว ปิงฺคิโย พุราหฺมโณ^{๑๓} พุทฺธ ภาควนฺตํ อุกฺโขพุทฺธํ อมิตเตชํ
 ปภินฺนณณณํ วิวฏฺฐจกฺขุ ปณฺณปาเปทกฺกุสลํ อธิคตปฏฺฐสมฺภิทํ
 จตฺตเวสสารชฺชปฺปตฺตํ สุตฺตฐาธิมุตฺตํ เสตปจฺจตฺตํ อทฺวยภาณิ ตาที
 ตถาปฏฺฐิณณํ อปฺริตฺตํ มหฺนตํ คมฺภีริ อปฺปเมยฺยํ ทฺวปฺปรีโยคาพุทฺธ^{๑๔}
 พุทฺธตนํ^{๑๕} สาคฺรสมํ จพฺงคฺกุเปกฺขาย สมฺนุณาคตํ อตฺถลํ วิปฺลํ
 อปฺปเมยฺยํ, ตํ ตาทีสํ ปวทตฺตมคฺควาทินํ^{๑๖} สีเนรุมิว^{๑๗} นคานํ
 ครุพฺมิว ทิชาณํ สีหมิว มิคานํ อุทฺธิมิว อณฺเณวานํ ชินปวริ^{๑๘}
 อธิคจฺฉิ วินฺที ปฏฺฐลิภินฺตํ^{๑๙} เอวมาหํ อปฺปทสฺเส ปหาย
 มโหทธี หังสริวชฺฌปตฺโต. เตนาห ปิงฺคิยตฺเถโร

^๑ จ.,เท. จตฺกุกทสฺสา วา, เอวมุปริปี.

^๒ สฺยา. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๓ จ.,เท. ปาโมกฺขทสฺสํ

^๔ สฺยา. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๕ จ.,เท. ยถา จ

^๖ จ.,เท. อุกฺโขพุทฺธํ, เอวมุปริปี.

^๗ จ.,เท. อิมํ ปาจา น ทิสฺสติ.

^{๘-๑๕} จ.,เท. ปวทตํ มคฺควาทินํ เมรุมิว ^{๑๖-๑๘} จ.,เท. อธิคจฺฉิ ตํ สุตฺตํ ชินปวริ มเหสิณฺติ

^{๑๖-๑๘} จ.,เท. อิมํ ปาจา น ทิสฺสติ.

^{๑๙} จ.,เท. อปฺปมาณทสฺสํ

^{๒๐} จ.,เท. ปวริทสฺสํ

^{๒๑} จ.,เท. ทสพลธาริ

^{๒๒} จ.,เท. มานสํ

^{๒๓} จ.,เท. ชลราสิ

^{๒๔-๒๕} จ.,เท. ทฺวปฺปรีโยคาพุทฺธํ พุทฺธตนํ

“ทิวช ยถา กุพฺพนํ ปหาย
 พหุปลํ กานนํ อวเสยย
 เอวมฺปํ อปฺปทสฺเส ปหาย
 มโหทธิ หังสริชฺฌปตฺโตติ.

[๑๐๖] **เย เม ปุพฺเพ วียากํสุ (หุริ โคตมสาสนา)**
“อิจฺจาสิ อิติ ภวิสฺสตี
สพฺพนตํ อิติหิตินํ
สพฺพนตํ ตกฺกาวตฺถนํ. (๕)

เย เม ปุพฺเพ วียากํสุติ เยติ โย จ พาวรี พุราหฺมโน, เย
 จญฺเเบ ตสฺส อัจริยา, เต สกํ ทิฏฺฐิํ สกํ ขนฺตีํ สกํ รุจิํ สกํ
 ลทฺธิํ สกํ อชฺฌาสยํ สกํ อธิปฺปายํ พุยากํสุ อัจจิกขิํสุ เทสยิํสุ
 ปณฺณปิํสุ ปณฺณปิํสุ วิวริํสุ วิภชฺชิํสุ อุตฺตานิํสกํสุ ปกาเสสนฺตํติ เย
 เม ปุพฺเพ วียากํสุ.

หุริ โคตมสาสนาติ หุริ โคตมสาสนา ปรี โคตมสาสนา
 ปุเร โคตมสาสนา ปจฺมตรํ โคตมสาสนา พุทฺธสาสนา ชินสาสนา
 ตถาคตสาสนา เทวสาสนา^๑ อรหันตสาสนาติ หุริ โคตมสาสนา.

อิจฺจาสิ อิติ ภวิสฺสตีติ เอวํ กิร อสิ^๒ เอวํ กิร ภวิสฺสตีติ
 อิจฺจาสิ อิติ ภวิสฺสตี.

สพฺพนตํ อิติหิตินตํ สพฺพํ ตํ อิติหิตินํ อิตikirาย
 ปรมฺปราย ปิฏกสมฺปทาย ตกฺกเหตุ นยเหตุ อาการปริวิตกฺเกน
 ทิฏฺฐินิชฺฌานกฺขนฺติยา น สามํ สยมภิญญาตํ^๓ น อตฺตปจฺจกฺข
 ฌมํ [๔] กถยิํสุติ สพฺพนตํ อิติหิตินํ.

^๑ ฉ., เท. อยฺ ปาโจ น ทิสฺสตี.

^๒ ฉ., เท. อสิ

^๓ ฉ., เท. สยอภิญญาตํ

^๔ ฉ., เท. ยํ

สพฺพนตํ ตกฺกวฑฺฒนนฺติ สพฺพนตํ ตกฺกวฑฺฒนํ
 วิตกฺกวฑฺฒนํ สงฺกปฺปวฑฺฒนํ กามวิตกฺกวฑฺฒนํ พฺยาปาทวิหีสํ-
 วิตกฺกวฑฺฒนํ^๑ ฌาตိวิตกฺกวฑฺฒนํ ชนปทวิตกฺกวฑฺฒนํ อมรวิตกฺ-
 กวฑฺฒนํ^๒ ปราณุทฺทตปฏิสัมยุตฺตวิตกฺกวฑฺฒนํ^๓ ลาภสกฺการสิโลก-
 ปฏิสัมยุตฺตวิตกฺกวฑฺฒนํ อนวณฺณตตตปิฏิสัมยุตฺตวิตกฺกวฑฺฒนนฺติ
 สพฺพนตํ ตกฺกวฑฺฒนํ. เตนาห ปิงคียตฺเถโร

“เย เม ปุพฺเพ วิทยาํสุ (หฺรึ โคตมสํสาสนา)

‘อิจฺจาสิ อิติ ภวิสฺสติ

สพฺพนตํ อิติหิตํ.

สพฺพนตํ ตกฺกวฑฺฒนนฺติ.

[๑๐๗] เอโก ตมนุทาสีโน^๑ ชุตินา โส ปภังโกโร,

โคตโม ฐริปญฺญาโณ, โคตโม ฐริเมธโส. (๖)

เอโก ตมนุทาสีโนติ เอโกติ ภควา ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน^๔
 เอโก, อหุติยญฺเฐน เอโก, ตณฺหาปหานญฺเฐน เอโก, เอกนฺตวีสฺราโคติ
 เอโก, เอกนฺตวีสฺโตโสติ เอโก, เอกนฺตวีสฺโตโมโหติ เอโก,
 เอกนฺตนิกกิเลโสติ เอโก, เอกายนฺมคฺคํ คโตติ เอโก, เอโก
 อนฺตตรํ สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธติ เอโก.

กถํ ภควา ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอโก. ภควา ททโร
 สมานํ สุกฺกาพเกโส ภทฺเรน โยพฺพณฺเณ^๕ สมฺนฺนาโคโต ปจฺเมน
 วยสา อกามกานํ มาตาปิตูนํ อสฺสุมฺขานํ โรทนฺตานํ วิลปฺนฺตานํ

^๑ จ., เท. พฺยาปาทวิตกฺกวฑฺฒนํ วิหีสวิตกฺกวฑฺฒนํ

^{๒-๓} จ., เท. อมรวิตกฺกวฑฺฒนํ ปราณุทฺทตปฏิสัมยุตฺตวิตกฺกวฑฺฒนํ

^๓ จ., เท. ตมนุทาสีโน, เอวมฺปฺริ.

^๔ จ., เท. ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน, เอวมฺปฺริ.

^๕ จ., เท. โยพฺพณฺ

ฌาติสงฆ์ ปหาย^๑ สพพัม ชรวาสปลิโพธัม จินฺทิตฺวา ปุตฺตททา-
ปลิโพธัม จินฺทิตฺวา ฌาติปลิโพธัม จินฺทิตฺวา มิตฺตามจฺจปลิโพธัม
จินฺทิตฺวา เกสมสฺสํ โหหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺจาทะตฺวา
อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺวา อภิณฺจนภาวํ อุปคฺคตฺวา เอโก
จรติ วิจรติ อิริยติ วตฺเตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปตีติ เอวํ ภควา
ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอโก.

กถํ ภควา อหุติยญฺเณ เอโก. โส^๒ เอวํ ปพฺพชิตो
สมาโน เอโก อรณฺณวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสฺนานิ ปฏฺฐิเสวติ
อปฺปสทฺธานิ อปฺปนิคฺโขสฺยานิ วิชนฺวาทานิ มนุสฺสสราหเสยฺยกาณิ^๓
ปฏฺฐิสลฺลานสารูปฺปานิ, โส เอโก คจฺจติ, เอโก ติฏฺฐติ, เอโก
นิสีทติ, เอโก เสยฺยํ กปฺเปติ, เอโก คามํ ปิณฺฑทาย ปวิสติ, เอโก
อภิกฺกมติ, เอโก ปฏฺฐิกฺกมติ, เอโก รโห นิสีทติ, เอโก จงฺกมํ
อริฏฺฐจาติ, เอโก จรติ วิจรติ อิริยติ วตฺเตติ ปาเลติ ยเปติ
ยาเปตีติ เอวํ ภควา อหุติยญฺเณ เอโก.

กถํ ภควา ตณฺหาปหานญฺเณ เอโก. โส เอวํ เอโก
อหุติโย อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต นชฺชา เนรณฺชราย
ตีเร โพธิรฺกฺกขมฺมฺเล มหาปชานํ ปทหนฺโต มารํ สเสนํ [๔] นมฺุจี
ปมตฺตพฺนํ วิรมิตฺวา ตณฺหํ ชาลีนํ สริตํ^๔ วิสตฺตํ ปชฺหิ
วิโนเทสิ พฺยณฺตีเมกาสิ อนภาวํคเมสิ.

ตณฺหาหุติโย ปุริโส

ทีฆมทฺธาน สัมม

อิตฺถภาวญฺเณภาวํ

สัมมํ นาติวตฺตติ,

^๑ ฉ., เท. อยํ ปาโง น ทิสฺสติ.

^๒ ฉ., เท. อยํ ปาโง น ทิสฺสติ.

^๓ ฉ., เท. มนุสฺสสราหเสยฺยกาณิ

^๔ ฉ., เท. กณฺ्ह

^๕ ฉ., เท. วิสฺมํ, เอวมฺปรีปิ.

เอตมาทึนวั ฌตฺวา ตณฺหาทุกฺขสฺส สมฺภวํ
 วิตตณฺโห อนาทาโน สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเชติ.

เอวํ ภควา ตณฺหาปหานญฺเจน เอโก.

กถํ ภควา เอกนฺตวิตรราโคติ เอโก. ราคสฺส ปหีนตฺตา
 เอกนฺตวิตรราโคติ เอโก. โทสสฺส ปหีนตฺตา เอกนฺตวิตรโทโสติ
 เอโก. โมหสฺส ปหีนตฺตา เอกนฺตวิตรโมโหติ เอโก. กิเลสํ
 ปหีนตฺตา เอกนฺตนิกกิเลสโสติ เอโก.

กถํ ภควา เอกายนฺมคฺคํ คโตติ เอโก. เอกายนฺมคฺโค
 วุจฺจณฺติ^๑ จตฺตารอ สติปฏฺจจํ ๔เปฯ อริโย อฏฺฐจฺงคิโก มคฺโค.

เอกายนํ ชาติขยฺนตฺทสฺสี
 มคฺคํ ปชานาติ หิตานุกมฺปิ
 เอเตน มคฺเคน ตริสฺสุ ปุพฺเพ
 ตริสฺสนฺติ เจว^๒ ตรนฺติ โอชนฺติ.

เอวํ ภควา เอกายนฺมคฺคํ คโตติ เอโก.

กถํ ภควา เอโก อนุตฺตํ สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธติ
 เอโก. โพธิ วุจฺจติ จตฺตสฺส มคฺเคสฺส ฌาณํ ปญฺญา ปญฺณินฺทริยํ
 ปญฺญาพลํ ๔เปฯ ฌมฺมวิจยสมฺโพชฺฌนฺโค วิมฺสา วิปสฺสนา
 สมฺมาทิฏฺฐิ. ภควา เตน โพธิฌาเณน ‘สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ
 พฺขณฺติ ๔เปฯ ‘ยงฺกิณฺจิ สมฺมยชฺชมํ, สพฺพนตํ นิโรธชฺชมฺนฺติ พฺขณฺติ.
 อถวา ยํ พฺขณฺติตพฺพํ อนฺุพฺขณฺติตพฺพํ ปฏฺวิพฺขณฺติตพฺพํ สมฺพฺขณฺติตพฺพํ
 อธิคณฺตพฺพํ ศุสฺสิตพฺพํ สจฺจิกาทพฺพํ, สพฺพนตํ เตน โพธิฌาเณน
 พฺขณฺติ อนฺุพฺขณฺติ ปฏฺวิพฺขณฺติ สมฺพฺขณฺติ อธิคจฺจิ ศุเสสฺสิ สจฺจกาสิ.
 เอวํ ภควา เอโก อนุตฺตํ สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธติ เอโก.

^๑ ฉ., เท. วุจฺจติ

^๒ ฉ., เท. เย จ, เอวมฺปริปิ.

ตมฺนุโทติ ภควา รากตมํ โทสตมํ โมหตมํ มานตมํ^๑
 ทิฏฐิจิตมํ กิเลสตมํ ทุจฺจจิตตมํ อนุชกรณํ อจกฺขกรณํ อฌาณกรณํ
 ปญฺญานโรธิกํ วิฆาตปฏิกิํ อนิพฺพานสํวตฺตนิกํ นฺทิกิ ปนฺทิกิ ปชฺหิ
 วินฺทสิ พฺยนฺตีมกาสิ อนภาวงฺคเมสิ. **อาสีโนติ** นิสินฺโน ภควา
 ปาสาณเก เจติเยติ อาสีโน.

นคฺสฺส ปสฺเส อาสีนํ มฺนี ทุกฺขสฺส ปารคฺคํ
 สาวกา ปยิริปาสนฺติ เตวิชฺชา มจฺจุหาโยโนติ.

เอวํ^๒ ภควา อาสีโน. อถวา ภควา สพฺโพสฺสํทุกฺกปฏฺฐิปปสฺสทฺชตฺตา
 อาสีโน, โส วุฏฺฐจฺวาโส จินฺณจฺรโณ ๔เปยฺ ชาติชฺรามรณสํสારอ,
 นตฺถิ ตสฺส ปฺนพฺภโวติ เอวมฺปิ ภควา อาสีโนติ เอโก
 ตมฺนุทาสีโน.

ชฺติมา โส ปภงฺกโรติ **ชฺติมาติ** ชฺติมา [^๓] ปณฺทิตโต
 ปญฺญวา พุทฺธิมา ฌาณิ วิภาวี เมชาวี. **ปภงฺกโรติ** [^๔]
 อาโลกกโร โอภาสกโร ทิปภงฺกโร [^๕] อฺชฺชิตกโร ปชฺชิตกโรติ
 ชฺติมา โส ปภงฺกโร.

โคตโม ภูริปญฺญาโนติ โคตโม ภูริปญฺญาโน ฌาณปญฺญาโน
 ปญฺญาธโช ปญฺญาเกตุ ปญฺญาธิปเตยฺโย วิจยพฺหุโล ปวิจยพฺหุโล
 โอกฺขายนพฺหุโล สโมกฺขายนธฺมโม วิภูตวิหารี ตจฺจโรติ ตพฺพพฺหุโล
 ตคฺครุโก ตนฺนินฺโน ตปโปโน ตปฺปพฺภารอ ตทฺธิมฺุตโต
 ตทฺธิปเตยฺโย.^๖

^๑ ๑๒/๐๖/๒๕๖๖ น ทิสฺสติ.

^๓ ๑๒/๐๖/๒๕๖๖ น ทิสฺสติ.

^๕ ๑๒/๐๖/๒๕๖๖ น ทิสฺสติ.

^๒ ๑๒/๐๖/๒๕๖๖ น ทิสฺสติ.

^๔ ๑๒/๐๖/๒๕๖๖ น ทิสฺสติ.

^๖ ๑๒/๐๖/๒๕๖๖ น ทิสฺสติ.

ธโช รตสุส ปณฺณณํ ฐโม^๑ ปณฺณณมคฺคิโน
 ราชา รฏฺจสุส ปณฺณณํ ภตฺตา ปณฺณณมิตฺติยาติ.

เอวเมว โคตโม ฐริปณฺณาโน ฌาณปณฺณาโน ปณฺณาธโช
 ปณฺณาเกตุ ปณฺณาธิปเตยฺโย วิจยพฺหุโล ปวิจยพฺหุโล
 โอกุขายนพฺหุโล สโมกุขายนธฺโม วิภูตวิหาริ ตจฺจริโต ตพฺพพฺหุโล
 ตคฺครโก ตนฺนินฺโน ตปโปโน ตปฺปพฺภาโร ตทธีมุตฺโต
 ตทาธิปเตยฺโยติ โคตโม ฐริปณฺณาโน.

โคตโม ฐริเมธโสติ ฐริ วุจฺจติ ปจฺวี. ภควา อิมาย^๒
 ปจฺวีสมาย วิปฺลายน วิตฺถตายน ปณฺณาย สมฺนฺนาคโต. เมธา วุจฺจติ
 ปณฺณา, ยา ปณฺณา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ธมฺมวิจโย
 สมฺมาทิฏฺฐิ. ภควา อิมาย เมธาย ปณฺณาย อุเปโต สมุเปโต
 อุปาคโต สมุปาคโต อุปปन्नโน สมุปปन्नโน สมฺนฺนาคโต, ตสฺมา
 พุทฺโธ ฐริเมธโสติ^๓ โคตโม ฐริเมธโส. เตเนหา ปิงฺคียตฺเถโร

“เอโก ตมฺนุทาสีโน ชุตฺติมา โส ปภงฺกโร
 โคตโม ฐริปณฺณาโน โคตโม ฐริเมธโสติ.

[๑๐๘] โย เม ธมฺมมเทเสตี สนนฺทิฏฺฐิกมกาลีกํ
 ตณฺหกุขยมณีติก, ยสฺส นตฺถิ อุปมา กุวจิ.(๗)

โย เม ธมฺมมเทเสตีติ โยติ โย โส ภควา สยมฺภู
 อนาจริยโก ปุพฺเพ อนนฺตฺตฺเตสฺส ธมฺเมสฺส สามํ สจฺจจฺานิ อภิสมฺพุชฺฌิ;
 ตตฺถ จ สฺพพณฺณตํ ปตฺโต พเลสฺส จ วสီภาวํ. ธมฺมมเทเสตีติ
 ธมฺมนฺติ อาทิกลฺยาณํ มชฺฌกฺลฺยาณํ ปริโยสานกฺลฺยาณํ สาทถิ

^๑ หมดอายุ 12/06/2566

^๑ ฉ., เท. ฐโม

^๒ ฉ., เท. ตาย, เอวมฺปริปิ.

^๓ ฉ., เท. สุเมธโสติ, เอวมฺปริปิ.

สพฺยณฺชนํ เกวลปฺริปฺพณฺณํ ปฺริสุทฺธํ พุรหฺมจฺริยํ จตฺตารโ สติปญฺญาเน
 ๕เป๕ อริยํ อญฺญจํคิกํ มคฺคํ นิพฺพานญจ นิพฺพานคามินิญจ
 ปฏฺธิปทํ อาจิกฺขิ เทเสสิ ปญฺณเปสิ ปญฺจเปสิ วิวริ วิภาชิ
 อุตฺตารานิมฺกาสิ ปกาเสสีติ โย เม ฅมฺมมเทเสสิ.

สนฺทิฏฺฐิจกมกาลีกนฺติ สนฺทิฏฺฐิกํ อกาลีกํ เอหิปสฺสํ โอปนยิโก^๑
 ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺพํ วิญญูหิติ เอวํ สนฺทิฏฺฐิจกมกาลีกํ. อถวา โย
 ทิฏฺฐเจ ว ฅมฺเม อริยํ อญฺญจํคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, ตสฺส มคฺคสฺส
 อนนฺตฺรา สมนฺนตฺรา อธิจฺจนเตว ผลํ วินฺทติ ปฏฺฐิลภตีติ เอวมฺปิ
 สนฺทิฏฺฐิจกมกาลีกํ. ยถา มนุสฺสสา กาลีกํ ฅนํ ทตฺวา อนนฺตฺรา น
 ลภนฺติ กาลํ อาคเมนฺติ, เหนวยํ ฅมฺโม. โย ทิฏฺฐเจ ว ฅมฺเม อริยํ
 อญฺญจํคิกํ มคฺคํ ภาเวติ. ตสฺส มคฺคสฺส อนนฺตฺรา สมนฺนตฺรา
 อธิจฺจนเตว ผลํ วินฺทติ ปฏฺฐิลภติ, น ปฺรตฺถ น ปฺรโลเก, เอวํ
 อกาลีกนฺติ สนฺทิฏฺฐิจกมกาลีกํ.

ตณฺหกฺขยมนิติกนฺติ ตณฺหาติ รุปตณฺหา สทฺทตณฺหา
 คนฺธตณฺหา รสตณฺหา โผฏฺฐพฺพตณฺหา ฅมฺมตณฺหา. **ตณฺหกฺขยนฺติ**
 ตณฺหกฺขยํ รากกฺขยํ โทสกฺขยํ โมหกฺขยํ คตฺติกฺขยํ อุปฺปตฺติกฺขยํ
 ปฏฺฐิสนฺธิกฺขยํ. ภวกฺขยํ สํสาร์กฺขยํ วฏฺฏกฺขยํ. **อนิติกนฺติ** อิตฺติ
 วุจฺจนฺติ กิเลสา จ ขนฺธา จ อภิสงฺขารา จ. อิตฺติปฺปหานํ
 อิตฺติวูปสโม อิตฺติปฏฺฐินิสฺสคฺโค อิตฺติปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธิ อมตํ นิพฺพานนฺติ
 ตณฺหกฺขยมนิติกํ.

ยสฺส นตฺติ อุปมา กุวจีติ ยสฺสาติ นิพฺพานสฺส. **นตฺติ**
อุปมาติ อุปมา นตฺติ, อุปนิชา นตฺติ, สทิสํ นตฺติ, ปฏฺฐิภาโค
 นตฺติ น สติ^๒ น สํวิชฺชติ นฺุปลพฺภติ. **กุวจีติ** กุวจิ กิมุหิจิ กตฺถจิ

^๑ ฉ., เท. โอปนยิโก, เอวมฺปิ.

^๒ สยา. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ, เอวมฺปิ.

อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา อชฺฌตฺตพหิทฺธา วาติ ยสฺส นตฺถิ
อุปมา กวจิ. เตนาห ปิงฺคียตฺเถโร

“โย เม ฐมฺมมเทเสสิ สนฺทิฏฺฐิจกมกาลีกํ
ตณฺหกฺขยมณีตีกํ, ยสฺส นตฺถิ อุปมา กวจฺจิติ.

[๑๐๕] กิณฺहु ตมฺหา วิปฺปวสฺสี^๑ มฺหุตฺตมปิ ปิงฺคีย
โคตมา ฐริปญฺญาณา โคตมา ฐริเมธสา. (๘)

กิณฺहु ตมฺหา วิปฺปวสฺสีติ กิณฺहु ตมฺหา^๒ พุทฺธมฺหา วิปฺปวสฺสี
อเปสิ อปคจฺฉสิ^๓ วินา โหสีติ กิณฺहु ตมฺหา วิปฺปวสฺสี.

มฺหุตฺตมปิ ปิงฺคียาติ มฺหุตฺตมปิ ขณฺมปิ ลยมปิ วสฺสมปิ^๔
อตฺถมปิตี^๕ มฺหุตฺตมปิ. ปิงฺคียาติ พาวรี ตํ นตฺตาริ นาเมเน อาลปติ.

โคตมา ฐริปญฺญาณาติ โคตมา ฐริปญฺญาณา
ณานปญฺญาณา ปญฺญาธชา ปญฺญาเกตุมฺหา ปญฺญาธิปเตยฺยมฺหา
วิจยพฺหุลา ปวิจยพฺหุลา โอกฺขายนพฺหุลา สโมกฺขายนธฺมมา
วิภูตวิหาริมฺหา ตจฺจจริตา ตพฺพพฺหุลา ตคฺครุกา ตณฺนิหฺนา ตปฺโปณา
ตปฺปพฺภาริ ตทธีมุตฺตา ตทาธิปเตยฺยมฺหาติ โคตมา ฐริปญฺญาณา.

โคตมา ฐริเมธสาติ ฐริ วุจฺจติ ปจฺวี. ภควา อิมาย^๖
ปจฺวีสมาย วิปฺปลาย วิตฺถตฺตาย ปญฺญาย สมฺนฺนาคโต. เมธา วุจฺจติ
ปญฺญา, ยา ปญฺญา ปชานนา ะเปฯ อโมโห ฐมฺมวิจโย
สมฺมาทิฏฺฐิ. ภควา อิมาย เมธาย ปญฺญาย อุเปโต สมฺเปโต

^๑ จ.,เท. วิปฺปวสฺสี, เอวมฺปริปิ.

^๒ จ.,เท. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ, เอวมฺปริปิ.

^๓ จ.,เท. อปคจฺฉิ

^{๔-๕} จ.,เท. วยมฺปิ อทฺธมฺปิตี, เอวมฺปริปิ.

^๖ จ.,เท. ตาย

อุปากโต สมุปากโต อุปปนโน สมุปนโน สมนฺนาคโต, ตสฺมา
พุทฺโธ ฐิริเมธโสติ โคตมา ฐิริเมธสา. เตนาห โส พาวรี^๑
พราหมโณ

“กิณฺณุ ตมฺหา วิปฺปวสสิ มฺหุตฺตมปิ ปิงคิย
โคตมา ฐิริปญฺญาณา โคตมา ฐิริเมธสาติ.

[๑๑๐] โย เต ฐมฺมเทเสสิ สนฺทิฏฺฐิกมกาลี^๒
ตณฺหกุขยมณีติกํ ยสฺส นตฺถิ อุปมา กุวจิ. (๙)

โย เต ฐมฺมเทเสสิติ โยติ โย โส ภควา ๔เปยฺย ตตฺถ จ
สพฺพพญฺญุตํ ปตฺโต พเลสุ จ วสีภาวํ. ฐมฺมเทเสสิติ ฐมฺมนฺติ
อาทิกุลยาณํ ๔เปยฺย นิพฺพานคามินิณฺจ ปฏฺฐิพทํ อาจิกฺขิ เทเสสิ
ปญฺณเปสิ ปญฺจเปสิ วิวริ วิภชิ อุตฺตานิคมกาสิ ปกาเสสิติ โย เต
ฐมฺมเทเสสิ.

สนฺทิฏฺฐิกมกาลีกนฺติ สนฺทิฏฺฐิกํ อกาลิกํ เอหิปสฺสิกํ โอปนยิกํ
ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺพํ วิญญูหีติ เอวํ สนฺทิฏฺฐิกมกาลีกํ. อถวา โย
ทิฏฺฐเจ ว ฐมฺเม อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, ตสฺส มคฺคสฺส
อนนฺตฺรา: สมฺนนฺตฺรา อธิคจฺจเตว ผลํ วินฺทติ ปฏฺฐิลภตีติ เอวมฺปิ
สนฺทิฏฺฐิกมกาลีกํ. [๒] ยถา มนุสฺสสา กาลีกํ ฐนํ ทตฺวา อนนฺตฺรา
น ลภนฺติ, กาลํ อากเมนฺติ, เนวายํ ฐมฺโม. โย ทิฏฺฐเจ ว ฐมฺเม
อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, ตสฺส มคฺคสฺส อนนฺตฺรา สมฺนนฺตฺรา
อธิคจฺจเตว ผลํ วินฺทติ ปฏฺฐิลภติ, น ปฺรตฺถ น ปฺรโลเก, เอวํ
อกาลิกนฺติ สนฺทิฏฺฐิกมกาลีกํ.

หมดอายุ 12/06/2566

^๑ จ.,เท. อยู่ ปาโจ น ทิสฺสติ, เอวมฺปิ.

^๒ จ.,เท. อกาลิกนฺติ, เอวมฺปิ.

ตณฺหกุขยมณีนฺตีกนฺติ ตณฺหาติ รูปตณฺหา สทฺทตณฺหา
 คนฺธตณฺหา รสตณฺหา โผฏฺฐพฺพตณฺหา ฌมฺมตณฺหา. ตณฺหกุขยนฺติ
 ตณฺหกุขยํ รากกุขยํ โทสกุขยํ โมหกุขยํ คตฺตีกุขยํ อุปฺปตฺตีกุขยํ
 ปฏฺฐิสนฺธีกุขยํ ภวกุขยํ สํสาร์กุขยํ วฏฺฏกุขยํ. อนีนฺตีกนฺติ อีติ
 วุจฺจนฺติ กิเลสํ จ ขนฺธํ จ อภิสงฺขารํ จ. อีติปฺปหานํ
 อีติวูปสโม อีติปฏฺฐินิสฺสคฺโค อีติปฏฺฐิปปสฺสทฺธิ อมตํ นิพฺพานนฺติ
 ตณฺหกุขยมณีนฺตีกํ.

ยสฺส นตฺถิ อุปฺมา กุวจีติ ยสฺสชาติ นิพฺพานสฺส. นตฺถิ
 อุปฺมาติ อุปฺมา นตฺถิ, อุปนิชา นตฺถิ, สทิสํ นตฺถิ, ปฏฺฐิภาโค
 นตฺถิ น สติ น สํวิชฺชติ นฺุปลพฺภตฺตีติ นตฺถิ อุปฺมา. กุวจีติ กุวจิ
 กิเมหิจิ กตฺถจิจิ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา อชฺฌตฺตพหิทฺธา วาติ
 ยสฺส นตฺถิ อุปฺมา กุวจิ. เตนาห โส พาวรี พุราหฺมณ

“โย เต ฌมฺมมเทเสสิ สนฺทิฏฺฐิจกมกาลีกํ
 ตณฺหกุขยมณีนฺตีกํ ยสฺส นตฺถิ อุปฺมา กุวจีติ.

[๑๑๑] นาหํ ตมฺหา วิปฺปวสํมิ มฺหุตฺตมปิ พุราหฺมณ
 โคตมา ภูริปฺลยณฺณา โคตมา ภูริเมธสา. (๑๐)

นาหํ ตมฺหา วิปฺปวสํมิตฺติ อหํ^๑ ตมฺหา พุทฺธมฺหา น^๒
 วิปฺปวสํมิ น^๒ อุเปมิ น^๒ อุปคจฺฉามิ น^๒ วินา โหมีติ นาหํ
 ตมฺหา วิปฺปวสํมิ.

มฺหุตฺตมปิ พุราหฺมณาติ มฺหุตฺตมปิ ขณฺมปิ ลยมปิ วสฺสมปิ
 อตฺถมปิติ มฺหุตฺตมปิ. พุราหฺมณาติ คารเวน มาตุลํ อาลปติ.

โคตมา ฐริปณฺณานาติ โคตมา ฐริปณฺณานา ฌาณปณฺณานา
 ปณฺณารชา ปณฺณาเกตุมฺหา ปณฺณารชิปเตยฺยมฺหา วิจยพฺหุลา
 ปวิจยพฺหุลา โอกฺขายนพฺหุลา สโมกฺขายนธมฺมา วิภูตวิหาริมฺหา
 ตจฺจจริตา ตพฺพพฺหุลา ตคฺครุกา ตนฺนินฺนา ตปโปณา ตปฺปพฺภารา
 ตทธีมุตฺตา ตทาชิปเตยฺยมฺหาติ โคตมา ฐริปณฺณานา.

โคตมา ฐริเมธสชาติ ฐริ วุจฺจติ ปจฺวี. ภควา อิมาย^๑
 ปจฺวีสมาย วิปฺลายน วิตฺถตายน ปณฺณาย สมณฺนาคโต. เมธา วุจฺจติ
 ปณฺณา, ยา ปณฺณา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ธมฺมวิจโย
 สมฺมาทิฏฺฐิ. ภควา อิมาย เมธาย ปณฺณาย อุเปโต สมฺมุเปโต
 อุปาคโต สมฺมุปาคโต อุปฺปนฺโน สมฺมุปนฺโน สมณฺนาคโต, ตสฺมา
 พุทฺโธ ฐริเมธโสติ โคตมา ฐริเมธสา. เตนาห ปิงฺคียตฺเถโร

“นาหิ ตมฺหา วิปฺปวสามิ มฺหุตฺตมปิ พุราหฺมณ

โคตมา ฐริปณฺณานา โคตมา ฐริเมธสชาติ.

[๑๑๒] โย เม ธมฺมมเทเสติ

สนฺธิฏฺฐิจกฺกกาลิกํ

ตณฺหกฺขยมฺนีติกํ,

ยสฺส นตฺถิ อุปมา กฺวจิ. (๑๑)

โย เม ธมฺมมเทเสตีติ โยติ โย โส ภควา สยมฺภู
 อนาจริยโก ปุพฺเพ อนนฺตสฺส เตสฺสุ ธมฺเมสฺสุ สามิ สจฺจานิ อภิสมฺพุชฺฌิ,
 ตตฺถ จ สพฺพพณฺณุตํ ปตฺโต พเลสฺสุ จ วสีภาวํ. ธมฺมมเทเสตีติ
 ธมฺมนฺติ อาทิกลฺยาณํ มชฺฌเมกฺลฺยาณํ ปริโยसानกฺลฺยาณํ สาทถํ
 สพฺพยณฺชนํ เกวลปริปฺปณฺณํ ปริสฺสุทฺธํ พุทฺธมฺจริยํ จตฺตาริ สติปฏฺฐาเน
 จตฺตาริ สมฺมปฺปชานเ จตฺตาริ อิทฺธิปาเท ปณฺจินฺทริยานิ ปณฺจ
 พลานิ สตฺต โพชฺฌนฺเค อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ นิพฺพานญฺจ
 นิพฺพานคามินิญฺจ ปฏฺฐิปปํ อาจิกฺขิ เทเสสิ ปณฺณเปสิ ปฏฺฐเปสิ
 วิวริ วิภวํ ๑๒๖/256๖ อุตฺตานีมกาสิ ปกาเสตีติ โย เม ธมฺมมเทเสติ.

สนฺทิฏฺฐิจกมกาลีกนฺติ สนฺทิฏฺฐิกํ อกาลิกํ เอหิปสฺสํ โอปนยิํ
 ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺพํ วิญญูหิตํ เอวํ สนฺทิฏฺฐิจกมกาลีกํ. อถวํ โย
 ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, ตสฺส มคฺคสฺส
 อนนฺตรํ สมณนฺตรํ อธิคจฺจเตว ผลํ วินฺทติ ปฏฺฐิลภาตํติ เอวมปิ
 สนฺทิฏฺฐิจกมกาลีกํ. ยถา มนุสฺสา กาลีกํ ฐนํ ทตฺวา อนนฺตรํ น
 ลภนฺติ, กาลํ อากเมนฺติ, เนวํ ฐมฺโม. โย ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม อริยํ
 อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, ตสฺส มคฺคสฺส อนนฺตรํ สมณนฺตรํ
 อธิคจฺจเตว ผลํ วินฺทติ ปฏฺฐิลภาตํ, น ปเรตฺถ น ปเรโลก, เอวํ
 อกาลิกนฺติ สนฺทิฏฺฐิจกมกาลีกํ.

ตณฺหกุขยมนิติกนฺติ ตณฺหาติ รุปตณฺหา สทฺทตณฺหา
 คนฺธตณฺหา รสตณฺหา โผฏฺฐพฺพตณฺหา ฐมฺมตณฺหา. **ตณฺหกุขยนฺติ**
 ตณฺหกุขยํ รากกุขยํ โทสกุขยํ โมหกุขยํ คตฺติกุขยํ อุปฺปตฺติกุขยํ
 ปฏฺฐิสนฺธิกุขยํ ภวกุขยํ สํสารกุขยํ วฏฺฏกุขยํ. อนนิติกนฺติ อิตฺติ
 วุจฺจนฺติ กิเลสํ จ ขนฺธํ จ อภิสงฺขารํ จ. อิตฺติปฺปหานํ
 อิตฺติวูปสโม อิตฺติปฏฺฐินิสฺสคฺโค อิตฺติปฏฺฐิปปสฺสทฺธิ อมตํ นิพฺพานนฺติ
 ตณฺหกุขยมนิติกํ.

ยสฺส นตฺถิ อุปมา กวจีติ ยสฺสตาติ นิพฺพานสฺส. **นตฺถิ**
อุปมาติ อุปมา นตฺถิ, อุปนิชา นตฺถิ, สทิสํ นตฺถิ, ปฏฺฐิภาโค
 นตฺถิ น สติ น สํวิชฺชติ นุปฺลพฺภาตํติ นตฺถิ อุปมา. **กวจีติ** กวจิ
 กิมฺหิจิ กตฺถจิจิ อชฺชตฺตํ วา พหิทฺธา วา อชฺชตฺตพหิทฺธา วาติ
 ยสฺส นตฺถิ อุปมา กวจิ. เตนาห ปิงคียตฺเถโร

“โย เม ฐมฺมมเทสสิ

สนฺทิฏฺฐิจกมกาลีกํ

ตณฺหกุขยมนิติกํ,

ยสฺส นตฺถิ อุปมา กวจีติ.

[๑๑๓]

ปสฺสสามิ นํ มนสา จกฺขุนาว
 รตฺติณฺทิวํ พุราหุมน อปฺปมตฺโต
 นมสฺสमानโน วิวสามิ^๑ รตฺตี
 เตเนว มณฺเฑวามิ อวิปฺปวาสํ.

(๑๒)

ปสฺสสามิ นํ มนสา จกฺขุนาวาติ ยถา จกฺขุมา ปุริโส
 อาโลเก^๒ รูปคตานิ ปสฺสเสยฺย ทกฺขเสยฺย โอโลเกยฺย นิชฺฌาเปยฺย^๓
 อุปฺปริกฺขเสยฺย; เอวเมวาทิ พุทฺธํ ภควนฺตํ มนสา ปสฺสสามิ ทกฺขามิ
 โอโลเกมิ นิชฺฌาปยามิ^๔ อุปฺปริกฺขามิ^๕ติ ปสฺสสามิ นํ มนสา จกฺขุนาว.

รตฺติณฺทิวํ พุราหุมน อปฺปมตฺโตติ รตฺติณฺจ ทิวา จ [^๔]
 มนสา ภาเวนฺโต อปฺปมตฺโตติ รตฺติณฺทิวํ พุราหุมน อปฺปมตฺโต.

นมสฺสमानโน วิวสามิ รตฺติณฺติ นมสฺสमानนฺติ กาเยน วา
 นมสฺสमानโน วาจาเยน วา นมสฺสमानโน จิตฺเตน วา นมสฺสमानโน
 อหฺวตฺถปฏฺธิปตฺติยา วา นมสฺสमानโน ธมฺมานุธมฺมปฏฺธิปตฺติยา วา
 นมสฺสमानโน สกฺการมานโน ครุการมานโน มานยมานโน ปุชฺยมานโน
 รตฺติณฺทิวํ วสามิ^๖ วิตฺตินาเมมิ^๗ติ นมสฺสमानโน วิวสามิ รตฺตี.

เตเนว มณฺเฑวามิ อวิปฺปวาสนฺติ ตาย พุทฺธานุสฺสตียา
 ภาเวนฺโต ‘อวิปฺปวาโสติ ตํ มณฺเฑวามิ, ‘อวิปฺปวฺจฺจโจติ ตํ มณฺเฑวามิ
 ชานามิ, เอวํ ชานามิ เอวํ อาชานามิ เอวํ วิชานามิ เอวํ
 ปฏฺวิวิชานามิ ปฏฺวิวิชานามิ^๘ติ เตเนว มณฺเฑวามิ อวิปฺปวาสํ. เตนาห
 ปิํคฺคิยตฺเถโร

^๑ ส. นมสฺสमानโน ว วสามิ ฉ., เท. วิวสามิ, เอวมุปริปิ.

^๒ สยา. อาโลเกยฺย

^๔ ฉ., เท. นิชฺฌายามิ

^๖ ฉ., เท. วิวสามิ อติณามมิ อติกกเมมิ^๗ติ

^๓ ฉ., เท. นิชฺฌาเปยฺย

^๕ ฉ., เท. พุทฺธานุสฺสตี

^๘ สยา. อยํ ปาโจ น ทิสฺสตี, เอวมุปริปิ.

“ปัสสามิ น มนสา จกฺขนา
 รตฺติณฺทิวํ พฺรหฺมณ อปฺปมตฺโต
 นมสฺสมาโน วิวสามิ รตฺตี
 เตเนว มณฺณามิ อวิปฺปวาสนฺติ.

[๑๑๔] สทุธา จ ปีติ จ มโน สติ จ
 นามนฺตฺติเม^๑ โคตมสฺสานมฺหา
 ยํ ยํ ทิสํ วชฺชติ^๒ ฐุริปญฺโณ
 ส เตน เตเนว นโตหมสฺมิ.

(๑๓)

สทุธา จ ปีติ จ มโน สติ จาติ สทุธาติ ยา จ ภควนฺตํ
 อารพฺภ สทุธา สทุทหนา โอกปฺปนา อภิปฺปสาโท สทุธา
 สทุธิณฺทริยํ สทุธาพลํ. ปีตฺติติ ยา จ^๓ ภควนฺตํ อารพฺภ ปีติ
 ปามุชฺช^๔ โมทนา [๕] ปโมทนา [๖] วิตฺติ, [๗] โอทคฺย
 อตฺตมนตา อติปฺปสาทนต์^๕ จิตฺตสฺส. มโนติ ยญจ ภควนฺตํ
 อารพฺภ จิตฺตํ มโน มานสํ ททยํ ปณฺทรํ มโน มนายตฺนํ
 มนินฺทริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขนฺโธ ตชฺชา มโนวิญฺญาณธฺาตุ.
 สติติติ ยา จ ภควนฺตํ อารพฺภ สติ อนุสฺสติ ๗เป๗ สมฺมาสตีติ
 สทุธา จ ปีติ จ มโน สติ จ.

นามนฺตฺติเม โคตมสฺสานมฺหาติ อิมะ จตฺตาริ ธมฺมา โคตม-
 สาสนา พุทฺธสาสนา ชินสาสนา ตถาคตสาสนา อรหันตสาสนา
 นาเปนฺติ นาคจฺจนฺติ^๖ น วิชหนฺติ น วินาเสนฺตีติ นามนฺตฺติเม
 โคตมสฺสานมฺหา.

^๑ สฺยา. นามนฺติ, เอวมฺปรีปิ.

^๓ จ., เท. จสฺสโท น ทิสฺสติ, เอวมฺปรีปิ.

^๕ จ., เท. อาโมทนา

^๗ จ., เท. ฐุฏฺจิ

^๖ จ., เท. น จจฺจนฺติ.

^๒ จ., เท. วชฺติ, เอวมฺปรีปิ.

^๔ จ., เท. ปาโมชฺช, เอวมฺปรีปิ.

^๖ จ., เท. หาโส ปหาโส

^๘ จ., เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

ยํ ยํ ทิสํ วชฺชติ ฐุริปญฺโณติ ยํ ยํ ทิสนฺติ ปุรตฺถิมํ วา
ทิสํ ปจฺฉิมํ วา ทิสํ ทกฺขิณํ วา ทิสํ อุตฺตરํ วา ทิสํ วชฺติ
คจฺฉติ กมฺติ อติกกมฺติ. ฐุริปญฺโณติ ฐุริปญฺโณ มหาปญฺโณ
ติกกฺขปญฺโณ ปุณฺณปญฺโณ หาสปญฺโณ ชวนปญฺโณ นิพฺเพธิกปญฺโณติ
[^๑] ยํ ยํ ทิสํ วชฺชติ ฐุริปญฺโณ.

ส เตเน เตเนว นโตหฺมสมฺมิตฺติ โส เยเน พุทฺโธ เตเน เตเนว
นโต ตนฺนินฺโน ตปฺโปโณ ตปฺปพฺภาโร ตทหฺมุตฺโต ตทาธิปเตยฺโยติ
ส เตเน เตเนว นโตหฺมสมฺมิตฺติ. เตเนหา ปิงฺคิยตฺเถโร

“สทฺธา จ ปิตฺติ จ มโน สติ จ
นาเมเนติเม โคตมสสาสนมฺหา,
ยํ ยํ ทิสํ วชฺชติ ฐุริปญฺโณ,
ส เตเน เตเนว นโตหฺมสมฺมิตฺติ.

[๑๑๕] ชินฺณสฺส เม ทฺวพฺพลถาณกสฺส
เตเนว กาโย น ปเลติ ตตฺถ,
สงฺกปฺปนฺตาย วชามิ นิจฺจํ,
มโน หิ เม พุราหฺมณ เตเน ยุตฺโต. (๔)

ชินฺณสฺส เม ทฺวพฺพลถาณกสฺสชาติ ชินฺณสฺสชาติ^๑ ชินฺณสฺส
วฺจฺจสฺส มหฺลลสฺส อทฺทคตสฺส วโยอนุปฺปตฺตสฺสชาติ ชินฺณสฺส.^๒
ทฺวพฺพลถาณกสฺสชาติ ทฺวพฺพลถาณกสฺส อปฺปถาณกสฺส ปรีตฺตถาณกสฺสชาติ
ชินฺณสฺส เม ทฺวพฺพลถาณกสฺส.

^๑ ฉ., เท. ฐุริ วุจฺฉติ ปถวี ภควา ตาย ปถวิสมาย ปญฺญาย วิปสลาย วิตฺถตฺตาย สมฺนฺนาคโตติ

^๒ ฉ., เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

เตเนว กาโย น ปเลติ ตตถาติ กาโย เยน พุทฺโธ, เตน
น ปเลติ น วชติ น คจฺจติ นาภิกฺกมตฺติ^๑ เตเนว กาโย น
ปเลติ ตตถ.

สงฺกปฺปนฺตาย วชามิ นิจฺจนฺติ สงฺกปฺปคฺมเนน วิตกฺกคฺมเนน
ณฺณคฺมเนน ปญฺณคฺมเนน พุทฺธิคฺมเนน วชามิ คจฺจามิ
อภิกฺกมามิตฺติ สงฺกปฺปนฺตาย วชามิ นิจฺจ.

มโน หิ เม พุราหฺมณ เตน ยุตฺโตติ มโนติ ยํ จิตฺตํ มโน
มานสํ หทยํ ปณฺธุรํ มโน มนายนํ มนินฺหุริยํ วิญฺญาณํ
วิญฺญาณกฺขนฺโธ ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตฺว. พุราหฺมณ เตน ยุตฺโตติ
มโน มม^๒ เยน พุทฺโธ, เตน ยุตฺโต ปยุตฺโต สํยุตฺโตติ มโน หิ
เม พุราหฺมณ เตน ยุตฺโต. เตนหาห ปิงฺคียตฺเถโร

“ชินฺธุณสฺส เม ทฺวพฺพลถามกสฺส
เตเนว กาโย น ปเลติ ตตถ
สงฺกปฺปนฺตาย วชามิ นิจฺจ
มโน หิ เม พุราหฺมณ เตน ยุตฺโตติ.

[๑๑๖] ปงฺเก สยาโน ปริผนฺตมานโน

ทีปา ทีปํ อุปลลวี่

อถทฺทสาสี สมฺพุทฺธ

โอฆตฺติณฺณมนาธว.

(๑๕)

ปงฺเก (स्याโน) ปริผนฺตมานนฺติ ปงฺเก สยานนฺติ กามปงฺเก
กามกทฺทเม กามกิลเส กามพลีเส กามปริพาเห กามปฺลิโพเช

^๑ ฉ.,เท. นาติกฺกมตฺติ, เอมฺปริปี.

^๒ ฉ.,เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

เสมานอ อวเสมานอ^๑ ปริเสมานนติ ปงฺเก สยานอ. **ปริพนฺทมานนติ**
 ตณฺหาพนฺทนาย พนฺทมานอ, ทิฏฺฐิจพนฺทนาย พนฺทมานอ,
 กิเลสพนฺทนาย พนฺทมานอ, ปโยคพนฺทนาย พนฺทมานอ,
 วิปากพนฺทนาย พนฺทมานอ, ทุจฺจริตพนฺทนาย^๒ พนฺทมานอ, รตฺโต
 ราเคน พนฺทมานอ, ทุฏฺฐโจ โทเสน พนฺทมานอ, มุพฺโพโห โมเหณ
 พนฺทมานอ, วินิพนฺโธ มาเนน พนฺทมานอ, ปราภวฺจโจ ทิฏฺฐิจยา
 พนฺทมานอ, วิกฺเขปคโต อุทฺทจฺเจน พนฺทมานอ, อนิฏฺฐจฺจคโต
 วิจิกิจฺจาย พนฺทมานอ, ฅามคโต อนุสเยหิ พนฺทมานอ, ลาภเณ
 พนฺทมานอ, อลาภเณ พนฺทมานอ, ยเสน พนฺทมานอ, อยเสน
 พนฺทมานอ, นิหนฺทาย พนฺทมานอ, ปลฺลสาย พนฺทมานอ, สฺสฺเชน
 พนฺทมานอ, ทุกฺขเณ พนฺทมานอ, ชาตียา พนฺทมานอ, ชราย
 พนฺทมานอ, พุยาธินา พนฺทมานอ, มรเณน พนฺทมานอ,
 โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺส
 พนฺทมานอ, เนรยิเกณ ทุกฺขเณ พนฺทมานอ, ตีรจฺจณโยนิเกณ
 ทุกฺขเณ พนฺทมานอ, ปิตฺติวิสยิเกณ ทุกฺขเณ พนฺทมานอ,
 มาณุสเสน^๓ ทุกฺขเณ ๔เปยฺ คพฺโปกุกฺกนฺติมฺมูลเกณ
 ทุกฺขเณ ๔เปยฺ คพฺภวฺจจิตฺติมฺมูลเกณ ทุกฺขเณ ๔เปยฺ คพฺภวฺจ
 จานมฺมูลเกณ ทุกฺขเณ ๔เปยฺ ชาตสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 ปฺราเชยฺเยเกณ ทุกฺขเณ ๔เปยฺ อตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 ทุกฺขเณ ๔เปยฺ ทุกฺขทุกฺขเณ^๔ สงฺขารทุกฺขเณ ๔เปยฺ วิปริณาม
 ทุกฺขเณ ๔เปยฺ จกฺขุโรเคน ทุกฺขเณ ๔เปยฺ โสตโรเคน
 ทุกฺขเณ ๔เปยฺ ฅวานโรเคน ทุกฺขเณ ๔เปยฺ ชิวฺหาโรเคน
 ทุกฺขเณ ๔เปยฺ กายโรเคน ทุกฺขเณ ๔เปยฺ สีสโรเคน
 ทุกฺขเณ ๔เปยฺ กณฺณโรเคน ทุกฺขเณ

^๑ จ.,เท. สยามานอ วสมานอ อวสมานอ ปริวสมานนติ ^๒ จ.,เท. มโนทฺจฺจริตพนฺทนาย

^๓ จ.,เท. มาณุสเสน

^๔ จ.,เท. อยฺ ปาโจ น ทิสฺสตี.

๔เปย มุขโรเคน ทุกฺเคน ๔เปย ทนฺตโรเคน ทุกฺเคน ๔เปย [๑]
 กาเสน ๔เปย สาเสน ๔เปย ปินาเสน ๔เปย ทฺเหน ๔เปย ชเรน
 ๔เปย กุจฺฉิโรเคน ๔เปย มุจฺฉาย ๔เปย ปกฺขนฺทิกาย ๔เปย
 สุลาย ๔เปย วิสฺสุจิกาย ๔เปย กุญฺเจน ๔เปย คณฺเฑน ๔เปย
 กิลาเสน ๔เปย โสเสน ๔เปย อปฺมาเรน ๔เปย ททฺทฺยา ๔เปย
 กณฺทฺยา ๔เปย กจฺจุยา ๔เปย รชสาย ๔เปย วิตจฺฉิกาย ๔เปย
 โลหิตฺเตน ๔เปย ปิตฺเตน ๔เปย มรฺตฺเมเหน ๔เปย อํสาย ๔เปย
 ปิพฺกาย ๔เปย ภคฺนฺทลาย^๒ ๔เปย ปิตฺตสมฺภูจฺาเนหิ อาพาเชหิ
 ๔เปย เสมฺหสมฺภูจฺาเนหิ อาพาเชหิ ๔เปย วาตสมฺภูจฺาเนหิ อาพาเชหิ
 ๔เปย สนฺนิปาตฺิเกหิ อาพาเชหิ ๔เปย อุตฺตฺปริณามเชหิ อาพาเชหิ
 ๔เปย วิสมปฺริหารเชหิ อาพาเชหิ ๔เปย โอปกฺกมฺิเกหิ อาพาเชหิ
 ๔เปย กมฺมวิปากเชหิ อาพาเชหิ ๔เปย สีเตน ๔เปย อุณฺเहेน
 ๔เปย ชฺิสมจฺุฉาย ๔เปย ปีปาสาย ๔เปย อุจฺจาเรน ๔เปย
 ปสฺสาเวน ๔เปย ทํสมกสฺวาตาทปสฺสึสฺปสมฺผลฺสเสหิ^๓ ๔เปย มาตุมฺรณฺเณ
 ทุกฺเคน ๔เปย ปีตุมฺรณฺเณ ทุกฺเคน ๔เปย ภาตุมฺรณฺเณ^๔ ทุกฺเคน
 ๔เปย ภคฺินีมฺรณฺเณ ทุกฺเคน^๕ ๔เปย ปุตฺตมฺรณฺเณ ทุกฺเคน ๔เปย
 ธีตุมฺรณฺเณ ทุกฺเคน ๔เปย ฌาตฺิพฺยสเนน ทุกฺเคน ๔เปย
 โภคพฺยสเนน ทุกฺเคน ๔เปย โรคพฺยสเนน ทุกฺเคน ๔เปย
 สึลพฺยสเนน ทุกฺเคน ๔เปย ทิฏฺฐิพฺยสเนน ทุกฺเคน ฌนฺทมาโน
 ปรีณฺทมาโน ปเวธมาโน สมฺปเวธมาโนติ ปงฺเก (สยาโน)
 ปรีณฺทมาโน.

^๑ ฉ.,เท. ๑๖๖๖๖ ๑๖๖๖๖ ๑๖๖๖๖

^๓ ฉ.,เท. ทํสมกสฺวาตาทปสฺสึสฺปสมฺผลฺสเสน

^๒ ฉ.,เท. ภคฺนฺทเลน

^{๔-๕} ฉ.,เท. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

ทีปา ทีป อุปุลลวินฺติ สตุถารโต สตุถารํ ฐมฺมกฺขานโต
 ฐมฺมกฺขานํ คณโต คณํ ทิฏฺฐิจฺยา ทิฏฺฐิจฺ ปรุฏฺฐิตาโต^๑ ปรุฏฺฐิทํ
 มคฺคโต มคฺคํ [^๒] อุปุลลวี สมฺปุลลวินฺติ^๓ ทีปา ทีป อุปุลลวี.

อถทฺทสาสี สมฺพุทฺธนฺติ อถาติ ปทสนฺธิ ฯเปฯ,
 ปทานุप्พุพฺพกเมตํ 'อถาติ. อทฺทสาสินฺติ อทฺทสํ อทฺทกฺขี อปสฺสี
 ปฏฺวิวิชฺณี.

สมฺพุทฺธนฺติ โย โส ภควา ฯเปฯ สจฺฉิกา ปญฺญตฺติ,
 ยทิทํ พุทฺโธติ อถทฺทสาสี สมฺพุทฺธ.

โอฆตฺตณฺนฺติ ภควา กาโมหํ ตินฺนฺ, ภโวหํ ตินฺนฺ,
 ทิฏฺฐโหหํ ตินฺนฺ, อวิชฺโชหํ ตินฺนฺ [^๔] อุตฺตตินฺนฺ นิตฺตตินฺนฺ
 อติกฺกนฺโต สมตฺกิกนฺโต วิตฺตวตฺโต โส วุฏฺฐวาโส จินฺนจฺรณฺ
 ฯเปฯ ชาตฺชราภรณสฺสโร, นตฺถิ ตสฺส ปุณฺณภวโต โอฆตฺตณฺ.
 อนาสวณฺติ จตฺตารो อาสวา: กามาสโว ภวาสโว ทิฏฺฐาสโว
 อวิชฺชาสโว. เต อาสวา พุทฺธสฺส ภควโต ปหีนา อุกฺคินฺนํมฺลลา
 ตาล้าวตฺถุกตา อนภาวํคตา อายตฺตี อนุปฺปาทฐมา, ตสฺมา พุทฺโธ
 อนาสวโต โอฆตฺตณฺมณาสวํ. เตนาห ปิงฺคียตฺเถโร

“ปงฺเก สยาโน ปรีณฺทมาโน

ทีปา ทีป อุปุลลวี

อถทฺทสาสี สมฺพุทฺธ

โอฆตฺตณฺมณาสวณฺติ.

^๑ ฉ., เท. ปฏิปทาย

^๓ ฉ., เท. สมฺปุลลวี

^๒ ฉ., เท. ปุลลวี

^๔ ฉ., เท. สพุพฺพสสารปถํ ตินฺนฺ

[๑๑๗] ยถา อหุ วกฺกฺลิตฺตํ มุตฺตสทฺธโร
 ภทฺธราวุธโร อาพวิโคตโม จ
 เอวเมว ตวํปิ ปมฺญจสฺส สทฺธํ
 คมิตฺตสฺส (ตวํ) ปิงฺคิย มจฺจุเชยฺยสฺส ปารํ. (๑๖)

ยถา อหุ วกฺกฺลิตฺตํ มุตฺตสทฺธโร ภทฺธราวุธโร อาพวิโคตโม จาติ
 ยถา วกฺกฺลิตฺตํ มุตฺตสทฺธโร^๑ สทฺธชาครุโก สทฺธชาปฺพุพฺพคโม สทฺธชาธิมุตฺโต
 สทฺธชาธิปเตยฺโย อรหตฺตปฺปตฺโต, ยถา ภทฺธราวุธโร [^๒] มุตฺตสทฺธโร^๓
 สทฺธชาครุโก สทฺธชาปฺพุพฺพคโม, สทฺธชาธิมุตฺโต สทฺธชาธิปเตยฺโย
 อรหตฺตปฺปตฺโต, ยถา อาพวิโคตโม [^๒] มุตฺตสทฺธโร^๓ สทฺธชาครุโก
 สทฺธชาปฺพุพฺพคโม สทฺธชาธิมุตฺโต สทฺธชาธิปเตยฺโย อรหตฺตปฺปตฺโตติ
 ยถา อหุ วกฺกฺลิตฺตํ มุตฺตสทฺธโร ภทฺธราวุธโร อาพวิโคตโม จ.

เอวเมว ตวํปิ ปมฺญจสฺส สทฺธนฺติ เอวเมว ตวํ สทฺธํ
 มุญฺจสฺส ปมฺญจสฺส สมฺปมฺญจสฺส อธิมฺญจสฺส โอกปฺเปหิ 'สพฺเพ
 สงฺขารธา อนิจฺจาติ ๔เป๔' ยงฺกิญฺจิ สมุทฺยธมฺมํ, สพฺพนฺตํ
 นิโรธธมฺมนฺติ สทฺธํ มุญฺจสฺส ปมฺญจสฺส สมฺปมฺญจสฺส อธิมฺญจสฺส
 โอกปฺเปหิติ เอวเมว ตวํปิ ปมฺญจสฺส สทฺธํ.

คมิตฺตสฺส (ตวํ) ปิงฺคิย มจฺจุเชยฺยสฺส ปารนฺติ มจฺจุเชยฺยา^๔
 วุจฺจนฺติ กิเลสธา จ ขนฺธา จ อภิสงฺขารธา จ. มจฺจุเชยฺยสฺส ปารํ
 วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ, โย โส สพฺพสงฺขารสมฺภโว
 สพฺพปฺริยวาทินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานํ.

^๑ จ.,เท. วกฺกฺลิตฺตํ สทฺธโร

^๒ จ.,เท. เกโร

^๓ จ.,เท. สทฺธโร

^๔ จ.,เท. มจฺจุเชยฺยํ

คมิสฺสสฺสิ (ตุว) ปิงฺคิย มจฺจุเชยฺยสฺส ปารนฺติ ตว ปารํ คมิสฺสสฺสิ
 [°] อธิคมิสฺสสฺสิ [°] ผุสฺสสฺสิ [°] สจฺฉิกิริสฺสสึตติ คมิสฺสสฺสิ (ตุว)
 ปิงฺคิย มจฺจุเชยฺยสฺส ปารํ. เตนาห ภควา

“ยถา อหุ วกฺกฺลิ มุตฺตตสทฺโธ
 ภทฺธราวุธฺ อหวิโคตโม จ
 เอวเมว ตวมปิ ปมฺญจสฺส สทฺธํ
 คมิสฺสสฺสิ (ตุว) ปิงฺคิย มจฺจุเชยฺยสฺส ปารนฺติ.

[๑๑๘] เอส ภิกฺขุโย ปสฺสีทามิ สุตฺวาน มุนิโน วโจ
 วิวฏฺฐจฺจโท สมฺพุทฺโธ อจิโร ปฏฺฏิภาณวา.^๒ (๑๗)

เอส ภิกฺขุโย ปสฺสีทามิตฺติ เอส ภิกฺขุโย ปสฺสีทามิ [°] สทฺททหามิ
 [°] อธิมฺจุจามิ [°] โอกปเปมิ ‘สพฺเพ สงฺขารธา อนิจฺจาติ ฯเปฯ
 ‘ยงฺกิญฺจิ สมฺมทฺยธมฺมํ, สพฺพพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ ภิกฺขุโย ปสฺสีทามิ
 สทฺททหามิ อธิมฺจุจามิ โอกปเปมิตฺติ เอส ภิกฺขุโย ปสฺสีทามิ.

สุตฺวาน มุนิโน วโจติ มุนีติ โมนํ วุจฺจติ ฌาณํ, ยา
 ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ สงฺคชาลมตฺติจฺจ โส มุนิ. สุตฺวาน มุนิโน
 วโจติ ตฺยํหํ วจัน พฺยปถํ เทสนํ อนฺุสนฺธิ^๔ สุตฺวา^๕ สฺสณฺติว
 อุกฺคเหตฺวา อุปฺচারยิตฺวา อุปฺลกฺขยิตฺวาติ^๕ สุตฺวาน มุนิโน วโจ.

วิวฏฺฐจฺจโท สมฺพุทฺโธติ จทนฺนฺติ ปญฺจ จทนฺนํ ตณฺหาจทนํ
 ทิฏฺฐิจฺจทนํ กิเลสจทนํ ทฺวจฺจจริตจทนํ อวิชฺชาจทนํ. ตานิ จทนฺนํ
 พุทฺธสฺส ภควโต วิวฏฺฐานิ วิทฺธํสิตานิ สมฺมุคฺขมาติตานิ ปหีนานิ

^๑ จ., เท. ปารํ 121712566

^๒ จ., เท. ปฏฺฏิภาณวา เอวมฺปริปิ.

^๓ จ., เท. ภิกฺขุโย ภิกฺขุโย, เอวมฺปริปิ.

^๔ จ., เท. อนฺุสนฺธํ อนฺุสิฏฺฐํ

^๕ จ., เท. สุตฺวาน อุกฺคเหตฺวาน อุปฺचारยิตฺวาน อุปฺลกฺขยิตฺวานาติ

สมุจฺฉินฺหานิ รุปสนฺตานิ ปฏิปฺปสฺสทฺธานิ อภพฺพุปฺปตฺติกาณิ
 ฌาณคฺคินา ททฺธานิ; ตสฺมา พุทฺโธ วิวฺชฺจทฺโ. พุทฺโธติ โย โส
 ภควา ฌเปยฺย สจฺฉิกา ปณฺณตฺติ, ยทฺธิ พุทฺโธติ วิวฺชฺจทฺโ
 สมฺพุทฺโธ.

อชฺโโล ปฏิภาณวาทิ อชฺโโลติ ราโค ชฺโโล, โทโส ชฺโโล,
 โมโห ชฺโโล, โกโธ ชฺโโล, อุปนาโห ชฺโโล, ฌเปยฺย สพฺพากุสลาภิสงฺขารา
 ชฺโล. เต ชฺโล พุทฺธสฺส ภควโต ปหีนา อุจฺฉินฺนมฺูลา
 ตาลาวตฺถกฺตา อนภาวงฺคตา อายตฺตี อนฺุปฺปาทธมฺมา; ตสฺมา พุทฺโธ
 อชฺโโล. ปฏิภาณวาทิ ตโย ปฏิภาณวาทฺ: ปริยตฺติปฏิภาณวา จ^๑
 ปริปฺจุฉาปฏิภาณวา จ^๑ อธิคมปฏิภาณวา จ.^๑

กตโม ปริยตฺติปฏิภาณวา. อธิกจฺจสฺส พุทฺธวณฺํ ปริยาปฺภุ^๒
 โหติ สุตฺตํ เคยฺย เวยฺยากรณํ คาถา อุทานํ อิตฺตฺตํ ชาติกํ
 อพฺภูตธมฺมํ เวทลลํ, ตสฺส ปริยตฺตี นิสฺสาย ปฏิภาติ, อยํ
 ปริยตฺติปฏิภาณวา.

กตโม ปริปฺจุฉาปฏิภาณวา. อธิกจฺจโจ ปริปฺจุฉิตา โหติ
 อตฺถเถ จ ฌาเย จ ลกฺขณเ จ การเณ จ จานาจาเน จ, ตสฺส
 ปริปฺจุฉํ นิสฺสาย ปฏิภาติ, อยํ ปริปฺจุฉาปฏิภาณวา.

กตโม อธิคมปฏิภาณวา. อธิกจฺจสฺส อธิคตา โหนฺติ
 จตฺตารโ สติปฏฺจานา จตฺตารโ สมฺมปฺปชานา จตฺตารโ อิทฺธิปาทา
 ปณฺจินฺทริยานิ ปณฺจ พลาณิ สตฺต โพชฺฌนฺคา อริโย อฏฺฐจฺงคิโก
 มคฺโค จตฺตารโ อริยมคฺคา จตฺตาริ สามณฺณผลาณิ จตฺตสฺโส
 ปฏิสมฺภิทาโย จ อภินฺญาโย, ตสฺส อตฺถเถ ฌาโต ธมฺโม ฌาโต

นิรุตติ ฌาตา, อตฺเถ ฌาเต อตฺโถ ปฏฺฐาติ, ฌมฺเม ฌาเต ฌมฺโม
 ปฏฺฐาติ, นิรุตติยา ฌาตาย นิรุตติ ปฏฺฐาติ, อิมสฺส ตีสุ [๑]
 ฌาณํ ปฏฺฐาณปฏฺฐสมฺภิตา. ภควา อิมาย ปฏฺฐสมฺภิตาย^๒ อุเปโต
 สมฺเปโต อุปาคโต สมฺอุปาคโต อุปปนฺโน สมฺอุปปนฺโน สมฺนฺนาคโต,
 ตสฺมา พุทฺโธ ปฏฺฐาณวา. ยสฺส ปริยตฺติ นตฺถิ, ปริปุจฺฉา นตฺถิ,
 อธิคโม นตฺถิ, ก็ ตสฺส ปฏฺฐายิสฺสตีติ อธิโล ปฏฺฐาณวา.
 เตนาห ปิงฺคียตฺเถโร.

“เอส ภิกฺขุโย ปสฺสิทามิ
 วิวฺชฺจนฺโท สมฺพุทฺโธ

สุตฺวาน มฺหิโน วโจ
 อธิโล ปฏฺฐาณวาติ.

[๑๑๕] อธิเทเว อภิญฺญา

สพฺพํ เวทิ ปโรวโร^๓

ปญฺหานนฺตกโร สตฺถา

กञฺชํ ปฏฺฐิขานตํ. (๑๘)

อธิเทเว อภิญฺญาติ เทวาติ ตโย เทวา: สมฺมตฺติเทวา จ^๔
 อุปปตฺติเทวา จ^๕ วิสุทฺธิเทวา จ.^๖

กตเม สมฺมตฺติเทวา. [๔] ราชานํ จ ราชกุมารานํ จ
 เทวียํ จ อิมํ สมฺมตฺติเทวา วุจฺจนฺติ.

กตเม อุปปตฺติเทวา. [๕] จาตุम्मหาราชิกา เทวา ตาวตีสสา
 เทวา ๔เปยฺย พุรหฺมกายิกา เทวา, เย จ เทวา ตตฺตฺรปริ,^๗ อิมํ
 อุปปตฺติเทวา วุจฺจนฺติ.

กตเม วิสุทฺธิเทวา. [๖] ตถาคตสวากา อรหฺนฺโต ขีณาสวา,
 เย จ ปจฺเจกสมฺพุทฺธา, อิมํ วิสุทฺธิเทวา วุจฺจนฺติ.

^๑ ฉ., เท. จาเนสุ

^๓ ฉ., เท. ปโรวโร, เอวฺมฺปริปิ.

^๔ ฉ., เท. สมฺมตฺติเทวา วุจฺจนฺติ

^๗ ฉ., เท. ตตฺตฺรปริ

^๒ ฉ., เท. ปฏฺฐาณปฏฺฐสมฺภิตาย

^๔ ฉ., เท. จสฺสทโท น ทิสฺสตี.

^๖ ฉ., เท. อุปปตฺติเทวา วุจฺจนฺติ.

^๘ ฉ., เท. วิสุทฺธิเทวา วุจฺจนฺติ ตถาคตา

ภควา สมมติเทเว “อติเทวาติ อภินุณาย, อุปปตติเทเว
“อติเทวาติ อภินุณาย, วิสุทฺธิเทเว “อติเทวาติ อภินุณาย ชานิตฺวา
ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ อติเทเว อภินุณาย.

สพฺพ เวทิ ปโรวรนฺติ ภควา อตฺตโน จ ปเรสญจ
อติเทวฺกเร ฐมฺเม เวทิ อณฺณาสิ อมุสิ ปฏฺวิวิชฺฌิ. กตฺเม อตฺตโน
อติเทวฺกรา ฐมฺมา. สมฺมาปฏฺปิทา อนุโลมปฏฺปิทา อปฺจจฺนีกปฏฺปิทา
อนฺวตฺถปฏฺปิทา^๑ ฐมฺมานุฐมฺมปฏฺปิทา สีเลสุ ปรีปฺริการิตา อินฺทฺริเยสุ
คฺุตฺตทฺวารตา โภชเน มตฺตตณฺณตา ชาคริยานุโยโค สติสมฺปชฌณํ
จตฺตารโ สติปฏฺจํชานา ฯเปฯ อริโย อฏฺฐจฺงคิโก มคฺโค, อิเม
วฺจฺจนฺติ อตฺตโน อติเทวฺกรา ฐมฺมา. กตฺเม ปเรสํ อติเทวฺกรา
ฐมฺมา. สมฺมาปฏฺปิทา ฯเปฯ อริโย อฏฺฐจฺงคิโก มคฺโค, อิเม
วฺจฺจนฺติ ปเรสํ อติเทวฺกรา ฐมฺมา. เอวํ ภควา อตฺตโน จ
ปเรสญจ อติเทวฺกเร ฐมฺเม เวทิ อณฺณาสิ อมุสิ ปฏฺวิวิชฺฌิตฺติ **สพฺพ
เวทิ ปโรวริ.**

ปญฺหานนฺตฺกโร สตฺถาติ ภควา ปารายณิกปญฺหานํ อนฺตฺกโร
ปรียนฺตฺกโร ปรีจฺเจทฺกโร ปรีวฏฺฐมฺกโร; ปรีสฺปญฺหานํ^๒ อนฺตฺกโร
ปรียนฺตฺกโร ปรีจฺเจทฺกโร ปรีวฏฺฐมฺกโร; ปิงฺคิยปญฺหานํ^๓ อนฺตฺกโร
ปรียนฺตฺกโร ปรีจฺเจทฺกโร ปรีวฏฺฐมฺกโร; สกฺกปญฺหานํ ฯเปฯ
อมฺนุสฺสปญฺหานํ^๔ ฯเปฯ ภิกฺขุปญฺหานํ ฯเปฯ ภิกฺขุณีปญฺหานํ ฯเปฯ
อุปาสกปญฺหานํ ฯเปฯ อุปาสิกปญฺหานํ ฯเปฯ ราชปญฺหานํ ฯเปฯ
ขตฺติยปญฺหานํ ฯเปฯ พุราหมณปญฺหานํ ฯเปฯ เวสฺสปญฺหานํ ฯเปฯ

^๑ หมายเหตุ 12/06/2566

^๑ สฺยา. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๓ ฉ., เท. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๒ ฉ., เท. สภียปญฺหานํ

^๔ ฉ., เท. สฺยามปญฺหานํ

สุททปณฺหํ ๔เปฯ [^๑] พุรหมปณฺหํ อนฺตกโร ปริยนฺตกโร
 ปริจฺเจทกโร ปริวณฺณมกโรติ ปณฺหํอนฺตกโร. **สตฺถาติ** ภควา
 สตฺถวาโห. ยถา สตฺถวาโห สตฺเต กนฺตารํ ตาเรติ, โจรกนฺตารํ
 ตาเรติ, วาพกนฺตารํ ตาเรติ, ทุพฺภิกฺขกนฺตารํ ตาเรติ, นิรุทกกนฺตารํ
 ตาเรติ อุตฺตทาเรติ นิตฺตทาเรติ^๒ [^๓] เขมนฺตญฺมึ สมฺปาเปติ; เอวเมว
 ภควา สตฺถวาโห สตฺเต กนฺตารํ ตาเรติ, ชาติชราพฺยาธิมรณโสภ-
 ปรีเทวทฺกฺขโทมนสฺสุปาयाสกนฺตารํ ตาเรติ, รากกนฺตารํ ตาเรติ,
 โทสโมหมานทิกฺกจิกิเลสทฺจจริตกนฺตารํ ตาเรติ, รากคหฺนํ ตาเรติ,
 โทสคหฺนํ ตาเรติ, โมหคหฺนํ ตาเรติ, ทิกฺกจิกิเลสทฺจจริตคหฺนํ ตาเรติ
 อุตฺตทาเรติ นิตฺตทาเรติ เขมนฺตญฺมึ^๔ อมตํ นิพฺพานํ สมฺปาเปตีติ
 เอวํ ภควา สตฺถวาโห.

อถวา ภควา เนตา วิเนตา อนฺนเนตา สญฺญาเปตา^๕
 นิชฺฌมาเปตา เปกฺขตา ปสาเทตาติ เอวมฺปิ ภควา สตฺถวาโห. อถวา
 ภควา อนฺุปฺปนฺนสฺส มคฺคสฺส อฺุปฺปาเทตา, อสญฺชาตสฺส มคฺคสฺส
 สญฺชเนตา, อนกฺขาทสฺส มคฺคสฺส อกฺขาทา, มคฺคญฺญ มคฺควิทู
 มคฺคโกวิโท. มคฺคานฺุคา จ ปนฺ เอตฺรหิ สาวกา วิหรนฺติ ปจฺฉา
 สมฺมณฺหาตฺตาติ เอวมฺปิ ภควา สตฺถวาโหติ ปณฺหํอนฺตกโร สตฺถา.

กฺงฺขิณํ ปฏฺิขานตฺนฺติ สกฺงฺขา อาคณฺตฺวา นิกฺกงฺขา
 สมฺปชฺชนฺติ, สเลขา^๖ อาคณฺตฺวา นิลฺเลขา สมฺปชฺชนฺติ, สเทวพฺพหฺกา
 อาคณฺตฺวา นิตฺเทวพฺพหฺกา สมฺปชฺชนฺติ, สเวจิกิจฺฉา^๗ อาคณฺตฺวา
 นิพฺเพจิกิจฺฉา^๘ สมฺปชฺชนฺติ, สราคา อาคณฺตฺวา วิตราคา
 สมฺปชฺชนฺติ, สโทสา อาคณฺตฺวา วิตโทสา สมฺปชฺชนฺติ, สโมหา

^๑ ฉ., เท. เทวปณฺหํ

^๓ ฉ., เท. ๑๒/๐๖/๒๕๖๖
 ฉ., เท. ปตาเรติ, เอวมฺปิ.

^๕ ฉ., เท. ปณฺญาเปตา

^๗ ฉ., เท. สวิจิกิจฺฉา

^๒ ฉ., เท. นิตฺตทาเรติ, เอวมฺปิ.

^๔ ฉ., เท. เขมนฺตํ

^๖ ฉ., เท. สลฺเลขา

^๘ ฉ., เท. นิพฺพิจิกิจฺฉา

อาคนตุวา วิตโมหา สมปชฺชนติ, สกิลเลสา อาคนตุวา นิกกิลเลสา
สมปชฺชนตฺติติ กงฺขีนํ ปฏิชานตํ. เตนาห ปิงคิยตฺเถโร

“อธิเทเว อภิญญา ย สพฺพ เวทิ ปโรวํ
ปญฺหานนตฺกโร สตฺถา กงฺขีนํ ปฏิชานตฺติติ.

[๑๒๐] **อัสสิริ^๑ อสงฺกุปฺป** **ยสฺส นตฺถิ อุปมา กุวจิ,**
อทุธา คมิตฺตาสมิ, น เมตฺถ กงฺขา,
เอวํ มํ ฐาเรหิ อธิมุตฺตจิตฺตํ. (๑๙)

อัสสิริ อสงฺกุปฺปนฺติ อัสสิริ วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ, โย โส
สพฺพสงฺขารสมฺภโว สพฺพปฺปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรธो
นิพฺพานํ. **อัสสิรินฺติ** ราเคน โทเสน โมเหเน โกเชเน อุปฺนาเหเน
มกฺขเน ปพาเสน อิสฺสาย มจฺจนฺริเยเน มายาย สาเจยฺเยเน
ถมฺภเน สารมฺภเน มาเนเน อติมาเนเน มเทน ปมาเทน
สพฺพกิลเลเสหิ สพฺพทฺวจฺจริเตหิ สพฺพปรีพาเหหิ [๒] สพฺพสนฺตาเปหิ
สพฺพากุสลาภิสงฺขาราเรหิ อัสสิริยํ [๓] นิจฺจํ ฐวํ สสฺสํ
อวิปริณามธมฺมนฺติ อัสสิริ. **อสงฺกุปฺปนฺติ** อสงฺกุปฺป วุจฺจติ อมตํ
นิพฺพานํ, โย โส สพฺพสงฺขารสมฺภโว สพฺพปฺปฏินิสฺสคฺโค
ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรธो นิพฺพานํ. ยสฺส^๔ อุปฺปาโท
ปญฺญาติ^๕ วโย นตฺถิ, น^๕ ตสฺส อญฺญตฺตํ^๕ ปญฺญาติ,
นิพฺพานํ นิจฺจํ ฐวํ สสฺสํ อวิปริณามธมฺมนฺติ อัสสิริ อสงฺกุปฺป.

ยสฺส นตฺถิ อุปมา กุวจิตฺติ ยสฺสาติ นิพฺพานสฺส. **นตฺถิ**
อุปฺมาติ อุปฺมา นตฺถิ, อุปฺนิชา นตฺถิ, สทิสํ นตฺถิ, ปฏิภาโค

^๑ ฉ., เท. อัสสิริ, เอวมฺปฺริปิ.

^๓ หมายเหตุ 12/06/2566
ฉ., เท. นิพฺพานํ

^{๕-๕} ฉ., เท. ตสฺส อญฺญตฺตํ

^๒ ฉ., เท. สพฺพาสเวหิ สพฺพทฺรเถหิ.

^{๔-๔} ฉ., เท. นิพฺพานสฺส น อุปฺปาโท ปญฺญาติ

นตฺถิ น สติ น สัมวิชฺชติ นุปฺปลพฺภตฺตีติ นตฺถิ^๑ อุปฺปมา.^๒ กฺวจีติ
 กฺวจิ กิम्ภิจิ กตฺถจิ อชฺชตฺตํ วา พหิทฺธา วา อชฺชตฺตพหิทฺธา
 วาติ ยสฺส นตฺถิ อุปฺปมา กฺวจิ.

อทุชา คมิสฺสสามิ น เมตฺถ กงฺขาติ [^๒] อทุชา^๓ คมิสฺสสามิตฺติ
 อทุชา^๓ คมิสฺสสามิ อธิคมิสฺสสามิ ผุสยิสฺสสามิ สจฺจนิกิริสฺสามิตฺติ อทุชา
 คมิสฺสสามิ. น เมตฺถ กงฺขาติ เอตฺถ^๔ นิพฺพานเน กงฺขา นตฺถิ,
 วิจิกิจฺจนา นตฺถิ, เทวพฺพหํ นตฺถิ, สัมมโย นตฺถิ น สติ น
 สัมวิชฺชติ นุปฺปลพฺภตฺติ, ปหีนो สมฺมจฺฉินฺโน. รูปสหนฺโต ปฏฺวิปปสฺสทฺโร
 อภพฺพปฺปตฺติโก ฌาณคฺคิณา ททฺโฒติ อทุชา คมิสฺสสามิ น
 เมตฺถ กงฺขา.

เอวํ มํ ชาเรหิ อธิมุตฺตจิตฺตนฺติ เอวํ มํ ชาเรหิตฺติ เอวํ มํ
 อุปฺปลกฺเขหิ. อธิมุตฺตจิตฺตนฺติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ
 นิพฺพานปพฺภารํ นิพฺพานาธิมุตฺตนฺติ เอวํ มํ ชาเรหิ อธิมุตฺตจิตฺตํ.^๕
 เตนาห ปิงคิยตฺเถโร

“อัสสิริ อสงฺกุปฺโป ยสฺส นตฺถิ อุปฺปมา กฺวจิ
 อทุชา คมิสฺสสามิ น เมตฺถ กงฺขา
 เอวํ มํ ชาเรหิ อธิมุตฺตจิตฺตนฺติ.

อฏฺฐารสโม ปารายนานุคิติกาถาณิพุทโส.^๖

ปารายนวคฺโค นิฏฺฐิตฺโต.^๗

^{๑-๒} ฉ., เท. อิม เทว ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๓ ฉ., เท. อทุชาติ เอกํสวจนํ นิสฺสํสยวจนํ

นิกฺกขวจนํ ๒/๐6/๕๐ อเทวชฺชวจนํ อเทวพฺพหวจนํ นียควจนํ อปณฺณกวจนํ อวทฺธวจนํ

อวตฺถาปนวจนเมตํ อทุชาติ ^๓ ฉ., เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ. ^๔ ฉ., เท. เอตฺถาติ

^๕ ฉ., เท. อธิมุตฺตจิตฺตนฺติ ^๖ สฺยา. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ. ^๗ ฉ., เท. สมตฺโต

๑๕. ขกุกวิธานสูตรตบฏเทโส

ปจมวลกโก

[๑๒๑] สพฺเพสฺส ภูเตสฺส นิธาย ทณฺฑํ
 อหะรยํ^๑ อณฺณตรมฺปิ เตสํ
 น ปุตุตฺตมิจฺเจยฺย กุโธ สหายํ
 เอโก จเร ขกุกวิธานกปโป. (๑)

สพฺเพสฺส ภูเตสฺส นิธาย ทณฺฑาทุติ สพฺเพสฺส สพฺเพน สพฺพํ
 สพฺพธา สพฺพํ อเสสํ นิสฺเสสํ, ปริยาทายวจนเมตํ 'สพฺเพสฺสตี.
 ภูเตติ ภูตา วุจฺจนฺติ ตสา จ ถาวรา จ. ตสาตี เยสํ ตณฺหา^๒
 อปฺปหีนา, เยสญฺจ ภยเภรวา อปฺปหีนา. กิการณา วุจฺจนฺติ ตสา.
 เต ตสนฺติ อุตฺตสนฺติ ปริตสนฺติ [^๓] สนฺตาสํ อาปชฺชนฺติ,
 ตํการณา วุจฺจนฺติ ตสา. ถาวราตี เยสํ ตณฺหา^๔ ปหีนา, เยสญฺจ
 ภยเภรวา ปหีนา. กิการณา วุจฺจนฺติ ถาวรา. เต น ตสนฺติ น
 อุตฺตสนฺติ น ปริตสนฺติ [^๕] น สนฺตาสํ อาปชฺชนฺติ ตํการณา
 วุจฺจนฺติ ถาวรา. ทณฺฑาตี^๖ ตโย ทณฺฑา: กายทณฺโท จ^๗
 วจีทณฺโท จ^๗ มโนทณฺโท จ.^๗ ติวริํ กายทฺจุจฺริตํ กายทณฺโท,
 จตฺตพฺพิธํ วจีทฺจุจฺริตํ วจีทณฺโท, ติวริํ มโนทฺจุจฺริตํ มโนทณฺโท.
 สพฺเพสฺส ภูเตสฺส นิธาย ทณฺฑาทุติ สพฺเพสฺส ภูเตสฺส ทณฺฑํ นิธาย
 นิตฺติตฺวา โวโรปยิตฺวา^๘ [^๙] นิกฺขิปิตฺวา ปฏฺฐิปปสฺสสมฺภิตฺวาติ
 สพฺเพสฺส ภูเตสฺส นิธาย ทณฺฑํ.

^๑ ฉ., เท. อวิหะรยํ, เอวมุปริป.

^๒ ฉ., เท. ภายนฺติ

^๓ หมดอายุ 12/06/2566
 ฉ., เท. ทณฺฑาทุติ

^๔ ฉ., เท. อาโรปยิตฺวา

^๕ ฉ., เท. ตสิตตณฺหา

^๖ ฉ., เท. น ภายนฺติ

^๗ ฉ., เท. จสทฺโท น ทิสฺสตี.

^๘ ฉ., เท. สโมโรปยิตฺวา

อหะยํ อญฺญตรมฺปิ เตสํ^๑ เอกมตฺตมฺปิ^๒ สตฺตํ
 ปาณินา วา เลหฺมฺมฺนา วา ทณฺฑเณ วา สตฺเถน วา อรฺยุ^๓ วา
 ราชฺยุ วา อวิหะยณฺโต, สพฺเพปิ สตฺเต ปาณินา วา เลหฺมฺมฺนา วา
 ทณฺฑเณ วา สตฺเถน วา อรฺยุ วา ราชฺยุ วา อวิหะยณฺโตติ
 อหะยํ อญฺญตรมฺปิ เตสํ.

น ปุตุตฺตมิจฺเจยฺย กุโธ สหายนฺติ นาคิ ปฏฺกฺเขโป. ปุตุตฺตาคิ
 จตฺตาริ ปุตุตฺตา: อตฺตโช^๔ ปุตุโต เขตฺตโช ปุตุโต ทินฺนโก ปุตุโต
 อนฺเตวาสโก ปุตุโต. สหายนฺติ สหaya วุจฺจนฺติ, เยหิ สห
 คมนํ^๕ ผาสฺ, อากมนํ^๕ ผาสฺ, คมนาคมนํ ผาสฺ, จานํ ผาสฺ,
 นิสฺซชนํ ผาสฺ, นิปฺซชนํ^๖ ผาสฺ, อาลปนํ ผาสฺ, สลฺลปนํ ผาสฺ,
 อุลฺลปนํ ผาสฺ, สมฺลฺลปนํ ผาสฺ. น ปุตุตฺตมิจฺเจยฺย กุโธ สหายนฺติ
 ปุตุตฺตมฺปิ น อิจฺเจยฺย น สาทิเยยฺย [๗] น ปิหฺเยยฺย
 นากิขปฺเปยฺย, กุโธ มิตฺตํ วา สนฺทิกฺกํ วา สมฺภตฺตํ วา สหaya
 วา อิจฺฉิสฺสตี^๘ สาทิยิสฺสตี ปิหฺยิสฺสตี อภิชปฺปิสฺสตี^๘ น ปุตุตฺตมิจฺเจยฺย
 กุโธ สหaya.

เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ เอโกติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
 ปพฺพชฺชวสฺสงฺขาเตน เอโก, อหุติยญฺเณ เอโก, ตณฺหาปหานญฺเณ
 เอโก, เอกนฺตวีสฺราโคติ เอโก, เอกนฺตวีสฺโทโสติ เอโก, เอกนฺต-
 วิสฺโมโหติ เอโก, เอกนฺตนิกฺกิลโสติ เอโก, เอกายนฺมคฺคํ คโตติ
 เอโก, เอโก อนฺตฺตรํ ปจฺเจกสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธติ เอโก.

^๑ ฉ., เท. เอกเมกมฺปิ

^๒ ฉ., เท. อนฺทฺยุ, เอวฺมฺปริปิ.

^๓ ฉ., เท. อตฺรโช

^๔ ฉ., เท. อากมนํ

^๕ ฉ., เท. คมนํ, เอวฺมฺปริปิ.

^๖ ฉ., เท. สยนํ

^๗ ฉ., เท. น ปตฺเตยฺย

^{๘-๘} ฉ., เท. อิจฺเจยฺย สาทิเยยฺย ปตฺเตยฺย ปิหฺเยยฺย

อภิชปฺเปยฺยติ, เอวฺมฺปริปิ.

กถํ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอโก. โส
 ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ สพฺพํ ฆรราวาสปฺลิโพธํ ฌินฺทิตฺวา ปุตฺตทารปฺลิโพธํ
 ฌินฺทิตฺวา ฌาติปฺลิโพธํ ฌินฺทิตฺวา สนนฺธิปฺลิโพธํ ฌินฺทิตฺวา เกสมสฺสุ
 โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ
 ปพฺพชิตฺวา อภิณฺจนภาวํ อุปคฺคตฺวา เอโก จรติ วิจรติ อิริยติ
 วตฺเตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปตฺติติ เอวํ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
 ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอโก.

กถํ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ อหุติยญฺเณ เอโก. โส เอวํ
 ปพฺพชิตฺวา สมานํ เอโก อรณฺณวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ
 ปฏฺิเสวติ อปฺปสทฺธานิ อปฺปนิคฺโขมฺसानิ วิชนฺวาทานิ มนุสฺส-
 ราชเสยฺยกาณิ^๑ ปฏฺิสลฺลนสารูปฺปานิ, โส เอโก คจฺฉติ, เอโก
 ติฏฺฐติ, เอโก นิสฺสํทติ, เอโก เสยฺยํ กปฺเปติ. เอโก คามํ ปิณฺฑทาย
 ปวิสฺติ, เอโก อภิกฺกมฺติ, เอโก ปฏฺิกกมฺติ, เอโก รโห นิสฺสํทติ,
 เอโก จงฺกมํ อธิฏฺฐาติ, เอโก จรติ วิจรติ อิริยติ วตฺเตติ ปาเลติ
 ยเปติ ยาเปตฺติติ เอวํ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ อหุติยญฺเณ เอโก.

กถํ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ ตณฺหาปหานญฺเณ เอโก. โส
 เอวํ เอโก อหุติโย อปฺปมตฺโต อาตapi ปหิตตฺโต วิหรนฺโต
 มหาปธานํ ปทหนฺโต มารํ สเสนํ^๒ นมฺจํ [^๓] ปมตฺตพฺนํ
 วิธมิตฺวา^๔ ตณฺหํ ชาลีนํ สริตํ^๕ วิสตฺตํ ปชฺหิ วิโนทสิ
 พฺยณฺตีมกาสิ อนภาวํคเมสิ.

^๑ จ.,เท. มนุสฺสราชเสยฺยกาณิ
 หมดอายุ 12/06/2566

^๓ จ.,เท. กณฺ्ह

^๔ จ.,เท. วิสริตํ

^๒ จ.,เท. สเสนกํ

^๕ จ.,เท. วิธเมตฺวา

ตณฺหาทฺตโย ปุริโส ที่มมทฺธาน สํสรํ
 อิตฺถภาวณฺณภาวํ สํสารํ นาตีวตฺตติ,
 เอตมาทึนํ ฌตฺวา ตณฺหํ ทฺกฺขสฺส สมภวํ
 วิตตณฺโห อนาทาโน สโต ภิกฺขุ ปรีพฺพเชติ.

เอวํ โส ปจฺเจกสมพฺพุทฺโธ ตณฺหาปหานญฺเณ เอโก.

กถํ โส ปจฺเจกสมพฺพุทฺโธ เอกนฺตวิตราคโคติ เอโก. ราคสฺส
 ปหีนตฺตา เอกนฺตวิตราคโคติ เอโก. โทสสฺส ปหีนตฺตา
 เอกนฺตวิทโทโสติ เอโก. โมหสฺส ปหีนตฺตา เอกนฺตวิทโมหิติ
 เอโก. กิเลสํ ปหีนตฺตา เอกนฺตนิทฺกิลโสติ เอโก. เอวํ โส
 ปจฺเจกสมพฺพุทฺโธ เอกนฺตวิตราคโคติ เอโก.

กถํ โส ปจฺเจกสมพฺพุทฺโธ เอกายนฺมคฺคํ คโตติ เอโก.
 เอกายนฺมคฺโค วุจฺจนฺติ^๑ จตฺตารो สติปญฺ्ञาณา จตฺตารो
 สมฺมปฺปชานา จตฺตารอ อิทฺธิปาทา ปญฺจินทฺริยานิ ปญฺจ พลานิ
 สตฺต โพชฌนฺกา อริโย อฏฺฐจฺังคิโก มคฺโค.

เอกายนํ ชาตีขยนฺตทสฺสี
 มคฺคํ ปชานาติ หิตานุกมฺปิ
 เอเตน มคฺเคน ตริสฺสุ ปุพฺเพ
 ตริสฺสนฺติ เจว^๒ ตรณฺติ โอมนฺติ.

เอวํ โส ปจฺเจกสมพฺพุทฺโธ เอกายนฺมคฺคํ คโตติ เอโก.

กถํ โส ปจฺเจกสมพฺพุทฺโธ เอโก อนฺตฺตรํ ปจฺเจกสมโพธิ
 อภิสมพฺพุทฺธิติ เอโก. โพธิ วุจฺจติ จตฺตสฺส มคฺเคสฺส ฌาณํ ปญฺญา
 ปญฺณินทฺริยํ^{๑๖๖} ปญฺญาพลํ ๔เป๔ ฌมฺมวิจยสมโพชฌนฺโค วิมฺสา

^๑ ฉ., เท. วุจฺจติ

^๒ ฉ., เท. เย จ

วิปัสสนา สมมาทิฏฐิ. โส ปจฺเจกสมพุทฺโธ [๑] ปจฺเจกพุทฺธมาเถน^๒
 สจฺจานิ พุทฺธมฺ^๓ 'สพฺเพ สงฺขารรา อนิจฺจาติ พุทฺธมฺ, 'สพฺเพ
 สงฺขารรา ทุกฺขาติ พุทฺธมฺ, 'สพฺเพ ฐมฺมา อนตฺตาติ พุทฺธมฺ,
 'อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารราติ พุทฺธมฺ, 'สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณนฺติ
 พุทฺธมฺ, 'วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปนฺติ พุทฺธมฺ, 'นามรูปปจฺจยา
 สพฺยาตฺตนฺติ พุทฺธมฺ, สพฺยาตฺตปจฺจยา ผสฺโสติ พุทฺธมฺ, 'ผสฺสปจฺจยา
 เวทฺหาติ พุทฺธมฺ, 'เวทฺหาปจฺจยา ตณฺหาติ พุทฺธมฺ, 'ตณฺหาปจฺจยา
 อุปาทานนฺติ พุทฺธมฺ, 'อุปาทานปจฺจยา ภวฺไติ พุทฺธมฺ, 'ภวปจฺจยา
 ชาตฺตีติ พุทฺธมฺ, 'ชาติปจฺจยา ชรามรณนฺติ พุทฺธมฺ, 'อวิชฺชานิโรธา
 สงฺขารนิโรธติ พุทฺธมฺ, 'สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรธติ พุทฺธมฺ,
 'วิญฺญาณนิโรธา นามรูปนิโรธติ พุทฺธมฺ, 'นามรูปนิโรธา
 สพฺยาตฺตนิโรธติ พุทฺธมฺ, 'สพฺยาตฺตนิโรธา ผสฺสนิโรธติ พุทฺธมฺ,
 'ผสฺสนิโรธา เวทฺหานิโรธติ พุทฺธมฺ, 'เวทฺหานิโรธา ตณฺหานิโรธติ
 พุทฺธมฺ, 'ตณฺหานิโรธา อุปาทานนิโรธติ พุทฺธมฺ, 'อุปาทานนิโรธา
 ภวนิโรธติ พุทฺธมฺ, 'ภวนิโรธา ชาตินิโรธติ พุทฺธมฺ, ชาตินิโรธา
 ชรามรณนิโรธติ พุทฺธมฺ, 'อิทํ ทุกฺขนฺติ พุทฺธมฺ, 'อัยํ ทุกฺขสมฺภูโยติ
 พุทฺธมฺ, 'อัยํ ทุกฺขนิโรธติ พุทฺธมฺ, 'อัยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺวีปทาติ
 พุทฺธมฺ, 'อิเม อาสวาติ พุทฺธมฺ, 'อัยํ อาสวสมฺภูโยติ พุทฺธมฺ, 'อัยํ
 อาสวนิโรธติ พุทฺธมฺ, 'อัยํ อาสวนิโรธคามินี ปฏฺวีปทาติ พุทฺธมฺ,
 'อิเม ฐมฺมา อภินฺญาตพฺพาติ พุทฺธมฺ, 'อิเม ฐมฺมา ปหาตพฺพาติ
 พุทฺธมฺ, 'อิเม ฐมฺมา สจฺฉิกาทพฺพาติ พุทฺธมฺ, 'อิเม ฐมฺมา ภาเวตพฺพาติ
 พุทฺธมฺ, ฉนฺนํ ผสฺสายตฺตานํ สมฺมทฺยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ [๒] อาทึนฺวญฺจ

๑ หมดอายุ 12/06/2566
 ๑ ฉ.,เท. มคฺคปจฺเจกสมพุทฺโธ ญาณปจฺเจกสมพุทฺโธ ๒-๒ ฉ.,เท. อิเม ปาจา น ทิสฺสนนฺติ.

๓ ฉ.,เท. อสฺสาทญฺจ, เอวมฺปริปี.

นิสฺสรณญจ พุชฺฌิ, ปญฺจนนํ อุปาทานกฺขนฺธานํ สมุทฺตยญจ
 อตฺตถกฺมญจ อาทึนวญจ นิสฺสรณญจ พุชฺฌิ, จตฺตุนนํ มหาภูตानํ
 สมุทฺตยญจ อตฺตถกฺมญจ อาทึนวญจ นิสฺสรณญจ พุชฺฌิ, 'ยงฺกิณฺจ
 สมุทฺตยธมฺมํ, สพฺพพฺพตํ นิโรธธมฺมนฺติ พุชฺฌิ, อถวา ยํ พุชฺฌิตพฺพํ
 อนุพุชฺฌิตพฺพํ ปฏิพุชฺฌิตพฺพํ สมพุชฺฌิตพฺพํ อธิคฺชนฺตพฺพํ, ฌุสฺสิตพฺพํ
 สจฺจฉิกาทพฺพํ, สพฺพพฺพตํ เตน ปจฺเจกโพรธิวาทเนน พุชฺฌิ อนุพุชฺฌิ
 ปฏิพุชฺฌิ สมพุชฺฌิ อธิคฺจฺจ ฌุสฺเสสิ สจฺจนาภาสึติ เอวํ โส
 ปจฺเจกสมพฺพุทฺโธ เอโก อนุตฺตโร ปจฺเจกสมโพธิ อภิสมพฺพุทฺโธติ
 เอโก.

จเรติ อฏฺฐจ จริยาโย: อิริยาปถจริยา อายตฺนจริยา
 สติจริยา สมาธิจริยา ฌานจริยา มคฺคจริยา ปตฺติจริยา^๑
 โลกตฺถจริยา. อิริยาปถจริยาติ จตฺตสุ อิริยาปถेषฺ. อายตฺนจริยาติ
 ฌตฺตสุ อชฺฌตฺตติกพาหิเรสุ อายตฺนেষฺ. สติจริยาติ จตฺตสุ สติปฏฺฐาเนสุ.
 สมาธิจริยาติ จตฺตสุ ฌาเนสุ. ฌานจริยาติ จตฺตสุ อริยสจฺเจสุ.
 มคฺคจริยาติ จตฺตสุ มคฺเคสุ.^๒ ปตฺติจริยาติ จตฺตสุ สามณฺณณฺณเลสุ.
 โลกตฺถจริยาติ ตถาคเตสุ อรหฺนฺเตสุ สมฺมาสมพฺพุทฺเธสุ ปเทสโต
 ปจฺเจกสมพฺพุทฺเธสุ ปเทสโต สวากेषฺ. อิริยาปถจริยา จ ปณฺธิ-
 สมฺปนฺนํ, อายตฺนจริยา จ อินฺทฺริเยสุ กุตฺตทวารานํ, สติจริยา จ
 อปฺปมาทวิหารินํ, สมาธิจริยา จ อธิจิตฺตมนุยฺยตฺตานํ, ฌานจริยา จ
 พุทฺธิสมฺปนฺนํ, มคฺคจริยา จ สมฺมาปฏฺฐิปนฺนํ, ปตฺติจริยา จ
 อธิคตผลานํ, โลกตฺถจริยา จ ตถาคตานํ อรหฺนฺตานํ สมฺมาสมพฺพุทฺธานํ
 ปเทสโต ปจฺเจกสมพฺพุทฺธานํ ปเทสโต สวากานํ, อิมํ อฏฺฐจ จริยาโย.

หมดอายุ 12/06/2566

^๑ สฺยา. ปฏิปตฺติจริยา, เอวํปริปิ.

^๒ ฉ., เท. อริยมคฺเคสุ

อปราปี อฏฺฐ จริยาโย: อธิมุจฺจนโต สทฺธาย จรติ, ปคฺคณฺหนโต
 วิริเยน จรติ, อฺปฏฺฐเปฺนโต สติยา จรติ, อวิกฺเขเป กโรฺหนโต
 สสมาธิฯ จรติ, ปชานฺนโต ปญฺญาย จรติ, วิชานฺนโต วิญฺญาเณน^๑
 จรติ, 'เอวํ ปฏิปนฺนสฺส กุสลา ฐมา อายาเปฺนตฺติติ อายตนจริยาย
 จรติ, 'เอวํ ปฏิปนฺโน วิเสสมธิจฺจตฺติติ วิเสสจริยาย จรติ, อิมา
 อฏฺฐ จริยาโย.

อปราปี อฏฺฐ จริยาโย: ทสฺสนจริยา จ สมฺมาทิฏฺฐิยา,
 อภิโรปนจริยา จ สมฺมาสงฺกปฺปสฺส, ปรีคฺคหจริยา จ สมฺมาวาจาฯ,
 สมฺมูจฺจนจริยา จ สมฺมากมฺมหนฺตสฺส, โวทานจริยา จ สมฺมาอาชีวสฺส,
 ปคฺคหจริยา จ สมฺมาวายามสฺส, อฺปฏฺฐจฺจนจริยา จ สมฺมาสติยา,
 อวิกฺเขปจริยา จ สมฺมาสมาธิสฺส, อิมา อฏฺฐ จริยาโย.

ขคฺควิสาณกปฺโปติ ยถา ขคฺคสฺส นาม วิสาณํ เอกํ โหติ
 อหุติยํ; เอวเมว โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ ตกฺกปฺโป ตสฺสทิสฺโส
 ตปฺปฏฺฐิภาโค. ยถา อติโลณํ วุจฺจติ โลณกปฺโป, อติตฺตติกํ^๒ วุจฺจติ
 ติตฺตติกปฺโป,^๓ อติมธฺรํ วุจฺจติ มธฺรกปฺโป, อติอุณฺ्हํ วุจฺจติ อุคฺคิกปฺโป,
 อตีสํถลํ วุจฺจติ หิมกปฺโป, มหาอุทกฺกขณฺโธ วุจฺจติ สมฺมุทกปฺโป,
 มหาภินฺนยาพลปฺปตฺโต สาวโก วุจฺจติ สตฺถกปฺโป; เอวํ^๔ โส
 ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ [๔] ตกฺกปฺโป ตสฺสทิสฺโส ตปฺปฏฺฐิภาโค เอโก
 อหุติโย มุตฺตพฺพนฺธโน สมฺมา โลเก จรติ วิจรติ อิริยติ วตฺเตติ
 ปาเลติ ยเปติ ยาเปตฺติติ เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. เตนาห
 โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

^๑ ฉ., เท. วิญฺญาณจริยาย

^๒ ฉ., เท. อติตฺตติกํ

^๓ ฉ., เท. ๑๒/๕๖/๒๕๖๖ ติตฺตติกปฺโป

^๔ ฉ., เท. เอวเมว

^๕ ฉ., เท. ตตฺถ

“สพฺเพสุ ภูเตสุ นิธาย ทณฺฑํ
อเหจยํ อญฺญตรมฺปิ เตสํ
น ปุตฺตมิจฺเจยฺย กุโธ สหายํ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ.

[๑๒๒] สํสคฺคชาตสฺส ภวนฺติ เสฺนหา
เสฺนหนวฺยํ ทฺวขฺมิตํ ปิโหติ
อาทินวํ เสฺนหํ เปกฺขมาโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป.

(๒)

สํสคฺคชาตสฺส ภวนฺติ เสฺนหาติ สํสคฺคาติ เทว สํสคฺคา:
ทสฺสนสํสคฺโค จ สวณสํสคฺโค จ.

กตโม ทสฺสนสํสคฺโค. อิธกฺขจฺโจ ปสฺสติ อิตฺถิ วา กุมาริ
วา อภिरูปี ทสฺสนิยํ ปาสาทิกํ ปรมาย วณฺณโปกฺขรตาย สมฺนุณฺหาตํ,
ทิสฺวา ปสฺสิตฺวา อนุพฺยณฺชนโส นิमितฺตํ คณฺหาติ ‘เกสา วา
โสภณา,^๑ มุขํ วา โสภณํ, อกฺขิ^๒ วา โสภณํ,^๒ กณฺณา วา
โสภณา, นาสา วา โสภณา, โอฏฺฐจํ^๓ วา โสภณํ,^๓ ทนฺตา วา
โสภณา, มุขํ วา โสภณํ, คีวา วา โสภณา, ธนา วา โสภณา,
อูรี วา โสภณํ, อุทรี วา โสภณํ, กฏฺฐิ วา โสภณา, อูรี^๔ วา
โสภณา, ชงฺฆา วา โสภณา, หตฺถา วา โสภณา, ปาทา วา
โสภณา, องฺคุลิโย วา โสภณา, นขา วา โสภณาติ ทิสฺวา
ปสฺสิตฺวา อภินฺนทฺติ อภิวทฺติ อภิปตฺถเอติ อนฺุปปาเทติ อนฺุพฺนฺชติ
ราคพฺนฺชนํ, อยํ ทสฺสนสํสคฺโค.

พจนานุกรม 12/06/2566

^๑ ฉ., เท. โสภณา, เอามุปริปิ.

^{๒-๒} ฉ., เท. อกฺขิ วา โสภณา

^{๓-๓} ฉ., เท. โอฏฺฐา วา โสภณา

^๔ ฉ., เท. อูรี

กตโม สวณสัศโค. อิเชกจฺโจ สุณฺหาติ 'อมุกสมิ นาม
คาเม วา นิคเม วา อิตฺถิ วา กุมาริ วา อภิรูปา ทสฺสนิยา
ปาสาทิกา ปรมาย วณฺณโปกฺขรตาย สมณฺหาตฺตาติ สุตฺวา สุณิตฺวา
อภินนฺทติ อภิวทติ อภิปตฺเถติ อนฺุปปาเทติ อนฺุพนฺธติ ราคพนฺธนํ,
อํยํ สวณสัศโค.

เสนหาติ เทว เสนหา: ตณฺหาเสนฺโห จ ทิฏฺฐิเสนฺโห จ.

กตโม ตณฺหาเสนฺโห. ยาวตา ตณฺหาสงฺขาเตน สีมกตํ
มริยาทิกตํ^๑ โอธิกตํ ปริยฺนตฺติกตํ ปริคฺคหิตํ มมายิตํ, อิํ มมฺ,^๒
เอตํ มมฺ,^๒ เอตตํ มมฺ,^๒ เอตฺตาวตา มมฺ,^๒ มม^๓ รูปา สทฺทา
คณฺธา รสา โผฏฺฐพฺพา อตฺถรณฺา ปาปุรณฺา^๔ ทาสีทาสา อเชพกา
กุกฺกุฏฺฐุกรา หตฺถิควาสฺสวพฺวา เขตฺตํ วตฺถุ หิรณฺยํ สุวณฺณํ
คามนิคมราชธานีโย รฏฺฏจฺจ ชนฺปโท จ โกโส จ โกฏฺฐจาการณฺจ
เกวลมฺปิ มหาปจฺวี ตณฺหาเวเสน มมายติ, ยาวตา
อฏฺฐสตตณฺหาวิปริตฺา,^๕ อํยํ ตณฺหาเสนฺโห.

กตโม ทิฏฺฐิเสนฺโห. วิสตีวตฺถุกา สกฺกายทิฏฺฐิ, ทสวตฺถุกา
มิจฺจาทิฏฺฐิ, ทสวตฺถุกา อนฺตคฺคาทิกา ทิฏฺฐิ, ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ
ทิฏฺฐิคตํ ทิฏฺฐิคหนํ ทิฏฺฐิกนฺตาโร ทิฏฺฐิวิสุกายิกํ ทิฏฺฐิวิปฺพนฺทิตํ
ทิฏฺฐิสณฺโฆชนํ^๖ คาโห ปฏฺิคฺคาโห อภินิเวโส ปรามาสโห กุมฺมคฺโค
มิจฺจापโธ มิจฺจตฺตํ ติตฺถายตนํ วิปริเยสคฺคาโห^๗ วิปริตคฺคาโห
วิปฺปลลาสคฺคาโห มิจฺจาคาโห อยาถาวกสมิ 'ยาถาวกนฺติ คาโห
ยาวตา ทฺวาสนฺนํ ทิฏฺฐิคตานิ, อํยํ ทิฏฺฐิเสนฺโห.

^๑ ฉ., เท. อํยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๒ ฉ., เท. มม

^๓ ฉ., เท. อํยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๔ ฉ., เท. ปาวรณฺา

^๕ ฉ., เท. อฏฺฐสตตณฺหาวิจริตํ

^๖ ฉ., เท. ทิฏฺฐิสฺโฆชนํ, เอวมฺปริปิ.

^๗ ฉ., เท. วิปริยาสคฺคาโห, เอวมฺปริปิ.

สํสคฺคชาตสฺส ภาวนฺติ เสฺนหาติ วิปฺปุลลสฺสปจฺจยา^๑ จ
ทสฺสนสฺสวณสํสคฺคปจฺจยา^๒ จ ตณฺหาเสฺนโห จ ทิฏฺฐิเสฺนโห จ
ภาวนฺติ สมฺภาวนฺติ ชายนฺติ สยฺชายนฺติ นิพฺพตฺตณฺติ อภินิพฺพตฺตณฺติ
ปาตุภาวนฺตีติ สํสคฺคชาตสฺส ภาวนฺติ เสฺนหา.

เสฺนหนวํ ทุกฺขมิตํ ปิโหตีติ เสฺนโหติ เทว เสฺนหา:
ตณฺหาเสฺนโห จ ทิฏฺฐิเสฺนโห จ ๔เป๔ อยํ ตณฺหาเสฺนโห ๔เป๔
อยํ ทิฏฺฐิเสฺนโห. ทุกฺขมิตํ ปิโหตีติ อีเชกจฺโจ กาเยน ทุจฺจริตํ
จฺรติ, วาจา ทุจฺจริตํ จฺรติ, มนสา ทุจฺจริตํ จฺรติ, ปาณมฺปิ
หนฺติ, อทินฺนมฺปิ อาทียติ, สนฺธิมฺปิ จินฺหติ, นิลโลปมฺปิ^๓ หฺรติ,
เอกาการิกมฺปิ กโรติ, ปริปนฺเถปิ ติฏฺฐติ, ปฺรทารมฺปิ คจฺจติ,
มุสาปิ ภาณติ. ตเมเนํ คเหตุวา รณฺโณ ทสฺสเสฺนติ ‘อยํ เทว โจโร
อาคฺจาริ, อิมสฺส ยํ อิจฺฉสิ, ตํ ทณฺทํ ปณฺเหตีติ. ตเมเนํ ราชา
[๔] ปรีภาสติ. โส ปรีภาสปจฺจยาปิ ทุกฺขโทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติ.
เอตํ ภยํ ทุกฺขโทมนสฺสํ กุโต ชาตํ. ตสฺส เสฺนหปจฺจยา จ
นฺนทฺธิปจฺจยา จ รากปจฺจยา จ นฺนทฺธิรากปจฺจยา จ ชาตํ.
เอตตฺตเกนปิ ราชานํ ตสฺสตี. ตเมเนํ ราชานํ พนฺธนาเปติ
อนฺทพฺพนฺธเนน วา รชฺชพฺพนฺธเนน วา สงฺขลิกพฺพนฺธเนน วา
ลตพฺพนฺธเนน วา ปรีกฺเขปพฺพนฺธเนน วา คามพฺพนฺธเนน วา
นิคมพฺพนฺธเนน วา นครพฺพนฺธเนน^๔ วา รฏฺฐพฺพนฺธเนน วา
ชนปทพฺพนฺธเนน วา อนฺตมโส สวจนียมฺปิ กโรติ “น เต ลพฺภา
อิโต นิกฺขมิตฺตุนฺติ. โส พนฺธนปจฺจยาปิ ทุกฺขโทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติ.

^๑ ฉ., เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสตี. ^๒ ฉ., เท. ทสฺสนสํสคฺคปจฺจยา จ สวณสํสคฺคปจฺจยา จ

^๓ สฺยา. วิโลปมฺปิ

^๔ ฉ., เท. ตํ

^๕ ฉ., เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสตี.

เอตํ ภยํ ทุกฺขโทมนสฺสํ กุโธ ชาทํ. ตสฺส เสฺนหฺปจฺจยา จ
 นนฺทิปจฺจยา จ รากปจฺจยา จ นนฺทिरากปจฺจยา จ ชาทํ.

เอตตฺตเกนปิ ราชานํ ตุสฺสติ. ตเมนํ ราชานํ ตสฺส^๑ ธนํ
 ออาหาราเปติ สत्ตํ วา สหสฺสํ วา. โส ธนชานิปจฺจยาปิ
 ทุกฺขโทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวเทติ. เอตํ ภยํ ทุกฺขโทมนสฺสํ กุโธ ชาทํ.
 ตสฺส เสฺนหฺปจฺจยา จ นนฺทิปจฺจยา จ รากปจฺจยา จ
 นนฺทिरากปจฺจยา จ ชาทํ.

เอตตฺตเกนปิ ราชานํ ตุสฺสติ. ตเมนํ ราชานํ ตสฺส^๒ วิวิชา
 กมฺมการณา การาเปติ, กสาหิปี ตาเพติ, เวตฺเตนหิปี ตาเพติ,
 อทฺตมทณฺฑเทนหิปี^๓ ตาเพติ, หตฺถมฺปิ จินฺทติ, ปาถมฺปิ จินฺทติ,
 หตฺถปาถมฺปิ จินฺทติ, กณฺณมฺปิ จินฺทติ, นาสมฺปิ จินฺทติ,
 กณฺณนาสมฺปิ จินฺทติ, พิลฺงฺกถาลิกมฺปิ กโรติ, สงฺขมฺมทกมฺปิ^๔
 กโรติ, ราหุขมฺปิ กโรติ, โชติมาลิกมฺปิ กโรติ, หตฺถปชฺโชติกมฺปิ
 กโรติ, เอรกวณฺณิกมฺปิ กโรติ, จีรวาสิกมฺปิ^๕ กโรติ, เอณฺเวยยทกมฺปิ
 กโรติ, พลิสมฺมสิทกมฺปิ กโรติ, กหาปณิกมฺปิ กโรติ, ขาราสตจฺจิกมฺปิ
 กโรติ, ปลิมปรีวตฺติกมฺปิ กโรติ, ปลาสปีจกมฺปิ กโรติ, ตตฺเตนปิ
 เตเลนํ โอสิตฺตจติ, สุนฺเขนหิปี ขาทาเปติ, ชีวนตมฺปิ สฺสฺส อุตฺตดาเสติ,
 อสิณาปิ สีสํ จินฺทติ. โส กมฺมการณปจฺจยาปิ ทุกฺขโทมนสฺสํ
 ปฏฺฐิสฺสเวเทติ. เอตํ ภยํ ทุกฺขโทมนสฺสํ กุโธ ชาทํ. ตสฺส
 เสฺนหฺปจฺจยา จ นนฺทิปจฺจยา จ รากปจฺจยา จ นนฺทिरากปจฺจยา จ
 ชาทํ. ราชานํ อิมํสํ จตฺตุนํ ทณฺฑทานํ อิสฺสโร.

^๑ ฉ., เท. ตสฺสเสว

^๓ ฉ., เท. อทฺตมทณฺฑเทหิปี

^๕ ฉ., เท. จีรวาสิกมฺปิ

^๒ ฉ., เท. อยํ ปาโร นํ ทิสฺสติ.

^๔ ฉ., เท. สงฺขมฺมทกมฺปิ

โส สเกน กมฺเมน กายสฺส เกทา ปรมฺมรณฺหา อปายํ
 ทุกฺคตํ วิณีปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ. ตเมनํ นิรยปาลา ปญฺจวิธพนฺธนํ
 นาม กมฺมการณํ กาเรนฺติ,^๑ ตตฺตํ อโยขิลํ หตฺเถ คเมนฺติ,
 ตตฺตํ อโยขิลํ ทฺติเย หตฺเถ คเมนฺติ, ตตฺตํ อโยขิลํ ปาเท
 คเมนฺติ, ตตฺตํ อโยขิลํ ทฺติเย ปาเท คเมนฺติ ตตฺตํ อโยขิลํ
 มชฺฌเณ อรฺสมี คเมนฺติ.

โส ตตฺถ ทฺทุกฺขา ติปฺปา^๒ ["] กฏฺฏกา เวทนา ปฏฺฐิสฺสเวเทติ,^๔
 น จ ตาว กาลํ กโรติ, ยาว น ตํ ปาปกมฺมํ พฺยนฺตํโหติ. เอตํ
 ภยํ ทฺทุกฺขโทมนสฺสํ กุโตะ ชาตํ. ตสฺส เสนหฺปจฺจยา จ นนฺทิปจฺจยา จ
 รากปจฺจยา จ นนฺทिरากปจฺจยา จ ชาตํ.

ตเมนํ นิรยปาลา สํเวสิตฺวา^๕ กุจาริหิ^๖ ตจฺจนฺติ. ตเมนํ
 นิรยปาลา อุทฺธปาทํ อโรสิรํ คเหตฺวา วาสีหิ ตจฺจนฺติ. ตเมนํ
 นิรยปาลา รเถ โยเชตฺวา อาทิตฺตตาย ปจฺจวิยา สมฺปชฺชลิตาย
 สยฺโขติฏฺฏตาย^๗ สาเรนฺติปิ ปจฺจาสาเรนฺติปิ. ตเมนํ นิรยปาลา
 มหนฺตํ อํการปพฺพตํ อาทิตฺตํ สมฺปชฺชลิตํ สยฺโขติฏฺฏตํ อาโรเปนฺติปิ
 โอโรเปนฺติปิ. ตเมนํ นิรยปาลา อุทฺธปาทํ อโรสิรํ คเหตฺวา
 ตตฺตตาย : โสหกฺกมฺภิยา ปกฺขิปนฺติ อาทิตฺตตาย สมฺปชฺชลิตาย
 สยฺโขติฏฺฏตาย. โส ตตฺถ เณฺนทฺเทหํ ปจฺจติ. โส ตตฺถ
 เณฺนทฺเทหํ ปจฺจมาโน สกิมฺปิ อุทฺธํ คจฺจนฺติ, สกิมฺปิ อโร คจฺจนฺติ,
 สกิมฺปิ ติริยํ คจฺจนฺติ. โส ตตฺถ ทฺทุกฺขา ติปฺปา กฏฺฏกา เวทนา

^๑ ฉ., เท. กโรติ

^๓ ฉ., เท. ขรา, เอมฺปริปิ.

^๕ ฉ., เท. สํเวเสตฺวา

^๗ ฉ., เท. สยฺโขติฏฺฏตาย, เอมฺปริปิ.

^๒ ฉ., เท. ติปฺพา

^๔ ฉ., เท. เวเทติ, เอมฺปริปิ.

^๖ ฉ., เท. กุจาริหิ

ปฏิสัเวเทติ,น จ ดาว กาลิ กโรติ, ยาว น ตัม ปาปกมัม
 พุยนุติโหติ. เอตัม ภยัม ทุกฺขโทมนสฺส กุโต ชาตัม. ตสฺส
 เสณหปจฺจยา จ นนฺทิปจฺจยา จ ราคปจฺจยา จ นนฺทिरาคปจฺจยา
 จ ชาตัม. ตเมเน นิริยปาลา นิริเย^๑ ปกฺขิปนฺติ. โส โข ปณ
 มหานิรโย

จตุกกณฺโณ จตุทวารो

อโยปาการปริยฺนโต

ตสฺส อโยมยา ภูมิ

สมนฺตา โยชนสํ

กทริยา ตปนา โฆรา

โลมหิสนรฺูปา จ

ปฺรตฺติมาย จ ภิตฺติยา

ทหนฺโต ปาปกมฺมนฺเต

ปจฺจิมาย จ ภิตฺติยา

ทหนฺโต ปาปกมฺมนฺเต

ทกฺขิณาย จ ภิตฺติยา

ทหนฺโต ปาปกมฺมนฺเต

อุตฺตราย จ ภิตฺติยา

ทหนฺโต ปาปกมฺมนฺเต

เหฏฺฐิโต^๕ จ สมฺภูจาย

วิภตฺโต ภาคโส มิโต

อยสา ปฏิกฺขชฺชิตो.

ชลิตา เตชสา ยุตฺตา

ผริตฺวา ติฏฺฐจฺติ สพฺพทา.

อจฺจิมฺนฺโต ทฺวารสทา

ภิสฺมา^๒ ปฏฺฐิภยา ทุกฺขา.^๓

อจฺจิกฺขนฺโต สมฺภูจฺติโต

ปจฺจิมาย ปฏฺฐิหณฺณติ.

อจฺจิกฺขนฺโต สมฺภูจฺติโต

ปฺรตฺติมาย^๔ ปฏฺฐิหณฺณติ.

อจฺจิกฺขนฺโต สมฺภูจฺติโต

อุตฺตราย ปฏฺฐิหณฺณติ.

อจฺจิกฺขนฺโต สมฺภูจฺติโต

ทกฺขิณาย ปฏฺฐิหณฺณติ.

อจฺจิกฺขนฺโต ภยานโก

^๑ ฉ.,เท. มหานิรเย

^๓ หมดอายุ 12/06/2566
 สยา.,ฉ.,เท. ทุกฺขา

^๕ ฉ.,เท. เหฏฺฐิโต

^๒ ฉ.,เท. เกสฺมา

^๔ ฉ.,เท. ปฺริมาย

ทหนฺโต ปาปกมฺมนฺเต

จทหนฺมหา สมฺภูจาย

ทหนฺโต ปาปกมฺมนฺเต

อโยกปาลิ^๑ อาทิตฺตํ

เอวํ อวีจินโร

ตตฺถ สตฺตา มหาลฺลทฺทา

อจฺจนฺตปาปกมฺมนฺตา

ชาตเวทสโม กาโย

ปสฺส กมฺมานํ ทพฺพตฺตํ

ปฺรตฺถิเมนฺปิ ชาวนฺติ

อฺตฺตเรนฺปิ ชาวนฺติ

ยํ ยํ ทิสฺมฺปิ ชาวนฺติ^๒

อภินิฏฺขมิตาสา เต

น เต ตโต นิฏฺขมิตุํ

เตสญฺจ ปาปกํ กมฺมํ^๓

จทหนฺสมี ปฏฺิหณฺณติ.

อจฺจิกฺขนฺโห ภยานโก

ภูมียํ ปฏฺิหณฺณติ.

สนฺตตฺตํ ชลิตํ ยถา

เหฏฺฐา อฺปฺริ ปสฺสโต.

มหากิพฺพิสการิโน

ปจฺจนฺติ น จ มียฺเยเร.

เตสํ นิริยวาสินํ

น ภสฺมา โหนฺติ^๔ นฺปิ มสิ.

ตโต ชาวนฺติ ปจฺจนฺโต^๕

ตโต ชาวนฺติ ทกฺขิณํ.

ตํ ตํ ทฺวารํ ปิถียยติ^๖

สตฺตา โมกฺขํ คเวสิโน.

ลภณฺติ กมฺมปจฺจยา

อวิปกํ กตํ พหฺนฺติ.

เอตํ ภยํ ทุกฺขโทมนสฺสํ กุโต ชาตํ. ตสฺส เสฺนหปจฺจยา จ
 นนฺทิปจฺจยา จ ราคปจฺจยา จ นนฺทิราคปจฺจยา จ ชาตํ.

ยานิ จ เนรยิกานิ ทุกฺขานิ ยานิ จ ติริจฺฉานโยนิกานิ
 ทุกฺขานิ ยานิ จ ปิตฺติวิสยิกานิ ทุกฺขานิ ยานิ จ มานุสฺसानิ
 ทุกฺขานิ, ตานิ กุโต ชาตานิ กุโต สญฺชาตานิ กุโต นิพฺพตฺตานิ

^๑ จ.ท.ท. ๑ อโยกปาลมาทิตตํ

^๒ จ.ท.ท. ปจฺจิม

^๓ สฺยา. ปิถียติ จ.ท.ท. ปิธียติ

^๔ จ.ท.ท. โหติ

^๕ จ.ท.ท. ทิสํ ปชาวนฺติ

^๖ จ.ท.ท. ปาปกมฺมนฺติ

กุโตะ อภินิพฺพตฺตานิ กุโตะ ปาตุฏฺฏตานิ. ตสฺส^๑ เสฺนหฺปจฺจยา จ
 นนฺทฺธิปจฺจยา จ ราคปจฺจยา จ นนฺทฺธีราคปจฺจยา จ ภาวนฺติ
 สมภวานฺติ ขายนฺติ สยฺยขายนฺติ นิพฺพตฺตณฺติ อภินิพฺพตฺตณฺติ
 ปาตุภวานฺตฺติ เสฺนหนวํ ทุกฺขมิตฺตํ ปโหติ.

อาทึนํ เสฺนหํ เปกฺขมาโนติ เสฺนโหติ เทว เสฺนหา:
 ตณฺหาเสฺนโห จ ทิฏฺฐิเสฺนโห จ ๔เปฯ อํ ตณฺหาเสฺนโห ๔เปฯ
 อํ ทิฏฺฐิเสฺนโห. อาทึนํ เสฺนหํ เปกฺขมาโนติ ตณฺหาเสฺนเห^๒ จ
 ทิฏฺฐิเสฺนเห จ อาทึนํ เปกฺขมาโน^๓ ทุกฺขมาโน โอลกยมาโน
 นิชฺฌายมาโน อุปฺปริกฺขมาโนติ อาทึนํ เสฺนหํ เปกฺขมาโน.
 เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป. เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

“สํสคฺคชาตสฺส ภวานฺติ เสฺนหา
 เสฺนหนวํ ทุกฺขมิตฺตํ ปโหติ
 อาทึนํ เสฺนหํ เปกฺขมาโน
 เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโปติ.

[๑๒๓] มิตฺเต สฺหชฺเช อนุกมฺปมาโน
 หาเปติ อตฺถํ ปฏฺวิพฺพุตฺตจิตฺโต
 เอตํ ภยํ สนฺถเว เปกฺขมาโน
 เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป.

(๓)

มิตฺเต สฺหชฺเช อนุกมฺปมาโน หาเปติ อตฺถํ ปฏฺวิพฺพุตฺตจิตฺโตติ
 มิตฺโตติ^๑ เทว มิตฺตา: อาคาริกมิตฺโต^๒ จ อนาคาริกมิตฺโต จ.

^๑ สฺยา., ฉ., เท. อํ ปาโง น ทิสฺสติ.

^{๒-๒} ฉ., เท. ตณฺหาเสฺนโห จ ทิฏฺฐิเสฺนโห จ อาทึนํ เสฺนหํ เปกฺขมาโน ๔เปฯ, เอวมฺปฺริ.

^๓ ฉ., เท. มิตฺตาติ ^๔ ฉ., เท. อคาริกมิตฺโต, เอวมฺปฺริ.

ปฏีพทฐจิตโตติ ทวีหิ การณเหติ ปฏีพทฐจิตโต โหติ:
 อตตानं वा नीजं जपेन्तो परि उज्जं जपेन्तो ปฏีพทฐจิตโต โหติ,
 อตतानं वा उज्जं जपेन्तो परि नीजं जपेन्तो ปฏีพทฐจิตโต โหति.

กถิ อตตानं नीจं จปेन्โต परि उज्जं जपेन्तो
 ปฏีพทฐจิตโต โหติ. 'ตุम्हे मे पणुपการका,^๑ ओं तुम्हे
 निससय लगामि जीवरपिण्डपातसेनासनคिलानपज्जयमेसत्थपरिगुचारं,
 यम्पि मे ओण्णेत तातुं वा गातुं वा मण्णन्ति तुम्हे निससय
 तुम्हे सम्पसन्ता, यम्पि मे पोराणं मातापेतुतिकं नामโคटुत्तं,
 तम्पि [२] अनंतरहितं, तुम्हेहि ओं णायामि 'อสุกสสุ กุลุปโก
 อสุกาย กุลุปโกติ เอวံ อตตानं नीจं จपेन्โต परि उज्जं
 जपेन्तो ปฏีพทฐจิตโต โหติ.

กถิ อตตानं उज्जं जपेन्โต परि नीजं जपेन्तो
 ปฏีพทฐจิตโต โหติ. 'ओं तुम्हाकं पणुपกาโร, तुम्हे मं आคम्म
 พุทฺธं สรณं คตา, त्वमं स्रणं कता, संखं स्रणं कता,
 पाणादिपाता ปฏิविरता, อทิน्हानาทानา ปฏิविरता, कामेसु
 मिज्जाजारा ปฏิविरता, मุสาวาทा ปฏิविरता, सुरामेयमत्थ-
 पमाทणฺ्ञाना ปฏิविरता, ओं तुम्हाकं อุत्तเทศम्पि^๓ परिปุจ्जम्पि
 สีลम्पि อุโปสธम्पि^๓ आजिगฺขामि नวकम्मं อธิगฺगामि, ओ ॥ ५ ॥
 तुम्हे मं परिจฺจชิต्वा^๔ ओण्णेत सकฺกโรธ ครุक्कโรธ มาเนถ
 पुเชถาदि एवံ อตตानं उज्जं जपेन्โต परि नीजं जपेन्तो
 ปฏีพทฐจิตโต โหติ^๓ มิตฺเต สฺหชเช अनुกम्पमानो हापेदि
 อตถิ ปฏีพทฐจิตโต.

^๑ จ.,เท. พหุปการา

^{๓-๓} หมดอายุ 12/09/2566

^{๓-๓} จ.,เท. อุทเทส เทมิ ปริปุจฺจ เทมิ อุโปสธ

^๔ จ.,เท. จสทโท น ทิสฺสติ.

^๒ จ.,เท. เม

^๔ จ.,เท. อุชฺฌิตฺวา

เอตํ ภยํ สนฺถเว เปกฺขมานนฺติ ภยนฺติ ชาตึภยํ ชรามภยํ
 พยาธิภยํ มรณภยํ ราชภยํ โจรภยํ อคฺคิภยํ อุทกภยํ
 อตฺตานุวาทภยํ ปราณูวาทภยํ ทณฺฑภยํ ทุคฺคตฺติภยํ อุมิภยํ กุมฺภิลภยํ
 อาวฏฺฐภยํ สํสุมารภยํ^๑ อาชีวิกภยํ^๒ อสิโลกภยํ ปริสสารชฺชภยํ
 [๓] ภยานกํ จมฺภิตตฺตํ โลมหํโส เจตโส อุพฺเพคฺโค^๔ อุตุราโส.
 สนฺถเวติ เทว สนฺถวา: ตณฺหาสนฺถโว จ ทิฏฺฐิสนฺถโว จ ฯเปฯ
 อयํ ตณฺหาสนฺถโว ฯเปฯ อयํ ทิฏฺฐิสนฺถโว. เอตํ ภยํ สนฺถเว
 เปกฺขมานนฺติ เอตํ ภยํ สนฺถเว เปกฺขมานนฺติ โอลกยมานนฺติ
 นิชฌายมานนฺติ อุปฺปริกฺขมานนฺติ เอตํ ภยํ สนฺถเว เปกฺขมานนฺติ.
 เอโก จเร ขคฺควิสาลนกปฺโป. เตนาหํ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

“มิตฺเต สฺสชฺเช อนุกมฺปมานนฺ
 หาเปติ อตฺถํ ปฏฺวิพทฺธจิตฺโต
 เอตํ ภยํ สนฺถเว เปกฺขมานนฺติ
 เอโก จเร ขคฺควิสาลนกปฺโปติ.

[๑๒๔] วโส วิสาโลว ยถา วิสฺตโต
 ปฺตฺเตสฺส ทาเรสฺส จ ยา อเปกฺขา
 วสฺสทกฺกพีโรว^๕ อสชฺชมานนฺติ
 เอโก จเร ขคฺควิสาลนกปฺโป. (๔)

วโส วิสาโลว ยถา วิสฺตโตติ วโส วุจฺจติ เวพฺพคฺคฺมโป. ยถา
 เวพฺพคฺคฺมพสฺสมี กณฺณกา^๖ ชฏฺฐิตา สํสิพฺพิตา^๗ วิสฺตตา [๗] ลคฺคา

^๑ สฺยา. สํสุมารภยํ น., เท. สํสุมารภยํ

^๒ น., เท. มทนภยํ

^๕ สฺยา. วสฺสทกฺกพีโรว

^๗ น., เท. อสชฺชิตา

^๒ น., เท. อาชีวิกภยํ

^๔ น., เท. อุพฺเพคฺโค

^{๖-๗} น., เท. ปฺราณกา วสา สตฺตา

ลคฺคิตา ปลิพุทฺธา; เอวเมว วิสตุตฺติกา วุจฺจติ ตณฺหา, โย ราโค
 สาราโค อนฺนโย อนฺนโรโร นนฺทิ นนฺทิสราโค จิตฺตสฺส สาราโค
 อิจฺฉา มุจฺฉา อชฺโฌसानํ เคโธ ปลิเคโธ สงฺโค ปงฺโก เอชา
 มายา ชนิกา สยฺชนนี สิพฺพินี ชาลีนี สริตา วิสตุตฺติกา โสตุตฺติ^๑
 วิสตา^๒ आयुหนी ทุตฺติยา ปณฺธิ ภาวเนตฺติ วนํ วนโถ สนฺถโว
 สินฺเนโห อเปกฺขา ปฏฺวิพฺพทา^๓ อาสา อาสีสนา อาสีสิตตตฺติ รุปาสา
 สพุทฺทาสา คณฺธาสา รสาสา โผฏฺฐพฺพสา ลาภาสา ธนาสา
 ปุตฺตาสา ชีวิตาสา ชปฺปา ปชปฺปา อภิชปฺปา ชปฺปนา^๔ ชปฺปิตตตฺติ
 โลลุปฺปา^๕ โลลุปฺปายนา โลลุปฺปิตตตฺติ^๖ ปุจฺฉณฺณจิกตา^๗ อสากฺกมฺยตา^๘
 อธมฺมราโค วิสมฺมราโค^๙ วิสมฺมโลโก นิกนฺติ นิกามนา ปตฺถนา
 ปิหนฺนา สมฺปตฺถนา กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา รูปตณฺหา
 อรูปตณฺหา นิโรธตณฺหา รูปตณฺหา สพุทฺตณฺหา คณฺธตณฺหา
 รสตณฺหา โผฏฺฐพฺพตณฺหา ธมฺมตณฺหา โอโฆ โยโค คณฺโถ
 อุปาทานํ อวารณํ นีวรณํ จทนํ พนฺธนํ อุปกุกิลฺโส อนฺนสฺโย
 ปริยฺยฺญานํ ลตา เววิจฺจํ ทุกฺขมฺมูลํ ทุกฺขนิทานํ ทุกฺขปฺปภโว
 มารปาโส มารพลิสํ มารวิสโย มารนิวาโส มารโคจโร มารพนฺธนํ
 ตณฺหานํ ติ ตณฺหาชาลํ ตณฺหากทฺทลํ^{๑๐} ตณฺหาสมุทฺโท อภิชฺฌา
 โลโก อกฺกุสลมฺมูลํ.

วิสตุตฺติกาติ เกนตฺเถน วิสตุตฺติกา. วิสตาติ^{๑๑} วิสตุตฺติกา.^{๑๒}
 วิสาลาติ วิสตุตฺติกา. วิสฺฐาติ วิสตุตฺติกา. [๑๑] วิสกุกตฺติ วิสตุตฺติกา.

^๑ ฉ., เท. สุตตํ วิสฺฐา

^๒ สฺยา. ชปฺปายนา

^๓ สฺยา. โลลุปฺปิตตตฺติ

^๔ ฉ., เท. สากฺกมฺยตา

^๕ ฉ., เท. ตณฺหากทฺทลํ

^๖ ฉ., เท. วิสมาติ วิสตุตฺติกา

^๗ ฉ., เท. ปฏฺวิพฺพ

^๘ ฉ., เท. โลลุปฺ

^๙ ฉ., เท. ปุจฺฉณฺณจิกตา

^{๑๐} ฉ., เท. อโย ปาโจ น ทิสฺสติ.

^{๑๑-๑๒} ฉ., เท. อโย ปาโจ น ทิสฺสณฺติ.

วิสฺหริตฺติ วิสฺตติกา. วิสฺวาทิกาติ วิสฺตติกา. วิสฺมุลาติ วิสฺตติกา.
 วิสฺผลาติ วิสฺตติกา. วิสฺปริโมคาติ วิสฺตติกา. วิสาลา วา ปน
 ตณฺหา รุเป สทฺทเท คณฺเฐ รเส โผฏฺฐพฺเพ, กุเล คณเ อาวาเส,
 ลาภเ ยเส ปสฺสาย สุখে, จีวเร ปิณฺฑปาเต เสนาสเน
 คิลานปจฺจยเมสซชฺชปริกฺขารเ กามชาตฺยา รูปชาตฺยา อรูปชาตฺยา,
 กามภเว รูปภเว อรูปภเว, สณฺณามภเว อสณฺณามภเว เนวสณฺณาม-
 นาสณฺณามภเว เอกโวการภเว จตฺตโวการภเว ปญฺจโวการภเว,
 อตีตานาคตปจฺจุปปนฺเน ทิฏฺฐสฺสุมุตฺตวิญฺญาตพฺเพสุ ฐมฺเมสุ วิสฺฐา^๑
 วิตถตาติ วิสฺตติกาติ วโส วิสาโลว ยถา วิสฺตโต.

ปฺตุเตสฺส ทาเรสฺส จ ยา อเปกฺขาติ ปฺตุตาติ จตฺตาโร ปฺตุตา:
 อตฺตรโช ปฺตุโต เขตฺตตฺโช ปฺตุโต ทินฺนโก ปฺตุโต อนฺเตวาสิโก
 ปฺตุโต. ทารา วุจฺจติ ภริยา.^๒ อเปกฺขา วุจฺจติ^๓ ตณฺหา, โย
 ราโค สาราโค อเปฯ อภิชฺฌมา โลโภ อकुสลมูลนฺติ ปฺตุเตสฺส
 ทาเรสฺส จ ยา อเปกฺขา.

วสฺกพีโรว อสซชฺมาโนติ วโส วุจฺจติ เวพฺพคฺคฺมโป. ยถา
 เวพฺพคฺคฺมพฺพหิ ตฺรฺณกพีรา^๔ อสฺตฺตา อลคฺคา อปฺลิเวฏฺฐิตา^๕ อปฺลิพฺพุตา
 นิกฺขนฺตา นิสฺสฏฺฐา^๖ วิปฺปมฺุตฺตา; เอวเมว.^๗ **สซฺชาติ** เทว สซฺชนา:
 ตณฺหาสซฺชนา จ ทิฏฺฐิสซฺชนา จ อเปฯ อยฺย ตณฺหาสซฺชนา
 อเปฯ อยฺย ทิฏฺฐิสซฺชนา, ตสฺส ปจฺเจกสมฺพฺพุทฺทสฺส ตณฺหาสซฺชนา
 ปหีนา, ทิฏฺฐิสซฺชนา ปฏฺินิสฺสฏฺฐา, ตณฺหาสซฺชนาย ปหีนตฺตา

^๑ ฉ., เท. วิสตา^๓ ฉ., เท. วุจฺจนฺติ^๕ ฉ., เท. อคฺธิตา^๗ สฺยา. อยฺย ปาโจ น ทิสฺสติ.^๒ ฉ., เท. วุจฺจนฺติ ภริยาโย^๔ ฉ., เท. ตฺรฺณกา กพีรกา^๖ ฉ., เท. นิสฺสฏฺฐา, เอวมฺปริปิ.

ทิจฺฉิสฺสชฺชนาย ปฏินิสฺสญฺจตฺตา โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ รุเป
 น สชฺชติ, สทฺเท น สชฺชติ, คนฺธเ น สชฺชติ, รเส น สชฺชติ,
 โผฏฺฐพฺเพ น สชฺชติ, กุเล ยเปยฺย คณเ ยเปยฺย อาวาเส ยเปยฺย
 ลาเภ ยเปยฺย ยเส ยเปยฺย ปัสสํสา ยเปยฺย สุเข ยเปยฺย จีวรเ ยเปยฺย
 ปิณฺฑปาเต ยเปยฺย เสนาสเน ยเปยฺย คิลานปจฺจยเมสชฺชปรีกฺขารเ
 ยเปยฺย กามธาทูยา ยเปยฺย รูปธาทูยา ยเปยฺย อรูปธาทูยา ยเปยฺย
 กามภเว ยเปยฺย รูปภเว ยเปยฺย อรูปภเว ยเปยฺย สญฺญามภเว ยเปยฺย
 อสญฺญามภเว ยเปยฺย เนวสญฺญานาสญฺญามภเว ยเปยฺย เอกโวการภเว
 ยเปยฺย จตุโวการภเว ยเปยฺย ปณฺจโวการภเว ยเปยฺย
 อตีตนาคตปจฺจุปปนฺเน ยเปยฺย ทิจฺฉสุตมุตฺตวิมฺภวาทพฺเพสุ ฐมฺเมสุ
 น สชฺชติ น คยฺหติ^๑ น พชฺฌติ น ปลิพชฺฌติ [๒] นิกฺขนฺโต
 นิสฺสญฺโจ วิปฺปมุตฺโต วิสํยุตฺโต วิมรียาทิกเตน เจตสา วิหริตฺติ
 วัสกกพีโรว อสชฺชมาโน. เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. เตนาห โส
 ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

“วโส วิสาโลว ยถา วิสตุโต
 ปุตเตสุ ทาเรสุ จ ยา อเปกฺขา
 วัสกกพีโรว อสชฺชมาโน
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ.

[๑๒๕] มิโค อรณฺณมฺหิ ยถา อพฺนุโธ^๓
 เยนิจฺฉกํ คจฺฉติ โคจราย
 วิญฺญ นโร เสริต^๔ เปกฺขมาโน
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป.

(๕)

มิโค อรณฺณมฺหิ ยถา อพฺนุโร เยนิจฺจนํ คจฺจนติ โคจฺจรายาติ
 มิโคติ เทว มิคา: เอณฺนิมิโค จ สรณฺมิโค^๑ จ. ยถา อารณฺณโก^๒
 มิโค อรณฺณเย ปวเน^๓ จรมาโน^๔ วิสฺสตุโถ คจฺจนติ, วิสฺสตุโถ
 ติฏฺฐจติ, วิสฺสตุโถ นิสฺสีทติ, วิสฺสตุโถ เสยฺยํ กปฺเปติ.

วุตฺตํ เหตุํ ภควตา:- “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อารณฺณโก มิโค
 อรณฺณเย ปวเน จรมาโน วิสฺสตุโถ คจฺจนติ, วิสฺสตุโถ ติฏฺฐจติ,
 วิสฺสตุโถ นิสฺสีทติ, วิสฺสตุโถ เสยฺยํ กปฺเปติ, ตํ กิสฺส เหตุ.
 อนาปาถคโต ภิกฺขเว ลุทฺทสฺส; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ฆมฺเมหิ สวิตกุกํ สวิจาร์ วิเวกขํ
 ปีติสฺสํ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ, อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 อนุทฺธมกาสิ มารํ, อปทํ วชิตฺวา มารจกฺขุอทสฺสนํ^๕ คโต ปาปิมโต,

ปฺน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิตกฺกวิจารานํ รูปสมา อชฺฌตฺตํ
 สมฺปสาทณํ เจตโส เอโกทิกาวํ อวิตกุกํ อวิจาร์ สมาริขํ ปีติสฺสํ
 ทฺฤติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ, อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 อนุทฺธมกาสิ มารํ, อปทํ วชิตฺวา มารจกฺขุอทสฺสนํ คโต ปาปิมโต,

ปฺน จปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปีตียา จ วิราคา อูปะกฺขโก จ
 วิหริติ, สโต จ สมฺปชาโน สุขญจ กาเยน ปภฺนีสฺสเวเทติ, ยนฺตํ
 อริยา อาจิกฺขนฺติ ‘อูปะกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ ตติยํ ฌานํ
 อุปสมฺปชฺช วิหริติ, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนุทฺธมกาสิ มารํ,
 อปทํ วชิตฺวา มารจกฺขุอทสฺสนํ คโต ปาปิมโต,

^๑ จ. เท. ปสทมิโค

^๒ จ. เท. อารณฺณโก, เอวมุปริป.

^๓ สฺยา. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๔ สฺยา. วสมาโน

^๕ จ. เท. มารจกฺขุ อทสฺสนํ, เอวมุปริป.

ปุณ จปริ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ
 ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺसानํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขํ
 อูปะกัชาสตีปาริสฺสทฺธิ จตฺตถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ, อัย วุจฺจติ
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนุชฺฌมกาสิ มาริ, อปทํ วชิตฺวา มารจกฺขุททสฺสนํ
 คโต ปาปิมีโต,

ปุณ จปริ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สพฺพโส รุปสณฺณานํ สมติกฺกมา
 ปฏฺวีสมณฺณานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสณฺณานํ อมนสิการา 'อนนฺโต
 อากาโสติ อากาसानญายตํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ, อัย วุจฺจติ
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนุชฺฌมกาสิ มาริ, อปทํ วชิตฺวา มารจกฺขุททสฺสนํ
 คโต ปาปิมีโต,

ปุณ จปริ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สพฺพโส อากาसानญายตํ
 สมติกฺกมม 'อนนฺตํ วิญฺญาณนฺติ วิญฺญาณญายตํ อุปสมฺปชฺช
 วิหฺรติ ฯเปฯ [๑] สพฺพโส วิญฺญาณญายตํ สมติกฺกมม 'นตฺถิ
 กิณฺจิตฺติ อากิณฺจญายตํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ฯเปฯ สพฺพโส
 อากิณฺจญายตํ สมติกฺกมม 'สนฺตเมตฺตํ^๑ ปณฺีตเมตฺตนฺติ^๒
 เนวสณฺณานาสณฺญาตํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ฯเปฯ สพฺพโส
 เนวสณฺณานาสณฺญาตํ สมติกฺกมม สณฺญาเวทยิตฺถิโรธํ อุปสมฺปชฺช
 วิหฺรติ, ปญฺญา ยจฺส ทิสฺวา อาสวา ปริกฺขีณา โหณฺติ, อัย
 วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนุชฺฌมกาสิ มาริ, อปทํ วชิตฺวา
 มารจกฺขุททสฺสนํ คโต ปาปิมีโต, ติณฺโณ โลเก วิสตฺตํ, โส
 วิสฺสตฺถิ คจฺฉติ, วิสฺสตฺถิ ติณฺณจฺฉติ, วิสฺสตฺถิ นิสฺสีทติ, วิสฺสตฺถิ
 เสยฺยํ กปฺเปติ, ตํ กิณฺส เหตุ. อนาปาถคโต ภิกฺขเว ปาปิมีโตติ.
 มิโค อรณฺณมฺหิ ยถา อพฺนฺโธ เยนิจฺฉกํ คจฺฉติ โคจฺราย.

หมดอายุ 12/06/2566

^๑ ฉ., เท. ปุณ จปริ ภิกฺขเว, เอวมุปริปิ.

^๒ ฉ., เท. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

วิญญู นโร เสริต เปกขมานนติ วิญญูติ วิญญู^๑ ปณฺหิตโต
 ปณฺณวา พุทฺธิมา ฌาณี วิภาวี เมธาวี. นโรติ สตฺโต มาโนโว
 โปโส ปุคฺคโล ซีโว ชาตุ^๒ ชนฺตฺ อินฺทคุ^๓ มนฺุชฺ. เสรีติ เทว
 เสรี: ฌมฺโมปิ เสรี ปุคฺคโลปิ เสรี.

กตโม ฌมฺโม เสรี. จตฺตารโ สติปฏฺจานา จตฺตารโ
 สุมฺมปฺปชานา จตฺตารโ อิทฺธิปาทา ปณฺจินฺทริยานิ ปณฺจ พลาณิ
 สตฺต โพชฺฌนฺดา อริโย อฏฺฐจฺกโก มคฺโค. อยฺ ฌมฺโม เสรี.

กตโม ปุคฺคโล เสรี. โย อิมินา เสรีนา ฌมฺเมน
 สมฺนฺนาคโต, โส วุจฺจติ ปุคฺคโล เสรี.

วิญญู นโร เสริต เปกขมานนติ วิญญู นโร เสริตํ ฌมฺมํ
 เปกขมานโน โอลอยมานโน นิชฺฌายมานโน อุปฺปริกขมานนติ วิญญู
 นโร เสริตํ เปกขมานโน. เอโก จเร ขคควิสาณกปโป. เตนาหฺ โส
 ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

“มิโค อรณฺณมฺหิ ยถา อพนฺโธ
 เยนิจฺฉกํ คจฺฉติ โคจฺราย
 วิญญู นโร เสริต เปกขมานโน
 เอโก จเร ขคควิสาณกปโปติ.

[๑๒๖] อามนฺตนา โหติ สหายมฺชฺฌ
 วาเส ฌาเน คมเน จาริกาย
 อนภิษมฺมิตํ เสริตํ เปกขมานโน
 เอโก จเร ขคควิสาณกปโป.

(๖)

อามนุตนา โหติ สหายมชฺฌเ วาเส จาเน คมนเ จาริกายาติ
 สหายา วุจฺจนฺติ, เยहि สห คมนํ ฆาสุ, อาคมนํ ฆาสุ,
 คมนาคมนํ ฆาสุ, จานํ ฆาสุ, นิสชฺชนํ ฆาสุ, สยนํ ฆาสุ,
 อาลปนํ ฆาสุ, สลฺลปนํ ฆาสุ, อุลฺลปนํ ฆาสุ, สมฺมุลฺลปนํ ฆาสุ.

อามนุตนา โหติ สหายมชฺฌเ วาเส จาเน คมนเ
 จาริกายาติ สหายมชฺฌเ วาเสปิ จาเนปิ คมนเปิ จาริกายปิ
 อตฺตตฺตมฺมนุตฺตา ปฺรตฺตมฺมนุตฺตา อุกฺกยตฺตมฺมนุตฺตา ทิฏฺฐจฺจมฺมิกตฺตมฺมนุตฺตา
 สมฺปฺรายิกตฺตมฺมนุตฺตา ปฺรมตฺตมฺมนุตฺตาติ อามนุตนา โหติ สหายมชฺฌเ
 วาเส จาเน คมนเ จาริกาย.

อนภิชฺฌิตํ เสริตํ เปกฺขมานนฺติ อนภิชฺฌิตํ เอตํ วตฺถุ
 พาลานํ อสฺสปฺปฺริสํ ติตฺถิยานํ ติตฺถิยสวากานํ, ยทิทํ
 ภาณฺฑกาสายวตฺถวสนฺตา, อภิชฺฌิตํ เอตํ วตฺถุ ปณฺฑิตานํ สปฺปฺริสํ
 พุทฺธสวากานํ ปจฺเจกพุทฺธานํ, ยทิทํ ภาณฺฑกาสายวตฺถวสนฺตา.^๑
 เสริติ เทว เสรี: ฐมฺโมปิ เสรี ปุคฺคโลปิ เสรี. กตโม ฐมฺโม เสรี.
 จตฺตาริ สติปฏฺฐาณา ๔เปฯ อริโย อฏฺฐจฺงฺคิกโก มคฺโค, อยํ ฐมฺโม
 เสรี. กตโม ปุคฺคโล เสรี. โย อิมินา เสรีนา ฐมฺเมน สมฺนฺนาคโต,
 โส วุจฺจติ ปุคฺคโล เสรี. อนภิชฺฌิตํ เสริตํ เปกฺขมานนฺติ เสริตํ
 เปกฺขมานนํ ทุกฺขมานนํ^๒ โอลฺลภยมานนํ นิชฺฌายมานนํ อุปฺปริกฺขมานนฺติ
 อนภิชฺฌิตํ เสริตํ เปกฺขมานนํ. เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป.
 เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

^๑ ฉ.,เท. ภาณฺฑกาสายวตฺถวสนฺตา. เอวฺมุปฺริปิ.

^๒ สฺยา. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

“อามนตนา โหติ สหายมชฺเฌ
 วาเส จาเน คมเน จาริกาย
 อนภิชฺฌิตํ เสริตํ เปกฺขมาโน
 เอโก จเร ขุควิสาณกปโปติ.

[๑๒๗] ขิฑฺฐา รตี โหติ สหายมชฺเฌ
 ปฺตเตสฺส จ วิปลํ โหติ เปม
 ปิยวิปฺปโยคํ วิชิตฺตจฺจนมาโน
 เอโก จเร ขุควิสาณกปโป.

(๗)

ขิฑฺฐา รตี โหติ สหายมชฺเฌติ ขิฑฺฐาติ เทว ขิฑฺฐา:
 กายิกา จ ขิฑฺฐา วาจสิกา จ ขิฑฺฐา.

กตมา กายิกา ขิฑฺฐา. หตฺถีหิปี กิพฺพนฺติ, อสฺสเสหิปี
 กิพฺพนฺติ, รเถหิปี กิพฺพนฺติ, ธนฺุหิปี กิพฺพนฺติ, [°] อฏฺฐปฺเทหิปี
 กิพฺพนฺติ, ทสฺปเทหิปี กิพฺพนฺติ, อากาเสหิปี^๒ กิพฺพนฺติ, ปรีหารปฺเทหิปี^๓
 กิพฺพนฺติ, สนฺติกายปี กิพฺพนฺติ, ขลิกายปี กิพฺพนฺติ, ฌฎฺฎิกายปี
 กิพฺพนฺติ, สลากหตฺถเณปี กิพฺพนฺติ, อกฺขเณปี กิพฺพนฺติ, ปงฺกจีเรนปี^๔
 กิพฺพนฺติ, วงฺกเกณปี กิพฺพนฺติ, โมกฺขจิกายปี กิพฺพนฺติ, จิงฺกุลเกณปี
 กิพฺพนฺติ, ปตฺตาทพฺพเกณปี กิพฺพนฺติ, รถเกณปี กิพฺพนฺติ, ธนฺุเกณปี
 กิพฺพนฺติ, อกฺขริกายปี กิพฺพนฺติ, มเนสิกายปี กิพฺพนฺติ, ยถาวชฺเชณปี
 กิพฺพนฺติ, อยํ กายิกา ขิฑฺฐา.

กตมา วาจสิกา ขิฑฺฐา. มุขภะริยํ^๕ มุขาทมฺพทํ
 มุขเทณฺฑิมกํ มุขวลิมกํ มุขภะรุพกํ^๕ มุขททฺทริกํ นาฏิกํ^๖ ลาสฺ
 คีตํ ทวกมมํ, อยํ วาจสิกา ขิฑฺฐา.

^๑ จ., เท. 12 ธนฺุหิปี^๕ กิพฺพนฺติ

^๓ จ., เท. ปรีหารปฺเทปี

^{๕-๕} จ., เท. มุขภะริกํ มุขาลมฺพทํ มุขเทณฺฑิมกํ มุขวลิมกํ มุขภะรุกํ

^๒ จ., เท. อากาเสปี

^๔ จ., เท. ปงฺกจีเรนปี

^๖ จ., เท. นาฏิกํ

รตฺติ อนุกฺกณฺจิตาวจนเมตฺติ^๑ ‘รตฺติ. สหายมชฺฌเมตฺติ^๒ สหายา
 วุจฺจนตฺติ, เยหิ สห คมนํ ฆาสุ, อาคมํ ฆาสุ, คมนาคมนํ
 ฆาสุ, จานํ ฆาสุ, นิสชฺชํ ฆาสุ, สยนํ ฆาสุ, อาลปนํ ฆาสุ,
 สลฺลปนํ ฆาสุ, อุลฺลปนํ ฆาสุ, สมฺมูลปนํ ฆาสุ. ขิฑฺฑา รตฺติ โหติ
 สหายมชฺฌเมตฺติ: ขิฑฺฑา จ รตฺติ จ สหายมชฺฌเม โหตฺติ ขิฑฺฑา รตฺติ
 โหติ สหายมชฺฌเม.

ปฺตฺเตสฺส จ วิปฺลํ โหติ เปมฺนฺติ ปฺตฺตาติ จตฺตาโร ปฺตฺตา:
 อตฺตรชฺช ปฺตฺโต เชตฺตชฺช ปฺตฺโต ทินฺนโก ปฺตฺโต อนฺเตวาสิโก
 ปฺตฺโต. ปฺตฺเตสฺส จ วิปฺลํ โหติ เปมฺนฺติ: ปฺตฺเตสฺส จ อธิมตฺตํ โหติ
 เปมฺนฺติ ปฺตฺเตสฺส จ วิปฺลํ โหติ เปมฺ.

ปิยวิปฺปโยคํ วิชฺคฺจุจฺจนมาโนติ เทว ปิยา: สตฺตา วา
 ปิยา^๓ สงฺขาราวา ปิยา.^๓

กตเม สตฺตา ปิยา. อิธ ยสฺส เต โหณฺติ อตฺถกามา
 หิตกามา ฆาสูกามา โยคกฺเขมกามา มาตา วา ปิตา วา ภาคา
 วา ภคินี วา ปุตฺโต วา ธิดา วา มิตฺโต^๔ วา อมจฺใจ วา
 ฌาติ วา^๔ สาโลหิตา วา, อิเม สตฺตา ปิยา.

กตเม สงฺขาราวา ปิยา. มนาปิกา รূปา มนาปิกา สทฺธา
 มนาปิกา คณฺธา มนาปิกา รสา มนาปิกา โผฏฺฐพฺพา, อิเม
 สงฺขาราวา ปิยา.

ปิยวิปฺปโยคํ วิชฺคฺจุจฺจนมาโนติ ปิยวิปฺปโยคํ^๕ วิชฺคฺจุจฺจนมาโน
 อฏฺฐกฺกมาโน หรายมาโนติ ปิยวิปฺปโยคํ วิชฺคฺจุจฺจนมาโน. เอโก จเร
 ขคฺคฺวิสาณกปฺโป. เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพทฺโท

^๑ ฉ., เท. อนุกฺกณฺจิตาวจนเมตฺ

^๒ ฉ., เท. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๓ หมดอายุ 12/06/2566

ฉ., เท. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ.

^{๔-๕} ฉ., เท. มิตฺตา วา อมจฺจา วา ฌาติ วา

^๕ ฉ., เท. ปิยานํ วิปฺปโยคํ

“ขิตฺตทา รตฺติ โหติ สหายมชฺฌเม
 ปุตุเตสฺส จ วิปลํ โหติ เปมํ
 ปิยวิปปโยคํ วิชิตฺตจฺจนมาโน
 เอโก จเร ขคฺควิสาลนกปโปติ.

[๑๒๘] จาตุทฺทิสฺส อปฺปปฏิโม จ โหติ
 สนฺตฺตสฺสมาโน อิตฺตเรณ
 ปริสฺสยานํ สหิตา อณฺมภี
 เอโก จเร ขคฺควิสาลนกปโป.

(๘)

จาตุทฺทิสฺส อปฺปปฏิโม จ โหติติ จาตุทฺทิสฺสติ โส
 ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ เมตฺตาสหคเตน เจตฺสา เอกํ ทิสํ ฌริตฺวา วิหฺรติ,
 ตถา ทฺวติยํ ฌเปยฺย ตถา ตติยํ ฌเปยฺย ตถา จตุตฺถํ ฌเปยฺย อิติ
 อุกฺกมฺโห ติริยํ สพฺพชฺชิตฺติ สพฺพตฺตตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ
 เมตฺตาสหคเตน เจตฺสา วิปฺปเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน
 อพฺยาปชฺฌเณน^๑ ฌริตฺวา วิหฺรติ, กรุณาสหคเตน เจตฺสา ฌเปยฺย
 มุทิตาสหคเตน เจตฺสา ฌเปยฺย อูเปกฺขาสหคเตน เจตฺสา เอกํ ทิสํ
 ฌริตฺวา วิหฺรติ, ตถา ทฺวติยํ ฌเปยฺย ตถา ตติยํ ฌเปยฺย ตถา จตุตฺถํ
 ฌเปยฺย อิติ อุกฺกมฺโห ติริยํ สพฺพชฺชิตฺติ สพฺพตฺตตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ
 อูเปกฺขาสหคเตน เจตฺสา วิปฺปเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน
 อพฺยาปชฺฌเณน ฌริตฺวา วิหฺรติ. จาตุทฺทิสฺส อปฺปปฏิโม จ โหติติ
 เมตฺตตฺตตาย ภาวิตฺตตฺตตาย เย ปุรตฺตติมาย ทิสาย สตฺตทา, เต อปฺปปฏิภูลา
 โหณฺติ. เย ปจฺจติมาย ทิสาย สตฺตทา, เต อปฺปปฏิภูลา โหณฺติ. เย
 ทกฺขิณาย ทิสาย สตฺตทา, เต อปฺปปฏิภูลา โหณฺติ. เย อุตฺตตราย
 ทิสาย สตฺตทา, เต อปฺปปฏิภูลา โหณฺติ. เย ปุรตฺตติมาย อนฺนทิสาย

^๑ ฉ., เท. อพฺยาปชฺเชน, เอมฺมปริปี.

สตฺตา, เต อปฺปฏิกฺกุลา โหนฺติ. ยะ ปจฺจิมาย อนุทิสาย สตฺตา,
 เต อปฺปฏิกฺกุลา โหนฺติ. ยะ ทกฺขิณาย อนุทิสาย สตฺตา, เต
 อปฺปฏิกฺกุลา โหนฺติ. ยะ อุตฺตราย อนุทิสาย สตฺตา, เต อปฺปฏิกฺกุลา
 โหนฺติ. ยะ เหนฺจิมาย ทิสาย สตฺตา, เต อปฺปฏิกฺกุลา โหนฺติ, ยะ
 อุมฺปริมาย ทิสาย สตฺตา, เต อปฺปฏิกฺกุลา โหนฺติ. ยะ ทิสาสฺ
 วิทิสาสฺ สตฺตา, เต อปฺปฏิกฺกุลา โหนฺติ. กรุณาย ภาวิตตฺตา
 ๕เป๕ มุทิตาย ภาวิตตฺตา ๕เป๕ อุมฺเปกฺขาย ภาวิตตฺตา ยะ
 ปุรตฺถิมาย ทิสาย สตฺตา, เต อปฺปฏิกฺกุลา โหนฺติ. ๕เป๕ ยะ
 ทิสาสฺ วิทิสาสฺ สตฺตา, เต อปฺปฏิกฺกุลา โหนฺตฺติ. จาตุทฺทิสเ
 อปฺปฏิกฺกุโม จ โหติ.

สนฺตฺตสมานํ อิตฺตเรนาติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ สนฺตฺตฺตจเ
 โหติ อิตฺตเรณ จีวรเณ, อิตฺตฺตจีวรสนฺตฺตฺตจียา จ วณฺณวาที,
 น. จ จีวรเหตุ อเนสนํ อปฺปฏิกฺกุปํ อาปชฺชติ; ลทฺธา จ จีวรํ น
 ปริตสฺสติ, ลทฺธา จ จีวรํ อคฺคิโต อมฺจุจฺจิโต อนชฺโฆปนฺโน
 อาทีนวทสฺสาวิ นิสฺสรณปญฺญเณ ปรีกฺขณชฺติ; ตาย จ ปน
 อิตฺตฺตจีวรสนฺตฺตฺตจียา เหวตฺตานุกฺกํเสติ, น ปรี วมฺเภติ, โย หิ
 ตตฺถ ทกฺโข อนลโส สมฺปชาโน ปฏิสสโต, อโย วุจฺจติ
 ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ ปฺราณเณ อคฺคณฺเณ อริยวํเส จิโต. สนฺตฺตฺตจเ
 โหติ อิตฺตเรณ ปิณฺทปาเตน, อิตฺตฺตปิณฺทปาตสนฺตฺตฺตจียา จ
 วณฺณวาที, น จ ปิณฺทปาตเหตุ อเนสนํ อปฺปฏิกฺกุปํ อาปชฺชติ;
 ลทฺธา จ ปิณฺทปาตํ น ปริตสฺสติ, ลทฺธา จ ปิณฺทปาตํ
 อคฺคิโต อมฺจุจฺจิโต อนชฺโฆปนฺโน อาทีนวทสฺสาวิ นิสฺสรณปญฺญเณ
 ปรีกฺขณชฺติ; ตาย จ ปน อิตฺตฺตปิณฺทปาตสนฺตฺตฺตจียา
 เหวตฺตานุกฺกํเสติ, น ปรี วมฺเภติ, โย หิ ตตฺถ ทกฺโข อนลโส

มานวา กตกมฺมา วา อกตกมฺมา วา. จกฺขุโรโค โสตรโรโค
 ฌานโรโค ชิวหาโรโค กายโรโค สีสโรโค กณฺณโรโค มฺขโรโค
 ทนฺตโรโค กาโส สาโส ปินาโส ทโห^๑ ชโร กุจฺฉิโรโค มุจฺฉา
 ปกฺขนฺทิกา สุลา^๒ วิสฺสุจิกา กุญฺจ คณฺโฑ กิลาสो โสโส อปมาโร
 ททฺทุ กณฺทุ กจฺจุ รัชสา วิตจฺฉิกา โลหิตํ ปิตตํ มธฺเมโห อํสา
 ปิพกา ภคณฺทลา ปิตตสมฺภูจฺจนา อาพาธา, เสมหสมฺภูจฺจนา
 อาพาธา, วาตสมฺภูจฺจนา อาพาธา, สนนฺธิปาติกา อาพาธา,
 อุตฺตปริณามชา อาพาธา, วิสมปฺริหารชา อาพาธา, โอปกฺกมิกา
 อาพาธา, กมฺมวิปากชา อาพาธา, สีสํ อุณฺ्हํ ชิมฺมจฺฉา ปิปาสา
 อุจฺจาโร ปสฺสาโว ทํสมกสฺวาตาตปสฺสิสฺสปสมฺผลฺลสา อิติ วา, อิเม
 วุจฺจนฺติ ปากฺกฺวปฺริสฺสยา.

กตเม ปฏฺิจฺจนฺนปฺริสฺสยา. กายทฺวจฺจริตํ วจฺจิตฺตจฺจริตํ
 มโนทฺวจฺจริตํ, กามจฺจนฺทนีวเรณํ พฺยาปาทนีวเรณํ ถีนมิทฺฐนีวเรณํ
 อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจนีวเรณํ วิจิกิจฺจนาณีนวเรณํ, ราโค โทโส โมโห โกโร
 อุปฺนาโห มกฺโข ปพาโส อิสฺสา มจฺฉริยํ มายา สาเจยฺยํ ฌมฺโภ
 สารมฺโภ มาโน อติมาโน มโห ปมาโท, สพฺเพ กิเลสา สพฺเพ
 ทฺวจฺจริตา สพฺเพ ทรธา สพฺเพ ปรีพาหา สพฺเพ สนฺตาปา
 สพฺพากุสลาภิสงฺขารา, อิเม วุจฺจนฺติ ปฏฺิจฺจนฺนปฺริสฺสยา.

ปฺริสฺสยาติ เกนตฺเถน ปฺริสฺสยา. ปฺริสฺสหนฺตํ ปฺริสฺสยา.
 ปฺริหานาย สํวตฺตหนฺตํ ปฺริสฺสยา. ตตฺตราสยาติ ปฺริสฺสยา.

กถํ ปฺริสฺสหนฺตํ ปฺริสฺสยา. เต ปฺริสฺสยา ตํ ปุคฺคํ
 สหนฺติ ปฺริสฺสหนฺติ อภิกฺขวณฺติ อชฺโฆตฺถนฺติ ปฺริยาทียนฺติ ปิเพนฺติ,^๓
 เอวํ ปฺริสฺสหนฺตํ ปฺริสฺสยา.

๑ ฌ., เท. ทาโห

๒ ฌ., เท. ทาโห

๓ ฌ., เท. มทฺทนฺติ

๔ ฌ., เท. สุลา.

กถิ ปริหานาย สํวตฺตณฺตํติ ปริสฺสยา. เต ปริสฺสยา
 กุสฺลानํ ฐมฺมานํ อนฺตรายาย ปริหานาย สํวตฺตณฺตํ. กตเมสํ กุสฺลानํ
 ฐมฺมานํ. สมฺมาปฏฺธิปทาย อนฺโลมปฏฺธิปทาย อปฺจจฺนีกปฏฺธิปทาย
 อนฺวตฺถปฏฺธิปทาย ฐมฺมานุฐมฺมปฏฺธิปทาย สีเลสุ ปริปริการิตาย
 อินฺทฺริเยสุ คฺคตฺตทวารตาย โภชเน มตฺตตณฺณตาย ชาคริยานุโยคสุส
 สติสมฺปชฌณฺณสุส จตฺตุนฺนํ สติปฏฺจจฺจานานํ ภาวนฺานุโยคสุส จตฺตุนฺนํ
 สมฺมปฺปชานานํ ฯเปฯ จตฺตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ฯเปฯ ปญฺจนฺนํ
 อินฺทฺริยานํ ฯเปฯ ปญฺจนฺนํ พฺลานํ ฯเปฯ สตฺตณฺนํ โพชฌณฺคานํ
 ฯเปฯ อริยสฺส อฏฺฐจฺงกิกสฺส มคฺคสฺส ภาวนฺานุโยคสุส อิมํ
 กุสฺลानํ ฐมฺมานํ อนฺตรายาย ปริหานาย สํวตฺตณฺตํ. เอวํ
 ปริหานาย สํวตฺตณฺตํติ ปริสฺสยา.

กถิ ตตฺตฺราสยาติ ปริสฺสยา. ตตฺเถเต ปาปกา อกุสฺลา
 ฐมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ อตฺตภาวสนฺนิสฺสยา. ยถา พิเล พิลาสยา
 ปาณา สยฺนฺติ, อุทเก อุทกาสยา^๑ ปาณา สยฺนฺติ, วเน
 วนาสยา ปาณา สยฺนฺติ, รุกฺเข รุกฺขาสยา ปาณา สยฺนฺติ;
 เอวเมว ตตฺเถเต ปาปกา อกุสฺลา ฐมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ
 อตฺตภาวสนฺนิสฺสยา, เอวํ ตตฺตราสยาติ ปริสฺสยา.

วุตฺตํ เหตุํ ภควตา:- “सानุเตวาสิโก ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 สาจริยโก ทุกฺขํ น ฆาสฺสุ วิหฺรติ, กถญจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 สานุเตวาสิโก^๒ ทุกฺขํ น ฆาสฺสุ วิหฺรติ, อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน^๓
 จกฺขุณา รูปี ทิสฺวา อุปฺปชฺชนฺติ เย ปาปกา อกุสฺลา ฐมฺมา
 สรสงฺกปฺปา สยฺมโฆชนิยา, ตยสฺส อนฺโต วสนฺติ อนฺวาสฺวานฺติ

^๑ สยา., ฉ., เท. ทเก ทกาสยา

^๒ สยา. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๓ ฉ., เท. ภิกฺขุ

อนตถชนโน โทโส

ภยมนตรโต ชาตํ

ทุฏฺโฐ อตถํ น ชานาติ

อนนตมํ ตทา โหติ

อนตถชนโน โมโห

ภยมนตรโต ชาตํ

มุพฺโห อตถํ น ชานาติ

อนนตมํ ตทา โหติ

โทโส จิตฺตปโปปโน

ตํ ชโน นาวพฺพชฺชติ.

ทุฏฺโฐ ฌมฺมํ น ปสฺสติ,

ยํ โทโส สหเต นรํ.

โมโห จิตฺตปโปปโน

ตํ ชโน นาวพฺพชฺชติ.

มุพฺโห ฌมฺมํ น ปสฺสติ.

ยํ โมโห สหเต นรณฺติ.

เอวมปิ ตตฺตาสยาติ ปริสฺสยา.

วุตฺตํ เหตุํ ภควตา “ตโย โข มหาราช ปริสฺสส ฌมฺมา”
 อชฺชตฺตํ อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนฺติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสฺสวิหาราย.
 กตเม ตโย. โลโก โข มหาราช ปริสฺสส ฌมฺโม อชฺชตฺตํ
 อุปฺปชฺชมานโน อุปฺปชฺชติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสฺสวิหาราย, โทโส โข
 มหาราช ฌเปยฺย โมโห โข มหาราช ปริสฺสส ฌมฺโม อชฺชตฺตํ
 อุปฺปชฺชมานโน อุปฺปชฺชติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสฺสวิหาราย. อิมะ โข
 มหาราช. ตโย ปริสฺสส ฌมฺมา อชฺชตฺตํ อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนฺติ
 อหิตาย ทุกฺขาย อผาสฺสวิหารายาติ.

โลโก โทโส จ โมโห จ

ปฺริสํ ปาปเจตสํ

หิสนฺติ อตฺตสมฺภวตา

ตจสาร์ว สมฺพลนฺติ.

เอวมปิ ตตฺตาสยาติ ปริสฺสยา.

วุตฺตํ เหตุํ ภควตา

หมตอายุ 12/06/2566

“ราโค โทโส จ โมโห จ อิตินิทานา
 อรตี รติ^๑ โลมหังโส อิตชา
 อิต สมนุญจาย มโนวิตกุกา
 กุมารกา ธงกมิวสสชชนตติติ.”^๒

เอวมปิ ตตฺตาสยาติ ปริสฺสยา.

ปริสฺสยานํ สหิตาติ ปริสฺสเย สหิตา อคฺธิตา^๓
 อชฺฌตฺถริตา ปิพวา^๔ ฆาตวาติ^๕ ปริสฺสยานํ สหิตา. อณฺมภีติ:
 โส ปจฺเจกสมฺพทฺโท อภีรุ^๕ อจฺณมภี อนุตฺตาสี อปลายี
 ปหีนภยเภรว วิคตโลมหังโส วิหรตติติ ปริสฺสยานํ สหิตา อณฺมภี.
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโป. เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพทฺโท

“จาตุทฺทิสฺโส อปฺปฏฺวิฆเ จ โหติ
 สนฺตฺตสฺสมาโน อิตฺตเรน
 ปริสฺสยานํ สหิตา อณฺมภี
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโปติ.

[๑๒๕] ทฺวสฺสํคหา ปพฺพชิตาปี เอเก
 อโธ คหฺนฺจ ฆรมาวสนฺตา
 อปฺโปสฺสํโก ปฺรปฺตเตสฺส หุตฺวา
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโป. (๙)

ทฺวสฺสํคหา ปพฺพชิตาปี เอเกติ อิชฺเชกจฺเจ ปพฺพชิตาปี
 นิสฺสเยปิ ทิยฺยมาเน, อุทฺเทเสปิ ทิยฺยมาเน, ปรีปฺจฺฉายปิ

^๑ ฉ., เท. รติ

^๓ ฉ., เท. 12/ อารชิตา

^๔ ฉ., เท. อภีรุ

^๒ ฉ., เท. ธงกมิวสสชชนตติ

^{๔-๕} ฉ., เท. ปรียาทิตา ปฏินิสสทาติ

ทียฺยมานาย,^๑ จีวรเปปี ทียฺยมานเ, ปตฺเตปี ทียฺยมานเ, โลหถาลเกปี
 ทียฺยมานเ, ฌมฺมกรเกปี^๒ ทียฺยมานเ, ปรีสฺสาวเนปี ทียฺยมานเ,
 กุญฺจิกายปี^๓ ทียฺยมานาย,^๓ อุปาหเนปี ทียฺยมานเ, กายพนฺธเนปี
 ทียฺยมานเ, น สฺสณฺหติ, น โสตํ โอทหฺนติ, น อญฺญาจิตฺตํ
 อุปฺภุจเปนฺติ, อนสฺสวา อวจนฺกรา ปฏฺวิโลมวฺตฺติโน อญฺเณเนว มุขํ
 กโรนฺตีติ ทุสฺสสงฺคหา ปพฺพชิตาปี เอเก.

อโถ คหฺภูจฺจา ฌรมาวสนฺตาติ อีเชกจฺเจ คหฺภูจฺจาปี หตฺถิมฺหิปี
 ทียฺยมานเ, รเถปี ๔เปยฺ เขตฺเตปี ๔เปยฺ วตฺถุมฺหิปี ๔เปยฺ
 หิริญฺเณปี ๔เปยฺ สฺวณฺเณปี ทียฺยมานเ, คาเมปี ๔เปยฺ นิคเมปี
 ๔เปยฺ นคเรปี ๔เปยฺ รฏฺฐเจปี ชนปฺเทปี ๔เปยฺ ทียฺยมานเ น
 สฺสณฺหติ, น โสตํ โอทหฺนติ, น อญฺญาจิตฺตํ อุปฺภุจเปนฺติ,
 อนสฺสวา อวจนฺกรา ปฏฺวิโลมวฺตฺติโน อญฺเณเนว มุขํ กโรนฺตีติ
 อโถ คหฺภูจฺจา ฌรมาวสนฺตา.

อปฺโปสฺสกุโก ปฺรปฺตฺเตสฺสุ หุตฺวาติ อตฺตานํ จเปตฺวา สพฺเพ
 อิมสฺมี อตฺเถ วุตฺตา.^๔ อปฺโปสฺสกุโก ปฺรปฺตฺเตสฺสุ หุตฺวาติ:^๔
 อปฺโปสฺสกุโก หุตฺวา อพฺยาวโฆ หุตฺวา อนเปกฺโข หุตฺวาติ
 อปฺโปสฺสกุโก ปฺรปฺตฺเตสฺสุ หุตฺวา. เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป.
 เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

“ทุสฺสสงฺคหา ปพฺพชิตาปี เอเก
 อโถ คหฺภูจฺจา ฌรมาวสนฺตา
 อปฺโปสฺสกุโก ปฺรปฺตฺเตสฺสุ หุตฺวา
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ.

^๑ จ.ท. ๑๒/ ทียฺยมานเ

^{๓-๓} จ., ท. ๑๒/ ทียฺยมานเ

^๔ จ., ท. ๑๒/ อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๒ จ., ท. ๑๒/ ฌมฺมกรเนปี

^๔ จ., ท. ๑๒/ ปฺรปฺตฺตา เตสฺ ปฺรปฺตฺเตสฺ

[๑๓๐] โอโรปยิตฺวา^๑ คิหิพฺยณฺชนานิ
 สณฺณินฺนปตฺโต^๒ ยถา โกวิพาโร
 เณตฺวาน วิโร คิหิพฺนฺชนานิ
 เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป. (๑๐)

โอโรปยิตฺวา คิหิพฺยณฺชนานีติ คิหิพฺยณฺชนานิ วุจฺจนฺติ
 เกสา จ มสฺส จ มาลา จ คนฺธ จ วิเลปนํ จ อากฺรณํ จ
 ปิลนฺทหนํ^๓ จ วตฺถณฺจ ปารูปณฺจ เวณฺณณฺจ^๔ อุกฺกาทนณฺจ
 ปริมทฺทณฺจ นหาปนํ สมฺพาหนํ อาทาสํ อณฺชนํ มาลาวิเลปนํ^๕
 मुखจฺจนฺทกํ^๖ मुखเลปนํ หตฺถพทฺทณํ สีขาพนฺธํ ทณฺทํ นาฬิกํ อสิ
 ขคฺคํ จตฺตํ อุปาหนา อณฺหิส มณี วาลวิชนี^๗ โวทาตานี^๘
 วตฺถานิ ทิฆรสุสานิ^๙ อิติ วา. โอโรปยิตฺวา คิหิพฺยณฺชนานีติ:
 คิหิพฺยณฺชนานิ^{๑๐} โวโรเปตฺวา [^{๑๑}] นิกฺขิปปิตฺวา ปฏฺฐิสมฺภยิตฺวาติ^{๑๒}
 โอโรปยิตฺวา คิหิพฺยณฺชนานิ.

สณฺณินฺนปตฺโต ยถา โกวิพาโรติ ยถา โกวิพารสฺส ปตฺตานิ
 สีนานิ^{๑๓} จินฺนานิ [^{๑๔}] ปตฺตานิ [^{๑๕}]; เอวเมว ตสฺส
 ปจฺเจกสมฺพุทฺทสฺส คิหิพฺยณฺชนานิ จินฺนานิ [^{๑๖}] ปตฺตานีติ
 สณฺณินฺนปตฺโต ยถา โกวิพาโร.

^๑ สฺยา. โวโรปยิตฺวา, เอวมุปริปี.

^๓ จ., เท. ปิลนฺทณฺจ

^๕ จ., เท. มาลาคนฺธวิเลปนํ

^๗ จ., เท. จิตฺรปาหนํ อณฺหิส มณี วาฬพินฺทนี, เอวมุปริปี. ^๘ จ., เท. โวทาตานิ, เอวมุปริปี.

^๙ สฺยา. ทิฆรสุสานิ

^{๑๑} จ., เท. สโมโรปยิตฺวา

^{๑๓} หมดอายุ 12/06/2566
 จ., เท. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ.

^{๑๕} จ., เท. ปริปตฺตานิ

^๒ ส., อ. สํสึนปตฺโต

^๔ จ., เท. เวณฺณณฺจ

^๖ จ., เท. मुखจฺจนฺทกํ मुखเลปนํ, เอวมุปริปี.

^{๑๐} สฺยา. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ.

^{๑๒} จ., เท. ปฏฺฐิสฺสสมฺภยิตฺวาติ

^{๑๔, ๑๖} จ., เท. สณฺณินฺนานิ

เจตฺวาน วีโร คิหิพนฺธนาณิตี [°] วิริยวาติ วีโร. ปหฺตุติ
วีโร. วิสวீติ วีโร. อลฺมตฺโตติ วีโร. สฺสูโรติ วีโร. วิกุกฺกนฺโต อภฺริ
อจฺจมฺภี อนุตฺตฺราสี อปฺลายุ ปหฺนินภายเภาโร^๒ วิคตโลมหํโสติ วีโร.

อารโต^๓ อีเชว สพฺพปาปเกหิ

นिरยทุกฺขมตฺติจฺจ วิริยวาโส

โส วิริยวา ปชานวา

วีโร ตาที วุจฺจเต ตถตฺตา.

คิหิพนฺธนาณิ วุจฺจนฺติ ปุตฺตา จ ภฺริยา จ.^๔ ทาสีทาสา จ
อเชพกาจ กุกฺกฏสฺสุกรา จ หตฺถิควาสฺสวพฺวา จ เขตฺตณฺจ วตฺถุ
จ หิรณฺณณฺจ สฺวณฺณณฺจ คามนิกฺมราชธานีโย จ รณฺณจ
ชนฺปโท จ โกโส จ โกฏฺฐจาการณฺจ ยงฺกิณฺจ ราชนียวตฺถุ.
เจตฺวาน วีโร คิหิพนฺธนาณิตี โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ วีโร คิหิพนฺธนาณิ
ฉินฺทิตฺวา สมฺจุฉินฺทิตฺวา ชหิตฺวา วินฺนเตตฺวา พฺยนฺตีกฺริตฺวา
อนภาวงฺคเมตฺวาติ เจตฺวาน วีโร คิหิพนฺธนาณิ. เอโก จเร
ขคฺควิสายณกปฺโป. เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

“โอโรปยิตฺวา คิหิพฺยณฺชนาณิ

สณฺณินฺนปตฺโต ยถา โกวิพาโร

เจตฺวาน วีโร คิหิพนฺธนาณิ

เอโก จเร ขคฺควิสายณกปฺโปติ.

ปจฺจิม วคฺโค.

° ฉ., เท. วีโรติ

๓ ฉ., เท. วิโรติ อธิ

๒ ฉ., เท. ปหฺนินภายเภาโรติ วีโร

๔ ฉ., เท. อิม ปาสา น ทิสฺสนฺติ.

ทุติยวคฺโค

[๑๓๑] สเจ ลเภถ นิปกํ สหายํ

สทฺธิจํ สาทฺวิหริ ธีรํ

อภิภูษิต สพพานิ ปริศฺตยานิ

จเรชย เตนตฺตมโน สติมา.

(९)

สเจ ลภถ นิปกํ สหายนุติ สเจ นิปกํ ปณฺหิตํ ปณฺณวณฺตํ
พุทฺธิมฺนํ ฌาณํ วิภาวี เมธาวี สหายํ ลภะยฺย ปฏฺฐิลภะยฺย
อริคจฺเจยฺย วินทฺธะยฺย สเจ ลภถ นิปกํ สหายํ.

[illegible]

อภิญญะ สัพพานิ ปริสุตยานีติ ปริสุตยาติ เทว ปริสุตยา:
 ปากฏปริสุตยา จ ปฏิจจนฺนปริสุตยา ยเปย อิเม วุจจนฺติ
 ปากฏปริสุตยา ยเปย อิเม วุจจนฺติ ปฏิจจนฺนปริสุตยา ยเปย

เอวมฺปิ^๑ ตตฺตฺราสยาติ ปฺริสฺสยา.^๒ อภิภุญฺย สพฺพทานิ ปฺริสฺสยานีติ
 สพฺพทานิ^๓ ปฺริสฺสยานิ^๔ อภิภุญฺย อภิภวิตฺวา อชฺโฆตฺถริตฺวา
 ปฺริยาทยิตฺวาติ^๕ อภิภุญฺย สพฺพทานิ ปฺริสฺสยานิ.

จเรยฺย เตนตฺตมโน สติมาติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ เตน
 นิปเกน ปณฺธิเตน ปญฺญวนฺเตน พุทฺธิมฺนฺเตน ฌาณินา วิภาวินา
 เมธาวินา สหาเยน สทฺธิ อตฺตมโน ตฺถุจฺมโน หญฺจฺมโน ปหญฺจฺมโน
 อุตฺถคฺคมโน ปมฺภิตฺตมโน^๔ จเรยฺย วิจเรยฺย อิริเยยฺย วตฺเตยฺย
 ปาเลยฺย ยเปยฺย ยาเปยฺยาติ จเรยฺย เตนตฺตมโน. สติมาติ โส
 ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ สติมา โหติ ปฺรเมน สตินเปกฺเกน สมฺนฺนาคโต
 จิรกตฺปิ จิรภาสิตฺปิ สริตา อนุสฺสริตาติ จเรยฺย เตนตฺตมโน
 สติมา. เตนนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

“สเจ ลเภถ นิปกํ สหายํ
 สทฺธิจฺจํ สาธฺวiharิ ธีรํ
 อภิภุญฺย สพฺพทานิ ปฺริสฺสยานิ
 จเรยฺย เตนตฺตมโน สติมาติ.

[๑๓๒] โน เจ ลเภถ นิปกํ สหายํ
 สทฺธิจฺจํ สาธฺวiharิ ธีรํ
 ราชาว รฏฺฐํ วิชิตํ ปหาย
 เอโก จเร ขคฺควิสาลนกปฺโป.

(๒)

โน เจ ลเภถ นิปกํ สหายนฺติ โน เจ นิปกํ ปณฺธิตํ
 ปญฺญวนฺตํ พุทฺธิมฺนฺตํ ฌาณี วิภาวี เมธาวี สหายํ ลเภยฺย
 ปฏฺฐิลเภยฺย อธิคฺคเจยฺย วินฺทเยยฺยาติ โน เจ ลเภถ นิปกํ สหายํ.

^{๑-๑} สฺยา. อิมะ ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๓ ฉ., เท. ปฺริยาทยิตฺวา

^{๒-๒} ฉ., เท. สพฺเพ ปฺริสฺสเย

^๔ ฉ., เท. มุทิตฺตมโน

สทุธิจรัม สทุธิหาริ ธิรนุติ สทุธิจรนุติ เอกโต จรัม.
 สทุธิหารินุติ ปจเมเนปิ ฌาเนเน สทุธิหาริ ๕เป๕ นิโรธสมาปตติยาปิ
 สทุธิหาริ ผลสมาปตติยาปิ สทุธิหาริ. ธิรนุติ ธิรัม ปณฺหิตํ ปณฺณวนํ
 พุทฺธิมนํ ฌาณิ วิภาวิ เมธาวิณฺติ สทุธิจรัม สทุธิหาริ ธิรัม.

ราชาว รฏฺจํ วิชิตํ ปฬายาติ ราชา ขตฺติโย มุทฺธาภิสิตโต
 วิชิตสงฺคาโม นิหตปจฺจามิตโต ลทฺธาธิปฺปาโย ปริปุณฺณโกฏฺฐจาคาโร^๑
 รฏฺจณฺจ ชนปทณฺจ [๒] โกฏฺฐการณฺจ ปหุตฺติรณฺณสฺวณฺณ^๓
 นครณฺจ ปริจฺจชิตฺวา เกสมสฺสํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ
 อจฺฉาเทตฺวา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺวา อภิณฺจนภาวํ
 อุปคฺคตฺวา เอโก จรติ วิหรติ อิริยติ วตฺเตติ ปาเลติ ยเปติ
 ยาเปติ, เอวํ ปจฺเจกสมฺพุทฺโธปิ สพฺพํ ฆราวาสปฺลิโพธํ จินฺหิตฺวา
 ปุตฺตทารปฺลิโพธํ จินฺหิตฺวา ฌาติปฺลิโพธํ จินฺหิตฺวา มิตฺตามจฺจปฺลิโพธํ
 จินฺหิตฺวา เกสมสฺสํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา
 อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺวา อภิณฺจนภาวํ อุปคฺคตฺวา เอโก
 จรติ วิหรติ อิริยติ วตฺเตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปตีติ ราชาว
 รฏฺจํ วิชิตํ ปฬาย. เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. เตนาห โส
 ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

“โน เจ ลเภถ นิปํ สหายํ

สทุธิจรัม สทุธิหาริ ธิรัม

ราชาว รฏฺจํ วิชิตํ ปฬาย

เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ.

^๑ ฌ., เท. 12/06/2566
 ฌ., เท. ปริปุณฺณโกสโกฏฺฐจาคาโร

^๒ ฌ., เท. โกสณฺจ

^๓ ฌ., เท. ปหุตฺติรณฺณสฺวณฺณ

[๑๓๓] **อทุชา ปัสสาม สหายสมุปทํ**
เสฏฺฐา สมา เสวิตพุพา สहाยา,
เอเต อลทุชา อนวชฺชโกชี
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโป.

(๓)

อทุชา ปัสสาม สหายสมุปทนต์ อทุชาติ เอกํสวณํ
 นิสฺสํสยวณํ นิกฺกขวณํ อเทวชฺฌวณํ อเทวพุทฺทวณํ นียคฺวณํ
 อปณฺณกวณํ [๑] อวตฺถานวณเมตํ 'อทุชาติ. **สหายสมุปทนต์**
 สหายสมุปทา วุจฺจติ, โย โส สहाโย อเสกฺเขน สีลกฺขนฺธเณ
 สมณฺหาคโต โหติ, อเสกฺเขน สมาริกฺขนฺธเณ ยเปยฺย อเสกฺเขน
 ปญฺญากฺขนฺธเณ ยเปยฺย อเสกฺเขน วิมุตฺติกฺขนฺธเณ ยเปยฺย อเสกฺเขน
 วิมุตฺตติยาณทสฺสณกฺขนฺธเณ สมณฺหาคโต โหติ. **อทุชา ปัสสาม**
สหายสมุปทนต์ สหายสมุปทํ ปัสสาม โถเมม กิตฺเตม วณฺเณมาติ
 อทุชา ปัสสาม สหายสมุปทํ.

เสฏฺฐา สมา เสวิตพุพา สहाยาติ เสฏฺฐา โหณฺติ สहाยา
 สีเลน สมารินา ปญฺญาย วิมุตฺตติยา วิมุตฺตติยาณทสฺสเนน, สมา [๒]
 โหณฺติ สहाยา สีเลน สมารินา ปญฺญาย วิมุตฺตติยา วิมุตฺตติยาณ-
 ทสฺสเนน; **เสฏฺฐา** วา สहाยา สมา^๓ วา สहाยา เสวิตพุพา
 ภชิตพุพา ปยิริปาสิตพุพา ปริปุจฺจิตพุพา ปริปญฺหิตพุพาติ **เสฏฺฐา**
 สมา เสวิตพุพา สहाยา.

เอเต อลทุชา อนวชฺชโกชีติ อตฺถิ ปุคฺคโล สาวชฺชโกชี,
 อตฺถิ ปุคฺคโล อนวชฺชโกชี.

เอเต อลทฺฐา อนวชฺชโกชีติ เอเต [๑] อลทฺฐา อลภิตฺวา
 อปฏฺฐิตฺวา อนริคนฺตฺวา อวินทิตฺวาติ เอเต อลทฺฐา อนวชฺชโกชี.
 เอโก จเร ขคฺควิสากนฺกปโป. เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

“อลทฺฐา ปสฺสาม สหายสมฺปทํ
 เสฏฺฐา สมา เสวิตพุพา สหายา
 เอเต อลทฺฐา อนวชฺชโกชี
 เอโก จเร ขคฺควิสากนฺกปโปติ.

[๑๓๔] ทิสฺวา สุวณฺณสฺส ปภสฺสรานิ
 กมฺมารปฺตฺเตน สุนิฏฺฐิตานิ
 สขมณฺเฏยนฺตานิ ทฺวเ ภุชสฺมิ
 เอโก จเร ขคฺควิสากนฺกปโป. (๔)

ทิสฺวา สุวณฺณสฺส ปภสฺสรานีติ ทิสฺวา ปสฺสิตฺวา ตฺลยิตฺวา
 ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิญฺจํ กตฺวา. สุวณฺณสฺสตาติ ชาตฺรฺอุปสฺส.
 ปภสฺสรานีติ ปริสฺสุทฺธานิ ปริโยทาทานีติ ทิสฺวา สุวณฺณสฺส ปภสฺสรานิ.

กมฺมารปฺตฺเตน สุนิฏฺฐิตานีติ กมฺมารปฺตฺโต วุจฺจติ
 สุวณฺณกาโร. กมฺมารปฺตฺเตน สุนิฏฺฐิตานีติ กมฺมารปฺตฺเตน สุนิฏฺฐิตานิ
 สุกตานิ สฺสปริกมฺมานีติ^๒ กมฺมารปฺตฺเตน สุนิฏฺฐิตานิ.

สขมณฺเฏยนฺตานิ ทฺวเ ภุชสฺมินฺติ ภูโข วุจฺจติ หตฺโถ. ยถา
 เอกสฺมิ หตฺเถ เทว ชฺวราณี อมฺเฏนฺติ;^๓ เอวเมว สตฺตา ตณฺหาเวสเณ
 [๔] อมฺเฏนฺติ,^๔ ตีรจฺฉานโยนิยํ อมฺเฏนฺติ, ปิตฺติวิสเย อมฺเฏนฺติ,
 มนุสฺสโลเก อมฺเฏนฺติ, เทวโลเก อมฺเฏนฺติ, คติยา คตฺตี อุปปตฺติยา

^๑ ฉ., เท. อนวชฺชโกชี

^๓ ฉ., เท. อนุปรานิ อมฺเฏนฺติ

^๔ ฉ., เท. อมฺเฏนฺติ, เอวมฺปริปิ.

^๒ ฉ., เท. สฺสปริกมฺมกตานิ

^๔ ฉ., เท. ทิฏฺฐิเวสเณ นิรเย

ตตฺถ พหุํ สมฺมปฺปลาปํ ลปติ,^๑ เสยฺยถิํ. ราชกถํ โจรกถํ
 มหามตฺตกถํ เสนากถํ ภยกถํ ยฺยทฺธกถํ อนฺนกถํ ปานกถํ วตฺถกถํ
 สยณกถํ^๒ มาลากถํ คนฺธกถํ^๓ ฌาติกถํ ยานกถํ คามกถํ นิคมกถํ
 นครกถํ ชนปทกถํ อิตฺถิกถํ ปุริสกถํ^๔ สฺสูรกถํ วิสิทฺฐากถํ
 กุมฺภฏฺฐาณกถํ ปุพฺพเปตกถํ^๕ นานตฺตกถํ^๕ โลกทฺฐายิกํ สมฺมทฺฐายิกํ
 อิตฺถวาทกถํ อิตฺธิ^๖ วา^๖ กเถติ, เอวํ ปุคฺคสทฺตติโย โหตีติ เอวํ
 ทฺตฺติเยน สหา มมสฺส.

วาทกถาไป อภิสชฺชนา วาติ วาทกถาไป วุจฺจติ พตฺตีส^๗
 ตีรจฺฉานกถา, เสยฺยถิํ. ราชกถา^๘ โจรกถา ๔เปยฺ อิตฺถวาทกถา
 อิตฺติ วา. **อภิสชฺชนาติ** เทว สชฺชนา: ตณฺหาสชฺชนา จ ทิฏฺฐิสชฺชนา
 จ ๔เปยฺ อัย ตณฺหาสชฺชนา ๔เปยฺ อัย ทิฏฺฐิสชฺชนาติ วาทกถาไป
 อภิสชฺชนา วา.

เอตํ ภยํ อายติ เปกฺขมานนฺติ ภยนฺติ ชาติภยํ ชรามภยํ
 พฺยาธิภยํ มรณภยํ ราชภยํ โจรภยํ อคฺคิภยํ อุทกภยํ
 อตฺตานุวาทภยํ ปราณฺวาทภยํ ทณฺฑภยํ ทุคฺคตฺติภยํ อุมิภยํ กุมฺภิลภยํ
 อาวฏฺฐภยํ สฺสูการภยํ^๙ อาชีวิกภยํ^๙ อสิโลกภยํ ปริสสารชฺชภยํ
 [๑๐] ภยานํกํ จมฺภิตตฺตํ โลมหํโส เจตโส อุพฺเพกฺโค อุตฺตราโส.
เอตํ ภยํ อายติ เปกฺขมานนฺติ เอตํ ภยํ อายติ เปกฺขมานนฺ ทกฺขมานนฺ
 โอโลกยมานนฺ นิชฺฌายมานนฺ อุปปริกฺขมานนฺติ เอตํ ภยํ อายติ
 เปกฺขมานนฺ. เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโป. เตนาหฺ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

^๑ จ., เท. ปลปติ

^๔ จ., เท. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ.

^{๖-๖} จ., เท. ๑๒/๐๖๖ อิมปาจา น ทิสฺสนฺติ. เอวมฺปริปิ.

^๘ จ., เท. ราชกถํ, เอวมฺปริปิ.

^{๑๐} จ., เท. มทนาย

^{๒,๓} สฺยา. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ.

^{๕-๕} สฺยา. อิมปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๗ จ., เท. พตฺตีส

^{๙-๙} จ., เท. สฺสูการภยํ อาชีวิกภยํ

“เอวํ ทูตีเยน สหา มมสฺส
 วาจาภิลาโป อภิสชฺชนา วา
 เอตํ ภยํ อายตี เปกฺขมาโน
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโปติ.

[๑๓๖] กามา หิ จิตฺรา มธฺรา มโนรมา
 วิรูปฺฐเปณ มถนฺติ จิตฺตํ
 อาทีนํว กามคฺเณสุ ทิสฺวา
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโป.

(๖)

กามา หิ จิตฺรา มธฺรา มโนรมาติ กามาติ อุทฺททานโต เทว
 กามา: วตฺตูกามา จ กิเลสกามา จ ๔เปย อิเม วุจฺจนฺติ
 วตฺตูกามา ๔เปย อิเม วุจฺจนฺติ กิเลสกามา. จิตฺราติ: นานา-
 วณฺณรูปา^๑ นานาวณฺณสทฺทา นานาวณฺณคณฺธา นานาวณฺณรสา
 นานาวณฺณโผฏฺฐพฺพา อิกฺกจา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา
 กามุปฺสณฺหิตา^๒ รชนียา. มธฺราติ วุตฺตตฺถเหตํ ภควตา:- “ปญฺจิเม
 ภิกฺขเว กามคฺเณ. กตเม ปญฺจ. จกฺขุวิญญฺเอยยา รุปา อิกฺกจา
 กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามุปฺสณฺหิตา รชนียา, โสตฺวิญญฺเอยยา
 สทฺทา ๔เปย ฌานวิญญฺเอยยา คณฺธา ๔เปย ชิวหาวิญญฺเอยยา รสา
 ๔เปย กายวิญญฺเอยยา โผฏฺฐพฺพา อิกฺกจา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา
 กามุปฺสณฺหิตา รชนียา, อิเม โข ภิกฺขเว ปญฺจ กามคฺเณ. ยํ โข
 ภิกฺขเว อิเม ปญฺจ กามคฺเณ ปญฺจิจ อุปฺปชฺชติ สุขํ โสมนสฺส,
 อิทํ วุจฺจติ. กามสุขํ มิพฺพหฺสฺสํ ปุณฺณชฺชนสุขํ อนริยสุขํ น เสวิตพฺพํ
 น ภชิตพฺพํ” น ภาวตพฺพํ น พหุลีกาทพฺพํ ‘ภายิตพฺพํ เอตสฺส

^๑ จ.,เท. นานาวณฺณ รุปา, เอวมฺปริปิ.

^๒ จ.,เท. กามุปฺสณฺหิตา, เอวมฺปริปิ.

^๓ จ.,เท. อยํ ปาโง น ทิสฺสติ.

สุขุสสาติ วทามิตี กามา หิ จิตฺรา มฐฺรา. มโนรมาติ มโนติ ยํ
จิตฺตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺฑริ มโน มนายตํ มนินฺทริยํ
วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขนฺโธ ตชฺชา มโนวิญฺญาณชาตุ. [๑]

วิฐฺปรูเพน มณฺเฑติ จิตฺตํ นานาวณฺเณหิ ฐฺเปหิ ๕เป๕
นานาวณฺเณหิ โผฏฺฐพฺเพหิ จิตฺตํ มณฺเฑติ ตาเสนฺติ^๑ หาเปนฺติ^๒
ปหาเปนฺตฺติ^๓ วิฐฺปรูเพน มณฺเฑติ จิตฺตํ.

อาทินวํ กามกฺุณฺสฺ ทิสฺวาติ วุตฺตํ เหตุํ ภควตา:- โก จ
ภิกฺขเว กามานํ อาทินวํ, อิทฺ ภิกฺขเว กุลปฺตฺโต เยน
สิปฺปญฺจาเนน ชีวิกํ กปฺเปติ, ยถิ มุทฺธาย,^๔ ยถิ คณฺนาย, ยถิ
สงฺขาย,^๕ ยถิ กสิยา, ยถิ วณฺชิชฺชาย, ยถิ โครกฺเขน, ยถิ
อิสฺสญฺเจน,^๖ ยถิ ราชปฺริเสน ยถิ สิปปายตเน,^๗ สิตฺตสฺส ปฺรกฺขโต
อุณฺหสฺส ปฺรกฺขโต อํสมกสฺวาตาทปสฺสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํ
ชฺุปฺปิปาสาเย มียฺยมาโน, อยํ ภิกฺขเว กามานํ อาทินวํ สนฺทิกฺกุจิโก
ทฺกฺขกฺขนฺโธ กามเหตุํ กามนิตานํ กามาธิกรณํ กามานเมว เหตุํ

ตสฺส เจ ภิกฺขเว กุลปฺตฺตสฺส เอวํ อุฏฺฐหโต จมฺภูโต
วายมโต เต โภคา นาภินิปฺพชฺชนฺติ, โส เตสํ โภคานํ
อํรกฺขาธิกรณํ กนฺทติ, สมฺโมหํ อापชฺชติ 'โมหํ วต เม อุฏฺฐานํ,
อผโล วต เม วายาโมติ, อยมฺปิ ภิกฺขเว กามานํ อาทินวํ
สนฺทิกฺกุจิโก ทฺกฺขกฺขนฺโธ กามเหตุํ กามนิตานํ กามาธิกรณํ
กามานเมว เหตุํ.

^๑ ฉ., เท. มโน รเมนฺติ โถเมนฺติ โตเสนฺติ ปาเสนฺตฺติ กามา หิ จิตฺรา มฐฺรา มโรมา

^๒ ฉ., เท. โตเสนฺต

^๓ ฉ., เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๔ ฉ., เท. ปหาเสนฺตฺติ

^๕ ฉ., เท. มุทฺธาย

^๖ ฉ., เท. สงฺขานเนน

^๗ ฉ., เท. อิสฺสตฺเถน

^๘ ฉ., เท. สิปปญฺยตเรน

^๙ ฉ., เท. สมฺมสฺสมาโน

ขิปปมานาสฺ อสึสฺสปี วิชฺชิตฺตลนฺเตสฺส, เต ตตฺถ อสฺสึหิปี วิชฺฌนฺติ,
 สตฺตีสึหิปี วิชฺฌนฺติ, อสิณาปี สีสํ จินฺทนฺติ; เต ตตฺถ มรณมฺปิ
 นิคจฺจนฺติ มรณมตฺตมฺปิ ทุกฺขํ, อยมฺปิ ภิกฺขเว กามานํ อาทีนโ
 สนฺทิกฺกุจิโก ทุกฺขกฺขนฺโธ กามเหตุ กามนิทานํ กามาธิกรณํ
 กามานเมว เหตุ.

ปุณ จปริ ภิกฺขเว กามเหตุ กามนิทานํ กามาธิกรณํ
 กามานเมว เหตุ อสิจมฺมํ คเหตุวา ธนฺกလာปี สนนฺยหิตฺวา
 อทฺธาวเลปนา^๑ อุปการิโย ปกฺขนฺทนฺติ อสฺสึสฺสปี ขิปปมานาสฺ สตฺตีสึหิ
 ขิปปมานาสฺ อสึสฺสปี วิชฺชิตฺตลนฺเตสฺส, เต ตตฺถ อสฺสึหิปี วิชฺฌนฺติ,
 สตฺตีสึหิปี วิชฺฌนฺติ. จกณฺฏียาปี^๒ โอสิณฺจนฺติ อภิวคฺเคนปี โอมทฺทนฺติ,
 อสิณาปี สีสํ จินฺทนฺติ; เต ตตฺถ มรณมฺปิ นิคจฺจนฺติ มรณมตฺตมฺปิ
 ทุกฺขํ, อยมฺปิ ภิกฺขเว กามานํ อาทีนโ สนฺทิกฺกุจิโก ทุกฺขกฺขนฺโธ
 กามเหตุ กามนิทานํ กามาธิกรณํ กามานเมว เหตุ.

ปุณ จปริ ภิกฺขเว กามเหตุ กามนิทานํ กามาธิกรณํ
 กามานเมว เหตุ สนฺธิมฺปิ จินฺทนฺติ, นิลโลปมฺปิ นิหรนฺติ,^๓
 เอกาการิกมฺปิ กโรนฺติ, ปริปนฺเถปี ติกฺกุจฺจนฺติ, ปรรทารมฺปิ คจฺจนฺติ;
 ตเมนํ ราชานํ คเหตุวา วิวิธา กมฺมกรรณา กาเรนฺติ, กสาหิปี
 ตาเพนฺติ, เวตฺเตหิปี ตาเพนฺติ, อทฺธมทณฺฑเกหิปี ตาเพนฺติ, หตฺถมฺปิ
 จินฺทนฺติ, ปาทมฺปิ จินฺทนฺติ ฯ เปฯ อสิณาปี สีสํ จินฺทนฺติ; เต
 ตตฺถ มรณมฺปิ นิคจฺจนฺติ มรณมตฺตมฺปิ ทุกฺขํ, อยมฺปิ ภิกฺขเว
 กามานํ อาทีนโ สนฺทิกฺกุจิโก ทุกฺขกฺขนฺโธ กามเหตุ กามนิทานํ
 กามาธิกรณํ กามานเมว เหตุ.

ปุณ จปริ ภิกขเว กามเหตุ กามนิทานิ กามาธิกรณิ
 กามานเมว เหตุ กาเยน ทุจฺจิริตํ จรฺนติ, วาจาเยน ทุจฺจิริตํ จรฺนติ,
 มนฺสา ทุจฺจิริตํ จรฺนติ; เต กาเยน ทุจฺจิริตํ จิริตฺวา วาจาเยน
 ทุจฺจิริตํ จิริตฺวา มนฺสา ทุจฺจิริตํ จิริตฺวา กายสุส เกทา ปรมฺมรณฺหา
 อปายํ ทุคฺคตี วิณีปาตํ นิรยํ อุปฺปชฺชนฺติ, อยมฺปิ ภิกขเว กามานํ
 อาทีนโว สมฺปฺรายิกโก ทุกฺขกฺขนฺโธ กามเหตุ กามนิทานิ
 กามาธิกรณิ กามานเมว เหตุติ.”

อาทีนํว กามคฺเณสุ ทิสฺวาติ กามคฺเณสุ อาทีนํว ทิสฺวา
 ปสฺสิตฺวา ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิมฺภูตํ กตฺวาติ อาทีนํว
 กามคฺเณสุ ทิสฺวา. เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. เตนาห โส
 ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

“กามา หิ จิตฺรา มธฺรา มโนรมา
 วิรูปฺฐเปณ มเถนฺติ จิตฺตํ
 อาทีนํว กามคฺเณสุ ทิสฺวา
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ.

[๑๓๗] อีตี จ คณฺโฑ จ อุปฺพุทฺโธ จ
 โรโค จ สลฺลณฺจ ภยณฺจ เมตํ
 เอตํ ภยํ กามคฺเณสุ ทิสฺวา
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป.

(๗)

อีตี จ คณฺโฑ จ อุปฺพุทฺโธ จ โรโค จ สลฺลณฺจ ภยณฺจ
 เมตฺตญฺติ วุตฺตญฺเหตุํ ภควตา ‘ภยณฺติ ภิกขเว กามานเมตํ อธิวจฺนํ,
 ‘ทุกฺขณฺติ ภิกขเว กามานเมตํ อธิวจฺนํ, ‘โรโคติ ภิกขเว กามานเมตํ

อริวงนํ, 'คณฺโฑติ ภิภฺชเว กามานเมตํ อริวงนํ, 'ลคฺคนฺติ'
 ภิภฺชเว กามานเมตํ อริวงนํ, 'สตุโตติ'^๑ ภิภฺชเว กามานเมตํ
 อริวงนํ 'ปงฺโกติ ภิภฺชเว กามานเมตํ อริวงนํ, 'คพฺโฆติ ภิภฺชเว
 กามานเมตํ อริวงนํ, ยสฺมา^๒ จ ภิภฺชเว 'ภยฺนฺติ กามานเมตํ
 อริวงนํ, [๔] กามราครตฺตายํ ภิภฺชเว จนฺทราควินิพนฺโร^๔
 ทิฏฺฐจฺจมฺมิกาปิ ภยา น ปริมุจฺจติ, สมฺปฺรายิกาปิ ภยา น
 ปริมุจฺจติ, ตสฺมา "ภยฺนฺติ กามานเมตํ อริวงนํ, ยสฺมา^๒ จ
 ภิภฺชเว 'ทฺกฺขณฺติ ๔เปยฺ 'โรโคติ ๔เปยฺ 'คณฺโฑติ ๔เปยฺ 'ลคฺคนฺติ'^๑
 ๔เปยฺ 'สตุโตติ'^๑ ๔เปยฺ 'ปงฺโกติ ๔เปยฺ คพฺโฆติ กามานเมตํ
 อริวงนํ, [๕] กามราครตฺตายํ ภิภฺชเว จนฺทราควินิพนฺโร ทิฏฺฐจฺจมฺมิกาปิ
 คพฺภา น ปริมุจฺจติ, สมฺปฺรายิกาปิ คพฺภา น ปริมุจฺจติ; ตสฺมา
 'คพฺโฆติ กามานเมตํ อริวงนฺนฺติ.

ภยญจ ทฺกฺขญจ โรโค จ	สตุโต ปงฺโก จ ทฺกฺกยํ ^๕
เอเต กามา ปวฺจจฺจนฺติ ^{๑๐}	ยตถ สตุโต ปวฺจจฺจนฺ
โอติณฺโณ สาตรูปเณ	คพฺภาย จ นิคจฺจติ. ^{๑๑}
ยโต จ ภิภฺชเว ภิภฺช ^{๑๒}	ฌานญจ ^{๑๓} น ริญจติ
โสมนํ ปลิปลํ ทฺคคํ	อติกฺกมฺม ตถาวริ ^{๑๔}
ปชฺชํ ชาตฺติชฺชูปตํ	ผนฺทมานํ อเวกฺขตฺติ.

อีติ จ คณฺโฑ จ อุปทฺทโว จ โรโค จ สลฺลญจ ภยญจ เมตํ.

^๑ ฉ., เท. สลฺลนฺติ

^๒ ฉ., เท. กสฺมา

^๔ ฉ., เท. พทฺโร, เอวฺมุปริป.

^๕ ฉ., เท. สงฺโคติ

^{๑๐} ฉ., เท. ๑๒ คณฺโฑ สลฺลญจ สงฺโค จ

^{๑๑} ฉ., เท. ปุณ คพฺภาย คจฺจติ

^{๑๓} ฉ., เท. สมฺปชฺชณฺ น ริจฺจติ

^๒ ฉ., เท. สงฺโคติ

^๔ ฉ., เท. ยสฺมา จ

^๖ ฉ., เท. สลฺลนฺติ

^๘ ฉ., เท. ยสฺมา จ

^{๑๐} ฉ., เท. ปงฺโก คพฺโฆ จ อุกฺก

^{๑๒} ฉ., เท. ยโต จ ภิภฺช อาตปิ

^{๑๔} ฉ., เท. ตถาวริ

เอตํ ภยํ กามคุณํ ทุสฺสวาติ เอตํ ภยํ กามคุณํ ทุสฺสวา
ปสฺสิตฺวา ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ เอตํ
ภยํ กามคุณํ ทุสฺสวา. เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป. เตนาห
โส ปจฺเจกสมพฺพุทฺโธ

“อีติ จ คณฺโฑ จ อุปฺพุทฺโธ จ
โรโค จ สลฺลณฺจ ภยณฺจ เมตํ
เอตํ ภยํ กามคุณํ ทุสฺสวา
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโปติ.

[๑๓๘] สิตฺถจ อุนฺหณฺจ ขุทํ ปิปาสํ
วาทตเป ทํสฺสรีสเป^๑ จ
สพฺพานิ เปตานิ อภิสํภวิตฺวา
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป. (๘)

สิตฺถจ อุนฺหณฺจ ขุทํ ปิปาสนฺติ สิตฺถติ^๒ ทวีหิ การณฺเห
สิตํ โหติ: อพฺภนฺตรชาตูปโกปวเสน วา สิตํ โหติ, พหิทฺธาอฺตฺวเสน วา
สิตํ โหติ. อุนฺหณฺติ ทวีหิ การณฺเห อุนฺหํ โหติ:
อพฺภนฺตรชาตูปโกปวเสน วา อุนฺหํ โหติ, พหิทฺธาอฺตฺวเสน วา
อุนฺหํ โหติ. ขุทฺทา^๓ วุจฺจติ ฉาตโก. ปิปาสา วุจฺจติ อุกฺกปิปาสาติ^๔
สิตฺถจ อุนฺหณฺจ ขุทํ ปิปาสํ.

วาทตเป ทํสฺสรีสเป จาติ วาทติ ปฺรตฺถิมา วาตา ปจฺฉิมา
วาตา อุตฺตฺรา วาตา ทกฺขิณา วาตา สรชา วาตา [^๕] สิตา
วาตา อุนฺหว วาตา ปรีตฺตา วาตา อธิมตฺตา วาตา เวรมฺภวาทา

^๑ น., เท. ทํสฺสรีสเป, เอมฺปริปิ.

^๓ หมายเหตุ 12/06/2566
น., เท. ขุทา

^๕ น., เท. อรชา วาตา, เอมฺปริปิ.

^๒ สยา. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๔ สยา. อุกฺกมฺปิติ

สุปณฺณวาทา ตาลปณฺณวาทา วิฐฺปนวาทา. อาตโป วุจฺจติ
 สฺริยสนฺตาโป.^๑ ทํสา วุจฺจนฺติ ปิงฺคลมกฺขิกา. สิริสฺปา วุจฺจนฺติ
 อหีติ วาตาทเป ทํสสิริสเป จ.

สพฺพพานิ เปตานิ อภิสํภวิตฺวาติ อภิภวิตฺวา อชฺโฆตฺถริตฺวา
 ปรียาทียิตฺวา มหฺมทิตฺวาติ สพฺพพานิ เปตานิ อภิสํภวิตฺวา. เอโก
 จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพทฺโท

“สีตญฺจ อุณฺหญฺจ ขุทํ ปิปาสํ

วาตาทเป ทํสสิริสเป จ

สพฺพพานิ เปตานิ อภิสํภวิตฺวา

เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ.

[๑๓๕] นาโคว ยฺยูถานิ วิวชฺชยิตฺวา
 สณฺฑชาตขนฺโธ ปทุมิ อุพาโร
 ยถาภีรนฺตํ วิหเร อรณฺเณ
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป.

(๙)

นาโคว ยฺยูถานิ วิวชฺชยิตฺวาติ นาโค วุจฺจติ หตฺถินาโค.
 ปจฺเจกสมฺพทฺโทปิ นาโค. ก็การณา ปจฺเจกสมฺพทฺโท นาโค. อาคฺ
 ฌ กโรตฺติติ นาโค. น คจฺจตฺติติ นาโค. น อาคจฺจตฺติติ นาโค. กถํ
 โส ปจฺเจกสมฺพทฺโท อาคฺ ฌ กโรตฺติติ นาโค. อาคฺ วุจฺจนฺติ^๒
 ปาปกา อกฺกุสลา ฌมฺมา สงฺกิเลสิกา โปโนพฺภวิกา สทฺธา
 ทฺกฺขวิปากา อายตฺติ ชาตฺติชรามรณียา.^๓

^๑ ฉ., เท. สฺริยสนฺตาโป, เอมฺปริปิ.

^๒ ฉ., เท. อาคฺ วุจฺจติ

^๓ ฉ., เท. ชาตฺติชรามรณียา

อาคัง น กโรตตีติ^๑ กิณฺณจิ โลเก
 สพฺพสํโยเค วิสขุช พนฺธนานิ
 สพฺพตถ น สขุขติ วิปฺปมุตฺโต^๒
 นาโค ตาที ปวฺจเจเต ตถตฺตา.

เอวํ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ อาคัง น กโรตตีติ นาโค. กถํ
 โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ น คจฺฉตฺตีติ นาโค. โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ น
 ฉนฺทาคตฺตี คจฺฉติ, น โทสาคตฺตี คจฺฉติ, น โมหาคตฺตี คจฺฉติ, น
 ภยาคตฺตี คจฺฉติ, น ราควเสน คจฺฉติ, น โทสวเสน คจฺฉติ, น
 โมหวเสน คจฺฉติ, น มานวเสน คจฺฉติ, น ทิณฺณจิวเสน คจฺฉติ,
 น อุทฺธจฺจวเสน คจฺฉติ, น วิจิกิจฺฉวเสน คจฺฉติ, น อนุสยวเสน
 คจฺฉติ, น วคฺเคหิ ฐมฺเมหิ^๓ ยายติ นียฺยติ^๔ วุญฺหติ สํหริยติ,^๕
 เอวํ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ น คจฺฉตฺตีติ นาโค. กถํ ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
 น อากจฺฉตฺตีติ นาโค. โสตาปตฺติมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนฺนา, เต
 กิเลสเ น ปุเนติ น ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺฉติ; สกทาคามิมคฺเคน
 ๕เปยฺย อนาคามิมคฺเคน ๕เปยฺย อรหตฺตมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนฺนา,
 เต กิเลสเ น ปุเนติ น ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺฉติ เอวํ โส
 ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ น อากจฺฉตฺตีติ นาโค. นาโคว ยฺยูถานิ วิวชฺชยิตฺวาติ
 ยถา โส หตฺถินาโค ยฺยูถานิ วิวชฺเชตฺวา^๖ ปริวชฺเชตฺวา
 อภินิวชฺเชตฺวา เอโกว อรณฺณยวนมฺขณฺณสฺส อชฺโฌคาเหตฺวา^๗ จรติ
 วิจรติ อิริยติ วตฺเตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ; ปจฺเจกสมฺพุทฺโธปิ

^๑ จ.,เท. กโรติ^๓ จ.,เท. กปฺเปติ^๔ จ.,เท. สหริยติ^๕ จ.,เท. อรณฺณยวนมฺขณฺณสฺส, เอวฺมุปริปี.^๒ จ.,เท. วิมุตฺโต^๔ จ.,เท. นียติ^๖ สย. วชฺเชตฺวา, เอวฺมุปริปี.

คณํ วชฺเชตฺวา ปริวชฺเชตฺวา อภิวชฺเชตฺวา เอโก จเร^๑ ขคฺควิสัณฺณกปฺโป^๒
 อรณฺณวนปตฺตานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏฺฐิสฺสวติ อปฺปสทฺธานิ
 อปฺปนิคฺโขมฺภานิ วิชนฺวาทานิ มนุสฺสสฺราหเสยฺยกาณิ ปฏฺฐิสฺสลาณสสารูปฺพานิ,
 โส เอโก คจฺจติ, เอโก ติฏฺฐติ, เอโก นิสีทติ, เอโก เสยฺยํ
 กปฺเปติ, เอโก คามํ ปิณฺฑาย ปวิสติ, เอโก ปฏฺฐิกกมฺติ เอโก
 ฐโห นิสีทติ, เอโก จงฺกมํ อธิฏฺฐาติ, เอโก จรติ วิหรติ อิริยติ
 วตฺเตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปตฺติติ นาโคว ยฺยถา วิวชฺชยิตฺวา.

สยฺยชาตขนฺโธ ปทุมํ อุพาโรติ ยถา โส หตฺถินาโค
 สยฺยชาตขนฺโธ สตฺตรตโน วา โหติ อฏฺฐจฺรตโน วา; ปจฺเจกสมฺพุทฺโธปิ
 สยฺยชาตขนฺโธ อสฺสเกขณ สีสกฺขนฺธเณ อสฺสเกขณ สมฺมาธิกฺขนฺธเณ
 อสฺสเกขณ ปญฺญาภกฺขนฺธเณ, อสฺสเกขณ วิมุตฺตติกฺขนฺธเณ, อสฺสเกขณ
 วิมุตฺตติญาณทสฺสนกฺขนฺธเณ. ยถา โส หตฺถินาโค ปทุมํ ปจฺเจกสมฺพุทฺโธปิ
 สตฺตติ โพชฺฌงฺคปฺปฺเพหิ ปทุมํ: สติสมฺโพชฺฌงฺคปฺปฺเพน ฐมฺมวิจย-
 สมฺโพชฺฌงฺคปฺปฺเพน วิริยสมฺโพชฺฌงฺคปฺปฺเพน ปีติสมฺโพชฺฌงฺคปฺปฺเพน
 ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคปฺปฺเพน สมฺมาธิสมฺโพชฺฌงฺคปฺปฺเพน อุเปกฺขา-
 สมฺโพชฺฌงฺคปฺปฺเพน. ยถา โส หตฺถินาโค อุพาโร ธาเมณ พเลน
 ชฺเวน สฺฐเรณ; ปจฺเจกสมฺพุทฺโธปิ อุพาโร สีเลน สมฺมาธิยา ปญฺญา
 วิมุตฺตติยา วิมุตฺตติญาณทสฺสเนนาติ สยฺยชาตขนฺโธ ปทุมํ อุพาโร.

ยถาภิรนฺตํ วิหเร อรณฺณเณติ ยถา โส หตฺถินาโค ยถาภิรนฺตํ
 อรณฺณเณ วิหรติ; ปจฺเจกสมฺพุทฺโธปิ ยถาภิรนฺตํ อรณฺณเณ วิหรติ,
 ปจฺเมณปิ ฌาเนน ยถาภิรนฺตํ อรณฺณเณ วิหรติ, ทฺวติเยณปิ ๔เปย
 ตติเยณปิ ๔เปย จตฺตฺเถนปิ ฌาเนน ยถาภิรนฺตํ อรณฺณเณ วิหรติ,

หมดอายุ 12/06/2566

เมตตตายปิ เจโตวิมุตติยา ยถาภिरนฺตํ อรณฺเณ วิหริติ, กรุณายปิ
 ๔เปฯ มุทิตายปิ ๔เปฯ อุเปกฺขายปิ เจโตวิมุตติยา ยถาภिरนฺตํ
 อรณฺเณ วิหริติ, อากาสาณญฺจายตนสมาปตฺติยาปิ ยถาภिरนฺตํ อรณฺเณ
 วิหริติ, วิญฺญาณญฺจายตนสมาปตฺติยาปิ ๔เปฯ อากิญจณฺณายตน-
 समाปตฺติยาปิ ๔เปฯ เนวสณฺณานาสณฺณายตนสมาปตฺติยาปิ ๔เปฯ
 นิโรธสมาปตฺติยาปิ^๑ ๔เปฯ ผลสมาปตฺติยาปิ ยถาภिरนฺตํ อรณฺเณ
 วิหริตฺติ ยถาภिरนฺตํ วิหเร อรณฺเณ. เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโป.
 เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

“นาโคว ยฺยถานิ วิวชฺชยิตฺวา
 สณฺชาตขนฺโธ ปทุมึ อุพาโร
 ยถาภिरนฺตํ วิหเร อรณฺเณ
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโปติ.

[๑๔๐]

อฏฺฐานํ ตํ สงฺกณฺณการตฺตส
 ยํ ผุสฺสเย^๒ สามยิกํ วิมุตฺติ
 อาทิจฺจพนฺธฺตส วโจ นิสฺมม
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโป.

(๑๐)

อฏฺฐานํ ตํ สงฺกณฺณการตฺตส ยํ ผุสฺสเย สามยิกํ วิมุตฺตินฺติ
 วุตฺตํ เหตุํ ภควตา:- “ยาวตานนฺท ภิกฺขุ สงฺกณฺณการาโม
 สงฺกณฺณกรโต สงฺกณฺณการามตํ อนฺนยุตฺโต คณฺหาราโม คณฺรโต
 คณฺสมฺมุทิตโต คณฺรารามตํ อนฺนยุตฺโต, ยนฺตํ เนกขมฺมสุขํ ปวิเวกสุขํ
 อุปสมฺมสุขํ สมฺโพธิสุขํ, ตสฺส สุขสฺส นิกามลาภี ภวิสฺสติ อกิञฺฉลาภี
 อกสิรลาภีติ เนตํ จานฺนวิชฺชติ. ‘โย จ โข โส อานนฺท ภิกฺขุ
 เอโก คณฺสฺมา วูปกฺกฺโข วิหริติ, ตสฺสเสตํ ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺข;

หมดอายุ 12/06/2566

^๑ สฺยา. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ. ^๒ ฉ., เท. ผุสฺสเย, เอมฺมปริปี.

ยนฺตํ เนกขมมสุขํ ปวิเวกสุขํ อุปสมสุขํ สมโพธิสุขํ, ตสฺส
 สุขสฺส นิกามลาภี ภวิสฺสตี อภิจฺจนลาภี อภิสฺรลาภีติ จานเมตํ
 วิชฺชตี. 'ยาวตानนฺท ภิกฺขุ สงฺคณิการามो สงฺคณิกโรโต
 สงฺคณิการามตํ อนฺยุตฺโต คณารามो คณโรโต คณสมมุติโต
 คณารามตํ อนฺยุตฺโต สามยิกํ^๑ วา [๒] เจโตวิมุตฺตี อุปสมปชฺช
 วิหริสฺสตี, อสามยิกํ วา อกุปฺปนฺติ เนตํ จานํ วิชฺชตี. 'โย จ
 โข โส อานนฺท ภิกฺขุ เอโก คณสฺมา วูปกฏฺโฆ วิหริตี,
 ตสฺเสตํ ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ สามยิกํ วา เจโตวิมุตฺตี อุปสมปชฺช
 วิหริสฺสตี, อสามยิกํ วา อกุปฺปนฺติ จานเมตํ วิชฺชตีติ. อฏฺฐจฺาน
 ตํ สงฺคณิการตสฺส ยํ ผุสฺสเย สามยิกํ วิมุตฺตี.

อาทิจฺจนนฺตฺตสฺส วโจ นิสฺมมาตี อาทิจฺโจ วุจฺจตี สุริโย.
 โส โคตโม โคตเตน, ปจฺเจกสมพฺพุโรปิ โคตโม โคตเตน, โส
 ปจฺเจกสมพฺพุโรปิ สุริยสฺส โคตตตฺตวาทโก โคตตตฺตพฺนฺธุ; ตสฺมา
 ปจฺเจกสมพฺพุโร อาทิจฺจนนฺตฺต. อาทิจฺจนนฺตฺตสฺส วโจ นิสฺมมาตี
 อาทิจฺจนนฺตฺตสฺส วจันํ พฺยปถํ^๓ เทสนํ อนฺนสฺสนํ^๔ สุตฺวา สุนิตฺวา
 อุกฺคเหตฺวา อุปฺচারยิตฺวา อุปลกฺขยิตฺวาตี อาทิจฺจนนฺตฺตสฺส วโจ
 นิสฺมม. เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. เตนาห โส ปจฺเจกสมพฺพุโร

“อฏฺฐจฺาน ตํ สงฺคณิการตสฺส
 ยํ ผุสฺสเย สามยิกํ วิมุตฺตี
 อาทิจฺจนนฺตฺตสฺส วโจ นิสฺมม
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ.

ทฺติโย วคฺโค.

^๑ ฉ., เท. สามายิกํ, เอมฺปริปี.

^๒ ฉ., เท. กนฺตํ, เอมฺปริปี.

^๓ ฉ., เท. พฺยปถํ

^๔ ฉ., เท. อนฺนสฺสนํ อนฺนสิฏฺฐํ

ตติยวคฺโค

[๑๔๑] ทิฏฐิวิสุทธานิ อุปาทิวตฺโต
 ปตฺโต นิยามํ ปฏฺฐิตทฺธมคฺโค
 อุปฺปนฺนฉาโณมฺหิ อนนฺตณนโย
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโป. (๑)

ทิฏฐิวิสุทธานิ อุปาทิวตฺโตติ ทิฏฐิวิสุทธานิ วุจฺจนฺติ
 วิสตีวตฺตกา สกฺกายทิฏฐิ. อิทฺธ อสฺสุตฺวา ปุณฺณชโน อริยานํ
 อทฺธสฺสวํ อริยธมฺมสฺส อโกวิทฺโธ อริยธมฺเม อวินีโต สปปฺริสํ
 อทฺธสฺสวํ สปปฺริสธมฺมสฺส อโกวิทฺโธ สปปฺริสธมฺเม อวินีโต รูปํ
 อตฺตโต สมนุสฺสติ, รูปวณฺตํ วา อตฺตํ, อตฺตนิ วา รูปํ,
 รูปสฺมี วา อตฺตํ, เวทณํ ๔เปยฺย สณฺณํ ๔เปยฺย สงฺขารํ ๔เปยฺย
 วิญฺญาณํ อตฺตโต สมนุสฺสติ, วิญฺญาณวณฺตํ วา อตฺตํ, อตฺตนิ วา
 วิญฺญาณํ, วิญฺญาณสฺมี วา อตฺตํ; ยถา เอวํรูปา ทิฏฐิ ทิฏฐิธตฺ
 ทิฏฐิธทฺทํ ทิฏฐิกนฺตาโร ทิฏฐิวิสุทฺถายิกํ ทิฏฐิวิปฺลวณฺตํ ทิฏฐิสํโยชนํ
 คาโห ปฏฺฐิตคาโห อภินิเวโส ปรามาโส กุมฺมคฺโค มิจฺฉาปโธ
 มิจฺฉตฺตํ ติตฺถายตณํ วิปริเยสคฺคาโห^๑ วิปริตคฺคาโห วิปฺปลาสคฺคาโห
 มิจฺฉาคาโห อยาถาวกสฺมี “ยาถาวกนฺติ คาโห, ยาวตา ทฺวาสภูติ
 ทิฏฐิธตฺตานิ, อิมานิ ทิฏฐิวิสุทฺธานิ. ทิฏฐิวิสุทฺธานิ^๒ อุปาทิวตฺโตติ
 ทิฏฐิวิสุทฺธานิ อุปาทิวตฺโต อตฺติกนฺโต สมนฺติกนฺโต วิตฺตวตฺโตติ
 ทิฏฐิวิสุทฺธานิ อุปาทิวตฺโต.

ปตฺโต นิยามํ ปฏฺฐิตทฺธมคฺโคติ นิยามา วุจฺจนฺติ จตฺตารो
 มคฺคา อริโย อฏฺฐจฺจโก มคฺโค, เสยฺยถิ. สมนฺตาทิฏฐิ สมนฺตาสกฺกปโป

^๑ ฉ., เท. วิปริยาสคฺคาโห

^๒ สย. อยํ ปาโง น ทิสฺสติ.

สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมโนโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ
สมฺมาสมาธิ. จตุหิ อริยมคฺเคหิ สมฺนฺนาโคโต นิยามํ^๑ ปตฺโต^๒
สมฺปตฺโต อธิโคโต ผุสฺสโคโต สจฺจนิทฺตโคติ ปตฺโต นิยามํ. **ปฏฺฐิตทฺธมคฺโคติ**
ลทฺธมคฺโค ปฏฺฐิตทฺธมคฺโค อธิคตมคฺโค ผุสฺสิตมคฺโคติ [^๒] ปตฺโต
นิยามํ ปฏฺฐิตทฺธมคฺโค.

อุปฺปนฺนฉานมฺหิ อนนฺตญฺเอยติ ตสฺส ปจฺเจกสมฺพุทฺทสฺส
ฉานํ อุปฺปนฺนํ สมฺปฺปนฺนํ นิพฺพุตํ อภินิพฺพุตํ ปาตุญฺจํ ‘สพฺเพ
สงฺขารํ อนิจฺจาติ ฉานํ อุปฺปนฺนํ สมฺปฺปนฺนํ นิพฺพุตํ อภินิพฺพุตํ
ปาตุญฺจํ ‘สพฺเพ สงฺขารํ ทุกฺขาติ ฯ เปฯ ‘ยงฺกิญฺจิ สมฺภูตมฺมํ,
สพฺพหนฺตํ นิโรธมฺมหนฺติ ฉานํ อุปฺปนฺนํ สมฺปฺปนฺนํ นิพฺพุตํ
อภินิพฺพุตํ ปาตุญฺจหนฺติ อุปฺปนฺนฉานมฺหิ. **อนนฺตญฺเอยติ** โส
ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ น ปฺรเนยฺโย น ปฺรปตฺติโย น ปฺรปจฺจโย น
ปฺรปฏฺฐิพฺพุทฺธ, ยถาญฺจํ ชานาติ ปสฺสติ อสมฺมุพฺโห สมฺปชาโน
ปฏฺฐิสฺสโต ‘สพฺเพ สงฺขารํ อนิจฺจาติ ฯ เปฯ ‘ยงฺกิญฺจิ สมฺภูตมฺมํ,
สพฺพหนฺตํ นิโรธมฺมหนฺติ น ปฺรเนยฺโย น ปฺรปตฺติโย น ปฺรปจฺจโย
น ปฺรปฏฺฐิพฺพุทฺธ, ยถาญฺจํ ชานาติ ปสฺสติ อสมฺมุพฺโห สมฺปชาโน
ปฏฺฐิสฺสโตติ^๑ อุปฺปนฺนฉานมฺหิ อนนฺตญฺเอย. เอโก จเร
ขคฺควิสาณกปฺโป. เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

“ทิวฺจิวฺสูกานิ อุปาติวตฺโต
ปตฺโต นิยามํ ปฏฺฐิตทฺธมคฺโค
อุปฺปนฺนฉานมฺหิ อนนฺตญฺเอย
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ.

[๑๔๒] นิลโลลุป นิกฺกุโห นิปปิปาโส

นิมฺมกฺโข นิตฺตุนฺตกสาวโมโห

นิราสโส^๑ สพุพฺโปก ภาวิตฺวา

เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโป.

(๒)

นิลโลลุป นิกฺกุโห นิปปิปาโสติ โลลุปปา^๒ วุจฺจติ ตณฺหา,
โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิชฺฌา โลโภ อกฺขลมูลํ. सा
โลลุปปา ตณฺหา ตสฺส ปจฺเจกสมฺพุทฺธสฺส ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา
तालवतुक्ता अनभावकता^๓ आयत्ति अनुपपात्तम्मा, तस्मा
पज्जेकस्मत्पुत्तो निल्लोप. नิกकुहति तीणि กุหนวตฺตุนิ:
ปจฺจยปฏฺิเสวนสงฺขาตํ กุหนวตฺตु อิริยาปถสงฺขาตํ กุหนวตฺตु
สามนฺตชปฺปนสงฺขาตํ กุหนวตฺตุ.

กตมํ ปจฺจยปฏฺิเสวนสงฺขาตํ กุหนวตฺตุ. อิทฺ คหปติกา ภิกฺขุ
นิมนฺเตนฺติ จีวรปิณฑฺปาตเสนาสนคิลานปจฺจยภสชฺชปริกฺขารเหติ. โส
ปาปิจฺโณ อิจฺฉापโกโต อตฺถิโก จีวรปิณฑฺปาตเสนาสนคิลานปจฺจย-
ภสชฺชปริกฺขารานํ ภิชฺชโยกมฺยตํ อุปาทาย จีวรํ ปจฺจกฺขาติ,
ปิณฑฺปาตํ ปจฺจกฺขาติ, เสนาสนํ ปจฺจกฺขาติ, คิลานปจฺจยภสชฺช-
ปริกฺขารํ ปจฺจกฺขาติ. โส เอวมาห ‘กัสมณฺสส มหคฺเชน จีวเรน,
เอตํ สารูปํ, ยํ สมโณ สุสานาवा สงฺการกฺกฺวา วา ปาปณิกา
วา นนฺตกาणि อุจฺฉินฺติว สสงฺฆาฏี^๔ กตฺวา ฐาเรยฺย. ‘กั สมณฺสส
มหคฺเชน ปิณฑฺปาเตน, เอตํ สารูปํ, ยํ สมโณ อญฺฉาจริยา
ปิณฑฺติยาโลเปณ ชีวิกํ กปฺเปยฺย. ‘กั สมณฺสส มหคฺเชน เสนาสนเนน,

^๑ ส. นีราสโย

^๓ จ.,เท. อนभावกตา, เอวมฺปิริ.

^๒ จ.,เท. โลลุป

^๔ จ.,เท. สงฆาฏิก

เอตัง สารูปป, ยัม สมโน รุกขมุลิกโก วา อสฺส โสทานิกโก^๑ วา^๒
 อพฺโหมกาสิกโก วา. 'กั สมณสฺส มหคฺเชน คิลานปจฺจยเภสชฺช-
 ปริกฺขารเณ, เอตัง สารูปป, ยัม สมโน ปฺติมุตฺเตน วา หริฏฺฐกัชณฺเฑน วา
 โอสถัม^๓ กเรยฺยาติ, ตทฺฐปาทาย ลฺลขํ จีวรํ ธาเรติ, ลฺลขํ ปิณฺฑปาทํ
 ภูฏชติ,^๔ ลฺลขํ เสนาสนํ ปฏฺวิเสวติ, ลฺลขํ คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ
 ปฏฺวิเสวติ. ตเมเน คหปติกา เอวํ ชานนฺติ 'อโย สมโน อปฺปิจฺโณ
 สนฺตญฺโจะ ปวิวิตฺโต อสฺสญฺโจะ อารทฺธวิริโย ชุตฺวาโทติ ภิกฺขุโย^๕
 นิมนฺเตนฺติ จีวรปิณฺฑปาทเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารเหติ. โส
 เอวมาห 'ติณฺณํ สมมุขีภาวา สทฺโธ กุลปฺตฺโต พหุํ ปุณฺณํ ปสวติ,
 สทฺธาย สมมุขีภาวา สทฺโธ กุลปฺตฺโต พหุํ ปุณฺณํ ปสวติ,
 เทยฺยธมฺมสฺส สมมุขีภาวา สทฺโธ กุลปฺตฺโต พหุํ ปุณฺณํ ปสวติ,
 ทกฺขิณฺเณยฺยานํ สมมุขีภาวา สทฺโธ กุลปฺตฺโต พหุํ ปุณฺณํ ปสวติ.
 ตุมฺหากณฺเฏจเวยํ สทฺธา อตฺถิ, เทยฺยธมฺโม จ สํวิชฺชติ, อหฺมจ
 ปฏฺฐิกคฺคาหโก. สจฺหา^๕ นปฏฺฐิกคฺคเหสฺสามิ, เอวํ ตุมฺहे ปุณฺณเณ
 ปรีพาหิรา ภวิสฺสถ, น มยฺหํ อิมินา อตฺถิ, อปิจ ตุมฺหากณฺเฏจ
 อนุกมฺปาย. ปฏฺฐิกคฺคณฺหาเมติ ตทฺฐปาทาย พหุํปิ จีวรํ ปฏฺฐิกคฺคณฺหาติ,
 พหุํปิ ปิณฺฑปาทํ ปฏฺฐิกคฺคณฺหาติ, พหุํปิ เสนาสนํ ปฏฺฐิกคฺคณฺหาติ,
 พหุํปิ คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ ปฏฺฐิกคฺคณฺหาติ. ยา เอวรูปา
 ภากุฏฺฐิกา ภากุฏฺฐิยํ กุหนฺนา กุหายนา กุหิตตตํ, อิทํ วุจฺจติ^๖
 ปจฺจยปฏฺวิเสวนสงฺฆาตํ กุหนฺนตฺถุ.

^{๑-๒} สฺยา. ๑๒. อิมเ ๕๖๖ ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๓ ฉ., เท. ปริกฺกชติ

^๔ ฉ., เท. สเจห

^๕ ฉ., เท. โอสถ

^๕ ฉ., เท. ภิกฺขุโย ภิกฺขุโย

^๖ ฉ., เท. อโย ปาโจะ น ทิสฺสนฺติ.

กตมัม อิริยาปถสงฆาตัม กุหนวตถุ. อิธกจโจ ปาปิจโจ
 อิจจาปกโต สมุภาวนาธิปปาโย 'เอวัม ม ชโน สมุภาเวสสตีติ
 คมนัม สณฺหเปติ, จานัม สณฺหเปติ, นิสฺสชฺช สณฺหเปติ, เสยฺย^๑
 สณฺหเปติ; ปณฺธาย คจฺจติ, ปณฺธาย ติฏฺฐติ, ปณฺธาย นิสฺสิตติ,
 ปณฺธาย เสยฺย กปฺเปติ; สมาหิตโต วีย คจฺจติ, สมาหิตโต วีย
 ติฏฺฐติ, สมาหิตโต วีย นิสฺสิตติ, สมาหิตโต วีย เสยฺย กปฺเปติ;
 อาปาถกขุณฺณายิว โหติ. ยา เอวรูปา อิริยาปถสฺส อาจปนา จปนา
 สณฺหปนา ภากุณฺณิกา ภากุณฺณิยัม กุหนา กุหายนา กุหายิตตตัม,^๒ อิถัม
 อิริยาปถสงฆาตัม กุหนวตถุ.

กตมัม สามนุตชปฺปนสงฆาตัม กุหนวตถุ. อิธกจโจ ปาปิจโจ
 อิจจาปกโต สมุภาวนาธิปปาโย 'เอวัม ม ชโน สมุภาเวสสตีติ
 อริยธมฺมสนฺนิสฺสิตัม วาจัม ภาสติ, 'โย เอวรูป จีวรํ ชาเรติ, โส
 สมณเณ มหะสกุโขติ ภณฺติ. 'โย เอวรูป ปตฺตัม ชาเรติ, โลหธาลกัม
 ชาเรติ, ธมฺมกรกัม^๓ ชาเรติ, ปริสฺสาวนํ ชาเรติ, กุณฺณจิกัม ชาเรติ,
 อุปาหนํ ชาเรติ, กายพนฺธนํ ชาเรติ, อาโยคพนฺธนํ^๔ ชาเรติ, โส
 สมณเณ มหะสกุโขติ ภณฺติ. 'ยสฺส เอวรูปุ อุปชฺฌาโย, โส สมณเณ
 มหะสกุโขติ ภณฺติ. 'ยสฺส เอวรูปุ อาจริโย [^๕] สมานุปชฺฌายกา
 ๔เปยฺย สมานาจริยกา ๔เปยฺย มิตฺตา ๔เปยฺย สนฺทิกฺขา ๔เปยฺย
 สมฺภตฺตา ๔เปยฺย สहाया, โส สมณเณ มหะสกุโขติ ภณฺติ. 'โย
 เอวรูปุ วิหาเร วสตี, โส สมณเณ มหะสกุโขติ ภณฺติ. 'โย
 เอวรูปุ อจฺจุตฺตโยเค วสตี ๔เปยฺย ปาสาเท^๖ วสตี^๖ ๔เปยฺย หนมฺมียะ

^๑ ฉ.เท. สยณัม
 หมายเหตุ 12/06/2566

^๓ ฉ.เท. ธมฺมกรณัม

^๔ ฉ.เท. เอวรูปา

^๒ ฉ.เท. กุหิตตตัม, เอวมุปริปี.

^๕ ฉ.เท. อาโยคัม

^{๖-๖} สยยา. อิมะ ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

วสฺติ ๔เปยฺยํ กุหาโย วสฺติ ๔เปยฺยํ [๑] กุฎฺฐิยา^๒ วสฺติ ๔เปยฺยํ
 กุฎฺฐาคาเร วสฺติ ๔เปยฺยํ อฏฺฐเณ วสฺติ ๔เปยฺยํ มาเพ วสฺติ ๔เปยฺยํ
 อุทฺทมนฺเต วสฺติ ๔เปยฺยํ อุปฺปญฺจานสาละโย วสฺติ ๔เปยฺยํ มณฺฑปเ
 วสฺติ ๔เปยฺยํ รุกฺขมฺมูลे วสฺติ โส สมฺโน มหฺสกุชฺชิตฺติ ภณฺติ.

อถว โกรชฺชิกโกรชฺชิกโก ภากุฎฺฐิกภากุฎฺฐิกโก กุหฺกุกุโ^๓ ลปฺลโป
 มุขสมฺภาวิตฺ^๔ ‘อโย สมฺโน อิมาสฺมึ เอวรूपานํ สนฺตานํ
 วิหารสมฺปาตฺตึนํ ลากิตี ตาทิสํ คมฺภีรํ คุพฺพํ นิปฺพนํ ปฏฺิจจฺจนํ
 โลกุตฺตรสฺสญฺจตาปฏฺิสญฺญตฺตํ กถํ^๕ กเถติ. ยถา เอวรูปา ภากุฎฺฐิกา
 ภากุฎฺฐิโย กุหฺนา กุหายนฺนา กุหาโยตฺตตฺตํ, อิทํ สามนฺตชปฺปนสงฺขาตํ
 กุหฺนวัตฺตุ.

ตสฺส ปจฺเจกสมฺพุทฺทสฺส อิมานิ ตีณิ กุหฺนวัตฺตุนิ ปหีนานิ
 สมฺจุจฺฉินฺหานิ รูปสนฺตานิ ปฏฺิปปสฺสทฺธานิ อภพฺพุปปตฺติกา
 ฌาณคฺคินา ททฺฒานิ, ตสฺมา โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโท นิกฺกุโ.
 นิปฺปิปาโสติ ปิปาสา วุจฺจติ ตณฺหา, โย ราโค สาราโค ๔เปยฺย
 อภิชฺฌา โลภो อกุสลมฺมูลํ. สปิปาสา ตณฺหา ตสฺส
 ปจฺเจกสมฺพุทฺทสฺส ปหีนา จุจฺฉินฺหมฺมูลา ตาลาวตฺตูกตา อนภาววฺคตา
 อายตฺตี อนุปฺปาททฺมมา, ตสฺมา โส^๕ ปจฺเจกสมฺพุทฺโท นิปฺปิปาโสติ
 นิลโลลฺลโป นิกฺกุโ นิปฺปิปาโส.

นิมฺมกุโข นิตฺถนฺตกสฺวโมโหติ มกฺขชาติ โย มกฺโข
 มกฺขายนา มกฺขายิตตฺตํ นิฏฺฐจฺฐิโย นิฏฺฐจฺฐิยกมฺมํ. กสฺวาติ^๖ ราโค
 กสฺวาโว, โทโส กสฺวาโว โมโห กสฺวาโว, โกโธ ๔เปยฺยํ อุปฺนาโ

^๑ จ., เท. เลณฺเณ วสฺติ ๔เปยฺย

^{๓-๔} จ., เท. กุหฺกุกุโ ลปฺกลปโก มุขสมฺภาวโก

^๕ จ., เท. อโย ปาโจ น ทิสฺสตี.

^๒ จ., เท. กุฎฺฐิโย

^๔ จ., เท. โลกุตฺตร สฺสญฺจตาปฏฺิสญฺญตฺตํ

^๖ จ., เท. กสฺวาติ

ฯเปฯ มกฺโข ฯเปฯ ปพาโส ฯเปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขารา กสาวา.
 โมโหติ ทุกฺเช อฌาณํ, ทุกฺขสมุทเย อฌาณํ, ทุกฺขนิโรธ
 อฌาณํ, ทุกฺขนิโรธคามินียา ปฏิปทาย อฌาณํ ปุพฺพนฺเต อฌาณํ,
 อปรนฺเต อฌาณํ, ปุพฺพนฺตาปรนฺเต อฌาณํ, อิทปฺปจฺยตา-
 ปฏิจฺจสมุปฺปนฺเนสุ ฐมฺเมสุ อฌาณํ; ยํ เอวรูปํ อฌาณํ อทสฺสนํ
 อนภิสมโย อนนฺโรโร^๑ อสมโโพ^๒ อปฺปฏิเวโร อสงฺคาหนา
 อปริโยคาหนา อสมเปกฺขนา อปจฺจเวกฺขนา อปจฺจกฺขมมํ ทุมฺเมชฺฌํ
 พาลยํ อสมปชฌณํ โมโห [^๓] สมโโมโห [^๔] อวิชฺโชโม
 อวิชฺชาโยโค อวิชฺชานุสโย อวิชฺชาปริยฺญจानํ อวิชฺชาชาลํ^๕
 อวิชฺชาลงคิ โมโห อกุสลมฺมูลํ. ตสฺส ปจฺเจกสมฺพุทฺธสฺส มกฺโข จ
 กสาวโ จ โโมโห จ วนฺตา [^๖] นิตฺชนฺตา ปหีนา สมฺจุฉินฺนา
 รูปสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ฌาณคฺคิณา ททฺธมา,^๗
 ตสฺมา^๘ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ นิมฺมกฺโข นิตฺชนฺตกสาวโมโห.

นิราสโส สพฺพโลเก ภวิตฺวาติ อาสา วุจฺจติ ตณฺหา, โย
 ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิชฺฌา โลโภ อกุสลมฺมูลํ. สพฺพโลเกติ
 สพฺพอปายโลเก สพฺพมนุสฺสโลเก สพฺพเทวโลเก สพฺพขนฺธโลเก
 สพฺพธาตฺวโลเก สพฺพอายตนโลเก. นิราสโส สพฺพโลเก ภวิตฺวาติ
 สพฺพโลเก นิราสโส ภวิตฺวา นิตฺตณฺโห ภวิตฺวา นิปฺปิปาโส
 ภวิตฺวาติ นิราสโส สพฺพโลเก ภวิตฺวา. เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโป.
 เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

^๑ สฺยา. อนนฺโรโร

^๓ ฉ., เท. ปโมโห

^๖ ฉ., เท. วนฺตา

^๘ ฉ., เท. อยํ ปาโร น ทิสฺสติ.

^{๒,๕} ฉ., เท. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๔ ฉ., เท. อวิชฺชา

^๗ ฉ., เท. ททฺธมาติ

“นิลโลสุโป นิภุกุโห นิปปิปาโส
นิมมกฺโข นิตฺชนุตกสาวโมโห
นिरาสโส สพฺพโลเก ภวิตฺวา
เอโก จเร ขคควิสาณกปโปติ.

[๑๔๓] ปาปํ สหายํ ปริวชฺชเยถ
อนตฺถทสฺสี วิสเม นิวิฏฺฐํ
สยํ น เสเว ปสฺสํ ปมตฺตํ
เอโก จเร ขคควิสาณกปโป.

(๓)

ปาปํ สหายํ ปริวชฺชเยถาติ ปาปสหาโย วุจฺจติ, โย โส
สหาโย ทสวตฺถุกาย มิจฺฉาทิฏฺฐิยา สมฺมุนาคโต ‘นตฺถิ ทินฺนํ,
นตฺถิ ยิฏฺฐํ, นตฺถิ^๑ หุตํ,^๒ นตฺถิ สุกตทกฺกฏฺฐานํ กมฺมานํ ผลํ
วิปาโก, นตฺถิ อयํ โลโก, นตฺถิ ปโร โลโก, นตฺถิ มาตา,
นตฺถิ ปิตา, นตฺถิ สตฺตา โอปปาติกา, นตฺถิ โลเก
สมณพฺรหฺมณา สมฺมคฺคตา สมฺมาปฏฺิปปนฺนา, เย อิมญฺจ โลกํ
ปรณฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา สจฺจิกตฺวา ปเวเทนฺตฺติ, อयํ
ปาปสหาโย. ปาปํ สหายํ ปริวชฺชเยถาติ ปาปํ สหายํ
ปริวชฺชเยถ^๓ วิวชฺชเยย^๔ ปริวชฺชเยยฺยาติ ปาปํ สหายํ ปริวชฺชเยถ.

อนตฺถทสฺสี วิสเม นิวิฏฺฐนฺติ อนตฺถทสฺสี วุจฺจติ, โย โส
สหาโย ทสวตฺถุกาย มิจฺฉาทิฏฺฐิยา สมฺมุนาคโต ‘นตฺถิ ทินฺนํ,
นตฺถิ ยิฏฺฐํ, ๔เปฯ ๔เย อิมญฺจ โลกํ ปรณฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา
สจฺจิกตฺวา ปเวเทนฺตฺติ, อยํ^๕ อนตฺถทสฺสี. วิสเม นิวิฏฺฐนฺติ วิสเม
กายกมฺเม นิวิฏฺฐํ, วิสเม วจฺจิกมฺเม นิวิฏฺฐํ, วิสเม มโนกมฺเม

๑-๑๑ ๑๒/๐๖/๒๕๖๖

^{๑-๑} สยา. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๒ จ., เท. วชฺชเยย

^๓ จ., เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสนฺติ.

^{๔-๕} จ., เท. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

นิวิฐฐัง; วิสเม ปาณาติปาเต นิวิฐฐัง, วิสเม อทินฺนาทาทาเน นิวิฐฐัง,
 วิสเม กาเมสุ มิจฺฉาจาเร นิวิฐฐัง, วิสเม มุสาวาทะ นิวิฐฐัง,
 วิสเม ปิสุณาย วาจาเย นิวิฐฐัง, วิสเม ผรุสาย วาจาเย
 นิวิฐฐัง, วิสเม สมุพฺปาลาเป นิวิฐฐัง, วิสเม อภิชฺฌาย นิวิฐฐัง,
 วิสเม พยาปาเต นิวิฐฐัง, วิสเม มิจฺฉาทิฏฺฐิยา นิวิฐฐัง; วิสเมสุ
 สงฺขารesu นิวิฐฐัง, วิสเมสุ ปญฺจสุ กามคฺเณสุ นิวิฐฐัง [๑] สตฺตํ
 อลฺลัน อูปคตํ อชฺโหมสิตํ อธิมุตฺตนฺติ อนตฺถทสฺสี วิสเม นิวิฐฐัง.

สยํ น เสเว ปสฺสํ ปมตฺตนฺติ ปสฺสนฺติ โยปิ กาเม เอสติ
 คเวสติ ปริเยสติ ตจฺจริโต ตพฺพหุโล ตคฺครุโก ตนฺนินฺโน ตปฺโปณ
 ตปฺปพฺภาโร ตทธิมุตฺโต ตทาธิปเตยฺโย, โสปิ กามปฺปสฺสโต. โยปิ^๒
 ตณฺหาเวสเน รุเป ปริเยสติ [๓] โยปิ ตณฺหาเวสเน รุเป ปฏฺฐิภตติ
 [๓] โยปิ ตณฺหาเวสเน รุเป ปริภุญชติ, สทฺเท ๔เป๔ คณฺเ
 ๔เป๔ รเส ๔เป๔ โผฏฺฐพฺเพ ปริภุญชติ ตจฺจริโต ตพฺพหุโล
 ตคฺครุโก ตนฺนินฺโน ตปฺโปณ ตปฺปพฺภาโร ตทธิมุตฺโต
 ตทาธิปเตยฺโย, โสปิ กามปฺปสฺสโต. **ปมตฺตนฺติ** ปมาโท วตฺตพฺโพ.
 กายทฺจจฺจริเต วา วจิทฺจจฺจริเต วา มโนทฺจจฺจริเต วา ปญฺจสุ วา
 กามคฺเณสุ จิตฺตสุส โวสุสคฺโค โวสุสคฺคานุปฺปาทัน กุสลัน วา

^๑ ฉ., เท. วิสเมสุ ปญฺจสุ นีวรณฺสุ นิวิฐฐัง วินิวิฐฐัง

^๒ ฉ., เท. โยปิ ตณฺหาเวสเน รุเป ปริเยสติ สทฺเท ... คณฺเ ... รเส ... โผฏฺฐพฺเพ
 ปริเยสติ ตจฺจริโต ... ตทธิปเตยฺโย, โสปิ กามปฺปสฺสโต. โยปิ ตณฺหาเวสเน รุเป ปฏฺฐิภตติ
 สทฺเท ... คณฺเ ... รเส ... โผฏฺฐพฺเพ ปฏฺฐิภตติ ตจฺจริโต ... ตทธิปเตยฺโย, โสปิ
 กามปฺปสฺสโต. โยปิ ตณฺหาเวสเน รุเป ปริภุญชติ สทฺเท ... คณฺเ ... รเส ... โผฏฺฐพฺเพ
 ปริภุญชติ ตจฺจริโต ... ตทธิปเตยฺโย, โสปิ กามปฺปสฺสโต. ยถา กลหการโก กลหปฺปสฺสโต
 กมฺมการโก กมฺมปฺปสฺสโต โคจเร จรฺนโต โคจรปฺปสฺสโต ฌายี ฌานปฺปสฺสโต. เอวเมว โย
 กาเม เอสติ คเวสติ ปริเยสติ ตจฺจริโต .. ตทธิปเตยฺโย, โสปิ กามปฺปสฺสโต.

^๓ ฉ., เท. ๔เป๔

ธมฺมานํ ภาวนา ย อสฺสกุจฺจกิริยาตา อสฺสาคฺจกิริยาตา อนนฺนุจิตกิริยาตา
 โอลีนวฺตฺติตา นิทฺทิตตจฺจนฺทตา นิทฺทิตตฐฺรตา อนาเสวนา อภาวนา
 อพฺหุลิกมฺมํ อนนฺธิจฺจํ อนนฺนุโยโค, โย เอวฺรฺอุป ปมาโท ปมชฺชนา
 ปมชฺชิตตํ, อยํ วุจฺจติ ปมาโท. สยํ น เสเว ปสฺสํ ปมตฺตนฺติ
 ปสฺสตณฺจ น เสเวยฺย ปมตฺตณฺจ [๑] น เสเวยฺย [๒] น
 นิเสเวยฺย น สํเสเวยฺย น ปฏฺฐิเสเวยฺย^๓ น อาจเรยฺย น
 สฺมาจเรยฺย น สฺมาทาย วตฺเตยฺยาติ สยํ น เสเว ปสฺสํ ปมตฺตํ.
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

“ปาปํ สหายํ ปริวชฺชเยถ
 อนตฺถทสฺสี วิสเม นิวิจฺจํ
 สยํ น เสเว ปสฺสํ ปมตฺตํ
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ.

[๑๔๔] พหุสฺสํ ฐมฺมธโร ภเชถ
 มิตฺตํ อุพารํ ปฏฺฐิภาณวฺนฺตํ
 อณฺเวยย อตฺถาณิ วิเนยฺย กงฺขํ
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๔)

พหุสฺสํ ฐมฺมธโร ภเชถาติ พหุสฺสํ^๔ พหุสฺสํ^๕ โหติ^๕
 มิตฺตํ^๕ สุตฺตโร สุตฺตนิจโย, เย เต ธมฺมา อาทิกุลยาณา
 มชฺฌกกุลยาณา ปรีโยสานกกุลยาณา สาคฺคา สพฺพณฺชนา^๖
 เกวลปรีปฺพณฺณํ ปรีสุทฺธํ พุทฺทมจฺริยํ อภิวทฺถติ, ตถารูปาสฺส ธมฺมา

^๑ ฉ., เท. สยํ
 หมดอายุ 12/06/2566

^๓ ฉ., เท. ปรีเสเวยฺย

^{๕-๕} สยา. อิมะ ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๒ ฉ., เท. สามํ น เสเวยฺย

^๔ ฉ., เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสนฺติ.

^๖ ฉ., เท. สาคฺคํ สพฺพณฺชนํ, เอวฺมฺปรีปิ.

พหุสสุตา โหนฺติ ฐตา^๑ วจสา ปริจิตา มนฺसानุเปกฺขิตา ทิฏฺฐิจิยา
 สุปฺปวิทฺธา. **ธมฺมธรรนฺติ** ธมฺมํ ฐาเรณฺตํ สุตฺตํ เคยฺยํ เวยฺยาकरणํ
 คาคํ อุทानํ อิตฺตฺวตฺตํ ชาติกํ อพฺภุตธมฺมํ เวทลลํ. **พหุสสุตํ**
ธมฺมธรรํ ภาเชถาติ พหุสสุตญฺจ ธมฺมธรรญฺจ มิตฺตํ ภาเชยฺย [๒]
 เสเวยฺย นิสฺเสเวยฺย สํเสเวยฺย ปฏฺฐิสฺเสเวยฺยาติ พหุสสุตํ ธมฺมธรรํ ภาเชถ.

มิตฺตํ อุพารํ ปฏฺฐิภาณวนฺตนฺติ อุพารโ หิตฺติ มิตฺโต สึเลน
 สมารินา ปญฺญาย วิมุตฺตียา วิมุตฺตติภาณทสฺสเนน. **ปฏฺฐิภาณวนฺตนฺติ**
 ตโย ปฏฺฐิภาณวนฺโต: ปริยตฺติปฏฺฐิภาณวา ปริปฺจุฉาปฏฺฐิภาณวา
 อธิคมปฏฺฐิภาณวา.

กตโม ปริยตฺติปฏฺฐิภาณวา. อิเชกจฺจสฺส พุทฺธวจนํ ปริยาปฺภุ
 โหติ สุตฺตํ เคยฺยํ เวยฺยาकरणํ คาคา อุทานํ อิตฺตฺวตฺตํ ชาติกํ
 อพฺภุตธมฺมํ เวทลลํ, ตสฺส ปริยตฺติ นิสฺสาย ปฏฺฐิภาติ, อยํ
 ปริยตฺติปฏฺฐิภาณวา.

กตโม ปริปฺจุฉาปฏฺฐิภาณวา. อิเชกจฺจํ ปริปฺจุฉิตา^๓ โหติ
 อตฺถเ จ ญาเย จ ลกฺขणे จ การणे จ จานาจาเน จ, ตสฺส
 ปริปฺจุฉํ นิสฺสาย ปฏฺฐิภาติ, อยํ ปริปฺจุฉาปฏฺฐิภาณวา.

กตโม อธิคมปฏฺฐิภาณวา. อิเชกจฺจสฺส อธิคตา โหนฺติ
 จตฺတာโร สติปฏฺฐจฺจนา จตฺตาโร สมฺมปฺปชานา จตฺตาโร อิทฺธิปาทา
 ปญฺจินฺทริยานิ ปญฺจ พลานิ สตฺต โพชฌนฺตา อริโย อฏฺฐจฺจโก
 มคฺโค จตฺตาโร อริยมคฺคา จตฺตาริ สามญฺญผลานิ จตฺสโส
 ปฏฺฐิสมฺภิทาโย จพฺปิญฺญาโย.^๔ ตสฺส อตฺถเ ญาโต, ธมฺโม ญาโต,
 นิสฺสยติ ญาตา. อตฺถเ ญาเต อตฺถเ ปฏฺฐิภาติ, ธมฺโม ญาเต ธมฺโม

๑. น. เท. ฐตา

๒. น. เท. ฐตา

๓. น. เท. ปริปฺจุฉิตา

๔. น. เท. สัมภิญญา

๕. น. เท. จ อภิญญา

ปฏิกาติ, นิรุตฺติยา ฌาตยา นิรุตฺติ ปฏิกาติ. อิมสฺส ตีสุ ฌาณํ
 ปฏิกาณปฏิสมฺภิตา. โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ อิมาย ปฏิกาณ-
 ปฏิสมฺภิตาย อุเปโต สมุเปโต อุปาคโต สมุปาคโต อุปปนฺโน
 สมุปปนฺโน สมนฺนาทโต, ตสฺมา ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ ปฏิกาณวา.
 ยสฺส ปริยตฺติ นตฺถิ ปริปุจฺฉา นตฺถิ อธิคโม นตฺถิ, กิํ ตสฺส
 ปฏิกายิสฺสตีติ มิตฺตํ อุพารํ ปฏิกาณวนฺตํ.

อณฺณาย อตฺถานิ วิเนยฺย กงฺขนฺติ อตฺตตฺถํ อณฺณาย ปฺรตฺถํ
 อณฺณายอุภยตฺถํ อณฺณาย ทิฏฺฐจรมฺมิกตฺถํ อณฺณาย สมฺปฺรายิกตฺถํ
 อณฺณาย ปรมตฺถํ อณฺณาย อภินฺณาย ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา
 ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา กงฺขํ วิเนยฺย ปฏฺวิเนยฺย
 ปชฺเหยฺย วิโนเพยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํคเมยฺยาติ อณฺณาย
 อตฺถานิ วิเนยฺย กงฺขํ. เอโก จเร ขคควิสาณกปฺโป. เตนาห
 โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

“พหุสฺสํ ตํ ฐมฺมธโร ภเชถ
 มิตฺตํ อุพารํ ปฏฺวิเนยฺย
 อณฺณาย อตฺถานิ วิเนยฺย กงฺขํ
 เอโก จเร ขคควิสาณกปฺโปติ.

[๑๔๕] ชิทฺทํ รัตติ^๑ กามสุขญฺจ โสเก
 อนลฺลกริตฺวา อนเปกฺขมาโน
 วิภูสณฺณจฺานา^๒ วิรโต สจฺจวาที
 เอโก จเร ขคควิสาณกปฺโป.

(๕)

ขิฑุฑํ รติ กามสุขัญจ โลเกติ ขิฑุฑาติ^๑ เทว ขิฑุฑา:
 กายิกา จ ขิฑุฑา วาจสิกา จ ขิฑุฑา ๔เปย อัย กายิกา
 ขิฑุฑา ๔เปย อัย วาจสิกา ขิฑุฑา. รตินติ^๒ อนุกกณจิตาธิวจนเมตติ
 “รติติ. กามสุขนติ วุตตณฺเหตติ ภควตา “ปณฺจิเม ภิกฺขเว กามคฺฉนา.
 กตเม ปณฺจ. จกฺขุวิญญะเยยฺยา รูปา อิมฺหจฺจา กนฺตา มนาปา
 ปิยรูปา กามุปสณฺหิตา รชนียา, โสตวิญญะเยยฺยา สทฺฐา ๔เปย
 ฌานวิญญะเยยฺยา คนฺธา ๔เปย ชิวหาวิญญะเยยฺยา รสา ๔เปย
 กายวิญญะเยยฺยา โผฏฺฐพฺพา อิมฺหจฺจา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา
 กามุปสณฺหิตา รชนียา, อิเม โข ภิกฺขเว ปณฺจ กามคฺฉนา. ยํ โข
 ภิกฺขเว อิเม ปณฺจ กามคฺฉเน ปณฺจิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุขํ โสมนสฺส,
 อิทํ วุจฺจติ กามสุขนติ กามสุขัญจ.” โลเกติ มนุสฺสโลเกติ ขิฑุฑํ
 รติ กามสุขัญจ โลเก.

อนลงฺกริตฺวา อนเปกฺขมาโนติ ขิฑุฑณฺจ รติณฺจ กามสุขัญจ
 โลเก อนลงฺกริตฺวา อนเปกฺขา^๔ หุตฺวา ปชฺหิตฺวา วิโนเทตฺวา
 พฺยณฺตีกิตฺวา อนภาวํคเมตฺวาติ อนลงฺกริตฺวา อนเปกฺขมาโน.

วิภูสณฺฏจํ วิรโต สจฺจวาทีติ วิภูสาติ เทว วิภูสา: อตฺถิ
 อาคาริกวิภูสา^๕ อตฺถิ อนาคาริกวิภูสา.

กตมา อาคาริกวิภูสา. เกสา จ มสฺสุ^๖ จ มาลา จ
 คนฺธา จ^๖ วิเลปนณฺจ อาภรณณฺจ ปิลนฺธนณฺจ วตฺถณฺจ
 ปสาธนณฺจ^๗ เวฏฺฐนณฺจ อุจฺฉาทนํ ปริมทฺทนํ นหาปนํ สมฺพาหนํ

^๑ ฉ., เท. ขิฑุฑา.

^๒ ฉ., เท. รติ

^๓ ฉ., เท. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๔ ฉ., เท. อนเปกฺโข

^๕ ฉ., เท. ๑๒/๐๖/๒๕๕๕
 ฉ., เท. อาคาริกวิภูสา, เอวมฺปริปิ.

^{๖-๖} ฉ., เท. มสฺสุ จ มาลาคนฺธณฺจ, เอวมฺปริปิ.

^๗ ฉ., เท. ปารุปนณฺจ

อาทาสํ อณฺชนํ มาลาวิเลปนํ^๑ มุขจฺจุณฺณกํ^๒ มุขเลปนํ หตฺถพฺพนํ
 สีขาพฺพนํ^๓ ทณฺฑํ นาฬิกํ อสี ขคฺคํ จตฺตํ อุปาหนา^๔ อฺอุณฺหิสี
 มณิ วาลวีชนี^๕ โธทาตานิ วตฺถานิ ทิฆมทฺธานิ^๖ อิติ วา, อยํ
 อาคาริกวิภูสา.

กตมา อนาคาริกวิภูสา. จีวรมณฺฑนา ปตฺตมณฺฑนา
 เสนาสนมณฺฑนา อิมสฺส วา ปุตฺติกายสฺส พาหิราณํ วา ปริกฺขารานํ
 มณฺฑนา วิภูสฺสา เกพฺพา ปริกฺเกพฺพา เคธิกตา เคธิกตฺตํ จปลนา^๗
 จาปลยฺ, อยํ อนาคาริกวิภูสา.

สจฺจวาทีติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ สจฺจวาที สจฺจสนฺโธ
 เถโต ปจฺจยิโก [^๘] โลกสฺส วิภูสฺสนญฺจานา อารโต^๙ ปฏฺวิวิโรโต
 นิกฺขนฺโต นิสฺสญฺโจะ วิปฺปมุตฺโต วิสณฺณมุตฺโต วิมรียาทิกเตน
 เจตฺสา วิหรตฺติ วิภูสฺสนญฺจานา วิโรโต สจฺจวาที. เอโก จเร
 ขคฺควิสาณกปฺโป. เตนาหฺ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

“ขีฑุฑํ รตฺติ กามสฺสุขญฺจ โลกเ

อนลฺลภฺกิริตฺวา อนเปกฺขมาโน

วิภูสฺสนญฺจานา วิโรโต สจฺจวาที

เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ.

^๑ ฉ., เท. มาลาคนฺธวิเลปนํ

^๓ สฺยา. วิสีกฺขาพฺพนํ, เอวมุปริปิ.

^๕ ฉ., เท. วาฬพีชนี

^๗ ฉ., เท. คทฺธิกตา คทฺธิกตฺตํ จปลนา

^๘ สฺยา. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๒ ฉ., เท. มุขจฺจุณฺณ

^๔ ฉ., เท. จิตฺรฺปาหน

^๖ สฺยา. ทิฆมทฺธานิ

^๘ ฉ., เท. อวิสฺสวาทโก

[๑๔๖] ปุตุตถจ ทาริ ปิตรณจ มาตร

ธนานิ ธณณานิ จ พนุชวานิ

หิตวาน กามานิ ยโธธิกานิ

เอโก จเร ขคฺควิสานกปโป.

(๖)

ปุตุตถจ ทาริ ปิตรณจ มาตรนฺติ ปุตุตฺนฺติ^๑ จตฺตาริ ปุตุตฺตา:
อตุรฺโข ปุตุโต เขตฺตฺโข ปุตุโต ทินฺนโก ปุตุโต อนฺเตวาสโก
ปุตุโต. ทาริ วุจฺจนฺติ ภริยาโย. ปิตาติ โย โส ชนโก. มาตาติ
ยา สา ชนิกาติ ปุตุตถจ ทาริ ปิตรณจ มาตร.

ธนานิ ธณณานิ จ พนุชวานีติ ธนานิ วุจฺจนฺติ [^๒] มุตฺตา
มณิ เวพฺพริโย สงฺโข สิลลา ปวาฬิ รชตํ ชาตฺรูปํ โลหิตฺตโค
มสารคฺคฺโล.^๓ ธณณานิ วุจฺจนฺติ ปุพฺพณฺณํ อปรณฺณํ. ปุพฺพณฺณํ
นาม สาลิ วิหิ ยโว โคธฺโม กงฺคฺ วรโก กุทฺธฺสโก.^๔ อปรณฺณํ
นาม สฺสเปยฺยํ. พนุชวานีติ จตฺตาริ พนุชโว.^๕ ฌาติ พนุชวาปิ
พนุชฺโคตฺตพนุชวาปิ พนุชฺ มิตฺตพนุชวาปิ พนุชฺ สิปปพนุชวาปิ
พนุชฺติ ธนานิ ธณณานิ จ พนุชวานิ.

หิตฺวาน กามานิ ยโธธิกานีติ กามาติ อุตฺททานโต เทว
กามา: วตฺตูกามา จ กิเลสฺกามา จ. ๔เปยฺ อิเม วุจฺจนฺติ
วตฺตูกามา ๔เปยฺ อิเม วุจฺจนฺติ กิเลสฺกามา. หิตฺวาน กามานีติ
วตฺตูกามา ปรีชานิตฺวา กิเลสฺกามา ปหาย ปชฺหิตฺวา วิโนเทตฺวา
พฺยณฺตีกิริตฺวา อนภาวงฺคเมตฺวาติ หิตฺวาน^๖ กามานิ. ยโธธิกานีติ^๗
โสตาปตฺติมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนา, เต กิเลสํ น ปุเนติ

^๑ ฉ., เท. ปุตุตฺตาติ

^๓ หมายเหตุ 12/06/2566
ฉ., เท. มสารคฺคฺล

^๕ ฉ., เท. พนุชวา

^๒ ฉ., เท. หิริณฺณํ สฺวณฺณํ

^๔ ฉ., เท. กุทฺธฺสโก

^{๖-๗} ฉ., เท. หิตฺวาน กามานิ ยโธธิกานีติ ...

น ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺจติ. สกทาคามิมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนา
 ๕เป๕ อนาคามิมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนา ๕เป๕ อรหตฺตมคฺเคน
 เย กิเลสา ปหีนา, เต กิเลสํ น ปุเนติ น ปจฺเจติ น
 ปจฺจาคจฺจตีติ หิตฺวาน กามานิ ยถฺธธิกานิ. เอโก จเร
 ขคฺควิสาณกปโป. เตนาห โส ปจฺจเจกสมฺพุทฺโธ

“ปฺตฺตมฺมจ ทาริ ปิตรณฺมจ มาตริ
 ธนานิ ธณฺณานิ จ พนฺธวานิ
 หิตฺวาน กามานิ ยถฺธธิกานิ
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโปติ.

[๑๔๗] สจฺโค เอโส ปรีตฺตเมตฺถ โสขุญฺ
 อปฺปสฺสาโท ทุกฺขเมตฺถ ภิชฺชโย
 คณฺโฑ^๑ เอโส อิติ ลตฺวา มติมา
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโป.

(๗)

สจฺโค เอโส ปรีตฺตเมตฺถ โสขุญฺติ สจฺโคติ วา พพิสนฺติ วา
 อามิสฺสนฺติ วา ลกฺคนฺนฺติ วา ปลิโพโธติ วา ปณฺจนฺนํ กามคฺคณานํ
 อธิวณฺณํ. ปรีตฺตเมตฺถ โสขุญฺติ วุตฺตมฺมเหตํ ภควตา:- “ปณฺจิเม
 ภิกฺขเว กามคฺคณา. กตเม ปณฺจ. จกฺขุวิญญฺเอยฺยา รূปา อิกฺขจฺา
 กนฺตา มนาปา ปิยรূปา กามฺมปสฺสยฺหิตา รชฺนียา, โสตฺวิญญฺเอยฺยา
 สทฺทา ๕เป๕ ฌานวิญญฺเอยฺยา คณฺธา ๕เป๕ ชิวฺหาวิญญฺเอยฺยา รสา
 กายวิญญฺเอยฺยา โผฏฺฐพฺพา อิกฺขจฺา กนฺตา มนาปา ปิยรূปา
 กามฺมปสฺสยฺหิตา รชฺนียา, อิเม โข ภิกฺขเว ปณฺจ กามคฺคณา. ยํ โข
 ภิกฺขเว อิเม ปณฺจ กามคฺคเณ ปฏฺิจฺจ อฺปปชฺชติ สุขํ โสมนสฺสํ,

อิทํ วุจฺจติ กามสุขํ, อปฺปํ เอตํ สุขํ, ^[๑] โอมํ เอตํ สุขํ,
ลามกํ เอตํ สุขํ, ทุกฺขํ^๒ เอตํ สุขนฺติ สงฺโค เอโส ปริตฺตเมตฺถ โสขยํ.

อปฺปสฺสาทอ ทุกฺขเมตฺถ ภิชฺยโยติ อปฺปสฺสาทา กามา วุตฺตา
ภควตา พหุทุกฺขา พหุปายาสา,^๓ อาทินโว เอตฺถ ภิชฺยโย.
อณฺุจิกงฺกสฺสุมมา กามา วุตฺตา ภควตา. มํสเปสฺสุมมา กามา วุตฺตา
ภควตา. ตินฺนุกฺกสฺสุมมา กามา วุตฺตา ภควตา. อังคารกาสฺสุมมา
กามา วุตฺตา ภควตา. สฺปิณฺณสฺสุมมา กามา วุตฺตา ภควตา.
ยาจิตฺตสฺสุมมา กามา วุตฺตา ภควตา. รุกฺขผลสฺสุมมา กามา วุตฺตา
ภควตา. อสิสฺสุมมา กามา วุตฺตา ภควตา. สตฺติสฺสุมมา กามา
วุตฺตา ภควตา. สบฺบสฺสุมมา กามา วุตฺตา ภควตา พหุทุกฺขา
พหุปายาสา อาทินโว เอตฺถ ภิชฺยโยติ อปฺปสฺสาทอ ทุกฺขเมตฺถ ภิชฺยโย.

คณฺโฑ เอโส อิติ ฅตฺวา มติมาติ คณฺโฑติ วา พพิสนฺติ วา
อามิสฺนฺติ วา ลคฺคณฺนฺติ วา ^[๔] ปลิโพชฺติ วา ปณฺจนฺเฑ
กามคฺคณฺนํ อธิวณฺ. **อิตฺติ** ปทสฺนฺติ ปทสฺสคฺโค ปทปาริปุริ
อกฺขรสมวาโย พุยฺยชนฺสิสิฏฺฐตา, ปทานุปฺพุพฺพกเมตฺตํ 'อิตฺติ. **มติมาติ**
ปณฺทิตฺโต ปณฺณวา พุทฺธิมา ฅาณํ วิภาวี เมธาวี. **คณฺโฑ เอโส**
อิติ ฅตฺวา มติมาติ 'คณฺโฑติ มติมา ฅตฺวา 'พพิสนฺติ ฅตฺวา
'อามิสฺนฺติ ฅตฺวา 'ลคฺคณฺนฺติ ฅตฺวา ^[๕] 'ปลิโพชฺติ ฅตฺวา
ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ คณฺโฑ
เอโส อิติ ฅตฺวา มติมา. เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. เตนาห
โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

^๑ ฉ., เท. ปริตตํ เอตํ สุขํ, โตกกํ เอตํ สุขํ

^๒ ฉ., เท. ฅตฺกํ

^๓ ฉ., เท. พหุปายาสา, เอวมฺปริปิ.

^๔ ฉ., เท. พนฺธณฺนฺติ วา, เอวมฺปริปิ.

^๕ ฉ., เท. พนฺธณฺนฺติ ฅตฺวา

“สงฺโค เอโส ปรีตฺตเมตฺถ โสขุํ
 อปฺปสฺสาโท ทุกฺขเมตฺถ ภฺยโย,
 คณฺโฑ เอโส อิติ ฌตฺวา มติมา
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ.

[๑๔๘] **สนฺทาลยิตฺวาน สณฺโณชนานิ**
ขาลํ เกตฺวา สลิลมฺพจาริ
อคุทฺทํ ททฺธํ อนิวัตฺตมาโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป.

(๘)

สนฺทาลยิตฺวาน สณฺโณชนานิ ทส สณฺโณชนานิ;
 กามราคสณฺโณชนํ ปฏฺghiสมณฺโณชนํ มานสณฺโณชนํ ทิฏฺฐิสมณฺโณชนํ
 วิจิกิจฺจาสณฺโณชนํ สิลพฺพตปฺปราคสณฺโณชนํ ภวราคสณฺโณชนํ
 อิสฺสาสณฺโณชนํ มจฺจุฉริยสณฺโณชนํ อวิชฺชาสณฺโณชนํ. **สนฺทาลยิตฺวาน**
สณฺโณชนานิ ทส สณฺโณชนานิ ทาลยิตฺวา สนฺทาลยิตฺวา ปชฺhitฺวา
 วิโนเทตฺวา พฺยณฺตํกิริตฺวา อนภาวงฺคเมตฺวาติ สนฺทาลยิตฺวาน
 สณฺโณชนานิ.

ขาลํ เกตฺวา สลิลมฺพจาริติ ขาลํ วุจฺจติ สุตฺตขาลํ. สลิลํ
 วุจฺจติ อุกกํ. มฺพจาริ วุจฺจติ มจฺจุ. ยถา^๑ มจฺจุ^๒ ขาลํ
 ภินฺทิตฺวา สํภินฺทิตฺวา^๓ ผาลยิตฺวา^๓ ปทาลยิตฺวา สมฺปทาลยิตฺวา
 จรติ วิจรติ อิริยติ วตฺเตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ; เอวเมว เทว
 ชาติ: ตณฺหาชาลณฺจ ทิฏฺฐิชาลณฺจ ๔เปฯ อิํ ตณฺหาชาลํ ๔เปฯ
 อิํ ทิฏฺฐิชาลํ. ตสฺส ปจฺเจกสมฺพุทฺธสฺส ตณฺหาชาลํ ปหีนํ,

^{๑-๒} สยา. อิมะ ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๒ ฉ., เท. ปภินฺทิตฺวา

^๓ ฉ., เท. ทาลยิตฺวา

ทัญญูจาลัม ปญฺนิสฺสญฺจํ. ตณฺหาชาลสฺส ปหีนตฺตา ทัญญูจาลสฺส
 ปญฺนิสฺสญฺจตฺตา โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ รุเป น สขฺชติ, สทฺเท
 น สขฺชติ, คนฺธเ น สขฺชติ ฯเปฯ ทัญญุสฺสุมฺตวิญญาตพฺเพสุ
 ฌมฺเมสุ น สขฺชติ น คยฺหติ^๑ น พชฺฌติ [๒] นิกฺขนฺโต
 นิสฺสญฺโจ วิปฺปมฺุตโต วิสณฺณมฺุตโต วิมรียาทิกเตน เจตสา วิหรตีติ
 ชาลัม เภาตฺวา สลิลมฺพฺุจาริ.

อคฺคิวั ททฺธัม อนิวตฺตมาโนติ ยถา อคฺคิ ติณกญฺจุปาทานํ
 ททฺธนฺโต กจฺจติ อนิวตฺตนฺโต; เอวเมว ตสฺส ปจฺเจกสมฺพุทฺธสฺส
 โสตาปตฺติมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนา, เต กิเลเส น ปุเนติ น
 ปจฺเจติ น ปจฺจាកจฺจติ, สกทาคามิมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนา
 ฯเปฯ อนาคามิมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนา ฯเปฯ อรหตฺตมคฺเคน
 เย กิเลสา ปหีนา, เต กิเลเส น ปุเนติ น ปจฺเจติ น
 ปจฺจាកจฺจตีติ อคฺคิวั ททฺธัม อนิวตฺตมาโน. เอโก จเร
 ขคฺควิสาณกปฺโป. เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

“สนฺทาลยิตฺวาน สยฺโยชนานิ
 ชาลัม เภาตฺวา สลิลมฺพฺุจาริ
 อคฺคิวั ททฺธัม อนิวตฺตมาโน
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ.

[๑๔๕] โอกฺขิตฺตจกฺขุ น จ ปาทโลโล
 กุตฺติณฺทริโย รกฺขิตฺมานสฺสโน
 อนวสฺสุโต อปริทฺยหฺมานโน
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป.

(๙)

โอกฺขิตฺตจกฺขุ น จ ปาทโลโลติ กถํ ขิตฺตจกฺขุ โหติ.
 อิเชกฺโข จ ภิกฺขุ^๑ จกฺขุโลโล จกฺขุโลลิเยน สมณฺณาคโต โหติ,
 ‘อทิฏฺฐจํ ทกฺขิตพฺพํ ทิฏฺฐจํ สมตฺติกกมิตพฺพนฺติ อารามเณ อารามํ
 อุตฺตยาเนน อุตฺตยานํ คามเณ คามํ นิคเมเน นิคมํ นคเรเน
 นครํ รฏฺเฐเน รฏฺฐจํ ชนปฺเพเน ชนปํ ทิฆมจาริกํ อนวตฺตจาริกํ’^๒
 อนุยฺยตฺโต โหติ รูปทสฺสนาย, เอวํ ขิตฺตจกฺขุ โหติ.

อถวา ภิกฺขุ อนุตรฆรํ ปวิฏฺฐโจ วีธี ปฏฺธิปนฺโน อสฺสุโต
 คจฺจติ, หตฺถิ โอลฺลเกนฺโต อสฺสํ โอลฺลเกนฺโต รถํ โอลฺลเกนฺโต
 ปตฺตํ โอลฺลเกนฺโต กุมารเก โอลฺลเกนฺโต กุมาริกาโย โอลฺลเกนฺโต
 อิตฺถิโย โอลฺลเกนฺโต ปุริเส โอลฺลเกนฺโต อนุตรปณฺณํ โอลฺลเกนฺโต
 ฆรมฺขานิ โอลฺลเกนฺโต อุทฺธํ โอลฺลเกนฺโต อโห โอลฺลเกนฺโต
 ทิสาวิทิสํ เปกฺขมาโน^๓ คจฺจติ, เอวมฺปิ ขิตฺตจกฺขุ โหติ.

อถวา ภิกฺขุ^๔ จกฺขุนา รูปี ทิสฺวา นิमितฺตคฺคาคี โหติ
 อนุพฺยณฺชนคฺคาคี, ยตฺวาธิกรณเมเน จกฺขุณฺทริยํ อสฺสุตํ วิหรนฺติ
 อภิขฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺกุสลา ฆมฺมา อนฺวาสุสเวยฺยํ, ตสฺส
 สํวราย น ปฏฺธิปชฺชติ, น รกฺขติ จกฺขุณฺทริยํ น จกฺขุณฺทริเย สํวรํ
 อ่าปชฺชติ, เอวมฺปิ ขิตฺตจกฺขุ โหติ.

ยถา วา ปเนเก โภณฺโต สมณพฺรหฺมณา สทฺธาเทยฺยานิ
 โภชนานิ ภุญฺชิตฺวา เต เอวรूपํ วิสฺสุทฺทสฺสนํ อนุยฺยตฺตา วิหรนฺติ,
 เสยฺยถิทำ. นจจํ คีตํ วาทิตํ เปกฺขํ อกฺขานํ ปาณิสฺสรํ เวตาพํ
 กุมฺภกฺกณํ โสภนครกํ^๕ จณฺทาลํ วสํ ไรวณํ หตฺถิยฺกฺกํ อสฺสยฺกฺกํ

^๑ สฺยา. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๓ จ.,เท. วิเปกฺขมาโน, เอวมฺปิ.

^๕ จ.,เท. โสภนํ

^๒ จ.,เท. อนวตฺตจาริกํ, เอวมฺปิ.

^๔ สฺยา. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

มหิสยุท^๑ อุษายุท^๒ อชยุท^๓ เมณฑยุท^๔ กุกกุณยุท^๕ วฏฏกยุท^๖
ทณทยุท^๗ มุฏจียุท^๘ นิพพุท^๙ อุกโยธิกัม พลคัม เสนาพยุท^{๑๐}
อนีกทสสน^{๑๑} อิติ วา, [๑๒] เอวรูป วิสูกทสสน^{๑๓} อนุยตุโต โหติ,
เอวมปิ ขิตตจกขุ โหติ.

กถิ โอกขิตตจกขุ โหติ. อีเชกจโจ^{๑๔} ภิกขุ น จกขุโลโล
น^{๑๕} จกขุโลลิเยน สมณนาโคโต โหติ ‘อทิฏจं ทกขิตตพพํ ทิฏจं
สมตีกกมิตพพนติ น อารามเน อารามํ น อุกยาเนน อุกยานํ
น คาเมเน คามํ น นิคเมเน นิคมํ น นคเรเน นครํ น รฏฺเฐเน
รฏฺเฐจํ น ชนปเทเน ชนปทํ น ทิสมจาริกํ อนุวตถจาริกํ อนุยตุโต
โหติ รูปทสสนาย, เอว โอกขิตตจกขุ โหติ.

อถวา ภิกขุ อนุตรฆรํ ปวิฏฺเฐจ วิถี ปฏฺเฐปนโน สํวโต
คจฺจติ, น หตฺถิ โอลเเกนโต น อสฺสํ โอลเเกนโต น รถํ
โอลเเกนโต น ปตฺถิ โอลเเกนโต น กุมารเก โอลเเกนโต
น กุมาริกาโย โอลเเกนโต น อิตฺถิโย โอลเเกนโต น ปุริเส
โอลเเกนโต น อนุตราปนํ โอลเเกนโต น ฆรมุขานิ โอลเเกนโต
น อุกุทํ โอลเเกนโต น อโธ โอลเเกนโต น ทิสาวิทิสํ
เปกฺขมาโน คจฺจติ, เอวมปิ โอกขิตตจกขุ โหติ.

อถวา ภิกขุ^{๑๖} จกขุนา รูปํ ทิสฺวา น นิमितตคฺคาคี โหติ
นาคฺคพฺยณชนคฺคาคี, ยตฺวาธิกรณเมเน จกขุณฺทริยํ อสํวตฺติ วิหรนฺตํ
อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกกา อกฺกุสลา ฆมฺมา อนุวาสฺสเวยฺยํ, ตสฺส

^๑ ฉ., เท. มหิสยุท

^๓ สฺยา. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๔ ฉ., เท. อิติ, เอวมปริปิ.

^๖ สฺยา. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๒ สฺยา. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๕ สฺยา. อนีกทสสน, เอวมปริปิ.

^๘ สฺยา. อธิ

^{๑๑} สฺยา. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

สัรวาย ปฏิปชชติ, รกขติ จกฺขุณฺหริยํ, จกฺขุณฺหริเย สัรวํ อาปชชติ,
 เอวมปิ โอกฺขิตตจกฺขุ โหติ. ยถา วา ปเนเก โภณโต
 สมณพราหมณา สทฺธาเทยยานิ โภชนานิ ภูณฺชิตฺวา เต เอวรูปิ
 วิสูกทสฺสนํ อนนฺยุตฺตา^๑ วิหรนฺติ, เสยฺยถิทํ. นจจํ คีตํ วาทิตํ
 ๔เป๔ ๑ณีกทสฺสนํ อิติ วา, เอวรูปา วิสูกทสฺสนานฺโยคา^๒
 ปฏิวีรโต โหติ,^๓ เอวมปิ โอกฺขิตตจกฺขุ โหติ.

น จ ปาทโลโลติ กถํ ปาทโลโล โหติ. อีเชกจฺโจ ภิกฺขุ^๔
 ปาทโลโล ปาทโลลิเยน สมณฺหาคโต โหติ, อารามेณ อารามํ
 อุตฺตยาเนน อุตฺตยานํ คามेณ คามํ นิคมเณ นิคมํ นครเณ นครํ
 รฏฺเฐน รฏฺเฐจํ ชนปเทณ ชนปทํ ทิมจาริกํ อนฺวตฺถิตจาริกํ อนฺยุตฺโต
 โหติ, เอวมปิ ปาทโลโล โหติ.

อถวา ภิกฺขุ อนฺโตสงฺฆารามे ปาทโลโล^๕ ปาทโลลิเยน
 สมณฺหาคโต โหติ, น อตฺถเหตุ น การณเหตุ อุตฺตโต
 อวฺปสนฺตจิตฺโต ปริเวณโต ปริเวณํ คจฺฉติ, วิหารโต วิหารํ
 คจฺฉติ, อทฺธมโยคโต อทฺธมโยคํ คจฺฉติ, ปาสาทโต ปาสาทํ
 คจฺฉติ, หมฺมิมิยโต หมฺมิมิยํ คจฺฉติ, คุหฺโต คุหํ คจฺฉติ, เลณโต
 เลณํ คจฺฉติ, กุฎฺฐิยา กุฎฺฐิ คจฺฉติ, กุฎฺฐาคารโต กุฎฺฐาคารํ คจฺฉติ,
 อฏฺฐโต อฏฺฐํ คจฺฉติ, มาพฺโต มาพํ คจฺฉติ, อุตฺตทณฺฑโต
 อุตฺตทณฺฑํ คจฺฉติ, อุตฺตทิสิตโต^๖ อุตฺตทิสิตํ คจฺฉติ,^๖ อุตฺตทจฺฉานสาลโต
 อุตฺตทจฺฉานสาลํ คจฺฉติ, มณฺฑปโต มณฺฑปํ คจฺฉติ, รุกฺขมฺมูลโต
 รุกฺขมฺมูลํ คจฺฉติ; ยตฺถ วา ปน ภิกฺขุ นิสินฺนติ วา คจฺฉนฺติ วา,

^๑ ฉ. เท. ๑ อนนฺยุตฺตา

^๓ ฉ., เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๕ ฉ., เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๒ ฉ., เท. วิสูกทสฺสนา

^๔ ฉ., เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^{๖-๖} ฉ., เท. อิมะ ปาจา น ทิสฺสนติ.

อาปชฺชตฺติ คฺคตฺตินทฺริโย. รกฺขิตมานสาโนติ โคปีตมานสาโน
 รกฺขิตจิตฺโตติ^๑ คฺคตฺตินทฺริโย รกฺขิตมานสาโน.

อนวสฺสโต อปริทฺยหฺมานโนติ อนวสฺสโตติ^๒ วุตฺตณฺเหตํ อายสฺมตา
 มหาโมคฺคัลลาเนน “อวสฺสตฺตปริยาเยญ ว อวฺโส เทสิสฺสามิ”^๓
 อนวสฺสตฺตปริยาเยญ, ตํ สฺสณฺณํ สาธุกํ มนสิกโรถ, ภาสิสฺสามิติ.
 “เอวมาวฺโสติ ไช เต ภิกฺขุ อายสฺมโต มหาโมคฺคัลลานสฺส
 ปจฺจสฺสสุ. อายสฺมา มหาโมคฺคัลลานเ อตฺตทวโจ “กถญฺจาวฺโส
 อวสฺสโต โหติ, อิทวฺโส ภิกฺขุ จกฺขฺนา รุเป ทิสฺวา ปิยฺรูเป รุเป
 อธิมฺจุจติ, อปฺปิยฺรูเป รุเป พฺยาปชฺชติ, อนฺุปฏฺจิตกายนฺติ จ
 วิหฺรติ ปฺริตฺตเจตฺโส, ตณฺจ เจโตวิมฺุตฺติ ปณฺณาวิมฺุตฺติ ยถาภูตํ
 นปฺปชานาติ, ยตฺถสฺส เต อปฺปนฺนา ปาปกา อกฺุสลา ฐมา
 อปริเสสา นิสฺสณฺณติ; โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ๔เปย ฌาเนน คนฺธํ
 ฌายิตฺวา ๔เปย ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา ๔เปย กาเยน โผฏฺฐพฺพํ
 ผุสิตฺวา ๔เปย มนฺสา ฐมํ วิญฺญาย ปิยฺรูเป ฐมฺเม อธิมฺจุจติ,
 อปฺปิยฺรูเป ฐมฺเม พฺยาปชฺชติ, อนฺุปฏฺจิตกายนฺติ จ วิหฺรติ
 ปฺริตฺตเจตฺโส, ตณฺจ เจโตวิมฺุตฺติ ปณฺณาวิมฺุตฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ,
 ยตฺถสฺส. เต อปฺปนฺนา ปาปกา อกฺุสลา ฐมา อปริเสสา
 นิสฺสณฺณติ; อยํ วุจฺจตาวฺโส ภิกฺขุ อวสฺสโต จกฺขฺวิญฺญเยยฺสุ
 รุเปสุ ๔เปย อวสฺสโต โสตฺวิญฺญเยยฺสุ สทฺทฺhesu ๔เปย อวสฺสโต
 มโนวิญฺญเยยฺสุ ฐมฺเมสุ เอวฺวิหารี^๔ อวฺโส ภิกฺขุ^๕ จกฺขฺโต เจปิ
 นํ มาโร อฺุปสงฺกมติ, ลภเตว^๕ มาโร โอตาริ, ลภติ^๖ มาโร

^๑ ฉ., เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๒ ฉ., เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๓ ฉ., เท. เทเสสฺสามิ

^{๔-๕} ฉ., เท. เอวฺวิหารี จาวฺโส ภิกฺขุ, เอวมฺปริปิ.

^๕ ฉ., เท. ลภเตว, เอวมฺปริปิ.

^๖ ฉ., เท. ลภต, เอวมฺปริปิ.

อารมฺมณฺ, โสตโต เจปิ นํ ๕เปยฺ มนโต เจปิ นํ มาโร
อุปสงฺกมติ, ลมเตว มาโร โอตาริ, ลมติ มาโร อารมฺมณฺ.

เสยฺยถาปิ อาวุโส นพาคาริ วา ตินฺนาคาริ วา สุกฺขํ
โกลาเป โจโรวสุสิกํ,^๑ ปฺรตฺตติมาย เจปิ นํ ทิสาย ปฺริโส อาทิตฺตาย
ติณฺณุกาย อุปสงฺกเมยฺ, ลมเตว อคฺติ โอตาริ, ลมติ อคฺติ
อารมฺมณฺ, ปจฺจิมาย เจปิ นํ ทิสาย ๕เปยฺ อุตฺตราย เจปิ นํ
ทิสาย ๕เปยฺ ทกฺขิณาย เจปิ นํ ทิสาย ๕เปยฺ เหมจฺจิมโต^๒ เจปิ
นํ ทิสาย^๓ ๕เปยฺ อุปฺริโต^๔ เจปิ นํ ทิสาย^๕ ยโต กุโตจิ เจปิ นํ
ปฺริโส อาทิตฺตาย ตินฺณุกาย อุปสงฺกเมยฺ, ลมเตว อคฺติ โอตาริ,
ลมติ อคฺติ อารมฺมณฺ; เอวเมว โข อาวุโส เอววิหาริ^๖ ภิกฺขุ,^๖
จกฺขุโต เจปิ นํ มาโร อุปสงฺกมติ, ลมเตว มาโร โอตาริ, ลมติ
มาโร อารมฺมณฺ, โสตโต เจปิ นํ ๕เปยฺ มนโต เจปิ นํ มาโร
อุปสงฺกมติ, ลมเตว มาโร โอตาริ ลมติ มาโร อารมฺมณฺ;
เอววิหาริณฺจาวุโส ภิกฺขุ รุปา อภิกฺขวีสฺ,^๗ น ภิกฺขุ รุปे อภิกฺขวีสฺ;^๘
สทฺทา ภิกฺขุ อภิกฺขวีสฺ, น ภิกฺขุ สทฺเท อภิกฺขวีสฺ; คณฺธา ภิกฺขุ
อภิกฺขวีสฺ, น ภิกฺขุ คณฺเธ อภิกฺขวีสฺ; รสา ภิกฺขุ อภิกฺขวีสฺ, น ภิกฺขุ
รเส อภิกฺขวีสฺ; โผฏฺฐพฺพา ภิกฺขุ อภิกฺขวีสฺ, น ภิกฺขุ โผฏฺฐพฺเพ
อภิกฺขวีสฺ, ฐมฺมา ภิกฺขุ อภิกฺขวีสฺ, น ภิกฺขุ ฐมฺเม อภิกฺขวีสฺ; อยฺ
วฺจจฺจาวุโส ภิกฺขุ รุปาภิกฺขวีสฺ^๙ สทฺทาภิกฺขวีสฺ คณฺธาภิกฺขวีสฺ รสาภิกฺขวีสฺ

^๑ จ., เท. เตโรวสุสิกํ.

^{๓,๔} จ., เท. อิมะ ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^{๖-๗} จ., เท. เอววิหาริ ภิกฺขุ, เอวมุปริปี.

^๘ จ., เท. อธิภาสิ, เอวมุปริปี.

^๒ สยา. ปจฺจโต, เอวมุปริปี.

^๕ จ., เท. อุปฺริมโต

^๗ จ., เท. อธิภาสิ, เอวมุปริปี.

^๙ จ., เท. รุปาภิกฺขวีสฺ, เอวมุปริปี.

โผฏฐพพาภิกุโต ฐมมาภิกุโต^๑ อภิกุโต^๒ เตหิ กิเลเสหิ, น อภิกุ
หิ โส ปาปเก อกุสเล ฐมเม สงฺกิลลิกเก โปโนพฺภิกเก
สทเร ทุกฺขวิปาเก อายตฺติ ชาติชรามณฺเญ,^๓ เอวํ โข อาวุโส
อวสฺสุโต โหติ.

กถณฺวาอาวุโส อนวสฺสุโต โหติ, อิธาวุโส ภิกฺขุ จกฺขุณา
รูปํ ทิสฺวา ปิยฺรूपे รุปे นาทิมุจฺจติ, อปฺปิยฺรूपे รุปे น
พฺยาปชฺชติ, อุปฺภุจิตกายสติ จ วิหฺรติ อปฺปมาณเจตโส; ตณฺจ
เจโตวิมุตฺติํ ปณฺณาวิมุตฺติํ ยถาภูตํ ปชานาติ, ยตถสฺส เต
อุปฺปนฺนา ปาปกา อกุสลา ฐมมา อปริเสสา นිරุชฺฌนฺติ; โสเตน
สทฺทํ สุตฺวา ๔เปยฺ มนฺสา ฐมมํ วิญฺญาย ปิยฺรूपे ฐมเม
นาทิมุจฺจติ, อปฺปิยฺรूपे ฐมเม น พฺยาปชฺชติ, อุปฺภุจิตกายสติ จ
วิหฺรติ อปฺปมาณเจตโส, ตณฺจ เจโตวิมุตฺติํ ปณฺณาวิมุตฺติํ ยถาภูตํ
ปชานาติ; ยตถสฺส เต อุปฺปนฺนา ปาปกา อกุสลา ฐมมา
อปริเสสา นිරุชฺฌนฺติ; อयํ วุจฺจตาวุโส ภิกฺขุ อนวสฺสุโต
จกฺขุวิญฺญेเยสฺส รูปेสฺส ๔เปยฺ อนวสฺสุโต โสตวิญฺญेเยสฺส สทฺทสฺส
๔เปยฺ อนวสฺสุโต มโนวิญฺญेเยสฺส ฐมฺเมสฺส. เอวํวิหาริ อาวุโส
ภิกฺขุ, จกฺขุโต เจปิ นํ มาโร อุปฺสงฺกมฺติ, เนว ลภฺติ มาโร
โอตารํ, น ลภฺติ มาโร อารมฺมณํ; โสโต เจปิ นํ ๔เปยฺ มนโต
เจปิ นํ มาโร อุปฺสงฺกมฺติ, เนว ลภฺติ มาโร โอตารํ, น ลภฺติ
มาโร อารมฺมณํ, เสยฺยถาปิ อาวุโส กุฎฺฐาคารสาลา^๓ วา
สนฺถาคารสาลา^๓ วา พหฺลมตฺติกา อลฺลวเลปนา,^๔ ปฺรตฺติมา ย เจปิ

^๑ สฺยา. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ. ^{๒-๓} ฉ., เท. อภิกุ อนภิกุโต อภิกุ นํ ปาปกา อกุสลา
ฐมมา สกิลลิกกา โปโนภิกกา สทรา ทุกฺขวิปากา อายตฺติ ชาติชรามณฺเญ

^{๓-๓} ฉ., เท. กุฎฺฐาคารา วา กุฎฺฐาคารสาลา วา ^๔ ฉ., เท. อทฺทวเลปนา

นํ ทิสาย ปุริโส อาทิตฺตาย ตินฺนุกาย อุปสงฺกเมยฺย, เหนว ลภติ
 อคฺติ โอตารํ, น ลภติ อคฺติ อารมฺมณํ, ปจฺจิมาย เจปิ นํ
 ทิสาย ๕เปยฺย อุตฺตราย เจปิ นํ ทิสาย ๕เปยฺย ทกฺขิณาย เจปิ นํ
 ทิสาย ๕เปยฺย ปจฺจโต เจปิ นํ อุปริโต เจปิ นํ ๕เปยฺย
 ยโต กุโตจิ เจปิ นํ ปุริโส อาทิตฺตาย ตินฺนุกาย อุปสงฺกเมยฺย,
 เหนว ลภติ อคฺติ โอตารํ, น ลภติ อคฺติ อารมฺมณํ, เหวเมว
 โข อาวุโส เอวํวิหารี ภิกฺขุ, จกฺขุโต เจปิ นํ มาโร
 อุปสงฺกมติ, เหนว ลภติ มาโร โอตารํ, น ลภติ มาโร
 อารมฺมณํ; โสตโต เจปิ นํ ๕เปยฺย มนฺโต เจปิ นํ มาโร
 อุปสงฺกมติ, เหนว ลภติ มาโร โอตารํ, น ลภติ มาโร
 อารมฺมณํ; เอวํวิหารินฺจอาวุธํ ภิกฺขุ น รูปา อภิกฺขวีสฺส, ภิกฺขุ
 รูเป อภิกฺขว; น สทฺทา ภิกฺขุ อภิกฺขวีสฺส, ภิกฺขุ สทฺเท อภิกฺขว
 ๕เปยฺย น ฐมา ภิกฺขุ อภิกฺขวีสฺส, ภิกฺขุ ฐมเม อภิกฺขว; อัย
 วุจฺจตาอาวุธํ ภิกฺขุ รูปาภิกฺขุ สทฺทาภิกฺขุ คณฺธาภิกฺขุ รสาภิกฺขุ
 โผฏฺฐพฺพาภิกฺขุ ฐมาภิกฺขุ อนภิกฺขโต^๑ เตหิ กิเลเสหิ, อภิกฺขุ หิ
 โส ปาปเก^๒ อกุสเล ฐมเม สงฺกิลเลสิเก โปโนพฺพภิกฺขุเก สทฺเร
 ทกฺขวิปาเก อายตฺติ ชาติชรามรณฺเญ, เอวํ โข อาวุโส
 อนวสฺสโต โหตฺติติ อนวสฺสโต.

อปฺริทฺยหฺมานติ รากคฺคินา^๓ อปฺริทฺยหฺมาน, โทสคฺคินา^๔
 อปฺริทฺยหฺมาน, โมหคฺคินา^๕ อปฺริทฺยหฺมานติ อนวสฺสโต
 อปฺริทฺยหฺมาน. เอโก จเร ขคฺควิสากนฺนปโป. เตนาห โส
 ปจฺจเจกสมฺพทฺโต

^{๑-๑} ๑๒๐๖/๒๕๖๖
 ๑-๑ จ.,เท. อธิภุ อธิภุโต อธิภุสิ เต ปาปเก ...

๑-๑ จ.,เท. โทสเซน ปริพาเหณ

๒ จ.,เท. รากเซน ปริพาเหณ

๔ จ.,เท. โมหเซน ปริพาเหณ

“โอภุชิตตจกฺขุ น จ ปาทโลโล
 คฺคตฺตินฺทริโย รกฺขิตมานสาโน
 อนวสฺสโต อปริทฺยหฺมาโน
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโปติ.

[๑๕๐] โอหารยิตฺวา คิหิพฺยณฺชนานิ
 สณฺณินฺนปตฺโต ยถา ปาริฉตฺโต^๑
 กาสายวตฺโถ อภินิภฺขมิตฺวา
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโป. (๑๐)

โอหารยิตฺวา คิหิพฺยณฺชนานีติ คิหิพฺยณฺชนานิ วุจฺจนฺติ
 เกสา จ มสฺส จ ๒เปฯ ที่ฉมรสฺสานิ อิติ วา.

โอหารยิตฺวา คิหิพฺยณฺชนานีติ คิหิพฺยณฺชนานิ โอโรปยิตฺวา
 สโมโรปยิตฺวา [๒] ปฏฺฐิปปสฺสมภิตฺวาติ โอหารยิตฺวา คิหิพฺยณฺชนานิ.

สณฺณินฺนปตฺโต ยถา ปาริฉตฺโตติ ยถา [๓] ปาริฉตฺตโก
 โกวิพาโร พหฺลปตฺตปฺลาโส สณฺทจฺฉาโย;^๔ เอวเมว โส
 ปจฺเจกสมฺพทฺโท ปรีปฺณณปตฺตจิวรรธโรติ สณฺณินฺนปตฺโต ยถา
 ปาริฉตฺโต.

กาสายวตฺโถ อภินิภฺขมิตฺวาติ โส ปจฺเจกสมฺพทฺโท สพฺพ
 ฆราวาสปฺลิโพธํ จินฺทิตฺวา ปตฺตทการปฺลิโพธํ จินฺทิตฺวา ฃาติปฺลิโพธํ
 จินฺทิตฺวา มิตฺตามจฺฉปฺลิโพธํ^๕ จินฺทิตฺวา^๕ สนฺนิธิปฺลิโพธํ จินฺทิตฺวา
 เกสมสฺสํ โอหารยิตฺวา^๖ กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อการสฺมา

^๑ ฉ., เท. ปาริฉตฺตโก, เอมฺปริปิ.

^๒ ฉ., เท. โส

^{๔-๕} สฺยา. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๒ ฉ., เท. นิภฺขิตฺวา

^๔ ฉ., เท. สณฺทจฺฉาโย

^๖ ฉ., เท. โอหาเรตฺวา

ลภิตฺวา อโลณิกํ ปริเยสนฺติ, อโลณิกํ ลภิตฺวา โลณิกํ ปริเยสนฺติ.
 ขาริกํ ลภิตฺวา อขาริกํ ปริเยสนฺติ, อขาริกํ ลภิตฺวา ขาริกํ
 ปริเยสนฺติ. ลมฺพิลฺล^๑ ลภิตฺวา กสาวํ ปริเยสนฺติ, กสาวํ ลภิตฺวา
 ลมฺพิลฺล ปริเยสนฺติ.^๒ สาหุํ ลภิตฺวา อสาหุํ ปริเยสนฺติ, อสาหุํ
 ลภิตฺวา สาหุํ ปริเยสนฺติ. สีตํ ลภิตฺวา อุณฺหํ ปริเยสนฺติ, อุณฺหํ
 ลภิตฺวา สีตํ ปริเยสนฺติ. เต ยํ ยํ ลภนฺติ เตเน เตเน น
 ตุสฺสสนฺติ, อปฺราปรํ ปริเยสนฺติ, มนาปิเกสฺส^๓ รเสสฺส รตา^๔ คิฑฺธา
 คิตฺตา มุจฺฉิตฺตา อชฺโหมปนฺนา^๕ ลคฺคา ลคฺคิตฺตา ปลิพุทฺธา. สา
 รสตนฺหา ตสฺส ปจฺเจกสมฺพุทฺทสฺส ปหีนา อุจฺฉินฺนมฺมูลา
 ตาลาวตฺถุกตา อนภาวงฺคตา อายตී อญฺปิปาททมา, ตสฺมา โส
 ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ ปฏิสงฺขา โยนิโส อหารํ อหาเรติ “เนว ทวายน
 น มทายน น มนฺทนาย น วิญฺญนาย, ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส
 จิตฺติยา ยาปนาย วิหีสฺสปฺรติยา^๖ พุรหฺมจฺริยานุคฺคหาย อิตฺติปฺุราณญจ
 เวทนํ ปฏฺิหงฺขามิ, นวญจ เวทนํ น อฺุปปาเทสฺสามิ, ยาตฺรา จ
 เม ภวิสฺสติ อนวชฺชตา จ ผาสฺสูหาโร จาติ.

ยถา วณฺเ อาลิมฺเปยฺย ยาวเทว โรปนตฺถาย,^๗ ยถา วา
 สตฺโถ^๘ อักขํ อพฺภณฺเชยฺย ยาวเทว ภารสฺส นิตฺถรณตฺถาย,
 ยถา วา^๙ ปุตฺตมํสอาหาริ^{๑๐} อหาเรยฺย^{๑๑} ยาวเทว กนฺตารสฺส

^{๑-๒} ฉ., เท. กสาวํ ลภิตฺวา อกสาวํ ปริเยสนฺติ, อกสาวํ ลภิตฺวา กสาวํ ปริเยสนฺติ, ลมฺพิกํ
 ลภิตฺวา อลมฺพิกํ ปริเยสนฺติ, อลมฺพิกํ ลภิตฺวา ลมฺพิกํ ปริเยสนฺติ.

^๓ สฺยา. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๔ ฉ., เท. รตฺตา

^๕ สฺยา. ปชฺฌายนฺตา ฉ., เท. อชฺโหมสนฺนา

^๖ ฉ., เท. วิหีสฺสปฺรติยา, เอวมฺปิปริ.

^๗ ฉ., เท. อารหณตฺถาย

^๘ ฉ., เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๙ ฉ., เท. วาสทฺโท น ทิสฺสติ.

^{๑๐} สฺยา. ปุตฺตมํส

^{๑๑} สฺยา. อหาเรยฺย

นิตถรณตถาย; เอวเมว โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ ปฏิสงฺขา โยนิโส
 อาหารํ อหฺมาเรติ “เนว ทวายน น มทายน น มนุสฺสทนาย น
 วิญฺญานาย, ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส จิตฺตยา ยาปนาย วิหีสฺสปรตฺติยา
 พุรหฺมจริยานุคฺคทาย อิตฺติ ปุราณณฺจ เวทนํ ปฏฺิหงฺขามิ, นวณฺจ
 เวทนํ น อุปฺปาเทสฺสามิ, ยาทฺธา จ เม ภวิสฺสติ อนวชฺชตา จ
 ผาสฺสฺวิหาโร จาติ. รสตณฺหายน อารโต วิรโต ปฏฺิวิรโต นิภฺขนฺโต
 นิสฺสณฺโจ วิปฺปมฺุตโต วิสํยุตฺโต วิมฺริยาทิกเตน เจตฺสา วิหฺรตฺติ
 รเสสฺสุ เคธํ อกรํ. **อโลโลติ** โลลาติ^๑ วา^๒ โลลฺอุปฺปาติ^๓ วา^๒ วุจฺจติ
 ตณฺหา, โย ราโค สาราโค ๕เป๕ อภิชฺฌมา โลภो อกุสฺสมฺมัลลํ. ส
 โลลา^๔ โลลฺอุปฺปา ตณฺหา ตสฺส ปจฺเจกสมฺพุทฺธสฺส ปหฺินา
 อุกฺคินฺนมฺมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวงฺคตา อายตฺตี อนฺอุปฺปาทมฺมา,
 ตสฺมา ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ **อโลโลติ** รเสสฺสุ เคธํ อกรํ **อโลโล**.

อนณฺณโปสฺสี สฺปทานจาริตฺติ อนณฺณโปสฺสีติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
 อตฺตตานณฺณเวว โปเสติ น ปรนฺติ.

อนณฺณโปสฺสิมณฺณวตํ

สาเรสฺสุ สฺสปตฺติฏฺิจิตํ^๕

ขีณาสวํ วนฺตโทสํ

ตมฺหํ พุรฺรัมมิ พุราหฺมณฺนติ.

อนณฺณโปสฺสี สฺปทานจาริตฺติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
 ปุพฺพพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวฺรมาทายน คามํ วา นิคมํ วา
 ปิณฺฑทายน ปวิสฺติ, รกฺขิตฺเตเนว กาเยน รกฺขิตาย วาจาย รกฺขิตฺเตน
 จิตฺเตน อุปฺภจฺจิตาย สติยา สํวเตหิ อินฺทฺริเยหิ โอกฺขิตตจกฺขุ
 อิริยาปถสมฺปนฺโน กุลา กุลํ อภิกฺกมฺนฺโต^๖ ปิณฺฑทายน จรตฺติ
อนณฺณโปสฺสี สฺปทานจาริ.

^๑ ฉ., เท. อยู่ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๓ ฉ., เท. 12/16/2516
 ฉ., เท. โลลฺอุป

^๕ ฉ., เท. ทนฺตํ สาเร ปตฺติฏฺิจิตํ

^๒ ฉ., เท. วาสทฺโท น ทิสฺสติ.

^๔ ฉ., เท. อยู่ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๖ ฉ., เท. อนตฺติกมฺนฺโต

กุลฺล กุลฺล อปฺปปฏิพทฺตจิตฺโตติ ทวีติ การณฺเห ปฏฺิพทฺตจิตฺโต
โหติ: อตฺตํ นํ จเปฺนฺโต ปรี อจฺจํ จเปฺนฺโต ปฏฺิพทฺตจิตฺโต
โหติ, อตฺตํ นํ อจฺจํ จเปฺนฺโต ปรี นํ จเปฺนฺโต ปฏฺิพทฺตจิตฺโต โหติ.

กถํ อตฺตํ นํ จเปฺนฺโต ปรี อจฺจํ จเปฺนฺโต
ปฏฺิพทฺตจิตฺโต โหติ. ‘ตุมฺเห เม พหุปรการา, อหํ ตุมฺเห นิสฺสาย
ลภามิ จีวรปิณฑปาตเสนาสนคิลานปัจจยภาสชฺชปริกขารํ ยมฺปิ เม
อณฺเณ ทาตุํ วา กาทุํ วา มณฺณนฺติ ตุมฺเห นิสฺสาย ตุมฺเห
สมปฺสสนฺตา;^๑ ยมฺปิ เม ปฺปราณํ มาตาเปตฺตํ นามโคตฺตํ ตมฺปิ
เม อนฺตรหิตํ ตุมฺเหหิ อหํ ฌายามิ ‘อสุกฺกสฺส กุลฺลปโก อสุกฺกาย
กุลฺลปโกติ เอวํ อตฺตํ นํ จเปฺนฺโต ปรี อจฺจํ จเปฺนฺโต
ปฏฺิพทฺตจิตฺโต โหติ.

กถํ อตฺตํ อจฺจํ จเปฺนฺโต ปรี นํ จเปฺนฺโต
ปฏฺิพทฺตจิตฺโต โหติ. ‘อหํ ตุมฺหากํ พหุปรกาโร, ตุมฺเห มํ อาคมม
พุทฺธํ สรณํ คตา, ฐมฺมํ สรณํ คตา, สงฺฆมฺ สรณํ คตา,
ปาณาติปาตา ปฏฺิวิรตา, อทินฺนาทนา ปฏฺิวิรตา, กาเมสุ มิจฺฉาจารา
ปฏฺิวิรตา; มุสาวาทา ปฏฺิวิรตา, สุราเมรยมชฺชปมาทญฺ्ञา
ปฏฺิวิรตา; ตุมฺหากํ [^๒] อุกฺกเทสํ เทมิ, ปรีปัจจํ เทมิ, อโปสถํ
อกฺขามิ,^๓ นวกมฺมํ อธิญฺ्ञามิ, อถ จ ปน ตุมฺเห มํ ปรีจฺจชิตฺวา^๔
อณฺเณ^๕ สกฺกโรถ ครุฑโรถ มาเนถ ปุเชถาติ เอวํ อตฺตํ นํ อจฺจํ
จเปฺนฺโต ปรี นํ จเปฺนฺโต ปฏฺิพทฺตจิตฺโต โหติ.

^๑ จ.,เท. ปสสนตา
พิมพ์อายุ 12/06/2566

^๓ จ.,เท. อาจิกฺขามิ

^๕ จ.,เท. อณฺเณ

^๒ จ.,เท. อหํ

^๔ จ.,เท. อชฺชมิตฺวา

กุเล กุเล อปปฏิพทฐจิตโตติ โส ปจเจกสมพุทฺโธ
 กุลปฺลิโพเชน อปปฏิพทฐจิตโต โหติ, คณปฺลิโพเชน
 อปปฏิพทฐจิตโต โหติ, อาวาสปฺลิโพเชน อปปฏิพทฐจิตโต โหติ,
 จีวรปฺลิโพเชน อปปฏิพทฐจิตโต โหติ, ปิณฑปาตปฺลิโพเชน
 อปปฏิพทฐจิตโต โหติ, เสนาสนปฺลิโพเชน อปปฏิพทฐจิตโต โหติ,
 คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารปฺลิโพเชน อปปฏิพทฐจิตโต โหตีติ
 กุเล กุเล อปปฏิพทฐจิตโต. เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโป.
 เตนนาห โส ปจเจกสมพุทฺโธ

“รเสสฺсу เคะ อกริ อโลโล
 อนนฺณวโปสี สप्तานจารี
 กุเล กุเล อปปฏิพทฐจิตโต
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโปติ.

ตติโย วคฺโค.

จตุตถวคฺโค

[๑๕๒] “ปหาย ปญจาวรรณานิ เจตโส
 อุปกฺกิลเสส พฺยปฺนุชฺช สพฺเพ
 อนิสฺสํโต เจตฺวา เสฺนหํโทส^๑
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป.

(๑)

ปหาย ปญจาวรรณานิ เจตโสติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
 กามจฺจนฺทนีวเรณ ปหาย ปชฺหิตฺวา วิโนเทตฺวา พฺยนฺตํกิริตฺวา
 อนภาวํคเมตฺวา, พฺยาปาทนีวเรณ อปฺเปยฺย ถีนมิตฺตนีวเรณ อปฺเปยฺย
 อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจนีวเรณ อปฺเปยฺย วิจิกิจฺจจฺจนีวเรณ ปหาย ปชฺหิตฺวา
 วิโนเทตฺวา พฺยนฺตํกิริตฺวา อนภาวํคเมตฺวา, วิวิจฺเจว กาเมหิ
 วิวิจฺจ อกฺุสเลหิ ฐมฺเมหิ สวิตกํ สวิจาร์ วิเวกขํ ปิติสฺสํ ปจฺม
 ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหเรตีติ ปหาย ปญจาวรรณานิ เจตโส.

อุปกฺกิลเสส พฺยปฺนุชฺช สพฺเพติ ราโค จิตฺตสฺส อุปกฺกิลโส,
 โทโส จิตฺตสฺส อุปกฺกิลโส, โมโห จิตฺตสฺส อุปกฺกิลโส,
 โกโร อปฺเปยฺย อุปนาโห อปฺเปยฺย สพฺพากุสลาภิสงฺขารา จิตฺตสฺส
 อุปกฺกิลเสสา. อุปกฺกิลเสส พฺยปฺนุชฺช สพฺเพติ จิตฺตสฺส สพฺเพ
 อุปกฺกิลเสส พฺยปฺนุชฺช ปนฺนุทิตฺวา^๒ ปชฺหิตฺวา วิโนเทตฺวา
 พฺยนฺตํกิริตฺวา อนภาวํคเมตฺวาติ อุปกฺกิลเสส พฺยปฺนุชฺช สพฺเพ.

อนิสฺสํโต เจตฺวา เสฺนหํโทสนฺติ อนิสฺสํโตติ เทว นิสฺสยา:
 ตณฺหานิสฺสโย จ ทิฏฺฐินิสฺสโย จ อปฺเปยฺย อยํ ตณฺหานิสฺสโย อปฺเปยฺย
 อยํ ทิฏฺฐินิสฺสโย. เสฺนโหติ เทว เสฺนหา: ตณฺหาเสฺนโห จ
 ทิฏฺฐิเสฺนโห จ อปฺเปยฺย อยํ ตณฺหาเสฺนโห อปฺเปยฺย อยํ ทิฏฺฐิเสฺนโห.

หมดอายุ 12/06/2566

^๑ สยา. สีนหโทสํ จ., เท. เจตฺว สีนหโทสํ, เอวมฺปฺริปี.

^๒ จ., เท. ปนฺนุทิตฺวา

โทโสติ โย จิตตสส อามาโต ปฏิมมาโต ปฏิม^๑ ปฏิวโรโร
 โกโป ปโกโป สมปโกโป โทโส ปโทโส สมปโทโส จิตตสส
 พยาปตติ มโนปโทโส โกโร กุชฌนา กุชฌิตตติ โทโส ทุสสนา
 ทุสสิตตติ พยาปตติ พยาปชชนา พยาปชชิตตติ วิโรโร^๒
 ปฏิวโรโร^๒ จณทิกุกิ อสสุโรโป อนตตมมตา จิตตสส. อนิสสิโต
 เจตวา เสนหโทสนติ โส ปจเจกสมพุทโธ ตณหาเสนหญจ
 ทิฏฐิเสนหญจ โทสนญจ เจตวา อจเจตวา^๓ สมุจเจตวา^๔ ปชหิตวา
 วินเฑตวา พุยนตีกิริตวา อนภาวญจเมตวา จกขุ อนิสสิโต โสติ
 อนิสสิโต ๕เป๕ ทิฏฐสจตมุตวิญญาตพุเพ ฐมเม อนิสสิโต อนลลโน
 อนุปคโต อนชฌเณสิโต อนธมุตโต นิกขนโต นิสสญฺโจ วิปฺปมุตโต
 วิสญญุตโต วิมรียาทิกเตน เจตสา วิหรตติ อนิสสิโต เจตวา
 เสนหโทส. เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโป. เตนาห โส ปจเจกสมพุทโธ

“ปหาย ปญจาวรณานิ เจตโส

อุปกกิลเส พุยนนุชฺช สพุเพ

อนิสสิโต เจตวา เสนหโทส

เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโปติ.

[๑๕๓]

“วิปีฎฐิกิตฺวาน สฺขํ ทฺขญจ

ปฺพุเพว จ โสมนสฺสโทมนสฺส

ลทฺธานุเปกฺขํ สมถํ วิสุทฺธํ

เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโป.

(๒)

วิปีฎฐิกิตฺวาน สฺขํ ทฺขญจ ปฺพุเพว จ โสมนสฺสโทมนสฺสนติ
 โส ปจเจกสมพุทโธ สุขสฺส จ ปหานา ทฺกฺขสฺส จ ปหานา

^๑ หมายเหตุ 12/06/2566

สยา. ปฏิมิ ฉ., เท. ปฏิมิ

^๓ ฉ., เท. อจฺฉินฺทิตฺวา

^{๒-๒} ฉ., เท. อิม ปาจา น ทิสฺสนติ.

^๔ ฉ., เท. สมุจฺฉินฺทิตฺวา

ปุพฺพเพว โสมนสฺสโทมนสฺसानํ อตฺถงฺคมา อทุกขมสฺสํ
 อูปะกฺขาสติปาริสฺสทฺธิ จตฺตถํ ฌานํ อุปสมปชฺช วิหฺรตีติ
 วิปฺปฏิจิกตฺวาน สฺสํ ทุขญฺจ ปุพฺพเพว จ สมนสฺสโทมนสฺสํ.

ลทฺธานุเปกฺขํ สมถํ วิสฺสุทฺธนฺติ อูปะกฺขชาติ ยถา จตฺตถชฺฌมานะ
 อูปะกฺขา อูปะกฺขนา อชฺฌูปะกฺขนา จิตฺตสฺส ปสฺสทฺธตา^๑ มชฺฌตฺตตา
 จิตฺตสฺส. **สมโถติ** ยถา จิตฺตสฺส จิตฺติ สณฺนจิตฺติ อวฺภูจิตฺติ อวิสาหาโร
 อวิกฺเขโป อวิสาหฏฺฏมานสตา สมโถ สมာธินฺทริยํ สมာธิพลํ
 สมมาสมาธิ. จตฺตถชฺฌมานะ อูปะกฺขา จ สมโถ จ สฺสุทฺธา โหนฺติ
 วิสฺสุทฺธา ปรีโยทาทา อนงฺคณา วิคตฺตูปกฺกิลเลสา มุทฺฎฐตา กมฺมนียา
 จิตฺตา อาเนญชปฺปตฺตา. **ลทฺธานุเปกฺขํ สมถํ วิสฺสุทฺธนฺติ** จตฺตถชฺฌมานะ^๒
 อูปะกฺขญฺจ สมถญฺจ ลทฺธาน^๓ ลมิตฺวาติ [๔] ลทฺธานุเปกฺขํ สมถํ
 วิสฺสุทฺธํ. เอโก จเร ขคควิสาณกปโป. เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

“วิปฺปฏิจิกตฺวาน สฺสํ ทุขญฺจ
 ปุพฺพเพว จ โสมนสฺสโทมนสฺสํ
 ลทฺธานุเปกฺขํ สมถํ วิสฺสุทฺธํ
 เอโก จเร ขคควิสาณกปโปติ.

[๑๕๔] “**อารทฺธวิริโย ปรมตฺถปตฺติยา**
อลีนจิตฺโต อกุสสีตวฺตติ
ทพฺพนิกฺกโม ฌามพฺลุปฺปนโน
เอโก จเร ขคควิสาณกปโป.

(๓)

อารทฺธวิริโย ปรมตฺถปตฺติยาติ ปรมตฺถํ วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ,
 โย โส สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพปฺริยปฏินิสฺสคโค ตณฺหกฺขโย วิราโค

๑ หมายเหตุ ๑๒/๐๖/๒๕๖๖

^๑ ฉ., เท. จิตฺตสมตา จิตฺตปฺปสฺสทฺธตา

^๓ ฉ., เท. ลทฺธา

^๒ ฉ., เท. จตฺตถชฺฌมานะ

^๔ ฉ., เท. วิสฺสุทฺธวา ปฏฺฐิมิตฺวาติ

นิโรธ นิพพาน. ปรมตถสฺส ปตฺติยา ลาภาย ปฏฺฐิลาภาย อธิคฺคมา
 ผุสฺสนาย สจฺฉิกิริยา อารทฺธวิริโย วิหฺรติ, อกุสลํ ฐมฺมานํ
 ปหานาย กุสลํ ฐมฺมานํ สมฺปทาย ทมฺวา ทพฺพปรกฺกโม
 อนิกฺขิตตฺตโร กุสเลสุ ฐมฺเมสุติ อารทฺธวิริโย ปรมตฺถปตฺติยา.

อลีนจิตฺโต อุกฺสิตฺตวฺตฺติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ อนุปฺปนฺนํ
 ปาปกาณฺ อกุสลํ ฐมฺมานํ อนุปฺปาทาย จนฺทํ ชเนติ วายมติ,
 วิริยํ อารภติ, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติ; อนุปฺปนฺนํ ปาปกาณฺ
 อกุสลํ ฐมฺมานํ ปหานาย จนฺทํ ชเนติ วายมติ, วิริยํ อารภติ,
 จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติ; อนุปฺปนฺนํ กุสลํ ฐมฺมานํ อนุปฺปาทาย
 จนฺทํ ชเนติ วายมติ, วิริยํ อารภติ, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติ;
 อนุปฺปนฺนํ กุสลํ ฐมฺมานํ จิตฺตํ อสมฺโมสาย ภิชฺชโยภาวาย
 เวปฺปุลลํ ภาวนาปาริปุริยา^๑ จนฺทํ ชเนติ วายมติ, วิริยํ อารภติ,
 จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติ^๒ เหว อลีนจิตฺโต อุกฺสิตฺตวฺตฺติ.

อถว “กามํ ตโจ จ นฺหารุ จ อฏฺฐิ จ อวสุสฺสตุ” สรีเร^๓
 อุปฺสุสฺสตุ” มํสโลหิตํ, ยนฺตํ ปุริสธามเนน ปุริสพฺเพเนน ปุริสวิริเยน
 ปุริสปรกฺกเมเนน ปตฺตพฺพํ, น ตํ อปาปฺณิตฺวา^๔ วิริยสฺส สณฺจํ^๕
 ภวิสฺสตีติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติ, เหวมปิ อลีนจิตฺโต อุกฺสิตฺตวฺตฺติ.

“น ตาวาหํ อิมํ ปลฺลํ กํ ภินฺทิสฺสามิ, ยาว เม น
 อนุปฺปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมฺมุจฺจิสฺสตีติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติ,
 เหวมปิ อลีนจิตฺโต อุกฺสิตฺตวฺตฺติ.

^๑ จ., เท. ภาวนา ปาริปุริยา

^{๓-๓} มตฺตอายุ 12/06/2566

สยา. อิมํ ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๕ สยา. จาน

^๒ จ., เท. อวสุสฺสตุ

^๔ สยา. ปาปฺณิตฺวา

‘นาสสิสส’^๑ น ปิวิสสามิ วิหารโต น นิภขมี^๒
 นปี ปลสสิ นิปาเตสสิ ตณฺหาสละเล อนุหเตติ
 จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ, เอวมปิ อลีนจิตฺโต อกฺขีตวตฺติ.

“น ตาวาหิ อิมมฺหา อาสนา อญฺจหิสสามิ, ยาว เม น
 อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมฺจุจิสฺสตีติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ,
 เอวมปิ อลีนจิตฺโต อกฺขีตวตฺติ.

“น ตาวาหิ อิมมฺหา จงฺกมา โอโรหิสสามิ, วิหารา
 นิภขมิสสามิ, อทฺธโยคา นิภขมิสสามิ, ปาสาทา นิภขมิสสามิ,
 หมฺมียา นิภขมิสสามิ, คุหาย นิภขมิสสามิ, เลณา นิภขมิสสามิ,
 กุฎฺฐียา นิภขมิสสามิ, กุฎฺฐาคารา นิภขมิสสามิ, อญฺญา นิภขมิสสามิ,
 มาพา นิภขมิสสามิ, อุตฺตมฺหา นิภขมิสสามิ, อปฺปญฺจานสาลาย
 นิภขมิสสามิ, มณฺทปา นิภขมิสสามิ, รุกฺขมฺมูลา นิภขมิสสามิ, ยาว
 เม น อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมฺจุจิสฺสตีติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ
 ปทหติ, เอวมปิ อลีนจิตฺโต อกฺขีตวตฺติ.

“อิมสฺมีเยว ปุพฺพณฺหสมเย อริยธมฺมํ อหริสสามิ
 สมหาหริสสามิ อธิคฺจนิสสามิ ผุสยิสสามิ สจฺฉนิกริสสามีติ จิตฺตํ
 ปคฺคณฺหาติ ปทหติ, เอวมปิ อลีนจิตฺโต อกฺขีตวตฺติ. อิมสฺมีเยว
 มชฺฌนฺตีกสมเย^๓ ยเปยฺ สายณฺหสมเย ยเปยฺ ปุเรภตฺตํ ยเปยฺ
 ปจฺจภตฺตํ ยเปยฺ ปุริมยามะ^๔ ยเปยฺ มชฺฌิมยามะ^๕ ยเปยฺ
 ปจฺจิมยามะ^๖ ยเปยฺ กาเพ ยเปยฺ ชุณฺहे ยเปยฺ วสุเส ยเปยฺ
 เหมนฺเต ยเปยฺ คิมฺहे ยเปยฺ ปุริเม วโยชนฺเต ยเปยฺ มชฺฌิมะ

^๑ สย. นาสสิสส

^๓ จ.,เท. มชฺฌนฺตีกสมเย, เอวมฺปิ.

^๕ จ.,เท. มชฺฌิมยาม ...

^๒ จ.,เท. นิภขเม

^๔ จ.,เท. ปุริมยาม ...

^๖ จ.,เท. ปจฺจิมยาม ...

วโยขนฺธะ ๔เปฯ ปจฺฉิเม วโยขนฺธะ อริยธมฺมํ อหริสฺสามิ
สมาหริสฺสามิ อธิจฺฉนฺสสามิ ฌฺสยิสฺสามิ สจฺฉนฺกริสฺสามีติ จิตฺตํ
ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติ, เอวมปิ อลีนฺจิตฺโต อกฺขีตวฺตฺติ.

ทพฺพหฺนิกฺกโม **ถามพฺลุปฺปนโนติ** **ทพฺพหฺนิกฺกโมติ**^๑ โส
ปจฺเจกสมฺพทฺโท ทพฺพสมาทาโน อโหสิ กุสเลสุ ฐมฺเมสุ
อวฺภูจิตฺตสมาทาโน กายสุจฺริเต วจฺสิสุจฺริเต มโนสุจฺริเต ทานสํวิภาเค
สีลสมาทาเน อโปสถูปวาเส เมตฺตเตยฺยตาย^๒ เปตฺตเตยฺยตาย
สามณฺณตาย พุรฺหมณฺณตาย กุเลชฺชฏฺฐาปจายิตาย^๓ อณฺณตฺรณฺณตเรสุ
อธิกุสเลสุ ฐมฺเมสุติ **ทพฺพหฺนิกฺกโม**. **ถามพฺลุปฺปนโนติ** โส
ปจฺเจกสมฺพทฺโท ถาเมเน จ พเลเน จ วิริเยเน จ ปฺรกฺกเมเน จ
[๔] อูปโต โหติ สมฺเปโต อูปาคโต สมฺปาคโต อูปปนโน
สมฺปปนโน สมฺนฺนาคโตติ **ทพฺพหฺนิกฺกโม** **ถามพฺลุปฺปนโน**. เอโก
จเร ขคฺควิสาณกปโป. เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพทฺโท

“อารทฺธวิริโย ปรมตฺถปตฺติยา
อลีนฺจิตฺโต อกฺขีตวฺตฺติ
ทพฺพหฺนิกฺกโม ถามพฺลุปฺปนโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโปติ.

[๑๕๕] **ปฏิสลฺลาณํ ฌานมริณฺจมาโน**
ฐมฺเมสุ นิจฺจํ อนุธมฺมจารี
อาทีนํ สมนฺนํ สวเส
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโป.

(๔)

^๑ จ.ท. ๑๒/๑๖๕ ๕๖๑ ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๒ จ.ท. มตฺตเตยฺยตาย

^๓ สฺยา. กุเลชฺชฏฺฐาปจายิกาย

^๔ จ.ท. ปณฺณาย จ

ปฏิสฺสูลานํ ฌานมริยจมาโนติ โส ปจฺเจกสมพฺพุทฺโ
ปฏิสฺสูลานาราม โหติ ปฏิสฺสูลานรโต อชฺฌตฺตํ เจโตสมณฺณยุตฺโต
อนิรากตชฺฌมาโน วิปสฺสนาย^๑ สมณฺณาคโต พุรฺุเหตา สุญฺญาคารานํ
ฌายี ฌานรโต เอกตฺตมณฺณยุตฺโต สทตฺตครุโกติ ปฏิสฺสูลานํ.^๒
ฌานมริยจมาโนติ:^๓ โส ปจฺเจกสมพฺพุทฺโ ทวีหิ การณฺเหหิ ฌานํ
น ริยจติ;^๔ อนุปฺปนฺนสฺส วา ปจฺมสฺส ฌานสฺส อุปฺปาทาย
ยุตฺโต ปยุตฺโต สยฺยุตฺโต आयฺยุตฺโต สมายฺยุตฺโต, อนุปฺปนฺนสฺส วา
ทุตฺติยสฺส ฌานสฺส ๔เปยฺ อนุปฺปนฺนสฺส วา ตตฺติยสฺส ฌานสฺส
๔เปยฺ อนุปฺปนฺนสฺส วา จตฺตตฺถสฺส ฌานสฺส อุปฺปาทาย ยุตฺโต
ปยุตฺโต สยฺยุตฺโต आयฺยุตฺโต สมายฺยุตฺโตติ เอวํปิ ฌานํ น ริยจติ.^๕
อถวา อุปฺปนฺนํ วา ปจฺมํ ฌานํ อาเสวติ ภาเวติ พหุสฺสีกโรติ,
อุปฺปนฺนํ วา ทุตฺติยํ ฌานํ ๔เปยฺ อุปฺปนฺนํ วา ตตฺติยํ ฌานํ ๔เปยฺ
อุปฺปนฺนํ วา จตฺตตฺถํ ฌานํ อาเสวติ ภาเวติ พหุสฺสีกโรตีติ เอวํปิ
ฌานํ น ริยจตีติ^๖ ปฏิสฺสูลานํ ฌานมริยจมาโน.

ธมฺเมสุ นิจฺจํ อณฺฐมฺมจารีติ ธมฺมา วุจฺจนฺติ จตฺตาริ
สตีปญฺจจนา ๔เปยฺ อริโย อญฺจจฺโคโก มคฺโค. กตเม อณฺฐมฺมา.
สมฺมาปฏฺิปปทา อณฺโถมปฏฺิปปทา^๗ อปจฺจณีกปฏฺิปปทา อหฺวตฺถปฏฺิปปทา
ธมฺมานุธมฺมปฏฺิปปทา สีเลสุ ปรีปฺปรการิตา อินฺทฺริเยสุ คฺคตฺตทวารตา
โกชเน มตฺตตณฺณตา ชาคริยานุโยโค สติสมฺปชฺฌณํ, อิมे วุจฺจนฺติ
อณฺฐมฺมา. ธมฺเมสุ นิจฺจํ อณฺฐมฺมจารีติ ธมฺเมสุ นิจฺจกาลํ ฐวฺกาลํ^๘
สตฺตํ สมิตํ อพฺโพกิณฺณํ^๙ โปชานุโปชํ^{๑๐} อุทกฺกมฺมิกชาตํ^{๑๑} อวิจิ

^{๑-๑} สฺยา. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๓ สฺยา. เอวํ ฌานมริยจติ

^๔ สฺยา. อยํ ปาโจ น ทิสฺสตี.

^๗ ฉ., เท. โปชานุโปชํ

^๒ สฺยา. ฌานมริยจติ, เอวํปริปิ.

^๔ ฉ., เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสตี.

^๖ ฉ., เท. อวิกกิณฺณ

^{๑๑} ฉ., เท. อุทกฺกมฺมิกชาตํ

สนฺตติ^๑ สหิตํ ผุสิตํ ปุเรภตฺตํ ปจฺจภตฺตํ ปุริมยาเม มชฺฌิมยาเม
 ปจฺจิมยาเม กาเพ ชฺชุนฺเห วสุเส เหมนฺเต คิมฺเห ปุริเม วโยชนฺเช
 มชฺฌิเม วโยชนฺเช ปจฺจิเม วโยชนฺเช จรติ วิจรติ อิริยติ วตฺเตติ
 ปาเลติ ยเปติ ยาเปตฺติ ฌมฺเมสุ นิจุจํ อนุชฺชมฺจารี.

อาทีนํ สมฺมสิตา ภเวสฺสูติ 'สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ
 อาทีนํ สมฺมสิตา ภเวสุ, 'สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ ฯเปฯ 'สพฺเพ
 ฌมฺมา อนตฺตาติ ฯเปฯ 'ยงฺกิญฺจิ สมุทฺยฌมฺมํ, สพฺพนตํ นิโรธฌมฺมนฺติ
 อาทีนํ สมฺมสิตา ภเวสฺสูติ อาทีนํ สมฺมสิตา ภเวสุ. เอโก จเร
 ขคฺควิสาณกปโป. เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

“ปฏิสลฺลาณํ ฌานมริญฺจมาโน

ฌมฺเมสุ นิจุจํ อนุชฺชมฺจารี

อาทีนํ สมฺมสิตา ภเวสุ

เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโปติ.

[๑๕๖] ตณฺหุขยํ ปตฺถยํ อปฺปมตฺโต

อนลฺมูโค^๒ สุตฺวา สตีมา^๓

สงฺขาตธมฺโม นียโต ปธานวา

เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโป.

(๕)

ตณฺหุขยํ ปตฺถยํ อปฺปมตฺโตติ ตณฺหาติ รูปตณฺหา
 สทฺทตณฺหา คนฺธตณฺหา รสตณฺหา โผฏฺฐพฺพตณฺหา ฌมฺมตณฺหา.
 ตณฺหุขยํ ปตฺถยณฺติ ราคขยํ โทสขยํ โมหขยํ คตฺติขยํ
 อุปฺปตฺติขยํ. ปฏิสนฺธิขยํ ภวขยํ สํสારขยํ วฏฺฏขยํ อิจฺจนฺโต
 ปตฺถยณฺโต [๔] อภิชปฺปณฺโตติ ตณฺหุขยํ ปตฺถยํ. อปฺปมตฺโตติ:

^๑ หมายเหตุ 12/06/2566

^๑ ฉ., เท. อวิจิสฺนตฺติสฺหิตํ

^๓ ฉ., เท. สตีมา, เอมฺบุปริปี.

^๒ ฉ., เท. อนลฺมูโค, เอมฺบุปริปี.

^๔ ฉ., เท. สาทิยนฺโต ปิหยนฺโต

โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ สกฺกจฺจการี สาตจฺจการี ๕เปฯ อปฺปมตฺโต^๑
 กุสเลสุ ฌมฺเมสฺสูติ ตณฺหกฺขยํ ปตฺถยํ อปฺปมตฺโต.

อเนลมฺภูโค สุตฺวา สติมาติ อเนลมฺภูโคติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
 ปณฺหิโต ปณฺณวา พุทฺธิมา ฌาณี วิภาวี เมธาวิติ อเนลมฺภูโค.^๒
 สุตฺวาติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ พหุสฺสุโต ไหติ สุตฺธโร สุตฺสนฺนิจโย,
 เย เต ฌมฺมา อาทิกกฺลยาณา มชฺฌเมกฺกฺลยาณา ปรีโยสานกฺลยาณา
 สาตถา^๓ สพฺพญชฺชา^๓ เกวลปรีปฺณณํ ปรีสุทฺธํ พุรหฺมจริยํ อภิวทฺถติ,
 ตถารูปาสฺส ฌมฺมา พหุสฺสุตา ไหนติ ธตา^๔ วจฺสา ปรีจิตา
 มนฺसानุเปกฺขิตา ทิฏฺฐิจิยา สุปฺปวิทฺธาติ^๕ สุตฺวา.^๖ สติมาติ โส
 ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ สติมา ไหติ ปรมฺเณ สติเนปฺกเกณ สมฺนฺนาคโต^๗
 จิรกตมฺปิ จิรภาสิตมฺปิ สริตาติ^๘ อเนลมฺภูโค สุตฺวา สติมา.

สงฺขาตธมฺโม นียโต ปธานวาติ สงฺขาตธมฺโม วุจฺจติ ฌาณํ,
 ยา ปณฺณวา ปชานนา ๕เปฯ อโมโห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ.
 สงฺขาตธมฺโมติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ สงฺขาตธมฺโม ฌาตธมฺโม
 ตฺถลิตธมฺโม ตีริตธมฺโม วิภูตธมฺโม วิภาวิตธมฺโม 'สพฺเพ สงฺขารา
 อนิจฺจาติ ๕เปฯ 'ยงฺกิณฺณจิ สมฺภูตธมฺมํ, สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ
 สงฺขาตธมฺโม ฌาตธมฺโม ตฺถลิตธมฺโม ตีริตธมฺโม วิภูตธมฺโม
 วิภาวิตธมฺโม. อถวา ตสฺส ปจฺเจกสมฺพุทฺธสฺส [^๙] ขนฺธา
 สงฺขาตา,^{๑๐} ธาตุโย สงฺขาตา, อายตนาณิ สงฺขาตานิ. คติโย สงฺขาตา,
 อุปฺปตฺติโย สงฺขาตา, ปฏิสนฺธิโย สงฺขาตา, ภาว สงฺขาตา, สํสारा

^๑ ฉ., เท. อปฺปมาโท

^{๓-๓} ฉ., เท. สาตถํ สพฺพญชฺชนํ, เอวมฺปรีปิ.

^๕ สฺยา. สุปฺปวิทฺธา

^๗ ฉ., เท. สมฺนฺนาคตตฺตา

^๘ ฉ., เท. จ

^๒ ฉ., เท. อยํ ปาโง น ทิสฺสติ.

^๔ ฉ., เท. ธาตา

^๖ ฉ., เท. อยํ ปาโง น ทิสฺสติ.

^๘ ฉ., เท. สริตา อนุสฺสริตาติ

^{๑๐} ฉ., เท. สงฺขิตฺตา, เอวมฺปรีปิ.

สงฺขาตา, วฏฺฐา สงฺขาตา. อถว [°] ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
 ขนฺธปริยนฺเต จิโต, ชาติฺตปริยนฺเต จิโต, อายตณปริยนฺเต จิโต,
 คติปริยนฺเต จิโต, อุปฺปตฺติปริยนฺเต จิโต, ปฏฺยสนฺธิปริยนฺเต จิโต,
 ภวปริยนฺเต จิโต, สํสาร์ปริยนฺเต จิโต, วฏฺฐปริยนฺเต จิโต,
 สงฺขารปริยนฺเต จิโต, อนฺติมภเว จิโต^๒ อนฺติมเทหโร
 ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ.

ยสฺสายํ^๓ ปจฺจิมโก ภโว จริโมยํ สมฺมสฺสโย
 ชาติชรามรณสํสาร์,^๔ นตฺถิ ตสฺส ปุณฺณภโวติ

[๕] สงฺขาตธมฺโม.

นียโตติ นียามา วุจฺจหนฺติ จตฺตารอ อริยมคฺคา. จตฺตหิ
 อริยมคฺเคหิ สมฺนฺนาคโตติ นียโต, อริยมคฺเคหิ^๖ นียามํ ปตฺโต
 สมฺปตฺโต [๗] สฺสโต สจฺฉิกโตติ^๘ นียโต. ปธานวาทิ ปธานํ
 วุจฺจติ วิริยํ, โย^๙ เจตโส วิริยารมฺภโก นิกฺกโม ปรกกฺกโม อุตฺถายาโม
 วายาโม อุตฺถสาโห อุตฺถโสพฺพหิ ธาโม ฐิติ อสฺสิจฺฉปรกกฺกโม
 อนิกฺกขิตฺตจฺจนฺตตา อนิกฺกขิตฺตฐรฺตตา ฐรฺสมฺปคฺคาโห วิริยํ วิริยินฺทริยํ
 วิริยพลํ สมฺมาวายาโม. โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ อิมินา ปธานเนน
 อูเปโต สมฺเปโต อูปาคโต สมฺปาคโต อูปนฺโน สมฺปนฺโน
 สมฺนฺนาคโต, ตสฺมา โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ ปธานวาทิ สงฺขาตธมฺโม
 นียโต ปธานวา. เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโป. เตนาห โส
 ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

^๑ ฉ., เท. โส .

^๓ ฉ., เท. ตสฺสายํ

^๕ ฉ., เท. ตํการณา ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

^๗ หมายเหตุ 12/06/2566
 ฉ., เท. อธิคโต

^๘ ฉ., เท. โส

^๒ ฉ., เท. อิมะ ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๔ ฉ., เท. ชาติมรณสํสาร์

^๖ ฉ., เท. อโย ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๘ ฉ., เท. สจฺฉิกโต ปตฺโต นียามํ

“ตณฺหกฺขยํ ปตฺถยํ อปฺปมตฺโต
 อเนลฺมฺภูโค สุตฺวา สติมา
 สงฺฆาตธมฺโม นียโต ปชานฺวา
 เอโก จเร ขคฺควิสาลกปฺโปติ.

[๑๕๗] “สีโหว สทฺทเทสฺส อสนฺตสนฺโต
 วาโตว ชาลฺมฺหิ อสขฺขมาโน
 ปทุมํว โตเยน อลิมฺปมาโน
 เอโก จเร ขคฺควิสาลกปฺโป.

(๖)

สีโหว สทฺทเทสฺส อสนฺตสนฺโตติ ยถา สีโห มิคราชา สทฺทเทสฺส
 อสนฺตาสี อปริสฺนตาสี อนุตฺตฺราสี อนุพฺพิโค อนุสฺสูกิ^๑
 อนุตฺตฺราโส อภิรุ^๒ อจฺฉมฺภิ อนุตฺตฺราสี อปลายี; ปจฺเจกสมฺพุทฺโธปิ
 สทฺทเทสฺส อสนฺตาสี อปริสฺนตาสี อนุตฺตฺราสี อนุพฺพิโค อนุสฺสูกิ
 อนุตฺตฺราโส อภิรุ อจฺฉมฺภิ อนุตฺตฺราสี อปลายี ปหีนฺภยเกรโว
 วิคตโลมฺหํโส วิหฺรตีติ สีโหว สทฺทเทสฺส อสนฺตสนฺโต.

วาโตว ชาลฺมฺหิ อสขฺขมาโนติ วาโตติ ปุรตฺถิมา วาตา
 ปจฺฉิมา วาตา อุตฺตฺรา วาตา ทกฺขิณา วาตา สรชฺชา^๓ วาตา^๓
 สีตา วาตา อุณฺหา วาตา ปรีตฺตา วาตา อธิมตฺตา วาตา
 กาลวาตา^๔ เวรมฺภวาตา ปกฺขิวาตา สุปฺณณฺวาตา ตาลปฺณณฺวาตา
 วิฐฺปนฺวาตา. ชาลํ วุจฺจติ สุตฺตชาลํ. ยถา วาโต ชาลฺมฺหิ น
 สขฺขติ น คยฺหติ^๕ น พชฺฌติ น ปลิพชฺฌติ; เอวเมว เทว
 ชาลา: ตณฺหาชาลญฺจ ทิฏฺฐิจฺชาลญฺจ อปฺเปยฺย อิทํ ตณฺหาชาลํ อปฺเปยฺย

^๑ ฉ., เท. อนุสฺสูกิ, เอมฺปฺริปิ.

^๒ ฉ., เท. อภิรุ, เอมฺปฺริปิ.

^{๓-๓} หมายเหตุ 12/06/2566

สุยา. อิมํ ปาจา น ทิสฺสนฺติ. ฉ., เท. อรชฺชา วาตา

^๔ ฉ., เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสนฺติ.

^๕ ฉ., เท. คณฺหาติ, เอมฺปฺริปิ.

อิทํ ทิฏฺฐิชาลํ, ตสฺส ปจฺเจกสมพฺพุทฺธสฺส ตณฺหาชา ปหีนํ,
 ทิฏฺฐิชาลํ ปฏฺนิสฺสฏฺจํ, ตณฺหาชาลสฺส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐิชาลสฺส
 ปฏฺนิสฺสฏฺจตฺตา โส ปจฺเจกสมพฺพุทฺธ รุเป น สหฺชติ สหฺเท น
 สหฺชติ ฯเปฯ ทิฏฺฐสฺสตมฺตวิญญาตพฺเพ สหฺมเมสฺสุ น สหฺชติ น
 คยฺหติ น พหฺมติ น ปลิพหฺมติ นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโจ วิปฺปมฺตฺโต
 วิสํยุตฺโต วิมฺริยาทิกเตน เจตฺสา วิหฺรตีติ วาโตว ชาลฺมฺหิ
 อสฺซชฺมาโน.

ปทุมํว โตเยน อลิम्ปมาโนติ ปทุมํ วุจฺจติ ปทุมปฺปฬํ.
 โตยํ วุจฺจติ อุทกํ. ยถา ปทุมปฺปฬํ โตเยน น ลิम्ปิยติ^๑ [๒]
 อลิตฺตํ อปฺลิตฺตํ^๓ อนฺอุปฺลิตฺตํ; เอวเมว เทว เลปา: ตณฺหาเลโป จ
 ทิฏฺฐิเลโป จ ฯเปฯ อयํ ตณฺหาเลโป ฯเปฯ อयํ ทิฏฺฐิเลโป, ตสฺส
 ปจฺเจกสมพฺพุทฺธสฺส ตณฺหาเลโป ปหีนํ ทิฏฺฐิเลโป ปฏฺนิสฺสฏฺโจ,
 ตณฺหาเลปสฺส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐิเลปสฺส ปฏฺนิสฺสฏฺจตฺตา โส
 ปจฺเจกสมพฺพุทฺธ รุเป น ลิम्ปติ สหฺเท น ลิम्ปติ ฯเปฯ
 ทิฏฺฐสฺสตมฺตวิญญาตพฺเพสฺสุ รมฺเมสฺสุ น ลิम्ปติ [๔] นฺอุปฺลิम्ปติ
 อลิตฺโต อนฺอุปฺลิตฺโต^๕ นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโจ วิปฺปมฺตฺโต วิสํยุตฺโต
 วิมฺริยาทิกเตน เจตฺสา วิหฺรตีติ ปทุมํว โตเยน อลิम्ปมาโน.
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโป. เตนาหฺ โส ปจฺเจกสมพฺพุทฺธ

“สีโหว สหฺเทสฺสุ อสนฺตสนฺโต
 วาโตว ชาลฺมฺหิ อสฺซชฺมาโน
 ปทุมํว โตเยน อลิम्ปมาโน
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโปติ.

^๑ ฉ., เท. ลิम्ปติ

^๓ หมายเหตุ 12/06/2566
 สฺยา. อยํ ปาโง น ทิสฺสติ.

^๕ สฺยา. อยํ ปาโง น ทิสฺสติ.

^๒ ฉ., เท. น ปลิम्ปติ น อุปฺลิम्ปติ

^๔ ฉ., เท. น ปลิम्ปติ

[๑๕๘] “สีโห ยถา ทาจพลี ปสยฺห
 ราชา มิคานํ อภิกฺขุยฺ จารี,
 เสเวถ ปนฺตานิ เสนาสนานิ
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป.

(๗)

สีโห ยถา ทาจพลี ปสยฺห ราชา มิคานํ อภิกฺขุยฺจารีติ ยถา
 สีโห มิคราชา ทาจพลี ทาจวฺโห สพฺเพ ตีรจฺฉานคเต ปาณ
 อภิกฺขุยฺ อภิกฺขุยฺ อภิกฺขุยฺ อชฺโฆตฺถริตฺวา ปรียาทียิตฺวา มหฺมทิตฺวา จรติ
 วิจรติ อิริยติ วตฺเตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ; เอวเมว^๑
 ปจฺเจกสมฺพุทฺโธปิ ปณฺณพฺลีสํ ปณฺณวฺโห สพฺพปาณญฺเต [๒]
 ปณฺณาย อภิกฺขุยฺ อภิกฺขุยฺ อชฺโฆตฺถริตฺวา ปรียาทียิตฺวา
 มหฺมทิตฺวา จรติ วิจรติ อิริยติ วตฺเตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปตีติ
 สีโห ยถา ทาจพลี ปสยฺห ราชา มิคานํ อภิกฺขุยฺ จารี.

เสเวถ ปนฺตานิ เสนาสนานิติ ยถา สีโห มิคราชา
 อรณฺณวนปตฺถานิ อชฺโฆคฺคาเหตฺวา^๓ จรติ วิหฺรติ อิริยติ วตฺเตติ
 ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ; เอวเมว^๔ ปจฺเจกสมฺพุทฺโธปิ อรณฺณวนปตฺถานิ
 ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏฺฐิสฺสวติ อปฺปสทฺททานิ อปฺปนิคฺโขสสานิ
 วิชนฺวาตานิ มนุสฺสสราหเสยฺยกานิ ปฏฺฐิสฺสุลานสสารูปฺพานิ. โส เอโก
 คจฺจติ, เอโก ติฏฺฐติ, เอโก นิสฺสิทติ, เอโก เสยฺยํ กปฺเปติ, เอโก
 คามํ ปิณฺฑทาย ปวิสติ, เอโก^๕ อภิกฺกมฺติ,^๕ เอโก ปฏฺฐิกมฺติ, เอโก
 รโห นิสฺสิทติ, เอโก จงฺกมํ อธิฏฺฐาติ, เอโก จรติ วิหฺรติ อิริยติ
 วตฺเตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปตีติ เสเวถ ปนฺตานิ เสนาสนานิ.
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. เตนาหฺ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

^๑ ฉ., เท. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๓ ฉ., เท. อรณฺณวนมชฺโฆคฺคาเหตฺวา, เอวมฺปรีปิ.

^{๕-๕} ฉ., เท. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๒ ฉ., เท. ปุคฺคเล

^๔ ฉ., เท. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ.

“สีโห ยถา ทาจพลี ปสยห
 ราชา มิคานํ อภิภูยฺย จาริ
 เสเวถ ปนฺตานิ เสนาสนานิ
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโปติ.

[๑๕๕] “เมตฺตํ อุเปกฺขํ กรุณฺ วิมุตฺติ
 อาเสวมาโน มุทิตญฺจ กาล
 สพฺเพน โลเกน อวิรุชฺฌมาโน
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโป. (๘)

เมตฺตํ อุเปกฺขํ กรุณฺ วิมุตฺติ อาเสวมาโน มุทิตญฺจ กาล
 โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ฌริตฺวา
 วิหริติ, ตถา ทุตฺติยํ ฌเปยฺ ตถา ตตฺติยํ ฌเปยฺ ตถา จตฺตฺตํ ฌเปยฺ
 อิติ อุทฺธมฺโห ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ
 เมตฺตาสหคเตน เจตสา วิปฺปเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน
 อพฺยาปชฺฌเณน^๑ ฌริตฺวา วิหริติ, กรุณาสหคเตน เจตสา ฌเปยฺ
 มุทิตาสหคเตน เจตสา ฌเปยฺ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ
 ฌริตฺวา วิหริติ, ตถา ทุตฺติยํ ฌเปยฺ ตถา ตตฺติยํ ฌเปยฺ ตถา จตฺตฺตํ
 ฌเปยฺ อิติ อุทฺธมฺโห ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ
 อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปฺปเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน
 อพฺยาปชฺฌเณน ฌริตฺวา วิหริตฺติ เมตฺตํ อุเปกฺขํ กรุณฺ วิมุตฺติ
 อาเสวมาโน มุทิตญฺจ กาล.

สพฺเพน โลเกน อวิรุชฺฌมาโนติ เมตฺตาทินํ^๒ ภาวิตตฺตา, เย
 ปฺรตฺติมา ย ทิสาย สตฺตา, เต อปฺปฏิกฺกุลา โหนฺติ; เย ปจฺจิมาย

หมดอายุ 12/06/2566

^๑ ฉ.,เท. อพฺยาปชฺเชน, เอวมฺปริปี.

^๒ ฉ.,เท. เมตฺตตาย

ทิสาย สตุตา ๕เปฯ เย อุตฺตราย ทิสาย สตุตา ๕เปฯ เย
 ทกฺขิณาย ทิสาย สตุตา ๕เปฯ เย ปฺรตฺติมาย อนุทิสาย สตุตา
 ๕เปฯ เย ปจฺฉิมาย อนุทิสาย สตุตา ๕เปฯ เย อุตฺตราย
 อนุทิสาย สตุตา ๕เปฯ เย ทกฺขิณาย อนุทิสาย สตุตา ๕เปฯ
 เย อโธคมาย^๑ ทิสาย สตุตา ๕เปฯ เย อุมฺปริมาย ทิสาย
 สตุตา ๕เปฯ เย ทสฺสุ ทิสาสฺсу วิทิสาสฺสุ^๒ สตุตา, เต
 อปฺปฏิกฺกุลา โหนฺติ [^๓]. สพฺเพน โลเกน อวิรุชฺฌมาโนติ สพฺเพน
 สตฺตโลเกน^๔ อวิรุชฺฌมาโน อปฺปฏีวิรุชฺฌมาโน อมฺภฺยฺญายมาโน^๕
 อปฺปฏិหณฺณมาโนติ สพฺเพน โลเกน อวิรุชฺฌมาโน. เอโก จเร
 ขคฺควิสาณกปฺโป. เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

“เมตฺตํ อูเปกฺขํ กรุณํ วิมุตฺตํ
 อาเสวมาโน มุทิตญฺจ กาเล
 สพฺเพน โลเกน อวิรุชฺฌมาโน
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโปติ.

[๑๖๐] “ราคญฺจ โทสญฺจ ปหาย โมหํ
 สนฺทาลยิตฺวาน สญฺโฆชนานิ
 อสนฺตสํ ชีวิตสฺสขมฺหิ
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป.

(๙)

ราคญฺจ โทสญฺจ ปหาย โมหนฺติ ราคนฺติ โย ราโค
 สาราโค ๕เปฯ อภิชฺฌา โลโภ อกฺุสลมฺมัลลํ. โทสนฺติ โย จิตฺตสฺส

^๑ ฉ.,เท. เหนฺจิมาย ^๒ ฉ.,เท. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ.

^๓ ฉ.,เท. กรุณาย ภาวิตตฺตา ... ๕เปฯ มุทิตาย ภาวิตตฺตา ... ๕เปฯ อูเปกฺขาย ภาวิตตฺตา
 ๑๒/๐๖/๒๕๖๖
 เย ปฺรตฺติมาย ทิสาย สตุตา ๕เปฯ เย ทสฺสุ ทิสาสฺสุ สตุตา เต อปฺปฏิกฺกุลา โหนฺติ.

^๔ ฉ.,เท. โลเกน ^๕ ฉ.,เท. อนาฆาตียมาโน

อาฆาโต ๔เปฯ จณฺทิกุกํ อสฺสุโรโป อนตฺตมนตา จิตฺตสฺส.
 โมโหติ ทุกฺเข อฆาณํ ๔เปฯ อวิชฺชาลงฺคิ โมโห อกฺกุสลมฺมัลล.
 รากณฺจ โทสณฺจ ปหาย โมหนฺติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ รากณฺจ
 โทสณฺจ โมหณฺจ ปหาย ปชฺหิตฺวา วิโนเทตฺวา พฺยณฺตีกิริตฺวา
 อนภาวํคเมตฺวาติ รากณฺจ โทสณฺจ ปหาย โมหํ.

สนฺทาลยิตฺวาน สณฺโณชนานีติ ทส สณฺโณชนานิ:
 กามราคสณฺโณชนํ ปฏฺวีฆสณฺโณชนํ ๔เปฯ อวิชฺชาสณฺโณชนํ.
 สนฺทาลยิตฺวาน สณฺโณชนานีติ [๑] สณฺโณชนานิ สนฺทาลยิตฺวาน^๒
 ปทาลยิตฺวาน สมฺปทาลยิตฺวาน ปชฺหิตฺวาน วิโนเทตฺวาน
 พฺยณฺตีกิริตฺวาน อนภาวํคเมตฺวานาติ สนฺทาลยิตฺวาน สณฺโณชนานิ.

อสนฺตสํ ชีวิตสงฺขยมฺหิติ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
 ชีวิตปริโยसानเ อสนฺตาสี อปฺริสนฺตาสี^๓ อนฺตฺราสี อนฺพุพิคฺโค
 อนฺนุสฺสุกิ อนฺตฺราโส อภิรฺ อจฺฉมฺภิ อนฺตฺราสี อปฺลาयी ปหีนภยภเภาโว
 วิคตโลมฺหํโสติ [๔] อสนฺตสํ ชีวิตสงฺขยมฺหิ. เอโก จเร
 ขคฺควิสาณกปโป. เตนาห โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ

“รากณฺจ โทสณฺจ ปหาย โมหํ
 สนฺทาลยิตฺวาน สณฺโณชนานิ
 อสนฺตสํ ชีวิตสงฺขยมฺหิ
 เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโปติ.

๑ หมดอายุ 12/06/2566
 ฉ.,เท. ทส

๒ ฉ.,เท. สนฺทาลยิตฺวา

๓ ฉ.,เท. อัย ปาโง น ทิสฺสติ.

๔ ฉ.,เท. วีหฺรตีติ

[๑๖๑] “ภขนฺติ เสวณฺติ จ การณตฺถา
 นิฏฺการณฯ ทูลลภา อชฺช มิตฺตา
 อตฺตตฺถปญฺญา อสฺสจี มนุสฺสสา
 เอโก จเร ขกฺควิสาณกปฺโป. (๑๐)

ภขนฺติ เสวณฺติ จ การณตฺถาติ อตฺตตฺถการณฯ ปรตฺถการณฯ
 อุภยตฺถการณฯ ทิฏฺฐจธมฺมิกตฺถการณฯ สมฺปราชิกตฺถการณฯ
 ปรมตฺถการณฯ ภขนฺติ สมฺภขนฺติ เสวณฺติ นิเสวณฺติ^๑ สํเสวณฺติ^๒
 ปฏฺวิเสวณฺตีติ ภขนฺติ เสวณฺติ จ การณตฺถา. นิฏฺการณฯ ทูลลภา
 อชฺช มิตฺตาติ เทว มิตฺตา อคาริกมิตฺโต^๓ จ อนาคาริกมิตฺโต จ
 ๔เปย อยํ อคาริกมิตฺโต ๔เปย อยํ อนาคาริกมิตฺโต. นิฏฺการณฯ
 ทูลลภาอชฺช มิตฺตาติ อิมะ เทว มิตฺตา อการณฯ [^๓] อเหตุ
 อปฺปจฺจยา ทูลลภาติ [^๔] นิฏฺการณฯ ทูลลภา อชฺช มิตฺตา.

อตฺตตฺถปญฺญา อสฺสจี มนุสฺสสาติ อตฺตโน
 อตฺถาย อตฺตโน เหตุ อตฺตโน ปจฺจยา อตฺตโน การณฯ ภขนฺติ
 สมฺภขนฺติ เสวณฺติ นิเสวณฺติ สํเสวณฺติ ปฏฺวิเสวณฺติ^๔ อจฺจรณฺติ
 สฺมาจฺจรณฺติ ปยิริปาสนฺติ ปุจฺจนฺติ^๕ ปริปญฺหนฺตีติ อตฺตตฺถปญฺญา.
 อสฺสจี มนุสฺสสาติ อสฺสจฺฉินา กายกมฺเมน สมฺนฺนาคตาติ อสฺสจี มนุสฺสสา.
 อสฺสจฺฉินา วจฺจิกมฺเมน สมฺนฺนาคตาติ อสฺสจี มนุสฺสสา. อสฺสจฺฉินา
 มโนกมฺเมน สมฺนฺนาคตาติ อสฺสจี มนุสฺสสา. อสฺสจฺฉินา ปาณาติปาเตน
 ๔เปย อสฺสจฺฉินา อทินฺนาทาเนน ๔เปย อสฺสจฺฉินา กาเมสุ
 มิจฺฉาจาเรน ๔เปย อสฺสจฺฉินา มุสาวาเทน ๔เปย อสฺสจฺฉินา ปิสฺสุณาย

^{๑-๒} สฺยา. อิมะ ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๓ ฉ., เท. นิฏฺการณฯ

^๔ สฺยา. อยํ ปาโจ น ทิสฺสนฺติ.

^๕ ฉ., เท. อคาริกมิตฺโต, เอวมฺปรีติ.

^๖ ฉ., เท. ทูลลทฺฐา สฺทูลลทฺฐาติ

^๗ ฉ., เท. ปริปุจฺจนฺติ

วากาย ๕เปฯ อสุจียา ผรุสสาย วากาย ๕เปฯ อสุจินา
 สมุพปปลาเปน ๕เปฯ อสุจียา อภิขุฌาย ๕เปฯ อสุจินา
 พุยาปาเทน ๕เปฯ อสุจียา มิจฺฉาทิฏฐิจฺฉา สมณฺหาคตาติ อสุจี้
 มนุสฺสา. อสุจียา เจตนาย สมณฺหาคตาติ อสุจี้ มนุสฺสา. อสุจียา
 ปตฺถนาย สมณฺหาคตาติ อสุจี้ มนุสฺสา. อสุจินา ปณฺธินา
 สมณฺหาคตาติ อสุจี้ มนุสฺสา [๑] หีนา นีหีนา ปริหีนา^๒ โอมกา
 ลามกา ชตุกฺกา^๓ ปริตฺตตาติ อตฺตตฺถปญฺญา อสุจี้ มนุสฺสา.

เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโปติ เอโกติ ๕เปฯ จเรติ อฏฺฐ
 จริยาโย ๕เปฯ เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป. เตนาห โส
 ปจฺเจกสมพุทฺโธ

“ภชฺหติ เสวฺหติ จ การณตฺถา,
 นิฏฺการณา ทูลลภา อชฺช มิตฺตา,
 อตฺตตฺถปญฺญา อสุจี้ มนุสฺสา,
 เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโปติ.

จตุตฺถโถ วคฺโค.

เอญฺณวีสตีโม ขคฺคฺวิสาณสุตฺตนิทฺเทโส.^๔

อชิโต ติสฺสเมตฺเตยโย
 ไรตโก อุปสึโว จ

ปฺณณโก อถ เมตฺตคฺค
 นนฺโท จ อถ เหมโก

๑ หมดอายุ 12/06/2566

๑ ฉ.,เท. อสุจี้

๓ ฉ.,เท. ชตุกฺกา

๒ ฉ.,เท. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ.

๔ สฺยา. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ.

โตทยะยกปฺปา ทุภโย	ชตุกณฺณิ จ ปณฺทิตฺโต
ภทฺทราวุโธ อุตฺโต จ	โปสาลโธ จาปิ พุราหฺมณโณ
โมฆราชา จ เมธาวี	ปิณฑุโย จ มหาอิสฺสิ
โสฬสนัน ^๑ ปเนเตสํ	พุราหฺมณานํว สาสนํ
ปารายณานํ นิทฺเทโส ^๒	ตตฺตกา จ ภวนฺติ หิ
ขคฺควิสาลสตุตฺตานํ	นิทฺเทสาปิ ตตฺเถว ^๓ จ
นิทฺเทสา ทูริชา เณยฺยา	ปริปฺพณฺนา สุลกฺขิตา. ^๔

สตุตฺตนิทฺเทโส สมตฺโต.

อูพนิทฺเทสปาถิ นิฏฺฐิตา.

สุตตปิฎก ขุททกนิกายสุต

จุฬนิกายปาติยา

ปทานุกรโม

ปทานุกรโม	ปพเพ/องฺก	ปทานุกรโม	ปพเพ/องฺก
[๑]		อฏฺฐจํ	๑๔๐/๓๘๐
อกามกามี	๖๕/๒๐๒	อฏฺฐจํ โอวาทะ	๒๗/๑๑๕
อกามมคัม	๖๕/๒๐๓	อฏฺฐจํ ปณฺณ	๑๖๑/๔๓๑
อภิลัก	๑๐๘/๓๐๓	อฏฺฐจํ โน	๑๓๑/๓๖๕
อภิลัก	๒๘/๑๑๘	อฏฺฐจํ ฐิติ	๘๘/๒๕๖
อภิลัก อนาถา	๖๓/๑๙๙	อฏฺฐจํ	๑๖/๗๙
อภิลัก กามภเว	๒๘/๑๑๘	อฏฺฐจํ โส	๑๗/๘๑
อภิลัก โน	๒๑/๑๐๐	อฏฺฐจํ ชาติภจ	๔๘/๑๖๓
อภิลัก	๒๘/๑๑๘	อฏฺฐจํ	๑๔/๗๔
อภิลัก	๒๘/๑๑๘	อฏฺฐจํ อาทิสติ	๘๑/๒๓๓
อภิลัก	๑/๓๑	อฏฺฐจํ โภ จรหิ	๑๖/๗๙
อภิลัก ททณฺ	๑๔๘/๓๙๙	อฏฺฐจํ โส	๔๔/๑๕๕
อภิลัก	๔๓/๑๕๓	อฏฺฐจํ สส	๔๕/๑๕๖
อภิลัก	๑๒๘/๓๕๑	อฏฺฐจํ ฐิติ	๙๔/๒๗๘
อภิลัก	๓๑/๔	อฏฺฐจํ ปณฺณ	๑๒/๖๓
อภิลัก	๑๓๖/๒๓	อฏฺฐจํ	๙๑/๒๗๓
อภิลัก	๙๓/๒๗๗	อฏฺฐจํ ปเลติ	๔๓/๑๕๓
อภิลัก	๕๖/๑๘๒	อฏฺฐจํ	๙๑/๒๗๓
อภิลัก อฏฺฐจํ	๑๔๔/๓๙๑	อฏฺฐจํ	๑๑๖/๓๑๒
อภิลัก	๗๔/๒๒๐	อฏฺฐจํ	๘๒/๑๒
อภิลัก	๒๑/๑๐๑	อฏฺฐจํ ปสํสาม	๑๓๓/๓๖๕

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
อิทธิเวา	๑๑๙/๓๒๐	อเนกรูปา	๑๘/๙๖
อิทธิเว	๑๑๙/๓๑๙	อเนกรูเปน	๔๘/๑๖๒
อิทธิมุตจิจิตต์	๑๒๐/๓๒๒	อเนโซ	๘๑/๒๓๓
อิธิวจน	๙๔/๒๗๘	อเนซ	๑๒/๖๓
อิโ	๒๔/๑๐๙	อเนลมุโค	๑๕๖/๔๒๒
อิททุกิ	๑๐๒/๒๘๗	อโนมตติณณ	๕๐/๑๖๗
อนตกร	๑๑๙/๓๒๑	อนณณเนโย	๑๔๑/๓๘๒
อนตราว	๘๙/๒๖๘	อนณณโปสี สปทานจารี	๑๕๑/๔๑๐
อนภิชฌิต์ เสริต	๑๒๖/๓๔๗	อนตถทสสี	๑๔๓/๓๘๙
อนลงกริตวา	๑๔๕/๓๙๓	อปนมิสสนติ	๗๐/๒๑๑
อนวชชโกชี	๑๓๓/๓๖๕	อปริทยหมาโน	๑๔๙/๔๐๐
อนวสุสุโต	๑๔๙/๔๐๐	อปารโต	๑๐๐/๒๘๔
อนวทาน	๖๓/๑๙๙	อปารา ปาริ	๑๐๑/๒๘๕
อนานุยาปี	๔๐/๑๔๙	อปาริ	๑๐๐/๒๘๕
อนาวิโล	๘/๕๑	อปุจฉิ	๖/๕๔
อนาสวา	๕๑/๑๗๐	อปุจฉิมุห	๗๗/๑๑
อนาสโว	๑๐๔/๒๙๒	อปุนพภวาย	๙๐/๒๗๐
อนาสว	๗๔/๒๒๐	อปैया	๑๒๔/๓๔๑
อนิมา	๔๗/๑๖๐	อปปฏิพทจิจิตโต	๑๕๑/๔๑๐
อนิโม	๑๗/๘๑	อปปทสเส ปหาย	๑๐๕/๒๙๕
อนิสสิโต โน	๓๘/๑๔๔	อปปมตตา	๑๔/๗๔
อนิติก	๑๐๘/๓๐๓	อปปมตโต	๒๕/๑๑๑
อนิติน	๒๒/๑๐๕	อปปสสาโท	๑๔๗/๓๙๗
อนุชมมจารี	๑๕๕/๔๒๐	อปเปว ม	๒๗/๑๑๖
อนุสาส ๒๗๗	๓๔/๑๓๕	อปโปสสุโก	๑๒๙/๓๕๘
อนากรูปมปิ ปหาย	๕๑/๑๗๐	อปปฏิโม	๑๒๘/๓๕๑

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
อพโล	๘๙/๒๖๘	อสุจี มนุสสา	๑๖๑/๔๓๑
อพยาปชฌมานโน	๓๔/๑๓๕	อเสสิ	๖/๔๔
อภิกงขมานา	๗๑/๒๑๔	อสังกุปปี	๑๗๔/๓๐
อภิชานมานโน	๓๓/๑๓๓	อสังหิรี	๑๗๔/๓๐
อภิชานัน	๘๓/๒๓๘	อสนชชมานโน	๑๒๔/๓๔๑
อภิชณญา	๒๘/๑๑๙	อสนตติ	๒๘/๑๑๘
อภิชปฺปนฺติ	๑๕/๗๖	อสนตส	๑๖๐/๔๒๙
อภินนุทามิ	๒๓/๑๐๗	อเหงย	๑๒๑/๓๒๔
อภินิพพุตา	๕๖/๑๘๓	[๑๑]	
อภิกุยุย	๖๖/๒๐๑	อากาโส	๓๔/๑๓๕
อภิกุยุย สพฺพานิ	๑๓๑/๓๖๒	อากิณญณฺวาสมฺภว	๘๔/๒๔๓
อภียาเจ	๗๐/๒๑๑	อากิณญณฺว ปกฺขมานโน	๓๙/๑๔๘
อภิมิ	๕๓/๑๗๗	อากิณญณฺว นิสฺสิตโต	๔๐/๑๔๙
อภิเลปน	๑/๓๒	อากิณญ ฐมฺม	๖๖/๒๐๔
อภิสชชนา	๑๓๕/๓๖๘	อากิณญ ฐมฺม ยมฺห	๘๙/๒๖๘
อภิกุกนฺตทสฺสาวี	๘๗/๒๕๕	อาตปฺป	๓๑/๑๒๘
อริณฺจมานโน	๑๕๕/๔๒๐	อาทานตณฺห	๗๒/๒๑๕
อสิณฺจิตฺโต	๑๕๔/๔๑๘	อาทานสตุเต	๗๓/๒๑๗
อโลโล	๑๕๑/๔๑๐	อาทิจฺจพนฺธุรฺนา	๙๙/๒๘๓
อวิชฺชา	๒/๓๒	อาทิจฺจพนฺธุรฺส	๑๔๐/๓๘๐
อวิชฺชาย ปภทฺน	๗๔/๒๒๐	อาทิจฺจโจว ปจฺวี	๖๖/๒๐๔
อวิทฺวา	๒๐/๙๘	อาทินว กามคฺคเณสฺ	๑๓๖/๓๗๐
อวิรุชฌมานโน	๑๕๙/๔๒๘	อาทินว สมฺมสิตา	๑๕๕/๔๒๐
อเนวติ	๑๒๘/๒๒	อาทินว เสนฺห	๑๒๒/๓๓๑
อเวกฺขณฺต	๘๗/๒๕๕	อามนฺตนา	๑๒๖/๓๔๗
อสิโต	๓๔/๑๓๕	อายสฺมา	๑/๓๑

ปทานุกรโม	ปพฺพ/องฺก	ปทานุกรโม	ปพฺพ/องฺก
อารทฐวิริโย	๑๕๔/๔๑๗	อิสิ	๙๖/๒๘๐
อารมฺมณํ พุรุหิ	๓๘/๑๔๔	[อี]	
อาวรรณานิ	๑๕๒/๔๑๕	อีติ	๑๑๒/๓๐๗
อาสวา	๖๙/๒๐๙	[อุ]	
อาสา	๑๔๒/๓๘๘	อุกุกหิตํ	๖๗/๒๐๖
อาสีโน	๗๔/๒๒๑	อุทาหุ	๔๔/๑๕๓
อาสินํ	๑๐๗/๓๐๑	อุทฐํ	๒๔/๑๐๙
อาสีสมานา	๑๓/๗๑	อุปกุกิเลโส	๑๕๒/๔๑๕
อาสีสนฺติ	๑๕/๗๖	อุปฺธิทานา	๑๙/๙๖
[อี]		อุปฺธิ น กยิรา	๒๐/๙๘
อิจฺจา	๕๗/๗	อุปฺธิ กโรติ	๒๐/๙๘
อิจฺจาสิ อิติ	๕๓/๑๗๗	อุปมา	๑๐๘/๓๐๒
อิณฺชิตา	๙/๕๕	อุปรุชฺฌติ	๕/๔๒
อิณฺชิตํ	๑๗/๘๒	อุปสนฺตา	๕๖/๑๘๒
อิติหิตินํ	๕๓/๑๗๗	อุปสนฺโต	๖๘/๒๐๘
อิโต สุตฺวาน	๓๑/๑๒๘	อุปาทีเยถ	๗๓/๒๑๗
อิตุถํ	๑๓/๗๒	อุเปติ	๒๐/๙๙
อิธ	๗/๔๖	อุเปกฺขา	๑๕๓/๔๑๗
อิธ โลเก	๑๒/๖๘	อุเปกฺขาสติสฺสํทฐํ	๗๖/๒๒๖
อิเชว นิปโก	๓๑/๑๒๘	อุปปนฺนณาโณมฺหิ	๑๔๑/๓๘๒
อิเชว สนฺโต	๓๔/๑๓๕	อุภนฺตมภิญญา	๙/๕๕
อิมสฺส ฐมฺมปริยายสฺส	๙๔/๒๗๘	อุพาโร	๑๓๙/๓๗๗
อิริยมานํ	๓๒/๑๒๙	[อุ]	
อิริยติ	๑๒๒/๒๑	อุหจฺจ	๘๘/๒๕๖
อิริยํ	๗/๔๕	[เอ]	
อิสโย	๑๒/๖๓	เอกเมกสฺส	๙๔/๒๗๘

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺก
เอโก (ปัจเจกสมฺพุทฺโธ)	๑๒๑/๓๒๔	โอฆตฺถิณฺณมนาสวํ	๑๑๖/๓๑๒
เอโก อหํ	๓๘/๑๔	โอฆตฺถิณฺณา	๑๐๗/๑๘
เอโก (ภควา)	๑๐๗/๒๙๘	โอฆตฺถิณฺณ	๗๐/๒๑๑
เอตาทินนุทามิ	๕๒/๑๗๓	โอฆาตฺถิ	๖๕/๒๐๒
เอเต	๙๗/๒๘๒	โอฆะ ชาเต	๖๑/๑๙๒
เอเต อลทฺธา	๑๓๓/๓๖๕	โอฆํ	๒๑/๑๐๐
เอเต พุทฺธ	๙๗/๒๘๐	โอโรปยิตฺวา	๑๓๐/๓๖๐
เอเตสุ	๒๔/๑๐๙	โอหารยิตฺวา	๑๕๐/๔๐๙
เอตํ	๒๖/๑๑๔	[ก]	
เอตํ ฌาณํ	๘๔/๒๔๓	กตฺถิกจํ อนาสวํ	๗๔/๒๒๐
เอตํ ทิปปํ	๖๓/๑๙๙	กถฺกถิ	๓๓/๑๓๓
เอตํ ภยํ	๑๓๕/๓๖๘	กถฺกถา จ	๕๗/๑๘๕
เอตํ เม	๕/๔๒	กถฺกถาหิ	๓๒/๑๒๙
เอตํ วิทิตฺวา	๓๗/๑๔๑	กถํ ญ	๒๑/๑๐๐
เอวเมตํ	๘๔/๒๔๓	กถํ เนยโย	๘๒/๒๓๖
เอวเมว ตวมปิ	๑๗๗/๓๑๖	กถํ โลกํ	๘๗/๒๕๕
เอวํ อภิกฺกนฺตทสฺสาวิ	๘๗/๒๕๕	กถํ สตฺสฺส จรโต	๗๙/๒๒๙
เอวํ ตฺวํ	๓๓/๑๓๓	กถํสุ	๔๖/๑๕๙
เอวํ ทฺวติเยน	๑๓๕/๓๖๘	กรุณายมาโน	๓๔/๑๓๕
เอวํ มจฺจุตโร	๑๔๔/๒๕	กงฺขา	๑๒๐/๓๒๓
เอวํ มุนี	๔๓/๑๕๓	กงฺขินี	๑๑๙/๓๒๒
เอวํวิหาริ	๒๕/๑๑๑	กจฺจิสฺสุ	๑๔/๗๔
เอส ภียโย	๑๑๘/๓๑๗	กตฺถเกตํ	๕/๔๒
[โอ]		กณฺจิ	๓๓/๑๓๓
โอกณฺชหิ	๗๐/๒๑๑	กปฺปณฺชหิ	๗๐/๒๑๑
โอกฺขิตฺตจกฺขุ	๑๔๙/๔๐๐	กปฺปา	๗๐/๒๑๒

ปทานุกรโม	ปพฺพ/องฺเ	ปทานุกรโม	ปพฺพ/องฺเ
กมฺมารปฺตโต	๑๓๔/๓๖๗	กุเล กุเล อปฺปฏฺพทฺทจิตฺโต	๑๕๑/๔๑๐
กสฺส โน	๙/๕๕	กุสลา	๔๗/๑๖๐
กานนํ	๑๐๕/๒๙๕	กุสโล	๘/๕๒
กามภเว อสฺตํ	๖๐/๑๘๙	กุหิณฺจิ	๑๗/๘๑
กามสฺขํ	๑๓๖/๓๗๐	เกณฺสฺส นปฺปกาสติ	๑/๓๑
กามา	๘/๔๙	เกณ โสตา	๓/๓๘
กามาภิชปฺพนฺติ	๑๕/๗๖	โก อธิ	๙/๕๕
กามา หิ จิตฺรา	๑๓๖/๓๗๐	โก อุนฺต	๙/๕๕
กาเม ปหาย	๓๙/๑๔๖	โกธ สนฺตฺสฺสโต	๙/๕๕
กาเมสฺ	๔๐/๑๔๙	กิ นินฺวารณํ	๓/๓๙
กาเมสฺ นากิธิขฺเมยฺย	๘/๔๘	กิ นิสฺสิตา	๑๒/๖๓
กาเมสฺ พุรฺหมจฺริยวา	๑๐/๕๖	กํ พุริสฺ	๙/๕๕
กาเมสฺ วินย เถ	๖๗/๒๐๖	กิณฺนุ ตมฺหา	๑๐๙/๓๐๔
กามปฺปสฺสโต	๑๔๓/๓๙๐	กิสฺส ตสฺส มหพฺภยํ	๑/๓๑
การณฺตฺถา	๑๖๑/๔๓๑	กิสฺส ตสฺส วิจฺจารณํ	๗๗/๒๒๘
กาสาวยวตฺโถ	๑๕๐/๔๐๙	กิสฺส สํโยชนํ	๗๗/๒๒๘
กิญฺจนํ	๖๘/๒๐๘	กฺวจิ	๑๐๘/๓๐๒
กิตฺตยิสฺสามิ	๒๒/๑๐๕	[ข]	
กิตฺตยิสฺสามิ คิริ	๑๐๓/๒๙๐	ขคฺควิสาณกปฺโป	๑๒๑/๓๒๔
กิตฺตยิสฺสามิ เต สนฺตี	๓๕/๑๓๘	ขตฺติยา	๑๒/๖๓
กิสฺส เหตุ	๑๐๒/๒๘๗	ขิทฺทา	๑๒๗/๓๔๙
กิสฺสามิเลปนํ	๑/๓๑	ขิทฺทํ รติ	๑๒๗/๓๔๙
กิสฺสสฺส วิปฺปหาเนน	๗๗/๒๒๘	ขิตฺตํ	๔๓/๑๕๓
กุกฺกุจฺจานํ นินฺวารณํ	๗๕/๒๒๔	[ค]	
กฺุโต นุ	๑๘/๘๗	คจฺเณ ปาริ	๑๐๐/๒๘๔
กฺุพฺพนกํ	๑๐๕/๒๙๕	คจฺเณยฺเยว	๙๔/๒๗๘

ปทานุกรโม	ปพฺพเลข	ปทานุกรโม	ปพฺพเลข
[ณ]		ตเร โลเก	๒๒/๑๐๕
ญาณุปปन्नํ มุนิ	๔๖/๑๕๙	ตว วีร วากุยํ	๗๑/๒๑๔
ญาณํ สกกา	๘๒/๒๓๖	ตว สุตฺวาน	๓๐/๑๒๖
ณตฺวา มติมา	๑๔๗/๓๙๗	ตสฺส	๑๐/๕๖
[ต]		ตสฺมา ปชานํ	๒๐/๙๘
		ตสฺมา ปารายนํ	๑๐๑/๒๘๕
ตกฺวทฺธมนํ	๕๓/๑๗๗	ติฏฺฐนฺตเมनํ	๘๓/๒๓๘
ตณฺจาทํ	๒๓/๑๐๗	ติฏฺฐเจ เจ โส	๔๒/๑๕๒
ตณฺหกุขยํ	๑๐๘/๓๐๓	ติฏฺฐเจ ญ	๔๐/๑๔๙
ตณฺหจฺฉินฺทํ	๗๐/๒๑๑	ติฏฺฐเจยฺย โส	๔๑/๑๕๐
ตณฺหา	๒๙/๑๒๓	ติณฺณา โลเก	๕๖/๑๘๒
ตณฺหานิคุฆาตนํ มุนิ	๔๕/๑๗๘	ติณฺโณ	๒๘/๑๑๘
ตณฺหยา	๗๘/๒๒๘	ติณฺโณ จ ปาริ	๒๘/๑๑๘
ตณฺหา ยสฺส	๕๗/๑๘๕	ติริยญฺจาปิ	๒๔/๑๐๙
ตณฺหํ ปริณฺญา	๕๑/๑๗๐	เต	๑๖/๗๙
ตโต ตตฺถ	๘๔/๒๔๓	เต จาปิ	๒๗/๑๑๕
ตตฺถ	๔๘/๒๔๓	เตนหาตปฺป	๓๑/๑๒๘
ตถาคโต	๘๓/๒๓๘	เตเนว กาโย	๑๑๕/๓๑๑
ตถา โย	๑๐๐/๒๘๔	เตเนว มณฺเฑ	๑๑๓/๓๐๙
ตถาวิชฺส	๔๒/๑๕๒	เตเนว มาโร	๗๒/๒๑๕
ตถา หิ	๒๑/๑๐๐	เต เว นรา	๕๑/๑๗๐
ตถา หิ เต	๒๑/๑๐๐	เตสํ	๗/๔๕
ตตฺถเว โส สิตฺติ ลียา	๔๒/๑๕๒	โตยํ	๑๕๗/๔๒๖
ตปฺปารายนํ	๘๓/๒๓๘	โตสิตา	๙๙/๒๘๓
ตโมนุโ	๑๐๔/๒๙๒	โตเสสิ	๙๘/๒๘๒
ตยิทํ กถํสุ	๔๖/๑๕๙	ตํ	๒๑/๑๐๐

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเก
ตณฺหํ ตํ นมสฺสามิ	๓๒/๑๒๙	ทุกฺขา	๑๘/๘๗
ตมฺเม มฺนี	๔๔/๑๕๕	ทุกฺขิ	๒/๓๖
ตํ พฺรุมิ	๑๑/๕๙	ทฺพฺพลกามกสฺส	๑๑๕/๓๑๑
ตวํ	๕๔/๑๗๘	ทฺสฺสงฺคหา ปพฺพชิตาปิ	๑๒๙/๓๕๘
[ถ]		เทว	๓๒/๑๙๒
ถามพฺลูปนฺโน	๑๕๔/๔๑๗	เทวตานํ	๑๒/๖๓
ถินํ	๗๕/๒๒๔	เทวสิ	๘๕/๒๔๖
ถินสฺส ปนฺนทํ	๗๕/๒๒๔	โทมนสฺสา	๗๕/๒๒๔
โถมยณฺติ	๑๕/๗๖	โทโส	๘/๕๓

[ท]

ทณฺห์	๑๒๑/๓๒๔
ทพฺพหนิกฺกโม	๑๕๔/๔๑๗
ทาจพลี	๑๕๘/๔๒๗
ทิโฆ	๑๐๕/๒๙๕
ทิกฺขจฺจมฺมาภินิพฺพุตา	๖๔/๒๐๐
ทิกฺขจฺจสฺสเตนาปิ	๔๘/๑๖๒
ทิกฺขจฺจวิสฺฐกานิ	๑๔๑/๓๘๒
ทิกฺขจฺจ ฐมฺเม	๒๒/๑๐๕
ทิกฺขจฺจ	๕๕/๑๘๐
ทิกฺขจฺจินฺเต	๘๖/๒๕๔
ทิสฺวาน ฐเปสฺสุ	๙๐/๒๗๐
ทิปมกฺขาหิ	๖๑/๑๙๒
ทิปา ทิปิ อฺปฺลลวํ	๑๑๖/๓๑๒
ทิปิ ปพฺรหฺมิ	๖๑/๑๙๒
ทฺกฺขมฺมิตํ ปโหติ	๑๒๒/๓๓๑
ทฺกฺขสฺส	๑๙/๙๖

[ฐ]

ทญฺญานิ	๑๔๖/๓๙๖
ทฺณานิ	๑๔๖/๓๙๖
ทฺมมญฺจ	๓๓/๑๓๓
ทฺมมตฺตกฺกปฺุเรชวํ	๗๖/๒๒๖
ทฺมมธฺรํ	๑๔๔/๓๙๑
ทฺมมมญฺญาย	๙๔/๒๗๘
ทฺมมมกฺขาหิ	๕๔/๑๗๘
ทฺมมมเทเสสิ	๑๐๘/ ๓๐๒
ทฺมมมตฺตมํ	๒๓/๑๐๗
ทฺมมานุทฺมมํ	๙๔/๒๗๘
ทฺมเมสฺสุ นิจฺจํ	๑๕๕/๔๒๐
ทฺมมํ	๒๒/๑๐๕
ทฺมมํ เสฏฺฐจํ	๓๓/๑๓๔
ทฺริรา	๒๑/๑๐๐
ทฺริ	๑๓๑/๓๖๒

ปทานุกรโม	ปพฺพเลข	ปทานุกรโม	ปพฺพเลข
โธตโก	๓๐/๑๒๖	นาโคว ยุธานี	๑๓๙/๓๗๗
[น]		นาคิ	๒๗/๑๑๖
น อุปาติเยถ	๗๓/๒๑๗	นาตริส	๑๖/๗๙
น อุเปติ สงขิ	๔๓/๑๕๓	นาตริส ชาติชนนติ	๔๙/๑๖๕
น จ ปาทโลโล	๑๔๙/๔๐๐	นानาชนา	๗๑/๒๑๔
น ฌาณน	๔๗/๑๖๐	นาเปนติเม	๑๑๔/๓๑๐
น ตยหิ อภิภูจ	๙๑/๒๗๓	นาภิกิขุฌเมย	๘/๔๘
น เต มารวสานุคา	๖๔/๒๐๐	นามกายา วิมุตโต	๔๓/๑๕๓
น เต มารสส ปฏจญ	๖๔/๒๐๐	นามรูป	๑๒/๖๕
นตฺถิ อุปมา	๑๐๘/๓๐๒	นามิ	๑/๓๑
นตฺถิ กิณฺจ	๘๒/๒๓๖	นาหิ ตตฺถ อภิรมิ	๕๓/๑๗๗
นตฺถิติ นิสฺสาย	๓๙/๑๔๖	นาหิ สมิสฺสามิ	๓๓/๑๓๓
นนฺทิสฺสญฺโฆชน	๗๘/๒๒๘	นาหิ สพฺเพ	๕๑/๑๗๐
นนฺทิสฺสญฺโฆชน	๘๔/๒๔๓	นิกฺกามา	๑๐๒/๒๘๗
นนฺทิสฺสญฺหิ	๗๐/๒๑๑	นิกฺกการณ	๑๖๑/๔๓๑
นปฺปกาสติ	๑/๓๑	นิกฺกอุโ	๑๔๒/๓๘๔
น ปุตฺตมิจฺเจย	๑๒๑/๓๒๔	นิคฺโขส	๓๐/๑๒๖
นมสฺสมาโน	๑๑๓/๓๐๙	นิตฺชนฺตกสาวโมโ	๑๔๒/๓๘๔
นมสฺสามิ	๒๗/๑๑๖	นิปโก	๗/๔๕
น เม พฺยาการสิ	๘๕/๒๔๖	นิปฺปิปาโส	๑๔๒/๓๘๔
น เมตฺถ กงฺขา	๑๒๐/๓๒๒	นิปฺเพน ปญฺเห	๙๗/๒๘๐
นโร	๒๙/๑๒๒	นิพฺพโน	๑๐๒/ ๒๘๗
น วิชฺชนฺติ	๖๙/๒๐๙	นิพฺพานมตฺตโน	๓๐/๑๒๖
น สุตฺติยา	๔๗/๑๖๐	นิพฺพานปทฺมจฺจุตฺ	๕๕/๑๘๐
นาคสฺส	๗๐/๒๑๑	นิพฺพานํ อิติ น	๖๓/๑๙๙
นาโค	๑๐๒/๒๘๗	นิพฺพุโต	๑๐/๕๖

ปทานุกรกโม	ปพฺพ/องฺก	ปทานุกรกโม	ปพฺพ/องฺก
นิมฺมกฺโข	๑๔๒/๓๘๔	ปญฺญา	๔/๓๙
นียโต	๑๕๖/๔๒๒	ปญฺญาณวา โส	๕๙/๑๘๗
นियามิ	๑๔๑/๓๘๒	ปญฺหานนฺตกโร	๑๑๙/๓๑๙
นिरตฺตํ	๖๗/๒๐๖	ปญฺหานํ เวยฺยาकरणเณ	๙๘/๒๘๒
นिरาสโส สพฺพโลเก	๑๔๒/๓๘๘	ปญฺหํ ปุญฺโজ	๙๘/๒๘๒
นिरาสโส โส	๖๐/๑๘๙	ปญฺหํ พุยาภาสิ	๙๓/๒๗๗
นिरาสา	๔๗/๑๖๐	ปฏิจฺจ ลากิ	๑๕/๗๖
นिरาโส	๑๗/๘๑	ปฏิจฺจทฺตจิตฺโต	๑๒๓/๓๓๘
นิลุโลลฺลโป	๑๔๒/๓๘๔	ปฏิจฺจภาณวา	๑๑๘/๓๑๗
นิวารณํ	๓/๓๘	ปฏิจฺจภาณวนฺตํ	๑๔๔/๓๙๑
นิวุตา	๕๑/๑๗๐	ปฏิสลฺลนํ	๑๕๕/๔๒๐
นิวุโต	๑/๓๑	ปฏฺจกฺข	๖๔/๒๐๐
นิเวสนํ	๒๔/๑๐๙	ปตฺโต นียามิ	๑๔๑/๓๘๒
นิสฺสิตา	๑๒/๖๓	ปทุมํ	๑๓๙/๓๗๗
นิสฺสิตโต	๓๘/๑๔๔	ปทุมํ วิญฺญาณํ	๑๕๗/๔๒๕
นุปรีกํ	๒๖/๑๑๔	ปธานวา	๑๕๖/๔๒๒
เนกขมมํ	๖๗/๒๐๖	ปนฺตานิ เสนาสนานิ	๑๕๘/๔๒๗
เนตฺตา น. สุตฺตา	๘๙/๒๖๘	ปนฺตฺต วิญฺญาณํ	๒๔/๑๐๙
โน เจ ลเภถ	๑๓๒/๓๖๓	ปนฺตฺตํ	๗๕/๒๒๔
[ป]		ปพฺพริ	๖๒/๑๙๗
		ปภงฺกโร	๑๐๗/๒๙๘
ปงฺเก สยาโน	๑๑๖/๓๑๒	ปภวานุปสฺสี	๒๐/๙๘
ปจฺฉา เต มาหุ	๖๘/๒๐๘	ปภวํ	๑๙/๙๖
ปชา	๗๓/๒๑๗	ปภวนฺติ	๑๙/๙๖
ปชานํ	๗๓/๒๑๗	ปภสฺสรานิ	๑๓๔/๓๖๗
ปชฺเหยฺยํ	๒๗/๑๑๕	ปภทฺตํ	๗๖/๒๒๖
ปณฺณกปฺปี	๕๙/๑๘๗		

ปทานุยกโม	ปพเพ/องฺก	ปทานุยกโม	ปพเพ/องฺก
ปมาณ	๔๕/๑๕๗	ปหีนมลโมหสฺส	๑๐๓/๒๙๐
ปมาโท	๒/๓๕	ปาทโลโล	๑๔๙/๔๐๐
ปมตฺตา	๙๐/๒๗๐	ปาปสหาโย	๑๔๓/๓๘๙
ปมตฺตํ	๑๔๓/๓๘๙	ปาปํ สหายํ	๑๔๓/๓๘๙
ปมฺญจ มํ	๓๒/๑๒๙	ปารํ คมนียา	๙๔/๒๗๘
ปรมตฺถปตฺติยา	๑๕๔/๔๑๗	ปารกฺุ สพฺพธมฺมานํ	๗๔/๒๒๒
ปริจารกโสฬสํ	๙๓/๒๗๗	ปารายณํ	๙๓/๒๗๗
ปริญฺญา	๕๑/๑๗๐	ปารายณมฺนุคายิสฺสํ	๑๐๒/๒๘๗
ปริตตฺตปณฺณสฺส	๖๖/๒๐๔	ปิงฺกีย	๙๐/๒๗๐
ปริตตฺตเมตฺถ โสขยํ	๑๔๗/๓๙๗	ปีตา	๑๔๖/๓๙๖
ปริเทโว	๒๑/๑๐๑	ปีถียฺเร	๓/๓๘
ปริพนฺทมาโน	๑๑๖/๓๑๒	ปิยฺรฺุเปสฺ	๕๕/๑๘๐
ปริพฺพเช	๘/๔๘	ปิยวิปฺปโยคํ	๑๒๗/๓๔๙
ปริสฺสยา	๑๒๘/๓๕๑	ปีติ	๑๑๔/๓๑๐
ปริสฺสยานํ	๑๒๘/๓๕๑	ปฺุจฺจนฺตา	๙๗/๒๘๐
ปริสฺสยานํ สหิตา	๑๒๘/๓๕๑	ปฺุจฺจา	๑๒/๖๓
ปโรปรานิ	๑๗/๘๑	ปฺุจฺจามิ ตํ	๑๒/๖๓
ปโร โลโก	๘๖/๒๕๔	ปฺุจฺจามิ ตํ ภควา	๑๒/๖๓
ปเลติ	๑๑๕/๓๑๑	ปฺุญฺโจ ปฺุญฺโจ	๙๓/๒๗๗
ปวกฺขามิ	๑๙/๙๖	ปฺุญฺ	๗/๔๕
ปสฺสามหํ	๓๒/๑๒๙	ปฺุณฺณก อิตฺถตํ	๑๓/๗๑
ปสฺสามิ นํ มนฺสา	๑๑๓/๓๐๙	ปฺุณฺณกา	๑๗/๘๑
ปสฺสํ	๑๔๓/๓๘๙	ปฺุตฺตา	๑๒๑/๓๒๕
ปหานํ กามฉนฺทานํ	๗๕/๒๒๔	ปฺุตฺตมฺจ ทาริ	๑๔๖/๓๙๖
ปหาย ปญฺจาวรณานิ	๑๕๒/๔๑๕	ปฺุณฺปฺุณํ	๒๐/๙๘
ปหาสิ ทฺุขํ	๒๖/๑๑๔	ปฺุคฺมฺปิ วสฺसानํ	๔๒/๑๕๒

ปทานุกรกโม	ปพฺพ/องฺก	ปทานุกรกโม	ปพฺพ/องฺก
เปกฺขมาโน	๗๓/๒๑๗	ภวราครตฺตา	๑๕/๗๖
โปสาลาติ	๘๓/๒๓๘	ภวา	๒๔/๑๑๑
[พ]		ภวาภวาย	๓๗/๑๔๓
พนฺธวานิ	๑๔๖/๓๙๖	ภวาภเว	๒๙/๑๒๒
พหุสฺสฺสํ	๑๔๔/๓๙๑	ภเว น ติฏฺฐเจ	๒๔/๑๐๙
พฺพุทฺธเสฏฺฐํ อุปาณมํ	๙๗/๒๘๑	ภาวิตตฺโต	๑๘/๘๙
พฺพุทฺโธ	๙๗/๒๘๐	ภาเวนฺโต	๑๐๑/๒๘๕
พฺยุปฺนฺชฺช สพฺเพ	๑๕๒/๔๑๕	ภิกฺขุ	๘/๕๔
พฺยากาสิ	๑๔๑/๒๔	ภิกฺขุ สโต	๗๓/๒๑๗
พฺรหฺมจฺริยมจฺริสฺส	๙๙/๒๘๓	ภุโข	๑๓๔/๓๖๗
พฺรหฺมจฺริยวา	๑๐/๕๖	ภุตตา	๑๒๑/๓๒๔
พฺรหฺมจฺริยํ	๙๙/๒๘๔	ภุตตาสฺ	๑๒๑/๓๒๔
พฺรหฺมโลโก	๘๖/๒๕๔	ภฺริปญฺญาโณ	๑๐๗/๒๙๘
พฺรหฺมปาสิโต	๑๐๔/๒๙๒	ภฺริปญฺโณ	๑๑๔/๓๑๐
พฺรหฺมณ	๑๒/๖๓	ภฺริเมธโส	๑๐๒/๒๐๙
พฺรหฺมโณ	๒๘/๑๑๘	[ม]	
พฺรหฺมณสฺส วุสฺสิมโต	๘๔/๒๔๓	มกฺโข	๑๐๓/๒๙๒
พฺรหฺมิ	๖๓/๑๙๙	มคฺเชสฺส วิหรนฺโต	๙๓/๒๗๗
พฺรหฺสิ อนนฺตติณฺเณ	๕๐/๑๖๗	มคฺคมุตฺตมํ	๑๐๑/๒๘๕
พฺรหฺมิ เมตํ	๑๒/๖๓	มคฺโค ปารมคฺนายน	๑๐๑/๒๘๕
พหุสฺสฺสโต	๑๔๔/๓๙๑	มจฺจุเชยฺยสฺส ปาริ	๑๑๗/๓๑๖
[ภ]		มจฺจุตโร	๑๔๔/๒๕
ภควา	๒/๓๒	มจฺจุเชยฺเย	๗๓/๒๑๗
ภควนฺตํ ปุณฺณมาคมฺหา	๙๗/๒๒๙	มจฺจฺรธา	๘๗/๒๕๕
ภชฺชติ เสวณฺติ	๑๖๑/๔๓๑	มจฺจฺรธา น ปสฺสติ	๘๘/๒๕๖
ภยํ	๑๒๓/๓๓๘	มจฺจฺวสํ วเช	๖๙/๒๐๙

ปทานุยกโม	ปพฺพเพ/องฺก	ปทานุยกโม	ปพฺพเพ/องฺก
มชฺฌเณ เจ โน	๖๘/๒๐๙	มานมกฺขปฺปหาโยโน	๑๐๓/๒๙๐
มชฺฌเณ มนฺดา	๙/๕๕	มาโน	๑๐๓/๒๙๐
มชฺฌเณ สรสมิ	๖๑/๑๙๒	มารวสานุกา	๖๔/๒๐๐
มญฺญามิ	๑๘/๘๗	มาริส	๕/๔๒
มติมา	๑๔๗/๓๙๗	มาโร	๗๒/๒๑๕
มนฺดา	๙/๕๕	มาหมฺปนสฺส	๘๙/๒๖๘
มนฺโท	๒๐/๙๘	มิโค	๑๒๕/๓๔๔
มรฺฐา	๑๓๖/๓๗๐	มิตฺเต สฺหชฺเช	๑๒๓/๓๓๘
มนฺตานาวิโล	๘/๔๘	มิตฺตํ อุพาริ	๑๔๔/๓๙๑
มนฺชา	๑๒/๖๓	มุตฺตสทฺโธ	๑๑๗/๓๑๖
มนฺชเช	๙๒/๒๗๔	มนฺโย	๔๖/๑๕๙
มโน	๘/๕๐	มนิ	๒๑/๑๐๒
มโนรฺมา	๑๓๖/๓๗๐	มนิ อหิ สกฺก	๕๙/๑๘๗
มโน หิ เม	๑๑๕/๓๑๑	มฺสา ภาณ	๑๐๒/๒๘๗
มมายิตานิ	๒๕/๑๑๑	มฺหุตฺตมฺปิ	๑๐๙/๓๐๔
มมตฺตา	๒๕/๑๑๒	มฺลทสฺสาวิ	๑๒/๖๓
มรณํ	๒๙/๑๒๔	เมตฺตถฺกุ	๑๙/๙๖
มลํ	๑๐๓/๒๙๐	เมตฺเตยฺโย	๙/๕๕
มหพฺภาย	๖๑/๑๙๒	เมตฺตํ อุเปกฺขิ	๑๕๙/๔๒๘
มหพฺภายิ	๑/๓๑	โมฆรราชา	๘๘/๒๖๔
มหาปฺริโส	๙/๕๕	โมมุโห	๘๙/๒๖๘
มเหสิโน	๒๖/๑๑๔	โมโห	๑๐๓/๒๙๐
มเหสี	๒๓/๑๐๘	[ย]	
มโหทธิ หิ สรวิฑฺฒปฺตโต	๑๐๕/๒๙๕	ยงฺกิญฺจิ สมฺปชานาสิ	๒๔/๑๐๙
มาตา	๑๔๖/๓๙๖	ยญฺญปเถ	๑๔/๗๔
มา เต วิชฺชิตฺถ กิณฺจณํ	๖๗/๒๐๖	ยญฺญมกฺปฺปยีสฺสุ	๑๓/๗๑

ปทานุกรกโม	ปพฺพ/องฺเก	ปทานุกรกโม	ปพฺพ/องฺเก
ยณฺณยชกา	๑๔/๗๔	ยานิ โสตานิ โลกสฺมี	๔/๓๙
ยณฺณเหหิ	๑๖/๗๙	ยาวตติยญจ	๘๕/ ๒๔๖
ยณฺโณ	๑๒/๖๗	เย	๒๗/๑๑๕
ยตา - ปฏฺยตา	๔๘/๑๖๔	เย เกจิ	๑๓/๗๑
ยถา อหฺ วกฺกลิ มุตฺตสทฺโธ		เย เกจิเม อีสโย มนุชา	๑๓/๗๑
	๑๑๗/๓๑๖	เย เกจิเม สมณพฺรหฺมณา เส	
ยถา กุพฺพนกั	๑๐๕/๒๙๕		๔๙/๑๖๕
ยถาตจฺฉิ	๖๕/๒๐๒	เย จ สงฺฆาตธมฺมา เส	๗/๔๕
ยถาตถิ	๙๘/๒๘๒	เยน นํ วรฺชํ	๔๕/๑๖๕
ยถาททกฺขิ	๑๐๒/๒๘๗	เย เม ปุพฺพเพ วิทยากํสุ	๕๓/๑๗๗
ยถา ปชานํ	๑๙/๙๖	เย สีสฺ ทิฏฺฐจํ	๕๑/๑๗๐
ยถา พุทฺธเรน	๑๐๐/๒๘๔	เยหิ มจฺจุวสํ	๖๙/๒๐๙
ยถาภิรฺนตํ	๑๓๙/๓๗๗	โย อตีตํ อาทิสฺติ	๘๑/๒๓๓
ยถาภฺตํ	๗/๔๗	โย เม ธมฺมมเทเสสิ	๑๐๘/๓๐๒
ยถายิทํ นาปรํ	๖๑/๑๙๒	โย เว อวิทฺวา อุปริ กโรติ	๒๐/๙๘
ยถาหํ	๓๔/๑๓๕	ยํ นิสฺสิโต	๓๘/๑๔๔
ยโถธิกานิ	๑๔๖/๓๙๖	ยํ ปุพฺพเพ ตํ วิโสเสหิ	๖๘/๒๐๘
ยตุถสฺส	๑๔๙/๔๐๕	ยํ วิทิตฺวา	๒๒/๑๐๕
ยนฺตํ อปฺจุฉิมฺห อกิตฺตยิ โน ๒๑/๑๐๐		ยํ วิทิตฺวา สโต	๒๒/๑๐๕
ยมกปาฏฺหิรียณานํ	๘๑/๒๓๕	ยํ ยํ ทิสํ	๑๑๔/๓๑๐
ยมหํ วิชณฺณ	๓๔/๑๓๕		
ยเมตํ ปณฺหํ อปฺจุฉิ	๖/๔๔	รูปปฺนฺติ รฺูปสฺ	๙๐/๒๗๐
ยสฺมี กามา น วสนฺติ	๕๗/๑๘๕	รฺูปสฺ วิหณฺณมานเ	๙๐/๒๗๐
ยสฺส	๑๗/๘๑	รฺูปํ	๕/๔๓
ยสฺส นตฺถิ อุปฺมา กวจิ	๑๐๘/๓๐๒	รฺกฺขิตมานสฺสโน	๑๔๙/๔๐๐
ยชาโยคา	๑๕/๗๖	รฺตํ	๑๔๕/๓๙๓

[๖]

ปทานุยกโม	ปพฺพเพ/องฺก	ปทานุยกโม	ปพฺพเพ/องฺก
รตี	๑๒๗/๓๔๙	วิมฺภณณญฺจิติโย สพฺพพา	๘๓/๒๒๘
รตฺตินทิวํ	๑๑๓/๓๐๙	วิมฺภณณํ อฺปฺรชฺชณฺติ	๗๙/๒๒๙
รเสสฺส เกรหํ อกรํ อโลโล	๑๕๑/๔๑๐	วิมฺภณํ	๕๕/๑๘๐
รโส	๑๕๑/๔๑๐	วิมฺภญฺ	๑๒๕/๓๔๔
รคณฺจ โทสณฺจ ปหาย โมหํ	๑๖๐/๔๒๙	วิทกฺกสฺส วิจารณา	๗๘/๒๒๘
ราชาว รณฺจํ	๑๓๒/๓๖๓	วิทฺวา จ โย เวทญฺ นโร อิท ๒๙/๑๒๒	
[ล]		วิฐโม	๑๗/๘๑
ลทฺธานุเปกฺขํ	๑๕๓/๔๑๖	วิปฏิจิกตฺวาน สฺขํ ทฺขณฺจ	๑๕๓/๔๑๖
เลปา	๑๑/๖๐	วิภูตรูปสณฺณิสฺส	๘๒/๒๓๖
โลกนฺตญฺ	๑๐๔/๒๙๒	วิภูสณฺณจฺจนา	๑๔๕/๓๙๓
โลกสฺมึ	๔/๓๙	วิภูสา	๑๔๕/๓๙๔
โลเก	๒๒/๑๐๕	วิมโล ภูริเมธโส	๑๐๒/๒๘๗
โลโก	๑/๓๑	วิมุตฺตํ	๗๐/๒๑๑
โลกํ	๘๘/๒๕๖	วิมุตฺตํ ตปฺปฺรายนํ	๘๓/๒๓๘
[ว]		วิโมกฺโข ตสฺส	๕๗/๑๘๕
วชฺชติ	๑๑๔/๓๑๐	วียากโรหิ	๒๑/๑๐๐
วทนฺติ	๔๖/๑๕๙	วียาจิกฺข	๕๙/๑๘๗
วทามิ	๖/๔๔	วिरชํ	๗๔/๒๒๐
วรปณฺณสฺส	๙๙/๒๘๓	วिरโต กถาหิ	๓๙/๑๔๖
วจาภิกงฺขามิ	๓๐/๑๒๖	วิรูปฺฐเปณ	๑๓๖/๓๗๐
วจาภิลาโป	๑๓๕/๓๖๘	วิวิฏฺฐณฺโท	๑๑๘/๓๑๗
วาทเวเคน ชิตฺตํ	๔๓/๑๕๓	วิวณฺโณ	๘๙/๒๖๘
วาทา	๔๓/๑๕๔	วิเวกธมฺมํ	๓๔/๑๓๕
วาทาตเป	๑๓๘/๓๗๖	วิสขฺช	๒๙/๑๒๒
วาโต	๑๕๗/๔๒๕	วิสตฺตติกา	๒๒/๑๒๔
		วิสตฺตติกํ	๒๒/๑๐๕

ปทานุกรกโม	ปพฺพเพ/องฺก	ปทานุกรกโม	ปพฺพเพ/องฺก
วิสตฺโต	๑๒๔/๓๔๑	สงฺโค เอโส ปรีตตเมตฺถ	โสขฺยํ
วิสเม นิวิฏฺฐํ	๑๔๓/๓๘๙		๑๔๗/๓๙๗
วิสหามิ	๓๘/๑๔๔	สงฺฆมฺมฺญฺยณฺตานิ	๑๓๔/๓๖๗
วิเสนิกตฺวา	๔๗/๑๖๐	สเจ ลภเถ นิปํ สหายํ	๑๓๑/๓๖๒
วิโสเสหิ	๖๘/๒๐๘	สจฺจวาทิ	๑๔๕/๓๙๓
วิตฺเคธสฺส	๖๙/๒๐๙	สจฺจวฺหโย	๑๐๔/๒๙๒
วิตตณฺโห	๑๐/๕๖	สยฺฉินฺนปตฺโต	๑๕๐/๔๐๙
วิตราโค	๔๐/๑๔๙	สชฺชชา	๑๒๔/๓๔๓
วิตวณฺโณ	๘๙/๒๖๘	สยฺชาตชนฺเร	๑๓๙/๓๗๗
วिर	๖๕/๒๐๒	สยฺญาวิมฺภเว	๔๐/๑๔๙
วุสฺสีมโต	๘๔/๒๔๓	สยฺโยชนานิ	๑๔๘/๓๙๙
เวทคํ	๑๘/๘๗	สนฺตปาชาเต	๙๒/๒๗๔
เวทนํ นามินฺนฺทโต	๘๐/๒๓๐	สติ	๔/๓๙
เววิจฺจ (ปมาทา เววิจฺจ)	๒/๓๒	สติมา	๓๙/๑๔๖
วสฺสกีโร	๑๒๔/๓๔๑	สนฺติ	๖๕/๒๐๒
วโส วิสฺสโล ยถา วิสฺตโต	๑๒๔/๓๔๑	สนฺติมุตฺตมํ	๓๖/๑๔๐
[ส]		สนฺติ โลเก มุนโย	๔๖/๑๕๙
สกุ	๓๒/๑๒๙	สนฺติเก	๙๙/๒๘๓
สงฺกปฺปยณฺตาย	๑๑๕/๓๑๑	สนฺตี	๓๕/๑๓๗
สงฺขาตธมฺมา	๗/๔๕	ส เตเน เตเนว	๑๑๔/๓๑๐
สงฺขาตธมฺโม	๑๕๖/๔๒๒	สนฺตฺสสมานो	๑๒๘/๓๕๑
สงฺขาย - สงฺขา	๑๐/๕๖	สนฺตฺสฺสโต	๙/๕๕
สงฺขาย โลกสฺมี ปโรปรานิ	๑๗/๘๖	สนฺโต	๑๗/๘๑
สงฺคตา	๗๑/๘๖	สโต	๒๒/๑๐๕
สงฺกา	๒๙/๑๒๒	สโต ภิกฺขุ	๘/๔๘
สงฺโค	๓๗/๑๔๑	สนฺถเว	๑๒๓/๓๓๘

ปทานุกรโม	ปพฺพเพ/องฺเก	ปทานุกรโม	ปพฺพเพ/องฺเก
สทา	๕๖/๑๘๒	สมฺมุตตา วาตปถาปิ	๔๕/๑๕๖
สนฺทาลยิตฺวาน	๑๔๘/๓๙๙	สเมจฺจ	๒๗/๑๑๖
สนฺทิกฺกุจฺจกมกาลี	๑๐๘/๓๐๒	สยํ น เสเว	๑๔๓/๓๘๙
สทฺธา จ ปิตี จ มโน สติ จ	๑๑๔/๓๑๐	สลิลมฺพฺจารี	๑๔๘/๓๙๙
สทฺธีจรี	๑๓๑/๓๖๒	สวณํ น ผาสฺ	๘๙/๒๖๘
สพฺทานจารี	๑๕๑/๔๑๐	สวณฺติ สพฺพธิ โสตา	๓/๓๘
สมฺปนฺนจฺรณํ	๙๗/๒๘๐	สหฺวเนตฺตา	๖๕/๒๐๒
สพฺพกายปฺปหาโย	๘๒/๒๓๖	สหฺยสมฺปทํ	๑๓๓/๓๖๕
สพฺพทฺกฺขปฺปหีนํ	๑๐๔/๒๙๒	สหฺยํ	๑๒๑/๓๒๔
สพฺพธมฺมา	๘/๔๘	สาธุ วิทยาโรหิ	๒๑/๑๐๐
สพฺพธิ	๓/๓๘	สาธุวิหาริ	๑๓๑/๓๖๒
สพฺพภาวาติวตฺโต	๑๐๔/๒๙๒	สิกฺขเช	๓๑/๑๒๘
สพฺพโส นามรูปสฺมี	๖๙/๒๐๙	สิพฺพนิมจฺจคา	๙/๔๕
สพฺพานิ เปตานิ	๑๓๘/๓๗๖	สีตญฺจ อุณฺหญฺจ ขุทํ ปิปาสํ	
สพฺเพน โลเกน	๑๕๙/๔๒๘		๑๓๘/๓๗๖
สพฺเพสุ กาเมสุ โย วิตรฺธาโค	๔๐/๑๔๙	สีลพฺพเตนาปิ	๔๘/๑๖๒
สพฺเพสุ ฐมฺเมสุ	๔๕/๑๕๖	สีโห ยถา ทาฐพลี ปสยฺห	๑๕๘/๔๒๗
สพฺเพสุ ภูเตสุ นิธาย ทณฺฑํ		สีโหว สทฺเทสุ อสนฺตสนฺโต	๑๕๗/๔๒๕
	๑๒๑/๓๒๔	สฺกิตฺติตํ	๒๖/๑๑๔
สพฺพนฺตํ อิตฺถีหิตํ	๕๓/๑๗๗	สฺญญโต โลกํ อเวกฺขสฺสุ	๘๘/๒๕๖
สพฺพนฺตํ ตกฺกวทฺธมนํ	๕๓/๑๗๗	สฺตวา	๑๕๖/๔๒๒
สพฺพํ เวทิ ปโรวรี	๑๑๙/๓๑๙	สฺตฺวาน มุนิโน	๑๑๘/๓๑๗
สมนฺตจกฺขุ	๓๒/๑๒๙	สฺตฺวานหํ วีร อกามกามิ	๖๕/๒๐๒
สมโถ	๒๓/๑๐๘	สฺตํ	๕๕/๑๘๐
สมิสฺสสามิ ปโมจนา	๓๓/๑๓๓	สฺทฺธํ ฐมฺมสมฺปทา	๘๘/๒๖๓
สมฺปาตตาเม	๑๘/๘๗	สฺเมวํ	๗๐/๒๑๑

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเก
สุวณฺณสฺส	๑๓๔/๓๖๗	โสโก	๒๑/๑๐๐
สุหฺวฺเช	๑๒๓/๓๓๘	โสขฺยํ	๑๔๗/๓๙๗
เสกฺขา	๗/๔๕	โสตา	๓/๓๘
เสฏฺฐา สฺมา สหฺยา	๑๓๓/๓๖๕	โสตานํ กิ นฺวาร์ณํ	๓/๓๘
เสฏฺฐิ	๓๓/๑๓๓	โสตานํ สํวรํ	๓/๓๘
เสริต	๑๒๕/๓๔๔	สํสฺสคฺคชาตสฺส ภาวนฺติ เสนฺหา	
เสเล ยถา ปพฺพตฺตมฺหฺตฺตนิฏฺฐิโต			๑๒๒/๓๓๑
	๘๕/๒๕๒	สํมฺมฏฺฐยนฺตานิ	๑๓๔/๓๖๗
เสนฺหนวํ ทุกฺขํ	๑๒๒/๓๓๑	สํสฺสคฺคา	๑๒๒/๓๓๑
เสนฺหา	๑๒๒/๓๓๑	[ห]	
เสนฺโห	๑๕๒/๔๑๕	หฺนฺหาหํ	๑๐๓/๒๙๐
เสเวถ ปนฺตานิ	๑๕๘/๔๒๗	หิตฺวาน กามานิ	๑๔๖/๓๙๖
โส อิต	๑๑/๕๙	หุรํ	๑๐๖/๒๙๗
โส อุกฺกนฺตมภินฺนํ	๑๑/๕๙	หุรํ โคตฺมสาสนา	๕๓/๑๗๗

สุตตนต์ปิฎก ขุททกนิกายสุต

จูฬนิกาย

อสาธณนามานิ

อสาธณนามานิ	ปพฺพ/องฺก	อสาธณนามานิ	ปพฺพ/องฺก
อชิต	๑/๓๑	กสฺสโป	๑๐๔/๒๙๔
อวนฺตียา	๗๑/๒๑๔	โคธาวรี ภูเล	๒/๑
อานนฺโท	๘๘/๒๖๒	โคณฑุ	๓๖/๕
อาฬว โคตโม	๑๑๗/๓๑๖	เจติยมุหา	๗๑/๒๑๔
อุทโย	๗๔/๒๒๐	ชตุกณฺณิ	๖๕/๒๐๒
อุปสีโว	๓๘/๑๔๔	เชตวัน	๘๘/๒๖๒
อุชเชนียจ	๓๖/๕	ติสฺสเมตฺเตยโย	๙/๕๕
องฺคา	๗๑/๒๑๔	โตทยโย	๕๗/๑๘๕
กกุสนฺโธ	๑๐๔/๒๙๓	โธโก	๓๐/๑๒๖
กปิลวตฺถุ	๓๗/๕	เนรมฺชราย	๑๐๗/๒๙๙
กปิลวตฺถุมุหา	๑๖/๓	นนฺโท	๔๖/๑๕๙
กาสิยา	๗๑/๒๑๔	ปาวณฺจ	๓๘/๕
กุกฺสินารณฺจ	๓๗/๕	ปาสาณเก (เจติเย)	๙๓/๒๗๗
กุกฺกุรา (เทวตา)	๑๒/๖๖	ปิงฺกีย	๘๘/๒๖๘
โกนาคมน	๑๐๔/๒๙๔	ปุรุตฺตม	๓๗/๕
โกสลมนฺทิเร	๒๑/๓	ปุณฺณโก	๑๒/๖๓
โกสลา	๗๑/๒๑๔	ปุณฺณภทฺโท (เทวตา)	๑๒/๖๗
โกสลาน	๑/๑	โปสาล	๘๑/๒๓๓
โกสมพิณฺจ	๓๗/๕	ปญฺจาลา	๗๑/๒๑๔
กปโป	๖๑/๑๙๒	พลเทโว (เทวตา)	๑๒/๖๖
กมฺโพชา	๗๑/๒๑๔	พาวรี	๖/๑

อสาธารณนามานี	ปพเพ/องฺก	อสาธารณนามานี	ปพเพ/องฺก
โกคนคร	๓๘/๕	วิปสสี	๑๐๔/๒๙๔
ภทฺธราวุโ	๗๐/๒๑๑	เวสาลี	๓๘/๕
มคธา	๗๑/๒๑๔	เวสสฏ	๑๐๔/๒๙๔
มหาโมคคัลลาน	๑๔๙/๔๐๕	วฏฺกสิ	๑๑๗/๓๑๖
มณิกทโท (เทวตา)	๑๒/๖๗	วชฺชียา	๗๑/๒๑๔
มาหิสสตี	๓๖/๕	สาเกต	๓๘/๕
มุกกส	๒/๑	สาครมหา	๗๑/๒๑๔
เมตตญ	๑๘/๘๗	สารีปุตโต	๑๑/๖๑
โมฆราชา	๘๕/๒๔๖	สาวตถิย	๒๑/๓
มนทริ	๓๗/๕	สิป	๑๐๔/๒๙๔
มลลา	๗๑/๒๑๔	สุขมปติ	๔๙/๖
โยนา	๗๑/๒๑๔	เสตพย	๓๗/๕
วาสุเทโว (เทวตา)	๑๒/๖๖	เหมโก	๕๓/๕
วิฑูโร	๒๑/๓		

สุตตปิฎก ขุททกนิกายสุต

จูฬนิกายปาติยา

คถา ปจมาปา

คถา ปจมาปา	ปพเพ/อง	คถา ปจมาปา	ปพเพ/อง
อภิกขจัน อนาทาน	๑๑๙/๒๑	อภิกขจณฺณสมภวํ ฌตฺวา	๑๔๐/๒๔
อจฺจิ ยถา วาตเวเคน ชิตฺตํ	๙๙/๑๖	อภิกขจณฺณํ เปกฺขมาโน สติมา	
อชฺฌตฺตญฺจ พหิทฺธา จ	๑๓๖/๒๓		๙๕/๑๕
อชฺชิตฺติ สฺสเมตฺเตยฺโย	๑๔๙/๒๖	อาคฺคํ น กโรติ กิณฺณิ โลเก	๒๗/๑๑๗
อฏฺฐจฺฉนํ ตํ สงฺกณฺโณการตฺสส	๑๔๐/๓๘๐	อาทณฺตณฺหิ วินเยถ สพฺพํ	
อตุตฺตนาถ กตํ ปาปํ	๓๓/๑๓๔		๑๒๘/๒๒
อตุตฺถกตฺสส น ปมาณมตฺติ	๑๐๑/๑๖	อามนฺตนา โหติ สหายมชฺฌเม	
อตุตฺถกตฺโต โส อุกฺวา โส นตฺติ			๑๒๖/๓๔๗
	๑๐๐/๑๖	อารโต อิวา สพฺพปาปเกหิ	๑๓๐/๓๖๑
อทุทฺธํ กาม เต มฺลํ	๘/๕๐	อารทฺธวิริโย ปรมตฺถปตฺติยา	
อทุทฺธา ปสฺสาม สหายสมฺปทํ			๑๕๔/๔๑๗
	๑๓๓/๓๖๕	อาสีสนฺติ โถมยณฺติ ชฺหณฺติ	๗๑/๑๐
อติเทเว อภิกฺขณาย	๑๗๓/๓๐	อิหิ ทิฏฺฐสฺสุมฺมุตฺต(วิญฺญาเตสฺส)	๑๑๑/๑๙
อนุสาส พุรฺหุเม กรุณฺยามาโน		อิตฺติ จ คณฺโฑ จ อุปทฺทโว จ	
	๙๐/๑๔		๑๓๗/๓๗๔
อนนฺทํ มฺลทสฺสาวิ	๖๘/๙	อุเปกฺขาสติสฺสํทฺธํ	๑๓๒/๒๓
อปารํ ปารํ คจฺเจยฺย	๑๕๕/๒๗	เอกเมกสฺส ปญฺหสฺส	๑๕๔/๒๗
อโย โลโก ปโร โลโก	๑๔๒/๒๕	เอกายนํ ชาติชฺชนตฺทสฺสี	๑๐๗/๓๐๐
อวิชฺชาเย นินฺนํ โลโก	๕๘/๘	เอโก อหํ สกฺก มหนตฺตโมฆํ	๙๔/๑๕
อสนฺธิริ อสงฺกุปฺป	๑๗๔/๓๐	เอโก ตมนฺทาสีโน	๑๖๑/๒๘

กาถานํ ปฐมปาทา	ปพฺพเพ/องฺกุ	กาถานํ ปฐมปาทา	ปพฺพเพ/องฺกุ
เอตทญฺเฌย เย สตา	๑๑๒/๑๙	เกณสฺส นินฺดูโต โลโก	๕๗/๗
เอตาทินนุทามิ วโจ มเหสีโน	๘๒/๑๒	โกธ สนฺตฺติโต โลเก	๖๕/๙
เอเต พุทฺธํ อูปาคณฺฐํ	๙๗/๒๘๑	โกสลาณํ ปุรา รมมา	๑/๑
เอวํ อภิกฺกนฺตทสฺสาวิ	๑๔๓/๒๕	ขิทฺทํ รตฺติ กามสฺสญฺจ โลเก	๑๔๕/๓๙๓
เอวํ ทฺตฺติเยน สหา มมสฺส	๑๓๕/๓๖๘	ขิทฺทา รตฺติ โหติ สหายมฺขณฺเ	
เอวํ วิหาริ สโต อปฺปมตฺโต	๘๑/๑๒		๑๒๗/๓๔๙
เอส ภิกฺขุโย ปสฺสีทามิ	๑๗๒/๒๙	จตุกฺกณฺโณ จตุทวารो	๑๒๒/๓๓๖
โอกฺขิตตจฺกฺขุ น จ ปาทโลโล		จาทฺตุทฺติโส อปฺปฏฺิโม จ โหติ	
	๑๔๙/๔๐๐		๑๒๘/๓๕๑
โอกฺกขหํ ตณฺหจฺจิทํ อเนชํ	๑๒๖/๒๒	ชฺิณฺณสฺส เม ทฺพพฺลถามกสฺส	๑๖๙/๒๙
โอโรปยิตฺวา คิหิพฺยณฺชนานิ		ชฺิณฺโณหฺมสมิ อพฺโล วิวณฺโณ	๑๔๕/๒๕
	๑๓๐/๓๖๐	ณายิ วิรชมาสีนํ	๑๐๓/๒๓
โอหารยิตฺวา คิหิพฺยณฺชนานิ		ตณฺจาทํ อภินนุทามิ	๗๙/๑๒
	๑๕๐/๔๐๙	ตณฺหกฺขยํ ปตฺถยํ อปฺปมตฺโต	
กถํสทสฺส จรโต	๑๓๕/๒๓		๑๕๖/๔๒๒
กามา เต ปจฺมา เสนา	๔๗/๑๖๑	ตณฺหาทฺตฺติโย ปุริโส	๑๐๗/๒๙๙
กามา หิ จิตฺรา มรฺฐรา มโนรมา		ตณฺหาธิปนฺเน มนุเช เปกฺขมาโน	
	๑๓๖/๓๗๐		๑๔๘/๒๖
กาเมสฺส วินย เถธํ	๑๒๓/๒๑	ตโมนุโท พุทฺโธ สมนฺตจฺกฺขุ	๑๕๘/๒๗
กาเมสฺส นาภิกิขฺฌเยย	๖๔/๘	ตวณฺจ เม ฐมฺมมกฺขาหิ	๑๑๐/๑๙
กาเมสฺส พุรหฺมจริยวา	๖๖/๙	ตสฺมา ปชานํ น อฺปาทีเยถ	๑๒๙/๒๒
กายมฺุณี วาจามฺุณี	๒๑/๑๐๓	ตสฺสาयํ ปจฺฉิมโก ภโว	๒๘/๒๑๒
กิตฺตยิสฺสามิ เต ฐมฺมํ	๗๘/๑๒	ติฏฺเฐ เจ โส ตตฺถ อนานฺุยายิ	๙๘/๑๕
กิตฺตยิสฺสามิ เต สนฺตฺติ	๙๑/๑๔	เต จาปิ ญฺนปฺปชฺเหยฺยํ ทฺกฺขํ	๘๓/๑๓
กิณฺุ ตมฺหา วิปฺปวสฺสี	๑๖๓/๒๘	เต เจ นาตริสฺส ยาขโยคา	๗๒/๑๐
กิสฺส สณฺโณชโน โลโก	๑๓๓/๒๓	เต โตสีตา จกฺขุมตา	๑๕๓/๒๗

คาถานํ ปจฺมปาทา	ปพฺเพ/องฺเก	คาถานํ ปจฺมปาทา	ปพฺเพ/องฺเก
เตนหาตปฺป กโรหิ	๘๗/๑๓	นาหํ ตมฺหา วิปฺปวสามิ	๑๖๕/๒๘
เตสํ จายํ ปจฺจิมโก	๗/๔๖	นาหํ สพฺเพ สมณพฺรหฺมณา เส	
เตสํ พุทฺโธ พุยาภาสิ	๑๕๒/๒๗		๑๐๗/๑๘
โตทยะยกปฺปา ทุภโย	๑๕๐/๒๖	นาหํ สมิสฺสํ ปโมจนาย ๘๘/๑๔	
ทนต์ํ นยฺนติ สมิติ	๑๘/๙๒	นิราสโส โส อุท อาสสาโน	
ทฺวาทํ สกฺก อปฺจจิสฺสํ	๑๔๑/๒๔		๑๑๕/๒๐
ทิโธ ยถา กุพฺพนํ ปหาย	๑๕๙/๒๘	นิราสโส โส น จ อาสสาโน	๑๑๖/๒๐
ทิฏฺฐิวิสฺฐกานิ อฺปาติวตฺโต	๑๔๑/๓๘๒	นิลโลลฺโป นิกฺกฺโห นิปฺปิปาโส	
ทิสฺวาน รุเปสฺสุ วิหณฺณมาเน	๑๔๖/๒๕		๑๔๒/๓๘๔
ทิสฺวา สุวณฺณสฺส ปภสฺสรานิ		โน เจ ลภเถ นิปํ สหายํ	๑๓๒/๓๖๓
	๑๓๔/๓๖๗	ปงฺเก สยาโน ปริณฺทมาโน	๑๗๐/๒๙
ทิสฺวา จตฺสโส วิทิสฺวา จตฺสโส	๑๔๗/๒๕	ปชฺเชน กเตน อตฺตนา	๘/๕๔
ทฺกขสฺส เว มํ ปภวํ อปฺจจิสฺ	๗๕/๑๑	ปญฺญา เจว สติ จาปิ	๖๑/๘
ทฺสสงฺคหา ปพฺพชิตาปิ เอเก		ปฏิสลฺลानํ ฌานมริญฺจมาโน	
	๑๒๙/๓๕๘		๑๕๕/๔๒๐
ทฺโช รตฺสส ปญฺญาณํ	๑๐๗/๓๐๒	ปสฺสามหํ เทว มนุสฺสโลเก	๘๘/๑๔
นคสฺส ปสฺเส อาสินํ	๗๔/๒๒๑	ปสฺสามิ น มนสา จกฺขฺนา วา	๑๖๗/๒๙
น ตสฺส อทิฏฺฐมิตฺติ กิณฺจิ	๓๒/๑๓๑	ปหานํ กามฉนฺทานํ	๑๓๑/๒๓
น ทิฏฺฐิยา น สุตฺติยา น ฌาเณน		ปหาย ปญฺจาวรณานิ เจตฺโส	
	๑๐๓/๑๗		๑๕๒/๔๑๕
นนฺทิสญฺโฆชโน โลโก	๑๓๔/๒๓	ปหีนมฺลโมหสฺส	๑๕๗/๒๗
น โมเนน มฺนิ โหติ	๒๑/๑๐๔	ปาปํ สหายํ ปริวชฺชเยถ	๑๔๓/๓๘๙
นาโคว ยฺญานิ วิวชฺชยิตฺวา	๑๓๙/๓๗๗	ปารายนมนุคฺกายิสฺสํ	๑๕๖/๒๗
นानาชนา ชนปเทหิ สงฺกตา		ปฺจฺจามิ ตํ ภควา พุทฺธิ เม ตํ	๖๘/๙
	๑๒๗/๒๒	ปฺตฺตญฺจ ทาริ ปิตฺรญฺจ มาตริ	
นาสฺสิสฺสํ น ปิวิสฺสามิ	๑๕๔/๔๑๙		๑๔๖/๓๙๖

คาถานํ ปจฺมปาทา	ปพฺเพ/องฺเท	คาถานํ ปจฺมปาทา	ปพฺเพ/องฺเท
พหุสฺสํ ฐมฺมธํ ภาเชถ ๑๔๔/๓๙๑		เยเม ปุพฺเพ วิทยาํสุ ๑๐๙/๑๙	
พาเหตุวา สพฺพปาปกาณิ ๒๘/๑๑๘		โย อตีตํ อาทิสติ ๑๓๗/๒๔	
ภาควา หิ กาเม อภิภุญฺย อิริยติ ๑๒๒/๒๑		โย เต ฐมฺมเทเสสิ ๑๖๔/๒๘	
ภชฺชติ เสวณฺติ จ การณฺตถา ๑๖๑/๔๓๑		โย เม ฐมฺมเทเสสิ ๑๖๒/๒๘	
ภยญจ ทุกฺขญจ โรโค จ ๑๓๗/๓๗๕		โย เว อวิทฺฐา อุปฺปิ กโรติ ๗๖/๑๑	
มชฺฌเม สรสฺมี ติฏฺฐจํ ๑๑๘/๒๐		ยํ ปุพฺเพ ตํ วิโสเสหิ ๑๒๔/๒๑	
มานํ หิ เต พุราหุมนฺ ขาริภาโร ๑๗/๘๓		ยํ พุราหุมนํ เวทกฺขมาภิชญฺวา ๘๔/๑๓	
มิโค อรณฺณมฺหิ ยถา อํพนฺโธ ๑๒๕/๓๓๔		ยสฺสา ยํ ปจฺฉิมโก ภโว ๑๕๖/๔๒๔	
มิตฺเตเต สหชฺช อนุกมฺปมานํ ๑๒๓/๓๓๘		รเสสฺส เถรํ อกรํ อโลโล ๑๕๑/๔๑๐	
เมตฺตํ อุกฺเปกฺขํ กรุณํ วิมุตฺตํ ๑๕๙/๔๒๘		ราคญจ โทสญจ ปหา ย โมหํ ๑๖๐/๔๒๙	
ยงฺกิญฺจิ สมฺปชานาสิ ๘๐/๑๒		ราโค โทโส จ โมโห จ อิตฺถินิทานา ๑๒๘/๓๕๘	
ยถา อหฺม วฏฺกสิ มุตฺตสทฺโธ ๑๗๑/๒๙		ราโค รโชน จ ปน เรณฺว วุจฺจติ ๗๔/๒๒๑	
ยนฺตํ อปฺปจฺฉิมํ อภิตตฺถิ โน ๗๗/๑๑		โลโก โทโส จ โมโห จ ๑๒๘/๓๕๗	
ยเมตํ ปญฺหํ อปฺปจฺฉิ ๖๒/๘		วิญฺญาณญฺจิตฺติโย สพฺพปา ๑๓๗/๒๔	
ยสฺมี กามา น วสนฺติ ๑๑๓/๑๙		วิทฺฐา จ โย เวทกฺข นโร อิท ๘๕/๑๓	
ยสฺส ปรีปตา นตฺถิ ๗๔/๒๒๒		วิปฏิฏฺฐิกตฺวาน สขํ ทุกฺขญจ ๑๕๓/๔๑๖	
ยานิ โสตานิ โลกสฺมี ๖๐/๘		วิภูตฺตฺรุปสณฺณิสฺส ๑๓๘/๒๔	
เย เกจิเม อิสฺสโย มนุชฺชา ๗๐/๑๐		วिरโต อิท สพฺพปาปเกหิ ๖๕/๒๐๒	
เย เกจิเม สมณฺพุราหุมนฺา เส ๑๐๔/๑๗		เวทานิ วิเจยฺย เกวลานิ ๑๘/๙๐	
เย จ สงฺฆาตฐมฺมา เส ๖๓/๘		วํโส วิสาโลว ยถา วิสตฺโต ๑๒๔/๓๔๑	
		สงฺฆาย โลกสฺมี ปโรปรานิ ๗๓/๑๑	
		สงฺโค เอโส ปรีตฺตเมตฺถ สอฺขยํ ๑๔๗/๓๙๗	

กาถานํ ปรมปาทา	ปพฺเพ/องฺก	กาถานํ ปรมปาทา	ปพฺเพ/องฺก
สเจ ลเมถ นิปํ สหายํ ๑๓๑/๓๖๒		สีโห ยถา ทาจพลี ปสยห	
สทฺธา จ ปีติ จ มโน สติ จ ๑๖๘/๒๙			๑๕๘/๔๒๗
สนฺติ โลเก มุนโย ๑๐๒/๑๖		สีโหว สทฺเทสุ อสนฺตสนฺโต	
สนฺทาลยิตฺวาน สญฺเฆชนานิ			๑๕๗/๔๒๕
	๑๔๘/๓๙๙	สญฺญโต โลกํ อเวกฺขสฺสุ	๑๔๔/๒๕
สพฺพโส นามรูปสฺมี ๑๒๕/๒๒		สฺตฺวานหํ วีร อกามกามิ ๑๒๑/๒๑	
สพฺเพสุ กาเมสุ โย วีตราโค ๙๖/๑๕		สฺทฺธํ ฌมฺมสมุปฺปาตํ	๘๘/๒๖๓
สพฺเพสุ ญฺเตสุ นิธาย ทณฺท์		เสเล ยถา ปพฺพตมฺพุทฺธนิฏฺฐิตอ	
	๑๒๑/๓๒๔		๘๕/๒๕๒
สวณฺติ สพฺพธิ โสตา ๕๙/๘		โส อุภนฺตมภินฺนาย	๖๗/๙
สีตญฺจ อุณฺหญฺจ ขุทํ ปิปาสํ		ลํสฺสคฺชาตสฺส ภาวนฺติ เสนหา	
	๑๓๘/๓๗๖		๑๒๒/๓๓๑

สุตตตันตปิฎก ขุททกนิกายสุต

จูฬนิตฺเทสပါတิยา

ธมฺมปฺปเกโท

ธมฺมปฺปเกโท	ปพฺพเพ/องฺก	ธมฺมปฺปเกโท	ปพฺพเพ/องฺก
[ทุํ]		สนฺถา	๑๒๔/๓๔๑
อุณฺหการณานิ	๑๓๘/๓๗๖	สํติการณานิ	๑๓๘/๓๗๖
อุภยตฺโต	๘๕/๒๔๙	สุณฺณโต โลกสฺส อเวกฺขณการณานิ	
กปฺปา	๗๐/๒๑๒		๘๘/๒๕๖
กามา	๘/๔๙	เสนหา	๑๒๒/๓๓๑
กุกฺกุจฺจสฺส อุปฺปชฺชนการณานิ		เสรี	๑๒๔/๓๔๗
	๗๕/๒๒๕	สํสฺคฺคา	๑๒๒/๓๓๑
ขิทฺทา	๑๒๗/๓๔๙	[ติกํ]	
ชาลา	๑๔๘/๓๙๙	อกุสลมฺมูลานิ	๑๒/๖๓
นิเวสนา	๒๔/๑๑๐	กุสลมฺมูลานิ	๑๒/๖๔
นิสฺสยา	๓๔/๑๓๖	กุหนวตฺถุณี	๑๔๒/๓๘๔
ปฏฺวิพทุจฺจิตฺตการณานิ	๑๒๓/๓๓๘	ทณฺหา	๑๒๑/๓๒๔
ปฺริสฺสยา	๑๒๘/๓๕๑	เทวา	๑๒/๖๔
ปฺเปีย	๑๒๗/๓๕๐	นินทานานิ	๑๒/๖๓
ภาว	๒๔/๑๑๑	ปฏฺวิภาณวณฺโต	๑๑๘/๓๑๘
มมตฺตา	๒๕/๑๑๒	ปฺริญฺญา	๕๑/๑๗๐
มิกา	๑๒๕/๒๙๖	ปฺจุฉา	๑๒/๖๓
มิตฺตา	๑๒๓/๓๓๘	โมเนยฺยานิ	๒๑/๑๐๒
เลปา	๑๑/๖๐	สิกฺขา	๗/๔๗
วิภูสา	๑๔๕/๓๙๔	[จตุกํ]	
สชฺชนา	๑๒๔/๓๔๓	อาสวา	๕๑/๑๗๒

ธมฺมปฺปเกโท	ปพฺเพ/องฺเก	ธมฺมปฺปเกโท	ปพฺเพ/องฺเก
จตุรงฺคสมนฺนาโคโต อนฺธกาโร		[อฏฺฐกํ]	
	๘๕/๒๗๔	จริยาโย	๑๒๑/๓๒๙
ปุตฺตา	๑๒๑/๓๒๕	อริโย อฏฺฐจฺจุติโก มคฺโค	๑๐/๕๗
พณฺธโว	๑๔๖/๓๙๖	[นวกํ]	
วิญญาณภูติติโย	๘๓/๒๓๘	วิตกฺกา	๗๘/๒๒๙
สโตภาวการณานิ	๘/๕๒	[ทสกํ]	
[ปญฺจกํ]		อุปฺปรี	๑๙/๙๗
จกฺขุณี ภควโต	๘๕/๒๔๗	โกธสฺส อุปฺปชฺชนาการา	๑๗/๘๒
จหนานิ	๑๑๘/๓๑๗	ทสวตฺตฺถกา มิจฺจนาทิฏฺฐิ	๑๑/๖๐
มจฺจุรียานิ	๒/๓๕	สฺสญฺญโต โลกสฺส อเวกฺขณการณานิ	
วณฺณา	๘๕/๒๔๗		๘๘/๒๕๖
[นวกํ]		สญฺญโยชนานิ	๑๔๘/๓๓๙
มุนโย	๒๑/๑๐๓	[ทฺวาทสกํ]	
สฺสญฺญโต โลกสฺส อเวกฺขณการณานิ		ทฺวาทสายตนา	๘/๕๒
	๘๘/๒๕๖	สฺสญฺญโต โลกสฺส อเวกฺขณการณานิ	
			๘๘/๒๕๖
[สตฺตกํ]		[ปฏิกฺขณกํ]	
วิญญาณภูติติโย	๘๓/๒๓๘	จรณานิ ปณฺณรส	๙๗/๒๘๑
สงฺคา	๒๙/๑๒๓	มานิ เอกวิโร - ทสวิโร	๑๐๓/๒๙๐
สนฺตํ ฐมฺมานํ ภินฺนตฺตา ภิกฺขุ		มุสสาทาการา ตโย - อฏฺฐ	
	๘/๕๓		๑๒๓/๓๔๐
สตฺตํ ฐมฺมานํ พาหิตตฺตา		โลโก เอโก - อฏฺฐารส โลกา	
พฺราหฺมโณ	๒๘/๑๑๘		๑๐๔/๒๙๓

คณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎก*

๑. สมเด็จพระพุฒาจารย์	วัดสระเกศ	ประธานกรรมการ
๒. พระพรหมมุนี	วัดบวรนิเวศวิหาร	รองประธานกรรมการ
๓. พระพรหมเวที	วัดไตรมิตรวิทยาราม	รองประธานกรรมการ
๔. พระพรหมเมธาจารย์	วัดบูรณศิริมัตถาราม	กรรมการ
๕. พระพรหมโมลี	วัดพิชยญาติการาม	กรรมการ
๖. พระวิสุทธิวงศาจารย์	วัดปากน้ำ	กรรมการ
๗. พระธรรมกิตติวงศ์	วัดราชโอรสาราม	กรรมการ
๘. พระธรรมเจดีย์	วัดกัลยาณมิตร	กรรมการ
๙. พระธรรมปัญญามารณ์	วัดปากน้ำ	กรรมการ
๑๐. พระธรรมคุณาภรณ์	วัดสามพระยา	กรรมการ
๑๑. พระธรรมไตรโลกาจารย์	วัดราชประดิษฐ์ฯ	กรรมการ
๑๒. พระธรรมรัตนดิลก	วัดสุทัศนเทพวราราม	กรรมการ
๑๓. พระเทพปริยัติสุธี	วัดบพิตรพิมุข	กรรมการ
๑๔. พระเทพปริยัติเมธี	วัดชลประทานรังสฤษฎ์	กรรมการ
๑๕. พระเทพเวที	วัดอนงคาราม	กรรมการ
๑๖. พระเทพปริยัติมุนี	วัดทองนพคุณ	กรรมการ
๑๗. พระเทพมุนี	วัดไตรมิตรวิทยาราม	กรรมการ
๑๘. พระเทพรัตนโมลี	วัดหงส์รัตนาราม	กรรมการ
๑๙. พระเทพเมธี	วัดอรุณราชวราราม	กรรมการ
๒๐. พระเทพโสภณ	วัดราชบูรณะ	กรรมการ

* มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๓/๒๕๔๘ มติที่ ๕๐๙/๒๕๔๘ เรื่อง ขอความเห็นชอบรายนาม คณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทย เพื่อรวมงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี และ มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๖/๒๕๔๕ มติที่ ๓๕๗/๒๕๔๙ เรื่อง แต่งตั้งกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ แทน กรรมการที่พ้นจากตำแหน่ง

๒๑.	พระราชวชิราภรณ์	วัดพระเชตุพนฯ	กรรมการ
๒๒.	พระราชวชิรโมลี	วัดสวนพลู	กรรมการ
๒๓.	พระราชปริยัติดิลก	วัดประยุรวงศาวาส	กรรมการ
๒๔.	พระราชเมธี	วัดราชนันทาราม	กรรมการ
๒๕.	พระราชโมลี	วัดจักรวรรดิราชาวาส	กรรมการ
๒๖.	พระราชวรมนี	วัดดุสิตาราม	กรรมการ
๒๗.	พระราชวิสุทธิโมลี	วัดมหาธาตุฯ	กรรมการ
๒๘.	พระราชวรเมธี	วัดเทพธิดาราม	กรรมการ
๒๙.	พระราชสุธี	วัดเทวราชกุญชร	กรรมการและเลขานุการ
๓๐.	พระราชกิตติโสภณ	วัดเบญจมบพิตรฯ	กรรมการ
๓๑.	พระราชปฏิภาณโสภณ	วัดราชโอรสาราม	กรรมการ
๓๒.	พระศรีวิสุทธิมนี	วัดสุทัศนเทพวราราม	กรรมการ
๓๓.	พระศรีรัชมงคลเมธี	วัดอาวุธวิกสิตาราม	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๔.	พระปริยัติกวี	วัดปากน้ำ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๕.	พระเมธีวราลงกรณ์	วัดชนะสงคราม	กรรมการ
๓๖.	พระศรีวิสุทธิภรณ์	วัดบรมนิวาส	กรรมการ
๓๗.	พระมหานายก	วัดบวรนิเวศวิหาร	กรรมการ
๓๘.	พระอมรโมลี	วัดปทุมวนาราม	กรรมการ
๓๙.	พระมหาโจน จิตตสุโท	ป.ธ. ๙ วัดบวรนิเวศวิหาร	กรรมการ
๔๐.	พระมหารังษี เขมวีโร	ป.ธ. ๙ วัดพระศรีมหาธาตุ	กรรมการ
๔๑.	พระมหาวินัย ธีรวินโย	ป.ธ. ๙ วัดราชาธิวาสวิหาร	กรรมการ
๔๒.	นายวิชัย ธรรมเจริญ	ป.ธ. ๙	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๓.	นายบุญสืบ อินสาร	ป.ธ. ๙	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๔.	นายบุญเชิด กิตติธรางกูร	ป.ธ. ๙	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๕.	นายแก้ว ชิตตะขบ	ป.ธ. ๙	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะอนุกรรมการประจำศูนย์ประสานงานกลาง พิจารณาตรวจต้นฉบับพระไตรปิฎก*

๑. พระธรรมกิตติวงศ์	วัดราชโอรสาราม	ประธานอนุกรรมการ
๒. พระเทพมุนี	วัดไตรมิตรวิทยาราม	อนุกรรมการ
๓. พระราชวชิราภรณ์	วัดพระเชตุพนฯ	อนุกรรมการ
๔. พระราชวชิรโมลี	วัดสวนพลู	อนุกรรมการ
๕. พระราชโมลี	วัดจักรวรรดิราชาวาส	อนุกรรมการ
๖. พระราชกิตติโสภณ	วัดเบญจมบพิตรฯ	อนุกรรมการ
๗. พระศรีวิสุทธิมุนี	วัดสุทัศน์เทพวราราม	อนุกรรมการ
๘. พระศรีวิสุทธิภรณ์	วัดบรมนิวาส	อนุกรรมการ
๙. พระมหานายก	วัดบวรนิเวศวิหาร	อนุกรรมการ
๑๐. พระอมรโมลี	วัดปทุมวนาราม	อนุกรรมการ
๑๑. พระมหารังษี เขมวีโร	ป.ธ. ๙ วัดพระศรีมหาธาตุ	อนุกรรมการ
๑๒. พระมหาวินัย ถิรวินโย	ป.ธ. ๙ วัดราชาธิวาสวิหาร	อนุกรรมการ
๑๓. พระมหาโณน จิตตสุโท	ป.ธ. ๙ วัดบวรนิเวศวิหาร	อนุกรรมการ

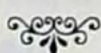
* มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๕ มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้ง
หมดอายุ 12/06/2566
 โดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระวินัยปิฎก*

๑. พระพรหมเมธาจารย์	วัดบูรณศิริมัตยาราม	ที่ปรึกษา
๒. พระธรรมคุณาภรณ์	วัดสามพระยา	ประธานคณะทำงาน
๓. พระธรรมปริยัติเวที	วัดพระปฐมเจดีย์	รองประธานคณะทำงาน
๔. พระธรรมรัตนดิลก	วัดสุทัศนเทพวราราม	รองประธานคณะทำงาน
๕. พระเทพปริยัติสุธี	วัดบพิตรพิมุข	รองประธานคณะทำงาน
๖. พระเทพปริยัติเมธี	วัดชลประทานรังสฤษฎ์	รองประธานคณะทำงาน
๗. พระเทพปริยัติมุนี	วัดทองนพคุณ	คณะทำงาน
๘. พระราชเมธี	วัดราชนัสดาราม	คณะทำงาน
๙. พระราชวรมนู	วัดดุสิตาราม	คณะทำงาน
๑๐. พระราชวิสุทธิโมลี	วัดมหาธาตุฯ	คณะทำงาน
๑๑. พระราชวรเมธี	วัดเทพธิดาราม	คณะทำงาน
๑๒. พระราชวิสุทธิดิลก	วัดสามพระยา	คณะทำงาน
๑๓. พระเมธีธรรมานันท์	วัดไร่ขิง	คณะทำงาน
๑๔. พระเมธีปริยัติวิบูล	วัดสามพระยา	คณะทำงาน
๑๕. พระเมธีวราลงกรณ์	วัดชนะสงคราม	คณะทำงาน
๑๖. พระสุธีรัตนภรณ์	วัดสุทัศนเทพวราราม	คณะทำงาน
๑๗. พระศรีปริยัติโมลี	วัดราชนัสดาราม	คณะทำงาน
๑๘. พระกิตติสารเมธี	วัดดาวดึงษาราม	คณะทำงานและเลขานุการ

* มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๕ มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

๑๙. พระมหาอิทธิยาวัธ ธีรวโร ป.ธ. ๙ วัดสามพระยา คณะทำงาน
และผู้ช่วยเลขานุการ
๒๐. พระมหาวัชระ จิตวณฺโณ ป.ธ. ๙ วัดสามพระยา คณะทำงาน
และผู้ช่วยเลขานุการ
๒๑. พระมหาชลอ ปิยาจาโร ป.ธ. ๙ วัดชนะสงคราม คณะทำงาน
๒๒. พระมหาปราโมทย์ วิริยธมฺโม ป.ธ. ๙ วัดดุสิตาราม คณะทำงาน
๒๓. พระมหาอุดม สารเมธี ป.ธ. ๙ วัดทองนพคุณ คณะทำงาน
๒๔. นายประสิทธิ์ แสงทับ นักวิชาการภาษาโบราณ ๔ คณะทำงาน
๒๕. นายสำรวย นักการเรียน นักวรรณศิลป์ ๗ คณะทำงาน

คณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับพระสุตตันตปิฎก*

๑.	พระวิสุทฐิวงศาจารย์	วัดปากน้ำ	ประธานคณะกรรมการ	
๒.	พระธรรมปัญญามรณ	วัดปากน้ำ	รองประธานคณะกรรมการ	
๓.	พระราชวิริยาลังการ	วัดปากน้ำ	คณะกรรมการ	
๔.	พระราชสุตถาภรณ์	วัดปากน้ำ	คณะกรรมการ	
๕.	พระปริยัติกวี	วัดปากน้ำ	คณะกรรมการ	
๖.	พระปิฎกโกศล	วัดปากน้ำ	คณะกรรมการและเลขานุการ	
๗.	พระวิเชียรภิกขุ	วัดปากน้ำ	คณะกรรมการ	
๘.	พระมหามนตรี	ขุนตีสาวโร	ป.ธ. ๙ วัดปากน้ำ	คณะกรรมการ
๙.	พระมหาประนอม	กิตติปัญโญ	ป.ธ. ๙ วัดปากน้ำ	คณะกรรมการ
๑๐.	พระมหาสมจินต์	สมมาปัญโญ	ป.ธ. ๙ วัดปากน้ำ	คณะกรรมการ
๑๑.	พระมหาบุญชู	กิตติโชติโก	ป.ธ. ๙ วัดปากน้ำ	คณะกรรมการ
๑๒.	พระมหาจรัญ	วิจารณ์เมธี	ป.ธ. ๙ วัดปากน้ำ	คณะกรรมการ
๑๓.	พระมหาทองดี	ปณณาวชิโร	ป.ธ. ๙ วัดปากน้ำ	คณะกรรมการ
๑๔.	พระมหาเสนาะ	กิตติเสโน	ป.ธ. ๙ วัดปากน้ำ	คณะกรรมการ
๑๕.	พระมหาครุฑ	สุจิตคนโร	ป.ธ. ๙ วัดปากน้ำ	คณะกรรมการ
๑๖.	พระมหาวัฒน์พร	อภิวฑฒโน	ป.ธ. ๙ วัดปากน้ำ	คณะกรรมการ
๑๗.	พระมหาชำนาญ	มหาชาโน	ป.ธ. ๙ วัดปากน้ำ	คณะกรรมการ
๑๘.	พระมหาหวน	ยสาโส	ป.ธ. ๙ วัดปากน้ำ	คณะกรรมการ
๑๙.	พระมหาสมาน	มโนพนโร	ป.ธ. ๙ วัดปากน้ำ	คณะกรรมการ

* มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๓/๒๕๔๕ มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๕ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุทธปาพจนจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

คณะกรรมการตรวจต้นฉบับพระอภิธรรมปิฎก*

๑.	พระพรหมโมลี	วัดพิชยญาติการาม	ประธานคณะกรรมการ	
๒.	พระธรรมเจดีย์	วัดกัลยาณมิตร	รองประธานคณะกรรมการ	
๓.	พระเทพเวที	วัดอนงคาราม	รองประธานคณะกรรมการ	
๔.	พระธรรมไตรโลกาจารย์	วัดราชประดิษฐ์ฯ	คณะกรรมการ	
๕.	พระเทพรัตนโมลี	วัดหงส์รัตนาราม	คณะกรรมการ	
๖.	พระเทพโสภณ	วัดราชบูรณะ	คณะกรรมการ	
๗.	พระเทพเมธี	วัดอรุณราชวราราม	คณะกรรมการ	
๘.	พระราชปริยัติดิลก	วัดประยุรวงศาวาส	คณะกรรมการ	
๙.	พระราชเวที	วัดพระเชตุพนฯ	คณะกรรมการ	
๑๐.	พระราชปฏิภาณโสมภณ	วัดราชโอรสาราม	คณะกรรมการและเลขานุการ	
๑๑.	พระราชสิทธิมนี	วัดมหาธาตุฯ	คณะกรรมการ	
๑๒.	พระสุธีธรรมนุวัตร	วัดพระเชตุพนฯ	คณะกรรมการ	
๑๓.	พระศรีวิสุทธิโกศล	วัดเพชรสมุท	คณะกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ	
๑๔.	พระวิสุทธิธีรพงศ์	วัดพิชยญาติการาม	คณะกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ	
๑๕.	พระศรีศาสนวงศ์	วัดอรุณราชวราราม	คณะกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ	
๑๖.	พระมหาบุญเทียม	ฉานนิโท ป.ธ. ๘	วัดพิชยญาติการาม คณะกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ	
๑๗.	พระมหาสมลักษณ์	คณธสโร ป.ธ. ๘	วัดท่ามะโอ	คณะกรรมการ
๑๘.	พระมหาประนอม	ธมมาลงกาโร ป.ธ. ๖	วัดจากแดง	คณะกรรมการ
๑๙.	พระครูธรรมธรสุนนต์	นนทิก	วัดจากแดง	คณะกรรมการ
๒๐.	นายนิมิตร	โพธิพัฒน์		คณะกรรมการ
๒๑.	ผศ. เวทย์	บรรณกรกุล		คณะกรรมการ

* มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๓/๒๕๔๕ มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุทธมอญจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

พระไตรปิฎกฉบับเฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี
พุทธศักราช ๒๕๔๕

เจ้าของ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
ผู้จัดทำ คณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์
คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระวินัยปิฎก
คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระสุตตันตปิฎก
คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระอภิธรรมปิฎก
คณะอนุกรรมการประจำศูนย์ประสานงานกลาง
ที่ปรึกษา พระพรหมสุธี วัดสระเกศ
พระธรรมกิตติเมธี วัดสัมพันธวงศาราม
พระธรรมวรเมธี วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

บรรณาธิการ พระราชสุธี (โสภณ โสภณจิตฺโต ป.ธ. ๙)

คณะบรรณาธิการ/ประสานงาน

พระศรีรัชมงคลเมธี (ประนต กิตฺติวฑฺฒโน ป.ธ. ๙)

พระปริยัติกวี (สุบิน อีรวโร ป.ธ. ๙)

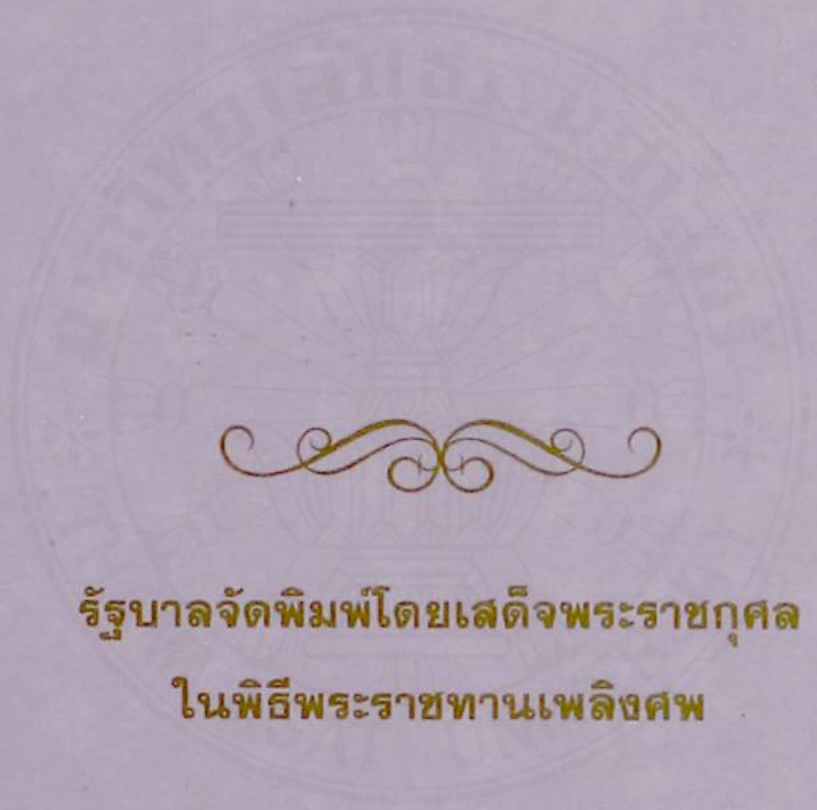
นายวิชัย ธรรมเจริญ ป.ธ. ๙

นายบุญสืบ อินสาร ป.ธ. ๙

นายบุญเชิด กิตติธรางกูร ป.ธ. ๙

นายแก้ว ชิตตะขบ ป.ธ. ๙

พิมพ์ที่ บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
๖๕/๑๖ ถนนชัยพฤกษ์ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๗๐
โทร. ๐-๒๔๒๒-๙๐๐๐
โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๗๔๒, ๐-๒๔๓๔-๑๓๔๕

รัฐบาลจัดพิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศล
ในพิธีพระราชทานเพลิงศพ

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ)

อดีตประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

เจ้าอาวาสวัดสระเกศ ราชวรมหาวิหาร

ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส

วันอาทิตย์ ที่ ๙ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๗

